

Péterfalvi Molnár Dezső altábornagy

Limanova

magyar győzelem

A
más nyelvre való fordítás,
a filmzés és a rádiózás jogát beleértve:
MINDEN JOG FENNTARTVA.
Copyright 1932 in Hungary
by D. de Molnár, Budapest.

A
Galícia—Oroszlengyelország-i győzelmes
TÉLI NAGYCSATA
keretében 1914. XII. 8.—XII. 11. lezajlott

LIMANOVAI CSATÁNK KRÓNIKÁJA.

Írta és kiadja:
Péterfalvi MOLNÁR DEZSŐ altábornagy.

23 drb. vázlat (hozzá egy-egy „Áttekintés” és „Szövegfüzet”)-
2 „ „Hadrend”.
1 „ „Rövidítések és csapatjelzések”.

Pápai Ernő műintézetének nyomása, Budapest VI., Paulay Ede-utca 65

TARTALOM.

— utalással a vázlatok „Áttekintés”-ére és „Szövegfüzet”-ére. —

ELŐSZÓ ÉS BEVEZETÉS.....	Oldal 9
--------------------------	------------

ELSŐ FEJEZET.

A VILÁGHÁBORÚ KÜSZÖBÉN,

1914. VI. 28.—VIII. 19.

Események és adatok.....	23
A szövetséges fővezérségek jellemzése. Hadsereggparancsnokaink ...	26
A császári orosz fővezérség — a „Stawka” — és több orosz alvezér jellemzése.....	31

ELSŐ HÁROM OFFENZÍVÁNK,

1914. VIII. 20.—XI. 25.

KIVONATOS ISMERTETÉS,

különös tekintettel a 39. hvgyho. és a 10. lho. harctéri teljesítményeire.

Első offenzívánk, 1914. VIII. 20.—IX. 27. A Lemberg körüli, nyári hadjárat.....	33
A 39. hvgyho. a Komarów-i s a 2.-ik Lemberg-i csatában és a nagy visszavonuláskor, VIII. 20.—IX. 27.....	35
A 10. lho. a 2.-ik Lemberg-i csatában és a nagy visszavonuláskor, VIII. 26.—IX. 28.....	39
Első offenzívánk mérlege.....	40
Második offenzívánk, 1914. X. 4.—XI. 16. A Szán—Visztula-menti, őszi hadjárat.....	42
A 39. hvgyho. a Szán-menti hadjáratban és megparancsolt visszavonulása Krakó-ig, X. 4.—XI. 12.....	45
A 10. lho. a Szán-menti hadjáratban és megparancsolt visszavonulása a Dunajec nyugati partvidékére, X. 5.—XI. 16.....	46
Második offenzívánk mérlege.....	47
Harmadik offenzívánk, 1914. XI. 17.—XI. 25. Részletesebb ismertetés.....	50
Az I. Lodz-i csata, 1914. XI. 12.—XI. 25. (Hindenburg).....	51
\A Krakó—Czensztochowa-i csata, 1914. XI. 17.—XI. 25. (Conrad).....	53
A 39. hvgyho. a Krakó—Czensztochowa-i csatában, XI. 17.—XI. 25.....	67
A 10. lho.-nak a Szán-ról való megparancsolt visszavonulása utáni működése a Dunajec nyugati partvidékén, a Krakó—Czensztochowa-i csata keretében, XI. 17.—XII. 2.....	69
Harmadik offenzívánk részletes mérlege.....	70
A „Téli nagycsata” hadászati és történelmi összfogalma.....	75
*	
Ivanow hadseregeinek (orosz 3. és 8.) közbelépése kb. XI. 17.—XI. 25.....	75
„Höfer-jelentések” első három offenzívánk idejéből (Komarów; 2.-ik Lemberg; a Szán-ról való visszavonulás és Krakó—Czensztochowa).....	78

MÁSODIK FEJEZET.

oldal

Negyedik offenzívánk, LIMANOVA—LAPANÓW, 1914. XI. 26—XII. 16.

BEVEZETŐ HADMŰVELETEK,

1914. XI. 26.—XII. 7.

RÉSZLETES ISMERTETÉS.

A LIMANOVA—LAPANÓW-I CSATA BEVEZETŐ HADMŰVELETEI:

a) *Lapanow*, 1914. XI. 26.—XI. 30. és XII. 1—XII. 3.

XI. 26. A Limanova—Lapanów-i csata részletes hadműveleti kiindulási helyzete	83
Conrad XI. 26.-iki emlékezetes elhatározása	87
Bevezető hadműveletek XI. 26.—XI. 30	89
XII. 1.—XII. 3	96
Az első négy Lapanów-i csatanap, XII. 4.—XII. 7	96

*

Kárpáti 3. hadseregünk 1914. XII. 1.—XII 7., közben, XII. 3. Bauer

Gyula főhadnagy pompás fegyverténye..... 103

A Roth altb. seregcsoportnál: események és kiindulási helyzet XII. 7.

(I. rész.) 112

b) *Limanova*, 1914. XII. 2.—XII. 7..... 114

Roth altb. lovasságának működése Neu Sandec—Kanina—Limanova felé. H4

Bevezető hadműveletek XII. 2.—XII. 6., közben, XII. 3. Bauer Gyula főhadnagy fegyvertényének leírása..... 116

Thomka Zoltán százados különítménye XII. 2.—XII. 7 121

*

A Limanova-i csatátér általános terepméltatása 123

Boroevic és a Szurmay Sándor altb. seregcsoport XII. 7. körül..... 125

*

XII. 7. hétfőn, a Limanova-i bevezető hadműveletek utolsó napján, a csata első napjának küszöbén:

Védőharc Kaniná-nái. Visszavonulás Limanová-ra. A megerősített 10.

lho. a XII. 7.—8.-ra hajló éjjel. A Limanova-i védőállás ismertetése.

A védőrség elhelyezkedése..... 127

A megerősített 10. lho. huszárságának harcértéke 139

A Limanova-i csata harcászati kiindulási helyzete az első csatanap előestéjén, XII 7., hétfőn, éspedig:

a Hadfy Imre I megerősített 10. lho. kiindulási helyzete..... 141

altb. csoportbeli J 39. hvgyho. „ „..... 142

A Roth altb. seregcsoportnál. események és kiindulási helyzet XII. 7.

(II. rész.) 144

*

Ivanow erélyes ellentámadó hadműveletei kb. XII. 4.—XII. 7. 148

Conrad főhadereje harcercölcsi értékének összképe XII. 7..... 148

Előzetes észrevételek a négy csatanap leírásához. Tűzhatás és lelki-

behatások 149

HARMADIK FEJEZET.
A LIMANOVA-I CSATA,
 1914. XII. 8.—XII. 11.
RÉSZLETES ISMERTETÉS.

Első csatanap, XII. 8., <i>kedden.</i>	Oldal
A gróf Herberstein tbk. csoport (megerősített 10. lho.) védelmi berendezkedése a Limanova-i állásban. Limanova-i magyar tüzérségünk és az orosz 15. gyho. tüzérsége. Az orosz 15. gyho. támadóharcának bevezetése. A 78. hvygdd. XII. 8.—9. éjjeli vasúti kirakása Tymbark-on. A 3. hds. megparancsolt offenzívájának kezdete; a Szurmay Sándor altb. seregcsoport támadása Bártfa felé.....	155
A <i>Lapanów-i csata</i> 8.-ik napja (súlyos támadásban)	
Második csatanap, XII. 9., <i>szerdán.</i>	
Az orosz 15. gyho. a Limanova-i védőállást erőlyesen, de egészbenvéve sikertelenül támadja. A 78. hvygdd. rendkívül veszteségteljes, sikertelen hősi támadásai a Golców magaslatra. A Szurmay Sándor seregcsoport Bártfa vidékéről reggel elindul Neu Sandec <i>(elé)</i>	181
A <i>Lapanów-i csata</i> 6.-ik napja (súlyos támadásban: már csak fáradtságos előreküzdéssel).	
Harmadik csatanap, XII. 10., <i>csütörtökön.</i>	
Az orosz 15. gyho. lagymatag támadáskísérletei Limanova körül; egyébként állóharc és erős orosz tüzérségi előkészítés. Az orosz 2. lho. fenyegető előnyomulása Zalesie felé. A 77. hvygdd. déltől—estig Tymbark-on, a kombinált dd. estétől Dobrá-n kirak. A 39. hvygyho. tüzérsége dut. megkezdí felvonulását. A Szurmay Sándor seregcsoport ½ 38. hvygyho.-a erőltetett menetben Neu Sandec felé, Frycowá-nál elakad; Boroewic támadásban.....	233
A <i>Lapanów-i csata</i> 7.-ik (és utolsó) napja: az orosz 3. hds. (Dimitriew) nagysikerű ellentámadása a Roth seregcsoport ellen	
Negyedik csatanap, XII. 11., <i>pénteken: a Limanova-i csata utolsó napja.</i>	
A Roth seregcsoport tegnap visszaszorított <i>Lapanów-i frontja:</i> védelemben.....	327
<i>Délelőtt 2^h-tól kb. délig:</i>	
A 77. hvygdd. 2 ^h dél.-tól: észrevétlen megkerülő előnyomulásban a Cichon 929 trig.-en és Jezowa Woda-n át a Golców felé. A <i>Jablonec-i védőrség reggeltől délig</i> viharzott hősie élet-halálharca a sokszorosan túlerejű, támadó orosz gyalogság ellen. A védőrség, rendkívüli veszteségek után — köztük Muhr Othmár ezredes — a védőállásból déltájban, parancsra, fokozatosan visszavonul.....	
<i>Kb. déltől 9^h dut.-ig:</i>	
A 77. hvygdd.-beli Kóos Gyula őrnagy támadócsoportja (2¾ zászlóalj, 9. és 11. hv.) dut. 3 ^h 30'-kor <i>öntevekenyen</i> rajtaütéssel <i>hátbatámadja</i> —, Dingha Sándor őrnagy (16. hv. III.) pedig egyidejűleg nyugatról <i>átkarolja</i> az orosz 15. gyho. balszárnyát és azt a 39. hvygyho. tüzérségének <i>egyidejű kiválóan hathatós támogatásával</i> döntően visszavetik. A 78. hvygdd. a Limanova körüli orosz betörést erőlyesen kivédi.....	
<i>Este 11^h körül:</i>	
Az orosz 15. gyho. — a 4¾ zászlóalj erőnyi 77. dd.-ral a hátában — dut. llh észrevétlenül megkezdí visszavonulását a győzelmes Hadfy csoport elől Neu Sandec felé: az orosz <i>Gőzhenger visszagördülésének kezdete. Magyar csatadöntés, magyar győzelem!</i>	

*

NEGYEDIK FEJEZET.
A VISSZAGÖRDÜLÉSRE KÉNYSZERÍTETT GÓZHENGER ÜLDÖZÉSE,
1914. XII. 12.—XII. 16.
RÖVID ISMERTETÉS.

Az üldözés 1.-ső napja, XII. 12, szombaton:

A Golców magaslat 7^h—7^h 30' del. között, ellenséges ellenhatás nélkül a kezünkbe kerül (77. dd.). A győzelmes Hadfy csoport Neu Sandec-ig erélyesen üldözi az előle visszavonuló orosz 15. gyho.-t. Dél tájban rövid utóvédharc. Éjjelezés XII. 12.—13. éjjel, a Szurmay seregcsoport is 0/238., Kornhaber ho. és 6. gyho.) Neu Sandec körül. Az üldözés másnapi folytatása: a 3. és 4. hds.-gel együtt 485

A XII. 13.—XII. 16. üldözés közben: naponta utóvédharcok, végül, XII. 16. a Dunajec alsó folyásánál az üldözés végkép megakad. Az 1. és n. Woysrch a Nidá-ig jutnak előre 507

ÖTÖDIK FEJEZET.

A Galícia—Oroszlengyelország-i győzelmes
TÉLI NAGYCSATA

— a Szövetségesek harmadik és negyedik offenzívája együttvéve —
1914. XI. 12—XII. 17 507

*

Az

oroszhadszintéri

TERÜLETBELI NYERESÉG-VESZTESÉG KÉPE

az 1914. év végén 516

*

AZ OROSZ INVÁZÍÓ RÉME 519

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS REFLEXIÓK 523

* * *

FÜGGELÉK.

1. A *Limanova-i győzelem emlékének évenkénti megünneplése* Budapest-en és a csonkaország összes iskoláiban 557
2. A szerző felhasználta *forrásmunkák* jegyzéke 560

A KÖNYVMEGRENDELÉS MÓDJA:

A „*Limanova — magyar győzelem*” című krónika, közönséges levelezőlapon, kizárólag a szerzőnél (Budapest, V., Kárpát utca 7/b.) azzal a *kötelezettségvállalással* rendelhető meg, hogy a megrendelők a fűzött könyv árát, 15 pengőt a megküldött könyvhöz csatolt postatakarékpénztári csekklapon fogják kiegyenlíteni.

A könyv bolti ára: 24.— pengő.

Budapest, 1932. március havában.

Magyarok
Isten, mi volna, ha e sok erő
Dunává folyna mint a kis folyók?
Ki volna gátnak állni vakmerő?

Mécs László, 1930.

ELŐSZÓ ÉS BEVEZETÉS.

Limanova alig kétezer főnyi lakosságú, jelentéktelen galíciai városka csupán: neve mégis régóta büszke magyar fogalomná magasztosult, mert *magyar fegyvereknek* az orosz cári haderő irdatlan tömegei fölött aratott *1914. évi XII. 11.-i döntő győzelmét hirdeti világszerte.*

A hírhedt orosz Gözhenger, ha akkor Isten segedelmével meg nem állítjuk és magyar vitézi erővel vissza nem szorítjuk: borzalmas ázsiai kegyetlenséggel menthetlenül végiggázol hazánkon és reánkzúdítja egy mindennél félelmetesebb *orosz invázió* kivédhetlen rettenetességeit, ízelítőjéül annak a pokolnak, amely ma a művelt emberiség fájdalomára és szégyenére Szovjet-Oroszországban büntetlenül tombol.

Krónikánkat elsősorban szeretett limanovai harcostársaink számára, továbbá a m. kir. honvédség²beli bajtársak, azután a magyar cserkészesség és leventesség használatára írtuk meg, de reméljük, öröme lesz benne mindenrendű más magyarnak is. Különösen örömükre lesz, *úgy* hisszük, nemzeti kultúránk lelkes pionírjainak is, akik örök hálánkat érdemlik ki, amikor gondjaikra bízott drága tanulóifjúságunkat *Limanova* hősi szellemében nevelik és iskolázzák, a kis tanyai iskolától kezdve fel a legfelsőbb tanintézetekig: hogy a magyar ifjúságból a szó nemes értelmében vett erős, harcias, forró magyarérzésű, szabad és diadalmas férfinemzettség nőjjön ki.

*

A világháború kitörésétől 1914. XII. közepéig lezajlott oroszhadszíntéri hadműveleteinket és harcainkat, még pedig 1., 2., 3. és 4. offenzívánkat együttvéve: az „*1914. évi Galícia—Oroszlengyelországi hadjárat*” néven ismerjük.

Ennek a hadjáratnak a Szövetségesünkkel közös 3. és 4. offenzívája, a kettő együttvéve, összefüggő szerves egésznek képez, amelynek ennekfolytán ugyancsak összefüggő sorozatos nagycsatái — az I. Lodz—Krakó—Czensztochowa-i és a *Limanova-Lapanów-i*—II. Lodz-Lowicz-i nagycsaták — a „*Téli nagycsata*” hadászati és történelmi összfogalmához vezetnek bennünket.

Erről a nagycsatáról *Stegemann*, a világhírű svájci hadtörténelmi író így emlékezik meg háborús könyvében: „A Galícia—Orosz Lengyelországban 1914. XI. 12.—XII. 17. lezajlott *nagycsatát mi a világtörténelem legnagyobb csatájának tartjuk.*”

Ez a megállapítás egyszerűen a világtörténelem kimagasló helyére, napsütésbe állítja oda a nemzetet és Limanova-i magyar győzelmünket, amely *elsőül* kényszerítette visszagördülésre a Gőzhengert, annak legdélibb szárnyát, az orosz VIII. hdt. 15. hadosztályát és ezzel megindította az egész Gőzhenger XII. 11. dut. 11^h kezdődött általános visszavonulását: a „*Téli nagycsata*” diadalmas megvívását döntő súllyal a magyar Hadfy csoport tősgyökeres magyar seregtestei — a vállvetve együttharcolt m. kir. 39. honvédegyalohadosztály és a cs. és kir. 10. lovashadosztály — vezetik be, míg Hindenburg a Gőzhenger északi felerészét nagykeservesen csak öt nappal később győzi le Lodz-Lowicz-nál.

A Limanova-i győzelem ténye minden vitán felül áll. Még a máskor tompított hangú *Höfer-jelentések* is ezúttal hangosan és büszkén hirdetik:

„A Nyugat-Galícia-i csatában az oroszok déli szárnyát tegnap *Limánovánál megvertük* és visszavonulásra kényszerítettük... „ Továbbá, a csatát követő üldözés során: „XII. 17.: Az utolsó hírek semmi kétséget sem hagynak fenn többé aziránt, hogy *az orosz főerő ellenállása megtört.* A déli szárnyon, *a Limanova-i többnapos csatában,* északon pedig szövetségeseink által *Lodz-ml* és immár a *Bzura-mentén is (Lowicz) teljesen megvert ellenség,* amelyet a Kárpátokon át történt *előnyomulásunk* (3. hds.) *délről fejeget,* megkezdte az *általános visszavonulást.*”

A krónikánkban rövid érdemleges bizonyítására kerülő, különben szintén elvitázhatlan azt a fontos körülményt, hogy Limanová-nál *magyar csapatok* győztek: az akkori szűkkeblű, sőt egyenest irigykedő hivatalos híradás egyszerűen agyonhallgatta. Magyar hivatalos részről talán történtek helyesbítő lépések, amiről azonban nincs tudomásunk. Általánosságban csak annyit hallottunk, hogy a győzelem híre odahaza Magyarországon élénk, örömteljes visszhangra talált, pedig bizonyos, hogy a diadalmas csata teljes jelentőségét és *szintiszta magyar jellegét* akkoriban az otthoni közvélemény még nem igen ismerhette és legfeljebb ha ösztönösen megsejtette.

Már most nem nehéz elképzelnünk, hogy az osztrák vagy a német, vagy bármely más mozgékony náció a mi helyünkben micsoda hatalmas erkölcsi és politikai tőkét farag magának egy, a Limanova-ival egyenértékű nagyszerű győzelemből! Mi szinte véka alá rejtettük s még mindig ott tartjuk *világra szóló nagy diadalunkat,* mert a szerénységet gyakran túlzásba visszük

és még ott sem ütjük meg a nagy dobot, ahol azt a nemzet érdeke parancsolóan megkövetelné.

Az *oroszkérdés* ma még fokozottabb mérvben aktuális, mint volt 1914.-ben, akkor persze csak a Monarchiát és Németországot illetően. Moszkva ma is, inkább mint valaha, viharfészke, rothadsarka Európának. Büszkén hivatkozhatunk a világ közvéleménye előtt arra, sőt a fajtánk különleges rátermettségének kidomborítása érdekében *kötelességünk* arra hivatkoznunk, hogy mi magyarok voltunk azok, akik az orosz áradatot egy ízben már, 1914.-ben *elsőül* képesek voltunk megállítani és visszaterelni és hogy ezzel akkor Közép-Európa civilizációját mentettük meg.

Ezen a téren, az európai elismerés és hála hiánya szempontjából különben nem állunk egyedül, amint ezt a világháború 1918. évi félbeszakítása után következő idők mutatják. A legújabb kornak egyik legjelentékenyebb eseményét ugyanis az 1920. évi *Varsó-i csata* képezi. Ezt is teljesen alábecsüli a világ, pedig Európa akkor rettenetesen veszedelmes órákat élt át: megint *úgy*, mint 1914.-ben, az orosz s hozzá még *már bolsevista vízőzön* fenyegette a Nyugatot. *Pilsudski marsall* Varsó-i győzelmével nagynehezen kivédte a veszélyt, visszaverte az ázsiai áradatot, de nem járt érte elismerés és köszönet és a lengyel fegyvereknek ez a rendkívüli fontos diadala azóta mint röpke epizód szintén feledésbe ment már. Ha a Varsó-i csata a Szovjet győzelmével végződik, akkor Európa sorsában fordulópont következett volna be, mert megbízható értesülésünk szerint a legkisebb kétely sem állhat fenn arra nézve, hogy Varsó és majdnem egész Közép-Európa megnyílt volna a kommunista propaganda és a szovjet orosz invázió előtt, amelyről senkisé is tudhatja, ki lett-e volna védhető?

Szovjet oroszország akkoriban a legmesszebbmenő célokat tűzte ki maga elé és sorolta be napirendjébe: Németország főbb ipari városaiban — ahol ma jó egynehány millió német kommunista garázdálkodik — már nagyszabású előkészületeket fogatosítottak, hogy azokban, nyomban Varsó elfoglalása után a szovjeturalmat kihirdessék.

1920.-ban, az orosz veszedelem közepette egyedül a magyar nem hagyja cserben Pilsudski-t. Ellenben természetesen Németország, valamint az álnok rokon szláv fajú Csehország is könyörtelenül útját állják Pilsudski franciaországi lövészerszállítmányainak, míg a mi kormányunk mindenféle nehézségek ellenére is módját ejti annak, hogy a szükséges hadiszert idejekorán Varsó-ba juttassa.

Mikor bolsevista veszedelem fenyeget, akkor Magyarország, úgy-mint a múltban az orosz veszedelem napjaiban Limanová-nál, most és a

jövőben is mindenkor résen áll és erejéhez mérten megteszi a Gondviselés által rendeltetészerűen reája rótt bolsevistaellenes kötelességét.

Az erre való bebizonyított *különleges katonai rátermettségünket* az eddiginél hangosabban kell világgá kürtölnünk.

*

Az orosz birodalom közel 15 esztendő óta egy iszonytató forradalom perzselő lángtengerében ég. De gondolkodó ember előtt nem lehet kétséges, hogy a természeti kincsekben bővelkedő, számbelileg óriási orosz nemzet előbb-utóbb újból világpolitikai tényezővé és félelmetes támadóképességű nagyhatalommá válik.

Ebből és ezer más okból, senkinek úgy, mint a magyarnak féltő gonddal és állandóan szárazon kell tartania puskaporát, nemkülönben minden számottevő közéleti magyarnak különösen szellemileg és lelkileg is felvértezten és cselekvésre képesítve kell készen állnia a merőben bizonytalan jövő eshetőségeivel szemben.

Komoly, válságos időkben, mint aminőkben tizenkét esztendő óta tengődünk, *közéleti értelmiségünkre* fokozott erkölcsi felelősség hárul, nevezetesen *nemzeti véderőnk* tekintetében is, amely, állami életünk döntő jelentőségű tényezőjeként a nemzet összességének, de különösen értelmiségünknél minden irányú *legélelmebb érdeklődését, teljes együttérzését, sőt forró szeretetét* követeli a maga számára, legkiváltképpen azoktól, akik arra tartanak igényt, hogy a nemzet sorsának intézésében valamely minőségben-ágazatban részt vehessenek.

Jobban, világosabban mint eddig, mindenkinek tisztában kell lennie azzal, hogy ultima rációként végül is a véderő szabja meg történelmi fejlődésünket, egész jövőnket és dönt a nemzet további léte- vagy nemlétének borzasztó kérdése fölött.

Jövő sorsunkat elsősorban korántsem felfegyverzettségünk foka, hanem *katonai belértékünk* határozza meg, ami most már a tizenkettedik órában parancsolólag megköveteli, hogy kivétel nélkül *minden* ép-kézlab magyar legalább lelkileg és szívében harcos katonának érezze és vallja magát és minden téren lelkiismeretesen ehhez igazodjék.

Az isteni Gondviselés, bizonyára nem véletlenségből, hanem mert magyar nemzetével elejétől fogva nagy terve voltak, ide, a Kárpátok övezte Duna-medencébe telepített bennünket, ahol egy ezredév óta folytonos megpróbáltatások és állandó harcok között élünk *történelmi hivatásunknak*, hol jó, hol balsorsban, amint ezt a Mindenható kifürkészhetlen akarata éppen megszabja.

Istentől eredő rendeltetésünknek az acélkemény, becsületes *magyar ököl* a szimbóluma és hozzá makulátlan *ősi magyar kardunk*, amelyet a Szentkoronáéhoz hasonló titokzatos belső erők avatnak legyőzhetlen nemzeti fegyverünké. Történelmi jelentőségét, csak úgy, mint a Szentkoronáét minden magyar köteles átérezni és megérteni. Ezt a kardot Isten adta kezünkbe. A mi kardunk Isten kardja! Legyen ez intő és elretentő jeladás ellenségeink számára, akik botorul és rövidlátóan azt hiszik, hogy az olyan jóra való, büszke nemzetet, mint a miénk örökre rabszolgaságban tarthatnak.

*

A soha meg nem szűnő orosz veszedelem gondolatát nálunk pillanatnyilag némileg háttérbe szorította a *revíziós mozgalom*, amely világszerte előretör és tért hódít. Sokak szerint népünk nagy revíziós szabadságharca ma már a végső győzelem felé közeledik és sokan abban bíznak, hogy a magyar nép végső erejének megfeszítésével ki fogja emelni sarkaiból Trianon-tés felépíti az új, boldog Nagymagyarországot. Adná Isten, mielőbb!

De a zöld asztalnál csak annak van és lesz súlyos szava, aki mögött ott áll az *ököl*, az *erő*: a zászlók alá tömörült *egész katonanemzet*.

A revízióra törekvés egymagában nem elegendő az üdvösségre, mert a kemény akarat a legnagyobb erő ugyan a világon, de csak úgy, ha van amivel nyomatékosan alátámaszthatjuk.

Mind ezek szerint végpusztulás várna nemzetünkre, ha mindent az egy revízióslapra tennék fel és nem a véderőben látnánk egy boldog feltámadás egyedül biztos zálogát.

Emlékezzünk 1914. karácsonyhava elejére!

Az orosz széles, mély rést ütött az ezeréves szent magyar határon, a Kárpátok gerincén. A Laborca, Ondova és Tapoly völgyén apró kozáklovak patkója csattog. Égő magyar falvak-városok lángoló tüze világítja be a völgyeket. Zboró, Sztropkó, Bártfa magyarjait kancsukával verik véresre a gazok és meggyalázott magyar asszonyok, leányok rémsikoltozásától, zokogásától hangos a hely, ahova a barbár népség lábát beteszi.

Menekülők ezrei, ki gyalog, ki kocsin futnak pusztuló otthonukból az ország belseje felé. Eltévedt kis gyermekek hangos sírással keresik szülőiket, a szülők kétségbeesetten a zürzavarban elveszett kisdedeket. Aki a menekülők siralmas karavánját látta, csak az tudja: a haza beteg, veszélyben van!

Mi van a rettenetes Gözhengerrel, jön-e mifelénk vagy megállott? A hömpölygő nagytömeg réme üli meg a magyar lelkeket: Uram Istenem,

mikor söpri el gyenge seregeinket? Mikor ereszkedik le áldott rónáink felé? Mikor teljesedik be végzetünk?

Karácsonyhava elején itt tartottunk már és csak úgy, mint Komárom, Pozsony és Bécs vidékén, *Budapest körül* is szorgalmas népfölkelő munkásosztagok dolgoznak, ásnak, fűrnak-faragnak a *Sorsich Béla* altábornagy vezérlete alatt épülő futólagos, *kettős hídfő* erősítési munkálatain, úgy a pesti, mint a budai oldalon is. A *Duna-vonalat* rendezik be sztratégiai védelemre, mert nem tudhatni, mit hoz a legközelebbi jövő?.....

Miközben idehaza sötét gond üli meg a remegő lelkeket: odafent a messze idegenben, Limanova hóborította hegyvidékén lelkes magyar vezérek *vezette vidámllekű, mindig nótáskedvű vitéz magyar katonák*: bakák, huszárok és tüzérek, ki-ki a maga helyén nyugodt bizakodással, Istenbe és a jó szerencsébe vetett hittel, kitartó vitézséggel szilajul szembeszállnak a szintén kitűnően vezetett, irtózatosan túlerejű ellenséges tömegekkel és — sziklafalként dacosan helytállanak minden vonalon. Az egész világ ismeri azóta az „Előre!” díszjelzésű híres 39. hvgyho. nagyszerű Limanova-i támadásait, védelmét. Mindenki ismeri a 10. lho.- és 11. hvlho.-beli legendás vitézségű huszárok és lovasgéppuskások Jabloniec-i gyilkos küzdelmét és kitűnő magyar tüzéreink kiválóan hatásos közreműködését a másik két fegyvernembeli bajtársak harcaiban.

Vitéz csapataink a Gözhengert minden erejük megfeszítésével november végével elsőbbed megállítják, azután utolsó erejüket összeszedve, karácsonyhava elején Limanová-nál Isten segedelmével megverik és *végál* is szerencsésen viasszorítják. Magyar döntés, magyar győzelem!

A fényes siker teljességéről csak annak lehet fogalma, aki látta, amint az orosz a rajtaütéstől és a meglepő hátbatámadástól holtra ijedten fegyvert, lövészert és felszerelést elhányva, XII. 11. este 11^h tájban a csatatérről elmenekül, ha ugyan útközben fogságba nem esik valahol.

A rengeteg orosz fegyver- és egyéb zsákmány, valamint az ezernyi ezer fogoly csak külsőleg jelképezték diadalunkat. A győzelem jelentősége abban nyilvánult meg, hogy a szeptember közepétől eddig minden ellenállásunk ellenére is folyton előrenyomakodó orosz óriást, ime, ezúttal nemcsak megállítottuk, hanem a négy hónap óta tartó háborúban *most első ízben* döntően meg is vertük és visszavonulásra kényszerítettük.

Amikor a Limanova-i győzelem híre hazaérkezett, a Gözhenger réme mintegy varázsütésre elszállt a magyar lelkekről. A Kárpátok, a magyar róna halálos veszedelme ködpáraként szertefoszlott. Budapest-et nem fenyegette többé kozák.....

A Mindenható ezúttal irgalmas volt hozzánk: megóvta hazánkat a rettenetes, mindennél nagyobb szerencsétlenségtől, *az orosz inváziótól*, amely talán még jelenlegi gyalázatteljes megaláztatásunkat is túlhaladóan, az ázsiai barbár pánszláv áradatba fojtva fajunkat, lehet, hogy szinte reménytelen végtromlásba, tartós rabszolgaságba hajtotta volna nemzetünket.

A fényes győzelem halhatatlan diadala, amely egyben az egész magyar nemzet dicsősége is és annak páratlan ősi katonai erényeit hirdeti világga: a „Téli nagycsata” keretében vállvetve együtttharcolt *39- hvgyho.* és a *10. lho.* aranybetűs nevéhez fűződik oda.

A két derék hadosztálynak a nagy dicsőség nem száll a fejükbe. Jól tudják, hogyha véletlenül bármely másik magyar seregtest áll oda helyükre csatasorba Limanová-nál: az ugyanolyan magyar dicsőséggel teljesítette volna kötelességét, mint a Hadfy csoportbeli hadosztályok, amelyek persze mégis joggal büszkék rá, hogy ezekben a sorsdöntő napokban a Gondviselés különös kedvezéséből méltó módon, szerencsével és diadalmasan éppen *ők képviselheték* magyar fajunkat és az egész magyar nemzetet.

A »Limanova-i hős” elnevezés szimbólum csupán: a győzniakarás szimbóluma és azt jelképezi, hogy a magyar katona akar és tud győzni és tud meghalni. A „Limanova-i hős” nem személy, hanem fogalom: a magyar vezér és alvezérek, a vitéz magyar tisztek és katonák *összessége* a hős. Hős a magyar szív és lelkesedés, a magyar tisztesség, jóraalóság és becsület, a magyar Hiszekegy. A „Limanova-i hős” maga az *egész* magyar nemzet: *a nemzet győzedelmeskedett* Limanová-nál! Innét van, hogy ezt a mi valóban *nemzeti győzelmünket* népünk ösztönszerűen különösen szívébe zárja.

A „Limanova-i hős” örök időkre szóló, tündöklő példájából kell az ifjúságnak megtanulnia, hogyan szeresse, imádjá a hazát és hogyan kell ezeréves Nagymagyarországunkat visszaszereznie?

*

A mi keményöklű, mindig szilajul nekimenő vitéz seregünk átütőerejű magyar győzelmének igen egyszerű és természetes a *titka*:

A vezér és az alvezérek — csupa lelkes magyar úri férfiú —, abban az időben már mind bótapasztalatú csapatvezetők: becsületesen megtették kötelességüket.

A néhány ezer magyar katona pedig egy emberként harcolt, úgy mint azt vezetőik intézték, nem pedig ki-ki a maga avatlan kis esze szerint. Emellett a katonai fegyelmet messze túlszárnyalóan, önzetlen, szeretetteljes és bizonyos fokig patriarchális, *valódi magyar bajtársi szellem* élt a lelkekben. A viszályt, a széthúzást vagy a beteges érvényesülnivágyást hírből sem ismertük. Soha-

sem tudtuk, de sohasem is kérdeztük, ki milyen származású, felekezetű? Az volt a fő, hogy ízig-vérig magyar legyen az illető és megtegye kötelességét.

Vitéz katonáink az első csatanaptól kezdve az utolsóig nap-nap után ilyenforma oktatásokat kaptak hős tisztjeiktől: „Fiúk! veszélyben a magyar haza, a Kárpát, a róna, a főváros! Veszélyben odahaza a szüle, a kis család, az asszony, a gyerekek, a kis templom, az iskola! Össze kell tartanunk, szoroson, a legszorosabban, mert ebben *a mi utolsó állásunkban* okvetlenül győznünk kell és győznünk csak úgy lehet, ha összetartunk.”

Hozzá tehettek volna még: „mert *a magyar egységben* az erő és erőben — *a holnap*!”

Így festett a magyar tiszt és vele élő-haló katonapajtása a harctéren. Az ősi virtuosos, dacos magyar katonaiélek, a szilaj magyar vitézség és a nemzeti gondolat összefogóereje vitte őket győzelemre.

Limanová-nál a kötelességteljesítés terén a rang- és rendfokozat egyáltalán nem játszottak szerepet: ki-ki becsülettel ott végezte a dolgát, ahova a parancs vagy a sors szeszélye odaállította. A kötelességteljesítésnek ezt a természetes rendjét — így politizáltunk néhanap a harctéren — odahaza nálunk, „a szertelen ambíciók országában” csodálatoskép nem igen ismerik s a polgári közéletben a közkatona állása-helye senkinek sem kell, mindenki csak az első vonalba, a főhelyre törekszik, minek következtében közéletünk tele van elkeseredett, mindennel elégedetlen „vezérspiránsokkal”. Pontosan ily értelemben nyilatkozott nemrégiben gróf Bethlen István miniszterelnökünk is: „Szálljon magába a magyar és ne akarja mindenki a hazát a magá módja szerint menteni, ne akarjon mindenki vezér lenni.”

*

Krónikánk az első hadiév legfontosabb eseményeinek csupán *sziluett-szerű keresztmetszetét* tárja elénk. Ez a szándékos korlátozás a *minél tömörebb* ismertetésre törekvő igyekezetben leli magyarázatát, nehogy a laikus olvasónak kedvét szegjük.

A krónika összeállítása körül számos és sokféle szempont vezetett bennünket: mindenekelőtt a legmélyebb hála érzete Limanová-nál hősi halált halt, valamint életben maradt minden rendű és rangú többi harcsohajtársaink iránt. Elvitathatlan hősi érdemük, hogy az óriási orosz túlerőt 1914. XII. 11. egyesült erővel döntően megvertük, visszavonulásra kényszerítettük és nagy győzelmünkkel a magyar névnek világszerte újból dicsőséget szereztünk. Harcostársainknak köszönhető, hogy a 39. hvgyho., valamint a 11. hvlho. részével megerősített 10. lho. ragyogó diadalát hadtörténelmünk lapjain minden időkre szólóan aranybetűkkel megörökíthettük.

Kötelességszerűen nagy súlyt fektettünk a Hadfy csoport két seregtestének a csatát megelőzőleg végbevitt teljesítményei kidomborítására. Ez az igyekezet indított bennünket arra, hogy krónikánkat a három első offenzíva leírásával kibővítsük: az első két offenzívának dióhéjba foglalt rövid ecsetelésével, a harmadiknak pedig — mint a Téli nagycsata bevezető-részének — részletesebb ismertetésével.

A könyvszövegben, ahol hasznosnak mutatkozott, itt-ott *szándékosan ismétlésekbe* bocsájtkoztunk.

A *magyar értelmiség* eddig, csodálatoskép, nélkülözni volt kénytelen az 1914. évi Galícia—Oroszlengyelország-i hadiesemények *összefoglaló rövid leírását*, pedig minden hadviselt bajtársunk ma is azt vallja, hogy aki 1914.-ben nem volt ott az orosz hadszíntéren, az nem tudja, mi az *igazi háború?* Ennekfolytán az ily összefoglaló rövid leírásnak valószínűleg sok olvasója akadt volna.

Krónikánk e téren, úgy reméljük, hézagpótló lesz és összeállításával, valamint egész szelleménél fogva alkalmas lesz arra is, hogy értelmiségünk szívét-lelkét a nemzeti véderő gondolatvilágával az eddiginél szorosabban és maradandóbb hatással egybeforassza.

Az első hadiévre vonatkozóan *Julier Ferenc* és *vitéz Czékus Zoltán* ezredes bajtársaink avatott tollából a múlt évben is nem egy kiválóan értékes hadtörténelmi cikk látott napvilágot legelőkelőbb napilapjaink hasábjain: fölöttébb alkalmas szemelvények arra a célra, hogy az általános érdeklődést felébresszék és a magyar hadtörténelemmel foglalkozók megdöbrentően csekély számát megnöveljék. A megkívánt összefoglaló ismertetést azonban az ily szemelvények nem pótolhatják.

A magyar értelmiség zöme a világháború megfelelő irodalmának olvasmányaival eddig vajmi keveset foglalkozott, részben talán önhibáján kívül. Mi abban reménykedünk, hogy krónikánkkal megtörjük a jeget és vele éppen az e téren kevésbé járatos *polgári érdeklődők* seregének, egyelőre legalább az *egész 1914. hadiév eseményeit felölelő* olyan összeállítású és jellegű olvasmányt nyújtunk, amelyet egy kis fáradsággal a *laikus is* élvezhetővé és hasznossá tehet a maga számára: a „Tartalom” és az „Áttekintés” tömörsége lehetővé teszi, hogy segítségükkel az olvasó az eseményeket egyszerűen s könnyen áttekinthesse és a lényegét nagyjában már az első olvasásra megérthesse; a vázlatok és a hozzájuk tartozó, füzetbe foglalt rövid vázlatsszövegek türelmes átnézése illetőleg átolvasása viszont az események nagyvonalú, behatóbb megértését segíti elő és az ilyenformán apránként történő szellemi előkészülettel magában a könyvben megtaláljuk azután az

események *összefüggően részletezett leírását*, amely az olvasónak *most* már majd élvezetet nyújt csupán, ellenben aligha okoz neki többé sok fejtörést.

*

A szerző felhasználta *forrásmunkák* jegyzékét, valamint a *Limanova-ünnepély éknek* a fővárosban és a csonkaország összes iskoláiban történő megtartására vonatkozó adatokat: a *Függelék* tartalmazza.

A krónika *megrendelési módját* feltüntető közlés a „Tartalom” legvégén található meg.

*

A *vázlatok* közül az 1:1,500.000 mértékűeket *Conrad* háborús nagyművének helyzetvázlatai nyomán, kellő leegyszerűsítéssel állítottuk össze. Ezek a helyzetvázlatok pontos másolatai azoknak a vázlatoknak, amelyeket a HFP.-nál az illető napra a saját parancsnokságoktól stb. az ellenségről érkezett hírek alapján összeállítottak, azok tehát azt a helyzetképet tüntetik fel, amely *akkoriban*, az aznapra vonatkozó helyzet megítéléséhez alapul szolgált.

A krónika megírásánál felhasznált hivatalos hadtörténelmi okmányok értékes forrásul szolgálnak ugyan, de egymagukban semmiképp sem elegendők arra, hogy az eseményeket kellő elevenséggel megvilágítsák. Azért a könyvben Limanova-i és másrendű *harcosbajtársaink egész sorát szólaltatjuk meg*, akik személyes szóbeli vagy írásos, illetőleg nyomtatott közleményeikkel lehetővé tették számunkra, hogy az *eseményeket értékes adataik beállításával* a történelmi igazsághoz híven és eleven színekkel ecsetelhettük. A Lengyel légió és a cs. és kir. 18. ágyúsezredtől eltekintve — amelyekről sajnálatunkra nem sikerült adatokat szereznünk —, a Hadfy csoportbeli hadosztályok minden alakulatától kaptunk közleményeket és ezzel csataleírásunk számára kellően széles, reális alapot sikerült nyernünk.

A kitűnő m. kir. Állami Térképészetből kikerült, művészi kivitelű vázlatosorozatot *vitéz Egry Nándor* őrnagy barátunk mesteri keze-tollának köszönhetjük: elmúlhatlan hálánk és köszönetünk illeti meg érte, épúgy, mint különösen a legteljesebben *ő kir. Fenségét*, valamint azokat az alábbkövetkezően névszerint felsorolandó többi nagyrabecsült bajtársainkat is, akik közléseikkel krónikánk hadtörténelmi értékét messzemenően öregbíteni szívesek voltak. A nevek mellé írt adatok a csata idejére vonatkoznak és pedig:

József főherceg tábornagy úr ő kir. Fensége (ltbk., a VII. hadtest parnoka); *báró Arz Artúr* vezérezredes (altb., a VI. hdt. parnoka); v. *Hadfy*

Imre gytk. (altb., a 39- hvgyho. parnoka); v. *báró Szurmay Sándor* gytk. (altb., seregcsparnok) *gróf Herberstein Herbert* altb. (tbk., a megerősített 10. lho. parnoka); v. *Horthy István* ltbk. (ezsddnok, 4. ldd.); *Bauer Viktor* altb. {tbk., 8. ldd.); v. *Doroghy Sámuel* altb. (Daubner S. ezsddnok, 78. hvgydd.); *Markovits Kálmán* altb. (ezds., 10. hue. parnok); v. *Schöner Od'lo* altb. (szds., kerékpárszázlóalj parnok); *Kiss Ferenc* altb. (szds., 4. lovasütegosztály parnok); v. *Horváth Imre* altb. (szds., 11. hvgye. II.); v. *Baintner Ernő* tbk. (orgy., 3. hvhue. parnok); v. *Denk Gusztáv* tbk. (vezérkari szds., a 10. lho. vezérkari főnöke); v. *Rétay Oszkár* tbk. (Teimer O. szds., 3. hváe. I.); *Kágerer József* tbk. (szds., 3. hvlü.); *Brokes Jenő* tbk. (szds., 10. hue. 2. század parnok) és v. *Hegedűs Elek* tbk. (szds., 16. hvgye. ezredsgt). Továbbá:

39. hvgyho.-beliek: *Mestitz János* ezredes (alez., 16. hvgye. parnok); *Dingha Sándor* ezredes (örgy. $\frac{16.}{III.}$); *Koós Gyula* ezredes (örgy., $\frac{2.}{I.}$); v. *Kiss Kálmán* ezredes (szds., 10. hvgye. ezredsgt.); v. *Rátz Jenő* vezérkari ezredes (fhdgy., a 77. dd. vezérkari tisztje); *Nagy Sándor* ezredes (szds., $\frac{11.}{III.}$); v. *Czékus Zoltán* ezredes (szds., $\frac{10.}{II.}$); *Klinda Jenő* alezredes (szds., $\frac{16.}{IV.}$); *Békássy István* őrnagy, elhunyt (szds., $\frac{32.}{III.}$); *Petrik Ernő* őrnagy (fhdgy., $\frac{8.}{I.}$ sgt.); *Filla Lajos* őrnagy (fhdgy., $\frac{16.}{I.}$ sgt.); *Kodes István* őrnagy (fhdgy., $\frac{30.}{III.}$); *Baron Ernő* őrnagy (fhdgy., $\frac{9.}{IV.}$); *gróf Stomm Marcell* vezérkari őrnagy (szds., A sgt.); v. *Molnár László* százados (fhdgy., $\frac{25.}{IV.}$); *Tóth Zoltán* főhadnagy (I.); *Rechnitz Kurt* ezredes (szds., $\frac{15. hae.}{I.}$); *Kremsner Frigyes* ezredes (szds., $\frac{15. hae.}{I.}$) és *Rauchbauer Ödön* főhadnagy (hdgy., 2. hvhue., 77. dd. parancsörtszt). Azután:

10. lho.-beliek: v. *monsignore Fólba János* tábori főesperes (10. lho. plébános); *Radoychaj Lajos* ezredes (szds. $\frac{10. hue.}{4.}$); *Zalay Artúr* ezredes (szds., 9. hue.); *Savel Kálmán* ezredes (szds., $\frac{10. hae.}{I.}$); v. *Hanvay László* ezredes (szds., $\frac{9. hue. utászak.}{I.}$); *Prónay Pál* alezredes (szds., $\frac{13. hae.}{I.}$); *Szlavnicz György* alezredes (szds., 13. hue. ezredsgt.); *Hertelendy Miklós* alezredes (szds., $\frac{10. hae.}{3.}$); *Bánhidj Simon* alezredes (fhdgy., $\frac{15. hae.}{3.}$); v. *Mecsér Endre* őrnagy (fhdgy., $\frac{15. hae. utászak.}{I.}$); *Margitay József* őrnagy (fhdgy., 10. hue. gépp.); *Fessier Antal* százados (fhdgy., 9. hue. gépp.); *Sebenyi Miklós* hadnagy (10. hue. 5. század) és *Fernbach Péter* hadnagy (zls., 10. hue. 4. század), továbbá:

11. hvlho.-beliek. *Diószeghy Aladár* ezredes (szds., ^{1. kötet}₁); *Olasz Ödön* alezredes (szds., 11. hvlho. lövészost.) és *Bauer Gyula* százados (fhdgy. ^{1. kötet}₁).

*

A m. kir. honvédség kebelébe tartozó tényleges és nemtényleges bajtársainknak krónikánkat nem szükséges külön beajánlanunk: első látásra tisztában lesznek azzal, hogy eléggé hasznos magyar hadtörténelmi munkát adunk kezükre, amelynek nem kis előnye, hogy szerzője a magyar szemmel látott *események és más adatok felsorolására szorítkozik*, ellenben általában óvakodik attól, hogy az olcsó kritika ördögének gyertyát gyújtson.

Limanovai üdvözléssel:

Budapest, 1931. május havában.

a szerző.

ELSŐ FEJEZET.

A
VILÁGHÁBORÚ KÜSZÖBÉN,
1914. VI. 28.—VIII. 19.
ESEMÉNYEK ÉS ADATOK.
(1. vázlat.)

ELSŐ HÁROM OFFENZÍVÁNK,
1914. VIII. 20.—XI. 25.

KIVONATOS ISMERTETÉS,
különös tekintettel a 39. hvgyho. és a 10. lho. harctéri teljesítményeire.
(1., 2., 3., 4. és 15. vázlat.)

A VILÁGHÁBORÚ KÜSZÖBÉN,

1914. VI. 28.—VIII. 19-

ESEMÉNYEK ÉS ADATOK.

(1. vázlat.)

Az 1914. évi VI. 28.-án, egy vasárnapi napon déli 11^h és 12^h között Szarajevó-ban trónörökösünk gyalázatos merénylet áldozatául esik. A Szerbia-i királygyilkos „Narodna Odbrana” egyik szerb bérence gyilkolta meg.

Külgügyminiszterünk: Berchtold Lipót gróf. Napok múltán,

VII. 7. határozzák el Bécs-ben, közös minisztertanácson: Szerbiát, akár háború árán is, rákényszerítjük, hogy nagy-szerb üzelmeivel felhagyjon.

A minisztertanácsban gr. Berchtold azt kívánja, hogy a Szerbia-vaival való konfliktust haladéktalanul háború útján oldjuk meg. Ezzel szemben gr. *Tisza István* miniszterelnökünknek az a javaslata, hogy Szerbiához konkrét panaszadatokat és pontosan körülírt követeléseket tartalmazó jegyzéket intézzünk, amely az izgága ország számára lehetővé tegye, hogy a háborút, bár súlyos diplomáciai vereség árán, elkerülhesse. A minisztertanács *Tisza* javaslata után elhatározta, hogy mielőtt mozgósítanánk, egyelőre határozott követeléseket magábanfoglaló jegyzéket és azután, ha azt Szerbia elutasítja, ultimátumot küldjünk. Miután egyébként az a nézet kerekedett felül, hogy a pusztán diplomáciai siker értéktelen: *Tisza István egyedüli kivételével*, a tanács összes többi résztvevői nézetének megfelelően, a jegyzékben oly éles követelések támasztandók, amelyek elfogadását eleve kizárják és a Szerbia elleni katonai eljárást lehetővé teszik. Ezek alapján kétségtelen, hogy a háború előtti magyar külpolitika hivatalos képviselője és vele Magyarország a „háborúért való felelősség” hazug vádjára a legkevésbé sem szolgált rá.

VII. 9. I. *Ferenc József* apostoli királyunk Ő Felsege a VII. 7. minisztertanácsai határozatot jóváhagyja.

VII. 25. A határozatnak megfelelő ultimátumot báró Giesl, Belgrád-i követünk most nyújtja át a szerb kormánynak.

VII. 25. dut. 7^h 15 p. jelenti a követ, hogy a Monarchia ultimátumára adott szerb válasz nem kielégítő és ő a követség személyzetével elhagyja a szerb fővárost. Ezt megelőzően a XIII. hdtparság Zágráb-ból még azt jelent, hogy Szerbia már VII. 24. dut. 4^h általános mozgósítást rendelt el. Ezzel Szerbia bennünket is mozgósításra kényszerít és

VII. 25. dut. 9^h Ő Felsége elrendeli a *részleges mozgósítást Szerbia ellen*. Első mozgósítási nap: a Szarajevó-i gyilkosság hófordulója, VII. 28.

Mozgósítottunk: 7 hdt.-et, köztük a Zágráb-i XIII.-on kívül a 2. hds.-hez tartozó két magyar hadtestet, a Budapest-i IV.- és a Temesvár-i VII.-et.

A hét hdt.-nyi Balkán-haderő főparancsnokául Ő Felsége *Frigyes jhg. gytbk.-ot*, vezérkari főnökéül pedig *Hötzenborfi Conrad Ferenc báró gytbk.-ot* nevezi ki. Főhadiszállás: Pétervárad.

A Monarchia szemmel láthatóan kizárólag a Balkán ellen mozgósított.

Időközben, hogy „a békét megmentsék”, Orosz- és Franciaország, Anglia és Németország között meddő tárgyalások folynak.

VII. 29. és VIII. 4. Belgrád-ot bombázzuk.

VII. 30. dut. 5^h Oroszország általános mozgósítást rendel el, amire

VII. 31. del. 11^h 30 p. a Monarchia az *általános mozgósítás* elrendelésével felel. Első mozgósítási nap: VIII. 4.

Ezzel kitört a világháború:

VII. 31. dut. 5^h mozgósít Németország, 1872. óta hú szövetségesünk,

VIII. 1. dut. 4^h 40 p. Franciaország és végül

VIII. 2. és 3. Anglia.

Olaszország, Oláhország és Bulgária egyelőre semlegesek (?) maradnak. Törökország mellénkállása biztosítva van.

Nálunk alig tudnak róla, hogy *Spanyolország* is ellenségeink mellé állt: „XIII. Alfonz király 1914. VIII. 4. kinyilatkoztatta Franciaország előtt, hogy sohasem fogja megtámadni. Csak ezen nyilatkozat alapján tehetette meg Franciaország, hogy azt a három hadtestét, amelyet a mozgósítási terv értelmében határbiztosításul a Pireneusokban alkalmazott: az é.-franciaországi harcterületre szállítsa át. Ezzel a semleges (?) Spanyolország Franciaországnak valósággal három hadtestet adott ajándékba.

A spanyol királynak ez az állásfoglalása *közvetve a Monarchiát is károsította*, mert arra képesítette Franciaországot, hogy összes erőit azonnal német szövetségesünk ellen egyesítse.”

Magyarország népe, noha a meggyilkolt Ferenc Ferdinánd fhg.-et éppenséggel nem zárta szívébe, mégis, a magyar jellemhez méltó lelkesedéssel siet a zászlók alá, mert a Szarajevó-i gyilkosság miatt nemzeti önérzetében sértve érzi magát és a sérelmet meg akarja torolni, amint erre, amikor majd Isten segédelmével megjön az ideje, a jövőben mi is biztosan számíthatunk.

Az orosz hadszíntérre, Galiciá-ba felvonuló főhaderőnk (egyelőre $\frac{1}{2}$ 2. hadsereg mint Kövess-csoport, 3-, 4. és 1. hds. stb.) *vasútiszállítása* az VIII. 5.—6.-ra hajló éjjel kezdődik és nagy nehézségek ellenére — nem kis dicsőségére a magyar vasutasságnak is — jóformán sűrűlódás nélkül megy végbe. A vasúti felvonulás hét vonalon történik; napi átlagteljesítményük: 140 száztengelyes vonat.

A Kassa-i *m. kir. 39. hvgyho.* gyalogezredeinek törzsállomáshelye: 77. dandár: 9. hvgye. Kassa, 11. Munkács; 78. dandár: 10. Miskolc és 16. Besztercebánya. A gyalogságot összesen 11 zászlóalj-állomáshelyről szállítják a *Sosnica* körüli felvonulási körletbe (a Szán ny.-i partján, Przemysl-től kb. 20 km.-re é.-ra). A ho. tűzérseget Eperjes-ről, a ho. lovasságot pedig Gyöngyös-ről szállítják.

A ho., a vonat egyrészenek kivételével, *Vili. 15.—Vili. 19.* befejed felvonulását és az Auffenberg gytbk. vezérelte 4. hds.-hez tartozó VI. hdt. (Boroevic gytbk.) kötelékébe lép. *Vili. 19.* este a ho. *előnyomulásra készen áll* és másnap reggel útnak indul Komarów felé.

A zömével Szlavóniá-ban állomásozó Budapest-i *cs. és kir. 10. lho.* ezidőtájt, VIII. 19. Szlavóniá-ból már észak felé, *Zágráb* körül vasúti-szállítás alatt, mozgásban van Bécs-en keresztül szintén Komarów irányában. A lho. is a 4. hds. kötelékébe tartozik.

A főhaderő vasútfelvonulásának javarésze VIII. 18.—19. körül befejeződik. Azonban a Szlavóniá-ból vasúton utolsóul felszállított 2. hds.-ből IV. hdt. csak IX. 9- érkezik fel a harctérre, de azért a 2.-ik Lemberg-i csatában még eredményesen vesz részt.

Az o. háború kitörése után, *Vili. 5.* Frigyes fhg. gytbk. a Balkán-haderő parancsnokságát Ő Felsege rendeletére Potiorek tszgy.-nak adja át, miután a főherceg, Conrad-dal maga mellett, most már a Monarchia összes fegyveresereinek lett kinevezett főparancsnoka. Azonban a Balkán-haderő, mindjárt a háború elején, kisiklik a HFP. kezéből, mert azt, külügy-miniszterünk kezdeményezésével és felelősségére teljesen függetlenítették a HFP.-től és közvetlenül Ő Felsege parancsai alá rendelték.

A HFP. VIII. 15. főhadiszállására, Przemysl-be érkezik.

Miközben főhaderőnk Galiciá-ban felvonul:

VIII. 13.—19. Potiorek tszgy. a Balkán-haderővel (5. és 6.) átkel a Drina—Szává-n, betör Szerbiá-ba, azonban egy heti veszteségteljes, meddő harc után visszatér a folyók mögé, miközben az egész idő alatt Szlavóniá-ban tartalékként veszteglett $1\frac{1}{2}$ hds.-et (IV. és VII.) VIII. 18.-tól kezdve végre Galiciá-ba szállítják.

Conrad szerint: „*A hadsereg* a legjobb volt, amelyet a Monarchia valaha harcba küldött.”

Egy másik szakvélemény: „A Monarchia *felkészületlenül* indult háborúba. Hadereje a felfegyverzés (nehéztüzérség stb.) és felszerelés tekintetében nem ütötte meg azt a mértéket, amelyet a belső erők kihasználása mellett el *lehetett* volna érnie. A *védképesség elhanyagolása* belpolitikai harcoknak volt a folyamánya, másrészt annak az átkos, örökös ellentétnek a következménye, amely egyfelől a mereven *központosító hadvezetőség*, másfelől a haderő nemzetivé való átszervezéséért évtizedek óta hiába küzdő *magyar nemzett politika* között fennállott. A politikus és a katona nem értették meg egymást: ebbe buktunk bele, mert a politika és a hadvezetés csak karöltve dolgozhatnak eredményesen.”

Mi, a tősgyökeres magyar 39. hvgyho.-nál odakint a harctéren mind-ebből csak a nehéztüzérség teljes hiányát éreztük keservesen, meg hogy kevés volt a géppuskánk.

Orosz hadszíntén főhaderőnk:

39 gyho. (468 zlj. stb.), ebből 16 a magyar ho.;

26 népf. és menetdd., „ 10 a „ és

10 lho., „ 5 a „

Velünk szemben a napról-napra erősödő *o. Délnyugati arcvonalt*: pillanatnyilag 52 gyho. (832 zlj. stb.), 364 zlj.-jal több, mint nekünk van és 16 lho.

A Balkán-hadszíntéren: 9 gyho. és 9 gydd., ebből 1—1 a magyar.

Kelet-Poroszországban *Hindenburg*: 9 ho., a békebeli megállapodás szerint odaküldendő 12 ho. helyett.

VIII. 16. az Itáliával határos területeknek legalább szükségszerű védelmére: Roth ltbk. megalakítja hdcsop.-ját.

Erdély határbiztosítására érdemlegesen egyelőre még nem intézkedtek; parancsnokul br. Pflanzner-Baltin ltbk.-ot nevezik ki, aki rövidesen az Erdős-Kárpát-i átjárók biztosítását is átveszi.

*

A SZÖVETSÉGES FŐVEZÉRSÉGEK JELLEMZÉSE. HADSEREGPARANCSNOKAINK.

a) A HFP. vezértényezői: *Frigyes fhg.* és *Conrad*, a háború kitérőesek mindketten gytbkok, egyetemlegesen felelősek a hadvezetésért Ó Felségével szemben és a történelem ítélőszéke előtt. A két vezéregyéniség jelentőségét

és egymáshoz való viszonyukat, a jellemzést kerekded egészbe tömörítve, azért ecseteljük itt részletesebben, nehogy később minduntalan magyarázó ismétlésekbe kelljen bocsájtkoznunk.

A *főherceg*, a hadrakeltsereg kinevezett főparancsnoka, az uralkodóház híres marsall-ágából származik. A korrall haladó modern gondolkodás mellett, lényegében régivágású, vérbeli katona, aki mindig a csapatnál szolgált. Esztendőök óta köztünk, Pozsony-ban székel mint hdtparnok és hadseregfelügyelő, aki aranyszívével és egyenes jellemének varázsával ország-szerzte közmegebecsülésre tesz szert s a véderőben is őszinte tiszteletnek és szeretetnek örvend. Dicsőségesen uralkodott néhai nagy és bölcs királyunk felelőssége érzetében bizonyára nagyon jól tudta, mit cselekszik, amikor a maga legfelsőbb hadúri helyettesül — mert aggkorára és gyengült egészségére tekintettel ő maga már nem vonulhatott hadba — a sorsdöntő órában éppen Frigyes főherceget állította oda a hatalmas, gyönyörű hadrakeltsereg élére és Conrad gytk.-ot rendelte melléje fősegítőtársul.

A főherceg a kiszámíthatatlan erkölcsi eshetőségeknek kitett főparancsnoki állás elfogadásával, eddigi jeles katonai hírnevét kötelességszerűen kockára téve, a legsúlyosabb katonai felelősség óriási terhét veszi vállaira.

Az újkori hadseregeknél vagy maga az egész haderő főparancsnoka egyúttal a legfőbb vezető is, vagy pedig — mint a nagy Moltke 1866. és 1870./71. I. Vilmos alatt — a legfőbb vezetés a vezérkari főnök kezében nyugszik, aki ez esetben a teljes felelősséget is viseli.

Szakasztott ez a helyzet állott fenn nálunk is, amíg Conrad 1917. február havában vezérkari főnöki állásától meg nem válik.

Conrad, a hadrakeltsereg kinevezett vezérkari főnöke, a háború kitörése előtt 1906. óta — két évi megszakítással: 1911. XII. 15—1913. XII.-ig — „összes fegyvereső vezérkarának főnöke” gyanánt szerepel. A főhercegnek és az egész véderőnek osztatlan bizalmát bírja, oly fokig — túlzás nélkül állíthatjuk —, hogy 1914.-ben el sem lett volna képzelhető, hogy a háborúban bárki más vezessen bennünket. Ilyesmi még csak szóba se került soha. Vetélytársa egyáltalán nem volt, talán az egy Potiorek tszgy. kivételével, akit Ő Felsége is különösen nagyra tartott. Conrad a Tábournoki-karnak legnagyobb tekintélyű vezére, amelynek majd minden egyes tagját értéke szerint ismeri. Rendkívüli munkaképességű szellemóriás, aki a háborúban, szerencsére, korlátlan vezetőhatalom felett rendelkezik, amelyet a jórészt maganevelte elsőrangú Vezérkar alapos szaktudása és ernyedetlen munkássága a legeredményesebben támogat.

A *Német Vezérkar* a háború után megjelent hivatalos kiadványában így ír Conrad-ról: „*Hötendorfi Conrad-ot* a jövő történetírás — minden, saját tévedése vagy mások által elkövetett tévedések ellenére is — a *világháború talán legjelentékenyebb hadvezérének fogja elismerni. . .*”

A megboldogult nagy tábornagnak ma már az egész katonai világban nagy a becsülete. A külföldön is mindenütt meghajolnak hadvezéri kiválósága előtt.

Nagyon kár, hogy magyar szempontból szarvashiba terheli: nyíltan az „*összbirodalmi téveszme*” hívének érezte és vallotta magát, amit osztrák születése és régivilágbeli egyoldalú nevelése tesz megérthetővé. Nem ismerte a magyar nép lelkét! De az meg már mese, hogy valaha is magyarygúlló lett volna.

A főherceg és Conrad egymáshoz való személyes viszonyát, egész hadviselésünk mérhetetlen szerencséjére, mindvégig a legtökéletesebb összhang jellemzi. A minden hiúságtól ment főherceg fondorlatokra egyáltalán nem kapható krisztálytiszt, előkelő jelleme, hazafiúi önzetlensége és a legfelsőbb Hadúr parancsai iránt való hűséges odaadása: mentesítették a főherceget holmi kicsinyes féltékenykedések alól. Conrad lángelméjével és évtizedes elméleti és gyakorlati hadvezetői felkészültségével szemben — isteni adományok ezek! — a főherceg teljes készséggel átengedi neki a hadműveletek kezdeményezését, előkészítését és végrehajtását. Ehhez az éveken át, 1917. február haváig tartott titáni munkájához — ekkor báró Arz gytbk. jön a helyébe — Conrad-nak csupán „segítőtársai” vannak, mert ő, mint *hadvezér*, egy személyben — bár kinemmondottan — egyúttal *a sajátmaga vezérkari főnöke is*, aki e kettős minőségében a hadvezetés sokszor kusza szálait keményen tartja kezében és művészien bogozza szét azokat, amint ez a nagyszerű képessége és veleszületett vezéri rátermettsége a Limanova—Lapanów-i csata leírásából is nem egy helyen kiviláglik.

A főherceg viszont Conrad-ot születési rangjának és a király után következő legmagasabb országos és katonai állásának teljes súlyával minden irányúan fedezi, felmerülő akadályok s súrlódások elhárításában pedig erőteljesen a kezére jár. A főhercegre hárul mindezek és az egyetemleges erkölcsi felelősségen felül még a harcoló csapatok minél gyakoribb fellekerése, buzdító látogatása is, amely kiválóan fontos szolgálat majdnem kizárólag a főherceget terheli, mert Conrad ahhoz — bármennyire óhajtaná is — állása természeténél fogva csak elvétve juthat hozzá.

A HFP.-ra szakadó oly gyakori válságosnál-válságosabb órákban a főherceg példátadóan és szuggesztív kisugárzással mindenkor maga a *meg-*

testesült bizakodás és megingathatatlan önbizalom, aki csüggedést nem ismer és ilyet senki alárendeltjénél meg nem tűr. Auffenberg-et, a Komaróv-i győztes hadvezért bokros érdemei ellenére a Lemberg utáni nagy visszavonulás kezdetén, ezúttal Conrad ellenérveire sem hallgatva, habozás nélkül sürgősen felmenteti hadseregpáncsnoki állása alól, mert „meglátogatásakor azt a benyomást tette reá, a főhercegre, hogy Auffenberg az eseményeket nagyon kételkedően és pesszimista szemmel látja és így a hadseregfőparancsnok nem tartja lelkiismeretével összeegyeztethetőnek, hogy a tábornokot továbbra is a 4. hadsereg élén meghagyja”.

A belső szervezetében teljesen régi osztrákszabású HFP.-nál — ahol mutatóba is alig akad magyar *tiszt* — maga a főherceg volt a *mindenféle* magyar vonatkozású rengeteg személyi és tárgyi ügyeknek jóformán egyedüli melegszívű, megértő főszószólója és buzgó istapolója, amint ennek Tisza István összegyűjtött irataiban is nem egy helyen nyomára akadhatunk. Ezzel a főherceg idővel oly légkört teremtett maga körül, amely a régibb idők botor „magyarelles” hangulatát nem engedte többé szóhoz jutni, amiért őszinte hála illeti meg.

Conrad lángelméjéből pattannak elő a nagy elhatározások, így különösen kiemelkedően 1914. XI. 26.-i *emlékezetes elhatározása is*, amely végeredményében — természetesen nem előre kiszámítottan — a Hadfy csoport és ezzel a 4. hds. XII. 11.-i *Limanova-i győzelméhez*, Conrad-nak — saját szavai szerint is — egyik legtöbbször tartott, legszebb és óriási horderejű győzedelmes csatájához vezet.

Igazi napóleoni szellemben, ha kell, a részletekbe is belenyúlva, eleven lendülettel és teljes hozzáértés mellett a hivatott vezér szilárd bizakodásától és egészséges, megfontolt támadószelientől tüzelve: erős kézzel s alkalomadtán kíméletlen szigorral személyesen mozgatja, irányítja széles területekre eloszló oroszhadszíntéri seregeinket. Igaz, van úgy is, hogy részben balsikerral vagy sikertelenül, de hiszen ő is csak ember, aki szintén hibázhat és így aztán az olcsó kritika mohósága őt is kikezdeheti. Azért Conrad mégis az újkori *tömeghadászat*, a *tömegmozgatás egyik* legzseniálisabb, finom gyakorlati érzékű, nagyszabású főmestere, halhatatlan művésze, aki odatartozik minden idők nagy hadvezéreinek történelmi csarnokába. Minél messzebbre távolodik el tőlünk, jelentősége annál nagyobbra nő az utókor előtt, amelynek felbecsülhetlen értékű, de eddig, sajnos, csak németül megjelent háborús irataival gazdag örökséget juttatott.

A főherceg és Conrad különösen abban az *alapvető felfogásban* is teljesen megegyeztek, amely szerint *a mi fő haderőnk általános feladata* abban

a *kötelezettségben* csúcsosodik ki, hogy olyanformán hadakozzunk Oroszország ellen, hogy Németország a földöntést a francia hadszíntéren rövidesen kieroszakolhassa, anélkül, hogy ebben az oroszok, német területre való betörésükkel, megzavarhatnák.

A német főhadvezetőség (Moltke) számítása szerint a ny.-i döntést legkésőbb a 40.-ik n. mozgósítási nap körüli időre remélték, amely nap *szeptember hó 9-re* esik. Ettől a naptól fogva, így szólt a megnyugtató biztatás, „*tetemes n. erőket*” tolnak majd el a k.-i hadszínterre, döntő súlyú erősítésül és Conrad tehermentesítésére. Ez az Ígéret azonban a Mame-i csata elvesztésével kútba esik és a mi főhaderőnk a lesújtóan túlerejű orosz főhaderő ellen (7 o. hds.-ből 5 mi ellenünk), *magára hagyatva*, iszonyú áldozatok árán harcolja végig 1914. VIII. 23.—IX. ^—^g a Lemberg körüli csatákat, balsikerek ellenére is azzal a letagadhatatlan eredménnyel, hogy az oroszok előnyomúását jelentősen késleltettük és az orosz Németországba nem engedték be. Főhaderőnk a *vállalt kötelezettségnek* hűségesen és becsülettel *eleget tett*.

Hadseregparancsnokaink között: magyar egy sincsen;
az orosz hadszíntéren: 1. hds. Dankl ltbk.,

2. „ Böhm-Ermolli ltbk.,

3. „ Brudermann ltbk., IX. 5. kezdve Boroevic

gytbk. és

4. „ Auffenberg gytbk., az első offenzíva alatt,

azután József fhg. gytbk.,

Pflanzer hdscsop.: báró Pflanzer-Baltinltbk.,

(Erdély és az Erdős-Kárpátok);

a szerb hadszíntéren: 5. „ Frank Liborius gytbk. és

6. „ Potiorek tszgy, utóbbi egyidejűleg, egy személyben, a Balkán-haderő parancsnoka is.

b) *Hindenburg* és *Ludendorff* egyéni vezetői jelentőségét az egész világ ismeri. Egymáshoz való viszonyuk — ez ma már szintén köztudomású dolog — lényegileg hasonlatos a mi haderőnkbeli fentebb ecsetelt különleges személyi viszonyhoz, aminek egyébként sem mi, sem a németek sohasem vallottuk kárát.

Moltke vezérezredes, a német vezérkar volt főnöke, 1915. I. 8., akkor már nyugalomban, Bethmann-Holweg birodalmi kancellárhoz intézett egyik levelében ezt írja Hindenburg vezérkari főnökéről: „Ludendorff tbk. mint a hadműveleti osztály főnöke, vagy mint vezérszállásmester kitűnően a helyén van, azonban akaratos egyéniség, aki fejjelel meg neki a falnak és a vezérkar

lenlegi főnökével (Falkenhayn) sohasem tudna együtt dolgozni. Nagyon tehetséges és jogosan becsvágyó, de csak oly egyéniségnek fogná magát alárendelni, akit tisztel.”

*

A
**CSÁSzáRI OROSZ FŐVEZÉRSÉG — A „STAWKA” — ÉS TÖBB
 OROSZ ALVEZÉR JELLEMZÉSE.**

Miklós nagyherceg Itbk.: a generalissimus szárazon és vizén. Az ázsiai nagy hódítók óta senki nálánál számbelileg hatalmasabb haderőt nem vezérelt. Általában az volt a híre, hogy nyers, kiméletlen, erősakarátú katona. De, akik közelebbről ismerték, azt állítják róla, hogy megbízhatlan neuraszthenikus volt. Sir Arthur Nicolson, angol diplomata ezt írja róla naplójában: „A nagyherceg egyik héten a legszigorúbb fegyelemért lelkesedik, a következő héten teljesen vallási gyakorlatoknak szenteli magát, a harmadikat pedig, nyugalmas sportot űzve, a vidéken tölti. Egy ellene régebben elkövetett merénylet megrázkódtatta idegrendszerét és ez az oka, amiért valamely kitűzött cél követésében nincs kitartása.”

E kedvezőtlen lelkitűkőr ellenére is kétségtelen, hogy a generalissimus az orosz tömegek, a „Gözhenger” brutális és erélyes latbavetésével nem egyszer eléggé válságos helyzetbe sodorja a szövetségeseket, azonban a nagyherceg a mi két nagy hadvezérünk lángelméjéhez távolról sem ér fel s végül is éppen ezen bukik el 1915. őszén, pedig az orosz mozgósításkor az egész társadalom, a nép és az orosz véderő hangos ujjongással mind-mind csak őt, Miklós nagyherceget kívánta fővezérül.

Januskovics gytkb., érthetetlen módon az o. fővezérség vezérkari főnöke: minden tekintély nélkül való, nagyszabású gondolatmunkára egyáltalán képtelen cári kegyenc. Helyette:

Daniloff gytkb., az o. hadrakelt sereg nagytehetségű vezérszállásmestere, tölti be, kitűnően, azt a vezető szerepet, amely nálunk Conrad—Ludendorff-nak jutott.

Ivanow tátkb. a Délnyugati arcvonal parancsnoka, akiről a generalissimus ezt mondja: „Elhatározásaiban habozásra és ingadozásra hajlik. De ha aztán egyszer elhatározásra jutott, akkor attól nem egykönnyen tágít, abból nem enged, míg azt makacs következetességgel keresztül nem vitte. ’

Alexejew altb. Ivanow vezérkari főnöke, akiről Daniloff így ír: „A Délnyugati arcvonal hadműveletei végrehajtásának vezetése a valóságban^a vezérkari főnök kezében nyugszik, aki kiváló katonai ismeretekkel és sok

tapasztalattal bír. Nagyon erélyes. Galiciá-ban elért kezdeti sikereink kétség-telenül a legszorosabban ennek a jelentékeny hadvezérnek a nevéhez fűződnek oda. A nagyherceg teljes bizalmát bírja. Továbbá:

Brussilow Itbk., az o. 8. hds. parancsnoka: a világháború egyik leg-
tehetségesebb és legszerencsésebb kezű, vérbeli orosz tábornoka. Békében az
o. VIII. hdt.-nek volt a parancsnoka, amelyben különösen megbízik. Ez a
hadtest, annak 15. gyaloghadosztálya volt ellenfelünk Limanova-nál. Végül:

Dimitriew gytk. (keresztnevén: Radko), származására nézve telivér
bolgár, Russki után — aki Shilinski-t váltotta fel — IX. vége óta az orosz
3. hds. parancsnoka. A háború elején az o. VIII. hdtet vezényli. Végezte
az o. hadiiskolát, hosszabb ideig a Kaukázus-ban szolgált, 1912-ben a
törökök ellen győzelmes bolgár hdsparnok, nemzeti hős. A háború ki-
törésekor újból orosz szolgálatba lép. Dimitriew tk.-ot rendkívül nagyra
tartom és becsülöm. Kiváló tehetség, szilárd jellem, személyére nézve
kiválóan bátor és vitéz, a legsúlyosabb helyzetben sem veszi el a fejét.
Kétségtelenül kiváló hadvezér, akinek talán csak egy a hibája: alábecsüli
a modern technika hadi jelentőségét, ami arra vezethető vissza, hogy a
Kaukázus-ban és a Balkán-háborúk alatt nem igen volt rá alkalma, hogy a
modern háború technikai segédeszközeit alkalmazza.”

Azért terjeszkedtünk ki orosz részen több alvezér jellemzésére is,
mert nincs egyetlen oly orosz forrásmunkánk sem, amelyben, hdt.-parancs-
noktól lefelé, megbízható névadatokat meríthetnénk céljainkra. Ilyenformán
aztán a Limanova-i csata szempontjából konkrétul számbajöhető magasrendű
alverérek jellemző bemutatása, legalább bizonyos fokig, átvitt értelemben,
hézagot pótol.

ELSŐ OFFENZÍVÁNK,

1914. VIII. 20.—IX. 27.

A

LEMBERG KÖRÜLI, NYÁRI HADJÁRAT.

(1. és 2. vázlat.)

A vázlatok szövegére való utalással, az ottani közléseket *a következőkben egészítjük ki:*

a) *Oláh ország semlegessége.* Egyik legújabbkori megbízható forrásunk szerint, bármily hihetetlenül hangozzék is manapság, 1914.-ben hajszálon múltott, hogy Oláhország számra nézve eléggé tekintélyes hadseregével tényleg mellénk nem szegődött. Conrad ugyanis 1912. őszén lent járt Bukarest-ben, ott *katonai egyezményt* kötött, amelynek alapján Conrad és otthoni főmunkatársai, valamint a szövetséges német vezetőkörök is mostantól fogva holtbiztosán számítottak arra, hogy ez a mi rejtélyes szomszédunk, ha nem is azonnal a háború kitörésekor, de mégis rövidesen rá hozzánk csatlakozik majd hadseregével. A közismerten rendkívül elővigyázatos és gyanakvó Conrad ezúttal a papírosegyezményt készpénznek véve, nem egyszer örömmel hangoztatta Bécs-ben szűk bizalmaskörben: „mennyre bízik most már a mi hadbavonuló oroszhadszíntéri főhaderőnk *jobbszárny-sere gében, az oláh hadseregben!* Ezzel tehát — így bizakodik tovább — a német nagyvezérkarral egyetértőleg megállapított *főtámadólökemünk Siedlee jelé:* keleti oldalában most már kiadósan fedezve lesz.”

Az ily értelmű oláh fegyveresközbélépés elmaradása aztán valósággal *fordulópontot jelentett a középhatalmak győzelmi végesélyei szempontjából,* amit a katonai irodalomban eddig nem méltattak figyelemre.

Conrad és vezérkara és különösen Hindenburg is (1914. XI. 13.) az utolsó percig szilárdan bíztak a „*jobbszárny-seregben*”, amelynek elhitt *létezésén épült fel Conrad-nak Cholm- és Lublin-on át Siedlce felé irányuló 1914. VIII.-i főtámadólökeme* és amely merész, de észszerű elhatározása eddig tengernyi igazságtalan kritikának adott tápot.

A vasmarkú antant persze végül is elérte, hogy Oláhország még két évig nem lépett ki irántunk való „jóakarató” semlegességéből.

b) *Conrad csataterve a 2.-ik Lemberg-i csatához:*

a Komarów tájékáról, rövid „hátra arc” fordulattal Rawa-Ruská-n át a 3. hds. é.-i szárnyához odavont és az o. 5. által IX. 4. üldözőbe vett 4. hds.: arccsoport, védelem, megakadályozza az o. 3. hds. előretörését a Szán felé; 3. hds.: arctámadás és a 2. hds.: átkarolótámadás az o. 8. déli

szármáyára, mindkét utóbbi hadsereg irányval Lemberg felé. Az o. 4. és részben o. 9. által is üldözött *1. hds.*: a Szán-vonalat tartja.

Conrad, a 2. hds. sikeres előhaladása ellenére, főleg azért kényszerül IX. 11. a harc félbeszakítására és 5^h 30 p. dut. az általános visszavonulás elrendelésére, mert a Komarów felől Przemysl irányában újból előrejövő o. 5. hds.-beli *oldalbatámadás* kivédésére (berajzolt piros nyíl Rawa-Ruská-tól ny.-ra) Conrad-nak nincs már több csapata: túl sok az orosz, kifogytunk az erőből.

c) *Főhaderőnk (2., 3-, 4-, 1. stb.) visszavonulása a 2.-ik Lemberg-i csata után.*
1914. IX. 11.—IX. 27.

A visszavonulás alatt a Szan-on való átkelésünket az o. 4. és o. 9. részéről észak felől egy darabig oldalozó veszély fenyegette, de ez megszűnt, amikor az 1. hds. IX. 13, a 4. pedig — vonata tekintélyes részének elvesztése mellett — és a 3. hds. IX. 15. egyébként szerencsésen átkeltek a folyón és IX. 27. körül elérték pihenő területüket (a 2. vázlaton: a második offenzíva X. 4.-i kiindulási helyzete).

A *főhaderő csapatai* a pihenésre már nagyon rászolgáltak. Az augusztus 23. óta IX. 11.-ig úgyszólván szünetnélküli heves harcok, három heti ernyesztő fáradalmak és keserű nélkülözések, a lelkekreható veszteségekről nem is szólva: nem egy helyen felőrölték az idegeket, de a magyar csapatok mindig friss jókedvét nem pusztíthatták el.

Az *oroszok helyzete* sem volt rózsásabb: nekik is rengeteg veszteségük volt és rendkívül kimerültek ők is, de — győzteseknek érezték magukat.

Mikor a *Kárpátok sorsa* iránt érdeklődtünk, megtudtuk, hogy a *Kárpátok egész véd őrségét báró Hazai Samu gytbk.*, nagyeszű, fáradhatatlanul buzgalmas, kitűnő honvédelmi miniszterünk szervezte meg. A Kárpáti átjárókat most Hoffmann tbk. (később a Pflanzler-csoport) védi, egyelőre ugyan csupán régi Werndl-puskás *öreg magyar népfölkelőkkel*, mindent összevéve 6 menet- és 22 népfzlj.-jal, amikből a hágókat 2—2 zlj. szállta meg, 7 zlj. volt tartalékban (Radna, Máramarossziget, Munkács), a 3 zlj.-nyt főtartalék pedig Huszt-nál állt. (2. vázlat.)

A *Délnyugati orosz arcvonat* (Ivanow) a Lemberg-i nagycsata után csupán az o. 9. hds.-et és a Felső-Visztula északi partja mentén a *Nowikow tbk. lhdt.-t* küldte előre a mi főhaderőnk üldözésére, felderítésére és megfigyelésére, nagyjában a Visloka—Lupkow—Uzsok vonalig. Az o. 3. hds., később az o. 11. hds. IX. 15.-ig körülzárja Przemysl-t, az o. 4., 5. és 8. pedig, pihenve(?), biztosítja az ostromot. Eközben, IX. közepe óta, *kozákhardák*

lepik el a Kárpát-átjárók vidékét: az *első orosz betörés* hazánk földjére. Közben főhaderőnk IX. 27. óta *pihen*: a IX. 24.—X. 3. terjedő időben csak Hoffmann öreg magyar népfőlkelői verekednek a Kárpátokban a hágók birtokáért az előrenyomult túlerejű ellenséggel, de mindhiába, nem tudják megakadályozni, hogy az oroszok majdnem az összes hágókat megszállják és nagyjában az Uzsoki hágó—Máramarosszigeti vonalig elő ne nyomuljanak, amely vidékről aztán az X. 4. megindul második offenzívánk (2. hds.) hamarosan visszaveti azokat.

*

A
**KASSA-I M. KIR. 39. HONVÉDGYALOGHADOSZTALY
 A KOMARÓW-I S A 2.-IK LEMBERG-I CSATÁBAN
 ÉS A NAGY VISSZAVONULÁSKOR.**

1914. VIII. 26.—IX. 27.

A hadosztály, Hadfy Imre altb. parancsnoksága alatt, 1914. VIII. 15. kezdi meg és nagyjában 19.-én fejezi be felvonulását Sosnica község körül. Alakulása: az I. melléklet alatti hadrend szerint.

VIII. IS.-át hagyományos bensőséggel ünnepeljük meg.

VIII. 20. Bár a felvonulást még nem fejeztük be egészen, Conrad parancsára mégis megkezdjük a támadóelőnyomulást Komarów—Cholm felé, az 1. vázlaton rajzolt nyíl nyomán. A ho. ott *menetelt* valahol a 4. hds. közepe táján, a VI. hdt. kötelékében. A mélyhomokú utak és a nagy hőség érezhetően elővették a menetelésbe még nem eléggé begyakorolt csapatot s a vonatot, azért egy ideig a konyhakocsikat is nélkülöznünk kellett, mert nem tudtak a csapattal lépést tartani. Ennek folytán az élelmezés eleinte gyenge. Volt nap, amikor a tábormok is csak a napsütéstől kiszáradt kenyéren és káposztatorzsán, répán élt. Lobogó harcivágytól égve, a kis koplalás miatt senki sem panaszkodott. Ez a harcivágy nem mese, mert kicsillogott a honvédek arcából, szeméből, anélkül, hogy mesterségesen fel kellett volna szítanunk: magától is kiütközött a lelkekből a magyar virtus és a velünk született szilaj verekedőkedv.

A most, valamint később a 10. lho.-nál említésre kerülő kisebb helységnevek a vázlatokon nincsenek rajta s csak az 1:200.000 általános térképen található meg. A csataterék és harcok helységneveit *-gal jelöljük meg.

E napon, VIII. 20. Krakowic-ig jutottunk. Szent István napjának megünneplésére ezúttal nem nyílt alkalom.

VIII. 21., 22. Sieniawka,

VIII. 25., 24. Narol-Miasto. Itt találkozunk első ízben a 10. lho.-lyal. Itt látunk először kozákokat és egy lovasho.-beli sebesültszállító oszlopot. Éreztük: közeledünk a csatátér felé.

VIII. 23. dut 2^h 30 p. lépi át a ho. elővédje az o. határt. Éjjelezés: Tomaszów. A vett hírek alapján tisztában voltunk vele, hogy másnap összehütközésre kerül a sor.

A KOMARÓW-I CSATA:

VIII. 26. Tomaszów-ról előnyomulásban, a *Tarnawatka** körüli magaslatokon, nagy kárunkra éppen az oroszok egyik tüzérségi lövőterén ütközünk össze első ízben az oroszokkal, heves, pusztító találkozóharcban, amikor rendkívülien fájdalmas veszteségekkel járó „*tűzkereszttség*”-ünkön esünk át. Hivatalos adatok szerint 40%-os veszteségünk volt hősi halottakban és sebesültekben, köztük Foglár József tbk.-ddparnok (megsebesült), Preinreich Adolf ezds. (9. e., hősi halált halt), két zlj.-parnok és az ijesztően nagyszámú fiatal honvéden kívül, a hivatásos tisztek 50%-a. De kesergésre nem érünk rá s így a szörnyű veszteségekből nem csinálunk nagy káoszt: minden gondolatunk ösztönszerűen a megkezdett támadás folytatására összpontosul.

Ezéjjeli táborhelyünk bejáratánál egy körülkerített óriási, 10—15 m. magas, durván ácsolt fakereszt állt. Hajnalban, verőfényes szép időben a kereszt körüli nagy térség időnként benépesül térdeplő, ájtatosan imádkozó tiszttel, honvéddel: hálát adunk a jó Istennek, hogy ezúttal megsegített bennünket. A háborúban különben mindenki egyszeriben vallásossá lesz: az egész háború alatt nem láttunk katonát, aki az útszéli kápolna vagy kereszt előtt szép alázatosan meg ne emelte volna a sapkáját.

VIII. 21. folytatjuk a *Tarnawatka** körül félbeszakadt támadást és

VIII. 28. elfoglaljuk a *Tarnawatka**—*Huta**-i orosz állásokat.

VIII. 29., 30. és 31. arcot váltunk kelet felé (*Rachanie**—*Zwiartów**) és ezt követően, éjjel-nappal tartó heves harcok után:

IX. 1. Auffenberg által nagyszerűen vezetett vitéz 4. hds.-ünk végül is legyőzi az o. 5. hds.-et, Cholm felé veti vissza és Komarów*-nál, tőlünk nem messze é.-ra, kis híja, hogy főerejét is be nem kerítik. Nagy a 7 napi csatában így is 30.000 foglyot ejtettünk és 200 ágyút zsákmányoltunk. E napon Wozuczyn* körül ujjongnak vitézeink a teljessé vált *Komarów-i győzelem* örömhírének!

IX. 2. Szakadatlan üldözés *Czarlowczyk**-ig. A VI. hdt. három ho.-a között, a 15. és 27. ho. elől, bebizonyíthatóan mi, az „*Előre!-hadosztály*”

jutottunk vezetőhelyre: hds.- és hdtparancsnoki dicsérő elismerés jár ki érte. A hdt. részére egészben egy drb. arany vitézségi érmet adtak ki, ezt is a mi Kassa-i 9. hvgye.-beli egyik vitézünk nyeri el.

Megállásra, lélegzetvételtre az általános helyzetre tekintettel most még csak gondolni sem lehet, pedig már ránkférne egy kis pihenő.

A 2.-IK LEMBERG-I CSATA:

Így aztán a ho. IX. 3. rövid „hátra arc!” fordulattal — hadműveletileg valóságos iskolapéldaként — Rawa-Ruszká felé, délnek fordulva indul el, hogy újabb harcokba, a mi számunkra a IX. 6.—11.-ig tartott 2.-ik Lemberg-i csatába siessen. IX. 3.-án Jaraczów-ig jutunk.

E napon haladunk át Pukarczów-on, a tragikus rajtaütést elszenvedett 15. ho.-unk véres csatateri faluján. Szerteszt az út mentén száz és száz feloszlásnak indult, még temetetlen hulla, össze-vissza fekvő barát és ellenség. Lehangelő látvány és minden fertőtlenítés ellenére is rettenetes, kibírhatatlan bűz... .

IX. 4. Kornie-t.

IX. 5. pedig, amikor br. Arz altb. a VI. hdt.-, Boroevic gytk. pedig a 3. hds. parancsnokságát veszi át, Olszanka-t érjük el.

IX. 6. Szczerzec*-nél a 3. hds. é.-i szárnyához csatlakozunk oda. E naptól kezdve IX. 11.-ig a Magierów*—Ml. Wiszanka*—Zagorze* területen heves és mindkét félre nézve veszteségteljes éjjel-nappal tartó orosz támadásokat verünk vissza (Koporsóhegy*). Valahogy mindenki megérezte: ez a sorsdöntő nagycsata!

Az orosz tábori ágyú 8000 m.-re, a mienk legfeljebb 6000 m.-re hatott: ez volt már ebben az időben a legnagyobb bajunk, amit a saját bőrünkön éreztünk meg. Továbbá, hogy az oroszokkal ellentétben nekünk egyáltalában nem volt nehéztüzérségünk. Azt is fájlaltuk, hogy kevés a géppuskánk, amelyet különben a legjobbknak tartottunk a világon.

Conrad IX. 11.-én 5^h 30. p. dut. a Szán felé való általános visszavonulásra ad Auffenberg-nek parancsot, amin már senki nem lepődik meg: éreztük, túlsók az orosz, mindenfelől csak úgy özönlöttek állásaink felé. Segítség nélkül nem bírnak velük.

A IX. 11. dut. és estefelé az „urá, urá!”-üvöltéstől hangos orosz tömegtámadások tetőfokán lenyügözően mozgalmas, drága magyar vérral

is bőségesen aláfestett *világcsatakép* tárul elénk, hozzá a szakadatlanul dübörgő-bömbölő harci morajlás fülsiketítő zenéje s végül az esti órákban a milliónyi puska- és ágyúlövés felvillanásától pirosuló égboltozat: a Lemberg-i titáni küzdelem grandiózus panorámája felejthetlen háborús élményünk marad, amely lelki összhatásával nem egy, különben bátor szívet is megremegtethetett.

A NAGY VISSZAVONULÁS:

A sötétség beálltával megkezdett és a IX. 11.—12.-re hajló éj folyamán simán végbemenő, összesen *16 napi megparancsolt visszavonulás* IX. 27.-én ér véget. Most aztán, X. 3.-ig bezárólag, egészen csak 7 napi pihenőt tartunk, utána pedig, Ő Felsége nevenapján, X. 4. második offenzívánkkal — ezúttal már a világhíres Hindenburg n. 9. hds.-ével vállvetve — megint támadólag a Szán—Visztulá-ra nyomulunk elő újabb csatákra. A visszavonulás folyamán a minden viszontagság ellenére is mindig jókedvű csapatoknak sokat kellett szenvedniök, többször koplalniuk is és sok mindenféle nehézséggel kellett megküzdeniök. Néha 36 órát meneteltek egyhuzamban, emellett sokszor napokon át rossz mellékutakra szorultak, még a tüzéség és a veszteség nélkül magunkkal hozott vonatok is.

A 39. *hvgyho.*, Sosnicá-tól számítva, a 2.-ik Lemberg-i csata félbeszakításáig, azaz IX. 11. estig 205 km. utat tett meg 23 nap alatt, közte 14 csatanappal; a 16 napi zavartalan visszavonulás alatt pedig, IX. 11. estétől, Szczerzec-től kezdve IX. 27. Brzozowa-ig (pihenő terület) 290 km.-t. Tehát VIII. 20.—IX. 27., a 39 *napi első offenzíva alatt, 14 csatanappal, összesen 495 km.-t* meneteltünk.

A visszavonuláskor, az orosz által nem zavartatva, a következő éjjélézési helyeket érintettük:

IX. 12. Jazów Nowy; IX. 13., 14. Dusowce; IX. 15., 16. Rokietnica. Itt kapjuk a hírt, hogy az oroszok megkezdték Przemysl körülzárását. IX. 17. Hadle-Kanczudzkie; IX. 18. Blazowa; IX. 19. Niebylec; IX. 20. Dobrzechów; IX. 21.—24. Szebnie, hosszabb pihenővel; IX. 25. Szkoliczyn; IX. 26. Siedliska és IX. 27. Brzozowa, pihenőterületünk, X. 3.-ig bezárólag.

Az időjárás ellen a VIII. 20.—IX. 27. tartott mozgás és harc alatt általában nem volt panaszkunk. Időközben a csapat élelmezése is javult, IX. 27.-étől kezdve pedig bőséges személyi és anyagi pótlást kaptunk. A 4. hadsereg hadtápbereendezése kifogástalanul működött.

A
BUDAPEST-I CS. ÉS KIR. 10. LOVASHADOSZTÁLY
A 2.-IK LEMBERG-I CSATÁBAN ES A NAGY VISSZAVONULÁSKOR,
1914. VIII. 26.—IX. 28.

A hadosztály egy részét, bár szintén a 4. hadsereghez tartozott, 1914. VII. végén mégis vasúton a Balkán-hadszintérre szállították le és a lovas-hadosztályt csak VIII. 18. indították megint útba vasúton az orosz hadszintérre, ugyancsak Komarów felé. A hadosztálybeli, békében Budapest-en állomásozott Mackensen 10. huszárezred naplójegyzetei ezt a maga nemében érdekes kétféle ide-oda vasúti szállítást az alábbiak szerint részletezik, mimellett a hadosztály többi részei a 10.-es huszárokkal nagyjában egyidejűleg érkeznek fel Lubaczów kirakóállomásra.

A lho. a II. melléklet alatti hadrend szerint alakult.

Első utazás, Szerbia felé:

VII. 30. del. 6^h indulás Budapest-Józsefvárosi p. u., Dombóvár;

VII. 31. Szabadka, del. 8^h—9^h Gombos, Vinkovce, Sid, 11[^] dut. kirakás.

VIII. 1.—16. laktáborozás 16 napon át, Emilienhof—Batinczi.

Második utazás, az o. hadszintérre:

VIII. 17. del. Mitrovica.

VIII. 18. déli 12^h vasúti berakás.

VIII. 19. Sisek—Zágráb—Cilii.

VIII. 20. reggel Graz-Mürzzuschlag, este Wien Nordbhf.

VIII. 21. Prerau, dut. Oderberg.

VIII. 22. reggel Rzeszów, este Lubaczów. Kirakás.

VIII. 23. Pihenő.

VIII. 24. Űtközetmenet Narol-Miasto-ra. E napon a 39. hvgyho. is itt éjjelezik.

VIII. 25. del. 10^h a lho. Majdan—Górno-i magaslatokra érkeznek fel. Az ugyancsak a 4. hds.-hez tartozó 6. lho., Wittmann altb., az VIII. 14. megkezdett távoli felderítőszolgálat befejezte után reggel ugyanezekre a magaslatokra vonult vissza, azzal a feladattal, hogy a felderítést folytatva, a magaslatokat az előnyomuló VI. hadtest (39. hvgyho., 15. és 27. ho.) számára biztosítsa. A 10. lho.-t Wittmann altb.-nak rendelik alá. (Wittmann lhdt.)

VIII. 26 kezdődik a Komarów-i csata amelyn azonban a 6 és 10

percben Rawa-Ruszká—Zolkiew*-en át a fenyegetően előnyomuló *o. 3. hds. északi szárnyának késleltetésére és felderítésre* küldik előre.

A lho. előnyomulása VIII. 26.—IX. 13.-ig —, utána, a 2.-ik Lemberg-i csata után, a visszavonulás IX. 14.—27.-ig tart. És pedig:

A

2.-IK LEMBERG-I CSATA ÉS A NAGY VISSZAVONULÁS:

VIII. 26. Tarnoszyn; VIII. 27. Rawa-Ruszká; VIII. 28. Polytis; VIII. 29—30. Turynka*—Zolkiew*; VIII. 31. Glinsko*; IX. 1. Jasniska*; IX. 23. Lelechówka; IX. 4. Jazów Stary; IX. 5., 6. Zaluzie; IX. 7. Hrebieniec*; IX. 8. Mosty Maly*; IX. 9. Machnów*; IX. 10. Prusie*; IX. 11. Horyniec*; IX. 12. Zawadów*; IX. 13. Kochanówka*; IX. 14. Sosnica; IX. 15., 16. Jaroslau; IX. 17. Przeworsk; IX. 18. Gluchów; IX. 19- Staromiesce; IX. 20., 21. Zagorzice; IX. 22. Glimnik; IX. 23. Wielopolje; IX. 24. Szuffra Nowa; IX. 25., 26. Zagórze; IX. 27. Meszna Stari és IX. 28. Biesiadki. Itt pihenő X. 4.-ig, második offenzívánk megindulásáig.

A lóháton megtett út hossza VIII. 24.—IX. 28. = 36 nap alatt: *összesen 791 km., 11 csatanappal.*

A IX. 7.—13. terjedő fárasztó napokon a lho.-nak különösen kemény, veszteségteljes harcai voltak.

*

ELSŐ OFFENZÍVÁNK MÉRLEGE.

Az érem egyik oldala: a beígért német offenzíva. (Siedlce) elmaradása, ami Conrad-nak csak VIII. 21. jut tudomására, megbocsáthatlan bünszámba megy. Nincs rá mentség. Hordereje a világháború végső kimenetelére: kiszámíthatatlan.

A két hadvezér, közös legfőbb hadvezetőség hiányában, kénytelenségből mindegyik a maga szakállára hadakozik, mintha nem tartoznának egymáshoz és nem volna közös harccéljuk. Vállvetett összműködésre ilyenformán ezúttal nem is kerülhetett sor. A „nagy hadászati siker”, Hindenburg minden győzelmei ellenére, ezért marad el és ezért éri Conrad-ot a Lemberg-i balsiker.

A világháború vérzivataros nyitánya egyébként a *németek számára* rendkívül kedvezően hangzik: ami orosz hadsereg elébük kerül (*o. 2., 1.*): tönkre verik. A *mi háborúnk* bevezetésének ellenben csúnya képe van: a szövetséges által, Moltke hibájából, cserbenhagyatva, elképesztő áldozatos vérvesztések mellett és akármily hősiesen meg is feszítették erőiket a mi

vitézeink: az első nagy erőpróba — pompás győzelmek ellenére — végül mégis elszomorító visszavonulással végződik. Még jó szerencse, hogy a csüggedés azért mégsem lett soha úrrá felettünk és a magyar táborokban a IX. 11.-i csata után, a fásasztó nagy visszavonulás alatt is vidám nótaszó járja, csak úgy, mint a Komaróv-i fényes győzelmi napok magyar daltól hangos estéin-éjszakáin.

Hindenburg alvezérei és csapatai, a híres Tannenberg-i harcosok, nagyszerű győzelmek kohójában harcerkölcseleg megacélozódtak, ütőerejük megizmosult és megsokszorozódott. Kelet-Poroszországot játszva szerzik vissza. A szerencséskezű félisten-hadvezér a lehetetlent is követelhetné tőlük, lelkesedéssel és határtalan bizalommal hajlanak parancsszavára: vérbeli német vezér német sereg élén! A jövőben nálunk is így lesz.....

Conrad főhaderejének harcerkölcse, nem utolsó sorban a lebírhataltan orosz túlerő tudatának bénító hatása alatt — hiába tagadnók — épp oly mértékben csökkent, mint aminőben a magát győztesnek érző orosz katona harcerkölcse felfokozódott. Legfőbb ideje lett már, hogy erősbítés-támogatás jöjjön és mindenekelőtt: pihenőt kapjon a csapat.

A szövetségessel szemben vállalt *kölcsönös* kötelezettségnek (40.-ik mozgósítási nap), mi, a magunk részéről, becsülettel eleget tettünk. Egyelőre több nem tellett tőlünk. Visszavonultunk, hogy újból erőre kaphassunk.

Az érem másik oldalán: megnyugtató, sőt biztató kép tárul elénk. Főhadierőnk, rövidke egyheti pihenő után, hamarosan visszanyeri már-már veszendő támadóképességét és, második offenzívánk keretében, de most már nem árván-egyedül, hanem Hindenburg győzelemhez szokott német 9. hadseregével vállvetve indul újbóli támadásra az orosz óriás ellen.

Ez a hadtörténelmileg ritka kivételszámba menő, örvendetesen *gyors, rugalmas talpraállás* mindenekelőtt a hadvezér kemény jellemét és erős kezét dicséri, akiben, íme, megvan az a rejtelmes vezéri képesség, hogy a néhány nap előtt még erkölcsileg letörtnek és testileg végkimerültnak látszott seregeket egyetlen parancsszavával újból és még odaadóbb erőmegfeszítésre lendítse, pedig, legalább a magyar csapatokkal, sajnos, nem állott lelki kapcsolatban. Ez a gyors felfrissülés továbbá, eléggé nem dicsérhetően, ország-világ előtt csapataink nagyszerű belértékéről, pompás katonai szelleméről tesz tanúságot, megbízható zálogául egy szebb hadijövendőnek, újabb dicsőségeknek.

Varázslatos megújulásunk leginkább az oroszot lepi majd meg, aki azt hiszi és híreszteli rólunk, hogy Lemberg-nél végkép letörtünk.

MÁSODIK OFFENZÍVÁNK,

1914 X. 4.—XI. 16.

A SZÁN—VISZTULA-MENTI, ŐSZI HADJÁRAT.

(2. és 3. vázlat.)

A vázlatbeli adatok és közlések kiegészítésül:

Hindenburg Lemberg körül bekövetkezett balsikerünk részletei felől is pontosan értesült. Belátta, hogy Conrad gyors és kiadós támogatásra szorul. Ludendorff javaslatára — akinek IX. 18.-án Neu Sandec-en beható tanácskozása volt Conrad-dal — a német főhadvezetőség elrendelte, hogy Hindenburg alatt a n. 8. hds. zöméből egy új hadsereg, a n. 9. (10 ho. stb.) alakíttassék, míg a Kelet-Poroszország-i maradék n. 8. (6 ho. stb.), Schubert gytk. személyében, védő feladattal, új parancsnokot kap.

A n. 9. hds. bevetésének irányára vonatkozólag először a sokat emlegetett *Siedlce-ről* is szó esett, de ezzel most már, amikor főhaderőnk a Dunajec—Dukla szoros—Uzsok-i szorosig visszavonult (2. vázlat), persze megkéstek.

Hindenburg másodsorban a Thorn—Varsó-i irányú német offenzívát ajánlotta megfontolásra. Csakhogy Conrad, sokat szenvedett csapatainak állapotára való hivatkozással azt követelte, hogy „közvetlen” erősítést kapjon. így aztán a n. 9- hds. a 2. vázlat szerint *Krakó—Czestochowa* táján vonul fel, tőzsomszédságunkban, ahová Tannenberg környékéről vasúton szállították oda.

A Neu Sandec-i megállapodás értelmében a *szövetségesek mielőbb támadásba mennek át*, amihez Hindenburg-ot a n. Woysch Lw.-hdt.-tel és ami 1. hadseregünkkel megerősítik.

A n. 9. vasúti szállítását *észrevétlenül* hajtották végre, minekfolytán a n. 9.-nek IX. 27. a Visztula felé Annopol—Iwangorod irányában rajtaütés-szerűen megindult offenzívája, valamint Conrad-nak (2., 3. és 4.) a Szan-ra irányuló támadóelőnyomulása is az oroszokat teljesen meglepi. Hindenburg rögtön érezhetővé váló tehermentesítő előretörése nagy haszonnal és könnyítéssel jár számunkra: az orosz üldözés teljesen megszűnik, offenzívánk simán halad előre és X. 10., mindenki nagy csodálkozására úgyszólván harc nélkül jutunk el a Szan-ig és 3. hds.-ünk már ugyancsak X. 10.-én bevonul Przemysl-be, amely táborvárunkat az oroszok IX. 15. óta tartották körülzárva. Az oroszok most, amikor offenzívánk folytán a vár ostromát szinte az utolsó percben abba kell hagyniok, még egy kétségbeesett utolsó kísérletet

tesznek arra, hogy a várat rövidített „erőszakos támadás” útján elfoglalják: 10 ho.-nyi erővel Cserbacsow tbk. alatt, 72 órán át, X. 5.—8.-ig vadul rohamozzák várerődeinket és iszonyatos küzdelemben Weber Alfréd tbk. magyar népfölkelői, valamint a Tamássy Árpád altb. vezérelte Szeged-i 23. hvgyho. vitéz honvédei verik vissza a támadásokat, bár az egyik páncélerőd tetejére (parancsnoka: Csapó Béla, Lugos-i 8. hvgye. főhadnagy) az oroszok átmenetileg már feljutottak.

Przemysł meghiúsult erőszakos ostroma az oroszoknak 20.000 (húsz-ezer) emberükbe került.

Amikor *Miklós nhg.* a n. 9. és az 1. hds. előnyomulását felismeri, erőteljes elhatározásra jut: az eddig Conrad ellen harcolt főhaderő zöméből *14 (tizennégy) hadtestet* kivon és ezeket vasúton és gyalogszerrel a Középviztula-tól keletre eső területen át, északi irányban a Viztula középszakaszához tolja oda. Ennek a Viztula-ra felvitt tömegnek *a kisebbik részét* azt a feladatot kapja, hogy Iwangerod körül a Viztula nyugati partjára átkelve, az¹ 1. hds.-et és a n. 9.-et arcban támadja meg és kösse le. Az éppen ezidőtájt Varsó körül vasútról kirakó híres Szibéria-i hadtestekkel megerősített *nagyobbik rész* feladata pedig: a Plock—Nw.-Georgiewsk—Varsó vonalból intézendő átkarolótámadás Hindenburg északi szárnya és oldala ellen.

A nagyherceg nagyszabású elhatározásának legfőbb oka különben abban keresendő, hogy a szorongatott Párizs most már újból és újból a legnagyobb mértékben követelte a Berlin felé való, beigért orosz támadás megindítását.

A nagyherceg elhatározásáról és tervéről a szövetséges vezetőségek egy ideig nem tudnak semmi biztosat, csak az orosz rádióállomások jelentették nap-nap után az egyes orosz hadtestek újabb éjjelezési állomáshelyét és ezen az alapon sejteni lehetett, hogy a Viztula mögött orosz erőket tolnak el észak felé, fel Varsó-ig, nyilvánvalóan a n. 9. ellen leendő harcbanvetés céljából.

A Varsó körüli helyzetet tehát fel kellett deríteni és az orosz átkelést az Annapol—Varsó folyamatszakaszon mindenáron meg kellett akadályoznunk, továbbá időt kellett nyernünk arra, hogy Conrad a Szan-on átjuthasson és a támadóterv értelmében Lublin felé átkarolásra bekanyarodhassék. Azért Mackensen ltbk. megerősített csoportja parancsot kap, hogy éles szögben északra felkanyarodva, vonuljon Varsó-ra az ottani orosz kitörőkapu elzárására, ahová, a táborvár közelébe, heves harcok árán X. 12.-én el is jut. Egy elesett orosz tisztnél aztán megtalálják a „Gőzhenger” megalakítására és a n. 9. elleni orosz nagyoffenzívára vonatkozó orosz főparancsnoksági

Intézkedés egy példányát, az ahhoz való vázlattal együtt. A szövetségesek aztán most már ezen a nyílt kártvájú alapon intézhetik hadműveletüket.

Ebből az időből származik a „Times” kieszelte „*Orosz Gőzhenger*” fogalommegjelölés, amely — a lap szerint — „elindul Nyugat felé és minden ellenállást összezúzva, *lehengereli* Németországot és a Habsburg-Monarchiát”.

Az orosz főhaderő lekötőcsoportjának eleinte csak egy ponton, Iwangorod körül sikerül a III. Kaukázus-i hadtettel a Visztula ny.-i partján lábát megvetnie, minden más orosz átkelési kísérlet a n. 9. és az 1. ellenállásán meghiúsul, mígnem a nagyherceg átkarolása hatályossá nem válik.

Conrad Szan-menti arcvonalán az átkelést több ízben is erőlyesen megkíséreljük, de kisebb részekről eltekintve — amelyeket rövidesen megint a folyó nyugati partjára vet vissza a túlerejű, az uralgó k.-i parton mesterien beásott ellenség — nagyobb folyamatkeletünk, Conrad minden szenvedélyes ösztökölése ellenére, sehol sem sikerül.

Október második harmadában, az esősidőszak derekán, az iszapos földkunyhókba szorult parancsnokságok és csapatok sokat szenvednek. Az ázsiai kolera is most tombol a legféktelenebbül: 10-ével, 20-ával esnek össze a menetelő csapatok emberei és ott halnak borzalmas halált az úton, a sáros árokban vagy az út melletti tarlón, vizes réten. Nem mindenütt tudnak a szörnyű járványon segíteni, mert a kolera ellen később kitűnően bevált védőtás még nem vált általánossá.

Przemysl-től délkeletre, a Turka—Chyrów területen: mindenütt nehéz arctámadások folynak, de a Chyrów-i támadástól eltekintve, seholsem mutatkozik területbeli előrehaladás: Conrad offenzívája a Szán vidékén megfeneklett. Iwangorod—Varsó körül pedig, heves harcok közben, a Gőzhenger nagynehezen átnyomakodik a Visztulá-n (Iwangorod-i és Varsó-i csatavesztéseink), minekfolytán Mackensen Hindenburg parancsára X. 27., az 1. hadsereg pedig X. 29. a Krakó—Czensztochowa—Kreuzburg terület felé vonulnak vissza.

A 2. vázlatból kivehetően, a Gőzhenger arcvonala a 4. hds. arcvonalának meghosszabbításába esik bele, ilyenformán aztán XI. 3.-án oldalból veszélyeztetett, eldöntetlenül harcolt hadseregeink (4., 3., 2.) a visszavonulásra kapnak parancsot, még pedig a 2. és 3. a Kárpátokba, a 4. épp úgy, mint az 1. hds. Krakó felé. (2. és 3. vázlat.)

A Felső-Visztulá-tól délre visszavonuló erőket az orosz alig üldözi, ellenben a folyótól é.-ra az 1. hds.-et igen erőlyesen és nagy hevességgel szorongatja.

**A 39. HONVÉDGYALOGHADOSZTÁLY
A SZAN-MENTI, ŐSZI HADJÁRATBAN ÉS MEGPARANCSOLT
VISSZAVONULÁSA KRAKÓ-IG,**

1914. X. 4.—XI. 12.

A Tarnów-tól 20 km.-re délre a Biala-n Brzozowa körül IX. 27.—X. 3. tartott hét napi hadműveletiszünet alatt teljes kipihenésről szó sem lehetett, főképp, mert a csapat az időjárás viszontagságaitól túlsókat szenvedett: eső, sár, hideg.

A Szan-ra irányuló második offenzívánk Ő Felsege nevenapján, X. 4.-én kezdődik.

Harcnélkül való sima előnyomulásunk 10 napig tart, X. 4.-től 13.-ig; X. 14.-én érünk oda a Szan-hoz, ahol ettől a naptól kezdve X. 29.-ig, vagyis 16 napig véres, nehéz, váltakozóan védő- és támadócsatában állunk a Ruda*, Rudnik* területen (fele úton Jaroslau és a Szan-torkolat között), a szívós védelemre kitűnően berendezkedett oroszokkal szemben.

A megáradt Szán-folyón sehohsem sikerül átjutnunk. Az oroszok minden idevonatkozó kísérletünket megghiúsítják.

X. 30.-án Nisko*-ra (Rudnik-tól 10 km.-re é.-ra) tolják oda a vitéz ho.-t, a Szan-on át a mi állásaink közé betört ellenség kiverésére, amely ide-oda hullámzó heves és végül sikeres támadóharcok X. 31.—XI. 2.-ig tartanak.

Az általános helyzet október végén (2. vázlat) így fest: Hindenburg és 1. hds.-ünk visszavonulásukban X. 27., illetőleg 29.-én a Lodz—Tomaszów—Predborz—Kielce vonalat érik el, nyomukban az orosz főhaderő, a „Gőzhenger”. Erre a helyzetre való tekintettel, a 4. hds., Conrad-nak XI. 2. dut. 5^h és 6^h között kiadott intézkedésére, XI. 3.-án önként feladja a Szan-menti állásokat és, általános iránnyal Krakó felé, még e napon megkezdí visszavonulását, amelyet az orosz egyáltalán nem zavar.

A Szan-hoz való előnyomulásunk és épp úgy a visszavonulás is a felázott mellékutakon nagy fáradsággal járt.

Menetállomásaink, a csatanapok feltüntetésével a következők:

X. 3. Brzozowa, pihenőhelyünk.

Előnyomulás a Szan-hoz és az ottani harcok: X. 4. Radlno; X. 5. Lipiny; X. 6. Bobrowa; X. 7. Pustków; X. 8. Bretkowice; X. 9. Stobierna; X. 10.—11. Rakszawa X. 12. Wola-Zarczyska; X. 13. Grobla; X. 14.—29. a Ruda*—Rudnik* terület (16 napig erős csaták színhelye); X. 30. Nisko*, X. 31.-től XI. 2.-ig heves, mozgalmas támadóharcok.

Az előnyomulás során, X. 4.-től X. 30.-ig a ho., a harc alatti mozgásokat nem számítva, 198 km.-t menetelt.

Visszavonulás Krakó-ig: XI. 3.—4. Lipnica; XI. 5. Trzesowka; XI. 6. Mielec*, a VI. hdt. rövid, jelentéktelen utóvédharca. A Wisloka-hidak elrombolása után, a ho. ettől kezdve állandóan nagyon rossz mellékutakon kénytelen menetelni. XI. 7. Radgoszcze; XI. 8. Radlów; XI. 9. Bochnia; XI. 10.—11. Wieliczka; utóbbi napon *általános* pihenő és XI. 12. Krakó Kazimier-nevű elővárosa. Itt XI. 14.-ig bezárólag pihenő.

A visszavonulás alatt, XI. 4.—XI. 12.-ig 197 km.-t meneteltünk. Egészen 39 napig tartott *második offenzívánk során tehát összesen 395 km.-nyi utat tettünk meg*, részben esős időben, többnyire rossz, sáros mellékutakon. *Ezenfelül, megszakítással, 20 napon át éjjel-nappal harcban álltunk*, nap-nap utáni elég súlyos veszteségekkel. Nedves, nyirkos időjárás, gyakori tartós esővel. A felzórt mellékutakon a vonat gyakran elakad, ennekfolytán az utánszállítás akadozik s így az élelmezés többször hiányos. Kolera és tífusz a mi ho.-unkban nem tett kárt, mert mi még Brzozowá-n védőoltást kaptunk.

*

A 10. LOVASHADOSZTÁLY A SZAN-MENTI, ŐSZI HADJÁRATBAN ÉS MEGPARANCSOLT VISSZAVONULÁSA A DUNAJEC NYUGATI PARTVIDÉKÉRE,

1914. X. 5.—XI. 16.

A 10. lho.-nak a Szan-mentén, a 39. hvgyho.-hoz hasonlóan, a Rudnik-környékbeli keserves harcokban, továbbá — amiről még beszámolunk — a megparancsolt visszavonulás során kisebb-nagyobb csatározásokban volt része.

A lho. IX. 28.—X. 4.-ig a Brzeszkó-tól délre eső Biesiadki körül pihen. Általános viszonyok: amint azt a 39. hvgyho.-nál eseteltük.

Második offenzívánk keretében a VI.-hoz tartozó lho. X. 5.-én indul el a Szán-folyóhoz, a következő éjjelezésiállomások érintésével: X. 5. Buchszyel; X. 6. Dembica; X. 7. Jerliczka; X. 8. Trzeborinska*; X. 9. Dobronki*; X. 10. Wesola*; X. 11. Gniewczyzna*; X. 12.—13. Goreczycze; X. 14.—17. Polkanska-Wola; X. 18. Dolega; X. 19- Pikuly; X. 20.—22. Letownia; X. 23. Nowosielce; X. 24. Konczyce; X. 25. a 171. m. p.*; X. 26. Nowosielce*; X. 27. a 171. m. p.*; X. 28. Nowosielce; X. 29.—XI. 1. Letownia*; XI. 2. Tarnagora*; (XI. 2.—3.-ra éjjel a megparancsolt visszavonulás kezdete); XI. 3. Kamién*; XI. 4. Markoviczna*; XI. 5. Sziedlanka; XI. 6. Suchy; XI. 7. Sosnica-Kanna; XI. 8.-9- Kopanyia*;

XI. 10.. Ryłowa* és XI. 12. Proszówki. A XI. 13.—15.-re nézve nincs biztos adatunk. XI. 16. Zakrzów.

A Szan-ig való előnyomuláskor a 10. lho., a harc alatti mozgásokat nem számítva, X. 5.—XI. 2.-ig 415 km.-t tett meg; a visszavonulás folyamán pedig XI. 4.—XI. 16.-ig 244 km.-t. *Második offenzívánk során tehát, X. 5.—XI. 16.-ig, összesen 659 km.-nyi utat tett meg lóháton.*

Ezalatt a 42 napi második offenzívánk alatt a lho.-nak 17, sokszor kemény ütközetnapja volt, jelentős veszteségekkel.

*

MÁSODIK OFFENZÍVÁNK MÉRLEGE.

A megállapodás szerinti hadműveletiterv ellenére sem Conrad, sem Hindenburg egyáltalában még csak át sem jutnak a Szán—Visztulá-n és így aztán a tervezett kettős átkarolás is (2. hds.: délről, n. 9.: északról) jámbor óhajlás marad csupán.

Lehetetlennek bizonyult, hogy az orosz túlerőt pusztán *arcbeli* támadással legyőzzük, amint azt a szövetségesek eredménytelenül megkísérelték. Ellenben tagadhatlan, hogy Hindenburg X. 27. rajtaütésszerű előrohanása a Visztulá-ra: a segítségre rászorult Conrad-ot egy csapásra termentesítette.

Conrad arcbeli offenzívája már a Szán nyugati partján megfeneklik, a Chyrów-i csatát pedig az általános helyzet folytán elkerülhetlenné vált visszavonulás miatt éppen akkor kell félbeszakítania, amikor annak győzelmes folytatása már biztosítva van — egész második offenzívánk egyetlen örvendetes győzelme: 2. hds., 90% magyar csapat.

Az 1. hds. Iwangorod alatt, a n. 9. Varsó-tói délnyugatra vereséget szenvednek; kedvezőtlen, esős időjárás, veszteségteljes, fárasztó harcok, feneketlen sár, kolera és tifusz: a magasra tűzött harccél elérése — az orosz túlerejű főhaderő legyőzése — ezúttal nyilvánvalóan aligha volt többé elérhető. Második offenzívánk kudarcral végződik.

A Gőzhenger megalakulásakor az inkább csak látszólagos *kezdeményezés* most — bár csak rövidke időre — az orosz fővezér kezébe megy át, aki felhagy Conrad ellen való eddigi támadószándékával és milliányi haderejét, a Gőzhengert igazi orosz módra nagy körülményeskedéssel és minden sietség nélkül a Visztula oltalma alatt azzal a szándékkal vonultatja fel a Visztula középfolyása mögött, egyvonalú csatasorba — második orosz hadászati felvonulás —, hogy a folyón való átkelést az 1.- és a n. 9. hds.-gel

szemben arcbeli támadással kierőszakolja, Plock—Nw. Georgiewsk—Varsó vonalából pedig Hindenburg-ot északi szárnyán és oldalába megtámadja és megverje, hogy azután a franciák jajgató sürgetésére végre-valahára Németország-ba betörjön.

A Visztulá-n való orosz átkelés kierőszakolása Iwangorod-i és Varsói csatavesztéseink folytán végül sikerrel jár, de már az átkarolás és oldalbatámadás előtt a n. 9. idejében kitér. Hindenburg mesés gyorsasággal — állítólag 40 km.-es napimenetekkel — kivonja magát a Gőzhenger veszedelmes behatása alól: már XI. 3. ismét korlátlan ura saját szabad-elhatározásának.

És már abban a pillanatban, amikor Miklós nagyherceg, a 2. vázlatból kivethető előnyomulási irány betartása folytán, akaratlanul Hindenburg járszalagjára kerülve, önfeledten és szinte vakon követi a délnyugati irányban gyorsan visszavonuló n. 9. hds.-et, valamint az erősen szorongatott 1. hds.-et: a kezdeményezés egyszerűen kisiklik a nagyherceg kezei közül, mire azt villámgyorsan a mi két hadvezérünk — előbb Hindenburg, Conrad valamivel később — ragadja meg és a következő harmadik offenzíva során eredményesen hasznosítja.

Az oroszok Conrad főhaderejét Krakó felé és a Kárpátokba egyelőre csak lagymatagon üldözik. A Felső-Visztulá-tól északra a „Gőzhenger” a német alapossággal végrehajtott erélyes út- és vasútrombolások következtében csak akadozva, szinte cammogva képes a szemelől nagygyorsan eltűnt n. 9. nagyon is látható nyomdokait követni.

Hindenburg-ról Miklós nagyherceg szent meggyőződéssel holtbiztosra veszi, hogy neki a Porosz-Szilézia-i „Iparterület”, valamint az ottani szénvidék és a német országhatár védelmére legkésőbb a Krakó—Czensztochowa—Kreuzburg—Kalisz területen okvetlenül meg *kell* állnia, hogy az oroszot még a Szilézia-i határtól keletre eső „utolsó védőállásban” feltartóztassa és a. betörést német területre minden áron megakadályozza. De ez a hiedelem csalt, mert Hindenburg nem a „védelem”, hanem a leghatásosabb irányú, rajtaütészerű „támadás” embere.

Kelet-Poroszország-ban az eddig veszteglő orosz 10. hds. is támadásba megy át és a németek Soldau-i határbiztosítását Mlava felől szintén támadják. A Gőzhenger megindulása nyomán, mintegy riadójelre, *az egész európai orosz haderő* megmozdul, megelevenedik és a nyugaton szorongatott antant parancsszavára, annak tehermentesítése érdekében, második offenzívánk nyomán „*általános orosz offenzíva*” zúdul a szövetségesekre: a hírhedt, félelmetesnek kikürtölt *Gőzhenger nagyoffenzívája*.

Erre az offenzívára a szövetségesek — már itt leszögezhetjük — a most következő harmadik offenzíva során, a „*Téli nagycsata*” *első felvonásaként* a Gőzhenger „*megállítása*”-val felelnek (az I. Lodz-i és a Krakó—Czensztochowa-i csaták); a nagycsata *második felvonását jelentő* negyedik offenzíva jukkái pedig (a Limanova—Lapanów-i és a II. Lodz-i—Lowicz-i csaták) a megállított Gőzhengert átütőerejű győzelmeikkel végül is „*visszagördülésre kényszerítik*” és ezzel az orosz haderőt, ha nem is tudják összetörni, de harcerkölsileg jóvátehetlenül megrendítik.

Megint csak visszavonulással végződött második offenzívánk mérlegének is van azonban végül egy hasznos „követel” tétele is: újabb több heti, megfizethetetlen értékű *időnyereséget* verekedtünk ki a reászorult német főhadvezetőség számára.

*

HARMADIK OFFENZÍVÁNK,

1914. XI. 12.—XI. 25. és XI. 17.—25.

AZ I. LODZ-I CSATA ÉS A KRAKÓ—CZENSZTOCHOWA-I CSATA.

(2., 3. és 4. vázlat.)

Második offenzívánk kudarc-meddősége után a szövetségesek helyzete az erőviszonyok szempontjából az eddiginél is válságosabbra fordult. Az orosz eddig is minden alkalomkor hatalmas túlerővel léphetett fel ellenünk, de túlereje most, amikor várva-várt kitűnő harcerejű Szibéria-i hadteste is megérkeztek Varsó területére: szinte lenyűgözővé erősödött. Ennekfolytán Miklós nagyherceg, a felhalmozódott csapattömegek óriási fölényének szuggesztív hatása alatt és a franciák folytonos sürgetésére elérkezettnek látta az időt arra, hogy az orosz hadszíntéri német haderővel egyszer már végleg leszámoljon és azután Németország-ba benyomuljon. Miután október utolsó harmadában Conrad 1. hds.-ét Iwangorod-nál, Hindenburg 9. hds.-ét pedig Varsó alatt visszavonulásra kényszerítette, az orosz fővezér úgy vélte, hogy ezzel nagyjában most már utat nyitott magának Berlin felé, csak „éppen még” Hindenburg-ot kell megsemmisítően megvernie.

A szövetségesek Galicia-Oroszlengyelországi összereje a Gőzhenger erejének még a felét sem teszi ki, ennekfolytán a további küzdelem látszatra csak kevés sikert ígér: majdnem kilátástalan. Pedig a híres Tannenberg-i harcossereg, a n. 9-, az elszenvedett balsiker ellenére is harcerkölcseleg érintetlen maradt, amint ez az I. Lodz-i csatában rövidesen beigazolódik. Ámde Conrad 1. hds.-énél bajok vannak: harcértéke pillanatnyilag ijesztően lecsökkent, amiről később részletesen szólunk még.

És mégis, bármily kilátástalannak tűnt is fel a helyzet és akármennyi baj és súrlódás jelentkezett is itt vagy amott: a Gőzhenger előrejöttét nyugat felé, akármibe kerüljön is, mégis mindenáron meg *kell*t akadályoznunk, hogy Németország keleti határterülete, de kiváltképpen a német hadiiparra életbevágóan fontos Porosz-Szilázia-i *ipar- és szénterület* orosz megszállás alá kerüljön.

Ebben a fölötte válságos, nyomasztó helyzetben Conrad és Hindenburg., nem első ízben, Mézieres-től kérnek segítséget: 25—30 német gyho.-t az orosz hadszíntérre, mert sokszor hangoztatott meggyőződésük szerint most már *itt, náluk* kell a Marne-η elmulasztott *fadöntést* kicsikarni, nem pedig Nyugaton, ahol a mozgóháborút ezidőtájt már a röghözkötött lövészárokharc váltotta fel. Ámde *Falkenhayn* ezúttal sem enged (Ypern) és csupán arra

nézve tesz ígéretet, hogy majd a Flandria-i csatának néhány hét múlva, XI. végére - XII. elejére várható lezajlása után küld számottevő erősítést. A szövetségesek tehát a bár csigalassúságú, de amellet szünetlenül előrenyomakodó Gőzhengerrel szemben ezúttal is megint csak kéznél levő *önerejükre* maradnak utalva: Dávid párbaja Góliát ellen harmadízben ismétlődik meg, aminél újból a „többet ésszel, mint erővel” arany szabálynak kell a legélesebben sorompóba lépnie.

*

AZ I.-SŐ LODZ-I CSATA, 1914. XI. 12.—XI. 25.

Az X. 27.—XI. 3. közti visszavonulási napok folyamán, ismételt megbeszélések és nyugodt, tárgyilagos megfontolás után a Posen-ban székelő *Hindenburg*, XI. 1.-e óta a K. HFP.-a, a legközelebbi cselekvés tekintetében XI. 3. a következő *elhatározásra* jut:

„Az alája rendelt összes keleti német erők *főhaderejét* (10 gyho. és 2 lovashdt.) a Thorn—Posen területre vonja össze, hogy onnét, a Warta—Visztula között, Lodz—Lowicz irányában a *Gőzhenger é.-ny.-i szárnyára és oldalába* meglepő támadással előretörjön.”

Ennek az adott helyzetben rendkívül merész és bizonyára zseniális elhatározásnak — 10 ho. 50 ellen! — végrehajtásakép a vasúttal és gyalogmenettel odaszállított új összeállítású *n. 9. hds.*, Mackensen ltbk. alatt, Thorn-tól délre *XI. 11. este a.* támadólökemre készen áll, előtte és oldalt, leplezésre, a két lovhdt.

Két 9. hds.-béli hadtestet Kreuzburg tájékáról XI. 6.—7. éjjeltől kezdve vasúton, egyet gyalogmenettel vontak oda Thorn alá és ugyancsak gyalogmenettel a n. 8. hds.-től is odaszállítottak két hadtestet. így verődött össze gyorsan és titokzatosan Mackensen új összeállítású n. 9. hadserege. Az oroszok a szinte az orruk előtt végbemenő csapateltolásokat nem vették észre. A n. Woysch-csoport (5 ho.), ottmaradt Czensztochowa—Kreuzburg területén es azt Conrad-nak rendelik alá; feladata: védelem.

Soldau-nál Zastrow tbk. áll két n. ho.-lyal, Kelet-Poroszország-ban pedig *François* gytbk. a már csak 6 ho.-nyi n. 8. hds.-gel. Feladatuk: védelem.

Lehallgatott orosz rá dió jelentésekből megtudjuk, hogy a Gőzhenger dseregei *XI. 14.* megkezdik régóta vajúdo előrenyomulásukat a Kalisz—Kreuzburg—Krakó terület felé.

Mackensen, Hindenburg parancsára, a *n. 9. hds.-gé. XI. 12.-én*, éppen a legjobbkor, a csapatok kiválósága adta rendkívüli lökőerővel *tör előre* a gyanútlanul veszteglő, még mozdulatlan oroszokra: az orosz 1. hds.-en keresztül-kasul Lodz—Lowicz irányában.

A teljesen meglepetésszerűen érvényesült oldalbatámadás, két hétig tartott változatos harcok folyamán, az *1.-ső Lodz-i csatában* csúcsosodik ki:

A Gőzhenger északi oldalának biztosítására hivatott orosz *1. hds.* ugyanis (2. és 3. vázlat) szélesen és nem *eléggé* mélyen tagozódva, heves harcok után (Wloclawek, Kutno) megtépázottan Lowicz felé kénytelen visszavonulni, ahová a *n. Morgen-hdt.* követi. A Stawka csak nagy későn, *XI. 13. este* — tehát amikor a *n. 9. hds.* már negyedik napja *tör előre* a határtól Lodz felé — értesül végre arról, hogy az *o. 1. hds.-et* nem valamelyik gyengébb *n. 8. hds.-beli* hadtest — amint azt az orosz fővezetőség talán önmegnyugtatóan feltételezte —, hanem a Tannenberg óta valóságosan rettegett Hindenburg hds. támadta és verte meg és hogy eszerint „nagy veszedelem” fenyeget é.-ny. felől.

Miklós nagyherceg azonban korántsem veszi el a fejét, hanem rögtön arra határozza el magát, hogy — csak az *o. 4. és 9. hds.-gel* folytatva az előtte való napon megkezdett előrenyomulást — a Gőzhenger északi felelő részével (*o. 2. és 5.*) egyelőre *feladja ezt a szándékát* — ebben rejlik Hindenburg hadászati fősikere! — és az *o. 2.*, valamint később az *o. 5. hds.-gel* Mackensen ellen fordul, akit aztán, Lodz birtokában, végre szerencsésen meg is állít Lodz-ra irányuló arcbeli támadásában.

A német vezér, minthogy Lodz-i arctámadása megakadt, az *o. 2. hds. megkerülő megtámadására* intézkedik: egy három ho.-nyi megkerülő-csoportot egy lhdttel (*v. Schef f er-Boyadel, v. Richthof en és Litzmann, altb.-ok*) irányít *Brzeziny-n* át a *n. 9. hds.-gel* Lodz-nál szemben álló, az *o. 5. részével* megerősített *o. 2. hds.* hátába, hogy azt, a *n. 9—gel* karöltve, körülkerítsék és — amint az éppen az *o. 2. hds.-gel* egyízben Tannenberg-nél már megesezt — megsemmisítsék.

Csakhogy a nagyherceg, Varsó felől előrehajtott friss csapatok erélyes ellentámadásával, Brzeziny körül váratlan módon *súlyos visszacsapást* mér a *n. 9. hds.-re*: a megkerülő német seregcsoportot most viszont az oroszok kerítik körül és már-már úgy látszik, hogy a merész vállalkozás sorsa megpecsételődött. Ekkor azonban, a végveszély pillanatában, a szívós német vitézség és különösen a hírneves *Litzmann* acélos elszántsága és csüggedést nem ismerő törhetlen akarata csodát művelnek: a világhíres „*Brzeziny-i áttörés*” megmenti a seregcsoportot a fogságba jutástól és a németek a *XI.*

23-24.-re hajló éjjel hősiezen keresztülvágják magukat a fojtogató orosz szuronyerdőn és az üldözést erélyesen lerázva magukról, másnap rendben besorakoznak a Lodz-ot napok óta hiába ostromló n. 9- hds. keleti szárnya és a Morgen-hdt. közé.

A megkerülő seregcsoportot persze óriási veszteség érte: állománya 6000 főre apadt le, de a Brzeziny-i hősök nem jöttek vissza üres kézzel: magukkal hozták a hősi halált halt v. Richthofer altb. holttestét, 200 sebesült bajtársukat, 200 saját ágyút, továbbá ehhez még 16.000 orosz foglyot és az o. 2. hds. 64 zsákmányolt ágyúját.

A megkerülés meghiúsultával a n. 9. hds. pompásan indult nagyszabású, merész oldalbatámadása — további erők hiányában (Falkenhayn) — végül is arctámadássá lapolul el a túlerejű o. 1., 2. és 5. hds.-ekkel szemben, minekfolytán a németek, anélkül, hogy az ezúttal még szilárdan orosz kézen maradó Lodz-ot hatalmukba keríthették volna, ott, a Lodz—Lowicz-tól é.-ny.-ra elterülő környéken, a véres áldozatok árán elért területek megtartására szoritkozva, XI. 25.-ével, átmenetileg, a védelemre térnek át és ettől kezdve lövészárkaikban várják a Falkenhayn által XI. végére—XII. elejére beígért francia hadszíntéri 7—8 gyho.-nyi erősítés megérkezését. Mackensen tehát a várt megsemmisítő harcászati sikertől, egy második Tannenberg-től elesett ugyan, azonban az *1.-ső Lodz-i csata hadászati legóriási sikert eredményezett: a n. 9. hds. a maga 10 ho.-ával — csodák csodája! — íme megállásra kényszerítene a Gőzhenger északi szárnyának kb. 30 ho.-nyi három hadseregét, annak egész é.-i jelerészét, amely túlerőt a németek a kétheti heves harcok folyamán — ijesztő mérvű veszteséget okozva neki —■ alaposan megtépázták, különösen megint az o. 2. hds.-et, amely harcerkölcsileg most már másodszor török le.*

Mindent összevéve, *Rindenburg Conrad-nak* Krakó felől kb. egyidejűleg megindult támadása által érdemlegesen segítve, a *Gőzhenger é.-i jelének megállításával célt ért* és a folytatólag következő hadműveletekhez biztos, megingathatlan kiindulási alapot teremtett a maga számára.

A KRAKÓ—CZENSZTOCHOWA-I CSATA, 1914. XI. 17.—25.

A Galicia-Oroszlengyelországi hadszíntéren, egy *szövetségi legjobb hadvezetőség* sokat felpanaszolt hiányában: a szövetségeseknél ezúttal egészen különleges hadműveleti eljárás következik. Míg a második offenzívát meg-

előzőleg Ludendorff közbejöttével egyszer már pontos „megegyezés” létesült a két hadvezér között: addig ez a harmadiknál formailag megint elmarad és külön tárgyalás mellőzésével, mintegy önmagától, automatikusan a következő eljárás lép a helyébe:

Hindenburg-nak XI. 3.-i nevezetes, *iránytadó* elhatározásáról *Conrad*, *Fleischmann* magyar vezérkariszázados kitűnő összekötőtisztünk útján, még aznap értesül, ami egymagában teljesen elegendő támpontul szolgál neki saját elhatározásához. Rögtön tisztában van a *Hindenburg* tervezte merész, lángelméjű hadművelet célszerűségével és különösen arra is nyomban rájön, hogy a *Mackensen*-csoportnak, a siker érdekében, lendületet és átütőerőt biztosító minél nagyobb sereggel kell a *Gözhenger* szárnyába-oldalába belevágnia. *Elhatározása* tehát:

megüzeni, hogy *Hindenburg* vállalkozását töletelhetőleg támogatja, nevezetesen:

vasúton átszállíttatja a győzelmes 2. *hds.-tt* (a magyar IV. és VII.) a mi arcvonalunk legszélsőbb déli szárnyáról, *Homonna* tájáról, legszélsőbb északi szárnyára, *Kreuzburg* területére, hogy a *Woysch* seregcsoportot megérsítse; továbbá:

Conrad főhaderejének zömével (4., 1. és német *Woysch*) a *Felső-Visztula* é.-i partján, *Krakó* felől meglepően *meztámadja a Gözhenger d.-i szárnyát* (o. 4. és 9.), nehogy az oroszok észak felé csapatokat tolhassanak el *Mackensen* ellen.

Az elhatározás első részének — a 2. eltolásának — végrehajtása körül nem merül fel különösebb nehézség és a 2. *hds.* élszállítmányai már XI. 11. táján *Kreuzburg* területére érkeznek be, a *Conrad* alá rendelt n. *Woysch* kötelékébe, ahol azután ez a magyar hadsereg a XI. és XII. havi harcokban — különösen *Belchatów*-nál is — kiváló eredménnyel vesz részt.

Ellenben a mi *jöhad erőnk zöme* körül zavaró jelenségek és súrlódások mutatkoznak, különösen 1. *hds.-ünknél*, amely az *Iwangorod*-i és az utána következő folytatólagos vereségek súlya alatt ijeszítően legyengült, amint ez a *hdsparság* XI. 5.-i távirati jelentéséből kitűnik:

„Jelentem, hogy a hadtestek (L, V. és a X.), a most lefolyt harcok alatt kb. 60.000 főnyi veszteséget szenvedtek és az erős, fárasztó visszavonulási menetek következtében a gyho.-knak ezidőszerint nincsen se támadóerejük, se támadókéességük és én a tüzérségi lövészer hiánya miatt is szükségesnek tartom, hogy *jelenleg minden komoly harc elől kitérjünk*, ha azt akarjuk, hogy az 1. hadsereget az állam számára megtartsuk.

Dankl s. k. ltbk.”

Az 1. hds.-nek ez a riasztó gyengesége, futólagos letöröttsége ezúttal nem járt nagyobb bajjal, mert az orosz üldözés éppen a legválságosabb időpontban, szerencsénkre, megakad és az 1. hds. Krakó elérése után rövidesen újból összeszedte magát.

Krakó táborvárunk szerepe főhaderőnk legközelebbi hadműveleteivel szorososan összefügg: nemcsak megbízható szárnytámasztékot képez a Visztulától é.-ra levő erőcsoport (1. hds. stb.) déli szárnya számára, hanem a 4. hds.-nek az északi Visztula-parton tervezett közbelépésére a *zavartalan partváltoztatást* is biztosítja.

XI. 7. Conrad az eddig átmenetileg a 4. hds.-hez tartozott II. hdt.-et Krakó-n át vasúton erősbítésül a megrendült 1. hds.-hez tolja át és József Ferdinánd fhg. gytbk. parancsot kap: „A 4. hds., a Dunajec-en a XVII. által fedezve (3. vázlat), készen legyen arra, hogy főerejével a Visztulán át előretörjön és az 1. hds.-et Kielce-n át a Visztula mentén üldöző ellenséget oldalba és hátába megtámadja.”

E napon dut. Dankl ltbk. személyesen is jelentette Conrad-nak Neu Sandec-en: „Az 1. hds. nagyon kimerült, a tisztek között is apátia jelei mutatkoznak. A hds.-nek a legsürgősebben legalább 48 órai pihenésre van szüksége.”

XI. 9. A HFP. Neu Sandec-ről Teschen-be költözködik át, ahol 1917. évi február haváig marad, amíg Conrad állásától meg nem válik.

A Szán vidékéről XI. 3. és 4. Krakó felé, illetve a Kárpátok-i parancsra visszavonuló hadseregeinket (a győzelmes 2., valamint a 3. és 4.) az orosz eleinte lassú ütemben csupán követi, de valójában nem is igen üldözi. A nagyherceg előtt ugyanis a mi végkép letörtnek vélt főhaderőnk többé nem számított. A fásztó visszavonulás külobben egyidőre főhaderőnket is nagyon megviselte, nevezetesen:

XI. 10. a 4. hdsparáság jelentése szerint: „A legutóbbi nyolc napi erőszakolt menetek a hadsereget rendkívülien kifárasztották.

A rossz utak, az oroszok elől tömegesen visszaözlő menekült polgári lakosság és a megkövetelt erős menetek okozzák, hogy a csapatok még az éj folyamán kezdik meg a meneteket és csak későn este érkeznek be lakótáborukba. A hadtesteknek a menetelésbe még be nem gyakorolt, nagyszámú újonca visszamarad. Az ellenséggel érintkezésben álló 6. lho. jelenti, hogy a Dunajec-től k.-re eső helységekben százával látott ilyen maradozókat.

A menetcélok ma is részben egyáltalában nem, részben csak az éj folyamán lesznek elérhetőek.

A *hadsereg hadműveleti képességének érdekében*: holnapra pihenőnapot kérek.

Kérek mielőbbi értesítést.

József Ferdinánd s. k. fhg. gytbk.”

XI. 11., tehát amikor Mackensen Thorn körül a Lodz—Lowicz irányban végrehajtandó oldalbatámadásra már készen áll: Conrad a 3. vázlaton feltüntetett csoportosítású 4. hds.-nek, a Tarnów-tól nyugatra eső területen, *erre a napra kénytelenségből pihenőt engedélyez*.

Ezidőtájt, már XI. 8. óta, az 1. hds. a XI. 5. kezdve harcra teljesen felkészülten álló Krakó táborvártól é.-ny.-ra, a n. Woysch seregcsoporthoz odacsatlakozottan, futólagos erődítésű védőállásban van, de még mindig annyira legyengülten, hogy — Dankl jelentése szerint — nem biztos, hogy orosz támadás esetén helyt tud-e majd állni?

Tehát Krakó körül a megrendült 1. hds. és a pillanatnyilag múlhatatlanul pihenőre szoruló 4. hds. helyzete átmenetileg felette válságosra fordult és ha az o. 9. hds. — nagy szerencsénkre — az üldözéssel idejekorán fel nem hagy: beláthatatlan következményekkel járhatott volna. Conrad vezéri rátermettsége és idegei kelletek hozzá, hogy ezzel a rendkívül veszedelmes zökkenővel is — mint számtalan mással — erőslélküen megbirkózzék.

A *Kárpátokban* a 2. hds. vasútielszállítása, a 2. hds.-tői a 3. hds.-hez átutalt VII. hdt. és a 38. hvgyho. fedezete alatt, XI. 3- veszi kezdetét. (3. vázlat.)

Az Uzsok—Dukla vonulat védelmére rendelt 3- hds. a vázlat szerint csoportosul: zöme a Kárpátok gerince mentén, a XI. hdt. pedig, ellentámadó rendeltetéssel, a Wiszlokavölgy vidékén. A teljes elszigeteltségben magára maradó 3. hds. sorsa különösen aggasztja Conrad-ot, mert a jőidéig a Szán körül veszteglett o. 3. és 8. hds.-gek legközelebbi szándékai felől egyelőre még teljes bizonytalanság uralkodik, amely csak XI. második harmadában oldódik meg, oly értelemben, hogy az o. 8. túlerejével a 3. hds.-nek ront neki, míg az o. 3. hds. Tarnów—Grybów-on át Krakó felé tör előre.

Conrad intézkedése a Felső-Visztulá-n Krakó-nál való átkelésre (3. és 4. vázlat):

„Op. Nr. 4130.

A 4. hds. készenléthelyezése.

4. hdsparáság Wieliczka; 1. Bendzin; 3. Bártfa; várparancsnokság Krakó.

Teschen, 1914. XI. 11.

Az ellenség az o. 9. hds. erős elővédjeivel Miechów területét érte el és látszólag a ny. felé való támadásra csoportosul.

Az o. 9. hadseregről egyébként még csak annyi ismeretes, hogy az o. XVIII. a mai napon állítólag a Wiszloka mentén felzárkózik.

Dembica—Tarnów-on át 4. hds.-ünket csupán ellenséges lovasság követte.

1. hds.-ünk Krakó-tól északnyugatra megerősített állásban. Tőle északra: a n. Woyrsch seregcsoport védőállásban.

A 4. hds. XI. 12. a hadsereg zömével a táborvár körletében, a déli parton — a Visztulá-n át é.-i vagy é.-k. irányban végrehajtandó támadólökemhez — *készenlétebe helyezkedik*.

A kellő számú Visztula-átjáró építéséről, a táborvárparancsnoksággal egyetértően, a 4. hdsparáság még ma, XI. 11. gondoskodik.

A támadás végrehajtására szóló parancsot a helyzethez és az ellenséges helyzet tisztázásához képest adom meg.

A Visztula-tól délre, a kelet felé leendő biztosítás, a táborvár déli és keleti arcvonalának kihatásánálása mellett, a *XVII. hdt.-re és a lho.-okra* (6. és 10.) ruházandó.

Felderítés: a 4. hds., lovassággal, a Neu Sandec—Chabówka vasútvonaltól északra, egész a Dunajec-ig. HFP.”

A 4. hdsparancsnokság 9 Visztula-híd építéséről gondoskodott.

XI. 12. Az 1. hds. e napig lényegileg végre rendbejött és már erősebb felderítő különítményeket is küldhetett az ellenség felé.

A 4. hds., némileg kipihenten, Krakó alá érkezik. A 10. lho. Bochniá-n, a 6. lho. tőle délkeletre, Lipnicá-n éjjelezik.

XI. 13. Amint egyízben már közöltük, a lehallgatott orosz rádió-jelentések legfontosabbika szerint: „A Közép-Visztula ny.-i parti orosz erők (a Gőzhenger) XI. 14. offenzívába mennek át, azzal a céllal, hogy Németország-ba mélyen benyomuljunk és a németek ellenállását megtörjük.”

Az összes rádió- és egyéb hírek arra engedtek következtetni, hogy az eddig napról-napra halogatott orosz nagyoffenzíva XI. 14. tényleg megkezdődik.

Conrad arra fekteti a fősúlyt, hogy a 4. és 1. hds., valamint a n. Woyrsch seregcsoport harcbavetése útján a 9. hds.-gel *mielőbb szoros*

együttműködésbe jusson. Ennek megfelelően adja ki Op. Nr. 4212. kivonatban itt közölt parancsait:

„*Irányelvek a támadásra.*

Teschen, 1914. XI. 13.

Vett hírek szerint az orosz 9-, 4. és 5. hds.: *Krakó táborvárunk*, az 1. hds. állása és a n. *Woyrsch seregcsoport* ellen támadásra készül. Ezt a ^támadást XI. 14. előreláthatólag előcsapatok vezetik be.

A 2. hds. vasútról szállva, Kreuzburg körül gyülekezik, hogy a n. *Woyrsch seregcsoport északi szárnya* mögött lépcsőviszonyban, egy északról jövő esetleges orosz átkarolással szembeálljon.

Woyrsch gytbk. feladata, hogy állását tartsa.

Az 1. hds. állását tartja és készen áll arra, hogy majd, déli szárnyával megindulva, fokozatosan támadásra menjen előre, mielőtt a 4. hds. előnyomulása délfelől érezhetővé válik.

A 4. hds. zömével a Visztula északi partján fog támadni, hogy — a táborvár kihasználásával — a csatába lehetőleg meglepően és átkarolással lépjen közbe. A 4. hds. közbelépési iránya csak a harc folyamán lesz meghatározható.

A 4. hds. bevetésének időpontja akkor érkezik el, amikor az ellenség az 1. hds. és a táborvár ellen bevetett erőit már teljesen felfejlődttette és azok erősen elhasználódtak.

Ezt az időpontot a 4. hds. parancsnak, a csapatok kímélésével, nyugodtan be kell várnia, hogy azután meglepően és teljes erővel lépjen közbe.

A Visztulától délre az ott előnyomuló o. XVIII. ellen a biztosítást a 4. hds. parancsnak a *Khtek-csoportra* (XVII. és a 6. és 10. lho.) ruházza; feladata: az ellenséges előnyomulás lehető kíméltetése és végül, a legrosszabb esetben, tartós védelem a Lubien—Droginia-i előkészített védőállásban.

A 3. hds. feladata változatlan marad.

HFP.”

XI. 14. Az a látszat, hogy az oroszok a n. 9. offenzívájának egész terjedelmét és jelentőségét még mindig nem ismerték fel és ennek folytán az o. 2. és 5. e napon tervszerűen tényleg szintén megindultak d.-ny. felé.

Conrad Op. Nr. 4249. parancsával rendelkezik (kivonat):

„A 4. hds. a táborvár területén akként helyezkedik készenlétbe, hogy rövid menetekkel a Szreniawa p.-ra északi irányban Miechów felé (4. vázlat) és északkeletre Proszowice irányában a küszöbön álló csatába oldalozólag közbeléphessen. E közbelépés sikerétől függ a csata sorsa. A táborvár nehéztüzérsége a 4. hds. rendelkezésére áll.

Az 1. hds.: az ellenséges támadást visszaveri és azután, mihelyt a 4. hds. térnyerése érezhetővé lesz, a csatába szintén közbelép.

A n. Woyrsch seregcsoport állását tartja és biztosítja az 1. hds. északi oldalát.”

A 4. hds. csapatfelderítése a Szreniawá-n innen, 8—10 km.-re a paktaktól és azzal nagyjában párhuzamosan, egy majdnem zárt erődített vonalat s mögötte kb. egy o. ho.-nyi erőcsoportot állapított meg, továbbá Miechów táján: számos pihenő ellenséges csapatot és é.-k. felől Miechów-ra előmenetelő oszlopokat, végül, a Dunajec torkolatához közel ny.-ra, a Visztulá-n orosz hídverési előkészületeket.

Rádiójelentés szerint az o. 9. hds.-béli XVIII. előcsapatai a Szreniawát érték el.

XI. 15. Conrad most már elérkezettnek látja az időt arra, hogy a 4. hds. a csatába közbelépjen. *Intézkedése*, kivonatosan:

„A 4. hds. a támadást lehetőleg meglepően XI. 16. reggel 6^h kezdi meg, négy ho.-lyal (Roth altb.: 13. Lw., 3., 8. és 106. népf.) Proszowice felé és kettővel Miechów-ra (Arz altb.: 39-és 45. Lw.). A VI. hdt. zöme (15. és 27.) hdstart. Krakó-tól északra, amelyet a hdsparság a helyzethez képest az eredmény kiaknázására vet be.

A 4. hds. délkeleti oldalának biztosítására rendelt *XVII. zöme* Wieliczka-nál készenlétbe helyezendő.

Támadásához a 4. hds. a táborvárparság által rendelkezésre bocsájtható összes mozgólövegeket is beveti.”

Időközben a n. 9.-nek XI. 12. kezdődött, de az oroszok által óriási jelentőségében még csak ezen a napon, XI. 15. este felismert offenzívája már megteremte gyümölcsét: az o. 1. hds.-et szétverte, az o. 2. hds.-et pedig magáravonta.

Conrad jogosan számított arra, hogy a 4. hds. küszöbön álló előtörése az o. 9. ellen: Hindenburg győzelmes offenzívájának nagy hasznára lesz.

A 3. hds.-nél, az o. 3. hds. főereje tekintetében még nem tudtak tisztába jönni. Úgy sejtették, hogy az o. XXI. Tarnów irányában, az o. XI. és IX. Jaslo felé nyomult elő. Az o. X. felől nem volt hírük. Hogy azután az o. 3. merre fordul: a Kárpátok-ba-e, vagy pedig Krakó felé: még nem volt megállapítható. Az o. 8. hds.-től sem voltak közelebbi adatok, csak annyit tudtak, hogy az o. VIII. és XXIV. Lupków—Uzsok felé jön előre és a VII. hdttestet ma már megtámadták.

XI. 16. *Lehallgatott orosz rádiójelentések* szerint a n. 9. ellen nemcsak az egész o. 2.-t, hanem az o. 5. hds. egy részét is odavonták Lodz felé: a Gőzhenger é.-i felerésze beszüntette a d.-ny. felé való előnyomulást. Az o. XXI. a Dunajec-et éri el.

A n. *Woyrsch seregcsoportot* és az l.-et az ellenség ma csak gyengén támadta.

A 4. hds.-nek az erre a napra *megparancsolt támadása* azonban a Krakó-n történt átvonulás alkalmával, valamint az elrendelt hídverések (9 híd) körül keletkezett mindenféle súrlódás következtében: vontatottan indult meg, a hadtestek támadócsoportosítása nem fejeződött be idejekorán: egyszóval a támadás megindulása egyáltalán ellaposodott, ami ellen Conrad élesen kikel. Intézkedésének kivonata:

Op. Nr. 4353.

Parancsok az offenzívának XI. 17. leendő megkezdésére. Teschen, 1914. XI. 16.

Az ellenség Orosz Lengyelország-ban a n. 9- hds. győzelmes előnyomulása következtében északi szárnyát (az o. 2. és 5. hds.-et) északkeleti irányban visszavonja. A n. *Woyrsch seregcsoport* és az l. hds. északi szárnya ellen az ellenség tegnap csak habozva nyomult elő. Ha az o. 4. és o. 9- holnap, XI. 17. a támadást folytatják, akkor azokat vissza kell vetni és délről való átkarolással meg kell verni. Ha az ellenség nem támad, vagy ha visszamegy: akkor nekünk kell erélyesen előrenyomulnunk és támadnunk.

A 4. hds., amely ma késedelmesen támadott, holnap ...”

A parancs így végződik:

„*Határozottan elvárom*, hogy a 4. hds. XI. 17.-én erélyes támadással és üldözéssel behozza a XI. 16. elmulasztott drága időt és a rövid téli napot a siker számára teljesen kihasználja.” XI. 17. Az o. 3. és 8. előremozgásáról ez a kép alakult ki: a helyzet oda tisztázódott, hogy az o. 8. a Kárpátok-ba (Uzsok-, Beszkid- és Dukla-

szoros) tör előre; az o. 3. ellenben az o. XXI. hdt.-tel Tarnów-on át, a többi hdt.-kel (XI. és IX.) pedig, utóbbiak még mélyen tagozódva, egyelőre ny.-i irányban a Tarnów—Grybów—Gorlice—Biec területbe nyomul elő: egyenest 4. hds.-ünk alig biztosított d.-k.-i oldalába. Az o. X. felől még mindig nincs hírünk.

Ezen helyzet alapján *Conrad* a 3. hds.-gel, többek között, a következőképp intézkedik:

„A 3. hds. nem elég erős ahhoz, hogy mindkét orosz hds. ellen (o. 3. és 8.) felvegye a harcot. Miután a mi részünkről az o. 3. ellen a *XL-en és a 4. hds. déli oldalát biztosító csoporton* (*y₂XVII*) kívül legközelebb valószínűleg 4. hds.-beli egyéb részek is hatékony irányban leendő bevetésre rendelkezésre fognak állhatni: a 3. hds. legközelebbi feladata csupán az o. 8. elleni hadakozásra szorítkozik.

Ljubicic tszgy. (XI. hdt., 1 XVII, 6. és 10. lho.) közvetlenül a HFP. parancsa alá lép. Önálló feladata: lehetőleg késleltesse az ellenségnek Neu Sandec-től lefelé a Dunajec-en át való előnyomulását.”

Az egész fenti intézkedés első bekezdésében ritkított nyomású parancs-zöveg világosan elénk tárja a hadvezér jövőbe tekintő gondolatmunkáját, már most, XI. 17. — a Gőzhenger elleni Krakó-i előtörés izgalmas első napján — az az eszme is foglalkoztatja, amelyet aztán XI. 25.-ig fokozatosan kialakult emlékezetes elhatározásával valóra vált: *támadás az orosz 3. hds. déli oldalába.*

Conrad a helyzetről ezzel az alapgondolattal vallott felfogását *Hindenburg*-gal a következő értelemben közli:

„A 3. hds. kedvezőtlen körülmények között (10 ho.-a van kb. 20 orosz ho. ellen) elszigetelten áll. A 4. hds. alig fedezett dél-keleti oldalát a ma a Tarnów—Grybów—Gorlice—Biec területbe ért s ide csupán 3—4 menetnyire levő orosz 3. hds. életbevágóan fenyegeti. Ennekfolytán, mihelyt a 4. hds. a most folyó csatában célt ért, szükségessé válik majd, hogy ezt a hadsereget a *Visztula* délperti területére vigyem át.”

Conrad számára *Krakó táborára* állandóan rendelkezésére álló *kettős hídfőként* szerepel, amely bármikor lehetővé teszi, hogy a 4. hds.-et és az egyéb erőket is a helyzet kényszeréhez képest, *biztosított átkelés mellett*, hol az egyik, hol a másik *Visztula*-parton a helyzetadta irányban bevesse.

A 4. hds. XI. 17. megkezdett támadása az egész vonalon erős és *mindenütt beásott* ellenségre bukkan.

Az orosz 8. megindítja erélyes offenzíváját 3. hds.-ünk ellen.

XI. 18. Krakó körül a 4-, 1- és a n. Woysch: támadásban az o. 4. és o. 9. ellen, amely orosz hadseregeket szintén támadásra rendelték. Ilyenformán aztán itt, *Krakó—Czensztochowa körül kemény, szívós csata* indul meg. Ami erőt csak lehetett, Conrad mind idehozza. Ezzel szemben a Visztula déli partján az o. 3. és 8. túlereje fenyegeti a 3.-at és a 4. d.-k.-i oldalát.

A 3. hds. a főhaderőtől elkülönített, *elszigetelt* erőcsoportot képez. Széles, kb. 100 km.-nyi hézag van közöttük, ahol az o. 3. a mi 4. hds.-ünk d.-k.-i oldalába bármikor előnyomulhat. A Ljubicic seregcsoportra hárul az a feladat, hogy ezt az előnyomulást megakadályozza, vagy legalább — kellő távolságban Krakó-tól — mindaddig feltartóztassa és késleltesse, amíg a Visztulától é.-ra a csatadöntés be nem következett.

Az orosz 3. már oly közelre jutott előre Krakó-hoz, hogy Conrad szerint rövidesen bekövetkezhetik az az időpont, amikor feltartóztatására *4. hds.-béli erőket kell majd a Visztula déli partjára átvinnie*. De ez a gondolat és egyúttal halk aggodalom, amely megint csak *a XI. 26.-i emlékezetes elhatározás előhírnöke*, a hadvezér elméjét ma még csupán futólag foglalkoztatja, mert hiszen Conrad-ot, a mindig pozitív csapatvezetőt pillanatnyilag mégis kizárólag *egyetlen egy szenvedélyes törekvés* hevíti: a ma másodnapja folyó Krakó—Czensztochowa-i kemény csatának döntő győzelemmé kell válnia!

A 4. hadseregnél, a Proszowice felé való támadás erősítése végett, a *XVII. zömét* az é.-i Visztula-partra vonják át, úgy, hogy most már a XVII. és XIV. támad a Visztula és a Krakó—Proszowice vonal közti területen, azzal a legközelebbi szándékkal, hogy a Szreniawa patak k.-i parti magaslatait birtokba vegyék.

A 4. d.-k.-i oldalát a *Ljubicic seregcsoport* biztosítja ($\frac{1}{2}$ XVII., XI., a 6. és 10. lho.).

A 3. hds. jelentései: hangsúlyozza, hogy a hadsereg „hadtestei” a puskaállományokat tekintve, ma már csupán „hadosztályokat” képviselnek; a VII. kimerült, mert már öt hét óta megszakítás nélkül menetel és harcol. A hdtparancsnok betegség okából felmentését kérte. Frigyes fgh. *József fgh. ltbk.-ot* bízta meg a hdtparsággal, amit Ő Felsége még aznap jóváhagy.

XI. 19. Conrad számítása szerint a Krakó—Czensztochowa-i csatában a ho.-ok számát véve, mi voltunk túlerőben: $30\frac{1}{2}$ szövetséges ho., $22\frac{1}{2}$ orosz ho. ellen és pedig: 4. hds. $8\frac{1}{2}$ ho., 1. hds. 13 ho., n. Woysch 5 ho. és a 2. hds. 4 ho.

Utólag megállapítható, hogy a csata azért nem fejlődhetett döntő győzelemmé, mert az egész vonalon állásban levő, számbelileg túlerejű ellenség ellen és kénytelenségből mindenütt súlyos arctámadással harcoltunk, minden nehéz táboritüzérség nélkül.

Conrad gondjai: a főhaderő (4., 1., n. W.) *támadásának üteme* nem elégítette ki, gyorsabb előrehaladást kívánt: hogy Hindenburg-gal mielőbb szorosán együttműködhetve, egyesült erőmegfeszítéssel döntő sikert érjenek el a Gőzhenger ellen és így a Visztulá-tól é.-ra *mielőbb erők szabaduljanak fel*, hogy azok az életbevágóan veszélyes közelségű, délparti o. y₂³. ellen rendelkezésére álljanak;

az o. V₂³. *fenyegető előnyomulása* Conrad-nak azon okból is főgondját képezte, mert ha az orosz Nyugat-Galiciá-ba és Sziléziá-ba benyomulna, akkor ez nemcsak a Krakó—Czensztochowa-i csata várható eredményét veszélyeztetné, hanem a főhaderő összeköttetéseit a mögöttes országhatárral is a legveszélyesebben fenyegetné; végül

harmadik gondja a 3. *hds.-nek* szólt: vajjon képes lesz-e arra, hogy Pflanzler-rel vállvetve, az o. 8. előnyomulását Budapest felé megakadályozza?

Boroevic és Pflanzler tetterejében különben nagyon bízott.

Rádióhír: az o. XXI. Tarnów körül, felszólítást kapott az o. 9.-től, hogy a XVII. és XIV. által szorongatott o. XXV. nehéz helyzetére tekintettel, jöjjön annak segítségére.

A Krakó körüli vasutak biztosítása végett a három jelenlevő lho.-ból a 6. és 10. lho. Myslenice-nél, a 11. hvh. Sucha-nál: br. Nagy Gyula altb. alatt *lovashdt.-be* alakul, amelyet Ljubicic-nak rendelnek alá.

A 3. hds. területén, a Kárpátok-ban: este óta *hóvihar* dühöng.

Boroevic benyomása szerint: az o. 3. a Krosno—Jaslo területből állandóan erősebb erőket tol el Gorlice—Grybów felé.

Csatajelentés: XVII. és XIV. némileg tért nyertek, 4000 foglyot ejtettek; a VI.-et kissé vissza kellett vonni; az 1. és n. Woysch kissé előreküzdötték magukat.

XI. 20. Az o. XXI. a Dunajec torkolatától ny.-ra: átkelésben a Visztulá-n. Ljubicic parancsot kap, hogy az átkelést akadályozza meg, ami nem sikerül.

Az o. XXIV. *Homonna felé* támadásban a Krautwald altb. csoport ellen, amely visszavonulni kénytelen.

XI. 21.

Csatajelentés: a 4. *hds.* a Szreniawa patakra irányuló támadásában fokozatosan eredményeket ért el; a nagyon kemény harcban álló 1. némileg

tért nyert; a *n. Woyrsch* ellenben nem jutott előre, sőt egyes részeit vissza kellett vonnia.

A Felső-Visztulá-tól d-re az o. 3. minden percben megindulható előnyomulása a Ljubicic seregcsoportot állandóan mindveszedelmesebben fenyegeti.

A kemény téli időjárás alatt barát és ellenség egyformán szenved.

Conrad e napi *intézkedése* a támadás folytatására: annak a várakozásának ad kifejezést, hogy az ellenség XI. 21.—22. éjjel minden vonalon visszavonulj).

Események a nap folyamán:

az ellenség a XVII., XIV. és a 39. hvho. elől visszavonul s a XVII. és XIV., az ellenséget a Szreniawá-n át visszavetve, a k.-i kísérő magaslatoikat birtokba veszik.

Az o. 3., mélyen tagozódva, most már megállapítottan ny.-i irányú előnyomulásban, a Dunajec-ig jutott, erős lovassága Limanová-nál.

A mi főhaderőnk XI. 17. óta eddig 15.000 foglyot ejtett.

XI. 22. szigorú tél, a hőmérő —13°-t mutat.

Fleischmann szds. meglepetésszerű távirata szerint: „Mackensen a Brzeziny-n át az o. 2. ellen megindított megkerülőátadását, erők hiánya miatt, feladta”. A *n. 9.*-nek oly sikeresen megindult mesteri hadművelete ezzel megfeneklett. Most már — Conrad szerint — az ő főhaderejének (4., 1. *n. Woyrsch*) átütősikere is kérdésessé vált.

Csatajelentés: a 4. hds. előnyomulásában újból és újból, folyton megint erődtített állásban levő ellenséggel kerül szembe. A Dunajec torkolata körül a Visztula é.-i partjára átment o. XXI. közbelépése egyelőre még nem vált érezhetővé. A VI. nem tudott tért nyerni, az ellenség — közte az orosz Gárda — állandóan támadja; az 1. és *n. Woyrsch* támadásukban sehol sem nyertek tért.

A HFP. a 4. hds. vezetőinek és csapatainak kiváló teljesítményeikért legteljesebb elismerését fejezi ki.

A 3. hds.-nél: a Krautwald altb. csoport, az o. XXIV. által nyomtatva, Homonna felé visszavonulásban. A VII. súlyos harcban; a III.-t túlerő támadja.

XI. 23. a 4. hds.-nél az o. XXI. fenyegető közbelépése érvényesülni kezd; rádióhírek szerint kétségtelen, hogy az egész orosz XXI. átkelt a Visztulá-n. A XVII. és XIV. a Szreniawa k.-i partján; a VI. sehol sem nyert tért; 1. és *n. Woyrsch*: védelemben.

Ljubicic riasztó jelentése: „Az o. 3. hds. igen jelentékeny túlereje elől (6 ho.) holnap, XI. 24. hajnalban a Bochnia körüli területbe, a Bochnia—Uscie Solne vonalba vonulunk vissza. Neu Sandec-on át Limanova felé egy o. lhdt. nyomul elő.”

Utóbbi ellen a br. Nagy Gyula lhdt.-et vetik be.

3. hds.: A VII. ellenséges túlerő elől a Mezőlaborc-tól ny.-ra eső területbe vonul vissza. Krautwald altb. az o. XXIV. elől *Homonná-a.* át szintén visszavonul, a város orosz kézre kerül. Erősbitésül a Kornhaber ho. Nagymihály-ra érkezik. Neu Sandec-en egy orosz gydd.-t és sok lovasságot állapítottak meg.

XI. 24. Változatlanul kemény téli idő.

A 4. hds. arcvonala: Bochnia—Uscie Solne—Proszowice, innét egyenest ny.-nak. Csapatelosztás: *Ljubicic* (XI., 14XVII., 6. és 10. lho.) a Visztulától d.-re; a XVII. és XIV. Uscie Solne—Proszowice között; tőlük ny.-ra a VI., arccal Miechów felé.

A hadműveleti helyzet komolyra fordult. Míg eddig úgy látszott, hogy a Lodz-i német kezdetisikerek következtében majd az o. 4. és 9. is ingadozóvá válnak és visszavonulnak (lásd a XI. 21.-i csata jelentést): most egyszeriben kitént, hogy az oroszok, a Brzeziny-i német balsiker ismeretében és az ennek f oly tán reájuk nézve kialakult új esélyek tudatában, ugyancsak azon vannak, hogy a 4., 1. és a n. Woysch ellen *általános támadást* indítsanak.

Conrad főhadereje, részletsikerek ellenére: a döntést eddig nem bírta kivívni. Eközben a helyzet a Felső-Visztula d.-i partján, ahol *Ljubicic*-nek kb. 6 orosz ho. ellen kell majd helytállnia, mind súlyosabbá vált. Ennek alapján új intézkedés szükséges, mert a támadásból *a védelemre kell áttérnünk: a 4-, 1. és Woysch, a támadást abbaahagyva, arcvonalukat tartják;* a déli partra erőket kell átvinni, avégből, hogy itt mindenekelőtt az *0. 3-hds. életbevágóan veszedelmes*, bármely percben megindulható átkaroló előnyomulásának gátat vessünk.

Ebben az értelemben *Conrad* az *eddig támadás beszüntetése* mellett, a Krakó körüli hadműveleteknek XI. 25.-től kezdődő, egyelőre védőleges folytatására *újabb irányelveket* ad ki:

„A *Ljubicic* seregszót nem szabad, hogy megveretésnek tegye ki magát, hanem az ellenséges nyomás elől kitérve, fokozatosan az előtte ismeretes közbeeső hátsó védőállásokba megy vissza. Vele összhangban a 4. hds. is, mindenekelőtt keleti csoportját (XVII. és XIV.) veszi vissza a k.-i. oldalát veszélyeztető o. XXI. és talán o. X.(?) elől. *Ljubicic* a saját XI-hez hozzákapja még az egész XVII.-et, hogy így képesítve legyen —

végső esetben — a Lubien—Droginia-i előkészített védőállás tartós megvédésére;

a XIV. bejön Krakó-ba, mint a 4. hds. tartaléka; a VI. Krakó-tól é.-ra gyülekezik.

A táborvár védőrsége: 2½ ho.; ennekfolytán a táborvárerődök átveszik a csatavonal megfelelő részét.”

Szurmay Sándor altb. déltájban jelentkezik Boroevic-nél Kassá-n; feladata: az orosz XXIV. kiverése az országból. Feladatát kiváló sikerrel oldja meg (4. vázlat): oroszlánt karmáról

Csatajelentések:

4. hds.: a XVII. és XIV.-t reggel óta hevesen támadják. A hdsparáság dut. 1^h jelenti: „A Szreniawa k.-i parti állásokból az ellenséges támadásokat az egész vonalon mind visszavertük. Parancs XI. 25.-re: a mai arvonat tartandó.”

1. hds. és a n. W. az egész vonalon élénk, részben tértnyerő támadásban.

Ljubicic seregszert: a Bochnia—Uscie Solne vonalban; tőle keletre, 10—12 km.-re, az előrejött o. XI. és IX. Az o. X. hdt.-ről nincs hír.

Az o. IX. Zakliczyn-nél lépi át a Dunajec-et és Brzesko-ig jön előre, tőle északra az o. XI., északi szárnya Uscie Solne körül; az o. XXL, úgy látszik, befejezte a Visztulá-n való átkelést.

A 3. hds.-nél: az o. XXIV. egyrésze (7 zlj.) Homonná-ról a határ felé visszament, kétségtelenül a 38 ho. (Szurmay) oldalbatámadásának nyomása alatt. Krautwald feladata: Homonna visszavétele. A VII. és 177.-t támadják.

Az o. 3. d.-i szárnyán erős lovasság nyomul elő.

A 4. hds. eddig kb. 17.000 foglyot ejtett; 14.000 saját sebesültje és 4000 betege van. A halottak száma ismeretlen. Összveszteség: kb. 30.000 fő.

XI. 2,5. Conrad a Franciaországból érkezett n. 47. ho.-t kapja erősítésül; beérkezése Krakó környékére XI. 27. reggeltől kezdve várható.

Conrad parancsa a 4. hdsparásághoz: „A mostani csata folyamán a győzelem kivásáshoz szükséges, hogy az ellenség előbb hadd zúzza össze magát az 1. és n. Woyrsch mindjobban megerősítendő védőállásain, a Felső-Visztulá-tól d.-re pedig, hogy a mostani helyzetet biztosan és tartósan uraljuk. A Ljubicic seregszert északi szárnyával közvetlenül a 4. hds. délkeleti szárnyához csatlakozik oda. Az elengedhetlen összhang érdekében: egységes parancsnoklás szükséges. Ezekből a *Ljubicic seregszert* (XI., 1^hXVII. 6. és 11. lho.) a 4. hds. alá rendelem. A hdsparáság gondoskodik az okvetlenül tartandó Lubien—Droginia-i védőállás technikai tökéletesítéséről.”

A 4. hads parság intézkedése:

„*Ljubicic*: az ellenségnek a Felső-Visztula d.-i partján való előnyomulása, legkésőbb a Lubien—Dfognia-i védőállásban, okvetlenül megakadályozandó;

a *br. Nagy Gyula altb.* lhdt. (6. és 11. lho.) feladata: a Tymbark—Chabówka—Neumarkt vasútvonal biztosítása, amíg itt erős ellenséges gyalogsági erők előre nem jönnek.”

Csatajelentések:

a *n. Woysch-ot* és az *1. hds.-et* nem támadták; *4. hds.*: XVII. és XIV.-et támadták, VI. ellen csak tüzérségi tűz;

a *Ljubicic seregcsoport* a Bochnia—Uscie Solne védőállásban: a XI. d.-i szárnya ellen Brzesko felől Bochnia-ra orosz támadás indult; az o. XI. és IX. a *Ljubicic-csoportot* erősen szorongatja;

a *3. hds.-nél* napközben csend; Krautwald-dal szemben, Homonná-nál, gyengébb ellenség még ott áll. A Szurmaj seregcsoport oldalbatámadása az o. XXIV. ellen kitűnően halad.

Ügy *Conrad* főhadereje, mint *Hindenburg* is: a mai nappal hallgatólag *beszüntetik eddigi támadásaikat* és — egyelőre — a *védelemre térnek át*. Ennek megfelelően:

Conrad szándéka XI. 26.-ra: az elért védővonal (Bochnia—Uscie Solne—Proszowice) megtartása.

*

A 39. HONVÉDGYALOGHADOSZTALY A KRAKÓ—CZENSZTOCHOWA-I CSATÁBAN, 1914. XI. 17.—XI. 25.

(3. és 4. vázlat.)

A ho., a Szan-ról visszajövet, XI. 12. Krakó-ba (Kazimiers-külváros) érkezik s ott XI. 14.-ig pihen, másnap pedig, a VI. hdt. kötelékében, megkezdí előnyomulását é.-i irányban, a Krakó—Miechów-i műút mentén előrejött oroszal szemben.

Az előnyomulás alatti éjjelezésiállomások, a harcnapok feltüntetésével, a következők:

XI. 15., még a táborvár erődvonalán belül, utazómenettel Welki Bronowice; *XI. 16.* Raciborowice-n át Zagorzicze, ütközetmenetben; *XI. 17.* (a csata kezdete)— *XI. 25.*, Conrad főhaderejének (4., 1., n. Woysch; utóbbiban a 2. hds.) Krakó—Czensztochowa-i csatája keretében, az északi

csatafront közepe táján, a Krakó—Miechów-i műúttól kétoldalt (4. vázlat): veszettségteljes, izgalmas támadó- és védőharcaink Goszcza*—Redziny*—Zalesie*—Widorria* területén. A csata XI. 25. véget ér. A következő két napon, XI. 26.—27. az ellanyhult csatának csupán mindinkább elhalkuló, kevésbé heves utórezgéseit éljük át.

A csata után XI. 28. a ho.-t eddigi védőállásából Krakó-ba vonják vissza és a VI. hdtparsággal (Arz altb.) együtt az 1. hds. kötelékébe helyezik át; XI. 29.- a ho. az 1. hds.-hez, a Krakó-tól é.-ny.-ra eső Beblo-ra vonul be, ismét védőállásba. A szembenálló, szintén beásott oroszok XI. 30.—XII. 6. az egész időn át tétlenül vesztegelnek, járőr harc is alig akad. Ennekfolytán ezalatt a nagyon kapóra jött *egyheti teljes harc szünet* alatt a ho., kitűnő, kiadós élelmezés és mindenféle anyagi juttatás mellett jól kipiheni az október-november havi kemény fáradoalmakat.

Időjárás: általában szép, enyhe téli napok, néha havazik; csak a Kárpátok-ban köszöntött be a tél.

Menetteljesítményünk XI. 15.—XI. 29.-ig jelentéktelen: kb. 80 km. Minden túlzás nélkül kiemelhetjük, hogy a ho. eddig még soha oly kiváló lelki és testi kondíciónak nem örvendett, mint amikor, XII. 6. estétől kezdve, vasúton Limanova vidékére szállították a harcedzett, frisszellelű s mindig nótáskedvű, vitéz magyar katonasereget.

A ho.-ban az emberek hallottak róla, hogy az orosz a Dukla-szoros körül betört a Kárpátok-ba, magyar területre. így aztán hazafias aggodalmukban és bosszúvágytól égve, biztosra vették, hogy oda szállítanak bennünket segítségül. Azért nem kis csalódást okozott, amikor a törzsek és csapatok a kb. kétnapi utazás végén XII. 8. estétől kezdve XII. 10. estig már Tymbarok-on kiraktak, ahol aztán Limanova örökre emlékezetes magaslatain XII. 9- dél-előttnén a 78. dd. — kezdetben a Herberstein tbk. csoport kötelékében, a 10. lho. oldalán —, majd XII. 11. reggelig a hotüzérség s végül e napon délután a 77. dd. lépnek harcba, XII. 10. del. 9^h-tól kezdve mindvalamennyien a Hadfy Imre altb. csoport kötelékében.

Később tudtuk meg, hogy vitéz fegyvertársunk, a 10. lho. már XII. 7. este befészkelte magát későbbi, híres Jabloniec-i védőállásába, amely ellen az orosz VIII. hdt.-beli 15. ho. XII. 8. dut. indult támadásra.

**A 10. LOVASHADOSZTÁLYNAK A SZAN-RÓL VALÓ
MEGPARANCSOLT VISSZAVONULÁSA ÉS MŰKÖDÉSE A DUNAJEC
NYUGATI PARTVIDÉKÉN,**

1914. XI. 17.—XII. 2.,

A KRAKÓ—CZENSTOCHOWA-I CSATA KERETÉBEN.

(3. és 4. vázlat.)

Miközben a 39. hvgyho. XI. 17. kezdve a VI. hdt. kötelékében Krakó-n át az orosz Gózhenger déli szárnyát támadja (Krakó—Czenstochowa-i csata), a lho.-nak a Szan-ról, a Letownia-védőszakaszból XI. 2.—3. hajló *éjjel* megkezdett és az orosz által alig zavart visszavonulása a Dunajec átlépésével véget ér, amely időponttól — kezdetben a XVII., később a Ljubicic tszgy. seregcsoport kötelékében — azokban a fölötté mozgalmas, veszteségteljes és nagyon fárasztó hadműveletekben és harcokban vesz sikeresen részt, amelyek a november második harmada körül Przemysl felől a Felső-Visztula déli partján Krakó-ra *fenyegetőleg* előnyomuló o. y₂₃. hds. *feltartóztatását, illetőleg előrenyomulásának késleltetését célozták.*

A lho. harmadik offenzívánk idejében a Dunajec-től nyugatra fekvő területen, a harcnapok feltüntetésével, a következő éj jélezési állomásokat érinti:

XI. 13.—V. Proszówki(?); XI. 16. Zakrzów; XI. 17. Strzelce ml*; XI. 18.—19. Rajsk*—Szczurowa*; XI. 20. Uscie Solne*; XI. 21., 22., 23. Leszczyzna; XI. 24. Trzciana*; XI. 25. Lakta-Kamionna*; XI. 26. aDroginia körüli Zakliczyn-nél; XI. 27.-től XII. 2. retablirozás Polanka és Tenczyn körül; XII. 2. este: Neumarkt.*

A 10. lho. ezidőbeli jelentősebb harcai, állandó felderítés mellett:

XI. 17. A 4. Idd. (10. és 13. hue.) Horthy István ezds.-ddnok alatt Rajsk—Strzelce ml.* körül, tűzharchoz lóról szállva, rajtaüt egy gyanútlanul laktáborozó orosz lovasseregtesten, visszaveti és menekülésszerű visszavonulásra kényszeríti.*

XI. 18.—20. Szczurowa—Uscie Solne* között a lho. túlerejű orosz lovasság és gyalogság támadását saját gyalogságunk beérkeztéig feltartoztatja. A Nagykanizsa-i vitéz 20. hvgye. híres, legendás vitézségű β. százada (Hegedüs György főhadnagy, Berzseny László zászlós és Marton Bálint őrmester) ezen harcok alatt csatlakozott oda a 13. huszárezredhez és az év végéig nála marad.*

XII. 21. egy, Rajbrot felől ny.-ra előnyomuló o. lvshdt.-en tűzzel rajtaütve, az ellenséget estig feltartóztatják.

XI. 25. este a ho. Myslenice vidékére lovagol, retablirozásra, (téli vasalás); *XII. 2. este* Neumark-ot éri el s ott másnap pihenőt tart, *XII. 4. pedig* Neu Sandec féle nyomul elő. (Lásd a 7.a. és 7.b. vázlatot.)

Teljesítmények: a lho. a harmadik offenzíva keretében *XI. 17.— XII. 2.*, a harc alatti mozgást nem számítva, kb. 250 km.-t lovagolt és közben hét napon keményen harcolt lovasság és gyalogság ellen is.

*

HARMADIK OFFENZÍVÁNK RÉSZLETES MÉRLEGE.

A Visztula közép folyása mentén október utolsó harmadában lezajlott két nagy csata kimenetele — *livangorod és Varsó* — villámszerűen belevilágított a Gözhenger előnyomulása folytán keletkezett hadászati helyzetkép szövvényébe: a n. 9. és a mi 1. hds.-ünk a lebirhatlan túlerővel szemben csatát vesztek. Visszavonulásuk elkerülhetlenné vált.

Hindenburg n. 9. hadserege (Mackensen ltbk.) sztratégiai visszavonulásánál brutális eréllyel óriási menetteljesítményeket követelve a harc-erkölcsileg érintetlenül maradt kitűnő csapatoktól, rövidesen Czensztocowa felé, d.-ny.-i irányban eltűnik az út- stb. -rombolások folytán csak vontatott követésre képesített oroszok szeme *elől*. Faképnél hagyja üldözőit és ezzel a pillanatnyilag kivédhetlen túlerő fojtogató nyomása alól felszabadulva, egyszerűen visszanyeri szabad elhatározásiképességét s vele *a kezdeményezés* varázserejét, amelyet csakhamar nagyszerű hadászati sikerré gyümölcsöztet, ellenben a viharszerű német támadólökem kimélyítése, erőhiány miatt (Falkenhain, Brzeziny), *XI. 25. az oroszok birtokában megmaradó Lodz-nál* elakad.

A *Hindenburg XI. 3. elhatározása* nyomán előállott tüneményes hadműveleti nagyhelyzet jelentőségének általános felismerése és átérzése egyúttal fölényesen biztossá, öntudatossá acélozza a csapatok harcászati cselekvését is, fent és alant egyaránt. A legendás híró ősz hadvezér iránti rajongó szeretet pedig az ügyért való legteljesebb odaadásra lelkesíti alvezéreit és katonáit. (Brzeziny.)

A minden hősi beállítástól irtózó Conrad-nak ez a fanatizálóképesség nem adatott meg.

A n. 9. és a hevesen üldözőbe vett 1. hds. csatavesztesének következményeit *Conrad* kénytelen a maga veretlen főhadereje (2., 3. és 4.) számára

is levonni. A már-már megérlelődött Chyrów-i győzelem ellenére, le nem győzöttek és csatát nem veszítettek: Szan-menti főhaderejét, az oroszok által nem is üldözve, mégis vissza kell vonultatnia.

November 11.-e táján a n. 9. hds. oldalán harcolt *1. hds.-ünk*, a Felső-Visztula é.-i partja mentén megtépzottan és legyöngülve, valósággal vert hadként vonul vissza Krakó-ra; a csupán orosz lovasság által követett *4. hds.* a menetfáradalmaktól kimerülten ér táborvárunk alá, miközben a » *Woyrsch* megerősítésére rendelt győzelmes *2. hds.* vasúton már útban van Kreuzburg felé, *3. hds.-ünk* pedig Dukla—Uzsok között a Kárpátok védelmére helyezkedik el.

Egy legfőbb *szövetséges fővezetőség* hiányát a két nagy hadvezér lángelméje és rendkívüli gyakorlati rátermettségük részben ezúttal is pótolja: jelesül Hindenburg XI. 3.-iki zseniális és hihetetlenül merész, *irány tad ó* elhatározásával, amelyet Conrad — mert a két hadvezetőség között előzetes megegyezés ezúttal tulajdonképpen megint nem létesült — utólag, nemes önzetlenséggel és okos belátással nyomban a magáévá fogad, teljesen hozzáigazodik és töletelhetőleg a legmesszebbmenően, a legcélszerűbb módon és szinte szenvedélyes eréllyel támogat, mert tisztán látja, hogy átütősiker csakis a szövetséges erők szoros összműködéséből származhatik.

Conrad Krakó—Czensztochowa-i rövid, heves csatájával szintén csupán hadászatiilag ér cél: főhaderejének, a táborvárunk nyújtotta hadműveleti előnyök mesteri kihasználásával meglepően végrehajtott Krakó-i szárnytámadása végeredményképp megállásra kényszeríti a Gőzhenger d.-i felerészét és ezzel egyfelől megakadályozza annak Porosz-Sziléziá-ba (Iparterület) való betörését, másfelől részben elejét veszi annak a lehetőségnek, hogy az o. 9-és 4. hds. erőket toljanak el észak felé, a Gőzhengernek a n. 9. hds. és később a mi 2. hds.-ünk által is szorongatott északi felerésze támogatására.

A Krakó-i támadás Hindenburg számára kétségtelenül felbecsülhetlen pozitív segítséget jelentett. Csakhogy a szárnytámadás az o. 3. hds. rövidesen bekövetkező veszedelmes irányú ellentámadása következtében — épp úgy, mint a n. 9. hds. I.-ső Lodz-i offenzívája — XI. 25. elakad, azonos okból: erőhiány miatt, amiért egyik hadvezér sem okolható, mert miatta csak Falkenhayn-t terhelheti felelősség.

Miklós nagyherceg a világháborút azzal vezette volt be, hogy — Orosz-Lengyelország-ot teljesen szabadprédánkra hagyva — haderőinek *északi szárnyával* (2 hds.) Hindenburg-ot támadta (1. vázlat), míg főerejével (5 hds.) az orosz arcvonalt *déli szárnyán* Conrad főhaderejét rohanta meg.

Az orosz offenzíva súlypontja tehát a háború kezdetén kifejezetten a Monarchia ellen irányult, Krakó — Morvái horpadás — Bécs felé és mellék-irányként a Dukla-szoroson át Budapest-re.

Most, október vége óta a Gőzhenger megalakultával és előremozgása következtében szemelláthatóan nagyjelentőségű elvi változás történt a Stawka célkitűzései körül — az orosz főhaderő, a Gőzhenger a minden eddiginél hatalmasabbnak szánt orosz *nagyátadás* súlypontját a Szán vidékéről (Krakó—Bécs és Budapest) a Közép-Visztulá-ra helyezte át: főiránnyal, ezúttal Orosz-Lengyelország-on keresztül, Posen- és Boroszló-n át *Berlin jelé* és mellékírányként Bécs-re.

Az orosz nagyoffenzíva *erőcsoportosítását* a 2. és 3. vázlat mutatja:

A látszatra lenyűgözően hatalmas, egy csatasorba állított közép - csoportot, a Gőzhenger-t, a nagyherceg főintézőségének fentartásával, az é.-ny.-i arcvonal parnokának, Ruszki-nak rendelik alá. A hadtörténelem ennél nagyobb számerejű lökemcsoportot nem ismer, amelynek azonban feltűnő gyengéje, hogy nincs mögötte tartalék: a Stawka mindent egy kártyára tesz fel!

A merev támadótömeg *szárnyainak biztosításáról* — amire az oroszok mindig féltőgonddal ügyelnek — látszólag kellőképpen gondoskodtak: *északon* a kb. 8 hdt.-nyi o. 10. hds. áll a csak 3 hdt.-nyi n. 8. hds.-gel szemben; továbbá, a Gőzhenger közvetlen biztosításául a 7 hdt.-nyi o. 1. hds. Wloclawek—Kutno területén, ebből 3 hdt. a Visztula északi partján; a *déli szárnyon* pedig, a Gőzhengerrel összefüggésben, de a nagyátadás kezdetekor részben még Przemysl körül vesztegelve, Ivanow áll az o. 3. és attól délre a 8. hds.-gel, amely utóbbi hadsereg kb. kétszer oly erős, mint a mi 10 ho.-nyi Kárpát-i 3. hds.-ünk.

A gyenge erőkiszábattal Hindenburg Kelet-Poroszország, Conrad a Kárpátok sorsát teszi tudatosan kockára, csakhogy a döntőterületen, északon Orosz-Lengyelország-ban és délen Nyugat-Galiciá-ban minél több erejük legyen a döntés kivívásához.

Az o. 3.-t felváltó o. 11. hds. Przemysl-t épmost zárta körül.

Az orosz Dniester-csoportot mindvégig a rendkívülien tetterős és vas-erélyű Pflanzler ltbk. csoportja tartja lekötve.

Mindezeknek a Nyugat-Galicia—Oroszlengyelország-on kívül alkalmazott *mellé kérőknek* ide-oda hullámzó hadakozásai, a XI. 12.-én (I.-ső Lodz-i csata) megindult és XII. 17.-én a Limanova—Lapanów-i, valamint a II.-ik Lodz-i—Lowicz-i csatákkal befejeződött egész „*Téli nagycsata*” folyamán: a *főerők* főharcterületi hadműveleteit érdemileg nem befolyásolják.

A Gőzhenger megindulása okozta közeledő veszedelem leküzdhetlen érzete ólomsúllyal nehezedett a kedélyekre. Ebből a fojtó hangulatból aztán — felbecsülhetlen hasznunkra — a *rádiós hírszolgálat* segítette ki bennünket. Amikor ugyanis már a legkínosabb bizonytalanság vett erőt a lelkeken és nem tudtuk, vajjon előbbre jön-e a Gőzhenger avagy megakad valahol legalább egy kis időre — ahogyan azt óhajtanunk kellett (1. és 4. hads.) — az óriási izgalom és feszültség közepette egyszerre csak csodás enyhülés köszönt be, amikor Conrad vezérkarát váratlanul nagy szerencse éri: november 2.-án az o. 4. hds. egyik *lehallgatott és megfejtett rádiósürgönyéből* arról értesültünk, hogy ez az o. hds. „megállásra készül”. Másnap pedig Hindenburg törzsénél ugyanennek az orosz hadseregnek egy másik rádiósürgönyéből még azt is ki lehetett olvasni, hogy „*az o. 2., 5., 4. és 9. hds. — tehát a Gőzhenger — az előnyomulást néhány napra beszünteti*, hogy a német határterületbe való betörésre előkészüljön. (Elelmezés, stb. kiegészítése)”. A valóságban azután ebből a „néhány nap”-ból, orosz szokás szerint, szerencsénkre majdnem két hét lett: Hindenburg és Conrad időt nyertek az átcsoportosításra és a harmadik offenzíva kellő előkészítése- és bevezetésére.

Miklós nagyherceg támadóelőnyomulásához a Kalisz—Czensztochowa—Krakó vonalra vezető d.-ny.-i irányt választotta, mert *Hindenburg* n. 9. hds.-e Kreuzburg—Czensztochowa elértéig szintén ebben az irányban vonult vissza és mert az orosz hadvezér mindenekelőtt *ezt* a német főhaderőt, a szerinte legveszedelmesebb ellenséget akarta elérni és megsemmisítően megverni. A német fővezér az ő XI. 3. elhatározása végrehajtásával az általános helyzet és a maga szándékának teljes félreismerésére csábította gépiesen, öntudatlanul követő ellenfelét. XI. 11. este ugyanis a n. 9. hds. „nem Czensztochowa körül állott, egy utolsó védőállásban a német határterület előtt” — amint *ezt* a nagyherceg szent meggyőződéssel elképzelte magának —, hanem ott állt már messze fönt a Thorn körüli területen, a Gőzhenger é.-ny.-i szárnyára és oldalába másnap, XI. 12. megkezdődő leghevesebb támadásra készen, amely fenyegetően előrerohanó veszedelem teljes jelentőségét a Stawká-nál csak XI. 15. este ismerik fel és — mert a Gőzhenger-t a szükséges irányba bevethető tartaléksereg nem követi — Mackensen rajtaütésének kivédése végett a Gőzhenger eddigi szigorú összefüggését a XI. 14. tényleg megkezdődött általános orosz előnyomulásnak már a harmadik napján kénytelenek megbontani és az o. 2. és 5. d.-ny.-i előnyomulását *beszüntetni*, addig, amíg a további előnyomulásra utasított o. 4. és 9. hds. Czensztochowa—Krakó között „Conrad főhaderejét át nem törte(?)”.

Ivanow pedig egyidejűleg parancsot kap, hogy az o. 3. és 8. előnyomulását Krakó felé és a Kárpátok-ba most már nyomatékosan siettesse.

Miklós nagyherceg ezúttal is, bár kevésbé szerencséskező, de erélyes vezérnek bizonyul, aki lelkileg nem dermed meg, ha bajba kerül.

Rövidesen aztán egy második meglepetés zúdul az oroszokra: *Conrad* főhaderejének (4., 1. és n. W.) XI. 17. meglepően és szép kezdeti sikerrel indult erélyes szárnytámadása a Krakó—Czensztochowa-i területből a Gőzhenger déli felerészének Visztula-menti szárnya ellen. Pedig ezeket a mi haderőinket az orosz fővezérség nemrég még olybá tekintette, hogy „azok már végkép letörtek és ellenhatás szempontjából egyáltalán nem jönnek többé számításba.”

A szövetségesek fölötté hatékony, rajtaütésszerű kettős átkaroló-támadásával egyszeriben mázsás ólomsúly szakad az orosz fővezetőség lelkére, amelytől többé nem szabadul: a *hadászati kezdeményezést* elragadták előle.

Így festett, mindjárt az orosz nagymegindulás elején a félelmetesnek kikürtölt Gőzhenger hadászati helyzete a maga, mindent összevéve két milliányi szuronyospuskájával, 100.000-nyi kardjával-pikájával és hétezernyi ágyújával. A rosszul tájékozódott antant pedig előre ujjongott és reménykedett és előre megjövendölte, hogy „a békét karácsonykor Berlin-ben kötjük meg!”

Pedig hát 1914. november közepe táján a Gőzhenger eddigi nagyszabású, egységes, elevenerejű támadómozgása a szövetségesek ellenhatása következtében már is megszakadt és csatarendje az eddigi kemény szervezettségéből kikölkent: nem volt többé az eddigi szabadcelekvésű, szinte dőlőfösen fölényes, hatalmas haderő, hanem északon és délen meglepőleg csatára rákényszerített, hadászatiilag szűk helyre összeszorított s az érzékeny szárnyakon össze-visszakavart nehézkes tömeg csupán, amely kénytelenségből ott harcol, ahol azt neki az alig felényierejű szövetséges hadvezérek fölényes hadművészete előírja, akiknek nem volt ugyan fővezetőségük, de lángelme mind a kettő, akik a hadműveletek egységes, teljesösszműködésű intézése körül kevés szóból is kitűnően megértik egymást.

Harmadik offenzívánknak az volt a legközelebbi célja, hogy a Gőzhenger előnyomulását megbénítsuk és megállítsuk, mielőtt az a Porosz-Szilézia-i határon át Németország-ba betörhetne. *Ezt* a célt Hindenburg és Conrad összműködő erőmegfeszítésével a XI. 12. és 25.-e között lezajlott I.-ső Lodz-i és a Krakó—Czensztochowa-i csatákkal szerencsésen elértük: a *Gőzhengert megállítottuk*. De erejét ezúttal még nem sikerült megtörnünk.

A viszonylagos helyitülerőnek a kellő ponton és időben való bevetésén kívül, csakis a két hadvezér tervezte nagyszabású, összehangolt, két oldalról *átkaroló* támadóhadművelettel lehetett a puszta arctámadással legyőzhetlen kétmilliónyi Gőzhengert megrendíteni és megakasztani. Míg ez az eredmény — a döntés előkészítése — előzőleg valóra nem vált, addig a „visszagördítés” gondolata józanul szóba sem kerülhetett.

A visszagördítésre ezidőben, XI. második felében — Falkenhayn felelősségére — még nincs elegendő erőnk, ennekfolytán egyelőre várnunk kell, addig, amíg XI. végén—XII. elején a beígért nyugati hadszíntéri német erősítések meg nem érkeznek és a most csupán erőhiány miatt önszántunkból félbeszakított, hatásos irányú sikeres harmadik offenzívánkat nagyjában ott, ahol abbahagytuk majd *folytatólag* újból fel nem vesszük: akkor azonban már azzal az eltökélt szándékkal, hogy a megállított orosz főerőt döntően megverjük és „visszagördítsük”.

Ilyen értelemben képez mostan félbeszakított *harmadik* és már egy hétre rá folytatódó *negyedik offenzívánk, a kettő együttvéve, összefüggő szerves egészet*, amelynek ennekfolytán ugyancsak *szervesen összefüggő sorozatos nagy csatái* (15. vázlat) a XI. 12. (17.) (I.-ső Lodz—Krakó) kezdődött és XII. 17. (Limanova—II.-ik Lodz) befejeződő „*Téli nagycsata*” hadászati és történelmi összfogalmához vezetnek bennünket és amelyről Stegemann, a világhírű svájci hadtörténelmi író így emlékszik meg háborús könyvében: „A Galícia—Orosz Lengyelország-ban 1914. XI. 12.—XII. 17. lezajlott nagycsatát mi *a világtörténelem legnagyobb csatájának tartjuk*”. (Lásd az Áttekintés-t és a 15. vázlatot is.)

*

Ivanow hadseregeinek (orosz 3. és 8.) közbelépése:

A Krakó—Czensztochowa-i csata megindulásakor, XI. 17. táján a Galicia-i helyzetet kelet felé még nem sikerült teljesen felderítenünk: a Viszloka-menti túlerős orosz lovasság (lásd a 3. vázlatot) áthatolhatlan sűrű fátyolt vont a Szan-vidék elé.

Az o. 8. hds.-ről különben XI. 17. táján megtudjuk, hogy a Kárpátok-on át (Dukla—Beszkid—Uzsok) tör előre (3. és 4. vázlat); XI. 22.-én pedig az o. XXIV. váratlanul Mezőlaborc-on át betör országunkba és *Homonna* felé nyomja vissza Krautwald csoportunkat: *2.-ik orosz betörés*.

Az utóbbi érs nap, egy teljes hétre, orosz kézre kerül. A magyar területre elszigetelten betört orosz hdt. visszavetését Boroevic a XI. 24. Kassá-n nála jelentkezett Szurmay Sándor altb.-ra bízta, aki aztán feladatát gyorsan és teljes sikerrel oldja meg.

A Szan-ról történt visszavonulásunk után Przemysl táborvárunkat átmenetileg az o. 3. hds. zárta körül, amelyet az újonnan megalakított o. 11. hds. vált fel, ami jó ideig eltartott s oka volt annak, hogy az o. 3. hds. élével (o. XXI.) csak XI. 20. táján ér a Dunajec alsó folyásához és ott az o. 9- támogatására mindjárt átkel a Visztulán, zöme pedig (XI., IX. és X.(?)), még mélyen tagozódva a Jaslo-tól nyugatra fekvő területig jut. Az o. 3. hds. zömének kb. 6 ho.-nyi XI. és IX. hadteste XI. 24. a Szczurowa—Brzesko—Rajbrot (4. vázlat) vonalba ér és másnap, XI. 25. a Lapanów—Bochnia—Uscie Solne vonalban álló, oldalbiztosító Ljubicic seregcsoportunk ellen támad. Az o. X.-ről nincs biztos hírünk.

Conrad a Krakó—Czensztochowa-i csata legfőbb vezetése közben is a legéberebb figyelemmel állandóan szemmel tartja az o. 3. hds. előnyomulásának részleteit is és XI. 20. óta tisztában van azzal, hogy *ez az orosz hadsereg megosztotta erőit*: egyik része [az orosz XXI. és talán a X.(?)] a Visztula északi partja mentén a XVII. és XIV. ellen nyomul elő, a másik fele — az o. XI. és IX. — pedig a folyótól délre életbevágóan veszedelmes irányban, a mi támadóharcban álló 4. hds.-ünknek csak gyengén védett d.-k.-i oldala felé halad előre a Dunajec-ről Wieliczka—Krakó-ra, minekfolytán Conrad-nak az aránylag gyenge Ljubicic seregcsoportot a 4. hds. rovására rövidesen okvetlenül meg kell majd erősítenie.

Conrad XI. 22. értesül a n. 9. hds. eddig rendkívül eredményes támadásának megakadásáról (Brzeziny) és rögtön megérzi, hogy ezzel most már az ő Krakó-i támadásának eddig remélt átütősikere is egyszeriben kérdéssé vált, annál inkább, mert lendületesen indult támadása csakhamar a mindenütt már megerősített védőállású ellenség elleni *csupa arctámadássá* sekélyesedik és nehéz táboritüzérség teljes hiányában a támadás a Szreniawá-n túl sehogy sem halad előre. Mindezekon felül a Visztula északi partja mentén előnyomult o. XXI. és talán X.(?) a mi támadó csoportunk (XVII. és XIV.) keleti szárnyát — erőhiányunk miatt kivédhetlenül — most már szintén a legveszedelmesebben fenyegeti. Conrad az o. X. *hdt.* felől XI. 25. még nem tudja biztosan, hogy a Visztula melyik partján nyomul elő?

Így válik érthetővé Conrad-nak XI. 25.-t *elhatározása*: a szövetségesek offenzíva jávai megállított Gözhenger déli felerésze ellen eddig erőszakolt *szárnyátámadás beszüntetése* és főhaderejének (4., 1. és n. W.) átmenetileg a *védelemre való áttérése*, addig, amíg a beígért francia hadszíntéri német erősítések meg nem érkeznek; végül, de nem utolsóul: *előkészület az o. 3. hds.-gel az orosz XI., IX. és esetleg X.) való leszámolásra.*

HARMADIK OFFENZÍVÁNK KÉTSÉGTELEN SIKEREI:

A Gözhengert kétféle hadászati rajtaütésünkkel harcerkölcseleg súlyosan megkárosítottuk. Rengeteg személyi és anyagi veszteséggel sújtottuk és főeredményként: végkép *megállítottuk*. Nagy kár, hogy Falkenhayn elszalasztotta a szép hadműveletek teljes döntő sikerré való kiérlelését, amire pedig úgy Krakó-nál, mint még november első felében kiváltkép Lodz körül kitűnő alkalom kínálkozott. Továbbá:

Hindenburg és Conrad, noha ezúttal — csupán erőhiány miatt — nem is sikerült még a döntést kierőszakolniuk: azt, a *kezdeményezést* magukhoz ragadva, leghatékonyabb irányú, erélyes, pusztító támadásaikkal érdemlegesen *előkészítették* és mindezzel a *Téli nagycsata* győzelmes megívását sikeresen *vezették be*.

Végül megállapíthatjuk, hogy Conrad XI. 25. abban a pillanatban szünteti be Krakó-i szárnytámadását és egyelőre — rövid átmenetkép — a védelemre tér át: amikor finom vezéri ösztönével *megérzi*, hogy most már elodázhatatlanul ütött a déli orosz $\frac{1}{3}$. hadsereggel való leszámolás órája.

HÖFERJELENTÉSEK

ELSŐ HÁROM OFFENZÍVÁN K IDEJÉBŐL, *szó szerinti szöveggel.*

A KOMARÓW-I CSATÁRÓL:

(1. vázlat.)

„A hadisajtószállásról hivatalosan jelentik Budapest-re, ma IX. 3. ieggel 9^h feladott távirattal:

Az egyheti elkeseredett harc, amely Zamosc—Tysowce vidékén Komarów körül folyt, *Aujjenberg hadseregének teljes győzelmét eredményezte.* Számos ellenséges csapatot ejtettek foglyul s eddig 160 ágyút zsákmányoltak. Az oroszok a Bug-on át visszavonulásban vannak.

A *Dankl-hadsereg*, amely most Lublin-t támadja, szintén szakadatlanul sikereket ért el.

Kelet-Galiciá-ban Lemberg még birtokunkban van, mindazonáltal a helyzet ott, az erős túlsúlyban levő orosz előnyomulással szemben, igen nehéz.”

*

A 2.-IK LEMBERG-I CSATÁRÓL:

(1. vázlat.)

„A Budapesti Tudósító IX. 13. del. 9^h 15' jelenti:

A 2.-ik Lemberg-i csatában a Gródek—Lemberg-i műút mentén és attól délre harcban vetett haderőinknek sikerült *az ellenséget ötnapi kemény küzdelem után visszaszorítani, 10.000 orosz elfogni és számos ágyút zsákmányolni. Ez az eredmény azonban nem volt teljesen kihasználható,* mivel északi szárnyunkat Rawaruská-nál nagy túlerő (o. 3.) fenyegeti és ezenkívül újabb orosz erők nyomultak úgy a Dankl-hadsereg ellen (o. 9.), mint az ezen hadsereg és a Lemberg-Í csatater közti területre (o. 5.). Tekintettel az ellenség nagyon jelentékeny túleréjére, ajánlatos volt három hét óta majdnem szakadatlanul hősieesen harcoló hadseregeinket kedvező terepszakaszban gyülekeztetni és a további hadműveletekre készen tartani.”

*

A SZÁN RÓL VALÓ VISSZAVONULÁSRÓL:

(2. vázlat.)

„Hivatalos jelentés. Kiadatott XI. 6. délben, érkezett Budapest-re este 6^h 30'.

Tegnap északon a harc szünetelt. Hadseregünk mozdulatai úgy Orosz-lengyelország-ban, mint Galiciá-ban tervszerűen folynak le, anélkül, hogy az ellenség zavarná.

Ha hadseregünknek helyi előnyei dacára az arcvonal egyes részein már nyert területet az oroszoknak átmenetileg ismét átengedünk: ezt az általános helyzet indokolja.”

*

A KRAKÓ—CZENSTOCHOWA-I CSATA KEZDETÉRŐL:

(3. vázlat.)

„Hivatalos jelentés. Kiadatott XI. 18. délben, érkezett Budapest-re este 7^h.

Krakó körletéből előretört csapataink tegnap a Galicia-i határtól északra elfoglalták az ellenség első védelmivonalát.

A németeknek Kutno-nál kivívott győzelme máris érezteti hatását az egész helyzetre.”

*

Mind a négy jelentés aláírója: *Höfer tbk.*, a vezérkar főnökének helyettese.

MÁSODIK FEJEZET.

**NEGYEDIK OFFENZÍVÁNK:
LIMANOVA-LAPANÓW:
1914. XI. 26.—XII. 16.**

Az
1914. XII. 4.—XII. 11. győzelmesen lezajlott
LIMANOVA-LAPANÓW.I CSATA
BEVEZETŐ HADMŰVELETEI,
1914. XI. 26.—XII. 3.: *a*) — Lapanów, — illetőleg
XI. 2.—XII. 7.: *b*) — Limanova —
(3., 4., 5., 6., 7.a., 7.b., 10.a. és 15. vázlat.)

BEVEZETŐ HADMŰVELETEK.

a.)

— LAPANÓW, —

1914. XI. 26.—XII. 3.

(3., 4., 5., 6., 7.a., 7.b., 10.a. és 15. vázlat.)

XI. 26.

A LIMANOVA—LAPANÓW-I CSATA RÉSZLETES HADMŰVELETI KIINDULÁSI HELYZETE.

(4. vázlat.)

Conrad-nak a 4., 1. és n. W. hds. (benne 2. hds.-ünk) képezik mostani főhaderejét; annak déli szárnyától számítva, légvonalban kb. 100 km.nyire elszigetelt 3. (Boroevic) hds.-ünk.

Ami haderőnk csak van a kb. 700 km. kiterjedésű orosz hadszíntéri arcvonalunkon (15. vázlat), az oláh határtól fel egész Belchatów-ig (2. hds.): mindvalamennyi szorosan Conrad parancsait és utasításait várja és követi. Hadműveleteinket, egységes elgondolás alapján, egy akarat irányítja.

A 100 km. „*hézag*” a novemberi hadműveletek folyamán azáltal keletkezett, hogy a hadrendileg a 3. hds.-hez tartozott volt XI. hdt.-et Conrad a főhaderő novemberi harcai alatt magához vonta oda és ott is tartotta, hogy a Krakó körül várható döntésnél minél több ereje legyen. A hegyvidékes „*hézag*”-ot, más erő hiányában, annyira-amennyire öt lho.-unk (6., 10. és 11. hvlho., továbbá a Lengyel légio a 4. hds.-, a 4. és 5. lho. a 3. hds. részéről) töltötte ki és biztosította szükségképen, de veszélyességét nem szüntette meg: ha az oroszoknak elegendő ereje van hozzá, bármikor befurakodhatik Bártfa és Krakó közé és nekivághat mögöttesországunkbeli, életbevágóan fontos összeköttetéseink gócpontjainak. Csupán erőhiányunknak tulajdonítható, hogy a „*hézag*” képezte veszély ellen érdemlegesebben nem védekezünk, noha annak megszüntetése égetően fontos érdekünkben állana.

Conrad, aki éppúgy mint német vezértársa XI. 25. kényszerűségből átmenetileg a védelemre tért át, továbbra is a német főhaderővel való szoros-kapcsolatú együttműködést vallja legfőbb irányelvűül: a negyedik offenzíva folyamán továbbra is azt a *főfeladatot* tűzi maga elé, hogy főhaderejével az o. XI. és IX.-en keresztül a Gőzhenger déli szárnyát folytatólag megtámadja és döntően megverje. Ez a szándéka eddig a nehéz akadályjellegű Visztula

meg, mert ugyanennek az o. hds.-nek másik fele [XI, IX. és X.(?)] a folyó délpárti területén Krakó felé és ezzel egyidejűleg a 4. hds. délkeleti oldalába és hátába irányított támadóelőnyomulásával életbevágóan veszélyezteti egész Krakó—Czensztochowa-i támadóhadműveletünket, amelyet a Tarnów—Zakliczyn irányok felé eddig csupán a gyengeerejű Ljubicic seregsoporttal voltunk képesek ideig-óráig biztosítani. Conrad az ezzel járó eshetőségek gondolatával, amint azt más helyen előzőleg már megállapítottuk, régóta szüntelenül foglalkozik és egyidejűleg mindenkor Krakó táborvárunk aktuális jelentőségével is konkrétul számol. A táborvár XI. 5. érte el teljes védőképességét és nehéz támadótűzérséggel történt bőséges ellátása hatalmas erővel ruházta fel.

Conrad előrelátó gondoskodásából a táborvártól délre létesített Lubien—Droginia-i védőállás XI. 20. óta készen áll és a november-decemberi hadműveletek folyamán megbecsülhetlen szolgálatokat tesz.

A *Ljubicic seregsoport* (XI., 14 XVII., a 6., 10. lho. és a LI.) november második fele folyamán a Dunajec-nek a Krakó-ig terjedő egész balparti területén kiváló hozzáértéssel és megfelelő sikerrel oldotta meg feladatát: ameddig rendkívüli módon igénybevett erői egyáltalán lehetővé tették, az utolsó percig késleltette az o. XI. és IX. előnyomulását Krakó felé.

A 4. vázlaton feltüntetett XI. 26.-iki 10^h 50' dut. *helyzet taglalása*:

A seregsoport, előzőleg XI. 24. még a Rajbrot—Brzesko—Szczurowa állásban: időtrabló fejlődésre készíti a két orosz hadtestet, de a támadás elől, nehogy megveretésnek tegye ki magát, a kapott parancs értelmében idejekorán és ügyesen kitérve, XI. 25. a Lapanów—Bochnia—Uscie Solne szükségszerűen előkészített hátsó állásba vonul vissza, az utóbbi helységnél összeköttetésben az Uscie Solne—Proszowice vonalban e napon még a Szreniawa p. keleti partján harcoló XVII. és XIV. hadtesttel.

Ljubicic, miután XI. 26. del. Lapanów—Bochnia körül újból fejlődésre kényszeríti az utánanyomuló oroszokat, élénken üldöztetve még a délelőtti folyamán megkezdí visszavonulását a 4. vázlat „30.—X.—11.” számokkal rajzolt futólagos állásba, ahová a XI. 26.—27. éjfélkor érkezik be, miközben a vele szoros összhangban, de üldöztetés nélkül a táborvár felé parancsra visszavonuló 4. hds. (XVII., XIV. és VI.), ezúttal még az erődvonalon kívül maradva, XI. 26. éjfél felé a vázlaton feltüntetett védővonalat éri el.

A Ljubicic seregsoportnak két héten át rendkívülien igénybevett *lovasságából* a XI. 25. Rajbrot-ról visszajött 10. lho. XI. 26. este Myslenice-re érkezik és ott retabliroz. (Téli vasalás.) Ugyanekkor, a nap folyamán a Limanova—Tymbark területen három o. lho.-lyal szemben állott 6. lho.-unk

(Schwer tbk.) Dobrá-nál a *báró Nagy Gyula altb.* alatt Chabówka felől előrejutott 11. lho.-lyal *lhdt.-é* egyesül. Utóbbi lho. *Thomka Zoltán* 3. hvhue. százados alatt Neumarkt-on át egy különítményt (2 huszárszázad és 1 géppuskásszázad) küldött Czorszczyn-ra, a 4. lho.-lyal leendő *összeköttetés* helyreállítása végett, azzal a további feladattal, hogy a Dunajec völgyét felderítse. A 4. lho.-ról tudtuk, hogy orosz túlerő elől Neu Sandec-ről vissza kellett vonulnia és most az Alsó Poprád völgyét is elzárták előle.

*

A túlerejű *o. 8. hds.* november közepe óta csaknem szüntelenül hevesen támadja az Uzsok—Poprád közti kárpáti 3. hds.-ünket. Homonna XI. 23. orosz kézre jut (*o. XXIV.*) és az ellenség, a vázlatból kivehetően, Uzsok- és Mezőlaborc-nál (Lupków-hágó) is betört hazánk földjére. A kétszeres túlerő ellen harcoló és tisztán a saját erejére utalt 3. hds. válságos helyzetben van. Az orosz XXIV. hadtest visszaverése egyébként, a Krautwald seregcsoport támadásával, valamint főleg a Szurmaj altb. oldalozó nyomása folytán sikeresen halad előre. A 3. hds. közepén: a Dukla-horpadás körül XI. 25. délután a III. hdt. egész arcvonalát támadják, de sikertelenül. XI. 26. reggel óta a harc az *egész arcvonalon* Mezőlaborc-tól Zboró-ig, félkörben, teljesen szünetel.

József főherceg, XI. 1. óta ltbk.; a 2. hds.-től a 4.-hez bevonulva, mint a VII. hdt. újonnan kinevezett parancsnoka éppen ezen az emlékezetes napon, XI. 26. jelentkezik Kassá-n Boroëvic-nél. A mi főhercegünk háborús irataiból a 3. hds. ezidőbeli belállapotának tárgyilagos megvilágítására az alábbi néhány részletet adjuk közre, amik, mellesleg, egyúttal arról is tanúskodnak, hogy mily idegsorvasztó, nehéz feladatokkal kellett a főhercegnek megbirkóznia, amikor a hadtestparancsnokságot átvette.

Boroëvic, a jelentkezéskor: „A VII. hadtestet az egész háború alatt szerencsétlenség üldözi, nincs benne semmi állhatatosság; helyzete nagyon válságos.” A főherceg válaszul kijelenti, hogy okvetlenül rendbe fogja hozni hadtestét, de ehhez idő kell és az erélyen kívül különösen szívre van szükség.

Colerus gytbk., a főherceg előjáró csoportparancsnoka, a jelentkezéskor még keservesebben így panaszkodik előtte: „A VII. hdt. állapota a leg-síralmasabb, a csapat hetek óta nem pihent, állandóan a rajvonalban áll. A legénység teljesen kimerült, apatikus és annyira át és át van fázva — mert téli ruházata máig sincs —, hogy fektéből alig bír felállni, a rohamra pedig képtelen. Ha az orosz támad, az emberek alig tüzelnek és már annyira elfásultak, hogy egyszerűen vagy agyon engedik magukat verni, vagy ellenállás nélkül foglyul esnek. Egyszóval: harcképtelenség. . .

Az oláh nemzetiségű katonák elhányják fegyverüket, tömegesen megadják magukat. A csupa cseh IX. hdt. állapotra még kétségbeesőbb”.

József főherceg válasza: „Azonnal kimegyek csapataimhoz, hogy megismerjem őket és önérzetüket és bizalmukat újjáébreksem”.

Végül *Csanády Frigyes altb.* a 20. hvgyho. hős parancsnoka, aki a főherceg beérkezéig a VII. hdt.-et vezette, a jelentkezés napján XI. 27. reggel kapott tüdőlövése ellenére, személyesen jelenti az új hadtestparancsnoknak: „A VII. hdt. roncsai teljesen ki vannak állva, ezidőszerint semmire sem használhatók”.

A főherceg aztán az eddig vesztethírű, szerencsétlennek elhíresztelt VII. hdt.-et, mégpedig nemcsak vaskezének hatalmával, hanem sokkal inkább bensőséges, magyar katonabajtársi szeretetének varázserejével, az ő egész különleges jóságos bánásmódja útján rövidesen talpraállítja. Csapatait nap-nap után, állásból-állásba lopódzva, házról-házra járva meglátogatja; buzdítja katonáit, lelküket szép szóval feligazítja és ilyen módon a csüggedőkből hamarosan bizakodó, derék harcosokat nevel a maga számára.

A csodával határos és általános okulásra is érdemes — azért tesszük e helyen szövé —, hogy a Temesvár-i hdt. a főherceg keze alatt rövid két héten belül óriási lelki-erkölcsi felfrissülésében mennyire újjászületik. A 3. hadseregnek Conrad parancsára XII. 8.-án kezdődött, az orosz 8. elleni offenzívája során a Limanova-i győzelmet követő üldözésünk megindultakor, XII. 12., a főherceg parancsnoksága átvételének pontosan a 16.-ik napján: Boröevic már „el van ragadtatva a *VII. hdt. nagyszerű teljesítményeitől*”, XII. 14.-én pedig a Dukla-hágon át győzelmesen előnyomult főherceghadtestparancsnok a 3. hdsparáság következő távirati parancsát veszi: „József főherceg ltbk. Duklá-n. 3. hds. op. Nr. 2365. Császári és királyi Fenségednek a VII. hdt. merész és kezdeményező vezetéseért legkiválóbb köszönetet mondva és a *VII. hdt. teljesítményeit különösen elismerve*, hozzáteszem, hogy

A *cseh IX. hdt. teljes harcerkölcsi letöröttségéről* később lesz szó.

Mindezekből megállapítható, hogy a *3. hadsereg jórészenek XI. 26. belállapota*, amelyet Conrad természetesen ismer, *súlyos* aggodalmakra ad okot, abból a szempontból, vajjon ilyen viszonyok között képes lesz-e Boröevic az erős o. 8. hds. feltartóztatására, hogy annak Budapest felé való előretörését megakadályozza?

*

Az *1. hds.-néi XI. 25. óta szünetel a harc; a n. Woyrsch hds.-aél* annak északi szárnyán (*2. hds.*) egyelőre kisebb jelentőségű harc folyik.

A Gözhenger *déli felerésze* általában beszüntette eddigi heves támadásait. Mindkét fél állásainak erősítésén dolgozik. A francia hadszíntérről jövő, erősítésül átengedett *n. 47. gyho. XI. 27.-től* kezdve vasúton a Kattowitz—Krakó területbe érkezik.

Conrad az *ellenség felől* a 4. vázlat berajzolásai szerint értesült. Az *o. 3. hds. X. hadtestéről csak ma, XI. 26. tudja meg*, hogy észak felé *szintén átkelt a Visztulá-n* és hogy Proszowice-re vetették be. Ebből aztán végre megállapíthatja, hogy az *o. XI. és IX. kockázatos elszigeteltségben* nyomul elő a XI. 26.-27. éjfél tájban a 4. vázlaton rajzolt „30. XI. 11.” jelzésű állásba jutott Ljubicic seregesoport ellen. Utóbbinak ezentúl sem szabad, hogy vereségnek tegye ki magát.

*

Hindenburg haderőinél, odafent Lodz—Lowicz-tól északnyugatra (3. vázlat): védelem a XI. 12.—XI. 25. elfoglalt területen. A németek a francia hadszíntéri erősítésekre várnak (7 gyho. és 2 lhd.). Fokozatos beérkezésüket XI. végére—XII. elejére ígérték. Az egész harcterületen nagyjában csend van és nyugalom. *Miklós nagyherceg*: az *o. 1., 2. és 5. hadseregekkel* támadásra készül elő.

CONRAD XI. 26.-IKI EMLÉKEZETES ELHATÁROZÁSA.

(4., 5. és 10. a. vázlat.)

A hadtörténelemben nincs rá második példa, hogy a hadvezér gondolatmunkájába oly tökéletes bepillantást nyerhetnénk, amint ezt Conrad nagyjértékű háborús iratai, többek között a Limanova—Lapanów-i csata tekintetében is lehetővé teszik számunkra.

Értelemszerűen hű fordításban alantabb adjuk Conrad *XL 26.-iki emlékezetes elhatározásának eredeti szövegét*, amely *kiindulópontja* a folytatólag többrendbeli és végül a Limanova-i győzelemben kicsendülő sorozatos hadműveleti mozzanatok elgondolásának. Csupán kiindulópontja, mert csak a laikus hiheti, hogy a hadvezér már XI. 26.-án „megtervezte” volna a két héttel később, teljesen más viszonyok és tényezők alapján megívott győzelmes csatát.

Mi a XI. 26. elhatározásnak alapjában véve nagyon egyszerű lényegét így látjuk:

Conrad csak e napon tudja meg biztosan, hogy az *o. 3. hds. a Visztulától délre csak feleerejével jön előre, aránylag keskeny arckiterjedéssel és déli oldalát csupán lovasság biztosítja.*

Ennek a megosztottterejű délparti ellenségre nézve pillanatnyilag fölötte kedvezőtlen, sőt rendkívül kockázatos helyzetnek a mi részünkről való *villámgyors kiaknázása* a legszebb sikerrel kecsegtet: 4. hadseregünk zömével meglepően és a leghatékonyabb irányokban — oldalba és hátba — nekivághatunk a csupán *felényi* o. 3. hds.-nek. Szébb és jobb alkalom a Tarnów—Zakliczyn felől jövő orosz támadás kivédésére el sem képzelhető!

Meggyőződéses hitünk, hogy Conrad-ot XI. 26. holmi a messzebb jövőbe elkalandozó tervezgetések most nem foglalkoztatják: ehelyett eleven fantáziáját okos önfegyelmezettséggel megfékezve, minden lelki energiáját szenvédelyes akarakterével *kizárólag erre az egy nekimenésre összpontosítja*, hogy a pillanatnyilag — ki tudja, mily rövid időre? — a közvetlen közelben kínálkozó ritka alkalmat megragadja, az elszigetelt o. XI. és IX.-et döntően megverje és a Visztulá-ra visszavesse, mielőtt az o. 9. hds. másik felerésze (a X. és XXI. hadtestek) a Visztula északi partjáról, valamint talán az o. 8. hds.-től is egyes részek segítségül beérkeznek.

Az elhatározás szövegének közlését az a körülmény teszi különösen értékessé, hogy Conrad elhatározását meg is indokolja és ezzel cselekvésének még lelki rugóit is nyíltan elénk tárja.

Az emlékezetes elhatározás így hangzik:

„Elhatároztam, hogy a Visztulá-tól délre nem elégszem meg a védelemmel, hanem hogy ott lehetőleg sok erőt gyűjtök össze és ezeket az erőket meglepő támadólkemre kelet felé bevetem, avégből, hogy a Felső Visztulától északra folyamatban levő hadműveletet is közvetve előmozdítsam, másrészt az ellenségnek a déli Visztula-parton mindinkább érezhető előnyomulását is alaposan visszaverjem s végül, hogy a keményen szorongatott 3. hds.-et tehermentesítsem és az ellenséget a Magyarország-ra irányuló betörési szándékában megzavarjam.

Indokok: a Visztula északparti csatavonal (XVII., XIV., VI.) visszavétele; az erődvonalnak a csatavonalba való bevonása; a XVII. hdt.-nek szükségessé vált áthozatala a Visztula déli partjára, ahol a Ljubicic seregcsoportot már keményen szorongatják; a XIV. hdt.-nek tartalék gyanánt Krakó-ban való készenlétbehelyezése és végül a n. 47. gyho. küszöbön álló beérkezése.”

Mihelyt Conrad az *új hadműveletre* vonatkozó bevezető intézkedéseket még XI. 26. megtette (vasúti szállítások stb.): első dolga volt, hogy Hindenburg-ot értesítse és *legközelebbi szándékát* tudassa vele. Holmi külön hadműveleti megegyezést a két hadvezér ezúttal sem kötött és Conrad az alábbi jegyzők elküldésére szorítkozik:

„*Woysch* gytbk. megakadályozza orosz erőknél észak felé való eltolását és odacsatlakozik a n. 9. hds. támadásához. Az *1. hds.* állását tartja; *a 4.*, az ellenséges nyomásnak engedve, a Visztula északparti keleti szárnyát fokozatosan visszaveszi a táborvár felé, a *Ljubicic seregcsoportot* a XVII.-tel megerősíti, akihez a vasúton jövő n. 47. ho. is oda fog csatlakozni. Ez az utóbbi három seregtest (XI., XVII. és n. 47.) a legvégsőbb esetben a Lubien—Droginia-i védőállást tartja. A 4. hds. *három hadosztályának* az lesz a rendeltetése, hogy délfelé meglepően eltolódjanak és a Visztulá-tól délre levő ellenséget dél felől északi irányban átkarolólag megtámadják.' A 4. hds. *másik három ho.-a* (VI.) az 1. hds.-hez lép át, amelynek majd az általános támadáshoz oda kell csatlakoznia. A *3. hds.* feladata változatlan marad; továbbá megakadályozza ellenséges erők elvonulását nyugat felé, a 4. hds. irányában.”

Hindenburg is, úgy mint Conrad, csupán arra szorítkozik, hogy legközelebbi szándékát tudatja vezértársával, ők ketten ebből is eleget tudnak ahhoz, hogy a teljesösszhangú együttműködést biztosítsák.

HFP.-i intézkedés XI. 26.-án.

„Op. Nr. 4696.

n. Woysch Koschentin, 4. hdsparság Krakó, 1. hdsparság Bendzyn, 3. hdsparság Kassa (Hughes).

Avégből, hogy a hdsparságok számára az általános szándék szellemében való kezdeményező, önálló cselekvést lehetővé tegyem, a helyzetről a következőket tudatom:

A megerősített n. 9., a Warta és Visztula között az o. 2. és 5., valamint az o. 1. részei elleni támadását Lodz—Lowicz felé legközelebb megújítja.

Ellenséges erőcsoportosítás, előttünk: (a 4. vázlat szerint).

A legközelebbi időre vonatkozó általános szándékom:

n. Woysch

1. hds. mint a Hindenburg-hoz intézett közleményben.

4. hds.

A *Ljubicic seregcsoportot* fokozatosan a XVII. hdt.-tel, valamint a XI. 29. Skawina—Krakó körül beérkező n. 47. hadosztálllyal megerősítem, hogy legvégső esetben a Lubien—Droginia-i védőállást, erős jobb szárnyal okvetlenül legalább is tartsa.

Tervbe vettem továbbá, hogy a 4. hds.-nek a táborvár erőd-vonalába fokozatosan visszaveendő főerejéből kb. 3 ho.-t (XIV.

és 13. Lwho.) meglepően délfelé eltolok, hogy a Visztulá-tól délre levő ellenséget átkarolólag megtámadják. Báró Nagy Gyula altb. lhd.-e (6. és 11. lho.), mindig lehetőleg messze elől, a déli szárnyat fedezi. A fenti feladatot a 4. hadseregpáncsnokságnak szántam, míg a VI. hdt.-tel megerősített 1. hds. a Krakótól északra eső területen az általános támadáshoz fog majd oda-csatlakozni.

A 3. hds. megtartja eddigi feladatát és megakadályozza o. 8.-beli erőknék nyugat felé való elvonulását.

HFP.”

XII. 27. (4. vázlat.)

Conrad nyilvántartása szerint ezidőtájt a *szövetségesek 60 ho.-val* szemben *120 orosz ho.* áll, mindent összevéve kereken 1 millió szövetségeskatonára 2 milliónyi oroszral szemben.

Conrad-ot misem bántja jobban, mint amikor *illetéktelenül* beavatkoznak féltveőrzött hatáskörébe. Csipkelődve mondja egyhelyütt V. könyvében: „Ameddig a hadműveletek Galiciára szorítottak, ennek Magyarország csendes szemlélője volt csupán. Ellenben ha csak egy kozák is átlépi a magyar határt, akkor a parlament, a sajtó és a magyar kormány minden követ megmozgat, hogy a főhadvezetőségre nyomást gyakoroljon.”

A 3. hadsereg válságos napjai kezdetén Conrad hivatalos átíratot kap *Tisza-tól*, amelyben utóbbi azt kívánja, akadályozzák meg, hogy orosz erők Magyarország-ba betörjenek.

Conrad kb. válasza: „Minden lehető megtörténik ugyan, hogy a Boroevic hds. erősítést kapjon, azonban a Monarchia két államának sorsa jelenleg Krakó körül dől el, azért a döntésre a lehető legnagyobb erővel kell törekedni. Súlyos hibát jelentene, ha ezeket az erőket gyöngítenék”.

*

Csatajelentések:

Conrad:

n. Woyrsch és I.: tüzérségi harc.

Ljubicic seregcsoport: déltájban orosz támadás; elhatározás: 8^h dut. visszavonulás a Lubien—Droginia-i állásba, ahová XI. 28. *del.* érkezik be.

4. hds. csoportjai (XVII., XIV., VI.) a Visztulá-tól északra az ellenségtől minden nehézség nélkül elváltak;

3. hds.: a III. hdt. 22. Lwho.-t átmenetileg benyomták; a középén és a balszárnyon egyébként: csend.

József főherceg ltbk. a VII.-hez érkezik, hadtestét délután hevesen támadják és kézitusában visszaszorítják. Ellentámadásunk: készülöben.

A 3. hdsparság jelenti:

„A VII. és a cseh IX. hadtest állapotára pillanatnyilag minden támadó alkalmazást kizár.” Továbbá:

„A cseh IX. hdtparság jelentése szerint a hadtest a legutóbbi támadólökennél 5500 embert veszített. Ebből a legcsekélyebb rész esik harcveszteségekre, a legnagyobb veszteségrészt a cseh nemzetiségű szökevények képezik. Az előre küldött járőrök nem térnek többé vissza. A legszigorúbb rendszabályokat léptettük életbe, de a tisztihány miatt az eredmény kétes.”

Przemysl rádió jelentése szerint: orosz foglyok azt állítják, hogy a táborvár kیهezetését vették tervbe; továbbá, hogy az orosz nehéz tüzérséget Krakó felé szállították el.

Hindenburg: védelem; orosz támadási előkészületek.

A német hadvezér vezértábornagygyá, Ludendorff altábornagygyá lép elő.

XI. 28. (5. vázlat.)

Csata jelentés:

n. Woyrsch: nyugalom.

1. hds.: az újonnan ide beosztott VI. hdtparság és a 39- hvgyho. este Krakó-ba érkeznek be.

4. hds.: a 13. Lwho.-t Krakó-ból vasúton Chabówká-ra szállítják.

A XIV. hdt. a XI. 28.-29. terjedő éjjel Krakó-ban; másnap, XI. 29. megkezdí vasútiberakását, hogy Chabówka tájékára szállítsák. (XI. 29. a 3. ho. és 30. a 8. ho.)

3. hds.: a VII. és III.-t XI. 27.—28. egész éjjel — eredménytelenül — ismételten támadják. Tekintettel nagy veszteségeinkre és az aránylag nagy arckiterjedésre, a Colerus gytb. csoport (VII. és III.) XI. 28. reggel elrendeli a két hdt. visszavételét a XI. 29.-ről szóló 5. vázlaton (teljes állásvonal) feltüntetett, technikailag előkészített hátsóbb állásba.

Ezt a visszavonulást XI. 28. folyamán zavartalanul végrehajtják. Most már a Dukla-i horpadás is orosz kézre került. A cseh IX.-et még nem támadják. Területveszteségünk a 4. és 5. vázlat összehasonlításából állapítható meg. Ellenben a 3. hds. keleti szárnyán *Homonna* e napon II^h del. fel szabadul és az orosz XXIV. az országhatár felé vonul vissza.

Miklós nagyherceg az orosz 1., 2. és 5. hds.-gel (o. 1. és a Gözhenger északi félerésze) támadó előnyomulásban a n. 9. ellen.

Most, amikor a keservesen engedélyezett és Hindenburg számára nyugatról még így is csak csöppenként beérkező erősítések harcbevételével nagyobbszabású hadműveletekre nyílt kilátás: // *Vilmos császár* Falkenhaynnal együtt Mézieres-bóí Posen-be utazik Hindenburg-hoz és tervbe veszi, hogy Boroszló-ba is ellátogat, ahol a Frigyes főherceggel való találkozásra nyílik alkalom, aki erre a mi királyunk ö Felségétől táviratilag kér engedélyt.

XI. 29. (1., 4. és 5. vázlat.)

A Boroszló-i találkozás:

Ő Felsége a XI. 28. távirati kérelemre így válaszol:

„Legfelsőbb távirat Frigyes főhercegnek:

Bécs, 1914. XI. 29. 106. Res. szám.

Megengedem, hogy Te, Károly főherceg (későbbi, Istenben boldogult ifjú királyunk ö Felsége) és a vezérkar főnöke a német császár ö Felségéhez utazzatok. Ferenc s. k.”

Az utazást XII. 2.-re tűzik ki. Addig a Bochnia-i hadműveletre vonatkozó összes rendelkezések megtörténnek. Egészséges idegzetre vall, hogy a vezér a rövidesen meginduló támadás küszöbén — persze magasabb cél érdekében — nyugodtan elhagyja a HFP. székhelyét. Abban reménykedik, hogy a német főhadvezetőség végre-valahára mégis csak rászánja magát a már annyiszor sürgetett keleti döntőhadműveletre: a szükséges 25—30 ho.-nyi erősítés odaküldésére.

Frigyes főherceg kíséretével aztán XII. 2. del. 4^h utazik Boroszló-ba és még aznap 5^h dut. visszatér Teschen-be: egy reménységgel szegényebben, mert a háborús súlypont keletre való áthelyezésének nagy kérdését Falkenhayn, ezúttal a német császár hozzájárulásával, végkép levette a napirendről.

*

Roth altb. a 4. hdsparságnak a Bochnia-i támadóhadműveletre vonatkozó szóbeli tájékoztatását bent Krakó-ban XI. 28., az írásbeli Intézkedést XI. 30. kapja meg.

Támad: *az egész 4. hds.*; lökemcsoportja: a Roth seregcsoport. Utóbbi csupa elismerten kitűnő alparancsnok vezette kiválóan derék osztrák seregtestek képezik, a legkiválóbb hírnévnek örvendő alpesi (*tirol*i) XIV. hdt. kötelékében: a Linz-i 3. ho. (4500 puska), az Innsbruck-i 8. ho. (4800 puska) s végül — átmenetileg beosztva — a Bécs-i 13. Lwho. (3000 puska).

A 8. ho.-t altb. korában hosszabb ideig Conrad vezette volt, a 3. ho.-t pedig Roth altb., aki a XIV. hdtparságban József Ferdinánd főhercegytbt.-ot váltotta fel.

Conrad személyi ismeretei alapján a Roth seregcsoport vezetésében és csapataiban a legmesszebbmenően megbízik. Tudja, hogy az igen súlyos támadófeladat végrehajtása a legjobb kezekbe kerül.

A támadás folyamán rendkívüli harcerejűnek bizonyuló kitűnő német (porosz) 47. ho. (12.000 puska) majd csak beérkezte után, XII. 1. lép Roth parancsnoksága alá, akinek Schönner O. vadászszázados *magyar kerék pár oszázlóját* és Niedereder őrnagy Salzburg-i $\frac{1}{2}$ zászlóját is alárendelik.

A LL: 3 zászlóját, 1 ulánusszázad és 2 cs. és kir. hegyiüteg, Pilsudski tbt. (a mostani marsall) alatt. Mint szabadcsapat rendeltetésének kitűnően megfelelt és mindig vitézül harcolt sorainkban, a Limanova-i csatában pedig Pilsudski különösen nagy hasznunkra volt, amiről még szó lesz.

Roth altb. alá tartozik még néhány, a harcban hasznavehetetlen *keletgaliciai Ldst. zlj.* is: az egy Urbánszky őrnagy vezényelte zászlóját kivételével, csupa megbízhatlan alakulat.

A 4. hds. *egész lovasságát* Roth-nak rendelik alá. (7.a. vázlatzöveg.) A báró Nagy Gyula altb. lhd.-be összevont lovasságunkkal (6. és 11. lho.) szemben, a Limanova—Tymbark—Dobra területen, gyalogsággal megerősített 2—3 o. lho. áll. Lhdünk az orosz gyalogsági támadás elől a Dobra-i állásból délnyugat felé tér ki, hogy ott a vasúton jövő 13. Lwho. megérkezett bevárja.

Az 5. vázlaton kifejezésre juttattuk azt a körülményt, hogy a Krakói táborvár területén az egész északi parton, valamint délen Wieliczka körül a 2½ gyho.-nyi állandó védőrséget bevonták a 4. hds. csatavonalába, ott tehát nincs külön csapatberajzolás.

Conrad főhaderejének csoportosítása az o. XI. és IX. hdt. elleni oldalbatámadáshoz:

Támadócsoport: az egész 4. hds. (a Roth seregcsoport, továbbá a XI. és XVII.) — kezdetben 8 gyho. és 3 lho., ebből a lökemcsoport: eleinte csupán 4 gyho. és 3 lho.

Lekötőcsoport: az 1. hds.

A n. Woyrsch seregcsoport déli szárnyával az 1. hds. északi szárnyát biztosítja, a 2. hds. pedig a n. 9. hds. csatájába támadólag közbelép. (Belchatów.)

A VI. hdt.-t (39. hv., 15. és 45. Lw.) az 1. hdshez osztják be, erősbítésül. A lökemcsoport azután a hadművelet folyamán úgy Bochnia,

mint Neu Sandec felé elégtelenerejűnek bizonyul, mire a VI. két ho.-a (45. Lw. és 39. hv.) a 4. hds. erősítésére a Rajbrot—Mlynne—Limanova területen, a 15. ho. pedig a csatavonal északi frontján kerül bevetésre.

A tegnap, XI. 28. folyamán a XVII.-tel megerősített XI. hdt. *Ljubicic* alatt a Lubien—Droginia-i állásban (5. vázlat); ellene az o. XI. és IX. támadásban.

A lökemcsoport folytatólagos *vasútiszállítást* (3. ho. XI. 29., 8. ho. XI. 30.) mától kezdve a lhdt.-en és a *Ljubicic* seregcsoporton kívül már a 13. Lw. is biztosítja.

A n. 47. parancsnoka, *von Besser altb.* e napon Krakó-ban jelentkezik Roth altb.-nál.

A n. *Woyrsch* seregcsoport északi szárnyát gyengén támadják.

Az 1. hds.-nél kisebb tüzzel való rajtaütésektől eltekintve: nyugalom.

A 3. hds.-nél a már eddig is fölötte ingadozó helyzet veszedelmesen aggasztóvá kezd válni: a XI. 26. állásokból (4. vázlat) XI. 28. folyamán Boroevic parancsára visszament hadtestek (VII. és III.) mai XI. 29.-i helyzetét az 5. vázlat tünteti fel, csakhogy az orosz túlerő a letört cseh IX. hdt.-t, a vázlatból is kivehetően, Zboró-ról heves támadással Bártfá-ra nyomja vissza.

Az orosz XXIV. visszaszorítása és az Uzsok-szoros körüli viszonyok fölül a megszakadt összeköttetés miatt estig nincsenek közelebbi hírek, csak annyi, hogy a ½38. hadosztályt (Csermák ezredes) Uzsok-ról állítólag visszaszorították.

Conrad minden hióhbír ellenére abban bizakodik, hogy a Bochnia-i előtörés majd rövidesen a 3. hds. válságát is megszünteti. A 4. hds. minél *erélyesebb továbblendítését* most a sajátmaga *legközelebbi jőfeladatául* tekinti és azt *mielőbbi átütő sikert* követelő izzó lélekkel hajtja előre az élesen kitűzött cél felé, Bochnia-ra.

A 39. *hvgyho.* dut. Krakó-ból Bebló-ra menetel, új védőállásába.

*

Hindenburg kemény védelmi harcban: az o. 1. hds.-nek a német északkeleti szárny ellen megkísérelt átkarolótámadását — az átkarolócsoport megsemmisítése mellett — elhárítják.

A francia hadszíntérről csöppenként beérkező erősítések egyrészével megerősített n. 9. hds. támadásra készül; terv: másnap, XI. 30. támadás Lodz irányában.

XI. 30. (5. és 7.a. vázlat.)

Az *időjárás* kedvezőre fordult, szép, enyhe idő, alig 0°: a 4. hadsereg támadóművelete szempontjából jelentős tényező.

A 4. hdsparság Krakó-ban e napon kelt *Írásos előkészítő támadó-parancca*, kivonatosan:

„Ljubicic tszgy. (XI. és XVII.), északon a táborvárhoz odacsatlakozva, a Lubien—Droginia-i védőállást tartja.

A Roth altb. seregsoport feladata, hogy a Felső-Visztulától délre a Ljubicic seregsoport ellen előnyomuló ellenséget oldalába és hátába megtámadja és megverje. Evégből:

a Dobra—Chabówka útszorulati területen akként helyezkedik „készenlétbe”, hogy XII. 2.-én előtörésre készenálljon és az offenzívát Bochnia felé megkezdhesse. (*Megjegyzés*: vasúti-szállítási zavarok miatt az offenzíva a valóságban XII. 3.-án kezdődött.)

An. 47. a fenti területbe XII. 1. este érkezik vasúton és gyalogmenettel.

A 4. hdsparság XII. 1. Wadowice-re költözdödik át.”

Conrad „kiegészítő parancca” a fenti hdsintézkedéshez, kivonatosan:

„A 4. hds. főerejét okvetlenül az ellenség déli oldalába és hátába kell elővezetni és evégből *erős jobb* (keleti) *szárnyal* Dobrá-n át általános irány *Bochniá-ta*. veendő. Az erők egy-ségesen indítandók el. A XI. hdt. okvetlenül részt vegyen az ellenséges szárny körülzárolásában. Kiadós, messzeelőretolt biztosítás kelet felé, *Neu Sandec irányában*, hogy a támadás eredményét biztosítsuk. *Neu Sandec* felől netán előrejövő ellenséges erőket oldalba és hátba kell támadni.”

Conrad Op. 4837. számú *parancca* kivonatosan:

„Woyrsch gytk. a magyar 2. hds.-gel és csoportjának egyéb nélkülözhető részeivel: a n. 9. hds. offenzívájának támogatására támadólag közbelép. (Belchatów.)”

Csatajelentések:

A n. Woyrsch-níl: a délutáni orosz támadást visszaverik;

1. hds.: változatlanul csend, az o. 9.-nél erős erőket tolnak el észak felé, több nap folyamán egészben kb. két hdt.-t;

a *4. hds.-nél* nem volt jelentősebb harc; az ellenséges gyalogság az erődvonalhoz közelebb húzódott, de a táborvár tüzérségihatásterületén kívül maradt (5. vázlat); Ljubicic-t három orosz ho. elővédje közelíti meg.

Roth altb. szűkebb törzsével Jordanów-ra megy szállásra. (7.a. vázlat.) Ütközben meglátogatja Ljubicic-t, tájékozik a XI. és XVII. helyzete felől és közli vele saját feladatát és szándékát.

A seregcsoport IX. 30. esti helyzete (5. és 7.a. vázlat), az egyetlen műút mentén, az útszorosban, a ho.-k egymás mögött: 13. Lw. Kasina Welka, 3. ho. Mszana Dl. és a 8. ho. Rabka körül. A n. 47. ho. vasúti szállítás alatt. A 6. és 11. lho. Dobrá-nál, a 10. lho. Myslenice körül.

Roth-hoz az ellenségről estig beérkezett hírek: „Tymbark-nál és Dobra körül a helyzet változatlan; ezen helységek körül gyalogsággal megerősített 1—1 lho. és Limanová-nál ugyancsak egy lho. áll.”

A 3. hds. intézkedése XII. 1.-re: „A letört cseh IX. Bártfá-t tartja, a III. hdt. a IX.-t üldöző ellenséget megveri; Krautwald és Szurmay folytatják támadásukat az orosz XXIV. kiverésére; a VII. hadtest Krautwald-ot támogatja.”

Hiteles forrásból eredő érdekes adatok: a XI. hdt.-nél és valószínűleg egyebütt is egész november hóban rendkívüli *tüzérségi lövészerhiány* volt (lövegenként naponta legfeljebb 3—4 lövésutánpótlás). Ellenben *bőséges gyalogsági lövészer*, amelyből a mögöttesországokban naponta 5 milliő puskatöltényt gyártanak.

Hadiköltségeink szeptember 5.-ig bezárólag számítva: kereken négy milliárd koronára rúznak.

Hindenburg: a másnap, XII. 1.-én meginduló *német általános támadás* küszöbén. A mi 2. hds.-ünk, Conrad kezdeményezéséből, a n. 9-t támogatja. (Belchatów-i ütközet.)

1914. XII. 1.—XII. 7.
A HÉTNAPI LAPANÓW-I CSATA
FOLYTATÓLAGOS BEVEZETŐHADMŰVELETEI
XII. 1.—XII. 3. és
AZ ELSŐ NÉGY LAPANÓW-I CSATANAP,
XII. 4.—XII. 7.
(6. és 10.a. vázlat.)

Időjárás: hideg éjszakák, de napos délelőttök és délutánok, pompás koratéli napok. Az éjszakai hidegek folytán a hepe-hupás utakat kb. délelőtt 10^h-ig jég borítja. Ez okból a lövegek- és járóművekkel sok a baj, mert minduntalan elakadnak és ilyenkor a kapaszkodóknál a gyalogságnak kell segítenie, ami nagyon fárasztó erőlködéssel jár.

XII. 1. Conrad, írásaiból kivehetően, Neu Sandec-et kezdettől fogva állandóan szemmel tartja s az ottani viszonyokat szorgosan ellenőrzi, amiről a XI. 30. „Kiegészítő parancs” utolsó mondata is tanúskodik.

A XI. 26.-i HFP. parancsal elejét akarja venni orosz 8. hds.-beli csapateltolásoknak: „A 3. hds. eddigi feladatát (Budapest fedezése) megtartja és o. 8. hds.-beli részeknek minden elvonulását megakadályozza.”

A Neu Sandec körüli helyzet Roth altbgy.-nak pillanatnyilag nem okoz gondot: repülőjelentéseink szerint az ottani vidéken nincs ellenség.

*

XII. 2.-án 5. hadseregünk bevonul *Belgrád-ba*. A régenvárt jó hírt örömujjongva fogadjuk, abban a hitben, hogy ez a siker Szerbia teljes leverésének előhírnökét jelenti.

*

A Roth seregcsoport kiindulási körletén keresztül, a Nyúg. Beszkidek északi lejtterületén Chabówka—Dobra—Tymbark-on át vezet az *egyetlen műút*, amely amelletts útszoros jelleggel bír. Ezen a szoroson kellett most a seregcsoport mind a négy ho.-át a Tymbark—Dobra harántvölgy vonalig előrehozni. A mély oszlopokkal végbemenő elő nyomulást minden elővigyázati-rendszabály mellett sem lehetett hosszabb ideig láttatlanná leplezni és már XII. 2.-án dut. orosz repülők keringenek a Dobra felé előregyülekező seregcsoport fölött. Az o. 3. hds. parancsnoka, Dimitriev tbk. tehát e napon este már tudhatott Roth csapatairól s így XII. 3. kezdve orosz ellenhatással kellett számolnunk.

XII. 3. Roth altbgy. az orosz gyalogság és lovasság megszállta Limanova—Tymbark területet rövid, heves támadás után birtokába veszi. Csak így lehetett az egyetlen műúton Dobrá-n át előrejött ho.-okat a nekik kijutó útvonalakra észak felé felkanyarodtatni.

A déli és délkeleti irányokból fenyegető *átkarolás és megkerülés* nyilvánvaló veszélyének ellenére, az o. XI. és IX. — érthetetlen módon — még XII. 4. reggel is (6. vázlat) arccal nyugatnak ott állnak, jobbára tétlenül, a mi Ljubicic seregcsoportunkkal szemben. A Bochnia felé 3½ ho.-lyal fejlődött előtörő Roth seregcsoport ellen kezdetben csupán a gyalogsággal megerősített 2—3 ho.-nyi orosz lovasság fejt ki nem túlerős ellenállást. Dimitriev talán alábecsüli ellenfelét. Csak XII. 4. délután — a Lapanów-i csata első napján — az első orosz tartalékok (½—1 orosz gyaloghadosztály) harcbevetésével erősödik a nyugati szárnyukon önként visszavonuló oroszok ellenállása, amely a Roth seregcsoport egész támadóelőnyomulása alatt,

XII. 4.-XII. 9. a nap-nap utáni hol támadó, hol ideiglenesen védő heves harcok folyamán mindinkább fokozódik.

Ezen a napon, XII. 3., az *1. hds.-től* örvendetes jelentés érkezik: a hds. védőállását most már annyira kiépítették, hogy az állás kevesebb erővel is tartható lesz. Ilyenformán ez a hds. képezi ezután a csata folyamán azt az erőforrást, reservoirt, amelyből Conrad merít és a helyzetek adta szükséghez képest az erősítéseket fokozatosan elszállítja: XII. 5. a 45. Lw.; XII. 6.—8. a 39- hvho.-t és a II. hdt.-beli Raymann ezredes kombinált dandárt; XII. 9.-én a 15. ho.-t és *végül* XII. közepén a X. és XVIII. hdt. 4 ho.-át, összesen $7\frac{1}{2}$ ho.-t.

A táborvárparság a 4. hdsparságtól parancsot kap, hogy utóbbi támadásának támogatására XII. 4. Wieliczka—Niepolomice irányában *1* $\frac{1}{2}$ ho.-lyal kitörjön.

A vasút mellett a Tymbark—Dobra—Chabówka műút egyúttal a *seregcsoport utánszállítási vonala* is, amelyből (lásd a 10. a. vázlat útrajzát) az erős jobb (keleti) szárnyal elérendő legközelebbi hadműveleti cél felé, azaz kezdetben a Bochnia—Gdów műútvonalra, négy átfutó vonal vezet (ajánlatos a ho. számokat a vázlatba beleírni):

a) Lososina Gr.—Rzegocina—Muchówka—Bochnia (*n. 47. ho.*); továbbá:

b) a. Lososina Gr. és Tymbark-ról a Kamionna-tól nyugatra haladó Trzciana—Nieszkowice-re vezető, kezdetben silányabb út (*8. ho.*);

c) Tymbark—Krasne—Lapanów—Gdów (*3. ho.*) és végül

d) a Dobrá-ról Szczyrzyce-n át a Felső Stradomka völgyében ugyancsak Gdów felé (*13. Lwho.*).

Innét nyugatra, az alsó folyásában is sok helyen átgázolható Rába folyót közbevéve, a XI. nyomul elő; tőle nyugatra, a táborvár erődvonalához támaszkodva, a XVII. fokozatosan odacsatlakozik a XI. előnyomulásához.

A 10. a. vázlat útrajza ezeket az utakat mind többé-kevésbé kacskaringós rajzúnak tünteti fel, annak jeléül, hogy ezeken a hegyen-völgyön át vezető görbe utakon a lövegekkel és kocsikkal való közlekedés sok nehézséggel jár.

A Limanova—Lososina Gr.—Tymbark terület *biztosított birtoklása*, a 10.a. térképvázlatból kivehetően, Roth altbgy. hadművelete szempontjából rendkívülien fontos. A seregcsoport háromnegyed részének ez a terület (út és vasút) képezi a mindenféle utánszállítás végpontját, amelynek elvesztése katasztrófára vezetne. A biztosításra azonban hiányzik a teljesértékű csapat-erő, mert Roth a lökemcsoportot mellékcélokra egy emberrel sem hajlandó

gyengíteni. Így aztán azzal segít magán, hogy már XII. 3.-án 3 Landsturmzászlóaljat rendel ki *Kode XIV.* hdtparságbeli vezérkari őrnagy alatt, azzal a feladattal, hogy a *Limanova körüli területet műszakilag erősítse meg.* Az erődítési munkát másnap délután tényleg megkezdik, de — amint erről a Limanova-i csata leírásánál bővebben lesz szó — az erődítésben végeredményképp nincs sok köszönet, mert fogyatékosabb műszaki berendezés, mint a mi huszárjainknak ez a későbbi ú. n. *Limanova-i „védőállás”-a* volt, el sem képzelhető. Különösen súlyosan esik latba, hogy az egész nagyon futóiajos-jellegű, nem-összefüggő vonalú állásban egy szál drótakadályt sem alkalmaztak.

A lökemcsoport hadművelete számára (10.a. vázlat, útrajz) a Limanova—Lososina Gr.—Rzegociná-n át Bochniá-ra vezető *támadóirány* ígérkezett a leghatásosabbnak: élesen és egyenest az o. IX. és XI. oldalába és hátába vezet bele és ha lökemünk *elég* gyorsan halad előre, akkor ezt az elszigetelt orosz csoportot egy kis szerencsével tönkreverhetjük és akkor a 4. hds., amint azt Conrad tervezte, megint nekitámadhat az o. 9. déli szárnyának. Ennek a felfogásnak megfelelően, a 4. hadseregparancsnokság XII. 2.-i parancsával így intézkedik: „A Roth seregcsoport offenzívája erős *jobbszárny*val, irány *Bochniá-ia*, XII. 3. kezdendő meg.” Így került a legerősebb létszámú és ennekfolytán az átkarolásra leginkább hivatott n. 47. ho. (12.000 puska) az előnyomulás keleti szárnyára, noha kezdetben a Ljubicic csoporthoz akarták beosztani.

Conrad, valamint a 4. hdsparáság is az első naptól kezdve ismételtén *gyors előnyomulást* és az ellenség hátába való megkerülést sürgetnek. E célból a csapatoktól a legfokozottabb menetteljesítményeket kell megkövetelni, a lovasság pedig kíméletlen eréllyel derítsen fel és az orosz arcvonalak mögötti útvonalak (hidak) mind szétrombolandók.

*

XII 4. A báró Nagy Gyula lhdt.-et (6. és ½ 11. lho.) Bochnia irányában az ellenséges összeköttetések nagyszabású megromlására küldik előre úgy, hogy — az eredeti szándéktól eltérően — Neu Sandec felé gróf Bissingen tbk. alatt csupán all. hvlho. némi gyalogsággal megerősített kis maradék része (2 huszárszázad) megy előre, azzal a feladattal, hogy a Boroevic hds.-beli 4. lho.- és a mi 10. lho.-kal összhangban a Neu Sandec-nal jelentett oroszokat „fogja el”, vagy legalább is akadályozza meg azoknak Neu Sandec-en át Limanová-ra való előnyomulását.

*

A Conrad megkövetelte gyors előnyomulásnak sok az akadály: jeges, sűrű erdőborította hegyvidéki terep rendkívül nehéz támadás-

viszonyain kívül, főleg an. 47. ho. elhúzódott vasútszállítása okozott jelentős késedelmet, amely, amikor éldandárával Rzegociná-t éri el, végdandárával csak aznap este rak ki Mszana-Dolná-nál és erőszakolt menettel Lososina Gr.-ig jut. Roth, az ennek a hadosztálynak szánt fontos feladatra tekintettel — 12.000 főnyi, egységes, zárkózott lökemerő a döntő jelentőségű keleti szárnyon — a hadosztály felzárkózását bevárni kénytelen. Ez volt az oka, amiért a támadás kezdetét XII. 3.-ra kellett elhalasztani.

Neu Sandec aktuális hadműveleti fontossága szembeötlő: útcsofópont és többszörös átkelőhely az innét kezdve átgázolhatlan Dunajec folyón. Ami o. 8. hds.-beli erő netán a mi támadó 4. hdsünk oldalába és hátába igyekszik: annak az adott útviszonyoknál fogva multhatatlan mindnek *Neu Sandec-en kell* átvonulnia. Conrad, amint említettük, már XI. 30.-iki „Kiegészítő parancs”-ában külön rámutat *Neu Sandec*-nek ezirányú fontosságára és későbbi intézkedései is mindfokozottabban hangsúlyozzák a hely jelentőségét.

Roth altb. az első perctől fogva megérezte, hogy a *Neu Sandec* vihar-sarok irányából veszély fenyegeti. Ezen az alapon küldte oda lovasságának jórészét, hatóerejét erősen túlbecsülve azzal a kategorikus paranccsal: „a várost vegye birtokába”, és pedig ugyanakkor, amikor, amint később előadjuk, Ivanow az orosz 8. hds. két hdt.-ét (o. VIII. és XXIV. stb.) irányította a Kárpátok-ból Mezölaborc vidékéről *Neu Sandec*-re (6. vázlat), ahol az oroszok kellő időnyereségükkel megelőzik a mi huszárjainkat.

A lökemcsoport parancsnoka a Bochnia-i lökemirányt a XII. 4.—10. tartott hétnapi egész Lapanów-i csata folyamán az első perctől fogva végig, megingathatlan szívóssággal pontosan betartja, attól magát eltéríttetni senkitől és semmi által nem hagyja, abban a meggyőződésben, hogy ez a támadási irány sújtja az oroszot a legérzékenyebben. Egyéb harcterületeket és irányokat, jelesül a *Neu Sandec*—Limanova-i, valamint a különösen veszedelmes Kamienica—Zalesie—Tymbark betörési irányt is tudatosan egyszerűen elhanyagolja, azaz csupán mostohán biztosítja csapaterővel, nehogy a lökemcsoport akár csak egy zászlóaljjal is meggyengüljön. Az utolsó percig sziklaszilárdan bízott a támadólökem sikerében: hiszen a *Neu Sandec*—Limanova-i aggodalmat és gondokat Conrad végül is leveszi a vállairól.

XI. 5. Kimagaslóan fontos és eseménydús nap: rádióhír szerint az orosz VIII. hdtparság stb. *Neu Sandec*-be érkezett! Conrad elrendeli a 45. Lw., a 39. hvgyho. és később a II. hdt.-beli Raymann ezredes kombinált dandárnak vasútiodaszállítását Tymbark-ra, Roth rendelkezésére. Továbbá, nagyszerű éleslátással elhatározza, hogy a 3- hds.-et a *Lapanów-i csatába*

közbelépteti, mivégből Boroevic parancsot kap, hogy a 3. hds. a 4. hds. támogatására *azonnal* támadásba menjen át.

Mindezeknek az érdekes elhatározásoknak indító okait és kifejlődését később ismertetjük.

Ezen a napon, a Lapanów-i csata második napján a 4. hdsparság és Roth között jellemző telefonos eszmecsere folyik le. Megint az ördögös Neu Sandec-i betörésiirány biztosításáról van szó. A seregcsoportparancsnokhoz erről a vidékről alig érkezett hír és az ottani ellenséget kb. egy megerősített lho.-ra becsüli. Így aztán a szenvedélyes eréllyel Bochnia *íúé* előreigyekvő Roth altb. azzal biztatja magát, hogy a Neu Sandec-re előreküldött lovaserő (10. lho., Bissingen és a 4. hdsbeli Weiss ezredes különítmény) elegetdők lesznek arra, hogy az ottani ellenséget annyira lekössék, hogy a lökemcsoport főharcába, annak a hátába közbe ne léphessen. E felfogással ellentétben a 4. hdsparság délután telefonparancsot ad: „A Roth seregcsoport az ellenségnek Neu Sandec-ről Limanova felé való előnyomulását *minden* rendelkezésre *illő* erővel akadályozza meg.” Roth *így* válaszol: „Bissingen már a Dunajec-en áll. Itt erős ellenséges erőknek Neu Sandec-ről való előnyomulásáról mitsem tudunk. Ennélfogva csupán egy Landsturm-zászlóalj és egy huszárszázad marad a Dunajec-en. Minden más erő holnap előreindul Bochnia felé, mert a lökemcsoportnál szükség van reá. Ha azonban a hadseregparancsnokság nézete valóra válnék: akkor majd intézkedem.” Másnap:

XII. 6. Roth kiutózik Bissingen-hez Kaniná-ra, útközben tüzérségi tüzet kap s látja a Neu Sandec felől támadásra *előjövő* 3—4 orosz zászlóaljat, tüzérséggel. A megtámadott különítményt Roth megerősíti a 10. lovashadosztálllyal, azonban a lökemcsoporttól erősbítést nem ad.

A Lapanów-i csata harmadik napján, XII. 6.: nehéz és nagyjában sikeres támadás. A lökemcsoport hadosztályai a nehéz terepen, amellyel csak ezek a derék, vitéz hegyicsapatok tudnak valahogy megbirkózni, a napról-napra fokozódó orosz ellentámadásokkal szemben, egyik oszlop a másikat segítve, szakadatlan hősiességű támadóharcok között, Roth minden szenvedélyes unszólása ellenére is csak lassan haladnak előre. Az első három nap alatt, XII. 4.—6. alig tettek meg 15 km.-t, amikor a lökemcsoport arcvonala XII. 6. este (10.a. vázlat) a 4. hds. többi részeivel egyidejűleg a Bytomsko—Zbydniów—Dobczyce—Swietnik Gr. stb. vonalat éri el, e napon még mindig azzal a szándékkal, hogy a Bochnia—Gdów műutat vegye birtokába.

XII. 7. A heves negyedik Lapanów-i csatanapon an. 47. ho. támadása Muchówka—Leszczyná-tól délre — ahová Dimitriew már erősbítésekc-t hozott oda — megakad, ellenben a 8. és 3. ho. a velük szemben önként

visszavonult, kelet felé hátrakanyarodott oroszok üldözése folyamán szintén *kelet jelé elkanyarodva*, arccal az Alsó-Stradomka patak felé, annak balparti vidékét érik el. Ezen a napon ugyanis Roth a 3. ho. útján egy orosz hadtestparancsnoksági *Intézkedés* birtokába jut, amely pontosan elárulja, hogy az o. IX. hdtparság XII. 6. esti kelettel értesítést küld Dragomirow ltbk. lhdtparnoknak: „Két orosz gyalog- és egy lovashadosztály holnap az Alsó-Stradomka patak keleti partján a Chelm—Szobolów—Leszczyna arcvonalban állást foglal.” A 10.a. vázlaton a XII. 10.-én estére vonatkozó, vonalkázottan rajzolt helyzet majdnem teljes pontossággal egyúttal azt a XII. 7. helyzetet is feltünteti, amelyet a Roth seregcsoport, most már a Limanová-nál megtelepedett 10. lho.-t és tőle északra a 45. Lw. részeit is beleértve, XII. 7. este elér.

A lökemcsoport eddigi *hadműveleti célja és a támadás súlypontja* — a Bochnia—Gdów-i műútnak erős jobbszárnyal való elérése — XII. 7.-től kezdődőleg, a seregcsoport nyugati szárnyadosztályainak keletre való felkanyarodása következtében, lényegileg módosul: a seregcsoport támadásának súlypontja a seregcsoport *bal* (északi) szárnyára vándorol át, főiránya mostmár a *bal* szárnyal Bochnia felé, úgy ahogyan azt a 10. a. vázlaton erősen rajzolt nyíl mutatja. A seregcsoport *új hadműveleti célja* pedig: az eddigi Bochnia—Gdów műút helyett, a *Brzesko—Bochnia-i* műút és a Karl-Ludwig vasútvonal megfelelő szakasza.

A XII. 7. emlékezetes dátum, mert a megerősített 10. lho., amint már említettük, e napon este érkezik be Neu Sandec—Kanina felől a Limanova-i előkészített (?) védőállásba; továbbá a 39. hygyho.-beli 78. dandár zöme e napon indul el vasúton Zabierzów—Krakó-ról Tymbark-ra és végül, Boroevic 3. hds.-e e napon este áll készen arra, hogy — Conrad parancsára — másnap északi irányban az o. 8. hds.-nek a Kárpátok-ban még visszahagyott részeit megtámadja és visszavesse, azután Neu Sandec-et a Szurmay seregcsoporttal mielőbb birtokába vegye és ezzel az egész o. 3. hds., továbbá az o. VIII. és XXIV. hdt.-ek által *körülkerítő támadással fenyegetett 4. hds.-ünket* tehermentesítse.

A Lapanów-i csata 5., 6. és 7. napján: a XII. 8.—10. folytatólag lejártszódó harcseményeket majd a Harmadik Fejezetben, a Limanova-i csata leírásával kapcsolatosan ismertetjük.

*

Hindenburg XII. 1.—7.:

XII. 1.: a Lodz irányában való *általános támadás kezdete*; 2. hds.-ünk a támadásban a n. 9. déli szárnyán sikerrel vesz részt (Beíchatów);

- XII. 2. a támadás előrehalad;
 XII. 3. minden támadás várszerűen megerősített orosz állásokra bukkan;
 XII. 4. kivédett orosz ellentámadások;
 XII. 5. a támadás akadozik, de mégis tért nyer;
 XII. 6. a n. 9. végre *elfoglalja Lodz-t*, 10 orosz ho. veresége s végül
 XII 7. rendezkedés, üldözés.

A n. 9. hds. offenzívája, csupa állásban levő ellenség elleni súlyos arc-támadás, az erősítések cseppenként való bevetése mellett nagyon lassan halad előre, mert — összekötőtisztünk jelentése szerint — természetesen az ottani *német csapatok harcértéke* most már szintén csökkenőben van.

KÁRPÁTI 3. HADSEREGÜNK.

XII. 1.—XII. 7.

(5., 6. és 7.a. vázlat.)

XII. L-e: a Boroevic hadsereg legválságosabb napja!

A *cseh IX. hdt.* Bártfá-t az o. XII. támadásával szemben feladja. Ennek a hdt.-nek a harcereje a sorozatos ütközetek folyamán oly fokig lecsökkent, hogy az orosz elől egyszerűen visszament és (6. vázlat) a Hertnek—Lófalú-tól délre eső Magyar Raszlavicá-ig meg sem állt, sőt „támogatására” a parancs folytán visszavonuló Colerus gytbk.-nak (III.) mintegy őrizetül egy ho.-t is oda kellett irányítania. Hertnek—Lófalú-nál utóvédeink maradtak vissza. Az oroszok eddig a vonalig üldöztek, azután előcsapataikkal megálltak.

Boroevic XII. 1.-i jelentése: „A *cseh IX. hdt.* demoralizáltsága, teljes letöröttsége következtében harcértéke pillanatnyilag csaknem teljesen gemsemmisült. A III. hdt. pedig szószerint még azt jelenti, hogy a *stájer 6. ho.* csapatai fizikailag kimerültek. A tisztek és a legénység nagyrésze beteg, éppen csak hogy tovavánszorog. Az ütközetlétszám csekély. Miután a Gálszécs—Eperjes körül előkészítés alatt levő állásban, Kassá-tói északkeletre, tartósvédelem kifejtése és érdemleges pihentetés remélhető: a 3. hds. a mostani arcvonalat (6. vázlat, mely a XII. 1.-i állást is feltünteti) csupán átmenetileg és időnyerés okából tartja még. Ezt az értesítést a csapatok csupán előzetes tájékoztatáskép kapják. A visszavonulást csak a végszükség esetén, külön paranccsal rendelem el.”

Erre a visszavonulásra aztán nem kerül sor, sőt a 3. hds. XII. 8., Conrad kezdeményezéséből és parancsára, észak felé offenzívába megy át.

Boroevic a 3. hds. nyugati szárnyának csődje következtében mindenképp előtt beszünteti *Krautwald* és *Szurmay* további támadóhadműveletét. A HFP.

e két kiváló csapatvezetőnek az orosz XXIV. visszaverése körül szerzett érdemeikért „különös” dicsérőelismerését fejezi ki.

XII. 2. és 3. Conrad a 3. hds. balszárnya felől érkezett lesújtó hírek ellenére sem csügged el, mert, amint már fentebb hangoztattuk, biztosra veszi, hogy a lökemocsoport sikeres előnyomulása Boroevic-et rövidesen tehermentesíteni fogja. Amikor a HFP.-hoz összekötötiszt gyanánt beosztott báró Freytag-Loringhoven német altb. egy XII. 2.-Í beszélgetés közben azt a kérdést intézte Conrad-hoz, nem-e tartja a Kárpát-i helyzetet aggasztónak, ezt a választ kapja: „A helyzet nem kellemes, de annyiban nem tartom aggasztónak, hogy a 4. hds. offenzíváját nem kell megzavarnunk.”

Noha az o. 8. hds. és különösen az o. XII. hdt. a levitézlett cseh IX. hdt.-t Bártfá-n túl csak lagymatagon üldözi, de a sikeres orosz támadólökemet nem folytatja: Boroevic mégis, a bomladozó nyugati szárny alá-támasztása végett a Kornhaber ho.-t XII. 3. este, Szurmay $\frac{1}{2}$ 38. ho.-át pedig a XII. 5.—6.-ra hajló éjjel vasútra rakatja és mint *Szurmay seregcsoportot* XII. 8. reggelig a Leduchów—Tylic területen vonja össze (7.a. vázlat), a Kornhaber ho.-t kezdettől fogva azzal a legközelebbi feladattal, hogy a 3. hds. nyugati szárnyával és lehetőleg a $\frac{1}{2}$ 38. ho.-lyal együttműködve, Bártfá-nak minden áron való visszafoglalását elősegítse.

Érdekes történelmi tény, hogy *gróf Tisza István* miniszterelnökünk a 3. hds. nagy térveszteségei miatt átszenvedett hazafias aggodalmában, megfelelő kérelemmel táviratilag egyenest Boroevic-hez fordul, aki — ez bizonyítottnak vehető — *Tisza táviratának hatása alatt* rendeli el a Kornhaber ho. és azután a $\frac{1}{2}$ 38. ho. vasútieltolását és XII. 8. Bártfa felé való harcbevetését.

Az o. 8. hds.:

Brussilow hds.-e a kegyetlen téliidőjárás okozta bajok és a sorozatos nehéz támadások következtében, amint ez utólag kitudódott, épp úgy, mint a mi 3. hds.-ünk, teljesen kimerült, lövészere elfogyott stb., mert különben el sem képzelhető, hogy legalább az o. XII.-tel — orosz hadiszokás szerint — a „legcsekélyebb ellenállás” irányában a IX. hdt.-en át Kassa felé előre ne lökött volna. De az sincs kizárva, sőt könnyen lehetséges, hogy, miután Ivanow időközben Dimitriew útján talán már XII. 2. este értesült az aznapi orosz repülő jelentésről, amely a Roth lökemocsoport Chabówka—Dobra-i előnyomulását állapította meg: az arcvonalparancsnok egyelőre pihenteti az erre szintén nagyon rászorult o. 8. hds.-béli csapatokat és megvárja az o. 3. hds.-nél észlelte fejleményeit. Ez más szóval annyit jelent, hogy a Roth

seregcsoport előretörése Bochnia *felé*, Conrad várakozásának megfelelően, már XII. 2.-án vagy 3.-án tehermentesíti szorongatott 3. hds.-ünket.

Ilyenformán XII. 2.-tól kezdődőleg a Sztropkó—*Girilt*—Magyar Raszlavica-i vonal körül — mintha elvágták volna az eddigi véres harcok fonalát — nagyjában csendes *hadműveleti szünet* áll be, amely az orosz csapatok számára, amint látni fogjuk, kb. XII. 4.-ig, a 3. hds.-nél pedig — anélkül, hogy tartamát előre tudhatták volna — XII. 7. estig tartott.

Conrad mindenekelőtt a legnagyobb lelkiismeretességgel, bőségesen és a leggyorsabban, külön nyomatékkal gondoskodik az elcsigázott kárpáti csapatok *személyi és anyagi szükségleteinek pótlásáról*. A IX. hdt. parságát *Kralicek altb.* veszi át, akiről Boroevic Conrad-hoz intézett egyik későbbi levelében így emlékezik meg: „Kralicek-nek a IX. élére állítása igen szerencsés fogás volt. A hdt.-nek szüksége volt olyan emberre, aki a lövészárokban éjjel-nappal cseh beszédeket tart a legénységnek.”

Miután az oroszok XII. 2.-tól kezdve többé már nem támadnak: az állásokban fokozatosan berendezkedő, jól ellátott 3. hds. XII. 7. estig harc-erkölcsileg és testileg kipiheni magát. Csakhogy a XI. 26. HFP-i „Helyzetközlés”-ben benne volt: „A 3. hds. megtartja eddigi feladatát (Budapest fedezése) és *megakadályozza*, hogy az o. 8. hds. bármely része nyugat felé *elvonulhasson*.”

A Boroevic hds.-nek tehát kötelessége volt, hogy az o. 8.-t lekösse, csapateltolásait megakadályozza. De a 3. hds. fent ecsetelt, egy darabig szinte kétségbeejtő belső viszonyai folytán, kárpáti csapataink támadófeladatra pillanatnyilag azért nem jöhettek számításba, mert az ellenséget csakis tényleges „támadás” útján lehetett lekötni, támadásra pedig a 3. hds.-nek kb. I/3-a (IX. és 6. ho.) egyelőre teljesen képtelen, a csonka hds.-gel való támadás pedig az orosz túlerővel szemben nem vezethetett volna célhoz.

A 6. vázlatra vonatkozó vázlat szöveg 5. és 6. bekezdésére való utalással, fenntartás nélkül veszélyesen nagyszabású, erélyes támadó-hadműveleti tervnek kell minősítenünk *Ivanow ellenrendszabályait*, amelyeket a 4. hds. rajtaütésszerű támadásával szembeszegez: Conrad-nak méltó ellenfele akadt. Az alvezérekét illetőleg, a mindig szerencséskezű Brussilow (8. hds.) kijátssza ellenfele, Boroevic-nek éberségét, amennyiben, Ivanow parancsára, *észrevétlenül* összesen 5 gyho.-t von el a 3. hds. arcvonala elől és vezet a 4. hds. oldalába és háta felé. Más, ellenőrizhetetlen értesülések szerint (Osztrák Hadilevéltári Közlemények), Brussilow egészben csupán egy-egy gyalog- és lho.-t hagyott volna vissza a Kárpátokban.(?)

Az o. XXIV.-nek Limanova körül való közbelépését a Králicsek alatt lassankint rendbejövő IX. és a Kornhaber ho. XII. 10.—12., vállvetett támadása akadályozza meg, mindkét seregetest nem kis dicsőségére.

Hogy Ivanow mennyire veszélyesnek értékelte a Conrad szándéka szerint szívósan, de hiába, nem eléggé gyorsan előrehaladó Bochnia-i lökemet, abból tűnik ki, hogy a veszélybe jutott Dimitriew (o. XI. és IX.) támogatására, Brussilow 5 ho.-án felül még az o. X. és XXI.-t is beveti, ami összesen $4\frac{3}{4}$ hdt.-t, azaz 9 ho.-t tesz ki. Ivanow joggal remélhette, hogy ezeknek a súlyos, hatalmas erőknek a leghatásosabb irányokban való gyors és erélyes bevetésével visszaszerzi szabadcselekvési és kezdeményező képességét és lehetővé válik számára, hogy most már a maga részéről menjen át támadásba.

Az o. VIII. hdt.-ről egész pontosan megállapítható: honnét, hogyan, mikor és hova vonult el a Kárpátokból Neu Sandec-en át Limanova felé? József főherceg tábornagyunk nagy háborús művének 22. számú melléklete „Kimutatás”-t közöl azokról az orosz csapatokról, amelyek az akkor a főherceg vezérelte VII. hdt. ellen 1914. XI. 25.—XII. 29. harcoltak. A Kimutatás-ból kitűnik, hogy az o. VIII. hdt. seregetestei (3. lövdd., 14. és 15. gyho.) XII. 4.-én még közvetlenül Sztropkó-tól délre (1:200.000 térkép) a Nagyberezsnye—Oroszvágás—Kerekrét—Túrán térben állottak, de a Kimutatás szerint másnap, XII. 5. már nem voltak ott, mert azokat XII. 4., valószínűleg késő délután — már a sötétségben — észrevétlenül felváltották és aztán Dukla—Zmigród—Gorlicé-n át indították útba Neu Sandec-en át Limanova felé, műúton 130 km.-nyi összmenetteljesítménnyel. Három 30 km.-es és egy 40 km.-es napimenetet számítva, az o. VIII. hdt.-béli 15. ho. elővédje a valóságnak megfelelően XII. 7. este Kanina elé, az o. 14. ho. előcsapatai Jakobkowice környékére érkeznek; a 15. ho. zöme pedig XII. 8. dut. a megerősített 10. lho. Limanova-i állása elé ér, nagyon kifáradt csapatokkal, amint ez az oroszok XII. 7. és 8.-i lagymatag fellépéséből meg volt állapítható.

Az o. 8. hds.-nél a XII. 2. a hadműveletiszűnettel hirtelen beállott szélcsendből s az oroszok teljes tétlenségéből — most utólag persze könnyű ezt megállapítani — a 3. hds.-nél már következtethettek volna nyugat felé való csapateltolásokra. A véletlen azonban úgy hozta magával, hogy a felderítésre elsősorban hivatott 4. lho.-nak éppen most akadt más, szintén fontos dolga: a Kornhaber ho. vasútkirakását kellett biztosítani.

Conrad az o. 8. hds.-béli csapateltolások lehetőségével és egyáltalán Ivanow ellenrendszabályaival kétségtelenül az első perctől fogva számolt,

de a XII. 1-i repülő jelentés: „Neu Sandec-en nincs ellenség”, őt is megéveszthette. Ámde éles szeme és ihletsugallta finom érzéke már XII. 4.-én a legfokozottabb figyelemre serkenti, amikor egy mellékesnek látszó jelentés szerint: „A IX. arcvonala előtt Hertnek—Lófalu-ra előretolt ellenséges osztagok egy Bártfá-hoz közelebbeső állásba vonultak vissza.” Ezen jelentés alapján az e napról szóló „Napijelentés”-be már ezt írja be: „Nincs kizárva, hogy az ellenség a VIII. és a XII. hdt. részeit nyugat felé eltolja.”

XII. 4. A 4. hdsparáság e napon Conrad-nak megfontolásra ajánlja, nem-e volna a VI. hdt.-nek legalább egy ho.-a Krakó-ból vasúton Tymbark-ra eltolható? Conrad ezt a kérelmet ezen a napon nem teljesíti, mert a táborvárparancsnokság hírszerzőkéjmentése szerint a vár északkeleti és délkeleti arcvonala ellen legközelebb heves orosz támadás várható. (X., XXI. és XI.) Ez okból Conrad-nak a VI.-ra ezekben az irányokban szüksége lehet.

A hírszerzőkéjmentés helyessége *nem volt ellenőrizhető*. És ez a *bizonytalanság* nemcsak a 45. Lwho.-t, hanem a VI. másik két ho.-át (39. és 15.) is odaszegezi helyükhöz, mikor pedig a támadó 4. hds. keleti oldalát és déli hátát (Neu Sandec—Limanova) csupán gyenge lovasságunk biztosítja bizonyos fokig, noha ott kétségtelenül kiadós erőre volna szükség.

A kínos bizonytalanságnak aztán, szinte csodaképpen, egy Szeged-i 3. hvhue.-beli fiatal, vitéz, nekimenős tiszt XII. 3-i *pompás fegyverténye* egy csapással véget vet: *Bauer Gyula főhadnagy* ezen a napon Dobrá-ról reggel elindulva, hírszerző járőrével Limanová-n át Neu Sandec-re igyekszik, déltájban, Limanová-tól 2—3 km.-nyire délkeletre elfog egy orosz lovasjárórt és az egyik embernél *irattáskát* talál. Oroszul nem tud, azért a táskabeli iratokkal nem sokat bíbelődik, hanem azt a foglyokkal együtt hátraküldi Limanová-ra, Baintner Ernő őrnagy-ezredparancsnokának, maga pedig járőrével továbblovagol Neu Sandec felé. A táskát nyomban a 4. hdsparásághoz továbbítják Wadovice-re, ahova az a XII. 3.—4.-re hajló éjjel érkezik be.

A táska tartalma — orosz hivatalos iratok — az adott helyzetben, XII. 4. körül, felbecsülhetlen értékű felvilágosításokkal szolgált a 4. hadseregparancsnokság hadműveleti osztálya számára. Az iratok között volt az *o. XI. hdtparság* (Sacharow Itbk.) XI. 30.-án 11> 45' dut. keltezett és XII. 3.-ra szóló *Intézkedés-ének* eredeti tisztázati példánya is, a következő főtartalommal: „A X., XXI. és XI. az elért állást tartja és *minden várbeli offenzívát visszaver.*” Paie vezérkari ezredes, a hadműveletiosztály főnöke egy, a mostani legújabb időkből származó nyilatkozatában bizonyítja, hogy a fenti orosz Intézkedés ismerete a 4. hdsparáság legközelebbi hadműveleti elhatározásaira a legnagyobb fontossággal bírt.

Az Intézkedés éppen a legjobbkor elárulta, hogy — ellentétben a táborvárparancsnokság riasztó jelentésével — az o. X., XXI. és XI. *nem támadni* akarnak, hanem a *védelemre szorítkoznak*. A VI. hdt.-nek (45. Lw., 39. és 15.) keletre Limanova felé való elszállításának eszerint most már nincs többé akadálya.

Paie ezredes nyilatkozatához még hozzáfűzi, hogy az orosz Intézkedés ismerete nélkül a 45. és 39.-t egész biztosan *nem* tolták volna el Limanova felé, amint azt Conrad most már *XII. 5.-én* könnyű szívvel elrendeli, de azzal a megszorítással, hogy a 45. Lwho. a Neu Sandec-i irányban kerüljön alkalmazásba, amely utasítás azonban az események forgatagában figyelmen kívül marad.

A 4. hds. lovasságának (10. lho. és Bissingen különítmény) *előcsapatai* e napon, XII. 4.-én Alt Sandec és Kanina körül harcban állanak gyalogsággal és tüzérséggel megerősített orosz lovasság ellen.

XII. 5.

Rádióhírek: Az o. X. hdt. délkeleti irányban a Visztula déli partjára jött át; az eddig Sztropkó körül álló o. VIII. hdt. *parsága* Neu Sandec-en van, azzal a lehetőséggel, hogy ez az itt gyülekező o. hdt. vagy a 3. hds. nyugati szárnya felé, vagy a 4. hds. ellen közbelépjen. Roth altb. még ezen a napon is kétségbevonja, hogy Neu Sandec-be oroszok érkeztek volna, pedig a rádióhíreken kívül ily értelmű hírek érkeznek mindenfelől, a 10. lho., a Bissingen és a Weiss különítmény részéről is.

A Neu Sandec körül lebegő bizonytalanságot mi sem jellemzi jobban, mint az a Hughes-közlés, amelyet a HFP. hadműveleti osztályának főnöke, Conrad legmeghittebb első munkatársa, *Metzger József vezérkari ezredes* XII. 5. 12^h 15' dut. Paie ezredessel váltott:

„Az a VIII. hdt. *úgy* látszik Tylic—Musziná-n át Bártfa felé törekszik. Tehát Roth-nak nem kell attól tartania, hogy a legközelebbi időben a 4. hds.-t fenyegetse.”

Az o. VIII. hdt. helyzetéről és az orosz eltolások felől e napon valószínűleg maga Conrad sincs még teljesen tisztában. De ő nem ér rá várni, neki a homály dacára sürgősen egész elhatározásra kell jutnia és ezen az alapon, a 45. és 39- hadosztályok, valamint a Raymann kombinált dandár bevetésén kívül további hatalmas, imponáló cselekvésre határozza el magát, amely hangosan dicséri a mestert:

„*elhatározza, hogy a 3. hds.-et a 4. hds. csatájába közbelépteti*”.

Indokai: hogy a 4. hds. helyzetén könnyítsen, főképpen azonban, hogy a várt Bochnia-i csatásikert biztosítsa és amennyire csak lehet, kiszélesítse.

Conrad *célja*, hogy az ellenséget nyugatról a 4. hds.-gel, dél felől pedig a 3- hds.-gel megtámadva, nehéz helyzetbe juttassa.

Evégből Conrad az Op. 5010. számú paranccsal XII. 5. megparancsolja a 3. hds.-nek:

„Az offenzívát *azonnal* indítsa meg és tehermentesítse a 4. hds.-t.”

Hogy miért indult meg a 3. hds. offenzívája a maradék o. 8. hds. ellen mégis csak XII. 8.-án: erre nézve nincsenek közelebbi adataink. Conrad kíméletlen szigorúsággal sürgeti a 3. hdsparásznál a támadóelőnyomulás megkezdését, amiről még szó lesz. Valószínűleg a kárpáti támadóerők csoportosítása körül voltak megbocsájthatlan késedelmeskedések.

Bizonytalan helyzetű, nagyon megtépzott 3. hds.-ünknek sok fontolgatás és habozás nélkül való *rögtönös harcbaléptetése*: nagyvonalú, zseniális stratégiai akarást jelent, céltudatos egészrendszabályt és huza-vona nélküli merész támadást, amelynek nagy a kockázata, mert hiszen Conrad rövid parancsszavával az egy hét előtt megvert és balszármányán visszaszorított, 10 legyengült ho.-nyi Boroevic hds.-et felderítetlen viszonyok között, emberi számítás szerint csekélyke eséllyel a kétszer oly erős, győzelmes Brussilow hds.-nek lendíti neki, amikor senki sem szavatolhatott érte, hogy a letört és megbízhatlan IX. és a kimerült 6. ho. nem-e mondanak majd újból csődöt?!

A rendkívül súlyos kockázatnak örömteljes, habozás nélkül való vállalásában és az erőteljesen szorgalmazott végrehajtásban nyilvánul meg Conrad hadvezéri nagysága.

XII. 6. Mindmáig csupa kedvező hír érkezett a *Szerbia-i* hadszíntérről; a mai napon azonban Conrad, teljesen meglepetésszerűen megdöbbenő jelentést kap, amelszerint a szerbek Potiorek 6. hds.-ének XVI. hdt.-ét 20 km.-re visszavetették és a XIII.-t is visszaszorították. Kétséges — így végződik a jelentés —, hogy az 5. hds.-nek sikerül-e majd a 6. hds.-et tehermentesítenie?

Balkán-i haderőnk közeli teljes kudarca előreveti árnyékát. . .

A helyzet jellemzéséhez tartozik, kuriózum gyanánt, Potiorek táborszer-nagynak Conrad-hoz intézett, még XII. 5.-i keltezésű alábbi szolgálati távirata:

„Ha most *egy új ho.-t* állítanak rendelkezésemre: ez a szerb helyzetet röviden eldöntené és akkor lehetővé válnék számomra, hogy sokkal nagyobb erőket adjak le Északra.

Kérem, hogy ezt a javaslatot megfontolás tárgyává tegye.

Potiorek s. k. tszgy.”

Erre Conrad-nak, írásaiból kivehetően önnönmaga számára csak ez a felelete: „Potiorek tszgy. annyira nem volna tisztában a maga helyzete felől, hogy ezt *komolyan* lehetségesnek tartja?”

*

A 45. ho. vasúti szállítása Dobra—Tymbark-ra ma XII. 6. délelőtt 1^h kezdődik. A 78. dandár élzászlóalját Zabierzów—Krakó-n ma este rakják vasútra.

A 4. hds. lovassága (10. lho., Bissingen különítmény és Weiss különítmény) Neu Sandec körül a nagy orosz túlerő ellen sikertelenül harcol. (Részletek a 7.a. vázlat szövegben.)

XII. 7. A orosz hadszíntéri harcok általában továbbra is kedvezően alakulnak.

Conrad intézkedései, a Neu Sandec—Limanova-i fenyegető helyzet ellenére, mégis mind a már negyednapja tomboló Lapanów-i csata győzelmes vezetésére és átütőerejű befejezésére összpontosulnak, mégpedig nem csupán további erők bevetése útján, hanem a vontatott megmozdulású 3. hds. oly értelmű irányításával is, hogy megparancsolt előnyomulását a legrövidebb időn belül kezdje meg és a harcba mielőbb lépjen közbe.

A 3. hds. ugyanis, bár XII. 5. a támadás *azonnali* megkezdésére kapott parancsot: ennek eddig tudvalevően nem tett eleget, mert a hadseregparancsnokságnál az előnyomulás megkezdését megelőzőleg, előbb minden, még oly kis erőt is magukhoz akartak oda vonni. Ennek az adott viszonyok között vétkes időfecsérlésnek a HFP. a XII. 7. Op. Nr. 3087. parancsa elejét veszi: nem szabad, hogy a 3. hds.-nek Conrad kényszerű jóváhagyásával utólag XII. 8.-ra elhalasztott támadása további késedelmet szenvedjen, hanem az orosz 8. hds. ellen elrendelt előretörést a meghagyás szerinti irányokban (8.a. vázlat szöveg 4. bekezdés) XII. 8. meg *kell* kezdeni.

A 4. hadseregparancsnokságnak tudomására jutott, hogy az 1. hds. déli szárnyán beosztott magyar 15. ho. a már jól kiépített védőállásban könnyen nélkülözhető volna, azért kéri annak átutalását, a Kfitek seregcsoport északi szárnyán leendő bevetése céljából. Conrad a kérelemnek helyt ad s egyidejűleg a II. hdt.-beli Raymann ezds. *kombinált dandárának* Limanova felé való szállítását is elrendeli, aminél az a 39. ho. utolsó vasúti szállítmányához csatlakozik oda.

A *Kritek seregcsoport* parancsot kap a 4. hadseregparancsnokságtól, hogy másnap, XII. 8.-án a Rába mentén történő erélyes előtörésével a Roth

seregcsoportot hathatósan támogassa. Utóbbi a XI. hdt.-nek az arcvonalból való kiszorulása után (10.a. vázlat, Megjegyzés 2.) annak *három dandárából Lapanów-nál erős tartalékot alakít.*

Roth altb. a 4. hadseregpáncsnokságtól XII. 8.-ra azt a *meghagyást* veszi, hogy a támadás folytatása mellett „gondoskodjék a Neu Sandec felől való ellenséges behatás elleni *feltétlen biztosításról.*”

Mialatt a 4. hds.-nek északi arcvonala XII. 7. általában kedvezően áll: addig a hadsereg keleti oldala körül — a Bytomsko—Laskowa—Mordarka vonalon (10. a. vázlat útrajza) — a viszonyok kedvezőtlen fordulatot vettek. Ugyanis a 6. lho.-t orosz túlerő már a XII. 6.—7.-re hajló éjjel Dobrosiecz-re szorította vissza, ahová nagyon kimerülten, lövészer és élelem nélkül érkezett oda. A Lososina-völgyet Javorzna-nál csupán a lho. két gyengeállományú dragonyosezrede próbálja elzárni, pedig Tegoborze felől Jakobkowice-re egy erős ellenséges oszlop közeledik, amelynek elővédje Jakobkowice-ről Ujanowice felé nyomul elő (VIII. hdt. 14. ho.-a.).

Báró Nagy Gyula altb. Kanina-ról jelenti Roth-nak, hogy túlerővel áll szemben, amely a Lososina-tól délre eső magaslatokra is küld fel csapatokat (7.b. vázlat). Erre a Tymbark-nál kirakodó 45. Lw. végdandárja (90. Lwdd.) 3^h 30' dut. parancsot kap, hogy a legelőször beérkező zászlóalj (C—1') a Dzielec magaslaton át a Salasz 909 trig, felé küldje előre, azzal a feladattal, hogy úgy Nagy altb.-nak, mint a Javorzna-i dragonyosoknak északi, illetőleg déli oldalát biztosítsa és a hegyoldalokban előnyomuló ellenséges osztagokat oldalozva támadja meg és vesse vissza. A Salasz—Dzielec magaslathátát okvetlenül tartania kell.

Az 1:75.000 vázlatokon a Salasz-tól délre elterülő terület a „nehezenjárható sziklás hegyoldal” megjelölést viseli.

Roth altb. későneste riasztó jelentést kap *Kamná-ról*: Nagy altb. 6^h dut. a Mecina-n és Długoleka-n át fenyegető túlerejű ellenséges támadás elől a megerősített (?) Limanova-i állásba visszavonul; jelenti továbbá, hogy délután Podegrodzie-nél, Neu Sandec-től délnyugatra (10.a. vázlat útrajza) egy gyalogsággal megerősített o. lho.-t állapítottak meg, amelynek erős biztosítócsapatai Swidnik körül állnak.

*

E napon, XII. 7. déltájban a 10. lho. páncsnokául kinevezett gróf Herberstein tbk. jelentkezés végett Dobrá-ra érkezik. Báró Nagy altb. és gróf Bissingen tbk. a HFP. rendeletére a seregcsoportpáncsnokságnál rendelkezésre maradnak és a Limanova körüli összes csapatok páncsnok-

ságával Herbestein tbk.-t (Herberstein csoport) bízzák meg s ebben a minőségében közvetlenül Roth altb.-nak rendelik alá.

A Herberstein csoport vezérkarifőnökéül ugyanazt a Kade nevű vezérkari őrnagyot jelölik ki, akit Limanova műszaki megerősítésével bíztak meg, ellenben a 10. lho. vezérkarifőnöke továbbra is Denk Gusztáv vezérkari százados marad.

Herberstein tbk. Dobrá-n a délutánt alapos tájékozódásra használja fel és aztán Limanová-ra megy, ahol a Limanova-i csata első napján, XII. 8. del. 2^h 45^l-kor átveszi a csoportparancsnokságot, amelyet a XII. 8. és 9. teljes eredménnyel önállóan vezet, XII. 10.-e folyamán pedig — mint a megerősített 10. lho. parancsnoka — a Hadfy csoport kötelékébe lép.

*

Helyzet és események a Roth seregcsoportnál XII. 7. (I. rész).

A XII. 7. esti helyzet a seregcsoport Bochnia felé néző arcvonálánál, úgymint az előző napokban, kedvező; ellenben a Raybrot—Mordarka-vonal körül, a 4. hds. keleti oldalában korántsem mondható biztatónak.

A német 47. ho.-tól nyugatra, Roth-nak az eddigi négy napi csata során XII. 4.—7. fokozatosan végül 4½ ho.-a. gyűl össze egy csatasorba (½ 11., 30., 8., 3· és 13·), valamennyi gyengeállományú és az eddigi hősies és heves támadások folyamán tetemes veszteségeket elszenvedett kiválóan derék osztrák seregetest. A 8. és 3. ho.-k, mert előttük északra nincs ellenség, a támadás folytatásához (súlypontáthelyezés) északkeletnek kanyarodnak fel.

A n. 47.-től jobbra (délre), a 45. Lwho.-nak jórésze még nem érkezett be. A 39. ho. beérkezésének idejét pedig Roth akkor még nem tudja. A valóságban a 78. dandár élzászlóaljját (16) Zabierzów-on XII. 6.-án este rakták vasútra és az XII. 8. dut. 11^h kor, a dandár zöme pedig a XII. 8.—9- hajló éjjel rak ki Tymbark-nál.

Roth altb. a viszonyok folytán és mert a Ljubicic-csal szemben állott XI. és IX. o. hdt.-ek a reájuk zúdult rajtaütés kivédésére, nyugati szárnyunk elöl kitérve, sietve Bochnia—Niepolomice felé vonulnak vissza: kénytelen volt offenzívájának eddigi súlypontját a *jobb* (keleti) szárnyról a lökemocsoport *bal* (most már, az északkeletre való fölkanyarodás folytán) északi szárnyára áthelyezni, amely érdekes és harcteknikailag föltötte tanulságos, szép hadműveletet, a *megváltozott körülményekhez való rögtönös alkalmazkodással* a kitűnő seregcsoportparancsnok iskolapéldának beváló mesteri módon hajtja végre.

A XII. 7. estig kialakult helyzet így fest: a támadásban megakadt n. 47. ho. nagyon súlyos arctámadásban, arccal északnak; a többi győzelmesen előrejött lökemcsoportbeli hadosztály zöme arccal északkeletnek, az Alsó Stradomká-ra, Bochnia felé néző fronttal. Roth sziklaszilárdan ahhoz tartja magát, hogy az eddig négy napon át erős, véres küzdelmek árán szerencsésen előrejutott offenzívát, *tekintet nélkül a Limanova tájékaról fenyegető veszedelemre*, törhetlenül és minél nagyobb lendülettel folytatnia kell. A veszedelmet más csapatoknak kell kivédeniök. Roth tulajdon szavai szerint:

„A Kanina és Limanova között mindinkább fokozódó veszedelem tudatos elhanyagolását a seregcsoportparancsnok kénytelen volt vállalni.

Minden, valamely önálló feladattal megbízott csapatvezetőt olyfokú felelősség terhel, hogy azt csak az érezheti át, csak az értheti meg, aki maga is volt már hasonló helyzetben. Az ily súlyos elhatározásokért a vezetőnek Isten szent színe előtt, legfelsőbb Hadura és ezernyi ezer családdal szemben és végül saját lelkiismerete előtt kell magát igazolnia. Mindent meg kell kockáztatnia, hogy mindent elérjen. De mit szól majd a kegyetlen kritika, ha vállalkozása kudarcba ful? ..”

Roth altb. XII. 7.-én közvetlenül éjfél előtt adja ki a másnapra, XII. 8.-ra szóló intézkedést a *támadás erélyes folytatására*. Az idevágó részletekre később térünk vissza.

BEVEZETŐ HADMŰVELETEK.

b)

- LIMANOVA. -

ROTH ALTB. LOVASSÁGÁNAK MŰKÖDÉSE
NEU SANDEC—KANINA—LIMANOVA FELÉ
1914. XII. 2.—XII. 7.

(7.a., 7.b. és 10. a. vázlat.)

A Limanova—Lapanów-i kettős csataelnevezés, a névbeli sorrendet tekintve, nem fedi pontosan a valóságot, mert a Lapanów körüli XII. 10.-iki nemleges eredményű döntés egy teljes nappal megelőzi a Limanova-i XII. 11.-iki győzelmet. Az előbbi csata a 4. hds. főerejének északkelet felé, Bochniá-ra irányuló arcvonalában zajlik le, a Limanova-i csata arcvonala ellenben divergálóan délkeleti irányban, Neu Sandec felé mutat. A két csata a keletre néző Lysa Ga.—Laszkova—Bytomsko arcvonal közvetítésével áll egymással szervi összefüggésben. Ilyen értelemben a Limanova-i csata a 4. hds. kötelékében annak legdélibb szárnyán lejátszódó, lényegileg önálló csatamozzanatot képez, amelyet Roth altb. lovasságának Neu Sandec felé irányított hadműveletei *vezetnek be*.

A lökemecsoport parancsnoka a 10. lho. és a Bissingen tbk. különítmény bevezető hadműveletei számára világos paranccsal *Neu Sandec birtokbavételét* tűzi ki feladatul. Ugyanazt a feladatot kapja a 3. hds.-béli Weiss ezredes különítmény is. Eszerint lovascsapataink három irányból törnek előre a mizsámunkra pillanatnyilag főfontosságú város felé éspedig: délről, a Poprad völgyéből a Weiss különítmény; nyugatról, a Dunajec mentén a 10. lho. és északnyugatról, a Limanova—Kanina-i műúton a Bissingen különítmény.

Roth altb. úgy remélte, hogy ez a Neu Sandec-nél egybefutó háromrendbeli előnyomulás elegendő lesz az ott feltételezett orosz lho. visszavetésére és azután a városnak birtokunkban való megtartására.

*

NEU SANDEC FELÉ.

XII. 2. A 10. lho. retablirozó körletéből (Rabka körül, 7.a. vázlat) előre jöve, ma este éri el Neumarkt-ot és ott másnap pihenőnapot tart;

a 11. hvlho. — benne a Bissingen különítmény — jóideje Mszana Dl.-nál laktáborozik, miközben ezredei felváltva kerülnek a Dobra-i magaslati harcállásokba, éles érintkezésben a gyalogsággal megerősített erős orosz lovassággal;

a 4. lho. útján a Szurmay altb. seregcsoporttal leendő összeköttetés helyreállítására Czorsztyn felé kiküldött *Thomka Z. különítmény* (a 3. hvhue.-beli Valérián és Kovács századosok századai és egy géppuskásszakasz) működését külön ismertetjük.

XII. 3. A seregcsoportparancsnokság (XIV.) Dobrá-ra költözködik át s a csata végéig ott marad. Előttevaló napi Intézkedése alapján (vázlat-szöveg):

a 10. lho. Neumarkt körül pihenőnapot tart, azonban a hírszerző-szolgálatot már e napon megkezdi:

báró Fiáth Béla százados a 10. hue.-béli 3. és 5. századokkal: hírszerző-különítmény, a Dunajec völgyében Alt Sandec-re lovagol és a Weiss különítménnyel együttműködve, a várost és a hidakat megszállja és tartja;

Grézer Károly százados ^(1. hvlho.) helyreállítja az összeköttetést gróf Bissingen-nel.

A 10. lho. Roth altb.-tól XII. 4.-re beható parancsot kap, azzal a meghagyással, hogy azt a Weiss különítménynek is hozza tudomására: „Tájékoztatás Bissingen-ről; a lho. Neu Sandec-re nyomul elő és — a Weiss különítménnyel együttműködve — a várost elfoglalja. Ha ellenséges erők Neu Sandec-ről Kaniná-ra nyomulnának elő, azokat hátbatámadja.”

Gróf Bissingen tbk. különítménye Tymbarck-on át Limanová-t éri el. A 10. lho. és a Weiss különítmény felől való tájékoztatása után feladata: meneteljen Kaniná-ra és igyekezzék Neu Sandec-re előnyomulni és az ott jelentett ellenséget „elfogni”, de legalább is akadályozza meg előnyomulását Limanová-ra.

Hadrendje: a Salzburg-i ^{39.} zászlóalj, Niedereder őrnagy alatt, Limanová-tól délkeletre, a 624. m. p. magaslaton (7.b. vázlat);

a LI. (kétszáz fő) a Nafta Finomító-nál;

a 11. hvlho. lövészosztálya, Olasz Ödön százados alatt;

a ^{3. hvlho.} ^{3. század.} Diószeghy A. százados alatt;

Pálffy és később Vargyas százados ^{3. hvlho.} ^{3. század.};

Böszörményi főhadnagy 5. hvhue.-beli géppuskásszakasza és végül all. hvlho. 3. lovasütege, Kágerer százados alatt.

A Baintner Ernő Szeged-i 3. hvhue.-beli őrnagy vezényelte fenti két századnyi lovasságot és géppuskaszakaszt kivéve, a csapatokat páncélvonaton szállították Limanová-ra.

A *bárá Nagy Gyula* altb. *Ihdt.* (6. lh. és a 11. hvlh. zöme) tekintetében a 7.a. vázlat szövegére utalunk.

*

A szerencséskezű *Bauer Gyula* Szeged-i 3. hvhue.-beli főhadnagy hadműveleti szempontból már korábban méltatott, rendkívüli horderejű járőrlovaglásának lefolyását és eközben egy orosz Hadsereg Intézkedés elfogásának esetét ő maga így adja elő:

„XII. 3.-án reggel nyolc lovassal járőrbe indultam Dobrá-ról Tymbark-és Limanová-n át Neu Sandec felé. Az erdős, nehezen áttekinthető terepen sűrűn láttunk ellenséges járőröket, Tymbark-ba is csak egy ellenséges járőr elűzése után tudtunk bejutni. Körülbelül déltájban, alighogy Limanová-t elhagytuk, két éllovasom megáll: járőrömmel felzárkózva, egy terephullám mögött a műúton két tányérsapkást pillantunk meg. Nem gondolhattam mást, minthogy egy ellenséges járőr éllovasaival állunk szemben. Az útról *nem* volt tanácsos letérni, mert a havas-fagyos terepen lóháton *egyáltalán* nem lehetett mozogni, ezért aztán minden taktikázás helyett „Kardot ránts! Vágtát!” vezényeltem és nekikrontottunk. Az ellenséges lovasok erre tüzelni kezdtek reánk, majd vágtában megfutamodtak. Bár kissé kellemetlen érzés volt, hogy se jobbra, se balra nem volt kilátás és nem tudhattuk, hogy mibe vágtázunk bele, de azt gondoltam magamban: ha már belekezdünk, most már mindegy! Ezután egy, szinte mozivásznonra kívánczó indiánus jelenet-féle következett: a menekülő két orosz lovas vágta közben, a nyeregben hátrafordulva pisztollyal lövöldözött ránk, mire a mellettem vágtató Harty Péter huszár lekapja karabélyát és ő is tüzel. A mi lovaink az oroszokéinál sokkal gyorsabbak: az eredetileg kb. 300 méternyi távolság egyre kisebb *lett* s közben egyre lövöldöztünk egymásra. Alig lehetünk tőlük 100 méterre, amikor egyszerre csak az egyik orosz vágta közben mint egy zsák lefordul a lóról: Harty huszár, persze véletlenül, de Winetounak is becsületére váló mesterlövéssel pont fejen találta. A másik orosz, az útról letérve el akar menekülni, de a terepen ő sem tud mozogni, mire megáll és megadja magát. Ez a hely a Limanova—Neu Sandec-i műúton volt, kb. 2—3 km.-nyire Limanová-tól délkeletre.

Az időre nem emlékszem pontosan, de úgy déltájban 12^h—1^h között történhetett az eset. Az orosz fogolynál egy olyanféle irattáskát találtunk, mint amilyennel az irodaszolgák járnak postára. Nem értem rá megnézni,

mi van a táskában, mert az igazat megvallva nagyon kellemetlenül és bizonytalanul éreztem magamat, tekintve, hogy kb. két km.-t vágáztunk minden felderítés nélkül. Éppen azért a táskát hamar hátraküldtem Baintnerhez, magam pedig a járőrrel rögtön még vagy egy km.-t továbbvágáztam, hogy az erdőből mielőbb kijussak. így történt.”

*

XII. 4. A Lapanów-i csata első napja; támadás.

Események:

A 10. lho.-nkl: A lho. Laczko környékét éri el.

A báró Fiát h Béla százados hírszerzőkülönítménybeli *Marschall Károly* hadnagy este rajtaüt az Alt Sandec-en éppen vacsorázó kozák helyőrségen és kiveri a városból, amely most már fokozatosan mind hevesebb harcok árán birtokunkban marad. A hírszerzőkülönítmény megerősítésére paraszt-kocsikon odaszállítják a Nagykanizsa-i ^{21. h.v.} ~~14. 8. század-i~~ és egy géppuskászakaszt, valamint Mayer őrnagy Ldst. zászlóalját, aki azonban rövidesen megsebesül és eltávozik.

A Weiss különítménnyel Rytro-nál az összeköttetést helyreállították.

A 10. lho.-nak XII. 5.-i működését Roth altb. XII. 3.-i Intézkedése szabályozza.

A Bissingen különítmény Kaniná-t éri el; XII. 5.-re ugyancsak a XII. 3.-i Intézkedés szolgál alapul.

X/7. 3. (10. a. vázlat.) A Lapanów-i csata második napja; támadás.

Események:

A 10. lho.-nál: a Weiss különítménnyel történt megállapodás alapján, a lho. a Dunajec mindkét partján nyomul elő Neu San dec-re, két oszlopban és pedig a *faoszloppal* a bal-, a mindhárom fegyvernemű *jobboszloppal* (Báró Fiáth százados) pedig a jobb parton.

Báró Fiáth százados megerősítésére *Hertelendy Miklós* 10. hue.-béli százados reggel Lackó-η parancsot kap, hogy a ^-^^- fedezete mellett a hadosztálytüzérség 2. ütegével lovagoljon előre a Golkowice-i hídon át Alt Sandec-re.

A Dunajec jobbparti, Alt Sandec körüli harcok:

Hertelendy Miklós százados, alighogy ideérkezett, máris heves harcba keveredik: az oroszok Neu Sandec felől erélyesen támadnak, tüzérségük a Poprád keleti partja menti útról nyílt tüzelőállásból tüzel. A támadást a mieink, a Weiss ezredes lovasaival vállvetve visszaverik és most már maguk mennek át támadásba.

Időközben ugyanis megérkezik Weiss ezredes egy zászlóaljnyi gyalogsága is, amely dél felől Biegonic irányában átkarolólág lép harcba. A Biegonic-ot uraló magaslatot a vasúthíd közelében a 20.-as honvédek foglalják el. A támadás azonban az erős orosz tüzérségitűz hatása következtében megakad s a Landsturm zászlóaljbeliük visszafelé kezdenek szaladni. Most Fiáth Béla, Marencsics küldönckáplár kíséretében előresiet a vasúthíd felé, hogy a visszazönlő Landsturmot újból előrehajtsa. Ekkor leli hősi halálát: a Limanova körüli harcok első fájdalmas tisztí áldozata . . .

Holttestét bajtársai csak késő délután tudják Alt Sandec-be visszahozni, ahol a temető halottasházában érckoporsóban ravatalozzák fel, hogy másnap eltemessék. Az ünnepélyes temetést a heves orosz tüzérségitűz miatt többször félbe kellett szakítaniuk.

Fiáth helyett Hertelendy Miklós százados veszi át a parancsnokságot; a város keleti szegélyét tartja megszállva. Közben az ismételten ellentárfiadó ellenség ereje fokozatosan növekszik.

Most estefelé a 10. lho. parancsnokságtól parancs érkezik, amelyszerint Hertelendy a ho.-beli összes csapatokkal vonuljon be a ho.-hoz Kadacza-ra. Weiss ezredes kérelmére azonban a ^{30. haa.} ~~3. and.~~ (Folis százados) egyelőre még nála marad.

A Dunajec bal parti támadás (10. 0. vázlat):

A Lackó területből Stadló-n át támadólag előnyomuló *faoszlop* (10. lho. zöme) Podrzece—Chochorovice körül ellenséges gyalogságot szorít vissza és ezzel egymagasságba jut a Biegonic körül védelemre szorítókozó Weiss ezredes harcvonalával.

De most aztán, ezen a Biegonic—Podrzece—Chochorovice vonalon a 10. lho. és a Weiss különítmény Neu Sandec-i offenzívája *végkép elakad*.

Éjjelezés: a 10. lho. zöme az Alt Sandec keleti szegélyét tartó Weiss különítménnyel kb. egymagasságban, az előcsapatokkal Stadló körül.

Az eddigi harcok árán szerzett *jelderítés eredményei*: Neu Sandec-ben ellenséges túlerő, sok gyalogság is és erős tüzérség; de hogy mily erejű, az eddig nem volt megállapítható.

Események a Bis singen tbk. különítménynél:

A tábornak maga is, épúgy mint Roth altb. abban a meggyőződésben él, hogy Neu Sandec-ben nincs jelentősebb ellenség és ettől a nézetétől akkor sem tágít, amikor a Limanová-ról Neu Sandec felé felderítésre előjött Szeged-i 3. hvhue.-beli Baintner Ernő őrnagy (2 század és egy géppuskászakasz) a város körüli valóságos és pontos helyzetről jelentést tesz neki.

Kicsi híja, hogy a bátorságáról híres tábornok vezérkari tisztjével együtt be nem autózott Neu Sandec-be

A seregcsoport XII. 3.-i Intézkedése alapján a különítmény XII. 5. reggel megindul a város felé: a Kaniná-nál vele szemben állott gyengébb ellenséges lovasság visszavonul előle. Amikor a különítmény déltájban Trzetrzewinát éri el, Neu Sandec felől a műút mentén kb. 4 zászlóalj és egy ütegnyi ellenséges oszlop nyomul elő Bissingen felé, akinek ezzel szemben mindössze kb. 500 lőfegyvere van csupán. Ezért aztán 5^h dut. vissza kell vonulnia: estig Kaniná-t éri el és ott védőállásba megy.

A Bissingen különítmény *felderítésének eredménye*, mint a 10. lho.-nál: a Neu Sandec-i ellenség ereje nem volt megállapítható.

A Weiss különítmény, a 10. lho. és a Bissingen különítmény *összműködése* tehát nem járt azzal a sikerrel, amelyet Roth altb. remélt. Az enapi rádiójelentés szerint is egyébként kétségtelenül egy erősebb ellenséges erőcsoport érkezett be Neu Sandec-be.

*

Roth altb., a lovassága részéről beérkező jelentések s egyéb hasonértelmű hírek ellenére, XII. 5. este mégis arra határozza el magát, hogy a *lökemcsoporttal az eddigi irányban továbbtámad*, a Bissingen különítményt azonban a Neu Sandec-i fenyegető veszély ellenére sem erősíti meg. A XII. 6.-ra szóló seregcsoportparancsnoksági Intézkedés, kivonatossan:

„XII. 6.-án az összes gyho.-ok az offenzívát az elrendelt irányokban folytatják. A 45. Lwho. vasúton holnap érkezik Tymbark-ba.

A *Bissingen különítmény*, a 10. lho. *Ayû* karöltve és a *Weiss különítménnyel* összhangban a Neu Sandec-i ellenséget visszaveti és az ottani hidakat felrobbantja.”

XII. 6. (10. 0. vázlat.)

A 10. lho.-nál:

Csoportosítás a fent megparancsolt támadáshoz:

Bauer V. tbk. a 8. Idd.-ral (9. hue. és 12. ule.) Podegrodzie-ben, 7^h 45' del. Podrzecze—Szwiniarsko felé *arcban támad*;

Horthy I. ezdsddnok csoportja (13. hue. és egy géppuskásszakasz) a Chochorovice-től 2 km.-re északnyugatra eső magaslatlatháton (Dabrova), Neu Sandec irányában, *átkaroló támadást* intéz és

a ho.-tüzéség 1. és 3. ütege, Kiss F. szds. alatt a Dabrovától 1½ km.-nyire délnyugatra eső magaslaton (Brzezinka) megy állásba, hogy onnét úgy az arccsoport, mint az átkarolócsoport támadását előkészítse és támogassa.

A Golkovice-i közúti híd felgyújtását előkészítették. A Weiss különítménytől a ^{10. hsz.} 9. l. sz. sz. sz., egy géppuskásszakasz és a 2. üteg Hertelendy százados alatt Naszacowice-nél 9^h 30' del. bevonult a ho.-hoz; csupán a, ^{10. hsz.} 3. sz. sz. sz. százados maradt egyelőre Weiss ezredesnél. A 2. üteget Bauer V. tbk. rendelkezésére Podegrodzie-re küldték előre.

A 10. lho. megparancsolt támadása azonban, Roth altb. újabb parancsa folytán nem kerül végrehajtásra és Horthy István ezredesdandárnok a hadosztálytól meghagyást kap, hogy csoportjával a Przyszowá-tól keletre eső magaslatokon át (7.b. vázlat) avatkozzék be a Bissingen különítménynek Kaniná-nál folyó harcába. A hadosztálytüzérség két ütege, az 1. és 3. üteg megerősítésül Horthy-hoz vonul be. Mások szerint a beavatkozás Horthy István saját elhatározásából történt.

KANINA—LIMANOVA FELÉ.

Ezzel XII. 6. megkezdődött a 10. lho.-nak áttolása a Dunajec völgyéből a Limanova—Neu Sandec-i hadműveleti irányba. Rövidre rá, parancsra, a 10. hue. *Markovits Kálmán* ezds-ezredparnok alatt Zagorów-on át Kaniná-ra lovagol, ugyancsak a Bissingen különítmény támogatására, ahová 3^h dut. érkezik be és miután a harc itt időközben ellanyhult, a helység déli hegyoldali részében mint Bissingen tbk. tartaléka laktáborba száll.

3^h 15' dut. Roth altb. parancsörtszt útján szóbelileg elrendeli, hogy a lho. többi részei is (8. Idd.) azonnal vonuljanak el Kanina felé és a Bissingen különítmény harcába lépjenek közbe. *Gyülekezés:* a Naszacowice—Swidnik-i úton, indulás 4^h dut.; a teljes sötétség beálltával Swidnik körül: 1 aktáborbaszállás.

A 10. lho.-t szinte az utolsó percben kanyarodtatják fel Limanova felé. A késedelmeskedés azzal végződhetett volna, hogy a túlerejű orosz lovasság (2 lho., 8.a. vázlat) a 10. lho.-t is — amint ez a Weiss különítménnyel megtörtént — nyugati irányban való visszavonulásra kényszeríti és az ellenséges főbetörésiirányból — Kanina-Limanova — távoltartja.

A Bissingen különítménynél:

A 4. hdsparság folytonos aggályoskodása a Neu Sandec-i betörési-irány miatt és a velejáró lelki nyugtalanság végül is arra készítetik Roth altb.-t, hogy kiautózzék Bissingen-hez. Ütközben megnézi a Limanova-i készülő állást, értéktelenségével tisztába jön, de azzal vigasztalja magát, hogy „mégis csak történt valami, ami később bevált(?)”.

Kaniná-nál az autót ellenséges tüzérség lövi, annak jeléül, hogy az ellenség Bissingen-hez nagyon közel jutott már, aki közvetlenül Kaniná-tól

keletre kedvező védelmi állásban áll. Roth altb. most ellenséges gyalogság előnyomulását figyelheti meg, amely déltájban a Mecina-Pieklo vonalat éri el. (A 7.b. vázlat: a ma, XII. 6. még lagymatagon fellépő fáradt ellenség helyzete XII. 7.-én nagyjában változatlanul ugyanaz marad; a saját helyzetnél: a Bissingen különítmény ma, XII. 6. délelőtt még egyedül harcolt.)

A 10. hue.-beli Wolnhoffer Emil főhadnagy hírszerzőjárőrparancsnok jelentése szerint: Neu Sandec-nél tetemes ellenséges erők bent a városban és kelet felől oda előnyomulóban.

A gróf Bissingen-hez beérkezett jelentések, valamint a 4. hadsereg-parancsnoktól kapott közlések szerint is: a Mezőlaborc felől előrejött orosz VIII. állítólag Neu Sandec környékére érkezett. Roth a híreknek nem ad hitelt és azok ellenére elhatározza, hogy a *Bochnia-i offenzívát folytatja*. Bissingen a helyszínén parancsot kap tőle, hogy Kaninánál maradjon és az ottani állást tartsa. Roth altb. rámutatott a különítmény feladatának nagy fontosságára: a csata sorsa attól függ, hogy jól oldja-e meg? Most rendeli el továbbá, hogy — mint már említettük — a 10 lho. *ne támadjon többé Neu Sandec-re, hanem vonuljon Kaninára*, a Bissingen különítmény közvetlen támogatására. Ezenfelül az egységesebb vezetés érdekében elrendeli, hogy az eddigi beosztásában nélkülözhetővé *vilt báró Nagy Gyula altb.* másnap, XII. 7.-én reggel Laskowáról induljon Kaninára és ott vegye át a 10. lho. és a Bissingen különítményből megalakuló *lovashadtest parancsnokságát*.

Roth altb. Intézkedése XII. 1.-re (kivonatosan) újból Neu Sandec birtokbavételével kísérletezik:

„Báró Nagy Gyula altb. Kaninánál átveszi a lhdtparságot és Neu Sandec-re tör előre. Abban az esetben, ha ezt túlerejű ellenség lehetetlenné tenné, akkor a Kanina-i állás okvetlenül tartandó.”

A HFP. végül a Poprád nyugati partján Alt Sandec-ről visszavonult Weiss különítménynek parancsot ad, hogy XII. 7.-én újból Neu Sandec-re menjen előre.

XII. 7. (7.a. és 7.b. vázlat): az enapi eseményeket később beszéljük meg.

*

THOMKA ZOLTÁN SZÁZADOS KÜLÖNÍTMÉNYE

XII. 2.—XII. 7.

(7.a. vázlat; a „Th. Z.” alatti „2” számjegy törlendő).

A különítmény (a Szeged-i 3. hvhue. két százada és egy géppuskás-szakasz) Baintner Ernő őrnagy-ezredparnoktól Mszana-Dolná-n *parancsot*

kapott: „A különítmény főfeladata, hogy a 3. hds.-beli 4. lho.-lyal az *összeköttetést* helyreállítsa. Továbbá: derítse fel a Dunajec völgyét Czorsztyn-ig. Irány: Neumarkt-on át. Ott jelentkezék az osztrák-galicia-i csendőrparancsnoknál, aki majd a helyzetről tájékoztatja. További parancsokat tőle kap.

Itt az ellenségről csupán annyit tudunk, hogy a Dunajec völgyében nyomul elő és állítólag Czorsztyn-ig jutott. Igyekezék tért nyerni és mielőbb jelentést küldeni.”

Thomka szerint: „Czorsztyn-ig az út igen nehéz volt. Az ólmos esőtől sikos, hepe-hupás úton a mi, még mindig nyári vasalású lovaink alig bírnak járni, úgy, hogy a lovakat az egész úton vezetnünk kellett.”

XII. 2. Thomka századost a Neumarkt-i csendőrparancsnok a helyzetről oly értelemben tájékoztatta, hogy az oroszok a Dunajec völgyében előnyomulnak, Czorsztyn-t már elérték és hogy a parancsnok az oroszok elől már be is vonta az alája tartozó osztrák-galicia-i csendőrséget, amely 150 emberével Neumarkt-on a visszavonulásra készen áll; Thomka százados a jelentéseket küldje hozzá, lehetőleg táviratilag (Kroszczenko-ig a vonal még érintetlen), a csendőrparancsnok a jelentéseket majd telefonon továbbítja all. hvlho.-hoz.

A különítmény a kapott parancs értelmében Reiber Ernő hadnagy útján *XII. 5.-ig összeköttetést* létesít a Berndt tbk. 4. lho.-ához s ezzel közvetve a Szurmay altb. seregcsoporttal is. (4 napi járőrmenet, embermagasságnyi hóban.)

XII. 3- A különítmény déltájban folytatja előnyomulását; járőrök a völgyúton Czorsztyn-ra és egy járőr az északon párhuzamos hegyúton kelet felé, amely utóbbiról rövidesen kitűnik, hogy az embermagasságnyi hó miatt járhatlan. Éjjelezés Harklová-n.

Az est folyamán beérkezett járőr jelentések szerint: Czorsztyn-nál nincs és nem is volt ellenség.

XII. 4. Előnyomulás: Czorsztyn-ra. Felderítés: Kroszczenko-ig. Járőr-jelentések: napok előtt egy, azóta eltűnt erősebb kozák járőr garázdálkodott Kroszczenko körül. Thomka szerint emiatt az egy orosz járőr miatt történt a csendőrök Neumarkt körüli összpontosítása.

XII. 5. és 6. Előnyomulás Kroszczenko-ra; felderítés: Alt- és Neu Sandec felé. Thomka a feladatot Kroszczenko-ról szándékozik megoldani és ott akarna maradni, de a 11. hvlho. parancsára visszamegy Czorsztyn-ra és Kroszczenko-n, felváltás mellett, mindig csak az egyik század marad kint. A táviróvonal felhasználásával a járőrök igen jó jelentéseket küldtek.

Kroszczenko-n az osztrák-galicia-i közigazgatásnak volt egy saját hírszerzőkémcsoportja, amely jól működött.

XII. 7. Parancs érkezik, hogy a különítmény a Dunajec völgyében orosz lovastűlerő elől nyugat felé visszavonult Weiss különítményhez csatlakozzék majd oda.

Thomka százados szerint ugyanakkor, amikor a kb. 150 osztrák-galicia-i csendőrt pusztá vakhírre visszarendelik Neumarkt-ra: a Czorsztyń—Nedecvár közti Dunajec-hídon, a magyar határon, nap-nap után két szál kakastollas magyar csendőr áll ott őrt „mint két ércszobor”. A magyar közigazgatás további dicséretére pedig megemlíti, hogy amit szemük-szájuk kívánt (élesarkú patkó, vasalásanyag, élelmicikkek stb.): Mattyasovszky főszolgabíró a különítménynek mindenkor *órák alatt* rendelkezésére bocsájtotta.

A Thomka Zoltán különítmény, eleinte távolabb a nagyhadak útjától, a maga elszigeteltségében is derekasan és haszonnal állta meg helyét.

Érdekes mozzanat, hogy a Zabrzez-nél a Weiss különítménnyel és a Schöner O. százados kerékpároszászlóaljjal, valamint a Lengyel légióval XII. 11. folyamán vitézül együttarcoló Thomka különítmény XII. 12.-én 2^h délután tájban, mindenki mást megelőzve legelsőül lovagol be Neu Sandec-re és a százados, saját szavai szerint: „a Nagy Pál tbk. 38. hvho. bevonulását már a kávéház ablakából élvezte.”

*

A LIMANOVA-I CSATATÉR ALTALÁNOS TEREPMÉLTATÁSA. (7.b. és 10.a. vázlat.)

A terepméltatás az 1:200.000 általános-, valamint az 1:75.000 részletes térkép alapján történik.

Általános terepáttekintés: a 10. 0. vázlat szerint.

A harctér a Nyugati Beszkidek északi kifutóin terül el. Meredek, általában neheze η járható hegyoldalok és erős viszonylagos magassági különbözetek.

Az orosz VIII. hdt. (14. és 15. ho.) előnyomulási és támadó terepét, valamint a két fél *egész csataterét* a 7.b. vázlat ábrázolja.

A Herberstein csoport és XII. 10. kezdve a Hadfy csoport harcterületét északon a Javorz 921 trig.—Salasz 909 trig.—Dzielec 626 m. p. éles válaszfalat jelentő magaslatvonala határolja. Az attól tovább északra eső Lososina völgyterületen a csata folyamán a 39. hvgy.- és a 10. lho.-nak egyáltalán nem akadt dolguk.

A határvonaltól közel délre, a Limanova—Neu Sandec-i vasútvonalig terjeszkedő terepsáv a vázlat szerint „nehezen járható, sziklás hegyoldal”.

A területet távolabb északon a *Lososina* jelentéktelen vízfolyása, délen pedig a Neu Sandec-től felfelé már átgázolható *Dunajec folyó* szegélyezi. A kettőjük mellékvizei közti *vízválasztó* vonulata: a Zalesie-tői északra eső Korcsma 765 m. p.—Cichon 929 trig.—Ostra Ga. 928 m. p.—Jezowa Woda—Golców 756 m. p.—577 m. p. Korcsma—Zbyrek—507 m. p.—Salasz 909 trig, magaslathátvonal.

A mi esetünkben, aki ezt a *vízválasztó magaslathátvonalat* a kezébe kapja: az lényegileg *ura a csatatérnek!* Emellett a *Golców 756 m. p.* fensíkszerű magaslatának az adott viszonyok között azért van kimagasló jelentősége, mert a vízválasztó magaslathátvonalból *erős kulcspont* gyanánt mint meredek bástya emelkedik ki: birtoklása a vízválasztó megtartásának kérdését is eldönti.

Csakhogy ám ennek a vízválasztó magaslathátvonalnak aránytalanul nagy a kiterjedése, hosszúsága: kézbentartásához nagy erők kellene, sok csapat. A gyengébb félnek, aki szükségképpen, legalább egyelőre a védelemre kényszerül, a részletesen megjelölt fenti vízválasztóvonalon innen- vagy túlnaneső legközelebbi, még megfelelő, bár kevésbé döntő jellegű terepszakasszal kell beérmie: a mi esetünkben a Leszniewka 629 m. p.—641 m. p.—546 m. p.—483 m. p.—az A—B vonal—Mordarka—Lysa Ga. 785 trig, vonulattal.

Az orosz VIII. hadtest támadásának valószínű legközelebbi célja: a *Mlynne—Nafta Finomító—Tymbark útvonalrész elérése*. Ha az ellenség ezt a vonalat elérte: ez a 4. hds. számára kész katasztrófához vezet és végül teljes vereségét jelenti. Ez a tudat a Limanova-i és Mlynne-i élethalálharcok szívósságának legfőbb lelki rugója.

Orosz fő előny omulási irányok: Jakobkowice felől Ujanowice-n át a Lososina-völgy mentében Mlynne-re (o. 14. ho.) és Neu Sandec-ről Meciná-n át, valamint Kaniná-n át Limanová-ra (o. 15. ho.). Egyébként biztosra vehető, hogy a csatában az orosz támadás súlypontját határozottan nyugatra helyezve, a 15. ho.-t a 14. ho. egy részével vagy más csapatokkal megerősítették. A Limanova-i iránynál az előnyomulásra, közel egymáshoz, két útvonal kínálkozik: az egyik a végig völgyben haladó Marcinkowice—Mecina—Szarysz országút, a másik a végig magaslatiterepen vonuló műút.

A Limanová-ra irányuló orosz támadás a meglevő út-, terep- és egyéb viszonyok szempontjából: egyfelől a Szarysz—Limanova-i vasútvonal, másfelől a Marciszowka közelében folyó 483 m. p.—418 m. p. patakvonallal

között elterülő és a Jabloniec magaslatát uralta terepszakaszbán találkozik az aránylag legkevesebb akadállyal: ez az oroszok valószínű, természetadta *főbetörési területe*, amelyen át a leggyorsabban juthatni be Limanová-ra.

A Dunajec völgyi *Zabrzez*, azután a *Kamienica—Zalesie—Tymbark-i országút rendkívüli fontosságát* az a körülmény domborítja ki különös nyomatékkal, hogy a Neu Sandec—Limanova-i főiránytól nyugat felé, egész a Chabówka—Dobra útvonalig számítva: a Dunajec és a Lososina völgye között ez az országút az utolsó, egyetlen átmenő kocsizható út, amely hozzá még merőlegesen és egyenest belevezet a 4. hds. déli oldalába és hátába. *Ez az irány fenyegeti a 4. hds.-et a legnagyobb veszedelemmel*, különösen erős ellenséges lovasság részéről, bár jelentőségét a főiránytól való nagyobb távolsága első látszatra csökkenti is.

Nagyobb kiterjedésű erdőség: különösen a Golców-tól délre és dél-nyugatra elterülő magaslati terepet borítja.

*

A BOROEVIC ÉS A SZURMAY SÁNDOR ALTB. SEREGCSOPORT, XII. 7. körül.

A XII. 7.-i *nagyhelyzet*, az eddigi ismertetésekre támaszkodva a 7.a. vázlatból vehető ki. Utóbbihoz, a Szurmay seregcsoportot illetőleg megjegyzendő, hogy a seregcsoport (Kornhaber ho. és a ½38. ho.) berajzolt XII. 8. helyzetét megelőzőleg: a Kornhaber ho. XII. 7. még csak Muszyná-n van és Tylic-et a XII. 7.—8.-ra hajló éjjel végrehajtott menettel éri el.

A *Boroevic hds.-nek* a Dukla—Bártfa ellen XII. 8. Conrad parancsára végre meginduló offenzívája keretében, a Szurmay seregcsoport legközelebbi feladata: támadás az o. 8. hds. nyugati szárnya ellen, Bártfa—Tapolytarnó-ra, mégpedig a ½38. ho. Leluchów-ról arctámadással, a Kornhaber ho. pedig Tylic-ről átkarolólag és hátba támad. A 3. hds.-nek a *Bártfa* visszavételére irányult ez a támadása üresbe lökött, mert az oroszok ügyes utóvédharcuk árán Zboró-n át idejekorán és könnyűszerrel elvonulnak a 3. hds. elől és Szurmay altb. most már, Conrad szándékainak megfelelően, XII. 9. reggeltől kezdődőleg Kryzówká-n át — éspedig a!438. ho.-lyal a Kamienica völgyén, Kornhaber-rel attól keletre hatalmas menetekkel előrehaladva — végre neki-lendülhet Neu Sandec-nek. Boroevic a seregcsoport gyors előnyomulását a kevésbé erélyes ütemben, csak 15 km.-es napi menettel nekiindult III. hdt. számára mintaképül, követendő például állítja oda.

A Kárpátokban este és éjjel csikorgó hideg van. Ezekben a napokban *Szurmay Sándor altb. személyes magatartása és működése*, valamint *Boroevic XII. 7.-t parancsadása* külön említést érdemel.

Szurmay még XII. 6. meghülés okozta 39 fokos lázzal betegen fekszik Uzsok körül, Nagyberezná-n és XII. 7. mégis seregszertája után indul Orló—Leluchow-ra. E napon délben személyesen jelenti Boroevic-nek Kassá-*n*, hogy „már egészséges”. Szurmay a jelentkezésről így ír:

„Boroevic nagy örömmel fogadott: Isten hozott, épp jókor jössz! Holnap, XII. 8. az oroszokat az egész fronton megtámadjuk, nehogy erőket vonhassanak el Limanova felé, ahol a 4. hds.-nek teljesen a levegőben lógó déli jobb szárnyát erősen támadják a muszkák, akik itt nálunk, ezen a szárnyon még mindig Bártfa vidékén állanak. Menj azonnal ebéd után Muszyná-ra, ott van Kornhaber az 51. hgyho.-lyal, Orló—Leluchow-nál pedig Nagy Pál a 38. ho. zömével. Utóbbi az oroszokat holnap egyenest arcbán támadja meg, míg Kornhaber egyelőre a Tylicz-i hágóig megy. Nem hiszem, hogy tovább jutna, mert ott sok a kozák. Majd meglátod. *Egyébként a HFP. azt kívánja, hogy küldjek egy erősebb erőcsoporthat Neu Sandec irányában Limanova felszabadítására. De ezt még meglátjuk holnap*”.

Ebből az utolsó mondatból kiviláglik, hogy a Szurmay seregszertája Neu Sandec felé való előtörésének gondolata Boroevic-et — Conrad fenti felhívása ellenére — XII. 7. délben érdemlegesen még nem foglalkoztatja.

XII. 8. a délutáni órákban a Kornhaber hadosztálybeli *Tanárky Béla tbk.* dandára az oroszokat sikeresen oldalba támadja, míg *Nagy Pál* hadosztálya ugyanakkor arcbán támad.

Szurmay így folytatja:

„XII. 8. este aztán jelentem ezt a sikert Boroevic-nek, azzal, hogy 9.-én reggel, ha más parancs nem jön, *Zboró-n át az oroszok hátába kerülök.* Csakhamar megjött Boroevic rendelete, hogy *ne* Zboró felé, hanem vissza a Tylicz-i hágó vidékén keresztül, amily gyorsan csak lehet, mindkét hadosztállyal siessék a Limanová-nál titáni küzdelemben álló és erősen szorongatott magyar huszárok és honvédek segítségére. Nem is volt már szükség további harcokra Bártfa vidékén, mert az oroszok, oldalukban kényelmetlenül megszorítva, a 9.-ére virradó éjjel folyamán elhagyták állásaikat és a magyar föld itt is felszabadult.

XII. 9. és 10. szinte repülve nyomultunk előre, úgy, hogy Boroevic mintának állította oda előnyomulásunkat a lemaradt IX. és III. hadtesteknek.”

A XII. 8. kárbavesztett lökem okozta *teljes egy napi idővesztés*g többé nem volt behozható: a Conrad és Ivanow közt lejátszódó *Neu Sandec-i versenyfutásból* egyelőre az utóbbi kerül ki győztesként. Azonban nem Szurmay erélyén és körültekintésén múlt, hogy a Grybów—Neu Sandec-en át Limanová-ra törekvő orosz VIII. hadtest a Poprad és a Kamienica völgyét, XII. 12. délig terjedő hatállyal, lebíráhatlanul elreteszelhette egyfelől az Alt Sandec-en át Neu Sandec-re irányított 4. lho., másrészt az ugyancsak oda-törekvő 1/238. hadosztály előnyomulása elől.

*

XII. 7., HÉTFŐN,

A LIMANOVA-I CSATA ELSŐ NAPJÁNAK KÜSZÖBÉN. ESEMÉNYEK.

(7.a., 7.b, 8.a., 8.b., 10. 0. és 11.b. vázlat.)

Időjárás: délelőtt verőfény, olvadás, nagy a sár; délután borús, enyhe, néha esik.

A 7.b. vázlat a lhd. visszavonulásának feltüntetésén kívül kétrendbeli helyzetet mutat: egyfelől a báró Nagy Gyula altb. lhad. XII. 7. del. 6^h-tól kb. 6^h dut.-ig Kanina körül vívott védőharcát, másrészt a Kanina tájékaról Loserth tbk. ideiglenes lhoparnok alatt Limanová-ra visszavonult megerősített 10. lho. XII. 7.—8. éjjelezési helyzetét. A kétrendbeli helyzetet, valamint a közbeeső megparancsolt visszavonulást részletesebben külön-külön ismertetjük, épúgy a *VI. hadtestparancsnokság-* és a *39. hvgyho.-nak* ez időben Krakó-tól nyugatra Zabierzów körül megkezdődött vasúti előrevonását a csatatérre is.

VÉDŐHARC KANINA KÖRÜL.

A 10. lho. eltolása a Dunajec völgyéből Kanina felé: A berajzolt 6^h del.—6^h dut.-ig tartott helyzet a következőkép keletkezett: Wysokie mellett a saját csapatbeli visszavonulási jelnél (pontozott vonal) a „XII. 5.” írás azt jelenti, hogy a Neu Sandec-re aznap előrement *Bissingen különítmény* még e napon az orosz túlerő elől Trzetrzewina tájékaról Kaniná-ra visszavonulni kényszerült, ahol ez estétől kezdve végig, XII. 7. dut. 6^h-ig védőállásban áll. A vele szemben fejlődött ellenséges csoport e napon még nem üldözte, mert a berajzolt ellenség csak másnap, Xl. 6. déltájban érkezik oda a Mecina-Piekló 660 m. p. vonalba.

Roth altb., aki minden Neu Sandec-i kedvezőtlen hír ellenére is mind-edig nem tágitott attól a szándékától, hogy a várost lovasságával birtokba vétesse, XII. 6. folyamán — talán szerencséjére — mégis arra határozza el magát, hogy a Dunajec-völgy elzárását és az itten való támadást most már *egészen* a Weiss különítménynek engedi át és a 10. lho.-t a Bissingen különítménnyel való egyesítés végett Kanina környékére tolja el és evégből XII. 6. legelőbb a 10. hue-t küldeti Bissingen-hez, azután pedig a Horthy csoportot (13. hue., egy géppuskásszakasz és 2 üteg) és végül a 10. lho. maradéközét is.

A vázlaton Długoleká-nál berajzolt visszavonulási jelnél a „XII. 6.” írás a Horthy csoport elvonulását jelenti Przyszowa felé, míg ettől a helységtől délre beírt „XII. 7.” írás a Bauer tbk. csoport (a ho. zöme) menetét mutatja a vázlaton feltüntetett védőállásbeli helyzetbe.

Az eltolás végrehajtása:

A 10. hue. Markovits Kálmán ezds. alatt már XII. 6. dut. Kaniná-ra érkezve, XII. 7. délig Kaniná-nál 3 századdal Bissingen tartaléka, amely utóbbi napon délután kerül erősbítésül tűzvonalba: a 2., 4. és 5. század; az 1. század lövegfedezet, a 6. a vezetékllovakat biztosítja, végül a 3. század egyelőre még a Weiss különítménynél van.

A *Horthy csoportnak* a terep okozta nehézségek miatt ma igen kemény napja volt. Golkowice-ről 7^h del. indult el a ho.-tól nyert azzal a feladattal, hogy Długoleká-n át Trzetrzewiná-ra vonuljon, Bissingen harcába lépjen közbe és akadályozza meg, hogy az oroszok Limanová-ra előnyomuljanak. A Przyszowá-ra menetelő Horthy csapatoszlop vége, a 4., 5. és 6. század és két üteg 2^h dut. tájban ér Długoleká-ra, szitáló havas esőben. A menetnehézségekről *P ró nay Pál* 13.-as huszárszázados mint szemtanú ezt mondja:

„Az utat, eltekintve attól, hogy rossz volt és hepehupás, jég borította. A tüzérlovak, miután a patkón csak hátul volt télisarok, képtelenek voltak húzni, elvágódtak és megbokrosodtak, azért a kapaszkodóknál az ágyúkat lórólszállított huszárokkal kellett kötelekkel vontatni és tolatni kellett, úgy-hogy besötétedett, amire Przyszowá-ig jutottak. Ennekfolytán a 13.-ások I. osztálya már 2^h délután beérkezett Przyszowá-ra, míg II. osztálya a két üteggel csak 9^h dut. éri el a községet. A legénységet a nehéz munka erősen kimerítette.

A 13.-as huszárok aztán XII. 6.—7.-re Przyszowá-n éj jeleznek, jobban mondva a havas esőben a locs-pocsos uccákban ácsorognak, mert ami kevés lakható ház akadt, azt az előbbérkezett csapatok stb. már mind elfoglalták.”

A 10. lho.-nak XII. 6.—7.-re Swidnik körül éjjelzett *Bauer V. tbk. csoportja* (9- hue., 12. ule. és egy üteg) XII. 7. reggel indul el Kanina felé, a vázlatban rajzolt helyzetet 9^h 30' del. éri el és ott a lhdt. tartalékát képezi.

Roth altb., korábbi elhatározására feltételesen rációfolva, most már az utolsó percig megmarad eredeti álláspontja mellett s így a XII. 7. reggelre Kaniná-ra odarendelt báró Nagy Gyula altb. már XII. 6 este XII. 7.-re vonatkozóan a *seregcsoportparancsnokság* következő *intézkedését* veszi: „A lhdt. XII. 7. Neu Sandec-re tör előre. Az ellenség túlereje esetében: Kanina okvetlenül tartandó.

Weiss ezds. a HFP.-tól parancsot kapott, hogy XII. 7.-én szintén Neu Sandec-ra nyomuljon elő.”

A valóságban aztán, a fölötte kedvezőtlen erőviszonyokra tekintettel, báró Nagy altb. a vázlaton feltüntetett csoportosításban, a vett parancsot a saját felfogása szerint értelmezve a *védelemre* határozza el magát.

Csoportosítás:

a *Kariina-i védőcsoport*, *Bissingen különítmény*, megerősítve Markovits ezds. három 10.-es századával;

a 10. lho., *Los er t h tbk. alatt:*

a *Przyszowa-i védőcsoport*, Horthy ezredesdandárnok alatt, a 13. hue. és egy géppuskásszakasz;

a *hadosztálytüzérség* Kiss Ferenc szds. alatt három lovasüteg;

végül:

Bauer V. tbk.: a 8. Idd. (9. hue., 12. ule. és a 10. hue. 1. és 6. százada) mint *lhdtartalék*.

*

A *gróf Bissingen* különítménynél Kanina—Przyszowa körül lezajlott események, *Baintner E. őrnagy* szerint: „A XII. 6.—7.-re hajló éjjel csak kisebb lövöldözés volt, ellenben XII. 7. egész nap folyt a harc. Az orosz tüzérség, déltől kezdve ismét tüzelésben, összelötte a Kanina-i templomot és a paplakot, ahol a lovashadtestparancsnokság és Bissingen tbk. tartózkodik. Nagy túlerejű ellenség áll velünk szemben.” A 10. hue.-béli *Hertelendy Miklós* százados, a Bissingen különítmény tűzvonalaiba bevetett 5. század parancsnoka szerint pedig: „XII. 7. dut. parancsot kaptam, hogy az 59.-esek és a Ll. közti hézagot századommal töltssem be. Gyengébb gyalogsági tüzet, valamint tüzérségit is kaptunk. Más nem történt.”

A *Horthy I. csoport* (a 13. hue. és egy géppuskásszakasz, most már tüzérség nélkül) a parancsnok önelhatározásából már XII. 7. del. 6^h-kor a

vázlaton feltüntetett csoportosításban, védőszándékkal, a Przyszowá-tól keletre eső magaslatokon áll. A századok karabélyos állománya 30—35 lovas, ennek folytán az orosz túlerővel szemben támadásra alig lehetett gondolni. Az összes jelentések hatalmas orosz túlerőt állapítanak meg, amely lassanként a Pieklo 660 m. p. erdősmagaslat felé tol el csapatokat.

Hírszerzőkülönítmény: 5^h del. indulással, *Prónay Pál százados* (½ 1. század és a Margitay géppuskásszakasz) a Długoleká-tól északra eső magaslatra és, többek között, *báró Kazy József* zászlós egy hírszerző járőrrel a Pieklo magaslat északi nyúlványára. Déli irányban biztosításul ugyancsak több járőrt küldenek ki.

A magaslaton hideg volt ugyan, de sütött a nap, a huszárok szalmára akadtak és így némi pihenéshez jutnak.

Prónay Pál szds. fedett megfigyelő helyét egy fenyvesben választotta, ahová 9^h del. tájban ért oda. Érdekes működését és tapasztalatait a következőkép beszéli el (7.b. és 10. O. vázlat):

„Nemcsak távcsővel, de szabadszemmel is meg lehetett állapítani, hogy a Neu Sandec előtti Chelmiec-től nyugatra orosz csapatok gyülekeznek és a műúton Kanina felé menetelnek. Oldalvédjük alig volt. A Chelmiec-en innen mutatkozó kozákok pedig, akik a műúton haladó gyalogsággal egy magasságban lovagoltak, azonnal visszahúzódtak, mihelyt az én felderítő-huszárjaimat észrevették.

Az orosz gyalogság elővédje Wysokie-ig jött előre s ott megállt. Csapatainak zöme az úttól keletre takarásba húzódott és most megkezdték a felderítést azon erdősmagaslat felé, amelyben én a különítménnyel állottam (Pieklo 660 m. p.). Tőlem délnyugatra 10^h del. tájban báró Reichlin Frigyes százados a 4. századdal egy magaslaton foglalt állást; a vele való összeköttetést azonnal felvettem, hogy jobbról biztosítva legyenek. A helyzetről a dandárnak jelentést küldve, kértem, hogy baloldalom és hátunk megvédéséről gondoskodjanak. Csakhamar megállapítottam, hogy az ellenség azért állt meg az úton, mert nem tudta, mi rejteződik az én erdőmben. Az orosz katonák lassan, egyenként szállingózva és takarásnak mindent kihasználva megpróbálták, hogy álláspontomat megközelítsék. A köztem és a műút közötti mintegy 2500 X széles terepsáv meglehetősen nyílt volt, alig nyújtott némi fedezést.

Az idő már délfelé járt. Az ismételten előretörni akaró kozákokat távcsövespuskából leadott eredményes lövésekkel „illelmes távolságban” tartottam. Margitay főhadnagyot azonban, nagy mérgekre nem sikerült rávennem, hogy az országu-ton előttünk ólalkodó-gyülekező orosz gyalogságot

géppuskáival tűz alá vegye. A távolság, szerinte, túlnagy volt és aligha lehetett volna eredményes, meg el is árultuk volna magunkat.

Röviddel rá észrevettem, hogy a műút mellett az egyik tanyai házból nagybátran két *polyák parasztasszony* indul el felénk, de azt is megfigyelhettem, hogy ugyanabban a házban orosz katonák is ki- és bejárnak. A két asszonynál, akik egy a hóban kitaposott gyalogösvényen tartottak felénk, távcsöveimmel kezükben kannákat vettem észre. Tisztában voltam vele, hogy az ellenség küldi őket felénk, kémkedés céljából. Ügy is volt. A hozzánk érkezett menyecskék nagy szóbőséggel magyarázgatták, hogy miért jöttek: egy az álláspontunktól néhány lépésnyire lakó rokonukat akarnák meglátogatni. Beszéd közben azonban igen érdeklődve fürkésztek jobbra-balra. Csöppet sem jöttek zavarba és mindjárt felkínálták a tejet a velük tréfálkozó huszároknak.

Miután a tej egy-kettőre elfogyott, ugyanazon az úton vissza akartak menni, amelyen jöttek, azzal, hogy még majd hoznak tejet. Nagyon meg voltak lepődve, amikor nem eresztettem el őket. Csak később, amikor a közeledő orosz gyalogság elől hátrafelé ki kellett térnem, adtam ki útjukat azzal, hogy most már mindent elmondhatnak a muszkáknak, amit tapasztaltak.

A műút melletti orosz katonák jóideig nem mozdultak, mert amint megfigyelhettem, a két parasztasszonyt várták vissza, de miután sokáig nem jöttek, az oroszok újból megkezdték a Kanina felé való előnyomulást éspedig akként, hogy a *műút* azon részét, amelyet a puskámmal pásztázhattam volna, ravaszul kikerülték és az útról lehúzódba, a túlsó oldalon takarásban meneteltek.”

A Horthy csoportot orosz támadás állandóan fenyegette ugyan, de apróbb csatározásoktól eltekintve, e napon támadás nem érte és erősebb tűzértségi tűzbe sem jutott: az orosz majdnem kizárólag csak a Bissingen különítmény ellen fejtett ki egyébként feltűnően lagymatag harctevékenységet.

*

Loserth tbk., a 10. lho. ideiglenes parancsnoka a lhdtparnoktól kapott meghagyás alapján, 11^h 30' del. megparancsolja *Bauer V. tbk.-nak*, hogy a 8. ldd.-, egy Landsturmszászlóaljjal(?) és egy ágyúszakasszal Długolek-á-n át Chelmiec irányában „erőszakos felderítés”-t hajtson végre és a műút irányában derítsen fel.

Ez a parancs, a terepviszonyokra való tekintettel (meredek, sima jéggel borított utak) eleve kivihetlenné látszik. *Bauer tbk.* mégis elindult, de alig érte el a Przysowá-tól keletre levő útvillát, parancsörtiszt útján 2^h 30' dut.

újabb parancsot kap, amelyszerint a tbk. ne vonuljon Dlugoleka felé, hanem — a lovashadtestparancsnok parancsára — lovagoljon vissza a Limanova előtti Jabloniec-magaslathátra, ahol egy már előkészített (?) állást foglaljon el.

Bauer V. tbk. a sötétség leple alatt — 4^h dut. tájban már besötétedett — a Horthy csoport- és a Bissingen különítménnyel egyetértően a Jabloniec nyugati nyúlványára vonul vissza és ott a vázlat szerint éjjelezik. A 8. Idd. törzse később Starawies L-re vonul éjjelezésre. A Limanova-i előkészített (?) védőállásba a 7.b. vázlat Jelmagyarázat-a szerinti más csapatok jutnak.

VISSZAVONULÁS LIMANOVA-RA.

A *Ihdtparnok* az érkezett jelentésekből déltájban megállapítja, hogy a túlerejű ellenség nemcsak Meciná-n át és a műúton nyomul elő, hanem a Pieklo 660 m. p. erdősmagaslaton is fokozatosan előrenyomakodik, amint ezt Prónay Pál százados hírszerzőkülönítménye is ismételtelen jelentette. Mindezekfenfelül megállapítást nyert, hogy egy ellenséges lovasseregetest — legalább egy ho., gyalogsággal megerősítve — Neu Sandec felől jövet Podegrodzie-t érte el és biztosító csapatai Swidnik-nél állnak. Továbbá: a Weiss különítmény orosz lovastúlerő elől — állítólag 2 lho. (S.a. vázlat) — Golkowice-re vonult vissza, ahol a Dunajehidat felégette; a Neu Sandec-re való előnyomulásra egyelőre nem is gondolhat.

Ilyen körülmények között báró Nagy Gyula altb. a viszonyok nyomása alatt elhatározza, hogy a *Limanova-i* állásba *visszavonul*. Evégből a harcot fokozatosan félbeszakítja, a Bauer V. tbk. csoportot a 2^h dut. adott parancs-csal Limanová-ra hátraküldi és részlegenkint a többi erővel is visszamegy. A visszavonulás sorrendje: Bauer V. tbk., utána a Bissingen különítmény, a Podstawy-től északra levő útvilláig önálló menetbiztosítás mellett és végül: a Horthy csoport, a fenti útvillától kezdve mint utóvéd. A lho. tüzérsége a Bauer V. tbk. csoportot követi és Limanová-n éjjelezik.

Roth altb. a Kanina-i visszavonulásról szóló „nagyon kellemetlen” jelentést későneste kapja meg. *Gróf Herberstein tbk.*, a 10. lho. időközben újonnan kinevezett parancsnoka délben jelentkezett Roth altb.-nál Dobrá-n. A lhdköteiek most megszűnik és a Bissingen különítmény ezen a néven szintén megszűnve, az utóbbi a 10. lho.-t erősíti meg, amelynek új parancsnoka XII. 8. del. 2^h 45' veszi át Limanová-n a megerősített 10. lovashad-osztályparancsnokságát.

Szlavnich György százados, a 13. hue. ezredsegédtsztje Naplójá-ban a visszavonulásról a következőképp emlékezik meg:

„6^h dut. parancsot kaptunk, hogy a Przyszowa-i magaslatokat ürítsük ki és a Limanová-tól délre levő magaslathátra vonuljunk vissza, ahol éjjelre előőrsöket állítunk ki. A parancsohozó tiszt, *Ghyczy József főhadnagy*, a 4. Idd. vezérkari tiszt je elmondta, hogy Tymbark-ra már saját gyalogságunk érkezett be (45. Lwho.) és hogy munkásosztagok napok óta fedezetek ásnak Limanova előtt. Ennekfolytán — mondta — a mi munkánk már befejeződött, feladatunk véget ért s mi holnap, XII. 8. biztosan pihenhetünk majd. Azt is újságolta, hogy az eddigi ideiglenes hadosztályparancsnok, Loserth tbk. helyébe gróf Herberstein-t nevezték ki a lovashadosztály parancsnokává.

Ezek és más hasonló apróbb közlések az elcsigázott tisztekre és huszárokra élénkítőleg hatottak és így aztán jó hangulatban hagytuk el a Przyszowa-i magaslatokat. Miután a 13. hue.-t jelölték ki a lhd. utóvédjéül, az ezred pedig utó járőrparancsnokul Prónay Pál századost, már egészen besötétedett, mire a Kaniná-tól 3 km.-re északra fekvő 577 m. p. korcsmához érkeztünk, ahol az írásbeli Éjj élezési Intézkedést is megkaptuk. Utóbbinak értelmében a 10.-es huszárok, valamint a hvhu.-ok és a gyalogság az előkészített (?) Limanova-i védőállásba vonulnak mint annak védőrsége, a 4. Idd. pedig általában a lho.-hoz beküldött vázlaton feltüntetett csoportosításban (7.b. vázlat) szállja meg a 606 m. p.—624 m. p. vízválasztó magaslatvonalat. Csatlakozási pont a 8. Idd.-hoz: a 606 m. p.-től keletre levő útvilia. Az ezred I. osztályát Spilka százados, a II.-t Cserhalmi Jenő őrnagy vezette.

Szitált az eső, erős hóolvadás. Az itt-ott mégis jeges út csak kinnal volt járható, lovagolni rajta még világos nappal is nehéz lett volna, azért bokáig a havas vízben gázolva, lovainkat gyalog vezettük. A terepen a térkép után való tájékozódás a sötétben, esőben ki volt zárva. Szerencsére egy lakott házra bukkantunk és így a térkép alapján kiadtuk az ezredre vonatkozó intézkedést, amelyszerint az előőrsök jobbszárnyát az 1., 2. és 3. század, egy Landsturm félzászlóalj és később átmenetileg a Nagykanizsa-i 20. hvgye. 8. századbéli szakasza képezte; a balszárnyra Cserhalmi őrnagy jutott a 4., 5. és 6. századokkal és azzal a Landsturm félzászlóaljjal, amely eddig is előőrsön állott itt. Az előőrsöket hamarosan kiállítottuk.

8^h 30' dut. Limanová-fől kikerkeztek a *konyhakocsik*: három napi bojt után most jutottunk megint meleg ételhez.

Ebben a vigasztalanul csúnya éjszakában — amikor valamennyien bőrig áztunk — alig hunytuk le szemünket és várva-vártuk a másnapra kilátásban álló jólmegérdemelt pihenést.”

A 20. hvgye.-béli, annak 8. századához tartozó 35—40 főnyi *szakasz-nak* érdekes a története, amelyet röviden azért vázolunk, mert szép példája a

két fegyvernem, a gyalogság és lovasság harmonikus együttműködésének, amiről *Prónay Pál százados* a következőket mondja:

„Ez a gyalogszakasz a Nagykanizsa-i 20. hvgye. 8. századától szakadt el hozzánk, a 13.-as huszárokhoz, amikor novemberben a Szczurowa és Uscie-Solne-i csatározásoknál századommal a 10. lho. visszavonulását kellett fedeznünk. Az akkor még 60 főnyi szakasszal egész estig feltartóztattuk az orosz előnyomulást és akkori helyettes parancsnoka, a muraközi születésű Marton Bálint szakaszvezető, nem tudva hova menjen, velem maradt, a mi ezredünkhöz vonult be és ettől fogva odatartozott fegyelmileg, valamint élelmezés tekintetében is. Az ezredtörzs féltő gonddal őrizte ezt a kis gyalogcsapatot, amelyben később Hegedűs György hadnagy és Berzsenyi László zászlós is szolgáltak. Az előbbi a háború után a Letenye-i járás nemzetgyűlési képviselője lett és időközben elhalt; Berzsenyi pedig jelenleg katonabarátóságáról ismert kir. közjegyző Keszthely-en. A 20.-as gyalogszakasz az elképzelhető legjobb és legvitézebb szolgálatot teljesítette a 13. ezrednél. Ha a huszárok valamely feladatra ellovagoltak, a honvédek gyalog vagy kocsin oly gyorsan és ügyesen jöttek utánuk a megjelölt helyre, hogy rövide rá ők is odaértek. Mindig jókedvűek és bizakodók voltak ezek a derék zalavármegyei és muraközi fiúk, mintha rugón jártak volna, oly fürgék és mindig készek arra, hogy szuronyos puskájukkal villámgyorsan megrohanják az orosz, még ha túlerőben volt is. 1915. elején azután a 20.-as gyalogezred visszakérte ezt a vitéz kis gárdát és nagyon szomorúak voltunk mi is, ők is, amikor elhagytak bennünket. Marton szakaszvezetőt, ezt az athleta termetű legendás hőst nálunk léptették elő őrmesterré és itt kapta meg az arany vitézségi érmet is. Úgy hallottuk, hogy 1916.-ban a Kárpátok-ban hősi halált halt.”

*

A lhdt. zavartalanul vonult vissza Limanová-ra. Az o. 15. ho. előcsapatai XII. 7. este nem üldöztek bennünket, mégcsak járőrök sem igen jöttek utánunk: az o. ho. a többnapos erőltetett, fárasztó kárpáti menettől kimerülten, éleivel a Mecina—Wysokie—Przyszowa vonalban megállott és másnap is csak nagykesőn indult támadásra a megerősített 10. lovashadosztály Limanova-i állása ellen.

A

**MEGERŐSÍTETT 10. LOVASHADOSZTÁLY LIMANOVA KÖRÜL,
a XII. 7.—8.-ra hajló éjjel,**

AZ ELSŐ CSATANAP HÉTFŐI ELŐESTÉJÉN.

(7.b., 8.b. és 11.b. vázlat.)

Csapatbeosztás:

A Roth altb. scsopparnoknak közvetlenül alárendelt 10. lho.-t, gróf Herberstein tbk. röviddel éjjelután bekövetkezett megérkeztéig Loserth tbki, az eddigi ideiglenes hadosztályparancsnok vezeti; a hadosztály vezérkarifőnöke: Denk Gusztáv vezérkari százados.

A 11. hvlho. részei (a volt Bissingen különítmény) a 10. lho. parancsnokságnak közvetlenül alárendelt *Baintner Ernő* Szege-d-i 3. hvhue. -beli őrnagy-ezredparancsnok parancsnoksága alatt a 10. lho. megerősítésére Limanová-nál maradnak vissza, csupán *Olasz Ödön százados* 11. hvlho.-béli lövészszezada, valamint a Debrecen-i 2. hvhue. *Pálffy* százada vonul be hadosztályához, míg helyette a sikeres hidrobantási kiküldetéséből visszatért Szege-d-i 3. hvhue.-béli *Vargyas százados* (2. század) Baintner őrnagyhoz vonul be és *Diószeghy Aladár* 3. századával egyesítve, mint a Szege-d-i 3. hvhue. 3. százada *Diószeghy százados* alatt harcolja végig a csatát. A gyenge létszámra tekintettel már régebb idő óta csupán 4 századba alakuló 3. hvhue. másik két százada *Thomka Zoltán százados különítményénél* van, Czorsztyn vidékén. Az ezred valóságos parancsnoka, Riedl Miklós alezredes: sebesülten kórházban.

A Kassa-i 5. hvhue.-béli *Böszörményi főhadnagy* kitűnő gép puskászakasza szintén Baintner őrnagnál maradt vissza.

Ügy hallatszik, hogy a VI. hdt. lovasságát (3 tartalékhuszárszázad) báró *Viel sticker százados* alatt Dobra felől előjőve, XII. 8. Zamiescie—Slopnice-n át Zalesie-re küldik előre, hogy az országotat elzárja.

A 11. hvlho. hadosztálytüzérségéből a vitéz 3. *lovasüteg, Kágerer százados* alatt a 10. lho. hadosztálytüzérségéhez csatlakozik oda.

A 10. lho.-hoz tartoznak még XII. 7. estétől kezdve: az 1 zászlóalj *Niedereder* őrnagy alatt, aki a védőállást már korábról ismeri; a *Pilsudski tbk.* vezényelte Lengyel légió (3 zászlóalj, 1 ulánusszázad és 2 hegyiüteg); továbbá három nagyon gyenge harcértékű *Landsturm félzászlóalj*, amely utóbbiak, XII. 7. reggel óta, előőrsökként biztosítják a Limanova-i védőállásnak XII. 4. dut. óta folyó erődítési munkálatait éspedig (7.b. vázlat) egyegy félzászlóalj áll: a *Golców-tól* északkeletre eső K —606 m. p. körül;

azután az attól keletre levő útvillánál és végül, a Limanova—Kanina-i műutat keresztbevéve, a 624 m. p. tájékán. Ezek a Landsturmfélzászlóaljok a 9. és 13. hue.-k beérkezése után alájuk rendelve, helyükön maradnak.

A vázlaton feltüntetett ^{12. és 13.} zászlóalj nem tartozik a 10. lho. hadrendjébe.

A Limanova-i védőállás:

A védőállás vonulata, az adott viszonyok között megfelelő telepítésű A—B—B₁ vonal: a vázlat szerint. A védővonal az ellenség főtámadási irány valószínűségéhez mérten két főrésze oszlik. Az A—B menetelesebb terepű részre összpontosult az egész erődítési munka és ez a rész annyira-annyira mégis „előkészített védőállás”-nak volt minősíthető, amelynek technikai fogyatékoságait a harcsemények ismertetésénél részletezzük majd. Északra húzódó folytatását, a B—B_x vonalat, keletre maga előtt a „nehezen járható, sziklás hegyoldal”-al: munkaerő- és idő hiányában nem építették ki, csupán „kitűzték”, jelezték a terepen.

Drótakadály: Limanova körül egy szál sincsen.

A védőállás délnyugati szárnya, katonai műnyelven szólva, egyelőre még „a levegőben lóg”, ellenben északi szárnyát a Lysa Ga. 785 trig. magaslathoz kitűnően zárja le.

Az A—B védőállásrész a „*Jabloniec-i állás*”, a B—B_x pedig a „*Mordarka-i állás*” nevet viseli.

A Jabloniec-i állásnak az a része, amelyben, a 11.b. vázlat szerint, az I. és 2. alvédőszakasz állt: ez a rész a tulajdonképeni „*huszár állás*”, a XII.

II. véres kézitusák és az orosz betörés színhelye. Itt az egy 59—es századon (kb. 120 ember) és a 20.-as szakaszon kívül más számbajövő gyalogság nem harcolt, csak csupa huszár: 11 huszárszázad, továbbá a 9. és 13. hue.-ek utászszakaszai és összesen 4 lovasgéppuskaszakasz, végül mögöttük 5 lovasútteg.

A 3. alvédőszakaszt (11.b. vázlat) „*műútmenti állás*” néven is nevezik, amely XII. 11. nyílt fekvésével az orosz nehéztüzérségnek valósággal prédájává lett; enapon itt a ^{30.} zászlóaljon kívül csupán egy huszárszázad állt, Prónay Pál százados ^{10.} százada.

A *Bauer V. tbk.* csoport, valamint a 13. hue. visszavonulását a Limanova-i magaslatokra már az előzőekben részleteztük. A Kaninánál harcolt csapatokból a 10. hue. vezetéklói az ezredparancsnok vezetése alatt a sötétség beálltával mentek vissza és Limanova főterén éj jeleznek, ugyan-

ekkor *Baintner Ernő* őrnagy 2 honvédhuszárszázadával és a *Böszörményi* főhadnagy géppuskászakaszával ugyanoda lovagol vissza.

A *lovastüzérség*, összesen 5 lovasüteg, mint „Kiss Ferenc százados lovas tüzércsoport”, XII. 7. este a Limanova-i V. á.-nál száll táborba, kivéve Schoinz főhadnagy 2. üteget, aki a vázlat szerinti hely körül saját elhatározásából felvonulva, készen áll arra, hogy a Limanova—Neu Sandec-i műutat szükség esetén hosszantozva tűz alá vehesse. Az 5 lovasüteg hadrendje a 8.b. vázlatból vehető ki. A Nafta Finomító-nál táborozó 45. *Landwehr tarackosztályt* a 10. lovashadosztályparancsnokságnak rendelték alá.(?)

A 10. *hue.-nek* Kaniná-nál tűzvonalban állott századai: a 2., 4. és 5. század az 59.-es zászlóaljjal vonultak vissza, amiről *Radovchich Lajos százados*, a 4. század parancsnoka így emlékezik meg:

„Estefelé parancsot kaptunk, hogy a sötétség beálltával Limanová-ra vonuljunk vissza, az ott előkészített (?) állásokat szálljuk meg és azokat a végsőig tartjuk. Hűséges pajtásainktól, kedves lovainktól már harcbe-lépésünkkor elbúcsúztunk. Sűrű sötétségben zajtalanul hagytuk el Kanina-i állásainkat és *Niedereder 59.-es őrnagy* vezetése alatt a műúton gyalog visszamentünk Limanová-ra, addig a K³-ig (Korcsma-ig), amely a helység déli kijáratától kb. 1½ km.-re délkeletre áll a műút mellett, ahol az őrnagy a következőkép intézkedett velünk:

„A *Jablorniec-i I. védőszakasz*, *Baintner E.* őrnagy parancsnoksága alatt éspedig: arra tekintettel, hogy a *Radovchich század* XII. 6.—7.-reéjszaka fő-örsön volt *Przyszowá*-nál, a 4. század ittmarad a korcsmánál és megszállja az árkot a műúttól kétoldalt, északra terjedően a patakig. A 2. század, *Brokes Jenő százados* és *Takáts Gábor százados géppuskás osztaga* (2 géppuskászakasz = 4 géppuska) felmegy a *Jabloniec*-re és a nyugati hegyoldal felét és a gerincet szállja meg; az 5. század, *Hertelendy Miklós százados*: tartalék, lépcsőviszonyban, 4—500X-re a 2. és 4. mögött, egy házcsoportban. Az őrnagy visszahagyja nálam egyik 59.-es századát és egy *Landsturmszázadot*. A *Brokes századtól* jobbra, délre *Diószeghy százados százada* a 483 m. p. patakig terjedő erdőshátat szállja meg.

Közvetlenül a 4. század állása mögött, a műúttól északra, bokrok között elrejtőzve, *Böszörményi 5. hvhue. főhadnagy* gépszakasza megy állásba.

A *Mordarka-i II. védőszakaszt*, *Niedereder őrnagy* alatt a 4. Ldst. és a Ll. szállja meg.”

A *Lengyel légió* zöme azonban nem csatlakozott a lhdt. visszavonulásához, hanem — saját elhatározásából, ahogy azt máskor is tenni szokta

— éjjelre Piszarowá-nál, az ellenséggel érintkezésben maradt és csak reggel vonult vissza a Mordarka-i állásba. Egy *légionista* csoport, kb. *egy század* a Golców-on éjjelezik.

Radoychich Lajos százados alantosa, *Fernbach Péter* zászlós naplójegyzeteiből:

„XII. 7. este, a sok viszontagságtól fáradtan, a hiányos táplálkozástól éhesen és a nyirkos időjárástól áthűlve Limanová-ra érkeztünk. Vacsora után parancsot kaptunk, hogy lórólszállott századunk a Limanova—Neu Sandec-i kövesutat közbevéve, a K^a előtti gyalogsági állásokban helyezkedjék el védelemre. Azt mondták, hogy csak reggelig kell itt maradnunk, akkor majd felváltanak bennünket. Radoychich Lajos századparancsnokkal végigjártuk állásunkat. Nem nagy örömnünk tellett benne: egészen primitív árok, több helyen vízzel telt, összenemfüggő árkocskák. De úgy gondoltuk, *egy* éjszakára majd csak megleszünk valahogy. Ezek a mi nyomorult kis árkaink a K^a előtt 30—35X-re húzódtak el. A korcsmába bemenne, Baintner őrnagyot találtuk ott, védőszakaszparancsnokunkat. Barátságosan invitált bennünket, maradjunk nála, hiszen ha szükséges, egy pillanat alatt leszaladhatunk állásunkba. Ott maradtunk tehát és sokáig elbeszélgettünk. Tőle tudtuk meg, hogy két orosz hadtesttel — kb. 50.000 ember — állunk szemben (*Megjegyzés*: téves értesülés), ami nem jósolt valami rózsás jövődőt. A pajeszes korcsmáros pedig eközben ott sürgött-forgott körülötünk: pakkolt. Amit csak tudott, kocsira rakta és nagysietve távozott Limanova felé. Nyitva otthagyt mindent, házat, üzletet. Megérezte, hogy rövidesen csúnya világ lesz itt a korcsma körül.”

Diószeghy Aladár százados közlése:

„XII. 7. este, a XII. 3. óta tartott nagyon fárasztó felderítő szolgálat után, az ellenség nyomása következtében Neu Sandec felől Limanová-ra érkezve, Baintner Ernő őrnagy-ezredparancsnoktól azt a parancsot kaptam, hogy a magam 3.-ik százada és a Vargyas százados vezényelte 2.-ik század lórólszállott legénységéből *egy* századot alakítsak s azzal azonnal a helységtől délkeletre 1½ km.-re fekvő útmelléki korcsmában (K^a) jelentkezsem Niedereder 59.-es őrnagnál, akitől a megszállásra vonatkozó parancsot kapom.

A megalakított század létszáma volt: 4 tiszt (jó magam, Bauer Gyula főhadnagy, báró Bohus László hadnagy s végül Dany Imre zászlós) és 4 szakaszba osztott 80 huszár. Fegyverzet: tisztek kard és pisztoly; az egész legénység: karabély. Csakhamar elindultam és 7^h dut. tájban jelentkeztem Niedereder őrnagnál.

Parancsa: 'Szálljam meg a századdal a térképen megmutatott vonalat (11.b. vázlat), kb. 500X kiterjedésben, jobb szárnyammal a 483 m. p. patak mellett és akadályozzam meg az ellenség előnyomulását. Az éj folyamán az ellenség még aligha támad, de ez a reggeli órákban már nincs kizárva, azért a beásást hajnalban meg kell kezdeni.'

Báró Bohus hadnagy útján ezredparancsnokomnak bejelentettem a megszállásra vonatkozó parancsot és kértem, küldjön ki ásót-kapát és csákányt, hogy fedezéket áshassunk, egyúttal lövészert és élelmet is kértem. Bohus pedig maradjon bent a vezetéklóvaknál.

A századdal hosszabb botorkálás után odaérkeztem kijelölt helyemre, de a koromsötét erdőben a megszállandó vonalat nem voltunk képesek megállapítani. Ennélfogva megfigyelőket állítva ki magunk elé, leheveredtünk és megvártuk, míg kivilágosodik. Melegen voltunk öltözködve s így cseppet sem fáztunk."

A védőállás megszállására rendelt többi csapatrészt is (7.b. Jel-magyarázat) úgy, mint a Diószeghy század, általában szintén csak másnap reggel jött tisztába védővonalával.

Éjjel teljes csend és nyugalom honolt Limanova körül, még csak ellenséges járőrök sem mutatkoztak seholsem.

A még az est folyamán behatóan kioktatott Limanova-i védőrség, le a legfiatalabb katonáig, máris tudja, mi a „feladat”: a védőállást a végsőig tartani kell, mert ez a *legutolsó állás*, ahol az ellenséget még megállíthatjuk! Ha ez is orosz kézre kerül: elvesztjük a háborút és a muszka hordák ott törnek be hazánkba, ahol nekik tetszik.

*

A megerősített 10. lho. huszárságának harcértéke:

A világháború kitörésekor a lovasság *jelszerelése, fegyverzete és képzése* általában a legkevésbé sem volt korszerű. A rohamléptekkel előhaladó fegyvertechnikának a lovasharcászatra nehezedő befolyásából, *a modern orosz lovasságot kivéve*, egyik európai lovasságnál sem, nálunk sem voltak le helyes következtetések. Minden maradt a régiben: zsinóros, tarka béke-egyenruha, forgós csákó, hosszúszerű sarkantyús csizma; a huszárnak Limanová-nál nem volt szuronya és csak 50 darab tölténye minden embernek; a kardot a tűzharchoz lórólszállásnál a nyergen hagyják, pedig a Szabályzat szerint „a harcot szállfegyverrel vívják”. Ennekfolytán a huszár a kézitusánál jobb eszköz hiányában legszívesebben a munkásosztágok ásóját-kapáját, vagy a bicskát, fahusángot használja fegyverül, vagy a boldogabb végén megmarkolt karabély tusájával veri agyon ellenfeleit.

A legegyszerűbb erődítési munkák végzésére a Szabályzat szerint mint századutászokat minden huszárszázad 4 emberét összesen 4 gyalogsági ásóval és 2 csákánybaltával, 3 embert pedig famegmunkáló szerszámmal szerelték fel: a sokszor 4—500X kiterjedésű arcvonalnál ez a huszárszázad egész *utászfelszerelése!* Időközben ebből is sok elkallódott.

Huszárjainkat békeidején főként és elsősorban a lóháton való harcra képezték ki. A Szabályzat határozottan kimondotta: „a gyalogharc csak kivételt képez”. Így aztán a kiképzésnek ezt az ágát általában mellékes időtöltés számba vették csupán. Tűzharcra való lovaskiképzésünk szintén kezdetleges fokon állt.

Limanova-i huszárságunkról mégis elmondhatjuk, hogy az első három offenzíva folyamán a folytonos gyalogcsatározások során a békében elhanyagolt gyalogharc módra jól „beletanult”, persze a maga kárán és jelentős áldozatokkal. Magyar fajunk minden irányú nagyszerű katonai rátermettségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy ez a „beletanulás” általában különösebb nehézségek nélkül simán megy végbe és a huszárok végül huzamosabb gyalogharcokban is derekasan megállják helyüket. A négy napi Limanova-i csata csak annyiban jelentett huszárcsapatáink számára *valami egész újat*, amennyiben ez volt első oly terjedelmű, szívós és hosszantartó *nagy gyalogharcuk*, aminőben eddig még egyszer sem volt részük és amilyent eddig jóformán el sem képzeltek maguknak. És ezt a Limanova-i csata keretében nekik kijutó *emberfeletti nehéz feladatot* — amint ez a negyedik csatánap leírásából majd kiviláglik —, a kitűnő lovastűzés és a hősiesség lovasgéppuskások leghathatósabb közreműködése által a legbajtársiasabban támogattatva, minden idevágó előzetes behatóbb tapasztalat hiányában is fényesen és dicsőségesen oldják meg, pedig tudjuk: a védőállás nem volt „igazi” védőállás; a ruházatuk célszerűtlen volt, felfegyvezésük hiányos, lökiképzésük kezdetleges stb. Feladatukat mégis nagyszerűen oldják meg, mert mint egyáltalán az egész magyar katonaságot *izzó hazaszeretet* lelkesítette őket és a magyar fajjal veleszületett verekedő virtus és *vakmerő lovastámadószellem* lendítette őket neki az ellenséges túlerőnek, a leghevesebb kézitusára, kegyetlen élet-halálküzdelemre.

Radoychich Lajos százados, Jabloniec-i tapasztalatai alapján igen figyelemreméltó érveléssel zengi vitéz huszárjainak dicsőségét:

„Hadosztályunk 4 hónap óta mindig csak arra kényszerül, hogy visszavonuljon. Embereink saját állandó számbeli gyengeségünk, valamint az óriási ellenséges túlerő felől régtől fogva teljesen tisztában vannak. A gyalogharchoz voltaképen semmi más fegyverünk nincs, mint a szurony

nélkül való karabély, nagyon kevés tölténnyel. És mégis: az első csatanaptói fogva egyszerű, rövid parancsunkra, de parancsszó nélkül is vad lendülettel, sokszor pusztá kézzel, ököllel-marokkal esnek neki az oroszok és oly bámulatos, szinte fenhéjázó halálmegvetéssel verekednek a fiúk, mintha mi volnánk sokszoros túlerőben. Szívük-elméjük mélyéig ösztönszerűen átérzik, hogy Limanova megtartása mit jelent számunkra.”

A *lovascsapatok létszáma* a novemberi, valamint a Neu Sandec körül lefolyt harcok során megdöbbenően lecsökkent: Limanová-nál a Diószeghy-század 80 főnyi létszámától eltekintve, egyik huszárszázadnak sem volt kb. 30 karabélyosnál nagyobb létszáma.

*

A nemzedékről-nemzedékre átöröklődő gyönyörű *huszárhagyományok* mellett, a csapatok harcértékére nagy jelentőségű volt *kiegészítési módjuk is*: az egyvidékbeli, falu-városbeli ifjak békeidején szigorúan mindig ugyanabban az ezredben, században szolgáltak. A tartalékosokat is a gondosan ápolt egységes, virtuosos „huszár szellem” hatotta át. A huszárcsapatokat veszteségek esetén nem kellett mindjárt holmi kétesértékű „póttartalékos”-okkal felhígítani, mert esetleges pótlásul 1914.-ben még kellő számú huszárpartalékos állott rendelkezésre. A Limanova-i csata kezdetén, az eddig elszenvedett veszteségek ellenére még mindig elegendő *tényleges állományú huszár* — ú. n. „standbéli” — állt a sorban, csupa békében gondosan nevelt, kiképzett és fegyelmezett és amellet egytől-egyik mind *igazi huszárszellemtől áthatott, színmagyar lovaskatona*, akik a fiatalabb huszárokat magukkal ragadják. Ez a magyarázata az állandókeretű huszárszázadok, szakaszok, sőt járőrök kiváló katonai értékének, a közelharcra való nagyszerű rátermettségének, valamint minden irányú legteljesebb magyar megbízhatóságuknak.

A LIMANOVA-I CSATA HARCÁSZATI KIINDULÁSI HELYZETE AZ ELSŐ CSATANAP ELŐESTÉJÉN,

1914. XII. 7., hétfőn.

(7.a., 7.b., 8.a, 8.b. és a 10. 0. vázlat.)

Időjárás: Limanova körül nagy a sár, borús, enyhe, néha esik.

1. *A megerősített 10. lho. XII. 7. esti kiindulási helyzete* tekintetében: a közvetlenül *előző* részletes ismertetésre, valamint a vázlatokra és azok szövegfüzetére (7.a. és 7.b.) utalunk.

A 10. lho. XII. 2.—XII. 7. estig, amikor a Limanova-i védőállásba beérkezik — a Neu Sandec—Kanina körül vívott harcok alatti mozgást nem számítva — 148 km.-t menetelt, sokszor rossz, meredek, jeges utakon.

A háború elejétől kezdve tehát, az 1914. VIII. 25.—XII. 7. tartott 105 nap alatt a lho. *összesen 1788 km.-t* lovagolt és a 105 napból *összesen 38 napon állt harcban*. Ez azt jelenti:

a ho. naponta átlag 17 km.-t tett meg, szép és csúnya időben, hol jó, hol rossz, jeges utakon; jelenti továbbá, hogy

átlag minden harmadik nap harcolt és ennél fogva szinte állandóan lelki feszültségben, sokszor nyomorogva élt, nem volt nyugta se éjjel, se nappal és csak XI. végén jutott némi kiadósabb pihenéshez és a lovak téli patkoltatásához.

Az ép lezajlott fárasztó és izgalmas Neu Sandec—Kanina-i harcok után a vitéz ho., eddigi hatalmas összteljesítményeinek büszke tudatában, bőséges haditapasztalatokkal felvértezve, harcedzetten és a négy hónapi sokoldalú kemény tréning után lelkileg-testileg megacélosodva, teljes önbizalommal és önérzetesen áll oda 1914. XII. 7. este Limanová-nál a becsületére bízott döntőfontosságú, az ellenségnek semmi szín alatt át nem engedhető csatahelyre, hogy a másnapról kezdve XII. 11.-ig elhúzódó hosszú négy napi emlékezetes csata során, XII. 9- kezdődően a 39. hvgyho.-lyal vállvetve megívott ádáz harcban friss babérral gazdagítsa kitűnő hadihírnevét és hogy a Limanova-i *magyar győzelem* kiverekedésében erejének legvégsőig való áldozatos, huszáros megfeszítésével dicsőségesen résztvegyen.

2. Miután *Conrad* a 45. *LivhoA* XII. 5. dut. a Roth seregcsoport déli szárnyára leendő elszállításra a 4. hadseregparancsnokságnak rendelte alá: utóbbinak a Neu Sandec-i riasztó hírek folytán még aznap este a 39-*hvgyho.-t* és a VI. *hdtparságot* is (Arz altb.) hasonló rendeltetéssel rendelkezésére bocsájtja.

A 39. *hvgyho.* XII 7. a Beblo körüli csendes állásokban kb. egyheti harcszünet után teljesen kipihenten, friss erőben és kiváló harcerkölcsi kondícióban, a VI. hdt. kötelékében az 1. hds.-nél van beosztva. XII. 5.-től 7. reggelig a 77. dd. a 18. ágyúszreddel volt állásban; ezalatt a 78. dd. és a 3. honvédszállásos ezred az arcvonal mögött laktáboroztak.

A hvgyho. javarészt *vasúton*, többi részét pedig *gyalogmenettel* irányítják Tymbarc-ra útba (7.a. vázlat).

Gyalogmenettel: Loydin tüzérezredes-ezredparancsnok parancsnoksága alatt XII. 6. délutáni indulás mellett menetelnek: a hadosztálylovasság, a 3. honvédszállásos ezred, a hadosztály vonat, hadosztály egészségügyi intézet és a hadosztálylövésztertelep Skawina- és Lubien-en át Mszana Dl.—Dobrá-ra, ahol az oszlop a Zamiescie-nél éjjelező hadosztálylovasság biztosítása mellett, az él Dobrá-nál XII. 8. délután 7^h laktáborba száll.

A csapatbeli tiszteknek a „nagyhelyzet”-re vonatkozó meglepően helyes tájékozottságáról, valamint a hadtápkörlet röpke hangulatképéről *Teimer Oszkár* százados, a 3. hváe. II. osztály parancsnoka naplójegyzeteiben így emlékezik meg:

„Verőfényes nap, meleg, a hó, jég mind elolvadt, kitűnő országút; gyönyörű dombos vidéken át meneteltünk, csupa fenyveserdőben. A 4. hds. jobb oldalát fogjuk fedezni. Az ellenség Neu Sandec—Zakliczyn irányából várható.

Dobrá-nál a műút környéke most roppantul mozgalmas: csapatok jönnek-mennek, közösök, honvédek, huszár, dragonyos, Landwehr, Landsturm, zsandárok és mindenféle német csapat, továbbá Lengyel légióisták. Sétálgató polgári lakosság. Több száz orosz fogoly. A Krakó-ra menő vasúti vonatok mind tele vannak saját és orosz sebesültekkel.”

A VI. hdtparság intézkedése a 39- *ho. vasúti elszállítására* XII. 6. dut. 4^h 50' érkezik a 39. hoparsághoz. A Krakó-i vasúti szállításvezetőséghez Sipos Károly vezérkari századost küldik oda.

Vasútielszállításra kerülnek: a magasabb törzsek (ho., 2 gydd., és a tudd.), az egész gyalogság, egy utánszázad és a 18. ágyúszred. Berakóhelyek: Zabierzów és a Krakó-i Előpályaudvar; az előbbi állomáson 12, az utóbbin — ahol a tüzéség rak be — 14 száztengelyes vonat. Szállítási mód: turnusforgalommal. Tényleges vasúttazási idő: 12 óra, hanem azért minden egyes szállítmány mégis kereken 48 órát utazik, mert a vonatok az állomásokon vasúttechnikai okokból gyakran órák hosszat kénytelenek vesztegelni.

Elsőül a -¹— zászlóalj kerül berakásra, mégpedig már XII. 6. dut. 10^h; Tymbark-ra érkezik XII. 8. dut. 11^h. Berakásra következik a ~ XII. 7. del. 1^h stb., stb. A 39. hoparságot XII. 7. dut. 3^h rakják be Zabierzów-on, de csak 9^h dut. indítják útba; Tymbark-ra érkezik XII. 10. del. 9^h tájban. A 78. dandártörzset a—zászlóaljjal XII. 7. del. 11^h, a 77. dandártörzset a ~ zászlóaljjal XII. 8. dut. 2^h, utolsó szállítmányként pedig XII. 8. dut. 4^h a —zászlóaljat rakják be.

A 78. dd. csapatai Tymbark-on XII. 8. dut. 11^h—XII. 9. del. 7^h-ig raknak ki; a 77. dd.-beli csapatok vége XII. 10. este érkezik ugyanoda, a dandárparancsnokság pedig XII. 10. már déltájban.

A 39. hadosztály parancsnokság élelmezési intézkedése:

A vasúti szállításnál elviendő: a konyhakocsiélelmezés; az alapjavadalmasz (egy utánszállítási és 3 tartalékadag); 2 napi utazási készlet és 2 napi

kenyér-többszlet; zab. A kirakodási területen utánszállításra nem számíthatunk. Annyi élelem viendő el, amennyi a vasútikocsikba belefér.

A 39. hvgyho. kiindulási helyzete az első csatanap előestéjén tehát: a ho. csapatainak zöme XII. 6. dut. 10^h kezdődött, Zabierzów—Krakó-ról Sucha—Chabówká-n át Tymbark-ra menő „vasútsizállítás alatt” áll.

A 39. ho. attól az időponttól kezdve, amikor 1914. VIII. 20. Sosnica-i felvonulási körletéből a Komarów-i csatába elindult, a Bebló-i védőállásba érkezéig, szép és csúnya időben, jó és rossz utakon összesen 970 km.-t menetelt és a 110 nap folyamán összesen 42 napon harcolt. Ez átlag napi 9 km. meneteljesítményt jelent, jelenti továbbá, hogy a ho. átlag minden 2.—3. nap harcban állt.

Azonban a testi teljesítményeknek és az elszomorító véres veszteségek fájdalmas emlékeinek a vasútra szállt ho. testén-lelkén XII. 7. este már régóta nyoma sincs többé, azokat egyszerűen leráztuk magunkról, sőt ellenkezőleg, a közösen elviselt mindenféle fáradalmak és átélt viszontagságok, valamint a vállvetett virtuosos küzdelmek minden irányúan megbonthatlanul összeforrasztották és mind keményebbre edzették a már akkor hírneves, patinás „Előre!” hadosztálynak most jól kipihent, teljesen friss és pompás magyarszemű, támadóelőkű csapatait: akkoriban, az egész ármádiát véve sem akadt a 39. hvgyho.-nál jóraavolobb, vitézebb és harcratermettebb seregtest! Mi legalább, a tisztok és velünk egy kenyéren élő legénységünk egyaránt szent meggyőződéssel így éreztük és ezt vallottuk és mindenkor, különösen pedig a Limanova-i csatában is minden ember becsületesen ehhez tartotta magát.

*

3. Helyzet és események a Roth seregcsoportnál XII. 7. (II. rész):

A lökemcsoport XII. 5. és 6. erőteljes nyomásának eredménye: az o. XI. és IX. hadtestek nyugatra néző arcvonala, szemben a Lubien—Droginia-i előkészített állásban levő XI. és XVII. hdt.-ünkkel (Ljubicic csoport) tarthatlanná s így visszavonulásuk elkerülhetlenné vált. A legújabb források szerint az oroszok csak a XII. 5.—6. hajló éjjel kezdték meg állásaiknak (Wieliczka—Wisniowa arcvonala) délről észak felé fokozatosan végrehajtott kiürítését. Visszavonulási területeik: az orosz IX. számára a Wisniowa—Lapanów—Wisnicz és a Dobczyce—Gdów—Bochnia vonalak —, az orosz XI. számára pedig a Raciborska—Staniatki Grn. és a Wieliczka—Grabie vonalak közti terület.

Az orosz IX. már XII. 6. óta elkeseredett, heves ellentámadásos ellenállást fejt ki, hogy az orosz XI. visszavonulását és a Visztulá-n túlról jövő

orosz X. előrejöttét fedezze. Az orosz IX. hadtest visszavonulása XII. 7.-én az Alsó-Stradomka keleti partján, előcsapatokkal a Chelm—Sobolów—Leszczyna vonalban ér véget (orosz IX. hadtestparancsnokság elfogott Intézkedése), amelyet XII. 7. egyelőre csak az orosz IX. száll meg, de rövidre rá a Visztula északi partjáról előre jött orosz X. megerősít, még később pedig az orosz XXI. jön előre erősítésül, amikor aztán, XII. 10. csupán az orosz XI. egy része maradv a Rába nyugati partterületén: az egész többi orosz 3. hadsereg — kb. 20 km. tömör arkiterjedéssel — Lapanów ellen együtt van.

Roth altb. megállapítása szerint Lapanów körül XII. 7. még csak 2—3 orosz gyho. és 3 lho. állott vele szemben, a csata végén, XII. 10. pedig már 9—10 orosz ho. Az orosz hadosztály legalább kétszer erősebb a miénknél. A lökemcsoport tehát végül *óriást túlerővel kerül szembe*.

XII. 7. reggeli hírek: a Weiss különítmény orosz lovastúlerő elől Golkowicé-re vonult vissza. A 4. lho. útját Alt Sandec felé erős orosz gyalogság elzárta.

A 43. *Lwho.-boi reggelig* csupán a 89. Lwdd. érkezett be Tymbark-ra. Parancsot kap: „Vonuljon Mlynne- és a Widoma-magaslaton át a Rzegocinától délkeletre eső 661 m. p. magaslatra és biztosítsa onnét a n. 47. oldalát és hátát.”

Roth 9^h délelőtti intézkedése értelmében *Horsetzky tbk.* csoportja (3., 13. ho.) Sobolów-on át, iránnyal Bochnia felé igyekszik. Ez a 2 ho. tehát az eddigi északi menetirányt elhagyva, teljes 90° fordulatot hajt végre kelet felé, valamivel később a 8. és 30. ho. is.

A 4. *hadseregparancsnokság* az eddigi teljesítmények elismeréséül a seregcsoportnak meglehangú dicsérőtáviratot küld. Egyben közli, hogy a VI. *hdt. szűkebb törzsét* (Arz altb.) és a 39. ho.-t a seregcsoport rendelkezésére bocsájta. Utóbbi Arz altb. védőterületéül a n. 47. ho. állásától *jobbra* vonuló, keletnek néző területet — a Rajbrot—Laskowa—Mordarka—Jabloniec vonalat — utalja ki.

A 10. 0. vázlaton a XII. 10. estére vonatkozóan berajzolt, vonalkázott helyzetrajz, mint már említettük: megközelítő pontossággal egyúttal a *Roth seregcsoport XII. 7. esti, másnapra szóló helyzetét* is feltünteti.

További hírek: erős orosz csapateltolások Bochniáról Wi'anicz Nw. és Lipnica felé. A Lipnica—Rajbrot erdős magaslati terület az ellenség kezében van. Erős ellenséges oszlopok előnyomulásban Brzesko-ról Iwkowá-ra és Wisnicz-ről dél felé. Lipnicá-nál sok orosz tűzéréség.

A 4. hds. XII. 7. esti intézkedése:

„A n. 9. hds. tegnapi II. Lodz-i győzelme az orosz 2. és 5. hds.-et visszavonulásra kényszerítette, rövidesen valószínűleg az orosz 1. hds. is vereséget szenved. A 2. hds. megállította az orosz 4. északi szárnyát (Belchatów). A XVII. hdt. a Roth seregcsoport támogatása céljából holnap, XII. 8. jobb szárnyával a Rába mentén Proszowki-re (Bochniától közel északra) tör előre.

A Roth seregcsoportparancsnokság azt a *meghagyást* kapja, hogy, a támadás folytatása mellett, a Neu Sandec felől való ellenséges behatás ellen *okvetlenül helytálló biztosításról* gondoskodják?”.

*

A Roth seregcsoport *keleti oldala* mentén (Bytomsko—Laskowa—Mordarka—Jabloniec) a helyzet nagyon kedvezőtlenre fordult. A 6. lho.-t északkelet felől már a XII. 6.—7. éjjel Dobrociesz-re nyomták vissza; kimerült, nincs se lővőszere, se élelme. A Lososina völgyet csak 2 gyenge dragonyosezred zárja el, pedig egy erős ellenséges oszlop Tegoborze-ről Jakobkowice-re, egy gyengébb oszlop (elővéd) Jakobkowicé-ről Ujanowice felé nyomul elő (orosz 14. ho.).

Báró Nagy Gyula altb. lhdt.-e Kaninánál túlerővel áll szemben; este jelenti, hogy a Meciná-n és Dlugoleká-n át haladó ellenséges előnyomulás 6^h dut. tájban visszavonulásra kényszerítette. Az előkészített (?) Limanova-i állásba megy vissza. Jelenti továbbá, hogy dut. egy orosz lho.-t gyalogsággal Podegrodzie-nél állapítottak meg, erős biztosító csapatokkal Swidnik körül.

A 10. lho. parancnokául kinevezett gróf Herberstein tbk. déltájban Teschen felől Dobrá-ra érkezik, hogy Roth-nál jelentkezzék. Eddig mint a hadsereg főparancsnok főhadsegéde a HFP. kötelékében állott. Vezérkari főnökéül Kade őrnagyot osztják be, aki XII. 4. óta a Limanova-i erődítési munkálatokat vezeti.

A lökemesoport Bochniára néző északkeleti arcvonálánál a helyzet kedvezően alakult, ellenben a jobboldalon — amint ecseteltük — aggasztóan veszedelmes. A n. 47.-től nyugatra most, bár csak alacsony létszámú, bevethető 4 ½ osztrák ho. gyűlt össze. A n. 47.-től jobbra ellenben a 45. Lwho.-nak eddig csak egy része érkezett be. A 39. hvgyho. beérkezének időpontját még nem tudják.

Tekintet nélkül a Limanova-i fenyegető viszonyokra, Conrad, a 4. hadseregparancsnokság és Roth egybehangzó nézete szerint, az *offenzívát*

folytatni kell. Roth altb. saját szavai: „A seregcsoportparancsnoknak a Limanova körül mindinkább növekvő veszedelem kockázatát vállalnia kellett.”

*

Az idejekorán, kb. XII, 4. eltolt orosz VIII. előnyomulási iránya most már rövidesen lehetővé teheti *Ivanow-Brussilow* számára, hogy a 3. és 4. közti hézagba belelődjön és a 4. hds. eddig *reményteljes offenzíváját oldalba és hátba kapja.*

Conrad-nak erre a lehetőségre nézve nem volt és nincs kételye, csak-hogy Roth-nak most már persze *nagyon kockázatosá vált további hadműveletét,* azaz a Bochnia-i lökem folytatását és győzelmes befejezését a maga részéről többre értékeli, mint a Limanova felőli betöréssel járó veszedelem megállítását. Ennekfolytán nem hajlandó arra, hogy Roth-ot győzelmes előnyomulásában megakassza és tőle az o. VIII. veszedelmes előnyomulásának kivédésére talán csapaterőt vegyen el.

Három nap múlva, XII. 10. aztán, már itt megállapítjuk, a lökemcsoport XII. 4.—9. hat napon át sikeres offenzívája Lapanów körül az ellentámadó óriási orosz túlerővel szemben hirtelenül végkép elakad, ellenben Limanova körül vitéz magyar csapatok XII. 11. estig megállítják s visszaverik a betört orosz 15· hadosztályt és ezzel egy csapásra megmentik a XII. 10. este vigasztalannak látszott helyzetet.

*

Roth altb. XII. 7., röviddel a 8.-ára hajló éjféli előtt *intézkedik* XII. 8.-ára, kivonatossan:

„Holnap az offenzívát erélyesen folytatjuk.

A ho.-ok támadó irányai: (a n. 47. arccal északnak, a többi arccal kelet felé) a korábbi intézkedés szerint.

A 13. Lwho.: hadtesttartalék Lapanów-tól keletre.

A 45. Lwho. még beérkező részei Smekal altb. alatt Rajbrot-ra vonulnak.

Gróf Herberstein tbk. csoportja Kaniná-t birtokába veszi; ellenséges túlerő esetén jelenlegi Limanova-i állását okvetlenül tartja.”

A 4. hadseregpáncsnokságnak alárendelt *táborvárparancsnok, Kuk altb.* utasítást kap, hogy az ellenséget gyakori és erőteljes *kirohanásokkal* — különösen a keleti és délkeleti arcvonallal — lekösse és a netán Niepolomice-nél szándékolt ellenséges folyamátkelést akadályozza meg. A tábor-

várnak a működő hadsereg hadműveleteiben való tetterős közreműködéséből Dimitriew csakhamar láthatta, hogy Krakó holmi „rövidített eljárás” útján nem vehető be.

*

Az 1. hds.-nél: XII. 4. óta teljes nyugalom.

A 3. hds., a Conrad parancsára másnap, XII. 8. megkezdődő offenzívára kipihenten készen áll. (Szövegfüzet 6. és 8.a.) Azonban a *Szurmay seregcsoport* XII. 8. még nem vesz irányt *Neu Sandec-re*, hanem, parancsra, a 1/238. ho. Leluchów-ról arcbán, a Kornhaber ho. Muszina—Tilycz-en át átkarolólag *Bártjá-ra* törnek elő és miután az ellenség onnét Zboró-n át nagyügyesen kitér a IX. és a *Szurmay seregcsoport* támadása elől: *Szurmay seregcsoportja* csak XII. 9. reggel kezdheti meg gyorsmenetű előnyomulását *Neu Sandec* felé. Egy nap, de nem az ő hibájából, jóvátehetlenül kárbavész.

A *Przemysl-i táborvárparancsnokság* jelenti, hogy az orosz ostromló-sereg látszólag erőket vonultat el a Kárpátok felé.

*

Ivanow, a *Stawka*-val ellentétben, a háború kezdetétől fogva mindig azon a nézeten volt, hogy nem Kelet-Poroszország elfoglalása, vagy a németek ellen való döntőharc a fődolog: hanem *elsősorban a Monarchia haderejét kell megsemmisítően megverni*. Amint ez a „veszélyesen nagy-szabású, erélyes támadó hadműveletekének jellemzett szándékából és egész vezetői tevékenységéből kiviláglik (6. vázlat szöveg), *Ivanow* most is egész szívvel, szenvedélyes akarással azon van, hogy — XI. végén megvert 3. had-seregünket oldalt maga mögött hagyva — a 4. hadsereget döntően megverje, aminek a *Hadfy csoport* XII. 11. *Limanova-i* győzelme vágja útját.

Brussilow *Neu Sandec*-et nagy körültekintéssel biztosítja a maga céljaira: úgy elzárja a *Dunajec*, a *Poprád* és a *Kamienica* völgyeket, hogy ezekből az irányokból csak XII. 12. déltájban válik az út szabaddá *Neu Sandec-re*, amikor már csak orosz utóvédek sietnek át a városon *Zakliczyn* felé.

*

4. *Conrad főhadereje harcerkölcsei értékének összképe* a *Limanova-i* csata első napjának előestéjén nagyvonásokban így festett:

A *Belchatów* körül a n. 9. hds. déli szárnyán kiváló eredményességgel vele vállvetve támadó *Böhm-Ermolli ltk. magyar 2. hds.-e* (a *Budapest-i* IV. és a *Nagyszeben-i* XII. hdt, *Chyrów-i* győzelem) harcerkölcsei állapota kifogástalan.

A viszonyok folytán a tétlenül vesztglő orosz 9. hadsereg lekötésére kötelezett *I. hds.* ennek a feladatnak teljesen megfelel és november eleji letöröttségének most már nyoma sincs többé.

Lapanów-nál és Limanova körül 1914. XII. 7., a Limanova-i első csatanap küszöbén a Komarów-nál győzelmes *4. hds.* kötelékében — a Prága-i cseh 28. gye. egyedüli kivételével — csupa elsőrendű és megbízható magyar, osztrák és német-porosz haderő áll a szintén kitűnően vezetett orosz túlerővel szemben. A gyalázatos cseh ezredről külön lesz még szó.

A 4. hds.-nek ez a magas harcercököcsi értéke *kárpáti 3. hadseregünk* értékét pillanatnyilag messze felülmúlja (cseh IX. hdt. és 6. ho.; Boroevic XII. 1. visszavonulási szándéka, esetleg Budapest-ig).

A Boroevic hadsereg másnapi, XII. 8. Conrad parancsára és unszolására meginduló offenzívájának bebizonyítottan magyar seregtetek — a szélső keleti szárnyon a Duklá-ra előnyomuló József főherceg ltbk. rendbehozott Temesvár-i VII. hdt.-e, továbbá nyugaton Szurmay seregcsoportjának $\frac{1}{2}$ 38. hvho.-a és a Kornhaber ho. — tehát *magyar hadosztályok adják meg a kellő lendületet* és részben a lehetőséget is arra, hogy a mieink a maradék orosz 8. hadsereget a Kárpátok-ból rövidesen kiverjék és a Szurmay seregcsoport keleti szárnyának, a Kornhaber ho.-nak hathatós közreműködésével az orosz XXIV. hdt.-nek Limanová-ra irányuló fölöttébb veszedelmes élű közelbepését sorsdöntő módon megakadályozzák.

Ezek mind pontosan bizonyítható történelmi tények, híruk azonban az akkori idők szűkkebléséből a HFP. Höfer-jelentéseiben egyáltalában nem lát napvilágot, még említés sem igen esik róluk és a *véderő magyar részeinek* ezeket a Dukla—Neu Sandec-i kb. 80 km. hosszú arcvonal legfontosabb pontjain: a keleti és nyugati *szárnyon* érvényesült, *különösen kimagasló derekas teljesítményeit* semmikép sem menthető módon egyszerűen véka alá rejtik (8.a. vázlat).

ELŐZETES ÉSZREVÉTELEK A NÉGY CSATANAP LEÍRÁSÁHOZ ÉS VÁZLATAIHOZ.

A *csata ritmusa* nem volt egyenletes, hanem ide-oda hullámzott: az első napon viszonylagos nyugalom van, másnap pedig a leghevesebb harc tombol s ez megismétlődik. Ilyenformán:

A XII. 8. *első csatanapon* lényegileg annyi történik, hogy a XII. 7. este (7.b. vázlat) a Kanina felől a Limanova-i védőállásba beérkezett védőrségi csapatok 8.-án reggel 7^h tájban, amikor kivilágosodott, megszállják állásaikat s hozzáfognak azok további megerősítéséhez. Közben

megkezdődik az ellenség irányában való felderítés és déltájban lovas-tüzérségünk tüze. A fáradt orosz 15. ho. csak nagykésőn, dél körül érkezik támadóelőnyomulásával Kanina tájkára, állásainkat a késő délután, hol közelebb jöve, hol messzebbre maradvá megközelíti és a 8.b. vázlat szerint beássa magát, nehéztüzérsége pedig 4^h dut.-tői kezdve gyújtótűz alatt tartja Limanová-t és a Nafta Finomító-t is több helyen felgyújtja. A vízválasztó magaslatlátnak Salasz 909 trig.—Jabloniec része orosz kézre jut. *Veszteségünk*: jelentéktelen.

A XII. 9. *második csatanapon* az orosz 15. ho. a Herberstein csoport egész védőállását túlerővel erélyesen *megtámadja*. Ezt a támadást a mieink a Jabloniec—Mordarka védőszakaszokban, helyi válságok leküzdése után végül is mindenütt visszaverik, ellenben a Golców magaslat — a délelőtt folyamán a vasútról a csataterre beérkezett 78, *hvgyd.-nak* csaknem egész dut. tartott hősie és nagy veszteségű támadóközbelépése ellenére — az oroszok birtokában marad s ennekfolytán most már az *egész vízválasztó magaslatját*, a Salasz-tól végig a Golców-ig orosz kézre kerül: az orosz *egyelőre ura a csataternek* és a XII. 11.-i esti döntésig az marad. A 78. dd.-nak ezen az emlékezetes napon 532 hősi halott- és sebesültje van. A többi csapatoknak ezúttal nincs jelentősebb veszteségük.

A XII. 10. *harmadik csatanapon* 9^h délelőttől kezdve már Hadfy Imre altb. parancsnoksága alatt harcolunk. Brussilow e napra az orosz VIII. hadtestnek megparancsolta: „Minden erejét feszítse meg, hogy a Mlynne—Limanova-i utat *még ma* — XII. 10., a nagyszerű Lapanów-i orosz ellentámadás napján — birtokába vegye”. Az orosz hadseregparancsnoknak ez a leghatározottabb igyekezete azonban kárbavész, mert az orosz 15. ho.-nak e napon reggeltől kb. 3^h délutánig több ízben megkísérelt, de a legtöbb helyen csodálatoskép csak lagymatag támadásait védőrségünk mindenütt és pedig könnyűszerrel visszaveri. Az orosz *tüzérség* belövi magát; egész nap tartó nehéz orosz tüzérségi rombolótűz feleszi meg védőállásunkat, különösen a Jabloniec-et. Minden jel arra vall, hogy az orosz VIII. hadtest á Mlynne—Limanova irányokban *áttörésre* törekszik. Főleg tüzérségi tüztől eredő, jelentéktelen *veszteségeink* vannak csupán.

A XII. 11. *negyedik és egyben utolsó csatanapon*, a döntés és a győzelem napján: az összes saját és az orosz 15. ho.-beli erőknek leghevesebb, minden áron döntésretörékvő összecsapása. Mindkét fél súlyos *veszteséget* szenved: a mi részünkön ezen az egy napon a gyalogság és lovasság együttvéve 560 hősi halott és sebesült veszteséget mutat ki, számos vitéz gyalogsági és huszártiszt elesik, köztük a hős Muhr Othmár ezredes, a 9. huszárezred

parancsnoka. A megerősített 10. Iho. a Jabloniec-i hatórási ádáz küzdelem árán kb. délig feltartóztatja az orosz 15. hadosztály főtámadócsoportját; viszont az ellenségnek Golców körüli nyugati, balszárnját az észrevétlen megkerüléssel előnyomult 77. dd. dut. 3^h 30' tájban rajtaütésszerűen hábtámadja és megfutamtítja. A megvert orosz 15. hadosztály a negyedik (utolsó) csatanapon dut. 11^h-től kezdve eltakarodik a csataterőről — a Gőzhenger visszagördülésének kezdete — és a győzelmes Hadfy-csoport elől Neu Sandec felé visszavonul. *Döntés, magyar győzelem!*

Az igen jelentős orosz veszteségeket később ismertetjük.

*

A hadtörténelmi olvasmányokban *kevésbé jártas olvasóink* számára szólóan:

a) *Vázlatok*: egyazon vázlat több helyzetet tüntet fel; a részletes magyarázatot mindegyik helyzethez külön megadjuk.

b) *Tűzhatás és lelki behatások*:

A csata *egész* idejére kiterjeszkedően itt jelezzük, hogy ahol a két fél csapatai a berajzolások szerint kellő közel jutottak egymáshoz: ott XII. 8. déltől kezdve az utolsó csatanap befejeztéig — éjjel-nappali *állandó jellegű*, váltakozó hevedű *gyalogi és géppuskás tüzelés* folyik. A tüzelés gyakrabban, különösen éjjel, teljesen szünetel.

Amíg világos van — a csata idejében kb. 7^h délelőttől 4^h délutánig — a *tűzések*, a mutatkozó célokhoz képest, hol élénkebben, hol ritkább időközökben tüzelnek.

Kivételesen más jellegű tűzhatási adatokat: külön felemlítünk.

Az ecsetelt tűzhatások és mindenféle más lélektani behatások mindkét félt, *állandó lelki feszültség* mellett, folytonosan nyugtalanítják és fenyegetik s így az idegsorvasztó bizonytalanságban senkisémet tudhatja, mit hoz a legközelebbi nyegedóra?

Az *oroszok túlereje* lenyűgöző: a kitűnő nehéztüzérség fölött rendelkező kb. 14—15.00, más források szerint (Folba János ho. plébános) 18—20.000 orosz támad a mi legvégül nem is feleennyi, kb. 6000 fő erejű magyar csapataink ellen, amelyeket nem támogat nehéztüzérség.

A Limanova-i győzelmet csaknem *háromszoros orosz túlerő* ellen vívta ki a magyar!

A vázlatok és szövegbeli ismertetések csak az ecsetelt összes lelki tényezők figyelembevétele és szinte *átérzése* esetén nyújthatnak az olvasó számára a valóságot némileg megközelítő hűségű, összefüggően sorozatos helyzetképeket.

HARMADIK FEJEZET.

**A
DÖNTÉSTHOZÓ, GYŐZELMES**

LIMANOVAI CSATA

1914. XII. 8.—XII. 11.

(7.b., 8.a., 8.b., 9., 10. 0., 10.b., H.a., 11.b., U.c. és 11.d. vázlat.)

AZ ELSŐ CSATANAP,

1914. XII. 8., kedden.

(7.b., 8.a., 8.b., 10. 0. és 11.b. vázlat.)

Időjárás: meleg, hóolvadás, nagy a sár; XII. 8.—9. éjjel eső.

ÁLTALÁNOS HELYZET:

**a 8.a. vázlat és a hozzátartozó vázlatzöveg szerint. Részletes ismertetés:
a csatanapléírás végén.**

*

1. A GRÓF HERBERSTEIN TBK. ÖNÁLLÓ CSOPORT.

Herherstein tbk. *Kode* őrnagy kíséretében XII. 8. del. 2^h 45' érkezik Limanová-ra, a vasútiállomás melletti kastélyba, ahol a 10. lovashadosztály-parancsnokság székel. Az őrnagynak a *csoport* (megerősített 10. lho.) vezérkarifőnöke gyanánt kellene működnie, míg a 10. lho. főnöki állásban *Denk Gusztáv* vezérkari százados továbbra is megmarad. Azonban már az első nap kitűnik, hogy a két egymásba folyó főnöki teendőt *Denk* egymaga is elláthatja, mire aztán a XIV. hadtestparancsnokság *Kade*-t már XII. 9. visszahívja Dobra-ra.

Muhr Othmár ezredes, a gróf Nádasdy 9. hue. nemrégiben kinevezett parancsnoka, aki eddig odahaza teljesített szolgálatot, az első csatanap reggelén vonul be ezredéhez, ahol nagy örömmel és szeretettel fogadják a közkedvelt és általánosan nagyrabecsült, daliás új parancsnokot és kitűnő bajtársat, a szép ezred egyik legrégibb tagját. Az ezredet eddig, a Neu Sandec—Kanina körüli harcok alatt ideiglenesen herceg *Sulkovsky* őrnagy vezette.

Herberste'm néhány év előtt huzamosabb ideig parancsnoka volt a 9. hue.-nek és a 10. lho.-t még abból az időből jól ismeri; hadosztály-parancsnokká történt kinevezetésének váratlan hírét az egész ho. őszinte örömmel és megnyugvással fogadta.

Loserth tbk., a 10. lho. eddigi ideiglenes parancsnoka XII. 8. délelőtt betegét jelentett és hazautazott.

*

Herberstein a helyzet és a viszonyok felől Dobrá-n minden irányúan a legalaposabban tájékozódott. A Roth altb.-tól kapott *feladattal* tisztában van: Kaninát lehetőleg újból birtokba kell vennie, vagy, ellenséges túlerő esetében, legalább a Limanova-i védőállást a *végtségig* tartania kell. A feladat megoldási módja felől az éj folyamán még nem határoz: hírekre vár és

be akarja várni, hogy a del. folyamán micsoda képet nyer az ellenség felől?

Herberstein nyomban éjjeli megérkezése után munkához fog és elsősorban a *jelderítésre* nézve intézkedik: a Kanina felől várt ellenségnek a nyugati irány felől való felderítésére, mielőbbi indulással, tisztí járőröket küld ki Przyszowa—Podstawy felé (8.b. vázlat) és Henriquez főhadnagy alatt Siekierzyna—Roztokán-n át Golkowice felé, utóbbit azzal a feladattal, hogy a Weiss ezredes különítménnyel az összeköttetést helyreállítsa.

Herberstein a XII. 7. este elrendelt *védőszakaszbeosztást* jóváhagyja és a két védőszakaszparancsnokot közvetlenül maga alá rendeli (7.b. vázlat, I. és II. védőszakasz).

(Megjegyzés: a 8.b. vázlaton feltüntetett védőszakaszbeosztás csak XII. 8. dut. lép hatályba.)

Bár ilyenformán a védelem megszervezéséhez általában hozzájárult: de mivel a védőállás *déli szárnyát* igen gyengének látja és valószínű előtte, hogy ott az ellenség nyomatékkaal támad majd: Herberstein elrendeli, hogy a Golców-on éj jelező Lengyel légióbeli csoport erősítésére Bernolák József 13. hue.-béli százados századával és a 9. hue. Szántay Jenő százados géppuskaszakaszával mielőbb odavonuljon a Golców-ra, azzal a feladattal, hogy az ellenség előnyomulását jobb szárnyunk felé akadályozza meg, vagy legalább késleltesse (8.b. vázlat).

Herberstein elrendeli továbbá, hogy a Golców—606 m. p.—624 m. p. magaslathátvonalon a 9. hue. és a 13. hue. mellett ott álló három Landsturm-félzászlóalj mostani helyükön megmaradva, az erődítési munkák biztosítását ezentúl egymagukban végezzék, a 9. és 13. hue.-ek pedig az eddigi előőrs-vonalból kora délelőtt kivonassanak és a két ezred mint *csoporthőfőartalék* a Limanova északi szegélye és a Nafta Finomító közötti völgykatlanba menjen vissza (8.b. vázlat). A két ezred kivonása egyébként azt a célt is szolgálja, hogy azok a XII. 5.—7. Neu Sandec—Kanina körül lezajlott fáradalmas harcok után némi pihenőhöz jussanak és ételmet, lövészer stb. felvételezhessenek.

Mindezenfelül *végül* a csoportparancsnok még az éj folyamán a legnyomatékosabban az okvetlenül a *végőig való kitarásra* buzdítja csapatait és meghagyja, hogy az állások technikai megerősítését a legserényebben folytassák.

Állásunk déli szárnya körül, mihelyt 7^h del. tájban kivilágosodott, megjelentek, nagyon óvatosan tapogatódzva az *első orosz gyalogsági jelderítő járőrök*.

Herberstein azután délelőtt Kade őrnagy és Kiss Ferenc tüzérszázados, a lho. hadosztálytüzérségének parancsnoka kíséretében a terepen való tájékozódás céljából a Kanina-i műút mentén és több helyen mellékirányokba is letérve az állás előterébe lovagol ki. A százados egyúttal az öt lovasütegnyi *lovastüzércsoport* parancsnoka is; első napi működését és általában a *Limanova-i magyar tüzérség* csataalatti szerepét külön beszéljük meg.

A lovaglás közben aztán láthatóvá vált, amint a Kanina és Pisarczowa felől előnyomuló *orosz gyalogság* hol kisebb csoportokban, hol nagyobb tömegekben mindközelebb előrejött.

Amikor Kade őrnagy túlbizakodva beszélt a küszöbön álló nagyharc esélyeiről-kimeneteléről, Herberstein az orosz áradatra célozva, tréfásan azt kérdezte tőle: „Nos, még mindig optimista vagy?”

*

Herberstein-nek személyes tájékozódása és az időközben érkezett hírek alapján tudomására jutott adatok:

egy (vagy kettő?) orosz lho. a Dunajec völgyében Neu Sandec felől Zabrzez irányában nyomul elő; a Kamienica—Zalesie—Tymbark-i országot biztosítására Zalesie-nél a *Pielsticker százados lovascsoportja* már készen áll;

az orosz VIII. hdt. egy-egy ho.-a — számukat XII. 8. még nem tudjuk biztosan — a Lososina-völgy felé és Limanova irányában nyomul elő.

Járőrjelentés szerint (8.b. vázlat) délutáni 1^h körül két zászlóalj és egy kozákezed haladt el a Kanina-i templom mellett Limanova iránnyal; továbbá az 577 m. p. K^a-nál ellenséges rajvonalak látszanak s végül: egy több zászlóaljnyi ellenséges oszlopot állapítottak meg, előnyomulásban Meciná-n át Pisarczowa felé.

A délután folyamán védőállásunkat meg nem határozható erejű ellenséges gyalogsági tömegek közelítik meg. Különösen közelre jöttek a Jabloniec-en, az A—B állás keleti részéhez, míg a Mordarka-i *illis* előtt már 1800—2000 X-re beásták magukat. Néhány, egyelőre kevésszámú ellenséges üteg ment állásba (8.b. vázlat), különösen észrevehetően egy 18 cm.-es taracküteg Kanina mellett, nyílt, fedetlen állásba, amely utóbbi kb. 4^h dut. kezdettel gyújtótűz alá veszi Limanová-t, azután felgyújtja a Nafta Finomító-t is, mire ottani vonatainknak sietve észak felé el kell vonulniok. A vezetéklovaknak az orosz taracktűz miatt Limanová-n nincs maradásuk s azért a helység nyugati szélén fekvő Stearingárba mennek át. A csoportparancsnokságot a vasútiállomás melletti kastélyból szintén kilőtték, mire estefelé ugyancsak a Stearingárba költözködik át.

A Limanova—Neu Sandec-i műúttól keletre eső B—B Mordarka-i védőszakasz eseményeinek részletesebb megbeszélésétől egyrészt azért tekintünk el, mert ez a szakasz a döntő területen kívül esik, másrészt pedig az ott szerezelt, külföldi csatarésztvevőktől nem sikerült részletadatokat szereznünk.

A Herberstein-csoport puska (karabély) és géppuska létszáma XII. 8. délbén, a Landsturm-alakulatokat teljesen figyelmen kívül hagyva a következő:

az 1. vonalban : Diószeghy százados	80,
20. hvgye.-beli szakasz	35
10. hue. 2., 4. és 5. százada	90 és
59. ezred egy százada	120 puska (karabély)
10. hue. 2 géppuskásszakasza	4 géppuska
5. hvhue. egy géppuskásszakasza	2 géppuska;
a 2. vonalban: 9. hue. (4 század)	120 karabély, 4 gépp.;
13. hue. (6 század)	180 karabély.

Összes tüzérő: 625 puska illetve karabély és 10 géppuska, amiknek támogatására 5 lovasüteget áll készen.

*

A vett hírek és a helyzetről s nem utolsó sorban a *saját tüzérő gyengesége felől* nyert összbenyomás alapján Herberstein tbk. a délelőtti folyamán a *védelemre* határozza el magát. Az adott viszonyok között a gyenge saját erőnek a sokszoros orosz túlerő ellen támadásra való bevetése nem mutatkozott indokoltnak, a presztízskérdésnek pedig ezúttal nem szabadott szóhoz jutnia.

Herberstein-nél a vele szemben estig felfejlődött tömeges orosz gyalogság ereje felől az a felfogás érlelődött meg, hogy vonala az éj folyamán folytatólag előrejövő erők által megerősöbödhetik. A támadónak mélységbe való tagozódásáról az első csatánapon nem sikerült tiszta képet kapni, valamint arról sem, vajjon Rostoka felől a Golców irányában jön-e előre és mennyi ellenség?

*

A védőállásbeli *védőrségi csapatok*:

Ezek közül különösen *Niedereder* őrnagy védőszakasza dolgozik serényen az állás erősítésén: csupa ásóval felszerelt gyalogsága van, ellentétben a Jabloniec-i állásbeliekkel, amelyeknél a huszárcsapatoknak egyáltalán nincs ásojuk.

Mielőtt a *9. és 13. hue.-k kivonása* és azoknak délután bekövetkező újból való *bevetése* eseményeit ecsetelnők: előbb a Jabloniec-i védőrségi

csapatok ténykedését s a náluk az esti sötétség beálltaig történő eseményeket beszéljük meg, megjegyezvén, hogy a legdélibb jobb szárnyon, mélyen az erdőben bentálló *Diószeghy Aladár* százados előtt — amint ez a 8.b. vázlatból is pontosan kivehető — az első csatanapon ellenség egyáltalán nem jelent inég meg, ennek ellenére a százados jegyzeteiből *eléggé* érdekes hangulat-kép rajzolódik elénk (11.b. vázlat):

„XII. 8. virradatkor, úgy 7^h del. körül megállapítottuk védővonalunk traszját, amely nagyjában egy keskeny erdőtisztás mentén haladt és kijelöltük a megszállandó vonalakat. Reggelre megkaptuk a tegnap kért szerszámokat s a legénység azonnal nekilátott a munkának, magam pedig Bauer Gy. főhadnaggyal s szakasparancsnokaimmal elindultam az előterep szemrevételezésre. Mindenütt csupa erdő, messzebbre való kilátás nélküli, csupán az általunk megszállt erdőtisztás szemközti kanyarulatai szerint volt 46—80 X váltakozó terjedelmű kilátás. Harcjárőrök és állásmegfigyelők ellenőrizték az előterepet.

A délelőtt folyamán 10. hue.-beli tiszték jöttek hozzám és tájékoztatást kértek tőlem; három 10.-es század tőlem balra, a műútig kitérjeszkedően van állásban.

A védőállás kiásása a fagyott, köves földben zavartalanul, de csak lassan haladt. Már 30—40 cm. mélységben talajvíz jelentkezett s ilyenformán rendszeres, mellvédes fedezéket lehetetlen volt kiemelnünk, azért csak lövészteknőket ástunk, amelyek aljára a huszárok rostélyszerűen vastagabb és vékonyabb gályákat helyeztek, ezekre pedig fenyőlombot raktak, nehogy vízben kelljen majd feküdniök.

A szerszámokkal egyidejűleg valami kevés kis lövészt is kaptunk, éppen csak annyit, amennyi a vezetéklovaknál visszamaradt huszárok töltegytáskáiból össze volt szedhető. Több töltegy ugyanis az ezredparancsnokságnak nem áll rendelkezésére.

Étkezést egész nap nem kaptunk, a konzerveket pedig a hosszú felderítőszolgálat idejében mind feléltük. Idevonatkozó jelentésemre és kérelmemre Baintner E. őrnagy ezredparancsnokom azt üzente, hogy a konyhakocsik még nem érkeztek meg.

Mivel azonban már nagyon megéhezünk, esti szürkületkor az egyik altisztet néhány huszárral beküldtem Limanová-ra, azzal, hogy próbáljanak pénzért valami ennyivalót szerezni.

Estefelé egy *Hegedűs György* nevezetű tartalékos honvédhadnagy, továbbá *Berzsenyi László* nevű zászlósa és végül *Marton Bálint* szolgálatvezető szakaszvezetője jelentkeztek nálam 35 főnyi szakaszukkal. Az mondták, hogy

8.-ik századjuk kötelékében napokon át harcban álltak, a századtól elszakadtak, abból valószínűleg csak ők maradtak életben, többi bajtársuk vagy elesett, vagy fogságba jutott. Hegedűs arra kért, hogy nálam maradjon, mert nem tudja, merre-kihez menjen és töltenyt s ennivalót kért a szakasz számára, mert nekik semmijük sincs. Ha jól emlékszem, ezek a csata alatt kiválóan derék és vitéz katonák a Nagykanizsa-i 20. honvédegyalozereg állományába tartoznak. Valamelyes löszert adtam nekik, ennivalónk magunknak sem volt.

Már teljesen besötétedett, amire az élelembeszerző járőr végre visszaérkezett. Nem jött üres kézzel: kitűnő fehér cipőt és füstölt szalonnát hozott, amit azonnal szétosztottunk. A kiéhezett emberek farkasétvágygal estek neki a már alig remélt jó vacsorának.

Hegedűs hadnagyot szakaszával jobb szárnyamra, a patakszakadék túlsó oldalára rendeltem, mivel ott ezideig még nem találtam összeköttetést.

Jóval a XII. 8.—9. éjféli után megjelent nálam *Brokes* 10. hue.-beli százados, azzal, hogy az 1. alvédőszakasz parancsnokságát rábízták és Baintner őrnagy engem is alája rendelt. Jelentettem neki a helyzetet s ketten végigjártuk az arcvonalt. *Brokes* útján, hallomásból, tudtam meg, hogy az ellenséges gyalogság a dut. folyamán a Jabloniec gerincén és attól keletre állásainkat 7—800 X-re megközelítette és ott estig tűzharc folyt. Mi itt az erdőben, távoli ágyúörgésen kívül más harcizajt nem hallottunk s a mi arcvonalkunk előtt még csak egy orosz járőr sem mutatkozott eddig.

Alvédőszakaszunk erősítésére estefelé, *Spilka* százados alatt, a 13.-as huszárak I. osztálya (2 század) érkezett be a mi területünkre.

A XII. 8.—9. éjjel nálunk époly teljes csendben telt el, mint a tegnapi.”

Brokes Jenő 10. hue. százados elbeszélése szerint (8.b. vázlat, sematikus rajz):

„Állásunk cseppet sem volt előkészítve. Beásárról: szó sem lehetett, mert nem volt amivel ássunk. De a huszárak az ott heverő kivágott fenyőszálfákból látás elleni fedezéket készítettek és azok mögött húzzák meg magukat. Kb. 10—12X-re jutott egy-egy huszár. Dél előtt a 624 m. p.-ra küldött járőröm jelenti, hogy Kariina felől 2—3 zászlóaljnyi orosz gyalogság, továbbá tüzéség nyomul elő mifelénk. A járőr déltájban orosz gyalogsági járőrök elől kénytelen volt visszavonulni s délután aztán megfigyeltük, amint az orosz gyalogság a velünk szemben 7—800 X-re levő csalit szélén beásta magát.

A sötétség beálltaig az oroszokat az ásásban tüzelésünkkel megzavartuk s végül az ellenség is felvette ellenünk a tűzharcot.

A XII. 8.—9. terjedő éjjel úgymint a tegnapi, teljesen nyugodtan telt el.”

Hertelendy Miklós 10. hue. százados, az 1. alvédőszakasz balszárnya mögötti tartalék (A^a 1^a) parancsnokának közlése:

„Rajvonalunk (2. század) több előrejött orosz járőrt visszakergetett. Egyébként századomnak az volt a dolga, hogy a műút mellett állásban levő Landsturmtól szökni akaró embereket lefogja és helyükre visszahajtsa. Délután elég erős ellenséges gyalogsági és gépuskatüzelés folyt.

A Landsturm-emberekkel, ezzel a folyton szökésre kész népséggel sok bajunk volt. Öltözetük sötét, majdnem fekete, vállövszerűen viselt pokrócuk meg vakítóan fehér; öreg Werndl-puskájukon vászonheveder volt fegyverszjij helyett. Puskájuk lövése rengeteg nagy füstöt okozott, ezért nekik később csak a rohamok visszaverésekor volt szabad tüzelniök, nehogy a füsttel el-árluják helyünket.”

A 2. alvédőszakasz parancsnoka, *Radoychich Lajos* 10. hue. százados a XII. 8. délutáni eseményeket így látta:

„Az oroszok támadáshoz csoportosultak. Tüzérségük belötte magát, különösen a mi otrombán szembeötlő műútmenti állásainkra is, a Nafta Finomító-ra s a Limanová-tól kb. ½ km.-re nyugatra eső, már messziről jól látható Major-ra.

XII. 8. folyamán állandóan láttam Pisarzowa vasútiállomás irányából a Zbyrek, Jabloniec és a Golców felé haladó sűrű tányérsapkás csoportokat.

Az esthomály beálltával a 13. hue. II. oszt. jött előre álláspontomig (K^a 1 ½ km. délkeletre a városka déli kijáratától) és onnét a Jabloniec gerince felé ment tovább.”

Fernbach Péter zászlós, Radoychich alantosa így számol be XII. 8.-ról:

„A XII. 7.—8. éjszaka teljesen nyugodtan telt el, de mi hiába vártuk a megígért felváltást: nem jött. Reggel a világosságnál láttuk csak igazán, mily gyéren szálltuk meg állásainkat. Nem volt összefüggő gyalogsági állás, hanem csak afféle 70—100X hosszú árok, azután 80—100 X-ig semmi, aztán megint egy ilyen árok és így tovább. Tartalékban, hátunk mögött, alig egy pár ember.

Drótkerítésről vagy más akadályról szó sem volt. Némileg megnyugtatót bennünket, hogy állásunk mögött kb. 50X-re valamikéivel magasabb helyen bokrok és fák között Böszörményi hvhu. főhadnagy gépuskásszakasza helyezkedett el.

Déli 11^h és 12^h között arra lettünk figyelmesek, hogy a Kanina-i hegyekről a legnagyobb merészséggel, teljesen nyugodtan nagyerősségű

ellenséges gyalogság óriási tömege ereszkedik le mifelénk. Radoychich-csal a K^a előtti filagóriában ültünk s onnan figyeltük ezt a félelmetesen nagy emberáradatot. Néha bementünk Baintner őrnagyhoz és jelentettük, amit láttunk, vagy ő jött ki és figyelt, miközben gondterhesen csóválta fejét.

Tüzérségünk déltájban megindította tüzét, ami azonban az orosz gyálatában nem gátolta abban, hogy tömegei tovább ne özönljenek, csak szélesebb, ritkább alakzatba és gyorsabb tempóba mentek át. Az orosz előny omulást teljesen jól megfigyelhettük, mert hiszen egy bokor sem zavarta a kilátást. Láttuk végül, amint 1—1½ km.-nyire a mi állásunktól, több egymásmögötti sorban beásták magukat, kisebb előbbretolt részeikkel még közelebbi távolságra. Huszárjainknak parancsot adtunk, hogy néha adjanak le egy-két lövést, mi meg Radoychich-csal csak figyeltünk, órák hosszat a tányérsapkások pedig csak özönlöttek előre. Néha egy-egy félórára szünet állt be, hogy aztán újra tovább folytassák a felvonulást.

A kora délután valamikor, egyszerre csak Baintner őrnagy hangosan reánk kiált, hogy jöjjünk be a K^a-ba, mivel az oroszok erősen idelőnek, amit nagy buzgóságunkban észre sem vettünk és így hosszú időn keresztül teljesen szabadon, minden fedezék nélkül álltunk ott mint céltáblák az orosz számára. Isten őrizte, hogy bajunk nem lett.

A telefon állandóan működött. Folytonosan kérdezősködtek a magasabb parancsnokságok a helyzet felől. Mindig csak az volt a válasz: „Óriási orosz túlerő, mi meg nagyon kevesen vagyunk!”

Estefelé az oroszok tüze mind élénkebb és erősebb lett, de a sötétség beálltával ellanyhult. A telefondrótot többször ellőtték, úgyhogy a zavartalan munka kedvéért Baintner őrnagy estefelé néhány házzal hátrább ütött tanyát. Ezzel most a Böszörményi géppuskaszakasz Radoychich parancsnoksága alá került, épúgy az est folyamán az erősítésünkre beérkező, eléggé megfogyatkozott létszámú 59.-es század is.

Az állásokat végigjártuk s minden egyes embert külön figyelmeztettünk a helyzet komolyságára. Habár 24 óra óta nem ettek, hangulatuk jó volt és csak azt kérték, hogy sok muníciót sürgessünk, mivel már nagyon fogytán vannak vele.”

Személyes tapasztalatai alapján végül is *Baintner E.* őrnagy, a védőszakasz parancsnoka a kora délutáni órákban, felelőssége tudatában arra kéri a csoportparancsnokságot, hogy az aránytalanul gyenge védőszakaszt erősítse meg, annál inkább, mert a 624 m. p. körül állott Landsturmfélzászlóalj emberei a közeledő orosz veszedelem elől lassankint mind hátrafelé

szívárogtag el. Baintner kezdeményezésére aztán Herberstein a 13. hue.-t küldi előre erősbitésül (8.b. vázlat).

A 9. és 13. hue.-ek kivonása a védőállásból s újból való bevetésük.

Délelőtti kivonásuk: A 7.b. vázlatból kivehető éjjelezési helyzetből a csoportparancsnokság XII. 8. délelőtt 9^h tájban úgy a 9-, mint a 13. hue.-t kivonja az állás előőrsivonalából s aztán a 8.b. vázlaton feltüntetett helyen — Limanova és a Nafta Finomító között — tartalékviszonylatba helyezi azokat.

A tartalékban álló 9. hue.-hez délelőtt odajött Herberstein, hogy régi ezredét üdvözölje és győzelemre buzdítsa huszárjait. Később *Bauer V.* tbk. látogatott el oda és az egybegyűlt tisztikar előtt elsősorban herceg *Sulkovsky* őrnagynak fejezte ki dicsérő elismerését az ezrednek a XII. 5.—7.-*T* harcokban való kiváló vezetéseért, azután pedig az új ezredparancsnokot, *Muhr* ezredest üdvözölte a harctérre érkezése alkalmából és szerencsét kívánt neki szép ezredéhez.

A 13. hue.-nek ezidőbeli eseményeiről *Prónay Pál* százados így ír naplójában:

„A kivonásunkra vonatkozó parancs vétele után odamentünk a dombhaj lás mögötti vezetéklovainkhoz és lóháton elindultunk Limanová-ra. Nemsokára kisütött a nap és gyönyörű meleg idő lett. Az orosz tüzéség, amely megkezdte a tüzelést, valószínűleg bennünket, elvonulókat keresett tüzével, de jóval túl lőtt rajtunk.

A Limanova-i vasútiállomás közelébe érve, dandárunk tömegbe alakult és takarásban lóról szállt. Pihenőhelyünkön a meleg, napos időben jól éreztük magunkat a sok strapa után. Megkaptuk konyhakocsijainkat, kitűnő Okucsin-i sör is akadt, úgyhogy, az igazat megvallva, nem igen törődünk a tőlünk északra, Lapanów meg Bochnia felől erősen hallható ágyú- és puskatűzzel.

Nem messze délkeletre tőlünk, a hegyoldalban elszórt házak körül egyszerre csak csoportosulás és nagy láрма támadt az ottan védőállásban levő derék 59.-es salzburgiak területén: szabad szemmel is látni lehetett, de távcsöveimmel még jobban kivehettem, hogy a katonák agyba-föbe vernek és rugdosnak valakit, amíg mozdulatlanul el nem terül a földön.

Később megtudtuk, hogy egy russzofil parasztot vertek-rúgtak agyon, akit tetten értek, amint hegyi házából Kanina felé az orosz tüzéségnek jeleket adott. Már rövid idő múlva ott duruzsoltak az orosz gránátok és shrapnelek fejünk fölött és szomszédságunkban: a russzofil paraszt a mi helyünket jelezte az oroszoknak”.

A 13. hue. ezredsegédtsztje, *Szlavnich György* százados így ír az ezred kivonásáról:

„9^h délelőtt parancsot kaptunk, hogy vonuljunk a Limanova-i vasúti-állomáshoz, ahol pihenhetünk, ebédet kapunk és zabot, lövészer stb.-t felvételezünk. Lóháton 10^h 30' del. érkezünk oda. Itt az általános helyzetről kaptunk híreket: Limanova a Roth seregsopornak leggyengébb pontja, kulcspont és egyúttal a legszélsőbb jobb szárny. Ezidőszerint a 4. lho. visszavonulása folytán a 3. és 4. hds. között nagy hézag van, miután a Dunajec völgyét most már csak a Weiss különítmény biztosítja. Ebből mi tisztak arra a meggyőződésre jutottunk, hogy nekünk Limanová-t okvetlenül és az utolsó emberig tartanunk kell, ha azt akarjuk, hogy Roth seregsoportja Bochnia felé célt érjen.

A vasútiállomásnál már ott találtuk konyhakocsijainkat, meleg ebédet kaptunk és elláttuk magunkat konzervekkel és zabbal.”

Délutáni bevetésük: A Jabloniec-i erődítési munkálatok biztosítására és előőrsökül a 606 m. p.—624 m. p. magaslatvonalon visszahagyott három Landturmfélzászlóalj: nem felelt meg a beléjük helyezett bizalomnak. Alig mozdultak meg egy kissé az előrejött orosz felderítőosztagok, a Landsturmcsoportok — elsősül a 606 m. p. körüliek — délelőtt, legutolsóul pedig a 624 m. p. körüli félzászlóalj kora délután — rövid ide-oda ingadozás után otthagyták állásukat és sietve visszavonultak. így szakadt vége először a 9. hue., később a 13. hue. pihenőjének, az utóbbit illetőleg egyébként, mint már előbb említettük, azon okból is, mert Baintner E. őrnagy, védőszakaszparancsnok szükségesnek tartotta, hogy szakasza, tekintettel az orosz tömegekre, sürgősen erősítést kapjon.

9. hue.: Mihelyt a csoportparancsnokság a 606 m. p. körüli Landsturm visszavonulásáról értesül, a 9. hue. azonnal, 12^h délben előrevonul (8.b. vázlat). Muhr ezredes Herberstein-től a csoportparancsnokságnál szóbeli parancsot kap: „Előnyomulás a 606 m. p.-ra! Az onnét visszajött Landsturmosztagokat gyűjtse össze, vigye újból előre és az ezreddel a 483 m. p.-tól délnyugatra eső magaslatot, a mostani jobb szárnyunk meghosszabbításaként szállja meg és tartsa.”

Muhr ezredes a kapott parancs értelmében a szökevény Landsturmmal a legerélyesebben elbánt, azt összegyűjtötte, előrevitte, a Landsturmból egy főőrsöt állított fel (8.b. vázlat), amelynek tábori őrszei a régi védővonalban álltak, maga az ezred pedig, a most említett vázlaton berajzolt formában, mint a védőrség I. védőszakasza állt fel. A Jabloniec-i védőszakasz déltől

kezdve a II., Niedereder őrnagy védőszakasza pedig a III. elnevezést vette fel.

13. hue.: Dut. 3^h Herberstein telefonjelentést kap, hogy a Landsturm a 624 m. p. tájékról is visszavonult. Erre a 13. hue. — *Tömör y* őrnagy ideiglenes ezredparancsnok alatt — parancsot kap, hogy ügetésben vonuljon a Jabloniec-re és erősítse meg Baintner őrnagy védőszakaszát.

Szlavnich százados, 13.-as ezredsegédtiszt közlése szerint:

„Az ezreddel (5 szzd.) 4^h 30' dut. körül értünk oda a Jabloniec északi lábához. A lórólszállás után a vezetéklovakat visszaküldtük Limanová-ra és azután a két osztályt helyükre irányítottuk (8.b. vázlat és sematikus rajz).

Baintner-nek ezidőszerint már Limanova déli kijáratánál volt a harcálláspontja. Miután Tömöry őrnagy rangban idősebb Baintner-nél, előbbi átveszi a II. védőszakasz parancsnokságot, de ketten abban állapodnak meg, hogy Baintner mostani helyén marad, avégből, hogy ha Tömöry-t kivonják majd az állásból: a parancsnokságot újból átvehesse.

A 13. hue.-t elindító parancs oly sürgetően szólt, hogy a Limanova-i állomásnál a huszárok általában sem a pokrócot, sem a kenyeret nem vették le a nyeregről. Pedig az idő hidegebbre fordult”.

Prónay Pál 13. hue. százados naplójegyzeteiből:

„ . . . megindultunk Limanová-n át a Kanina-i műúton a Jabloniec-re. Közben az orosz állandóan ágyúzta a várost, amelynek javítás alatt álló templomán még rajta voltak az állványok. Éppen amikor a templomtorony mellett elhaladtunk, egy orosz gránát belevágott az állványokba, amelyek erre éktelen csörömpöléssel széthullottak és lovainkat lármájukkal agyonbolondították. Az ellenség a műutat erősen tűz alá fogta és mi vágatában mentünk Tömöry után, mert az úton nem igen lehetett lépést lovalogni. Tömöry a Jabloniec északi lábánál intézkedett velünk:

„Feladatunk, hogy a Jabloniec védőszakaszt megerősítsük. A lehető legnagyobb számmal kell tűzharchoz lóról szállni. Az összes municiót, lapátot, takarót és a konzervákat a nyeregről le kell venni. A vezetéklovak Limanová-ra mennek vissza, századonkint egy idősebb altiszt és a sorostiszt marad a lovaknál.

Az orosz nagy erővel jön előre Limanova felé, amiben nekünk, huszároknak kell őt megakadályoznunk. Az ellenségnek nem szabad Limanová-t hatalmába kerítenie, azért az állást az utolsó emberig tartanunk kell, amíg segítséget nem kapunk.”

Már sötét volt, mire kedves lovainktól röviden elbúcsúzva, egy gyalog-ösvényen, libasorban nekivágtunk jobbra az országúttól az erdős dombnak felfelé, aminél egy Landsturmtiszt vezetett bennünket.

Az ezredtörzs a város déli szélén levő urilakba (U. 1.) szállt.

Amikor a Jabloniec dombcsúchoz közeljöttünk, vezetőnk a legnagyobb csendre intett bennünket, mert az orosz a fiatal, sűrű fenyvesben egész közel volt hozzánk: lehetett is hallani a túloldalról az ásók nyikorgását és a cövekelés zaját.

Végre megállottunk a védővonal jobb szárnyán, egyideig mint tartalék. Ledültünk, pihentünk s hajnali 7^h óráig egyhelyben vártuk, hogy mi lesz? Hideg nem volt, így hát a földön aludtunk, addig, míg valami műszaki tiszt meg nem jelent, aki aztán a megszállandó vonalat kijelölte számunkra.”

*

Ltmanova-i magyar tüzéségünk és az orosz 15. gyaloghadosztály tüzésége.

A Hadfy altb. csoport tüzéségi tüzereje a csata utolsó napján, XII. 11. kora reggel így tagozódik:

a 39. hadosztálytüzéség (3. hváe. és a 18. áe.) = 8 tábori üteg = 48 ágyú;

a „Kiss Ferenc százados lovastüzerecsoport” (4. ltüoszt., ^{1. hbtán.} 34.) és a szomszédos 6. lovashadosztálytól hozzánk átszármazott kombinált lovas-üteg = 5 lovasüteg = 22 ágyú, amennyiben a kombinált lovasütegek — a rendes 4-től eltérően — 6 ágyúja van.

Ez XII. 11. összesen 70 ágyút tesz ki, akkoriban tekintélyes tüzerő.

A Hadfy, illetőleg Herberstein csoport körletében ezenfelül, már XII. 7. estétől fogva, a szomszédos 45. ho. kötelékébe tartozó 45. Landwehrtarackososztály (2 üteg) is jelen van, azt az első csatanapon Herberstein-nek alá is rendelik, de működését, közelebbi adatok hiányában nem ismerjük, azért leírásunkban érdemlegesen nem foglalkozunk vele többé.

A 39- hadosztálytüzéség tudvalevőleg nem egyszerre, egyidejűleg, hanem két csoportban érkezett a csataterre:

A gyalogmenettel előrejött 3. hváe., amely XII. 8.-i, enapi, kitűnő műúton, kedvező időjárás mellett megtett, nem túlságosan fárasztó 40 km.-es utazómenete után: este 7^h érkezik be Dobrá-ra. Ez a tüzérezred, egyik osztályparancsnokának előttünk tett kijelentése szerint is minden kételyt kizáróan szónélkül képesítve volt arra, hogy másnap, XII. 9. kora délelőtt Zamiescie-n át előhaladva, a 78. hvygyd.-nak a Golców magaslat birtokbavételére irányult eznap súlyos és veszteségteljes támadását elő-

készítse és támogassa (lásd a 9. vázlat szövegének első bekezdését). Ehelyett a 3. hv.é. XII. 9- parancsra nagykesón előremegy ugyan Tymbark-ra mint a VI. hadtest tartaléka, de ott aztán, a 78. dandár kárára, XII. 10. délután 4h-ig „várakozik”.

A 39. hadosztálytüzérség másik ezrede, a Krakó-ról *vasúton szállítón* 18. é. XII. 10. délután folyamán rak ki Tymbark-on.

Mialatt a Kiss Ferenc százados lovastüzércsoport már XII. 8. kora délelőtt óta tüzelőállásban van Limanova magaslatain és eznap II^h délelőtt tájban, a Kanina—Pisarzowa irányokból előreömlő orosz gyalogsági tömegek feltartóztatására vagy legalább késletetésére tényleg élénk harcba lép: azalatt a 39. hadosztálytüzérség nyolc ütegét csak XII. 10. alkonyatkor rendelhetik fel a tüzelőállásokba és az utolsó (vég-) üteg csak másnap, XII. 11.-én, az utolsó csatanapon 5^h délelőtt érkezik be oda.

A 39. hadosztály tüzérsége a véletlen körülmények következtében csak az utolsó, döntő csatanapon léphet harcba, amelynél aztán a 39. hadosztálytüzérséget és a Kiss Ferenc lovastüzércsoportot *nem* helyezik egységes vezetés alá, ami a pillanatnyi harchelyzetben leli indokolását.

A „*Kiss Ferenc százados lovastüzércsoport*” (7.b. és 8.b. vázlat):

XII. 10.-ig bezárólag, az *első három csatanapon*: az 5 ütegni lovas-tüzércsoport a maga 22 ágyújával *egyedül*, *egymaga* támogatja Limanova-i védőállásbeli védőrségeinket a XII. 9.-Í erősjeilegű és másnapi jólehet inkább lagymatag orosz támadások ellen vívott hol súlyosabb, hol könnyebb, de mindig kockázatosná válható védelmi harcukban és ezzel főrészesévé lesz a megerősített 10. lho. s később a 39. hvgyho. kemény helytállásának, amely lehetővé tette számunkra, hogy nyomorúságos védőállásunkat a háromszoros orosz túlerő erőfeszítéseivel szemben is a kellő időpontig sikeresen és a magyar név dicsőségére megvédhettük.

Lovastüzércsoportunknak Limanová-nál az volt a *jeladata*, hogy a Jabloniec és Mordarka körletbeli ú. n. lövészárkokban napokon át többnyire súlyosan harcoló csapatainkat szapora és pontos tüzeléssel megsegítse és gyenge tüzerejüket a legmesszebbmenően kiegészítse és felfokozza.

Az eseményeknek elébe vágva, megállapítjuk, hogy a lovastüzércsoport a fenti rendeltetésnek a legkiválóbban és minden dicséretre érdemes módon megfelelt, amely történelmi igazságot mi sem domborítja ki jellegzetesebben, mint a vitéz gróf Nádasdy 9. hue. „Hadinapló”-jának igazságos és tárgyilagos felfogásról tanúskodó alábbi őszinte és előkelő önzetlenségű hivatalos megállapítása:

„Tüzérségünk kitűnően vezetett tüzével vett részt a Limanova-i csatában. Tűzhatása nagyszerűen eredményes volt és *enélkül az erős támogatás nélkül aligha lett volna lehetséges a harcállást megtartanunk.*”

A lovastüzércsoport ütegeinek nagyon pontosan megállapított tüzelő-állását a 8.b. vázlat *tünteti* fel. Az állásokba való behajtás hihetetlen nehézségeinek megvilágítására szolgálhat, hogy például a Kágerer-üteg XII. 8. hajnali 5^h—8^h 45' délelőttig, tehát majdnem négy óra hosszat vesződött, amíg a Limanova-i vasútállomás melletti táborhelyéről a nagyon meredek és posványos taligaúton közellevő tüzelőállásába bejutott.

A *lovastüzércsoport volt parancsnokával, Kiss Ferenc* akkori századossal folytatott egyik mostani megbeszélésünk során feljegyzett adatok közül az érdekesebbeket itt közöljük:

„Az öt ütegparancsnok: a 4. lovastüzérosztálynál 1. üteg Hickl Gusztáv százados, 2. üteg Schoinz Adolf főhadnagy és 3. üteg Rieder Rudolf százados;» kombinált lovasüteg: Zách főhadnagy, aki minden lövészer nélkül érkezett hozzánk és az ^{1. lövés} Kágerer József százados. A lövészerszlopnak Magasházy László fhdy. a parancsnoka.

Több napi csatára is bőségesen elegendő lövészerünk volt, ellenben vajmi kevés telefonanyagunk, amelyből csak arra futotta, hogy az üteget megfigyelőjével összekösse. Nekem magamnak sem jutott telefonom s így a Limanová-tól nyugatra levő Major-beli megfigyelőmmel az ütegparancsnokok nem voltak összekötve.

Időnként lovasküldönccel segítettem magamon vagy az osztálysegéd-tisztet, Cernován hadnagyot küldtem ki, vagy végül jómagam lovagoltam oda, ahová kellett. Volt rá eset, hogy félnapon át állandóan mozgásban voltam. Különben is mindenki megkapta a maga határozott feladatát s így ki-ki önállóan cselekedhetett. Egyébként az orosz az *első* csatanapon, de még a másodikon is, oly tömegesen mozgott-szivárgott előre állásaink felé, hogy holmi mesterkéltné tűzvezetésre nem is volt szükség. Volt cél bőven, a tüzet nem kellett külön szabályozni!

Kitűnő megfigyelőjük volt különösen Kágerer-nek és Schoinz-nak, odafent a Lysa Ga.-n.

Legsúlyosabban a saját nehéztüzérség hiányát éreztük, annál inkább, mert az oroszoknak két helyen is volt belőle: Kanina és Pisarzowa körül. XII. 8. az előbbi irányból a magaslaton haladó nyílt műút mentén az orosz 15. ho.-nak néhány zászlóaljnyi oldaloszlopa jött előre, a ho. főoszlopa ellenben a több takarást nyújtó völgyi úton, Mecina—Pisarzován át

menetelt. A főoszlopnál egy 12 cm.-es taracküteget osztottak be, Kaniná-nál pedig a 18 cm.-es taracküteget állott.

Az 5 lovasüteget a XII. 8.—XII. 11. terjedő négy nap folyamán mindössze kereken 5000 lövést adott le, legtöbbet Schoinz tüzelt el, 1024 lövéssel, de Kágerer sem maradt sokkal mögötte. A $\frac{4}{3}$ és a kombinált lovasüteget aránylag kevesebbet tüzeltek, mint a másik három üteg, mert megfigyelők a Zbyrek körül előrejövő ellenséges tömegeket kevésbé jól láthatták.

Az orosz 15. ho. tüzérségierije felől mindvégig tájékozatlanok maradtunk. Sok üteget sejtettünk, azonban csupán 3 táboriüteg tüzét éreztük meg, ezek találgatásunk szerint a Zbyrek—577 m. p. K^a területen állhattak. De látni: ezekből sem láttunk egyet sem, annyira fedetten vonultak fel és így nem is lőhettük ezeket az ütegeket sem. Azért az eltüzelt lövészer legnagyobb részét, jóformán az egészet gyalogsági célokra lőttük el.

Csak egy üteget láttunk, szabad szemmel is, a Kanina-i 2 löveges 18 cm.-es taracküteget, de az meg oly messzire esett tőlünk, 7½ km.-re, hogy lövetése szóba sem kerülhetett, mert a mi ágyúknak tudvalevőleg 6000 méterig terjed a hatóképessége, míg az orosz nehéz 18 cm.-es tarackos üteg a maga 12.000 méternyi hordtavolságával akár a Mlynne—Lososina Grn.—Slopnice vonalig is hathatott volna, amint a valóságban állandóan tűz alatt tartotta különösen a műút mentén Limanová-t és a Nafta Finomító-t.

Az orosz tábori ágyú 8000 méterre, 12 cm.-es tarackjuk pedig 10.000 méterre lőtt még hatásosan, mi tehát az orosz tábori tüzérséggel sem vehettük fel a versenyt.

A lovastüzércsoport — épúgy, mint később az egész Hadfy csoportbeli tüzérség is — mindvégig *határozott orosz tüzérségi túlsúllyal állott szemben.*

Mi XII. 8. nem sokat kutattuk, hol van az orosz tüzérség, az egyes ütegek, mert, amint már említettem, különösen az első csatanapon a Jabloniec—Zbyrek—Szarysz terület órákon át néha szinte hemzsegett az előnyomuló vagy előreszivárgó orosz gyalogságtól és a mi ütegeinknek ezek a nagyszerű célok is elég dolgot adtak.

Sem az orosz tüzérségnek, sem nekünk nem volt repülőmegfigyelőnk.

A Kanina-i 18 cm.-es üteg valóságos zsarnokként uralta a csatateret és fölényesen éreztette velünk a maga erejét s másfelől saját nehéztüzérségünk keserves hiányát. A nehéztarackosüteg különben XII. 8. egy ütegünket sem volt képes elhallgattatni és ezek mindvalamennyien serényen tovább is az ellenséges gyalogságot lőtték.

A Kanina-i orosz megfigyelő pedig nyugodtan fent ült a templom-toronyban, ahonnét távcsövén az egész Limanova-i környéket pontosan áttekinthette. Lőszere bőségesen volt a tarackosütegnek: nagyon tervszerűen és teljes tüzéségi hozzáértéssel és beosztással tüzelt, egyik célt a másik után vette munkába, míg kellő eredményt nem ért el s csak most ment át valamelyik másik, sorra jutó cél lövésére. Mind a két tarackot egyazon feladatra alkalmazták, a tüzet sohasem forgácsolták szét.

Védőállásunknál csak a betekintett erődítési helyeket lőtte, különösen a messziről látható műtmenti állásainkat, továbbá azokat a Jabloniec-i ház-csoportokat, ahol tartalékokat állapított meg.

Az orosz *15. ho. gyalogsága*, háromszoros túlereje és tüzéségi fölénye ellenére nézetem szerint azért nem bírt a mi gyenge védőrségeinkkel, mert időnként rendkívül heves, szapora tüzéségi tűzünk (a négy csatanapon összesen legalább 5000 lövés) a kénytelenségből nagyobbára nyílt terepen támadásra előrejövő orosz gyalogságot *erkölcsileg megrendítette*, vagy legalább is egyidőre megbénította.”

Eddig a lovastüzércsoport kitűnő volt parancsnoka.

Kágerer József százados, a 3. honvédlovasüteg parancsnoka naplójában az első csatanapra vonatkozóan ezt írja:

„Délelőtt 11^h—délután 4^h-ig szemmel látható igen jó eredménnyel tüzelünk ellenséges gyalogságra, amely Kanina felől nyomul elő és a Raszowka melletti magaslaton és az 577 m. p. K^a-nál mutatkozik. Leginkább a Raszowka-i erdőből vonul, a műuton keresztül, a ház-csoportok kihasználásával a Jabloniec magaslatra. Lövőszert fogyasztás: 434 lövés, ebből 24 gránát, a többi shrapnel.

A lakosságnál: elegendő a zab.”

Mint az első három csatanapi egyedül való tüzéségünk, a lovastüzércsoport megbizonyítottan szaporán és pontosan, kiváló eredménnyel lőtte az előnyomuló orosz gyalogságot s azt támadó erejében és kedvében, amint már hangsúlyoztuk, az első naptól kezdve mindinkább megrendítette vagy legalább is egyidőre megbénította, az orosz nehéztüzérség lenyűgöző tüzet pedig védőrségeink tehermentesítése érdekében alkalomadtán magáravonta és hősieken állotta: lovastüzércsoportunk a maga kevéske 22 ágyújával valóban minden irányúan virtuosan eleget tett lovastüzérségi rendeltetésének!

Nézetünk szerint a Kiss Ferenc százados lovastüzércsoport a Limanova-i győzelem kivívása és különösen annak legeredményesebb előkészítése körül is, XII. 8. kezdve végig, hervadhatlan érdemeket és dicsőséget szerzett úgy a maga, mint általában az egész magyar lovastüzérség számára.

A 39. hadosztálytüzéség XII. 11.-i csupán egy napi, de annál kiválóbb működésének megbeszélése majd a negyedik csatanap részletes leírásánál kerül sorra.

*

A 8.b. vázlaton feltüntetett XII. 8.-i alább részletezett esti helyzet: egyúttal a XII. 9.-t második csatanapi események kiindulási helyzetét is képezi.

A vázlat azt mutatja, hogy Limanova-i védőállásunk, a XII. 7.-i állapothoz képest, a 9. hue. rögtönzött védőállásával délnyugat felé meghosszabbodott és ennek a levegőben lógó jobb szárnyak némi biztosításával a Lengyel légióbéli századot a Bernolák csoporttal (¹¹/₁₂ és a Szántay J. 9.-es géppuskaszakasza) megerősítették. Ezen a szárnyon a vázlat szerint kétséges, jön-e előre a Golców felé ellenséges erősítés vagy sem? XII. 8. este ez a magaslat annyira-amennyire még a mi kezünkben van, a vízvázlatot tehát még nincs teljesen orosz kézen.

A Baintner E. őrnagy II. védőszakaszát a délután folyamán, az őrnagy kezdeményezéséből a 13. hue. öt századával megerősítették: két század a Jabloniec nyugati, a másik három annak keleti részébe jön előre erősítésül, egyelőre többnyire csupán tartalék gyanánt, vagy újonnan rögtönzött fedezékekbe, a Baintner védőszakaszbeli, már odaszokott védőrség megbolygatása nélkül. A II. védőszakaszparancsnokságot Baintner őrnagytól késő délután — átmenetileg — a rangidősb Tömöry 13. hue. őrnagy veszi át.

A Jabloniec-i berajzolásokból kivehető, hogy itt a vízvázlatot magaslat-hát teljesen és erősen orosz kézen van már és egyes orosz részek a Jabloniecgerinc mentén és annak keleti lejtőjén, a műutat közbevevően védőállásunkat már 7—800X-re megközelítették, ellenben a 483 m. p. felé eddig ellenség még nem ment előre.

Az orosz 15. ho. mélységbe való tagozásának részleteit nem ismerjük.

A világháborúban tanúsított kiváló vitézségéről híres 12. ulánuszred — amelynél mindig sok Szlavonia-i magyar testvérünk is szolgált — túlságosan lecsökkent létszámára tekintettel, harcban való alkalmaztatásra a csata folyamán egyáltalában nem jöhetett számításba, ez okból krónikánkban többé külön meg sem említjük. Az ezred XII. 8. Zamiescie-n éjjelezik és ugyanott áll a 39. hvgyho. lovassága is (¹¹/₁₂), amely a ma 7^h este Dobrá-ra beérkezett 3. hváe.-ünket, valamint Tymbark-ban székelő VI. hadtestparancsnokságunkat is biztosítja.

Arz altb. hadtestparancsnok késődélután jelentkezik Roth-nál és XII. 9-én reggel veszi át a Herberstein és a Smekal altb. csoportok fölötti fő-

csoportparancsnokságot, amelynek északi *hátára*, a *von Besser* altb. főcsoport déli szárnyáig terjed. A Smekal csoport XII. 8. esti helyzetének főbb vonásait a vázlat jelzi.

Herberstein tbk.-nak nagy megnyugvására szolgál, hogy a beígért *Pielsticker* százados huszárcsoport (3 század) a Zalesie-i országút elzárására estefelé odaérkezett. Megnyugtatóására szolgál továbbá az az értesülés is, hogy az Arz altb.-nak alárendelt 39. hvgyho.-beli 78. hvgydd., *Daubner Sámuel* ezredesdandárnok élzászlóalja (16. T. ma II^h délután száll Tymbark-on vasútról és a dandár többi 5 zászlóalja ugyanott az éj folyamán XII. 9. dél-előtt 7^h-ig kirak.

A már az első csatanapon levitézlett Landsturm nagyrészt kivonták a védőállásból és valahol hátul, Limanova körül „tartalékba” helyezték.

A Herberstein csoportparancsnokság XII. 8.—9.-re a Limanová-tól nyugatra eső Stearingyárban éjjelezik. Harcálláspontja: XII. 9., épúgy, mint ma, a Limanová-tól nyugatra eső Major.

A XII. 8.—9.-re hajló éjjel is nyugodtan telt el.

*

2. A XII. 8.-I ÁLTALANOS HELYZET RÉSZLETES ISMERTETÉSE.

ESEMÉNYEK. INTÉZKEDÉSEK.

A 8.a. vázlat a Limanova-i első csatanapi nagyhelyzet képét mutatja.

a) *Conrad főhadereje* a 3., 4., 1. és a n. Woysch hadsereg déli részéből áll. A kikülönített magyar 2. hadsereg ugyanis a n. 9. hadsereg támadását támogatja (Belchatów).

Conrad-dal szemben a Cholm-ban székelő *Ivanow* áll, a Gözhenger déli felerészével, továbbá a kb. 200 km. kiterjedésre széjjelhúzott orosz 3. (Dimitriew) és orosz 8. (Brussilow), valamint a Przemysl-t ostromló 11. hadsereggel: az egész a *Délnyugati arcvonalat* képezi.

A kb. 40.000 főnyi *Pflanzer* csoport a vele szemben álló kb. 80.000-nyi *Dniester csoportot* teljes eredménnyel lekötve tartja. *Pflanzer* ltbk. kitűnően érti a módját, hogy a Dniester csoportnak a mi 3. hadseregünk ellen való legcsekélyebb zavaró beavatkozását is megakadályozza.

A 3. hadsereg XII. 8. kezdődött offenzívájának folyamán rövidesen szükségessé válik, hogy Conrad az Uzsok-szoros körüli félreeső védőterületet XII. 12. a *Pflanzer* csoporthoz utalja át.

Kárpáti 3. (*Borojevic*) hadseregünk — amelynek Conrad eredeti szándéka szerint már XII. 5. kellett volna a támadó 4. hadsereg harcába közbelépnie — most, XII. 8. végre elindult a maradék orosz 8. hadsereg

ellen, hogy azt a magyar területről kiverje. Brussilow az orosz 8. hadseregből állítólag csupán egy-egy gyalog és lovashadosztályt hagyott vissza Boroevic ellen. (Lásd a 8.a. vázlat szöveg 5. bekezdését, amelyben, helyesbítésül, a Neu Sandec" név elé odaírandó: „másnap”.)

A Szurmay Sándor seregcsoport y_238 . ho.-nak helye a vázlaton nincs helyesen rajzolva, amennyiben a ho. XII. 8. reggel nem Muszyná-nál, hanem attól délnyugatra Leluchów-nál áll, a Popród-kanyarulatban; ezenfelül úgy a 1[^]38., mint a Kornhaber ho.-nál egy-egy Bártfá-ra célzó „nyíl” rajzolando be, mert a Szurmay seregcsoport, Boroevic parancsára, a cseh IX. hadt.-tel (10., 26. és 6. ho.-ok) egyetemben XII. 8. Bártfá-ra támadott és Szurmay csak másnap reggel vesz Conrad közbelépése folytán Neu Sandec-re.

A 4. hds.-nek Bochnia felé néző arcvonala támadásban van (a Lapanów-i csata 5-ik napja), míg a kelet felé, az orosz VIII. hdt.-tel szembenéző arcvonal — a Herberstein csoport és a 45. Landwehrhadosztály stb.) — délutántól kezdve az előrejövő orosz 15. és 14. gyho. támadása ellen a védelemre szorítkozik.

A 4. hds. főerejének *főharca* tehát Lapanów körül zajlik le, míg Limanova—Mlynne ezidőszerint *mellékharcterület* számba mennek.

Conrad megállapítása szerint (lásd a 8.a. vázlatot) e napon Neu Sandec-ről a Dunajec völgyében Zalesie felé, a 4. hds. és a Herberstein csoport hátába 2 orosz lho. nyomul elő, amely csoport az eddig a Dunajec völgyét biztosító Weiss különítményt a Zabrzez-től 6 km.-re délre eső Tylmanová-ra szorította vissza. Azonban XII. 9.—11. — már itt leszögezzük — mégis csupán az orosz 2. lho. fenyegeti Zalesie-t, mert a másik lho. Neu Sandec-re ment vissza és orosz gyalogsapatokkal egyetemben biztosította Neu Sandec-et: a/238. ho., valamint a 4. lho. elől XII. 12. délig elzárta az utat a város felé.

A magyar 15. gyho., a 4. hadseregpáncsnokság kérelmére, az 1. hds.-től Krakó-n át útban van Wieliczka felé, hogy onnét a 4. hds.-hez vonuljon be erősítésül.

Az 2. és n. Woyrsch hds.-nél: már XII. 3. óta szünetel a harc; állás-erősítések, az orosz 4. és 9. hds.-nél is.

A 39. hvgyho. és később a Raymann ezredes kombinált dandár: vasúti-szállítás alatt; az előbbinek élzszólalja (^{1^}) ma este 11^h rak ki Tymbarck-on, a 78. dandár többi részei a XII. 8.—9. éj folyamán ugyanott.

b) Ivanow Délnyugati arcvonala:

Miklós nagyherceg XI. 17., amikor a n. 9. hds., Mackensen, Lodz felé történt rajtaütésszerű oldalbatámadásának rémhíre a Stawkához beérkezett:

a Gözhenger déli felerészét (orosz 4. és 9. hds.) Ivanow parancsnoksága alá helyezte, azzal az indokolással, hogy az odafent Lodz körül válságos helyzetben harcoló Russky-nak (1. hds. és a Gözhenger északi felerésze: 2. és 5 hds) ne kelljen figyelmét megosztania, hanem azt maradék nélkül a n. 9. elleni hadműveletre összpontosíthassa.

Az orosz 9. hds., mint korábban említettük, idővel kb. 2 hdt.-et tolt fel Russky-hez, mire azok helyébe az orosz X. és XXI. jutottak állásba. Ivanow ezután, a 4. hds.-nek Bochniára irányuló rajtaütésszerű támadása kivédésére, az utóbbi két orosz hadtestet, kb. XII. 4. táján Dimitriew-hez utalja át; a Visztulá-n való folyamátkelésük híre e napon, XII. 8. jut el Roth-hoz. Az orosz X. és XXI.-nek a Lapanów-i csataterre vonása után, helyüket Proszowice-től délnyugatra az orosz 9. hds. széjjelvont más csapatai töltik be.

A 8.a. vázlat a Brussilow hadsereg zömének a Zakliczyn—Neu Sandec területbe elrendelt eltolását a berajzolt mozgásvonalakkal könnyenérthető módon jelzi: egyfelől az orosz 8. zöme kb. XII. 4. óta merész elvonulásban a XII. 8. reggelig mozdulatlan 3. (Boroevic) elől; másfelől utóbbi offenzívájának megkésétt XII. 8.-i megindulása, amikor Brussilow-nak már csak maradékrészei állanak vele szemben, miközben legvégül az orosz 8. az orosz 3. hds. déli szárnyához szorosan odacsatlakozva, a Raybrot—Kanina-vonal területére jutott már, hogy Mlynne—Limanová-n át a súlyosan harcoló 4. hds. oldalába és hátába törjön előre és azt, az arcban támadó orosz 3. hadsereggel kezét fogva, döntően megverje.

Támadásban vannak tehát XII. 8.: a mi 4. és 3. hds.-eink, orosz részről egyelőre csupán az orosz 8. hds.; védelemre szorítóznak: a mi 4. hds.-ünk keletre néző jobb szárnya és az egész orosz 3. hds. De mi lesz akkor, ha ez az orosz 3. hds. is támadásba megy át? . .

A hadászati helyzet ma este kétségtelenül borotvaélen áll és pillanatnyilag a Limanova felé átkaroló támadásban levő és hátbatámadással fenyegető orosz 8. hds. van szemmel látható előnyben, annak ellenére, hogy Brussilow a Szan-ra vezető összeköttetési vonalait Boroevic-nek szinte szabad prédául engedi át, aki utóbbi Conrad minden szándéka ellenére megkésétt támadásával lehetővé tette Ivanow számára, hogy úgyszólván az egész orosz 8. hds.-et a leghatásosabb irányban Zakliczyn—Neu Sandec-en át meglepő támadásra bevethette.

A 4. hds. eddig látszatra jól folyó támadócsatájának ezután való sorsa most már két tényezőn múlott: Roth-nak Lapanów körül az orosz 3. hds.-et meg kell vernie, mielőbb, mert Limanová-nál az orosz túlerő áttöréssel

fenyeget; a 4. hadsereg keletre néző jobb szárnyának viszont minden áron meg kell akadályoznia, hogy az orosz VIII. hdt. a Mlynne—Limanova területbe benyomuljon és onnét 4. hadseregünk hátába támadhasson. Egyik feladat olyan fontos és életbevágó, mint a másik és ennek megértése és átérzése készítette egyfelől a Roth altb. lökemcsoportot, másfelől a Limanova—Mlynne-i védőrségeket arra, hogy minden erejük megfeszítésével győzelemre, illetőleg a végsőig való kitartásra törekedjenek, aminél Lapanów vidéke XII. 8. kétségtelenül a főharcterület, Limanova—Mlynne ellenben egyelőre melléharcterület csupán.

Ivanow orosz 3. és most már nyugatra néző 8. hadseregének a Szan-vonal Jaroslau—Przemysl—Chyrów folyamaszakasa *felé* a következő *főösszeköttetési és egyúttal visszavonulási vonalait* állapítjuk meg (ajánlatos a vázlatba színes íróval berajzolni):

1. vonal: Neu Sandec—Grybów—Gorlice—Zmigród—Dukla—Szánok—Chyrów;

2. vonal: Lapanów—Rajbrot—Zakliczyn—Biec—Jaslo—Krosno—Przemysl és a

3. vonal: Bochnia—Tarnów—Dembica—Rzeszów—Jaroslau.

Az orosz 3. és 8. hds. -éknek ezt a három főösszeköttetését XII. 8. Brussilow-nak széles területre eloszló maradékereje (1 gyho. és 1 lho.?) biztosítja csupán, jobban mondva tartja megfigyelés alatt, szemben a 10 gyho. és 4 lho. erejű Boroevic hadsereggel, amely a novembervégi vereséget jobbára kiheverte már és akinek a számára, lenyűgöző pillanatnyi túlereje folytán nagyszabású hadműveleti lehetőségekre nyílik alkalma.

Az eseményeknek elébevágva, megállapítjuk, hogy Ivanow Limanova-i győzelmünk következtében és részben Boroevic előnyomulásának nyomása folytán XII. 12. kitakarodik a Kárpátok-ból és 1. összeköttetési vonalát elveszti. A 4. hadsereg déli szárnyának XII. 12. megkezdődött üldözése folyamán a 3. hds. XII. 16. a 2. vonalat veszi birtokába, úgy, hogy a visszavert, most hadászatiilag szűk helyre összezsúfolt orosz 3. és 8. hds.-nek ezen a napon már csupán a Tarnów—Jaroslau-i legutolsó 3.-ik vonal marad rendelkezésükre (lásd a 13. vázlatot is), amely már-már katasztrófával fenyegető hadászati helyzetből az időközben megerősített orosz 8. hds., erejének végső megfeszítésével és a Przemysl-t ostromló orosz 11. hds. részeinek közreműködése mellett, a Boroevic hds. keleti szárnya — Krautwald csoport — ellen intézett, XII. 21. meginduló erőteljes ellenoffenzívájával vágja ki magát.

A *Lubien—Droginia-i* előkészített védőállás a Ljubicic seregcsoport támadásra indulása óta üresen áll, de minden eshetőségre számítva, az állást a környékbeli lakossággal karban tartatják és tökéletesbítetik.

A XII. 8. intézkedések és események stb. részletes ismertetése:

Conrad meglepődéssel látja, hogy a Bochnia-i offenzíva továbbra is győzelmesen halad előre.

A orosz VIII. hdt.-ről a nap folyamán a legkülönbélebb hírei érkeznek. Az egyik szerint a hadtest zöme a Dunajec völgyében észak felé vonult el és Kaniná-nál csupán 4 zászlóalj nyomul elő. Folytatólagos újabb hír: az orosz VIII. a Dunajec völgyében több oszlopban nyomul elő a 4. hds. ellen és pedig: 2 zászlóalj Chomranice-n át, egy oszlop pedig a Lososina völgyében. Kaniná-ról nem esik szó.

Kora délután aztán Conrad tiszta képet kap az orosz VIII. felől, oly értelemben, amint ez a délutáni alább következő Tájékoztató-ban kifejezésre jut.

Türelmetlenül várja a 3. hds.-nek a csatába való közbelépését. A fontosságára tekintettel itt teljtartalmúlag közölt parancsirattal Conrad-nak az a célja, hogy Boroevic offenzíváját *siettesse*, annál inkább, mert a 3. hds. ma délutáni jelentéséből már tudomása van arról, hogy az oroszok Bártfá-nál tervezett átkaroló támadásunk alól, Zboró-π át visszavonulva, kivonták magukat (8.a. vázlat).

„Op. Nr. 5100.

3. hds. Kassa.

Teschen, 1914. XII. 8.

TÁJÉKOZTATÁS

a 4. hds. helyzetéről:

Az ötödik napja támadóharcban álló 4. hds. a *Roth seregcsoporttal* (n. 47., XIV. és XI.) ma a *Lakta Gm.—Lakta Dl.—Leszczina—419* *trig.—Sabolów—Buczyna—Alsó Stradomka torkolat* vonalát éri el, a *Kritek seregcsoport* pedig előcsapataival előreláthatólag a *Ksiaznic—Szczytniki—Podleze—Grabie* vonalig jut előre.

A megerősített 10. lho., továbbá Smekal altb. alatt a 45. Lwho., a 6. és %11. lho., a Jabloniec—Jaworzna—Bytomsko vonalban: a Roth altb. seregcsoport keleti szárnyát és oldalát biztosítják.

A 39. hvgyho. Tymbark-nál gyülekezik.

A 13. Lw. a Roth seregcsoport nyugati szárnyáról Rzegocina felé tolódik el.

A Weiss különítmény: a Dunajec völgyében, állítólag Zabrcz környékén.

A 4. hds. a következő orosz csapatok ellen harcol: az orosz XI., IX., orosz 74. tartalékhadosztály, egy menethadosztály, 3 lovashadosztály és a Neu Sandec felől ma előnyomult orosz VIII., valamint valószínűleg az orosz 13. ho. részei ellen. Végűi, hadifogoly orosz tiszt közlése szerint: az orosz X. és XXI. hadtestek a Visztulá-n átkelve, útban vannak a Lapanów körüli csatatérre. Állítólag az orosz XXIV. is nyugat felé nyomul elő.

Roth altábornaggyal szemben pillanatnyilag: az állandóan erősödő orosz IX. hdt. áll megerősített állásban a Chelm—Nieszkowice—3 64 trig.—Zawada—Nieszkowska—Raj brot—Kobyła 613 trig. vonalban.

A 4. hds.-nek kelet felé néző jobb szárnya ellen előnyomulnak:

egy oszlop a Lososina völgyben;

egy oszlop Chomranice—Meciná-n át és egy Kaniná-n át Limanova felé s végül

egy (vagy talán kettő?) lho. Neu Sandec-ről Lackó irányában a Dunajec völgyében.

A 3. hds. kövessen el mindent, hogy a 4. hds. harcát a leghathatósabbban támogassa.

Ha tehát az ellenség Bártfá-nál — amint ez a hadseregparancsnokság mai jelentéséből következtetve, sejthető — az átkarolótámadás alól kivonta magát: akkor a 3. hds.-nek kötelességévé válik, hogy az északra irányuló egész előnyomulás erélyes folytatása mellett, azonnal lehetőleg nagy erőket a legerősebb menetteljesítmények megkövetelésével Neu Sandec-re irányítson, hogy a várost és az ottani Dunajec-hidat mielőbb birtokába ejtse, ezáltal az orosz 8. hds.-től az orosz 3. hds.-hez történő eltolásoknak végre-valahára véget vessen; ezt a két orosz hds.-et egymástól továbbra is elválasztva tartsa és Neu Sandec-ről: vagy az orosz VIII. hátába törjön előre, vagy pedig, a 3. hadsereg támadásának folytatásánál, az utóbbinak harcába lehetőleg átkarolóan lépjen közbe.

A tett intézkedésről jelentés teendő.

HFP.”

Roth altb. a 4. hadtestparancsnokságtól többek között ezt a parancsot kapta: „A 3. ho.-nak Pogwizdów-on át Bochnia felé való előnyomulása mellett: átkaroló és hátbatámadás a Leszczina—Muchówka-i ellenséges állás ellen.”

A seregcsoportparancsnok a Lapanów-i csata 5.-ik napján nagyon vágyik már arra, hogy a harcot végre sikeresen befejezhesse. Az altábornagy saját szavai szerint: „A Limanova körüli helyzet bizonyára nem volt valami nagyon bizalomgerjesztő, de mi bízunk az ottani, bár kisszámerejű csapatok derekasságában és vitézségében és erősen bizakodtunk abban, hogy egy Lapanów körüli gyors, nagy siker kelet felé néző jobb szárnyunk helyzete nézve is megfelelő hatással lesz.”

A seregcsoportnak a nagyszámú hadifogolyvallomások útján megállapított nyilvántartás szerint: XII. 8. Roth altábornaggal már 9—10 orosz gyho. és 3 lho. áll szemben, mimellett, amint ezt más helyen már említettük, az orosz gyaloghadosztály legalább kétszer oly erős, mint a mi hadosztályaink, a fenti 9—10 orosz hadosztály tehát, a mi mértékünkkel mérve legalább 18—20 hadosztálynak felel meg, ami félelmetes orosz túlerőt jelent.

Roth szerint: „De még ez az erőbeli aránytalanság sem befolyásolhatta győzniakarásunkat, ellenkezőleg: fokozta azt, mert minél később következik be a döntés, az erők egymáshoz való viszonyának annál kedvezőtlenebb kellett válnia.”

Hírek, értesülések a Roth seregcsoportnál:

A 4. hadseregearcparancsnokság értesítése szerint a 3. hds. ma reggel megkezdte Kárpáti offenzíváját.

A 39. hvgyho. részben gyalog, részben vasúton érkezik Tymbarc-ba, a 78. dandár ugyanott a XII. 8.—9. éjjel rak ki.

A Herberstein csoporttól 2^h dut. jelentés érkezik: „1^h dut. két orosz zászlóalj és egy kozákezred haladt el a Kanina-i templom mellett; az 577 m. p. K^a-nál az útmentén ellenséges rajvonalak láthatók és egy ellenséges oszlopot Pisarzowa—Mecina között állapítottak meg. Saját lovastüzérségünk, 5 üteg dél óta erős tüzelésben.”

Amint már említettük, késődélután *Arz altb.*, a VI. hadtest parancsnoka szűkebb törzsével jelentkezik Roth-nál. A helyzet és a seregcsoportparancsnok szándékai felől történt beható tájékoztatás után, *Arz* XII. 9. reggeltől átveszi a parancsnokságot a n. 47. ho.-tól jobbra (délre) levő csapataink fölött, még pedig a Herberstein csoport, a 45. Lwho., a 6. és [^]1. lho. s végül a beérkezendő 39. hvgyho. fölött is. A parancsnokság átvételének érdekes részleteit a második csatanap leírásánál ismertetjük.

Arz törzshadiszállása: Tymbark. A XII. 9.-re szóló alábbkövetkező Intézkedés tartalmazza a neki szóló meghagyást is.

Roth altb. a XII. 8. délután folyamán érkezett folytatólagos hírek alapján arról értesül, hogy:

a n. 47. a mai napon súlyos veszteségeket szenvedett és kötelékei nagyon összekeveredtek; továbbá

a Lososina völgyében Ujonawice-ről egy erős oszlop nyomul elő Laskowa felé.

Ezen hírekre Roth a hdt. tartalékát, a 13. Lwho.-t Rzegociná-ra vonja előre és szintén Arz alá rendeli.

Tekintettel a Limanova—Nafta Finomító—Lososina Grn. területnek az előző ismertetések során már nyomatékosan méltatott fontosságára: a 4. hadsereg déli szárnya körüli XII. 8. helyzet kétségtelenül válságos. Roth azonban abban reménykedik, hogy Herberstein addig tartani fogja magát, amíg a 39. hvgyho. be nem érkezik és a 3. és 8. ho. megparancsolt támadólökeme Pogwizdów felé a döntést ki nem erőszakolja.

A seregcsoporthoz a 4. hadseregparancsnokságtól a délután folyamán *parancs* érkezett:

„A Roth seregcsoport XII. 9.-én a Bochnia—Muchówka területen *álló* ellenség ellen a támadást folytatja; a kelet felé néző jobb szárny a Neu Sandec-i orosz VIII. hadtest támadását visszaveri.”

A *Roth seregcsoport* XII. 8. esti helyzete — amely *XII. 9.-re nézve* annak *kiindulási helyzetét* is jelenti — a HFP.-i előbb közölt „Tájékoztatás”-ból vehető ki.

A seregcsoport körletében XII. 8. számos foglyot ejtettek és sok géppuskát, valamint bőséges hadianyagot zsákmányoltak. A támadás azonban a mai napon, a szinte óráról-órára fokozódó ellenséges ellenállás következtében már csak lassan nyert tért, ezért a 3. és 8. ho. egyes részei a támadást az új folyamán is folytatták, vajmi csekély eredménnyel.

A 39. hadosztály első lépcsője ($\frac{1}{1}$) délután II^h Tymbark-on kirak és parancsot kap, hogy azonnal a Nafta Finomító-hoz vonuljon Herberstein rendelkezésére.

Roth altb. *XII. 9.-szóló Harcintézkedését* II^h délután adja ki:

„Az offenzívát az eddigi feladatokkal s az eddigi irányokban folytatjuk. A 13. Ldwho. Rzegociná-n át a 661 trig, magaslatra vonul, ahol Smekal altb.-tól kap további parancsot.

Arz altb. XII. 9. reggel átveszi a n. 47. ho.-tól jobbra levő ho.-aink fölötti parancsnokságot és — a Limanova—Nafta Finomító—Lososina Grn.

területnek okvetlen tartása mellett — a Lososina völgyben és az attól északra levő erőkkel a Dobrociesz általános irányban támad és az ellenséget a Dunajec-re visszaveti.”

Roth altábornagyot minden zavaró tényező és tünet ellenére XII. 8. este is szinte *határtalan optimizmus* tölti el és saját kijelentései szerint *vérmes reményekkel* tekint az offenzíva XII. 9—iki 6.-ik napja elé:

„A Limanova-i ellenség, tapogatódzó, óvatos magatartása után ítélve, még nem látszott túlvészedelmesnek. Alapos reményünk volt arra, hogy az összes rendelkezésre álló erőknek a meghatározott irányokban való bevetése által: az ellenség északi szárnyát délről is és északról is harapófogószerűen átkaroljuk és felsodrítjuk.(?)”

A kb. 50 km. arckiterjedésű 4. hds.-nek ötödik napja tomboló csatájában a hadművelet súlypontja, mint más helyütt is kiemeltük már, Lapanów körül, a Roth seregcsoportnak Bochniá-ra néző frontján van, ellenben Limanova vidéke ezidőtájt csupán mellékharterületet képez, bár erős orosz túlerő támadása fenyegeti.

A *megerősített 10. lho.*, a Neu Sandec—Kanina-i hadműveletek be-számításával XII. 5. óta, tehát ma már 4.-ik napja áll túlerejű orosz gyalogság és tüzérség ellen vívott halogató harcban, anélkül, hogy eddig kiadósabb támogatásban részesült volna.

A Herberstein csoporttól (megerősített 10. lho.) nem vitatható el az az *érdem*, hogy a Neu Sandec-en át előrejött orosz erőknek Limanová-ra való előnyomulását, mindeddig a maga emberségéből, most már 4. napja eredményesen késlelteti és a Limanova-i védőállásban ma az orosz 15. ho.-t, fejlődésre kényszerítve, megállította.

*

A MÁSODIK CSATANAP,

1914. XII. 9., szerdán.

(I.A, 8.a., 8.b., 9. és 10. vázlat.)

**Időjárás: XII. 8.—9. éjjel: eső; nappal verőfényes nap, délben +12°
meleg.**

ÁLTALÁNOS HELYZET,

értelemszerűen a 8.a. vázlat szerint. Részletes ismertetés: a csatanapleírás végén.

A Szurmay seregcsoport (7.a. vázlat) eznap reggel indul útba Bártfa vidékéről Tylicz-en át Krzizówká-ra s onnét: a Kornhaber ho. Florynká-n át Grybów felé, a ½38. ho. pedig Nagy P. tbk. alatt Nawajowá-n át Neu Sandec-re. Utóbbi Nawajowa előtt, Frycowá-nál XII. 10. elakadva, itt állóharcra kényszerül s csak XII. 12. délben nyomulhat tovább Neu Sandec-re.

1. AZ ARZ ALTÁBORNAGY FŐCSOPORT.

Összetétele: a Herberstein tbk. csoport (megerősített 10. lho.) és a Smekal altb. csoport (45. és 13. Lwho., a 6. lho. és a %11. hvlho.)

Báró Arz Artúr altb., a VI. hdt. parancsnoka a 4. hadseregpáncsnokság rendeletére szűkebb törzsével, Krakó vidékéről jövet, az első csatánapon, XII. 8. késődelután érkezik vasúton Dobrá-ra, hogy a Roth seregcsoport kötelékében másnap, XII. 9. reggel a 4. hds. keletre néző oldala fölötti páncsnokságot átvegye. Háborús irataiban erről érdekes módon emlékezik meg:

„XII. 8. késődelután érkeztem Dobrá-ra, ahol Roth a német 47. ho.-tól délre levő csapataink fölötti páncsnoksággal bizott meg, azzal a *meghagyással*, hogy

akadályozzam meg az ellenségnek Kaniná-ról Limanová-n át való előnyomulását,

a Lososina völgyben és az attól északra levő csapatokkal pedig (Smekal altb.: ½ 45. és 13. Lwho., 6. lho. és %11. hvlho.) Dobrociesz főirányban támadjak és az ellenséget Jakobkowice-n és a Dunajec-en át vessem vissza.'

Roth azt tervezte, hogy a vasúton Tymbark-ra jövő 39- *hvgyho.* zöme a beérkezés után a Herberstein csoport *északi* szárnyán kerüljön bevetésre és hogy *ott* kell a döntésre törekednie.

Ezzel szemben nekem az volt a nézetem, hogy a 39. ho.-lyal beérkezte után a saját *déli* szárnyon kell sikerre törekednünk, olymódon, hogy az *orosz 15. hadosztályt nyugatról „átkarolólág” támadjuk.*

(Megjegyzés: „megkerülés”-ről sehol sincsen szó.)

Ily értelemben a 39. ho. éldandárát (78. dd., Daubner S. ezdsddnok) — a seregcsoportparancsnok jóváhagyásával — XII. 9. délelőtt Herberstein déli szárnyán vetettem be. Neki egyelőre az volt a feladata, hogy az ellenségnek Limanova felé való előnyomulását akadályozza meg.

A 39. ho. zöme (77. dd. stb.) a Tymbark-nál való gyülekezésre kapott parancsot.”

Roth altb. háborús könyvében Arz ellenvéleményével kapcsolatban a XII. 9.-re vonatkoztatott alábbi kijelentés foglaltatik:

„A Kaniná-ra (tehát délen) való támadás, bármily csábítónak látszott is, excentrikus lett volna és az alkalmazott erőket a hadművelet nagy céljától (Bochnia) csak még távolabbra vitte volna el. Egy a Lososina völgytől északra történő lökem ellenben nem csupán az ebből az irányból fenyegető veszélynek kellett hogy elejét vegye, hanem az a nagy támadóhadművelet keretébe is egészen beleillett és lehetővé tette Bochniára néző főcsoportunk számára, hogy döntőfeladata végrehajtását folytassa. Azután a Limanová-nál szembenálló ellenség, tapogatózó, óvatos magatartása után is ítélve, nézetünk szerint még nem látszott túrveszedelmesnek.”

Roth és Arz között a XII. 8. esti megbeszélésnél ezek szerint lényeges nézeteltérés merült fel.

Amikor a „Bochnia”-i vezéreszmét illetően „elfogulatlan” látású Arz a csataterre érkezik és bizonyára az első pillantásra többek között azzal a veszedelemmel is tisztába jön, amely Herberstein-nek és vele az egész keleti arcvonalnak levegőben lógó déli szárnyát XII. 9. érzékenyen fenyegeti: akkor előljáró parancsnoka előtt meggyőződésszerűen és szuggesztív rábeszélő érvekkel azonnal kifejti és bebizonyítja, hogy a seregcsoport keleti oldalának a döntést a déli szárnyon s nem az északon kell keresnie.

A nézeteltérés hamarosan, még XII. 8. este nyugvópontra jut és a déli szárnyon való döntéskeresés elvét Roth — de csupán a 39. ho. bevetési irányát illetően — a magáévá teszi és háborús könyvében idevonatkozólag kijelenti: „Arz altb. javaslatára az ellenség balszárnyának átkarolását vettük kilátásba.”

Ellenben Roth „Bochnia” érdekében a Lososina völgytől északra levő csapatait nemcsak XII. 9.-, hanem a reakövetkező két napon is délkeleti irányban újból és újból támadásra küldi.

Arz-nak teljes sikerű bátor és határozott színvallása egyszeriben világos helyzetet teremt a Limanova körüli céltudatos harcvezetés számára.

Emellett XII. 8.-i javaslata teljesen azonos a későbbi, XII. 11.-ére szóló és még e napon győzelemre vezető támadóintézkedéssel, az abban

foglalt elhatározással és harctervvel: Arz már a harctérre érkezés *órájában* tisztában van a döntő elhatározással és a csatavezetés vezéreszméjével.

Ezekután nem lehet kétséges és már a XII. 8. javaslat alapján le szabad szögeznünk, hogy *Arz altb. a Limanova-i győzelem apja* és a győzedelmes csata dicsősége *Conrad* után legelső sorban az ő nevéhez fűződik, akire mi, hű ragaszkodása Limanova-i harcosok mindenkor büszkeséggel tekintünk fel.

A vezéreszmével ő ajándékozott meg bennünket és egyúttal ő irányította legfelsőbb fokon a kivitelt, a végrehajtást is: attól a perctől kezdve, ahogy a csataterre érkezett, mindvégig, a valóságban ő volt az a teljesen magyar ütemű-szellemű *motorikus erő*, amely rendíthetetlen kitartásra bírta és átütőerejű győzelemre lendítette magyar alvezéreit és katonáit, akikkel, mint *Erdély szülőtte*, parancsnokságának első napjától kezdve érzelmileg és gondolkodásban büszkén mindig egynek vallotta magát.

Az Arz altb. főcsoportra vonatkozó további részleteket később ismertetjük.

2. A HERBERSTEIN TÁBORNOK CSOPORT.

A 8.b. vázlat XII. 8. esti helyzete, úgy amint azt az első csatanap leírásában már behatóan részleteztük, egyúttal a *második csatanap kiindulási helyzetét* is képezi.

A XII. 8. délután a II. védőszakasznál erősítésül bevetett 5 századnyi 13. hue. részei így helyezkedtek el: Spilka százados az 1., 3. századdal és az ezredutászszakasszal az 1. alvédőszakasz hézagaiban (8.b. sematikus vázlat), Cserhalmi J. őrnagy az egész II. osztállyal (4., 5. és 6. század) pedig a 2. alvédőszakasznak a műüttől délre eső részében, mimellett az 5. század a 469 m. p. képoszloppal áll szemben, amelynek tájékán, 3—400 X-re a mi védővonalunk előtt *egy* facsoportos vízmosás terül el, amely az ellenséges támadás folyamán mint orosz gyülekezőhely leírásunkban bizonyos szerepet játszik.

*

XII. 9. reggeltől kezdve a Herberstein csoport a VI. hadtestparancsnokság főcsoportjába tartozik. *Arz altb.-nak* a XII. 9.-re vonatkozó 8.-iki Intézkedése este érkezik a 10. lho.-hoz, amely szerint az éj folyamán 9.-én délelőtt 7^h-ig Tymbark-nál kirakó 78. *hvgydd-t* Herberstein-nek rendeli alá, aki ezzel végre jelentős gyalogsági erősítést kap, amelyre a Golców lehetőleg biztos megtartása érdekében már égető szüksége van.

Ellenben a XII. 8. este 7^h-kor Dobrá-ra beérkezett 3. *hváe*. másnapi délelőtti előrevonására nézve nem történik intézkedés. (9. vázlat-szöveg, első bekezdés.)

Herberstein-nek egyelőre továbbra is az a *feladata*, hogy az ellenségnek Limanova felé előnyomulását megakadályozza, ellenben, amint előbb említettük, az Arz főcsoport Smekal csoportját a Lososina völgytől északra levő részeivel a Dunajec irányában támadásra rendelik.

A XII. 8.—9.-re hajló éjjel általában nyugodtan telt el, itt-ott apróbb járőr-csatározásokkal, különösen a Jabloniec-en és a műút mentén.

A Dunajec völgyében fenyegetően előnyomuló orosz 2. *lvho.-ió* nem érkezett újabb hír.

Herberstein *legközelebbi szándéka*:

a Jezowa Woda 888 m. p.—Golców 756 m. p. magaslatát biztos birtokbavétele és a Landsturmcsapatok megszállta K^a—606 m. p. magaslatát birtokban való megtartása.

Nehogy a II. védőszakaszt (Tömöry őrnagy) áttörhessék: Herberstein megerősítésül a ½ ~~száz~~ zászlóaljat és egy vasútszázadot rendel előre. Előbbi csak késő délután érkezik be, az utóbbit pedig a műúton történő előjövetele közben néhány nehéz orosz gránát annyira széjjelugrasztja, hogy legénysége aznap egyáltalán nem volt többé összeszedhető.

Daubner S. ezdsddnok, Tymbark-on vasútról szállva, XII. 9. délelőtt 9^h bent Limanová-n jelentkezik Herberstein-nél és vele együtt 9^h 30' délelőtt tájban ér fel utóbbinak harcálláspontjára (a Mjr., a helységtől nyugatra).

A Daubner dandárt 7^h délelőttre az említett Mjr.—570 m. p. magaslatát mögé rendelték oda (9. vázlat). Mindkét ezred, a 10. és 16. kiváló kondíciójú és közismerten kitűnő támadóképességű csapattest.

Hogy a 16. hgye. miért nem *egyenes*t Szlacheckie-n át vonult fel gyülekezőhelyére, hanem kerülővel Limanová-n keresztül menetelve, zuhogó esőben kb. 7 km.-nyi vargabetűt ír le: ennek okát nem tudtuk megállapítani, de az akkori 10. lho. vezérkari főnökkel újabban lefolyt megbeszélésünk során ő odanyilatkozott, hogy talán helyesebb lett volna a 16. ezredet Tymbark-ról egyenesen a Golców-ra irányítani, amely esetben valószínű, hogy azt harc nélkül az oroszok előtt éri el.

*

Események kb. 10^h délelőttig:

A II. védőszakaszbeli állásunk csapatai 7^h délelőtt — virradat — óta váltakozó erejű tűzharcban állnak a beásott orosz gyalogság ellen,

amelyhez a mögöttes területből állandóan szivárognak előre kisebb-nagyobb erősbítések.

Az orosz tüzéség tüze e napon még nem nagyon volt érezhető. Az előzőkben részletesen ismertetett saját lovastüzérső csoportunk (5 üteg) már 8^h 30' délelőtt megkezdte a tüzelést. Idevonatkozó részleteket azonban csak az

^{L. hvl.}
^{3.} *Kágerer-ütegről* ismerünk:

„8^h 30' délelőttől kezdve egész délelőtt eredményes tüzelés folyt a Jabloniec 624 m. p. körül mutatkozó orosz rajvonalakra és különösen az 577 m. p. K^a tájékán előnyomuló gyalogságra. Délről kb. délután 2^h-ig tüzszünet, mert ellenséges mozgás nem volt megfigyelhető. (Megjegyzés: az oroszok szokásos ebédideje!)

Délután 2^h—4^h-ig, amikor besötétedett: tüzelés mint délelőtt. Délután 2^h-tól kezdve Pisarszowa irányából nehéz orosz tüzéség is lövi az üteget és Limanová-t. Mai lövészerfogyasztás: 388 shrapnel és gránát.”

Délelőtt 9^h tájban az oroszok, de most még csak a II. védőszakasz ellen, sokszoros túlerővel támadásra indultak (*I. támadás*). Támadásuk azonban egyes helyeken közelebb, másutt távolabb állásainktól tüzéségi és egyéb tüzünkben megakad, amire beássák magukat. Egyik csoportjuk az említett 469 m. p. képoszlop körüli facsoportos vízmóságig jött előre és ott makacsul tartja magát, ahová idővel mind több orosz csapat tolódik el.

A kényszerűségből, jobb csapat hiányában némely helyen a védővonalba bevetett *Landsturm* csapatrészek hasznavehetlenségéről *Szlavnich György* százados, a 13. hue. segédtisztje ezt mondja:

„A rajvonalban fekvő *Landsturm* embereket nem hagyhattuk magukra, mert különben mind hátraszöktek volna. Ezért egy-egy huszárt ígtattunk be 'őrzésükre' a vonalba, akik jót mulattak azon, hogy az ijedt emberek már reggel, jóval az orosz támadás megindulása előtt erősen 'nézegettek hátrafelé'.”

A későbbi események során, amíg az oroszok nem érkeztek még túlközelre, a *Landsturm*ot néha még valahogy rá lehetett venni a tüzelésre, de amikor a muszka már közel volt és ennekfolytán a huszároknak is tüzelniük kellett: rögtön beszüntették a tüzet és vagy hátraszöktek, vagy teljes takarásba bújtak. Így volt ez mindenütt.”

Az *I.* és *III.* védőszakasz ellen ezidőben 9^h délelőtt körül az oroszok még nem támadtak komolyan, csupán a 606 m. p. körüli *Landsturm*főőrs táborörseinél folyt lassú tüzelés, a *III.* védőszakasz ellen pedig orosz járőrök jöttek előre.

Ugyanekkor a Jabloniec-i védőszakaszbeli események a *csatárésztrveők közlése* szerint így folytak le:

Diószeghy Aladár századosnál, aki az 1. alvédőszakasz jobb szárnyán bent az erdőben tegnap egyáltalán nem látott még ellenséget:

XII. 9. a már kora reggel visszajött előretolt járőrök jelentették, hogy az ellenség állásunk felé nyomul elő. Hogy mennyi: azt az erdőben nem tudták megállapítani. Nemsokára a megfigyelők is visszatértek az állásba és mindjárt rá megjelentek az *orosok* is. Ebben a pillanatban megkezdtük a tüzelést, mire az ellenség kb. 20 percnyi tűzharc után visszahúzódott az erdőbe. Megfigyelésükre járőröket küldtem előre, de ezek rövidesen kénytelenek voltak visszatérni, amely alkalommal egyik járőröm *egy* foglyot hozott magával. Az oroszok most sokkal óvatosabban, egyenkint kúszva, közedtek felénk és eleinte csak *egyes* lövések voltak hallhatók. Tüzünk később mind élénkebbé vált, az orosz ellenben oly gyéren tüzelt, hogy lövészerhiányunkra tekintettel a tüzet egészen beszüntettem. Közben egyik altisztemet beküldtem az ezredparancsnoksághoz történetért és elrendeltem, hogy a huszárok a lövészerrel a legtakarékosabban bánjanak.” *Diószeghy százados közléseit* később folytatjuk.

Brokes Jenő százados, az 1. alvédőszakasz parancsnoka: „Az ellenség az éj folyamán a velünk szemben álló csalit szélén reggelig teljesen beásta magát és ma 7^h délelőttől kezdve állásunkat lassú, de állandó puska- és géppuskatűz alatt tartotta.

9^h délelőtt tájban az orosz nagyon erős tűz alá vette védővonalunkat. Az élénk puskatűz mellett a géppuskák is állandóan kattogtak és tüzérségük is működésbe lépett. Nemsokára azzal próbálkoztak, hogy árkaikból felénk *előretörjenek*, de erős tüzérségi tüzünk folytán és erélyes tüzelésünkre és különösen géppuskásaink céltudatos tüzére megint visszazaladtak állásaikba.” *Radoychich Lajos* százados, a 2. alvédőszakasz parancsnoka: „XII. 9: délelőtt is állandóan láttam *Pisarzowa* felől *Zbyrek—Jabloniec—Golców* irányában haladó sűrű orosz csoportokat.”

Fernbach Péter zászlós, *Radoychich Lajos* százados alantosa: „A mai éjszaka eléggé mozgalmas volt. Kisebb lövöldözések és járőrharcok élénkítették a különben csendes éjjelt. A világosság beálltával, 7^h délelőtt tájban észleltük, hogy a muszkák gyalogsági állásaikkal jóval előbbre jöttek mifelénk és hogy több egymásmögötti fedezékben gyülekeznek. De ennél kellemetlenebb dolgok is történtek: a *Kanina-i* hegyekre felvonultatták ágyúikat és nagy hévvel kutatták a mi ütegeink állását, tartalékokat kerestek és az orosz tüzérség a mi állásunkra is kezdte magát belőni. Nehéz tüzérségük is megszólalt, nekünk pedig csak könnyű lovasságiágyúnk

volt. Ennélfogva, úgy éreztük, hogy úgy kaliber tekintetében, mind szám-
belileg is jóval alatta állunk a muszka tüzéségnek.

A puska- és géppuskatűz délelőtt 9^h után mind hevesebbé fokozódott;
néhány előretörő orosz csapatrészt tüzünkkel visszakergettünk állásába.

Ez időtáiban egyszerre több helyről is jelentették huszárjaink, hogy
fogytán a muníció és az emberek nagyon éhesek már, mert 7.-ike este óta
nem ettek. Erre gyorsan töltényért szalajtottunk és Radoychich az 59.-es
bakáktól — ahol minden embernek három konzervája is volt — húsz darabot
összekoldult. Mikor a lövészer és a konzervek együtt voltak, az egészet bele-
dobáltuk egy sátorlapba és én a nagy csomagot a hátamra kapva, leszaladtam
vele huszárjainkhoz a lövészárókba. A muszkák rögtön észrevettek, még
dühösebben puskáztak reánk és egy pár shrapnell is kaptunk, de nem lett
belőle baj, huszárjaink pedig nagyon hálásan megköszönték, hogy gondos-
kodunk róluk. Miközben jóízűen falatoztak, kintartásra buzdítottam őket, de
hamarosan rájöttem, hogy fölösleges őket biztatni, mert egyik külön-
legény a másikkal és egytől-egyik igazi hős. Beszélgetve, velük maradtam
egy ideig s amikor az orosz tüzelés ellanyhult, kiugrottam az árokból és
megint visszaszaladtam helyemre, Radoychich mellé, mire ismét heves tüzet
kaptunk, de hál' Istennek most sem történt bajom.”

*

A 78. dandár harcbavetése:

Herberstein tbk., Bauer V. tbk. és Daubner ezredes kíséretében harc-
álláspontjára 9^h 30' délelőtt tájban felérkezve, *legközelebbi szándékának* az
előbbieik értelmében történő tuduladása után, a parancsnoklási viszonyokat
így rendezi:

Bauer V. tbk. csoportja: a 78. dd. és a 9. hue.;

a II. és III. védőszakasz a csoportparancsnokságnak marad alárendelve.

Daubner ezredes dandárnok most Bauer V. tbk.-tól a következő szóbeli
parancsot kapja:

„Az egyik 3 zászlóaljjas ezred induljon az 548 m. p. magaslatra, onnan
nyomuljon előre a 628 m. p.—641 m. p. magaslati vonalra, ahonnét a
Jezowa Woda 888 m. p.—Golców 756 m. p. magaslati vonalat igekezzék
birtokába venni.”

Daubner S. ezredes ezzel a feladattal *Mestitz János* alezredest, a 16.
hvgye. parancsnokát bízza meg.

Az ezred kb. 10^h 30' délelőtt indult el gyülekező helyéről az 548
m. p.-on át Lesniówka felé.

Rövidre rá Daubner S. ezredes Bauer V. tbk.-tól folytatólag azt a parancsot kapja, hogy „az egyik 10.-es zászlóalj erősítse meg *Muhr O.* ezredes előretolt védőszakaszát (Golców—K^a—606 m. p.)”. Alighogy ez a parancs elhangzott, az az újabb meghagyás következett, hogy *Kobek Béla* alezredes, a 10. hvgye. parancsnoka még egy zászlóaljjal, összesen tehát két zászlóaljjal „váltsa fel” Muhr ezredest. Az erre vonatkozó intézkedéssel Daubner S. ezredes az erősítésre a 1., utána pedig a felváltásra II^h délelőtt körül a 2. zászlóaljat küldi előre és a 10. hvgye. fennmaradó III. zászlóalját mint *dandártartalékot* a Mjr. mögé rendeli.

A 78. dandár részletes helyzetét az 570 m. p.—Mjr. magaslatnál mögötti *gyülekezőhelyen* a 9- vázlat mutatja. Az odajegyzett támadásra indulási időpontok csupán megközelítőleg helyesek, mert megbízhatóan pontos adatokat nem sikerült kapnunk.

*

Most következően előbb a 78. dandár összes részeinek XII. 9. egésznap harctevékenységét *összefüggően* ecseteljük, miközben sor kerül a Muhr Othmár ezredes csoportja harcának leírására is, amely a 10. hvgye. támadásával szorosan összefügg.

Az összefüggő harctevékenység vázolósa után: *részletesebben* ismer-tetjük a 16. hvgye., ezután pedig a 10. hvgye. néhány részénél lejártszódot érdekesebb mozzanatokot, amelyek összességükben tanúságot tesznek a 78. dandár XII. 9.-i céltudatos, hatalmas erőmegfeszítéséről és az ezúttal *minden tüzéségi előkészítés és támogatás nélkül* rendkívülien súlyos, fáradtságos *támadásra* indult gyalogságunk áldozatos hősiességéről.

A 78. dandár néhány ily eseményének részletes ismertetése után: folytatólag majd a II. s III. védőszakasz *védőharcát* beszéljük meg, amely a délelőtt 10^h utáni időben zajlott le és a 11^h délelőttől kezdve újból, két ízben is támadásra előretörő, sokszoros orosz túlerő visszaverésével végződik.

ÖSSZEFÜGGŐ ISMERTETÉS.

A 16. hvgye. támadása:

Mestitz J. alezredes 12^h 15' délután az 594 m. p. magaslatot éri el, a II. és I. zászlóalj tűzvonalban, a lemaradt III. zászlóalj ezredtartalék a közép mögött. A 629 m. p.—64\ m. p. magaslati vonal felé való felderítés bevezetése után, a 9. vázlaton feltüntetettek szerint megállás nélkül folytatja előnyomulását a Golców felé.

A 16. ezred XII. 9. délután 3^h 55' jelenti Daubner S. ezredesnek:

„A Golców 756 m. p. magaslat ellen, amely az ellenség által meg van szállva, egyelőre két zászlóaljjal állandó shrapnel- és heves puskatűzben támadok. Ezt a támadásomat a Jezowa Woda 888 m. p. tájékáról kisebb ellenséges csapatrészek oldalozzák. Rajvonalom több helyen rohamtávolságig jutott előre és ott tartja magát.

Amint a 629 m. p.—641 m. p. magaslathát fedező vonalát átléptük, ellenséges tüzérségi tűzbe jutottunk.

Az esthomály beálltával, erősítés bevetése mellett megkísérlem, hogy a Golców kulcsponthoz rohammal birtokomba vegyem. Kedvezőtlen esetben kénytelen leszek a 629 m. p.—641 m. p. magaslatra visszamenni. (?)

Mestitz s. k. alezredes.”

A támadva előnyomuló 10. hvgye. felváltja a 9. hue.-et:
Herberstein tbk. XII. 9. reggel a jobb szárny kiadósabb biztosítása céljából a 9. hue. egy századát és egy géppuskásszakaszát küldi előre a Golców-on álló *Bernolák* százados különítmény megerősítésére, úgy, hogy itt most a XII. 8.b. vázlaton berajzolt helyen Bernolák József 13. hue.-beli százados összesen két huszárszázadból és egy géppuskásszakaszból álló csoporttal áll. Egy Lengyel légióbeli század is itt van.

Valamely ellenséges oszlopnak Roztoká-n át való előnyomulásáról Herberstein-nek nincs tudomása; ellenben *Pilsudski* tbk. jelentette a délelőtt folyamán, hogy a légionisták Jezowa Woda és Mlynczyska körül erősebb ellenséges lovass csapatokat állapítottak meg, amelyek valószínűleg a Zalesie-t fenyegető orosz 2. lovashadosztályhoz tartoznak. Utóbbinak előcsapatait a délelőtt folyamán Zalesie-ről visszaverték.

Pilsudski-nak XII. 9.-re eredetileg az volt a feladata, hogy a 629 m. p.—641 m. p. magaslatháton akadályozza meg az ellenségnek Szlacheckie felé való előtörését. Miután azonban Mestitz alezredes előbb ért oda a nevezett magaslathátra: a tábornok öntevékenyen, a legjobbkor, Zalesie-re vonult el és ott, Pielsticker-rel együttműködve, az ellenséges lovashadosztály előcsapatai visszaszorításával a csata szempontjából igen jó szolgálatot tett az ügynek.

Délelőtt 11^h tájban az orosz 15. gyaloghadosztály, megint sokszoros túlerővel és eléggé hathatós tüzérségi tűz által támogatva, újból támadásra indul (2. támadás), és pedig most már a Herberstein csoport egész arcvonala ellen. Az orosz gyalogság különösen nagy erővel a jobb szárnyra (Golców 756 m. p.) veti magát, minekfolytán Bernolák egy darabra észak felé visszamegy. De itt sem maradhat sokáig, mert az orosz tüzérség erre a

helyre is hamarosan belövi magát. Az orosz gyalogság délután 3^h körül újabb heves támadásra jön előre (3. támadás). Az alsóbb parancsnokok egy része elesett, minekfolytán a Bernolák különítmény a Landsturm főörsbeliekkel együtt, az ellenség által nyomon üldözötve, Starawies I. irányában visszavonul. A szorongatott csoport mentésére Muhr ezredes a 9. hue. 3 századnyi zömével (a 9. vázlaton a 483 m. p.-tól délnyugatra irányuló berajzolt vonal) az üldöző ellenséget tűz alá véteti, mire az Muhr jobb (nyugati) szárnya felé átkaroló és részben oldalozó támadásra kanyarodik be, amint ezt a 9. vázlaton a Golców-tól északra a pirossal jelzett „dut. 3^h” helyzetnél a berajzolt előremozgási s aztán visszavonulási jellel feltüntettük. A lendületesen támadó oroszok bekanyarodása veszélyessé vált az ezredre, mert oldalozó tüzüik kibírhatatlan volt és az állásban való megmaradást lehetetlenné tette. Ennekfolytán Muhr ezredes az orosz átkarolás ellen jobb szárnyán kamót alakítva, arcvonalát 3^h 30' délután tájban csoportonként hátra vette, ami csak csekély veszteséggel járt.

A Starawies I. felé viaszorított 9. hue. csapatrészei az ugyancsak 3^h 30' délután velük szemben a 606 m. p. felé előnyomuló 10. hvgye.-beli I. zászlóalj (Fest ö. őrnagy) rajvonalain haladtak át és ugyanakkor a 16. hvgye. támadó zászlóaljainak élei a Starawies I. és II. közti patakvonalat érik el: ennekfolytán a Bernolák csoportot és Muhr O. ezredet üldözött oroszok, arcban és nyugati oldalukban fenyegettetve, sietve a Golców-ra kénytelenek visszavonulni.

A XII. 9. délutáni 3^h 30' időpont az egész Herberstein csoport szempontjából válságot jelent: a 9. hue.-t viaszorították; a III. védőszakaszbeli Landsturmnál Mordarka körül betörték az oroszok és Niedereder őrnagy vasútmenti jobb szárnya is nagyon ingadozik már s végül a II. védőszakasznál (Tömöry őrnagy) a 469 m. p. képoszlop táján szintén betört az orosz és Tömöry a 13. hue. számára — amint erről később részletesebben még szó lesz — már kiadta a visszavonulási parancsot.

És mégis: a Golców körül a Muhr felváltására rendelt 10. hvgye.-nek az utolsó percben történt helyes irányú erélyes közbelépése és a 16. ezred egyidejű átkaroló előnyomulása megmenti az itteni helyzetet, a másik két védőszakasz pedig a maga emberségéből veri vissza az egész napon át változatlan hevességgel támadó, sokszorosán túlerejű ellenséget.

A 9. hue. Starawies I.-nél egy darabig mint Bauer V. tbk. tartaléka áll, azután pedig Bauer V. tbk. parancsára délután 5^h tájban Limanová-n át Szlacheckie-re lovagol éjjelezésre.

Az ezrednek e mozgalmas napon nem volt jelentősebb vesztesége.

A 10. hvgye. I. és II. zászlóaljának támadása a Golców—606 m. p. magaslathátra:

A ^{10. hvgye.}_{I.} zászlóalja, Fest Ő. őrnagy azzal a feladattal jött előre, hogy a K^a—606 m. p. körül állott Muhr O. ezredes előretolt csoportot felváltsa. Délután 3^h 30' tájban ért a 606 m. p.-tól nyugatra húzódó völgybe, ott találkozott a már Starawies I. felé visszavonuló 9. hue.-el és most már azon van, hogy a csoportparancsnok szándékainak megfelelően a Golców 756 m. p. és a K^a—606 m. p.-ra támadjon. Fest-nek tudomása van arról, hogy tőle jobbra (nyugatra) az ezrednek II. zászlóalja, Czékus Zoltán százados jön előre.

Fest támadócsoportosítása:

1. és 2. század a 756 m. p.-ra,
3. század és a géppuskásosztag a K^a—606 m. p.-ra és
- a 4. század zászlóalj tartalék a jobb szárny mögött.

Nemsokára rá, ahogy az I. zászlóalj támadását megindította, beérkezik Czékus százados is, a II. zászlóalj parancsnoka.

Most az ezredparancsnok intézkedik:

7. század a 3.-tól balra: a K^a-ra támad,

a 8., 6. és 5. század és az 1. és 2. század a Golców-ra.

A K^a-nál levő volt 9.-es állást a 3. és 7. erős ellenséges gyalogsági- és géppuskatűzben eléri és a magaslathát gerincét erős harc járőrökkel megszállja. Ellenben:

a másik öt század támadása a Golców-ra megakad. A hivatalos leírás szerint: „A századok ismételten rohamoztak, de képtelenek eredményt elérni s így 50—100X-re az oroszok Golców-i állása előtt beássák magukat és ott kitartanak”.

Ez volt a 9. vázlat szerint is a ^{10.}_{I.} zászlóaljainak helyzete XII. 9. kb. 6^h délután.

Daubner S. ezredesdandárnok intézkedései:

Mestitz alezredesnek: „Kobek alezredessel egyetértőleg, a sötétség beállta után vegye birtokába a Golców hegyet.

Kérem a lovashadosztályparancsnokságot, hogy a magaslat mögé tűzérseget állítson oda. (?)

Az Ostra Ga.—Jezowa Woda gerince oldalbiztosítás céljából megszállandó.

Holnap délelőtt 7^h az 594 m. p.-on át a 641 m. p.-ra lovagolok.

Major, 1914. XII. 9- délután 6^h 25'

Daubner s. k. ezredes.”

Kobek alezredesnek: „Mestitz alezredesnek eddig nem sikerült a Golców magaslatot birtokba vennie; utasítottam, hogy alezredes úrral egyetértőleg és egymást támogatva a sötétség beállta után újból támadjon. Ha a birtokbavétel még sem sikerülne (?): Mestitz alezredes a 629 m. p.—641 m. p. magaslatot, Kobek alezredes, előbbihez csatlakozva, az 546 m. p. és attól keletre eső hátat feltétlenül tartsa. Tüzérség ez éjjel a 641 m. p. mögött vonul fel.(?) Holnap 7^h délelőtt ugyanoda lovagolok.

Major, 1914. XII. 9. délután 7^h. *Daubner s. k. ezredes.*”

A 10. hvgye. III. zászlóalja, *Békássy István* százados, a 78. dandár tartaléka 8^h délután táján, Bauer V. tbk. parancsára Limanová-n át a Baintner védőszakasz műútménti állásába menetelt és ott a 10. hue. 4. századát, Radoychich Lajos századost váltotta fel.

Mestitz János alezredes jelentése Daubner S. ezredesdandárnokhoz, 1914. XII. 9. délután 7^h 35':

„A tervbevett rohamot négy század hajtotta végre, két arcvonalból. A rohamot három század közvetlen közelből adott, kettő pedig lépcsőzetes tűzzel támogatta. A rohamozó századok a Golców magaslat gerincét 60—150 lépésre közelítették meg, erős ellenséges ágyú- és puskatűz ellenére kevés veszteséggel.

Az ellenség a támadást keleti és délkeleti irányból jövő erősebb ellentámadással kivédte s azt az uralgó Jezowa Woda és Ostra Ga.-ról erős tűzzel támogatta. A II. zászlóalj ennekövetkeztében visszavonult.

A rohamnál foglyul ejtett 3 orosz állítása szerint a Golców-ot és az attól dél felé húzódó magaslatot — előkészített állásban — 4 zászlóalj tartja megszállva. Ez az orosz ezred ma délelőtt 9^h érkezett az állásba a már ott állott orosz osztagokhoz.

A 16. ezred éjjelezési helyzete XII. 9.—10.-re:

Dingha S. III. zászlóalj:

a 629m. p.-nál a 11. és a géppuskásosztag, attól balra: a 9. és 10. és a 12. század zászlóalj tartalék a közép mögött;

Estefányi J. II. zászlóalj:

a 641 m. p.-nál 1 ½ század,

keletre előretolva a kis erdőbe: ½ század,

2 század zászlóalj tartalék a balszárny mögött;

Schussellka János I. zászlóalj:

ezredtartalék az 594 m. p.-nál.

A délután 6^h 25' kiadott parancsot csak délután 7^h 35' kaptam meg.

Mestitz s. k. alezredes.”

Daubner S. ezredesdandárnok, *Kobek* alezredesnek:

„Mestitz alezredes Golców-i újabb támadása sem sikerült, visszament a 629 m. p.—641 m. p. magaslatra, ahol kitart. A Golców magaslaton és attól délre: állítólag 4 ellenséges zászlóalj van. Ha a 10. ezrednek a 606 m. p. körüli állása védelemre nem volna kedvezően berendezhető: akkor foglaljon állást az 546 m. p. magaslaton és attól keletre. A csatlakozás mindkét szomszédal helyreállítandó. A keleti szomszéd déli szárnya a 483 m. p.-nál keresendő.

Az ezred III. zászlóalját a Jabloniec-i állás keleti szárnyára erősítésül bevetették.

1914. XII. 9. délután 10^h 50'.

Daubner s. k. ezredes.”

Czékus Zoltán százados, a ~~16. század~~ zászlóalj parancsnoka, a dandárnok feljegyzései szerint, a 9. vázlat délután 6^h-i helyzetében délután 11^h 45'-kor intézkedik a 756 m. p. körül lévő oroszok meglepő megtámadására. Szándékáról Fest Ő. őrnagyot és a legközelebbi szomszédos 16. ezredbeli csapatot is értesíti. (9. vázlat szöveg, 4. bekezdés.)

Czékus százados 8., 6. és 5. századával éjfélutáni 1^h-kor (XII. 10., délelőtt 1^h) végrehajtja a rohamot, de az erős orosz tűz, másrészt a kézi-tusában kifejtett szívós ellenállás miatt meg kell állnia és most arra törekszik, hogy az ellenséges állástól kb. 15X-re beássa magát. Megállapította, hogy a Golców-ra az éj folyamán orosz erősítés érkezett.

Kobek B. alezredes XII. 10. délelőtt 2^h elrendeli, hogy a két zászlóalj a hátrább fekvő állásba húzódjék vissza és pedig:

Czékus Zoltán százados, 8., 6. 5. és géppuskásosztag az 546 m. p. magaslatra, a jobb szárny összeköttetést vesz a 16. ezredhez a 641 m. p. felé;

Fest Ő. őrnagy: 4., 3., 7., 2. és géppuskásosztag *Czékus* balszárnya és a 483 m. p. között, összeköttetés: mindkét oldalba.

Az 1. század: ezredtartalék *Marciszowká*-nál.

A zászlóaljak az új állást XII. 10. délelőtt 8^h tájban foglalják el. A felváltandó csapatokat mind felváltották és visszaküldték.

*

A 78. dandár XII. 9.-iki rendkívül súlyos *vesztesége*: 532 hősi halott és sebesült. A többi csapatoknak e napon nem volt jelentősebb *veszteségük*.

*

RÉSZLETES ISMERTETÉSEK.

Az előzőkben a 16. és 10. honvédgyalozezredet, valamint a 9. hue. XII. 9.-i harcműködését nagyvonalú összefüggésben mutattuk be. Most már,

ebbe a tágabb harcászati keretbe beleilleszteni, a két csapattest néhány részének (16. ezred 2. század; 16. ezred III. zászlóalj és 10. ezred II. zászlóalj) *részletesebb* támadótevékenységét ismertetjük, ezt megelőzően azonban — a Limanova-i egész harcterületnek a II. Fejezetben foglalt általános „terepmélátása” szükséges kiegészítésül — a szűkebb értelemben vett XII. 9.-i csatátér terepének jelentőségét röviden külön is méltatjuk.

Kiegészítő terepmélátás:

A Jabloniec-i védőszakasz területe és a Golców—606 m. p. körüli XII. 9.—1 különálló harcterület között a következő *mélységvonal* képezi a határt (9. vázlat): a 606 m. p.-tól 800X-re keletre levő, élesszögű útvilla (a 606 m. p. és a 624 m. p. magaslatok közti terepnyeregnek legmélyebb pontja), azután a 483 m. p. és 418 m. p. vízvonal jelezte mélységvonal.

Ez az eléggé éles természetes határ hozza magával, hogy egyfelől a Jabloniec-i, másfelől a Golców—606 m. p. harcterületi események látszólag csupán laza összefüggésben zajlanak le egymás mellett, mimellett azonban a bástyaszerű Golców harcászati döntőjelentősége, mindkét harcoló félt egyformán érdeklően kétségtelenül úgy az attól keletre, mint nyugatra eső egész harcterületre is kisugárzik. Ezért az orosz 15. hadosztály támadásának minden törekvése a támadás XII. 9.-i második napján szintén a Golców birtokbavételére, illetőleg megtartására összpontosul, amelynek birtoklása nélkül a műútmenti orosz főtámadás biztosított végrehajtása el nem képzelhető.

A *Golców 736 m. p.—606 m. p. magaslatvonal északi lejtője* eléggé meneteles, erdőkkel sűrűn tarkított és egyébként javarészt bokros, sok helyütt, különösen a tetőkön sziklás terület, amelyen a gerincvonal — például az 546 m. p.—483 m. p. terepszakasszal szemben — a környező területnél kb. 200 méternivel magasabb.

A Golców 756 m. p. magaslat *nyugat* felé néző, XII. 9. hóborította rövidebb hosszkitérjedésű oldala irányában az előnyomulási viszonyok sokkal kedvezőtlenebbek: ez a cserjés, bokros, részben erdős és nagyon meredek hegyoldal tele van szakadékokkal, vízmosásokkal és 3—4 méter magas harántfekvő csuszamlós tereplépcsőkkel.

A *Jabloniec magaslat*hát hosszanti gerincvonalát pontosan az a taligaút jelzi, amely a vázlaton a 418 m. p. mellől ágazik ki a műútról és a „Jabloniec” írás „o” betűjén keresztül vezet dél felé. Harántirányban az A—B védővonal a Jabloniec-nek ezen a részén: a délkelet felé helyileg általában uralgó vonal.

Brokes Jenő 10. hue. százados (11.b. vázlat) közlése alapján az A—B védővonalrész *előterepfedezete* a következő képet mutatja:

a 483 m. p.—418 m. p. *vízvonal* mentét sűrű erdőség borítja; az 1. alvédőszakasznak a magaslathát gerincén délkeleti irányban végigmenő taligaútig való többi része előtt, 600—800X távolságra: hol sűrűbb, hol ritkább csalikok terülnek el, míg a taligaúttól keletre eső többi védővonalrészek délkelet felé lejtő előterepe telj esen fedezetmentesen nyílt és csak itt-ott akadnak rajta gyümölcsfacsoportok, valamint egyes lakóházak.

*

Tóth Zoltán főhadnagy XII. 9.-i harcműködése:

A főhadnagy a 16. hvgy. 2. századának volt a parancsnoka. Kitűnően képzett hivatásos tiszt, ízig-vérig katona, kiválóan értelmes, vérbeli gyalogsági századparancsnok. Jelenleg: szépjövőjú festőművész Gödöllő-n.

Háborús feljegyzései alapján nagyon részletesen és érdekes módon számolt be előttünk 1914. XII. 9—i viselt dolgairól:

„A vasúti utazás alatt semmiféle tájékoztatást nem kaptunk. XII. 8. este 11^h Tymbark-on vonatról szállva, zuhogó esőben három órai menettel a Nafta Finomító-*η* át vezető műúton Limanová-ra meneteltünk és ott XII. 9. kb. 2^h délelőtt laktáborba szálltunk, de alig pihentünk valamit, mert már délelőtt 5^h riadóparancsot kapva, egy órára rá, a forró fekete-kávé elfogyasztása után a Limanova-i fürdőn keresztül az 570 m. p.—Mjr. magaslat mögé vonultunk. Szerencsénk volt, hogy a köd még nem szállt fel, mert különben az orosz tüzérség biztosan belénk lőtt volna. A magaslat mögött: „összpontosított felállítás tömegekkel!”, arccal dél felé, a zászlóaljok számának sorrendjében (9. vázlat), amihez meg kell jegyezni, hogy az utolsóul vasútról *szállt* III. zászlóaljunk *még* nem vonult be az ezredhez.

Századom szép, erős csapat, 180 honvéd, közte még szép számban a „régiek” közül valók. Minden embernél kb. 160 töltény és a századon belül a Krakó-i csatában titokban szerzett egy tucat kukoricacső formájú, úgynevezett „rűcskös” kézigránát. Fejenként 2 konzerva és a teljes kenyéradag, azonfelül mindenkinél egy jókora darab abból a nagy, hízott sertésből, amelyet a század számára még Bebló körül vágattam és a vasúti utazás alatt megfőztem. Helyettesem és 1. szakaszom derék parancsnoka: Horváth István hadnagy, odahaza gazdatiszt, akinek XII. 9—én is kitűnő hasznát vettem, mert hivatásában megszokta az öntevékenységet, a parancsnoklást és az engedelmisséget. A másik három szakaszparancsnokom, egy zászlós és két szakaszvezető ellen *sem* lehetett panaszom.

Ezredparancsnokunk, *Mestitz János* alezredes, röviddel délelőtt 10^h után az ezred arcvonala elé hívta a tisztikart és ott a következő *Támadó-parancsot* adta ki:

Fáradt, gyenge ellenséges osztagok a Golców—Jezowa Woda 888 m. p. – Ostra Ga. magaslatokat megszállva tartják. Ezredünk feladata, hogy a magaslatokat birtokába vegye. Azokat a fáradt, gyenge csapatokat akár *mézeskalács-karddal* is kiverhetnénk.'

(Itt megjegyezzük, hogy a közismerten igen komoly, derék ezredparancsnoknak az oroszokra vonatkozó fenti „kiszólás”-a a 39. ho.-on belül uralkodó felfogással általában megegyezett: ellenfelünket — akár helyes volt, akár nem — tényleg inferiorisnak tartottuk és rendületlenül bízunk saját csapataink fölényében.)

Az ezredparancsnok folytatólagos intézkedése:

Az I. zászlóalj a 641 m. p.-on át támad a Golców-ra és azon keresztül előremenve, arra törekszik, hogy a Jezowa Woda 888 m. p.-ot birtokába ejtse.

A II. zászlóalj, az I.-vel nagyjában párhuzamosan előhaladva,

A támadóelőnyomulást (lásd a 9. vázlatot) 10^h 30' délelőtt tájban kezdtük meg, a 2. század a zászlóalj legszélső északi, balszárnyán. Reggelre az idő kitisztult. A 629 m. p.—641 m. p. hátig minden akadály nélkül halad az ezred, a magaslatokat átlépésekor azonban egy darabig ellenséges tűzvérségi tűzbe jutott.

A tűzvonalba rendelt két zászlóaljnak (II. és I.) e napon különböző volt a sorsa:

az *I. zászlóalj* (Schusselka J. őrnagy) támadása ugyanis jó darabig sikeresen haladt előre, délután 4^h körül felért a Golców-ra, ahol az est beálltáig több ízben megkísérelte az orosz állásba való betörést, de az ellenséges tűzhatás miatt a védőt nem sikerült állásából kivennie, akit, hogy előzőleg megpuhítsuk, *nem volt hozzá tűzvérségünk*, amint ezt eddigi támadásainknál megszoktuk. így aztán az I. zászlóalj századai — a legszélső balszárnyon az én 2. századom, tőlem jobbra az 1., a 4. s végül a 3. század — 50—200X-re az ellenségtől élénk tűzharcot folytatva, lestük a rohamra alkalmas időpont bekövetkeztét, miközben, épúgy, mint az előnyomulás alatt sem, a zászlóalj az ellenséges tűzvérség tűzétől most sem igen szenvedett;

a *II. zászlóalj* igen nehéz terepen nyomult elő támadásra, amely az erős orosz gyalogsági, géppuskás és tűzvérségi oldalozó tűz miatt hamarosan megakadt és a zászlóalj parancsnoka, Estefányi Jenő százados a délutáni órákban visszavonulásra kényszerült, amelyet (a 9. vázlat szerint) az eddigi előnyomulási irányhoz rézsútosan a 641 m. p.-ra hajtott végre.

Az I. zászlóalj három százada, az Estefányi zászlóalj visszavonulása után, koraeste az ezredparancsnok parancsára a Lesniówka-i magaslatokra

szintén visszavonult és az új folyamán végül az 594 m. p.-ra került mint ezredtartalék.

Én azonban *nem vonultam vissza*, hanem századdal a Golców-on helyemen maradtam, az ezredparancsnoknak pedig írásban megjelentettem, hogy állásomat az ezred visszavonulása ellenére is tartani akarom, mert kellő éjszakai előkészítés mellett a Golców-ot *az egész ezreddel birtokba lehet vennünk*, az ezredparancsnoknak erre következő írásbeli parancsára azonban éjfél tájban a 2. századdal nekem is vissza kellett vonulnom.

A Golców-on való több órai ottartózkodásom alatt az ottani megszálló orosz csapat erejét 3—4 zászlóaljra becsültem, ebből megállapításaim szerint 1 ½ —2 zászlóalj állott a tűzvonásban.”

További kérdéseinkre Tóth Zoltán folytatólag így nyilatkozott:

„Az előnyomulást a terep leggondosabb kihasználása mellett azzal az eredménnyel sikerült végrehajtanom, hogy az ellenséges állást 50—100 X-re *veszteség nélkül* közelítettem meg és csak most, az ellenség közvetlen közelében sebesült meg az első 4—5 emberem.

Jobb szárnyszakaszom lövészerkészlete erősen fogyott, azt a tartalék-szakasz készletének egy részével pótoltam és hátraküldtem további lövészer pótlásért.

A rohamot, azaz az ellenség sorai közé szuronnal való betörést — amelyre pedig a kedvező meleg időben a századnál meg volt a kellő 'hangulat' és amelyre embereimet legutóbb még Beblo körül is alaposan begyakoroltam —: a szuronyrohamot nem lehetett végrehajtanom, mert a *tüzérségi támogatásunk teljes hiányában harcerkölcsileg megtörtlen erős ellenség* mélyen beásott állásában igen jól tartotta magát és könnyelmű kockázatnak tartottam, hogy csatáraitam ilyen körülmények között a majdnem fedezékmentes terepen gyilkos rohamra vezessem, különösen attól az időponttól kezdve, amikor az ezred visszavonulása következtében magunkra maradtunk.

Nagyon kár, hogy az ezred a Golców-ról visszavonult, mert ha elért állásaiban kitart, akkor — meggyőződésem szerint — az új leple alatt kúszva ^az ellenséges állást annyira meg lehetett volna közelíteni, hogy a hajnali órákban 'csendes megrohanással' végezhattünk volna vele.

Utólag hallottam, hogy a 10. ezred egyik zászlóalja — ha jól emlékszem, Czékus százados alatt — a XII. 9.—10.-re hajló új folyamán szintén kísérletet tett a Golców rajtaütésszerű elfoglalására, de eredménytelenül. Kár, hogy a 78. dandárbeli két ezred belső szárnyai között nem

volt meg a kellő összeköttetés: mert így a megkívánt összműködés is kárba veszett.

Viszont, aki valaha a Golców körüli borzasztóan nehéz terepen éjnek idején ott járt, annak az igazat megvallva el kell ismernie, hogy ott — kiváltkép éjjel — vajmi nehéz, szinte lehetetlen feladat volt összeköttetést keresni és fenntartani.”

Eddig a 16.-os ezred 2. századának vitéz fiatal parancsnoka, aki természetesen nem ismerhette azokat a különben előttünk is részben ismeretlen indokokat, amelyek a 16. ezred haditapasztalt, erélyes parancsnokát a korább közölt „Harcjelentések”-ben körülírt elhatározásokra és intézkedésekre ösztönözték.

*

Dingha Sándor őrnagy XII. 9—i esti támadása a Golców-ra:

Az előzményekből ismeretes, hogy a I zászlóalj (Estefányi százados) a délről és délkeletről beléje csapó ellenséges oldalozó gyalogsági, géppuska- és lövegtűz következtében délután rézsútos irányban a 641 m. p.-ra ment vissza.

Dingha őrnagy zászlóalja, a II a 78. dandár utolsó vasúti szállítmányi lépcsőjeként XII. 9. délelőtt 12^h és 2^h között rak ki Tymbark-on és onnét — kezdetben zuhogó esőben — Limanová-ra menetel, ahová délelőtt 5^h és 6^h között érkezik meg, amikor az időjárás már melegre fordult, az eső elállt és az idő lassankint kitisztult.

Miközben az őrnagy Mestitz János alezredes-ezredparancsnoknál jelentkezik, a zászlóalj az első utcában lepihen és elfogyasztja feketekávé reggelijét. A zászlóalj létszáma: kereken 700 fő.

Az ezred I. és II. zászlóalja Limanová-ról 6^h délelőtt menetel előre az 570 m. p.—Mjr. mögötti gyülekezőhelyre, ahonnét azok kb. 10^h 30' délelőtt indulnak el az 548 m. p.—Lesniówka-n át a Golców magaslat irányában támadásra. A III. zászlóalj az ezred végét kb. egy félórás időközrel követi.

Most *Dingha Sándor* akkori őrnagynak adjuk át a szót:

„Zászlóaljjammal délután 4^h tájban értem el a Lesniówka melletti 629 m. p.-ot, amely magaslatot az ezredparancsnok parancsára, arccal a Golców felé a következő csoportosításban szálltam meg:

a jobbszárnyon a 629 m. p.-on a 11. század a géppuskásosztaggal; ettől balra a közepen a 9. század, a balszárnyon a 10. század és végül a 12. század zászlóalj tartalék a közép mögött; összkiterjedés: kb. 600 X.

Jobboldalbiztosításul a 607 m. p. tájékára all. század Kardos hadnagy szakaszát rendeltem ki.

Alparancsnokaim: segédtsitz Palugyay Elek főhadnagy; 9. század Kúnda Jenő százados; 10. század?; 11. század Niedermann Andor főhadnagy és 12. század Heier főhadnagy. Az összes szakaszparancsnoki helyeken: tartalékostisztek, kik szintén mind jól beváltak.

A védőállás előterepét a kezdődő szürkület miatt csak nagyjában, látszóval szemrevételezhettem. Balra tőlem, a 641 m. p. tájára, úgy mondták, nemrégiben az Estefányi zászlóalj érkezett oda.”

Itt emlékeztetünk Mestitz alezredesnek XII. 9. dut. 3^h 55' keltezett, az előzőkben közölt arra a harcjelentésére, amelyben Daubner ezredesdandárnoknak bejelenti, hogy „az esthomály beálltával erősítési megkísérli, hogy a Golców kulcsponthoz birtokába vegye”. Ezen az alapon veti be Mestitz alezredes XII. 9. este a megtépázott II. zászlóaljat és Dingha őrnagy friss zászlóalját a Golców elleni újabb támadásra, amit utóbbi egyebek között így ecsetel:

„Lesniówka körüli védőállásomat az orosz tüzéség már 4^h délutántól kezdve, amíg teljesen be nem sötétedett, állandóan lőtte, de általában nem sok eredménnyel. Néha az épülő lövészárokvonalba is beletalált az orosz. Egy ellenséges gránát az egyik fedezék alá csapott be, úgy, hogy egy kis részt kivágott belőle és néhány ott fekvő emberünk, mintha akna robbant volna alattuk, 4—5 méter magasságra a levegőbe repültek s aztán a földre zuhantak. Kettő közülük súlyosabban, a többi hat könnyen sebesült meg.

A bennünket tűz alatt tartó orosz tüzéségről úgy éreztük, hogy a 624 m. p., valamint a 888 m. p. Jezowa Woda területéből tüzel.

Este 7^h körül — az időre már nem emlékszem pontosan — teljes sötétségben Mestitz alezredestől a következő *parancsot* kaptam:

„Támadás! Feladat: a Golców birtokbavétele. A III. zászlóaljtól balra (északra) az Estefányi zászlóalj indul támadásra, azonos feladattal ’

Előzőleg a térképbe berajzoltam magamnak előnyomulási irányomat és az Estefányi zászlóalját is (9. vázlat, a , illetve berajzolt napközi támadási irányvonala).

Folytatólag:

„Az I. zászlóalj: ezredtartalék a 629 m. p. és a 641 m. p. közti nyeregben. Az ezredparancsnok ugyanitt tartózkodik.’

Zászlóaljamat a védőállásban már eleve úgy csoportosítottam, hogy ugyanazzal a csoportosítással azonnal támadásba mehessek át. Ennek az elő-

készületnek köszönhettem, hogy már röviddel este 7^h után támadásra indulhattam. Én az irányszázzaddal, Klinda 9. századával mentem.

Az előnyomulás borzasztó terepnehézségeit, amíg élek, nem felejttem el: koromsötét *este* szakadékokon, vízmosásokon, cserjés, bokros és részben sűrű erdős területen át és sok helyütt nedves, síkos, nagyon meredek talajon csak csigalassúsággal haladtunk előre.

A Golców-i ellenség, némely helyen emeletes lövészárkokban, támadásunkat idejekorán észrevéve, igen erős tüzzel árasztott el bennünket, noha csodálatosképp aránylag kevés veszteséget szenvedtünk és voltaképpen nem is a tüzelés miatt álltunk meg tőle kb. 150—180X-re, hanem a 3—4 méter magas és csúszós oldalú meredek tereplépcsők és egyéb akadályok tették számunkra fizikailag lehetetlenné, hogy az ellenséghez még közelebbre és végül rohamtávolságra előrejussunk.

A mai egész napi aránylag nagy meleg (délben +12°) még este is éreztette hatását. A rendkívülien fárasztó előnyomulás alatt oly melegünk lett, hogy végül levettem a zubnyomat és *ingujjra vetkőzve* vezettem a zászlóaljbat.

Miután az ellenséges lövészárkoktól 150—180X-re meglapulva, kissé kifújtuk magunkat és kénytelen voltam belátni, hogy előbbre jutnunk teljes lehetetlenség: elrendeltem a Lesniówka 629 m. p. levő előbbi védőállásunkba való lépcsőzetes visszavonulást, amelyet simán, zavartalanul hajtottunk végre és azután megszálltuk a védőállást. Az Estefányi zászlóalj támadásának kimeneteléről később csupán annyit hallottam, hogy az sem járt sikerrel.”

Czékus Zoltán százados kimagasló fegyverténye.

A 10. hvgye. XII. 9. délután 6^h-ai helyzete (9. vázlat) a következő:

a // zászlóaljbeli 8., 6. és 5. századok, *Czékus Zoltán százados zászlóaljparancsnok* alatt végül sikertelenül támadtak a Golców 756 m. p.-ra: a támadás délután 6^h tájban megakadt, pedig a századok — az / zászlóaljbeli (*Fest ö. őrnagy*) 1. és 2. század által is támogatva — ismételten megrohmozták az orosz állást, de képtelenek voltak betörni, mert *támadásukat tüzezség nem készítette elő és nem támogatta*, ennekfolytán a 78. dandárnak két arcvonalból a Golców irányában támadásra előrejött ezredei elől erre a kulcspontra sietve visszavonult *orosz erőcsoport csapatai* (4 zászlóalj?) *harcerkölcsileg megtörtlenül* szállták meg Golców-i állásaikat.

Délután 6^h-ig Czékus Zoltán százados csoportja a megakadt támadás végén az orosz védővonaltól 50—100 lépésnyire jutott előre, ahol a Golców északi lábánál levő nyugat-keleti vonulatú erdőszegély mentén beásta magát.

Ugyanekkor Fest őrnagy csoportja előző heves támadás árán a K^a—606 m. p. magaslathátat olyanformán vette birtokába, amint az a 9. vázlaton jelezve van: magán a háton csupán erős — be nem rajzolt — harcjárőrök, mögötte takarásban a berajzolt csoport vonala, amelyet a különösen a Golców-ról jövő kibíratlanul erős ellenséges oldalozó puska- és géppuskatűz miatt kell egyelőre a fedező magaslathát mögött visszatartani.

Petrik Ernő főhadnagynak, az I. zászlóalj akkori segédtisztjének közlése szerint:

„Fest őrnagy támadásának és későbbi kitartásának szívósságát jellemzi, hogy a századokat az ellenség jobbról is, balról is oldalba, sőt hátba is tüzelte.”

Szól ez különben Czékus Zoltán százados csoportjára is.

A százados a 6^h délutáni időben arról értesült, hogy tőle jobbra az egész 16. hvgye. is nyugat felől támadásban van a Golców-ra. A valóságban pedig este 6^h körül éjjeli 12^h-ig csupán Tóth Zoltán főhadnagy volt odafent a ⁵/₁₆ századdal a Golców-on, míg a 16. ezred a Lesniówka-i magaslatháti védőállásba vonult vissza és utána — amint ismertettük — a Dingha őrnagy és Estefányi százados zászlóalj 7^h este körüli támadása is sikertelenül végződött.

A 10. ezredbeli zászlóalj, a II. és I. zászlóalj, amikor azokat déltájban Muhr O. ezredes felváltása végett támadásra előreküldték, azt a *feladatot* kapták, *hogy a Golców 156 m. p.—K^a—606 m. p. magaslathátat* vegyék birtokba és tartsák. Ez a feladatuk, újabb parancs hiányában, 6^h délután is változatlanul érvényben állott és Czékus Zoltán százados, valamint Fest őrnagy hűségesen ehhez *is* tartják magukat, pedig a most ismertetett pillanatnyi helyviszonyok — kiváltképpen Czékus csoportja előtt — újabb támadókísérletnek a látszat szerint határozottan ellene szólnak és a legcsekélyebb szemrehányás sem érhetne volna a századost, ha csupán az elért állás megtartására szorítkozik.

Czékus Zoltán százados teljesen tisztában volt a helyzettel, ámde a Golców ezidőbeli rendkívüli harcászati jelentőségének a tudata és az eddigi sikertelenség bántó érzése oly mélységesen belemarkolt elméjébe-lelkébe, hogy a kiválóan értelmes, rendkívül tetterős, vitéz fiatal csapatvezető a kényszerű tétlenségbe semmiképp sem tudva belenyugodni, végül is, rövid lelkitusa után, becsületére váló arra az *önálló, merész elhatározásra* szánja el magát, hogy „a Golców-i oroszokat a holdvilág feljöttével rajtaütésszerűen megtámadja, azokat állásukból kiveri és a Golców magaslat gerincét *mégis* birtokába ejti.”

Fölötte kockázatos támadását nagy alapossággal és körültekintéssel készíti elő és szervezi meg és azzal a heves, nekimenős elszántsággal hajtja végre, ami a tősgyökeres magyar tisztnek és híres verekedő borsodi-miskolci bakáinak születésüktől fogva a vérükben van. Nem a kitűnő parancsnok akaraterején és vitézségén, valamint maroknyi csapatának hősiességén múltott, hogy Czékus Zoltán századosnak a 78. hvgydd. XII. 9.-i emlékezetes támadásából kimagasló *példás fegyvertényét* nem koronázta siker.

Czékus Zoltán százados erről a XII. 9.—10.-re hajló éj folyamán lezajlott vállalkozásáról a következőképp tájékoztatott bennünket:

„Elhatározásomat ezredparancsnokomnak írásban megjelentettem.

Első dolgom volt, hogy átmentem Fest őrnagyhoz, azzal a felhívással, hogy támadásomban csoportjával vegyen részt. Azt a választ kaptam, hogy az én csoportomtól balra, szintén a Golców-ra irányított 1. és 2. századját, szívesen rendelkezésemre bocsájtja, ellenben többi erejével (4., 3. és 7. század és a géppuskásosztag), a vett parancs értelmében a K^a—606 m. p. hátat fogja tartani. Már itt megjegyzem, hogy ez az 1. és 2. század a támadás megindítása előtt a hihetetlenül nehéz terepen a sötét éjszakában eltévedve, nem talált el hozzám és — bár átkaroló közbelépésére az utolsó percig számítottam — a támadásban nem vett részt.

Jobb szomszédommal sem volt több szerencsém: a 16. ezredhez tisztí járőröt küldtem helyzetem, elhatározásom és szándékom megjelentésével és az ezredtől annyit kértem, hogy támogassa támadásomat s ha teheti, vegyen benne részt. Azért küldtem tisztet, hogy az erdős terepen el ne tévedjen és hogy a helyzetről szóbelileg is felvilágosítást tudjon adni. Azonban a járőr a várt időre nem tért vissza és amint később értesültem, szintén eltévedt.

Zászlóaljam 7. százada Fest őrnagynál, géppuskásosztagom az ezredparancsnokságnál volt mint tartalék. Jelen volt századparancsnokaim: Molnár László főhadnagy az 5., Benkóczy Emil a 6. és Porgesz Izidor a 8. század parancsnoka.

A zászlóalj 6^h délutántól kezdve, amikor napközi támadásunk megakadt, az erdő szélén, biztosítva, csendben pihent és azon volt, hogy járőrökkel az ellenség viszonyait felderítse. Az oroszok erejéről nem volt tiszta képem, csak azt az egyet éreztem, hogy túlerőben vannak.

Támadási tervem:

A ½ 8., 6. és 5. század tűzvonalba, a másik ½ 8. század zászlóalj-tartalék a jobbszárny mögött; én az utóbbival megyek. Kiterjedés: századonként kb. 150X; irány az 5. század, zászlóalj tartalék a jobbszárnyon kívül, lépcsőviszonyban, 50 X távközre. A támadásnak zajtalanul, rajtaütésszerűen

kell lefolynia. A támadás megkezdésének idejét — a hold feljöttét — a naptár szerint állapítottuk meg, ha jól emlékszem, éjjeli 1^h-ra (XII. 9.—10. hajló éjjel 1^h délelőtt).'

A támadás több tekintetben nem úgy folyt le, mint ahogy szerettem volna, aminek részben magam vagyok az oka. Nevezetesen nem gondoskodtunk arról, hogy — tekintettel a megkívánt zajtalan rajtaütésre — a *puskákban ne legyen töltény*, amely mulasztásnak az lett a következménye, hogy a csapat, minden előzetes figyelmeztetés és szigorú tilalom ellenére az erdőből való kitörés után rögtön megindul igen erős és heves orosz tüzelés következtében fokozatosan szintén tüzelésbe ment át: először csak egynéhányan, aztán mindtöbben s végül az egész zászlóalj, minekfolytán a roham 15—20X-re az orosz árkok előtt megakadt, ahonnét aztán akkor sem sikerült többé előrejutnunk, amikor a harcerkölcsileg megtöretlen ellenség ellen később a zászlóaljtagokat is bevettem. Sem a 16. ezredtől nem jött meg a remélt támogatás, sem a Fest őrnagy féle 1. és 2. század nem lépett balról át-karorólag közbe, hanem csupán az én három századom harcolt, tisztán arcbeli támadással.

Az oroszok is több ízben megkísérelték ugyan, hogy csapatjukat ellenlökemre rántsák előre, de ez a tisztek minden káromkodása és botozásakancsukázása ellenére — aminek zaját mind jól hallottuk, hiszen ott feküdtünk előttük — nem sikerült nekik, mert a muszkák a maguk biztatására s talán a mi ijesztésünkre Órák hosszát ordították ugyan az „urá, urá”-t, de erős fűzünkben egész ottlétünk alatt, kb. délelőtt 5^h-ig, egy ízben sem jöttek ellenünk rohamra.

Nekünk is súlyos veszteségeink voltak, de a pontos szám adatokra már nem emlékszem.

A támadó szándékomat megjelentő XII. 9. esti jelentésemre Kobek alezredes írásos jóváhagyását — mert a küldönc soká nem talált meg — csak XII. 10. délelőtt 4^h után vettem kézhez.

XII. 10. délelőtt 5^h tájban pedig Kobek alezredestől újabb, itt kivonatossan közölt írásbeli parancsot kaptam:

„A 10. ezred II. és I. zászlóalja az 546 m. p.—483 m. p. vonalban védőállást foglal és pedig a II. zászlóalj annak nyugati, az I. zászlóalj annak keleti felerészén, arccal a Golców felé. A III. zászlóalj a II. védőszakasz műútmenti védőállásának megerősítésére még tegnap este előrement.’

Erre a parancsra a harcot fokozatosan félbeszakítottam és a 9. vázlaton berajzolt C—D vonalba vonultam vissza, anélkül, hogy az ellenség ebben megzavart volna. Délelőtt 6^h és 8^h között beérkeztem állásomba, meg-

szerveztem az egész védelmet (erődítési munka, felderítés, összeköttetés stb.), azután pedig, miután az utolsó mozgalmas és fárasztó 24 óra folyamán meglehetősen kimerültem, az egyik félig-meddig kész lövészárkokban lefeküdtem és délután 4^h-ig kialudtam magamat. A tisztok és a legénység, rendszeres felváltással, szintén kellő pihenőhöz jutottak.

XII. 10. az ellenségnek a színét se láttuk, csak a tüzéségét éreztük. Az élelmezés és a lövészerpótlás rendben volt.”

A

Gróf Herbfestein tábornok csoport II. és III. védőszakaszának harca, XII. 9- kb. déltől estig (8.b., 9. és 11.b. vázlat):

A 9. vázlat, valamint annak sematikus vázlata magyarázatra szorulnak:

Herberstein a II. védőszakaszt előtte való nap, XII. 8. délután 5^h tájban, Baintner őrnagy kezdeményezésére, tudvalevőleg a 13. hue. (5 század) bevetésével megerősítette. A védőszakaszparancsnokságot a rangidősb Tömöry őrnagy, a 13.-asok ideiglenes parancsnoka vette át, amit aztán XII. 9. délután 5^h-ig — amikor a 13. hue.-t megint kivonják — tart meg, ekkor pedig a parancsnokságot ismét Baintner őrnagynak adja át.

A 13.-ások csapatelosztása XII. 8. akként történt (8.b. vázlat), hogy az az eddigi védőrségcsoportosítást nem zavarta meg, nem teljesen megbízható értesülésünk szerint olyan formában, hogy Spilka százados, a 13. hue. I. oszt. parancsnoka az 1. és 3. századdal (sematikus vázlat) a Diószeghy százados százada és a ~ század közé ékelődött be, Cserhalmi Jenő őrnagy pedig a II. osztállyal (4., 5. és 6. század) a Radoychich Lajos százados alvédőszakaszba, mimellett a balszárnnyat képező 5. század (Rochlitzer Tivadar százados) balszárnnyával, az ottani Landsturmossal összekeveredetten a műútra támaszkodva, szembekerült a 469 m. p. képoszlop körül, a mi állásunktól kb. 3—400 X-re levő facsoportos vízmossal, amelyet — amint már említettük — az orosz gyalogság gyülekezőhelyül használt fel, azzal a szembeötlő szándékkal, hogy onnét, ha ott elegendő erőt gyűjtött össze, a mi 5. huszárszázadunk állása irányában betörjön. Ennek az orosz támadótervnek az előkészítésére az orosz tüzéség, a nehéz ütegek is, különösen ezt a védővonalrészét és egyáltalán a műút környékét vették a kora délutántól kezdve elég erős rombolótűz alá.

A mi Kiss Ferenc százados lovastüzércsoportunk (5 üteg) működése tekintetében, az idevonatkozó korábbi részletes ismertetésre hivatkozva, meg-

állapíthatjuk, hogy XII. 9. is reggeltől kezdve minden tűzerejét a legjobban rászoruló II. és III. védőszakasz támogatására kénytelen latbavetni és ez okból nem juthatott ahhoz, hogy a 78. dandár nehéz támadását érdemlegesen előkészítse és támogassa.

A 9. vázlat sematikus vázlatában feltüntetett új alvédőszakaszbeosztás (2. alvédőszakasz, Hertelendy M. százados) csak XII. 9. délután lép hatályba, amikor a 13. hue.-et felváltó 34. Landwehrfélzászlóalj a II. védőszakaszhoz délután 5^h körül beérkezik.

Az orosz 13. ho. XII. 9., amint más helyen már vázoltuk, egész nap mindinkább fokozódó hevességgel támadott. Délelőtt 9^h tájban jött az *első* támadás, de csak kisméretű Muhr ezredes, ellenben főleg Baintner őrnagy ellen, amikor a hatalmas túlerejű orosz gyalogság támadókísérlete a védőrség és lovastűzercsoportunk tüzeben már 800—1000 X-re összeomlik. Rövid szünet után 11^h déléltől tájban az oroszok megismétlik, illetőleg folytatják támadásukat (*második támadás*), de ezúttal már Herberstein egész védővonala, tehát a III. védőszakasz ellen is.

Szlavnich Gy. százados, 13-as ezredsegédtiszt szerint:

„Spilka százados és Cserhalmi J. őrnagy vonalával szemben az orosz tisztek a bevetett tartalékokat kancsukával-pisztollyal hajtották előre. Fő-támadásuk megint a Jabloniec-re irányul, oda, ahol az reggel megakadt.

A századparancsnokok egybehangzó jelentése szerint legénységünk kitűnően viselkedett: úgy tüzeltek a huszárok, mint odahaza a lövöldén, még versenylovészetet is rendeztek egymás között és emellett még arra is maradt idejük, hogy a fedezékbe félelemből szinte belefurakodott Landsturmbeliek fejét onnét kihúzzák, vagy hogy a megszökni akaró embereket köpenyüknél fogva maguk mellé visszaránták. Mégis sokan meglógtak.”

*

A déléltől 11^h—kb. délután 12^h 30'-ig tartott ezt a második Jabloniec-i rohamszerű támadást a II. védőszakaszbeli védőrségünk mindenütt visszaverte és az oroszok, sok halott visszahagyása után, tömérdek sebesültjüket magukkal cipelve, állásaikba mentek vissza. A III. védőszakasznál, a Mordarka körüli védőállásban azonban az orosz támadás mégis ért el némi sikert, amennyiben az ottani Landsturmcsoportot áttörték és átmenetileg visszaszorították, míg a délután folyamán Niedederer őrnagy ellentámadása és lovastűzercsoportunk összefogott tüze az oroszokat megint vissza nem verte.

12^h 30'—3^h délutánig harcshüvely állott be, miközben az oroszok, megrögzött szokásukhoz híven, valószínűleg megebédeltek.

Délután 3^h azután az orosz 15. ho. *harmadszor támadott* ellenünk, ezúttal még nagyobb lendülettel, az eddiginél is sűrűbb, mélyen tagolt vonalakkal és az erőteljesen működő tüzérség kiadós, de csodálatosképp mégsem hatásos tüzkifejtése mellett. Ez az *erélyes általános orosz támadás* ismét az egész Herberstein védőállás ellen, még pedig főleg a Jabloniec és a 9. hue. felé irányult és a II. és III. védőszakaszban a vázlat szerinti helyjellegű betörésekkel járt és pedig (9. vázlat): Niedereder őrnagy déli szárnyán, Szarysz-tól nyugatra, valamint a 13. hue. 5. századánál a 469 m. p. képoszlop körül.

Niedereder, megint lovastüzérségünk kitűnő támogatásával a Szarysz-i válságot a délután folyamán szintén szerencsésen oldotta meg; a 13.-as 5. század baján pedig Spilka százados, Cserhalmi J. őrnagy és Marton Bálint 20.-as szakaszvezető együttes *erélyes ellentámadása* segített, amely szép fegyvertényt később részletesen ecseteljük.

*

Amint azt a 78. dandár harcbavetése leírásánál érdemlegesen már ismertettük: 3^h délután tájban *Muhr O.* ezredes csoportja ellen is jelentős túlerővel és nagy hevesen megindult harmadik orosz támadás kezdetben sikerrel járt és a 9. hue.-t a Starawies I. ellen való fokozatos visszavonulásra készítette, míg nem a Galców-ról meglepő támadásra előretört ezt az orosz csoportot a 78. dandár két ezredének két irányból való erőteljes támadó közbelépése a Golców magaslatra való sietős visszavonulásra nem kényszeríti és ezzel a szorongatott Nádasy huszárokat rögtönösen tehermentesíti.

*

Most következően, az alparancsnokok közlései alapján a II. védőszakaszbeli, kb. déltől estig lefolyt eseményeket ismertetjük több-kevesebb részletességgel és pedig az illetők eddigi közléseiknek folytatásaként. Nevezetesen:

Diószeghy A. 3. hvhue.-beli százados folytatólagos közlése (9. és 11.b. vázlat):

„A lövészerrel való legmesszebbmenő takarékoskodásra hiába figyelmeztettem embereimet, mert, amikor a déli órákban az orosz rajvonal mögött az erdőben zárt szakaszok tűntek fel, a huszárok a leghevesebb tüzelésbe mentek át, amellyel csak akkor hagytak fel, amikor ezek a zárt szakaszok megint az erdőbe húzódtak hátra. A lövészerért küldött altisztem ekkor ért vissza, azzal a jelentéssel, hogy Baintner őrnagy nem tud töltnyit küldeni, mert nincs neki. Ez roppant bajt jelentett, mert ekkor már több huszárnak egyáltalán nem volt egyetlenegy töltnye sem.

Most parancsot adtam, hogy csak a végszükségben szabad tüzelni s akkor is csak annak, akit erre a rajparancsnok külön kijelöl, Bauer főhadnagyot pedig átküldtem Brokes J. százados alvédőszakasparancsnokhoz azzal, hogy írja le helyzetünket és kérjen lövészert.

Míg Bauer odajárt, jómagam a legnagyobb aggodalomban tépelődtem. Hiszen, ha az orosz megint megkezdi a tüzelést és látja, hogy mi azt nem visszonozzuk: rögtön rájön az okára és akkor a muszka tömeg az utóbbi napi nélkülözésektől eléggé legyöngült maroknyi hős huszárjaimat, ha könnyen nem is, de végre mégis csak elnyomja, ami egész harcvonalonkura nézve végzetes veszéllyel járna.

De szerencsénk volt: az *ellenség* nem tüzelt, nyugodtan ott feküdt előttünk és szemünk láttára sebesültjeit vonszolta hátra, akiknek száma a viszonyokhoz képest elég jelentékeny volt, míg nálunk eddig mindössze harman sebesültek meg, köztük Dány zászlós is.

A nagy veszteségkülönbsözetnek az lehetett az oka, hogy míg nekünk, bár nagyon kezdetleges kivitelben, de mégis csak volt valamelyes fedezékünk: addig az oroszoknak nem volt semilyen se és teljes nyíltan feküdtek el előttünk a gyengén lejtő, csaknem deszkasimaságú talajon.

Egy végtelenül hosszúnak tetsző félóra múlva megjött Bauer és nagy lelki megkönnyebbülésre két láda töltényt hozott magával. Elmondta, hogy a 10.-es huszárak arcvonala előtt pillanatnyilag nyugalom van.

A töltényeket azonnal szétoztattam és miután úgy éreztem, hogy az esetleg megújuló orosz támadás esetén ez a tölténymennyiség is hamarosan elfogyhat: most már Bauer főhadnagyot küldtem be Limanová-ra Baintner őrnagyhoz, hogy helyzetünket megjelentsen és kérje, hogy a legsürgősebben küldjön lövészert és lehetőleg valamiféle ételmet is.

Alighogy Bauer eltávozott, az ellenség erős tüzelésű támadása megújult és mikor az erdőben újabb ellenséges osztagok tűntek fel, mindkét fél tüzelése a legnagyobb hevesséig fokozódott.

Az újonnan felbukkant ellenséges osztagok heves tüzelésünket nem sokáig állták, mert elérhetetlen módon mindig zárt alakzatban jöttek előre s *másrészt, mert* a vékony fenyőkön kívül semmi más fedezékük nem volt. Így aztán óvatosan visszakúsztak az erdőbe, mire a tüzelés lassacskán elhalt és balszárnyamon később teljesen megszűnt.

Mivel jobbszárnyamon tovább lövöldöztek, a magaslatnak hátunk mögötti lejtjén magam mentem oda, hogy körülnézzek. A jobbszárnyra érve, látom ám, hogy az ellenséges rajvonal ott megsűrűsödött és hátrább tartaléka is fekszik. Ezek itt jobban voltak fedve, mert a patakmeder közelében

hirtelen lejtett a terep és ennekfolytán az ellenség itt több tartalékot is összegyűjthetett volna. Ha ezt megteszi és ott erőteljesen reáncskor: egész arcvonalunkat felgöngyölheti! Ennek a veszélynek annál inkább elébe kellett vágnunk, mert lövészerünk az újabb hosszás és heves tüzelésünk folytán már megint nagyon megfogyott.

Ezért, a tartalék bevetésével a jobbszárnyszakaszt rohamra rendeltem, *Hegedűs György* 20.-as hadnaggyal és *Berzsenyi László* zászlóssal pedig megbeszéltem, hogy jobbszárnyszakaszom lekötő tüzelését felhasználva, Hegedűs a maga kis szakaszával — pillanatnyilag csak 20 embere volt kéznél — előrekúszik és az orosz tartalékon oldalból tüzzel rajtaüt. A többi 15 honvéd, Marton Bálint szakaszvezető alatt pillanatnyilag távol van és később hallottam, hogy Spilka 13.-as huszárszázados délutáni ellentámadásában vett dicsőségesen részt.

A Hegedűs-sel megbeszélte rajtaütés nagyszerűen sikerült és a nagykanizsai vitéz honvédek tüze az orosz tartalékot annyira meglepte, hogy pánikszzerűen széjjelszaladt az erdőbe, mire a 20.-asok most már az ellenséges rajvonalat lötték hátra, amely aztán, még mielőtt jobbszárnyszakaszom rohamra indult volna — megadta magát: 36 fogoly került kezünkbe, azonkívül egy csomó sebesült oroszot és halottat szállítottunk hátra.

A sikerült rajtaütés következtében az ellenség rövid időre egész arcvonalam elől visszahúzódott az erdőbe, miután azonban nem volt több töltenyünk, nem akadályozhattuk meg, hogy a muszkák lassacskán megint vissza ne térjenek régi helyükre.

De ezúttal egy lövést sem tettek többé és a beálló alkonyat is segítségünkre jött: indokoltnak tűnhetett fel előttük, hogy mi sem tüzelünk.

Bauer visszaérkezett a legnagyobb lelkiaggodalommal és türelmetlenül vártam már, de bíztam benne, hogy legalább lövészert hoz magával. Teljesen besötétedett, mire végre megérkezett, azonban sem töltenyt, sem élelmet nem hozott magával, de nyomban megnyugtatót, hogy rövidesen itt lesz a lövész és végre a konyhaköcsi is előrejön.

Bauer elmondta, hogy Baintner épúgy aggódott a töltenyhiány miatt, akár mi ketten, de a sok sürgetésnek csak most lett foganatja.

Nem sokkal éjfél előtt végre szerencsésen megérkezett a várva-várt lövész és a konyhaköcsi is.

A mozgalmas, nehéz csatanapra következő éjjel nyugodtan telt el: arcvonalunkon egyetlen lövés sem esett, csak a távolból hallatszott oda elvétve egy-egy puskadurranás.”

Brokes Jenő 10.-es huszárszázados folytatólagos közlése (9. vázlat):

„Az oroszok délelőtt 9^h óta váltakozó erősségű tűz alatt tartották állásunkat. A géppuskákkal kölcsönösen lekötöttük egymást, egész nap kattogtak és délután *ellenséges tüzérségi* tüzet is kaptunk. A mi lovas-tüzérségünk is szorgalmasan tüzelt, már délelőtt is.

Délelőtt 11^h tájban az orosz másodízben próbált előrejönni, *délután 3^h* körül pedig különös hevességgel harmadszor tört reánk erőteljes, roham-szerű támadással. Azonban erélyes tüzelésünkkel és kiváltkép a géppuskászakaszok szapora, céltudatos tüzével, amelyet lovas-tüzérségünk kiválóan támogatott, végül a harmadik támadást is véresen visszavertük. Nekünk nem volt jelentősebb veszteségünk.

A tűzharc estefelé elhalkult és fokozatosan egészen megszűnt.

Délután 5^h tájban jelentkezett nálam *Ernter* főhadnagy a 13.-as huszárok felváltására előreküldött 34. Landwehrezredbeli századával. A főhadnagy jelentette, hogy legénysége fiatal, még nem állt tűzharcban, azért kérte, hogy embereit a huszárok közé beosztva alkalmazzam.”

Herteilendy M. 10.-es huszárszázados, az 5. század parancsnoka, aki XII. 9. a Brokes Jenő és Radoychich Lajos 10.-es huszárszázadosok alvédőszakaszaik belső szárnyán Baintner E. őrnagy védőszakaszparancsnok tartalmát képezte (8.b. vázlat); délután az őrnagy parancsára átvette az újonnan alakuló 2. alvédőszakasz parancsnokságát (9. vázlat), az 5. század parancsnokságával pedig alantos tisztjét, Szebenyi Miklós hadnagyt bízta meg.

Hertelendy Miklós százados közlése:

„Amikor a 2. alvédőszakasz parancsnokságot átvettem, századomat Szebenyi Miklós hadnagy alatt mint alvédőszakasz tartalmát rendeltem ki. Felállítási helyét parancsomra kétszer is változtatta, mert észrevettem, hogy az orosz tüzérség keresi. Szerencsénk volt: az ellenség rövidre rá mindakét elhagyott helyet össze-vissza lötte.

Átmentem Radoychich Lajos századoshoz, aki a műútmelletti K^a-ban tartózkodott. Mialatt az ablaknál távcsővel figyeltük az oroszokat: ellenséges géppuska szitává lötte mellettünk a fagerenda-falat.

Késő délután erősítésemre beérkezett egy 34. *Landwehrezredbeli* század. A Salzburg-i 59. gy.-nek szintén hozzám jött századát a kitűnő *Dr. Stadelmann* főhadnagy vezényelte, aki századával ott feküdt fedezékben a Landwehrszázad és a Landsturm mögött, mint közvetlen tartalékuk és ellenőrzőjük.

Az alszakaszparancsnokság átvételekor tisztán állott előttem, hogy akár az utolsó emberig is ki kell tartanunk és így mindent elkövettem, hogy védőállásunk — gyenge, szakadozott vonal — tarthatóvá váljék. Az 59. századnak a felét bedublíroztam a Werndl-puskás Landsturmbeliek közé: kevés kivétellel megbízhatatlan, az ellenséghez való átszökésre és a megadásra hajlamos népség. Puskájuk erős füstje és vállövszerűen viselt fehér pokrócuk messzire elárulta vonalunkat. A kereketoldó embereket — a zajoncokat, ami polyákul nyulat jelent — századom járőrei fogdosták össze és hajtották megint helyükre előre.

Dr. Stadelmann statáriális joggal ruházta fel mindazokat a derék Salzburg-i legényeket, akiket parancsomra a Landsturmbeliek közé őrizetül befektetett. Elég gyakran éltek is jogukkal.

Az amúgyis siralmas és csak gyengén megszállt védővonal csak ily kegyetlen módon volt tartható.

Az orosz tüzéség ma délben megint erősen lőtte Limanová-t, minek - folytán — így hallottam — Markovits ezredes ezredparancsnokunk kénytelen volt a vezetéklóvakkal a magaslatokon át Zamiescie felé elvonulni és az ottani erdőben táborozni. Éjjelezésre azután megint a Limanova-i Sztearingyárba jött előre.”

Szebenyi Miklós hadnagy, 5. századbeli alantos tiszt közlése:

„Az 5. század XII. 9—ig egyideig tartalékban volt, de kora délután mi is résztvettünk egy pokolian heves védőharcban a rohamozó, nálunknál sokszorosán erősebb orosz gyalogság ellen. Derék huszárjaink, a mesés vitézségű kanizsai 20.-as bakákkal egyetemben a támadásokat — az ellenségnek nagy károkat okozva — mind visszaverték. Délután 4^h körül volt a harc a leghevesebb: hatalmas ágyú- és géppuskatűz.

Böszörményi géppuskáival belelőtt a minden ok nélkül hátraszaiadó Landsturm közé.

Az 5. századnak feladata volt még, hogy a megszaladó Landsturmbelieket helyükre visszazavarja.

Az orosz nehéz tüzéség megint felgyújtotta Limanová-t.

Sok foglyot ejtettünk. Este a századdal tegnapi kvartélyunkba mentünk vissza, mint a Hertelendy M. százados 2. alvédőszakasz tartaléka.”

Szlavnich György 13.-as huszárszázados, ezredsegédtiszt igen érdekes módon részletesen ecseteli a XII. 9. délután a műútmenti 469 m. p. képoszlop körül beállott veszedelmes válság derekas megoldását (9. vázlat):

„A 10. hue.-béli *Margitay* főhadnagy géppuskásszakasz XII. 9. kezdetben még nem a sematikus vázlatba berajzolt helyen állott, hanem a

Radoychich L. százados jobb szélső Landsturmszázadától közvetlenül délre.

Mi, a II. védőszakaszparancsnokság, *Tömöry* őrnagy törzsével kb. dél óta a 418 m. p.-tól keletre a műúton egy magányosan álló, a térképebe be nem rajzolt képoszlop közelében telepedtünk le, ahonnt a védőállás tetejének gerincét és a III. védőszakasz területét, valamint a Golców—546 m. p.—Starawies I. területet is jól áttekinthettük.

Amikor *Spilka* százados észrevette, hogy az orosz gyalogság a 469 m. p. képoszlop körüli facsoportos vízmósásban gyülekezve, oda minden felől mind több és több tányérsapkás szivárog oda: ő a Diószeghy százados átengedte *Marton Bálint* nagykanizsai 20.-as szakaszvezető 15 embernyi kis csoportját a saját balszárnya mögé, ahhoz a taligaúthoz tolta el, amely a Jabloniec-magaslatháton délkelet felé végigvonul.

2^h délután tájban az erősbítésünkre előreküldött *vasútiszázad* a mi képoszlopunk felé kettősrendszlopban, teljesen békeszerűen előrejőve, néhány nehéz orosz gránátot kap, amiknek a hatása alatt a század a szélrózsa minden irányában széjjelrebben. A kétségbeesett fiatal tisztparancsnoknak azt a tanácsot adtam: menjen szépen vissza a század konyhakocsijához és estig egész századja egész biztosan megint együtt lesz.

Délután 3^h-kor az oroszok az egész vonalon újból, ma már harmadszor, rendkívülien erélyes támadásra jöttek előre. Az orosz tüzérség különösen a műútmentét vette tűz alá. A mi derék lovastüzérségünk az ellenséges gyalogságot tartotta állandó tűz alatt.

Délután 3^h 30' körül úgy Cserhalmi őrnagy, mint Radoychich százados írásosan azt jelentették *Tömöry*-nek, hogy a Landsturm gyalázatos magatartása miatt állásaikat legfeljebb ha még egy félóraig tudják tartani. A százados jelentéshozó huszára azt is jelentette, hogy a Salzburg-iak részei a vasút melletti U. 1. felé mennek vissza. Ezt szabadszemmel mi is láttuk. Mindjárt rá megdöbbenet észrevettem, hogy nyugatra tőlünk a 9.-es huszárok egész vonala Starawies I. irányában szintén visszamegy. Balról is, jobbról is visszavonul a szomszéd: ez nagyon veszedelmes helyzet! De jött ennél cifrább is: *Margitay* főhadnagy, egyik géppuskája megrongálva, személyesen jelenti *Tömöry*-nek, hogy az oroszok a mi 13.-as 5. századunknál betörték s ő csak nagy nehezen hozhatta biztonságba géppuskáit, amely közül a megrongáltat rendbe akarja hozni, mielőtt újból harcba lép. Jelenti továbbá, hogy 'patient' minden visszavonulásban van. Tényleg láttunk is Limanova felé visszasiető Landsturmokat, de huszárt a futók között egyet sem láttam.

Nehéz pillanatok voltak ezek..... Nem elég, hogy a szomszédok visszamennek, most meg a látszat szerint saját védőszakaszunkat is áttörték.

A 13. ezredet a körülkerítés veszélye és szégyene fenyegeti! Tömöry is közel állott a kétségbeeséshez: őt elsősorban bizonyára a szégyen eshetősége izgatta és ennek a hatása alatt aztán, hosszabb lelkitusa után megparancsolta, írjam meg és küldjem el a *visszavonulási parancsot*.....

Hiába volt minden tiszteletteljes ellenvetésem, rimáncodásom; hiába hivatkoztam a felülről kapott parancsokra: mind nem használt.

De fent a Jabloniec-en ropogott a puska-karabély és kattogott a géppuska, lovastüzségünk is élénk tüzelésben volt: mindez rögtönösen azt a meggyőződést érte meg bennem, hogy a tűzvonalunkról szóló hióbbírek aligha fedik teljesen a valóságot, azért még egy utolsó rábeszélési kísérletet tettem parancsnokomnál, azonban megint eredménytelenül.

Kétségtelenül tiszteletreméltó ellenérvelése az volt, hogy „a szép ezredet nem tehetem ki annak, hogy körülkerítsék!”

Viszont én mindig „az utolsó emberig kitartani!” intelemre gondoltam és arra a fogadkozásomra, amelyet XII. 8. délután a lovashadosztály irodájában jelentkezésemkor Kade őrnagy akkori vezérkari főnök előtt tettem: „A 13.-ások csak parancsra vonulnak vissza!”

De Tömöry parancsát végül is teljesítenem kellett és így Szabó 5. századbéli huszárt utasítottam, hogy Tömöry következő szövegű parancsiratát vigye el Cserhalmi J. őrnagynak: „Visszavonulás Limanova délkeleti szegélyére.”

Tömöry ezután a mi álláspontunk közelébe érkezett Folis 10. hue.-béli századosnak — aki 3. századával most vonult be a Weiss ezredes különítménytől — parancsot ad, hogy Limanova délkeleti szegélyét „felvételi állás”-ként szállja meg.

Mialatt Tömöry Folis-sal intézkedett, lelkiismereti furdalásaimnak engedve, nagyot kockáztattam: félrevontam az 5. századbéli *Kőrös* küldönc-huszárt, egy ügyes, találékony embert és ezt parancsoltam meg neki: „Ha az imént elment Szabó huszárt el tudod érni, mondd meg neki, hogy ne menjen Cserhalmi J. őrnagy úrhoz, hanem a 10. lovashadosztályparancsnoksághoz Limanová-ba és kérje ott, hogy töltenyt küldjenek ki az ezred számára. Te pedig ezt a cédulát elviszed Cserhalmi őrnagy úrhoz! A cédulán ez állott: „Eddigi parancs érvénytelen. Az utolsó emberig kitartani, erősítés útban.”

Időközben a fegyvertüzelés mindinkább erősült, a géppuskák szünet nélkül vígan kattogtak. Azután távoli ordítózás hallatszott, utána megint heves tüzelés. Azután — csend állott be. Én folyton csak a Jabloniec-et néztem, de sehol se látszott egy ember sem.

„Miért jönnek oly soká?” — kérdezte tőlem egy idő múlva Tömöry.

Most már aztán, magam is a legnagyobb izgalomban, töredekmesen bevallottam bűnomet: egy szó szemrehányás sem ért, ellenkezőleg, kéz-szorítást és meleg elismerő szavakat kaptam. Nagy kő esett le a szivemről és aztán vígan indultunk előre a műúti K^a felé.

A K^a-nál ott találtuk már a győzelmes *Cserhalmi-t*, *Spilká-t* és a 13.-as 5. század parancsnokát, *Rochlitz* századost. Ő tőlük tudtuk meg, *mi is történt 3^h délután óta a műútmenti védőállás körül?*

Elbeszélésük ilyenformán hangzott:

„Amikor az oroszok 3^h délután támadásra jöttek előre, az 5. század ellen egész biztosan több mint egy zászlóalj támadott.

A műúttól délre levő Landsturmemberek (9. vázlat, sematikus vázlat), minél közelebbre értek az oroszok, annál nyugtalanabbak lettek, úgyhogy a tiszték a fegyelmet és helybenmaradást csak a pisztollyal voltak képesek úgy-ahogy fenntartani. Amint aztán az oroszok kb. 150X-re közelítették meg védőállásunkat, a Landsturm beszüntette a tüzet és megadási szándéka jelzésére egy részük *elkezdett zsebkendőkkel, sőt fehér pokróccokkal az oroszok jelé integetni*. így most csak a huszárok és a néhány fegyelmezve maradt Landsturmembert tüzelt az ellenségre.

Itt közbeveti Cserhalmi őrnagy, hogy ez volt az az időpont, amikor ő Tömöry-nek jelentette, hogy jó, ha még egy félóraig tudja magát tartani.

Az esztévesztett gyalázatos Landsturm most egyszerre csak fékezhetlen igyekezettel visszafelé kezd özönlenni. Amikor ezt Böszörményi főhadnagy észreveszi, nyomban géppuskástűz alá veszi a Landsturmot és ezzel a fedezékekbe szorítja le az embereket, abban a reményben, hogy az orosz roham ellen mégis csak védekeznek majd. Böszörményi jól számított: a Landsturm jórésze az utolsó percben észbe kapott és megkezdte a tüzet az ép rohamra nekiszaladó oroszra.

Azonban a rettenetes túlerejű rohamot nem lehetett teljesen elfojtani, mert a tömegesen reántkötő oroszok benyomultak állásainkba. Rövid, szörnyen véres kizitusa után hátrálnunk kellett, minekfolytán a betört oroszok a Margitay és Böszörményi géppuskásszakaszok oldalozó tüzébe jutottak bele. De az oroszok ebbe a résbe szakadatlanul újabb és újabb tartalékokat vetettek be. Az orosz tüzéség pontos tüze a Margitay géppuskásszakaszt kilötte helyéről és mert egyik géppuskája is erősen megrongálódott, kénytelen volt a roham elől kitérni.

Ezzel a benyomult muszkák kissé levegőhöz jutottak és az ütött résen az előnyomulva, megint tért nyertek.

Ezt az időpontot használta ki Spilka százados *ellentámadásra*. A Cserhalmi J. őrnagy alvédőszakasza nagyon válságos helyzetbe jutott, mert 4^h délután körül levén, már sötétedni kezdett és ha az orosz a résben benne maradhat, akkor azt az éj folyamán könnyűszerrel kitágíthatja. Az állásunkból az orosz támadás által kiszorított Cserhalmi védőszakaszbeli részek Spilká-nak kanizsai 20.-as honvédcsoportjánál (Marton Bálint őrmester 15 emberrel) a betörési terület északnyugati sarkánál gyülekeztek. A maroknyi, összeszedett volt állásbeli erővel rohant most már Spilka és Cserhalmi egyenest neki az orosz támadótömeg arcának, arcbeli támadásra, véres verekedésre, miközben Marton Bálint őrmester kis csoportjával láttatlanul előlelopódzik és a Spilka—Cserhalmi ellen harcban álló oroszokat nagy rajtázással s oly lendületes erővel és annyira meglepően támadja oldalba és hátba, hogy a sokszoros orosz túlerő teljesen esztét veszti: rövid ellenállás után egy részük megadja magát, a többiek, fegyvert-felszerelést elhanyagolva elinalnak. Számos halottjuk maradt a küzdőtéren és az ellentámadó vitéz csapatok összesen 67 sebesületlen orosz foglyot küldtek vissza Limanová-ra.

A mi 5. századunkra támadott oroszok pánikja hamarosan egész vonalukra átterjedt és délután 4^h tájban a visszavert egész orosz erő reggeli állásaiba ment vissza.'

Így Spilka százados és Cserhalmi őrnagy.”

Szlavnich Gy. százados pedig így folytatja közlését:

„A 3^h 30' délután körüli kritikus helyzet Isten segedelmével jóra fordult és mi örömmel és büszkén jelenthettük a 10. lho. parancsnokságnak, hogy az ellenséget a II. védőszakasz előtt visszavertük és állásainkat mind egy szálíg megtartottuk.

A foglyok szerint az oroszok az állítólag négy nap óta valósággal koplaló csapatoknak a Limanova-i raktárak (?) készleteiből bőséges élelmezést ígértek. Lehet, hogy e napon azért jöttek oly lendülettel ellenünk.

Ugyancsak fogolyvallomás szerint a mi II. védőszakaszunkat összesen 18 század és négy géppuskásszakasz támadta. Az orosz századot 200—230 emberrel számítva tehát kerekén *4000 orosz támadott* reánk, akiknek legfeljebb *300 ismétlőfegyverünk* és 6 géppuskánk volt, meg persze kitűnő lovastüzérségünk. Ellenben a Landsturmot nyilvánvalóan nem lehetett egy percre sem harcerőnek számítanunk.

Délután 5^h tájban előre rendeltük a konyhakocsikat, amelyek azonban, mert az estebéd még nem főtt meg, csak 10^h este érkeztek ki hozzánk.

A 10. lho. parancsnokságától délután 7^h 15' parancs érkezett: 18. l. 10. sz. 11. zászlóaljja felvált bennünket. A zászlóalj 11^h délután körül érkezett a műút-

menti K^a-hoz. Baintner E. őrnagy most újból átvette Tömöry-től a II. védőszakasz parancsnokságát.

Miután a felváltás a XII. 9—10. hajló éjfélkor befejeződött, a 13. hue. a hadosztály parancsára Limanová-n át a műúton Zamiescie-re menetel vissza, ahová XII. 10. délelőtt 2^h 30' tájban érkezünk meg és iaktáborba szállunk. A menet alatt 2^h délelőtt felé erős puskatüzélést hallottunk a Golców irányából. Később hallottuk, hogy saját gyalogságunk éjjeli támadása erre a magaslatra meghiúsult (* Czékus Z. százados)."

*

A mi katonáink — mintha megsejtették volna Trianon-t! — mérhetlenül megvetették és gyűlölték a *cseh katonákat*, vagy ahogy ők mondták: a „*cselákokat*” Ez a megvetés és gyűlölet akkor kezdődik, amikor híre ment, hogy elsősorban a cseh csapatok (IX. hadtest) hazaáruló magatartása következtében sikerült az oroszoknak a Kárpátok-on át hazánkba betörnie.

A mi 4. hadseregünkhöz — szerencsére — csupán egyetlen egy cseh ezred tartozott, a vitéz 3. hadosztály kötelékébe beosztott, későbbi hírhedt és hivatalosan felosztatott *Prága-i gyalázatos 28. gyalogezred*, amelynek egyik maradozó martalócosztagával gyűlt meg a baja az erélyes, keménykezű *Prónay Pál* 13.-as huszárszázadosnak, amikor a XII. 9—10. hajló éjjel, a nap folyamán a II. védőszakaszban vitézül és győzelmesen harcolt ezrede kötelékében századával Limanová-n át éjjelezésre Zamiescie-re érkezik. A sok tekintetben jellegzetes esetet a százados így írja le:

„Mi 13.-as huszárok éjfélt után félhárom tájban gyalog érkezünk a Jabloniec-ről Limanová-n át Zamiescie-re, ahol lovainkat már elszállásolták. Századom (^{13. század}) legénysége röviddel megérkezésünk után azzal a panaszos jelentéssel jött elém, hogy a faluban már 2 hét óta egy rendetlenkedő *cselákcsoapat* tanyázik, amelynek emberei egy egész házat lefoglaltak a maguk számára és sem a lovaknak, sem a huszároknak nem adnak helyet. A háziak és a szomszédok pedig mind panaszkodnak, hogy a cselákcsoapat a összes baromfit és egész krumplijukat megzabálta már. Állítólag tiszt a parancsnokuk.

Nekem sem kellett több! Miután a ‚tilos a bemenet!‘ krétrafeliratú szobajáton bekopogtattam, de sem feleletet nem kaptam, sem ajtót nem nyitottak: azt rájuk törettem, mire az egész nagyszobabeli társaság ijedten ugrált fel a szalmáról, amelyen a fűtött szobában levetkőzve teljes kényelemben feküdtek eddig. Miután egyikük sem tudta igazolni, hogy miért van még itt, mikor pedig ezredük régen elkerült erről a vidékről, kiejtésükről

pedig rögtön láttam, hogy csak valamelyik cselákezednek lehetnek ellógott emberei: most már a mindig kezemügyében levő bikacsökre került a sor. Egy pillanat alatt kivertem őket az udvarra, ahol búcsúztatóul a feldühödött huszárok patkós csizmasarkával is megismerkedtek.

Volt köztük egy szurtos, szakállas alak, aki váltig azt hangoztatta, hogy „ő tiszt”, de csak pantalló meg nadrágtartó volt rajta. Ennek is alaposan kijutott. A falúvégéről írt később egy *bocsánatkérő levelet*, hogy azonnal ezrede után fog menni, *csak ne jelentsem fel őket* és kérte a szobában maradt holmijukat.”

*

Végül közreadjuk *Fembach Péter* zászlósnak a XII. 9- délutáni eseményekre vonatkozó közlését, amelyet a 4. század parancsnoka, Radoycbich *Lajos* 10.-es huszárszázados hitelesít:

„A délután folyamán lovastüzérségünk az ellenséges gyalogsági fedezékeket lőtte, még pedig bámulatos pontossággal, úgyhogy mi, előlievők a legnagyobb örömmel állapítottuk meg a jó eredményt.

Az orosz nehéztüzérség, ugrásszerűen ütegeink után tapogatódzva, aknagránáttal felelt. Utóbbi síró, bűgő hangot hallat, úgyhogy egész jól meghatározhatjuk, merre fog bevágódni. Bömbölő csattanás, a havas föld gejzirként 30—40 méter magasra csap fel. Utána: csend. Ami a közelben van, minden elpusztul. Nem messze tőlünk jobbra egy házba csap be a gránát: idáig hallatszó rettenetes jajveszéklés, egy kislány karját tépte le a gránátszilánk. Az épület ég, recsegnek-ropognak a gerendák, összedül a gyenge alkotmány és rövid idő múlva csak füstölgő, kormos romok hirdetik egy kis családi fészek borzalmas pusztulását.

Az orosz egész délután kereste-kutatta lovastüzérségünket, de hiába. Közben nekünk is sűrűn kijutott a jóból.

Böszörményi honvédhuszár főhadnagyot a legnagyobb elismerés illetti meg. Mihelyest az orosz gyalogság csak megmukkant: a legnagyobb hévvel nekiesett géppuskatüzével, épúgy, mint Margitay és Takáts géppuskások is. Az egyik géppuskát *Böszörményi* állandóan maga kezelte. Az orosz tüzérség persze őt is gránátozta, szerencsére eredménytelenül. *Böszörményi* egy percre sem tágított, hanem bámulatos szigorú kitartással és hidegvérrel száz és száz halált szórt az időnként több sorban előretörni akaró orosz tömegek közé. Szemmel látható volt, hogy hogyan olvad le a rohamozók emberszáma. Ami kevés tányérsapkás az egyik rohamsorból megmaradt, beleolvadt a következőbe és ezt aztán az előrejövet alatt ugyanaz a sors éri.

Az oroszoknak rettenetesen nagy veszteségeik voltak, ami fölött mi tfsztek is alig tudtuk magunkba fojtani örömujjongásunkat. A huszárok pedig örömben hangosan éljeneztek, akik egyébként szintén élénk tüzzel dolgozták meg az ellenséget.

A sorozatos nélkülözések miatt és a túleröltetés következtében alig álltunk már a lábunkon. Minden túlzás vagy dicsekvés nélkül mondhatom, hogy szinte emberfölötti kitartással végeztük feladatunkat, hogy a lovas-hadosztályparancsonkságtól jött parancsnak: „Az utolsó csepp vérig védeni az állást!” minden irányúan eleget tegyünk. Ha már egyszer ilyen riasztó parancsot adnak ki — ezt mindnyájan tudtuk —, akkor a helyzet nagyon válságos lehet és a hazá és szeretteink érdekében hatványozott éberséggel, vitészséggel kell viselkednünk.

Valóságos Isten csodája és hála érte a Mindenhatónak: századunkból eddig még csak meg sem sebesült senki.

Tőlünk balra, úgy $\frac{1}{2}$ km.-re Werndl-puskás Landsturm emberek védtek árkaikat: lövéseik után szürkésfehér sűrű füstgomoly lebegett fölöttük, pompás célpont gyanánt az orosz tüzérség számára. Meg is tizedelte őket. Délután 3^h után azt láttuk, hogy embereink Mordarka körül kezdenek hátrafelé elszállingózni, de aztán megint helyükre terelték a nyomorultakat.

Estefelé Hertelendy Miklós százados látogatott el hozzánk Szebenyi hadnagy kíséretében. Meghánytuk-vetettük a napi eseményeket. Közben panaszkodtunk, hogy rém éhesek vagyunk és nincs mit ennünk. Amint ezt a mi szeretetreméltó Nikink meghallotta, nyomban élénk teregette a maga szükös kis vacsorafalatjait és a maga rovására megvendégtelt bennünket, amiért Radoychich-csal együtt nagyon hálásak voltunk neki, hanem azért éhesek maradtunk.

A teljes sötétség beállta előtt a harc itt-ott rövidke időre még egyszer fellángolt. Az éjfélelőtti időben az oroszok részén többször nagyobb mozgolódást észleltünk. Valószínűleg sebesültjeiket és hallottaikat vitték hátra. Néha erősebb tüzelésbe is kezdtek, de, azt hiszem, minden támadószándék nélkül, amitől *mai napi vereségük* után egyelőre ugyancsak elmehetett a kedvük. Valószínűen csak éjjeli nyugalmunkat akarták megzavarni és talán közelebb előrejőve, új vonalban beásták magukat. Koromsötét volt az éjszaka, azért semmit sem láttunk belőlük.

A XII. 9.—10. hajló éjféli táján — végre! — felváltottak bennünket: a Miskolc-i 10. honvédgyalozezred III. zászlóalja jött a helyünkbe, Békássy százados alatt. A bakák azonnal hozzáláttak a védőállás kimélyítéséhez és megerősítéséhez. Könnyű volt nekik: volt ásójuk!

A felváltás megtörténte után, 4—500 X-re eddigi állásunk mögött egy házban helyezkedtünk el mint Baintner E. őrnagy védőszakasz tartaléka.”

A Limanova-i csata *második csatanapjának mérlege*: legvégül kerül ismertetésre.

*

3. A XII. 9.-I ÁLTALÁNOS HELYZET RÉSZLETES ISMERTETÉSE. ESEMÉNYEK, INTÉZKEDÉSEK.

(7.a., 8.Z., 8.b., 9- és 10. 0. vázlat.)

Az első csatanapleírás 2. pont alatti helyzetismertetés általában és *értelemszerűen* a második csatanapra is érvényes, nevezetesen a 8.a. vázlat is, amelynél a Pzemysl-i várőrségnek Boroevic rádiófelhívása folytán XII. 9. megindított kirohanása emelendő ki. A Tamássy altb. vezetése alatt magyar csapatokkal végrehajtott kirohanásnak az volt a célja, hogy állapítsa meg, vajjon az orosz 81. tartalékhadosztály ott van-e még az ostromló hadseregben, avagy — mint híre ment — a Kárpátok-ba Boroevic ellen vonult el a táborvár alól? Miután a nevezett orosz hadosztály jelenlétét megállapította és azt Boroevic-nek rádión megjelentette: Tamássy XII. 10. visszavonult a várba.

Ivanow arcvonaltparancsnok főhadiszállása Cholm-ban van, 30 km.-re északra Komarów-tói.

*

Conrad és *Hindenburg*:

A Bochniá-ra irányuló támadóharc XII. 9- is, bár csak kevéske tért nyerve, nagyjában mégis eredményesen, de feltűnően makacs küzdelmek árán halad előre. Ellenben kitűnt, hogy a 3. hadsereg késedelmeskedései az ellenség egy része számára lehetővé tette, hogy nehéz helyzetéből ki-meneküljön.

A n. 9. hds. holnap, XII. 10. kezdi meg offenzíváját Lowicz ellen.

A n. *Woyrsch* hadseregnél XII. 9.-re az összes csoportok azt a parancsot kapták, hogy állásaikat tartásák.

A harcban nem *illő* 1. hds. *Raymann* ezredes kombinált dandára ma délután 6^h 30' kezdte meg vasúti szállítását Dobrá-ra, ahová éle XII. 10. későn este érkezhetik meg.

Krakó táborvár-t a HFP. értesíti, hogy lehallgatott orosz rádiójelentés szerint Ivanow arcvonalparancsnok sürgős felhívást intézett Lesitzki-hez, (9.), hogy jöjjön Dimitriew segítségére (X., XXI.), mert „a 4. hadsereg nagyon szorongatja”. Erre Kuk altb. északkelet felé irányuló sikeres kitörést intéz a beásott orosz arcvonalrész ellen és a harcot csak XII. 10. délután hagyja abba.

4. hds.: a Lapanów-i csata 6.-ik, a Limanova-i csata 2.-ik napja. A Lapanów körüli súlyos támadás: a lassan haladó, fáradtságos előreküzdés *jellegét* viseli magán.

A 4. hds.-re vonatkozó egyéb eseményeket és intézkedéseket a Roth seregcsoport és az Arz főcsoport eseményeinek ismertetésénél tárgyaljuk. 3. hds.: Conrad az Op. Nr. 5108. paranccsal elrendeli, hogy *Weiss* ezredes igazoló nyilatkozatot terjesszen elő, amiért említésre sem méltó ellenséges behatás elől XII. 9. Alt-Sandec-ről Tylmanowá-ra visszament (Zabrzez-től 5 km.-re délre, 10.a. vázlat). Azután pedig Op. Nr. 5157. rendeletével meghagyja a hadseregparancsnokságnak: utasítsa az ezredet, hogy a legteljesebb önfeláldozással menjen neki annak az ellenséges lovas-testnek, amelynek számára a Kamienicá-ra vezető utat szabaddá tette.

Conrad nézete szerint, ha *Boroewic* nem késedelmeskedik annyit, akkor a 3. hds. közbelépése valószínűen jóval jelentősebb sikert eredményezett volna. Szükségesnek bizonyult, hogy holmi passzív ellenállások letöressenek. A 3. hadseregparancsnoksághoz intézett, itt kivonatosan közölt Op. Nr. 5127. parancs elrendeli:

„Tudassa mindazokkal, akiket illet, a HFP. afölött való legélesebb rosszalását, hogy nemtörődömségükkel és passzív magatartásukkal az ellenségnek a zavartalan cselekvésre teljes szabadkezet engedtek, mikor pedig a HFP. ellenséges erőknek nyugat felé való elvonulását az Op. Nr. 4979. paranccsal már XII. 5. jelezte volt. A 3. hadseregparancsnokság a leghatározottabb formában meghagyást kap arra, hogy mindenféle passzivitást fojtson el.”

A Roth seregcsoport és az Arz főcsoport:

A 4. hds. előtte való napi, XII. 8. *esti*, Bochniá-ra néző arcvonalának a vázlatba csak részben berajzolt vonulata (10.a vázlat) ez volt: Bytomsko—Grn. és Din. Lakta—Leszczina—419 trig.—Sobolów—Buczyna—Stradomka torkolás, a Kfítek seregcsoport gyenge előcsapatainak vonulata pedig Ksiaznic—Brzezic—Podleze—Grabie vonal. A Roth seregcsoport XII. 9.

folyamán a legfáradtságosabb előreküzdés mellett főharcvonalával este csupán a vázlaton berajzolt f—e—d—c—b vonalig bírt előrejutni, míg a Kriték csoport nem nyert tért, mert parancsot kapott arra, hogy mostani vonalától (Niezmanów—Wiatowice) XII. 9. még ne menjen előre, minekfolytán aztán a Roth seregcsoportnak balszárnyát „b”-ről „a”-ra vissza kellett hajlítania.

A 10. 0. vázlaton a XII. 9.—10. hajló éjjelezési helyzetet feltüntető, a vázlatba berajzolt vonal (f—e—d—c—b—a—Niezmanów—Niegowic—Wiatowice stb.), a Bochniá-ra néző arcvonala számára a másnapi, XII. 10.-i, azaz *hetedik Lapanów-i csatanapi* események *kiindulási helyzetét* is képezi. A hetedik nap a Lapanów-i csatának az *utolsó* napja.

*

A 78. dandárbeli csatarészevevőknek a Golców-ra *történő* átkaroló támadást tárgyaló közlései szerint: az átkarolásra rendelt 16. hvgye., kb. 7 km.-es vargabetűt leírva, a műúton előbb Limanová-ra s onnét a helységtől nyugatra eső gyülekezőhelyre menetel és csak azután vonul előre (9. vázlat) az 548 m. p.—594 m. p.-on át a Golców-ra támadásra.

Ezzel szemben *Roth altb.* háborús könyvében ez a közlés foglaltatik:

„Arz altb. a 39. hvgyho. elsőül beérkezett három zászlóalját Daubner dandárnok parancsnoksága alatt *Slopnice-n* és a 629 m. p. *magaslaton* át a Golców-magaslat 756 m. p. ellen indította útba.”

Ebből az a fontos következtetés vonható le, hogy a 16. hvgye. irányítását Arz tényleg *Siopnice-n* át tervezte vagy rendelte el, de a parancs végrehajtása körül — mint a háborúban egyáltalán számtalan más esetben is — valami *félreértés* csúszhatott be. A 16. ezrednek egyenest *Slopnice-n* át való irányítása kb. 2 ½ —3 órai időnyereséget jelentett volna és Mestitz alvezredes a Golców-ot talán idejekorán, az ellenséget megelőzve, harc nélkül érthette volna el, ami a második csatanapnak talán egész más befejezést biztosít.

*

Az orosz 2. lovashadosztály fenyegető előnyomulása Zalesie felé: A Dunajec völgyi *Weiss* ezredes különítmény sorsáról a Roth seregcsoportnál jó ideig semmit sem tudnak, legfeljebb annyit, hogy *Podegrodzie-nél* egy orosz lovashadosztály állott vele szemben (10.a. vázlat). Avégből, hogy Roth végre-valahára tiszta képet nyerjen az ottani vidék viszonyairól és nevezetesen, hogy megtudja, merre felé vette útját ez az ellenséges lovashadosztály (esetleg *Roztok-án* át?), Arz XII. 9. délután parancsot kap, hogy egy lovasszázadot küldjön előre *Zalesie-n* át a *Dunajec-ig*. Arz összesen

három századot irányított a Dunajec völgyébe és Roth este felé aztán azt a kellemetlen jelentést kapja, hogy az orosz lovashadosztály a Weiss különítményt Zabrzez-en át dél felé visszavetette s így az összeköttetés a különítménnyel eddig nem volt helyreállítható.

Miközben odafent Lapanów körül a 4. hds. támadása folytonos nehéz támadóharcok árán XII. 8.-tól kezdve már csak fáradságos küzdéssel és nagyon lassan haladt előre és egyebeken kívül eddig 10.000-nél több foglyot is eredményezett: ezalatt a 4. hds. déli szárnyán egy könnyen végzetessé válható izgalmas *epizód* játszódott le.

Annakutána ugyanis, hogy az orosz 2. lho. Weiss ezredest Zabrzez-re visszaszorította és az onnét Tylmanowá-ra hátrált: az orosz lovashadosztály számára egyszerűen szabaddá lett az út Kamienicá-n át a 4. hadsereg déli oldalába-hátába s lehetővé vált, hogy Mszana Dl.—Tymbark-i *egyetlen vasútvonalunkat* szétrombolja és ezenfelül a Lososina-völgyi számos felsőbb parancsnokságot stb. esetleg hoppon vegye.

De az égető veszélyről idejekorán értesült Roth, hamarjában előkerített csapatrészekkel a betörési utakat az orosz lovasság elől a legtöbb helyen elzáratta, úgy hogy a Zalesie felé előre jött orosz iovaselőcsapatok majd mindenütt tüzet kaptak már, ellenben a Jezowa Woda 888 m. p. tájékáról mégis alkalmuk nyílt arra, hogy a XII. 9. délután a Golców-ra támadó 16. honvédgyalogezredünket déli oldalában tüzükkel megzavarják, amint emiatt Mestitz alezredes egyik harcjelentésében panaszkodik is.

Az ismeretlen nevű *orosz lovashadosztályparancsnok* azonban — a 4. hadsereg szerencséjére! — nem *illt* a helyzet magaslatán: hiányzott belőle a magyar huszár támadószelleme és virtuos nekimenő kedve. A merész lovasbravúrra csak nagy ritkán kínálkozó ezt a XII. 9—i pompás alkalmat az orosz lovasvezér kiaknázatlanul hagyja, tehetetlenül elmulasztja: XII. 9. *megáll* Kamienicá-nál, onnét másnap, XII. 10.-én sem mozdul, amely napon pedig — amint ezt harmadik csatanapunk ismertetésénél részletesen ecseteljük — a 4. hadseregnek Bochniá-ra néző arcvonalát az orosz 3. hadsereg nagysikerű ellentámadása Lapanów körül rendkívülien válságos helyzetbe sodorta. Az orosz lovashadosztályparancsnok azonban XII. 11. kora délutánig még mindig ott vesztegel Kamienica körül, míg aztán e napon délután Brussilow parancsa Neu Sandec-re vissza nem rendeli.

Amikor Roth altb. a Weiss különítmény visszavetéséről értesült, a 6^h délután Lubien-ről Mszana Dl.-n át (7.a. vázlat) Tymbark-ra beérkezett, a VI. hadtest tartalékába tartozó *kerékpároszászlóalj*at szemelte ki arra, hogy az orosz lovashadosztály feltartóztatására Kamienica felé beveti. Ezt a magyar

kerékpároszászlóalj a bár németnevű, de tősgyökeres magyar *Schönnner Odilo* vadászszázados vezette. A kerékpároszászlóalj harcerejére stb. vonatkozó érdekes részleteket később ismertetjük.

Schönnner O. százados parancsot kap, hogy Zalesie-n át az orosz lovashadosztálynak menjen elébe és vesse vissza. A századosnak arra a jelentésére azonban, hogy a Kamienica felé vezető országút rossz minősége és meredeksége miatt a kerékpárosok számára alkalmatlan: a zászlóalj 11^h délután riadóparancsot kap, Tymbark-nál vasútra rakják és XII. 10.” délelőtt 1^h útnak indítják Mszana Dl.-n át Neumarkt-ra (7.a. vázlat), ahová aznap 12^h délben érkezik meg.

Schönnner O. százados azt a feladatot kapta, hogy Neumarkt-ról a Dunajec völgyében Zabrzez-re meneteljen és lehetőleg Weiss ezredessel karöltve az orosz lovashadosztályt támadja hátba, vagy visszavonulását zárja el.

A kerékpároszászlóalj folytatólagos szereplését napról-napra később ismertetjük.

Noha a Mszana DL—Dobra-i hegyvidék lovastestek mozgatására alkalmatlan, *egyetlen vasútvonalunk* mégis veszélyeztetettnek látszott. Ez okból Roth olyképp intézkedett, hogy a vasútszállítás alatt levő 39. hvgyho. egy-egy századot rakjon ki Mszana Dl.-án és Dobrá-n. Ennek a *vasút-biztosításnak* a helyzetét a 10. 0. vázlat tünteti fel s a két 9.-es honvédszázad a csata végéig helyén marad.

Az orosz 2. lho. váratlan megjelenése a most jóformán védtelen Kamienica területen a Roth seregcsoporthadvezetséget érthető izgalomba hozta, de rögtönös cselekvésre is indította, amiről Roth háborús könyvében így ír:

„A XIV. hadtestparancsnokságnál el voltunk rá készülve, hogy az ellenséges lovasság rajtunk üt. Védelmi rendszabályokat léptettünk életbe és a törzsszázadból, a törzslövészszakaszból, valamint a hirtelenében felfegyverzett tisztiszolgák- és loápolókból egy védőcsoporthad alakítottunk s annak egyik osztaga egy géppuskával Dobra déli részét szállta meg.

A valóságban az ellenséges lovasság sem a vasúthoz, sem a műúthoz nem jutott el és az orosz lovashadosztály nemcsak hogy nem jött előre Kamienicá-ról, hanem XII. 11. a délután folyamán a Dunajec völgyében Neu Sandec felé visszavonult s így ez az izgalmas epizód következmények nélkül múlt el fölöttünk.”

*

Már XII. 8. este óta nem lehetett többé kétséges, hogy az oroszok az Alsó-Stradomka keleti partján előkészített *jövedelmi állásukban* döntő

harcra állottak oda, XII. 9. nyilvánvalóan még erősbítésekre vártak és ilyeneket ezidőben itt-ott már be is vetettek, amire az orosz arcvonalt mögött történő eltolásokból lehetett következtetni.

És éppen most, abban a pillanatban, amikor a 4. és a 3. hds. küzdelmének istenigazában meg kellene kezdődnie, hogy Conrad és Roth a zseniálisan elhatározott, ügyesen előkészített és eddig erélyesen végrehajtott oldalbatámadásnak gyümölcseit leszedhessék: az orosz VIII. hadtest éppen most, már második napja támad többszörös túlerővel Mlynne—Limanová-ra, súlyosan támadó 4. hadseregünk oldalába és háta felé!

Mindennek ellenére Roth-tól kezdve fel Conrad-ig mindenki azt vallja, hogy a Bochnia-i támadóhadműveletet a *győzelemig teljes erővel* folytatni kell, noha a XII. 9.-i támadás lefolyása már azt mutatja, hogy a 4. hadsereg oldalbatámadó hadművelete e napon tetőpontjára jutott, sok erőszaporulatra már nem számíthat, viszont a meglepetésből rég felocsúdott Dimitriew-hez mindenfelől annyi erősítés özönlik oda, hogy a számbeli túlsúlyt talán már ezen a napon, XII. 9. elérte.

A Roth seregcsoportnak az Alsó-Stradomká-n át északkelet felé támadó hadosztályai, egymást támogatva, csak fáradtságos küzdelmek árán jutnak előre. A 3. *hadosztály* azonban a Sobolów—Buczyna-i magaslatokat már kora reggel birtokába vette. A hadosztály most a Stradomka torkolatától 3½ km.-re keletre eső *364 írig. magaslatra* vesz irányt, mert onnét tüzéséggel Bochnia-ig lehet hatni és a magaslatról az egész Bochnia—Gdów-i műúti forgalom és a Karl-Ludwig vasút közlekedése is megakasztható. Ez a hatalmas, egymásfölött épített, emeletes fedezékekkel megerősített lapos, kopár hegykúp már napok óta, messziről látható volt; a 3. hadosztály a kúp megtámadását másnapra, XII. 10.-re tervezte.

A Roth seregcsoport *támadóvonala* XII. 9. este hol közelebbre, hol távolabbra megközelítette az ellenséges védőállást, sokhelyütt már 100—150 lépésnyire. Az egész napon át tartott támadás azonban általában csak nagyon lassan haladt előre, mert az orosz ellenállása XII. 8. óta mindhevesebbé fokozódott.

Roth altb. a 3. *hds.* és különösen a *Szurmay* seregcsoport helyzete felől is korábbi ismertetésünk értelmében tájékozva van.

*

Estefelé a csapatoknak kihirdetendő főparancsnoksági távirat érkezik, amelyben *Frigyes főherceg* tábornaggyá történt legkegyelmesebb kinevez-

etését teszi közhírré és ez alkalomból az eddigi sikerekért az összes vezetőknek és csapatoknak köszönetét és elismerését fejezi ki.

Conrad Ő Felségétől a háborúban alapított I. oszt. katonai érdemkeresztet mint első kapja meg jutalmul.

*

A 4. hds. XII. 9. késő esti helyzetét a 10. 0. vázlat mutatja, a Herberstein csoport helyzetét pedig a legvégül közlendő „mérleg” keretében részletezzük.

Egyéb események, hírek, jelentések stb.:

Herberstein: egész napi kemény harc után az összes régi állások birtokában van. A 78. dandár 532 főnyi veszteséget szenvedett, a többi csapat vesztesége jelentéktelen.

Az Arz főcsoportbeli, támadásra rendelt *Smekal* csoport Lososina-i alcsoportja csupán Laskowá-ig jutott előre, ellenben a vitéz 13. Landwehr 6^h tájban rohammal elfoglalta a 613 trig. Kobyla magaslatot. A 13. Landwehrhadosztály ezzel veszedelmesen elszigetelt előretolt helyzetbe jut. (10. 0. vázlat.)

Hírek az ellenségről: Wisnicz-nél sok csapat, több zászlóalj és sok vonat menetben Brzesko-ról Tarnów felé; 6 zászlóalj menetszlopban Neu Sandec-től kelet felé menetben. (Ezek a jelentések ellenséges visszavonulásra vallanak.)

Marcinkowice-nél, Neu Sandec-től kissé északnyugatra állítólag 2 gyalog- és 3 lovasezred állott 12 ágyúval.

A 4. hadseregtől származó *értesítés:* a XVII. helyzete változatlan; látszólag erős ellenséggel áll szemben.

Szurmay-nak ¹/238. hadosztálya Neu Sandec-hez 25 km.-re délkeletre (Nowa Wies) jutott; holnap Neu Sandec-re tör előre.

A 4. lovashadosztály Alt Sandec-től délre túlerővel szemben harcban ill.

Roth altb. szerint: a napi eredmény nem váltotta be reményeit. Az ellenség az egész arcvonalon a leghevesebb ellenállást fejtette ki. Csekély térnyerés, tulajdonképpen csak a Kobyla magaslat. Szurmay-nak XII. 10.-i közbelépése már a távolságnál fogva sem volt remélhető. A teljes 39-hvgyho.-ra csak XII. 10 délutántól kezdve számíthatunk.

A hadseregpárancsnokság eznap i intézkedésének alapján Roth szintén azon a nézeten van, hogy bizonyos jelek (fogolyvallomások, jelentések kelet felé menetelő vonatokról stb.) arra a következtetésre vezetnek, hogy az

ellenség valószínűleg előkészületeket tett a visszavonulásra. Roth altb. háborús könyve szerint mindezek után XII. 9. este az alábbi kijelentéssel él:

„*És így remélhettük, hogy 10.-én a döntés mireánk nézve kedvező lesz.*”

Érdemes megjegyeznünk, hogy XII. 8. óta ez már a harmadik kijelentés, amely a *seregcsoportparancsnok határtalan optimizmusát* hirdeti, most legutóbb, 24 órával a másnapi, valósággal katasztrófaszámba menő ellenséges visszacsapás előtt, mely a rendkívül derék és vitéz támadó csapatokat egészen *váratlanul, meglepetésszerűen* éri és azokat a védelemben veti vissza.

A seregcsoportparancsnokságnak a XII. 9.—10. hajló éjfélkor kiadott, XII. 10.-re szóló *intézkedése* ebben a parancsban csúcsoadik ki: „*A támadást folytatjuk!*” A fent említett „bizonyos jeleket” közhírré tették és a csoportok arra kaptak parancsot, hogy ellenséges visszavonulás esetében az ellenséget a legerélyesebben üldözzék.

Arz altb. azt a meghagyást kapta, hogy a 89. Landwehrdandár- és a 13. Landwehradosztállyal Jakobkowice-re törjön előre és a 6. lovashadosztály csatlakozzék a támadáshoz. A *Herberstein* csoport az ellenség további előnyomulását okvetlenül akadályozza meg és ha lehetővé válik, támadásba menjen át.

A MÁSODIK CSATANAP MÉRLEGE.

(7.a., 8.b., 9., 10. 0. és 10.b. vázlat.)

A felsőbb vezetés Limanova—Lapanów körül:

Arz altb., a VI. hadtest parnoka szűkebb törzsével, közte *Huber* József ezdssel, a hdt. kiváló vezérkari főnökével *vasúton* érkezve, XII. 8. késődélután jelentkezik Dobrá-n *Roth altb.* előljáró scsoportparnokánál. *Hadfy I. altb.*, a 39. hvgyho. parancsnoka pedig — már itt megemlítjük — másnap, XII. 10. délelőtt 9^h tájban, ugyancsak *vasúton*, csapataival együtt szállítva érzéklik Tymbark-ra, *Arz* főhadiszállására.

Miután *Roth* már XII. 3. dut. óta zavartalanul Dobrá-n székel: értelmetlen marad, miért kellett *Arz*-nak és *Hadfy*-nak két napig *vasúton* utazniuk, amikor *Zabierzów*-ról *Skawina—Lubien—Mszana Dl.*-n át (7.a. vázlat) autón jóval hamarabb érhetek volna Tymbark-ra.

A parancsnoklás XII. 9- a következőkép alakult (10. 0. vázlat):

A 4. hadsparságnak három rendelkezési egysége van: a *Roth* scsop.; azután a *Rába* folyó ny.-i partja és a táborvár erődvonala között előnyo-

muló *Kritek gytbk. seregcsoport* (3½ gyho.) és végül a Krakó-i táborvár-parancsnokság.

Roth altb. alá, az Arz főcsoport mellett, a n. 47. ho. k.-i szárnyától a Rába folyó k.-i partjáiig terjeszkedő következő részek tartoznak és pedig: a von Besser altb. főcsoport (n. 47. gyho.) és a Roth által közvetlenül vezetett megerősített XIV. hdt. (a 3. és 8. ho.-ból álló XIV. és a XI. hdt.-től származó 30. és ½ 11. gyho.).

Roth altb.-nak tehát XII. 9. reggeltől kezdve a 4. hds. csatavonalából a Jabloniec-től Rzegocziná-n át a Rába folyó k.-i partjáiig terjedő kb. 40 km. hosszúságú arcvonalat rendelték alá: később a Daubner dandárt is beleértve, 7 gyho.-t és 3 lho.-t — egy egész hadsereget.

A Roth scsop.-nak a 4. hds. parság a Bochnia-i támadóhadművelethez kezdettől fogva úgyszólván *teljes szabadkezet engedett*. Ennek folytán az egész Limanova—Lapanów-i csata vezetéseért legfőbb sorban Roth altb. a felelős, azonban ő a valóságban annyira összeforrt a Lapanów—Bochnia-i támadóiránnyal, azzal annyira azonosította magát és másfelől a Limanova körüli felsőbb vezetés egyszerűben, szinte észrevétlenül oly fokig Arz kezébe siklott át, hogy végül is XII. 9—től kezdve a következő parancsnoklási helyzet állt be:

A kettősnevű csatát formailag Roth vezeti ugyan, a valóságban és lényegileg azonban ő a Lapanów-i, Arz pedig a Limanova-i csatának a tényleges legfőbb szellemi vezetője.

Ezen az alapon mi a 39. hvgyho.-nál akkoriban tényleg *Arz altb.-ot* tekintettük és tudtuk fővezérünknek és *Hadfy I. altb.* volt a XII. 10. dél-előtt 9^h-tól alájarendelt 39- hvgyho. és a megerősített 10. iho. alakította *Limanova-i csoportunk* vezére.

Arz altb. az ő *főcsoportja* parságát pápírosan XII. 9. reggel, de a valóságban már 8. este veszi át. A *Pielsticker lovascsoporton* kívül a következő részek tartoznak a főcsoporthoz:

a 8.-án estig közvetlenül Roth-nak alárendelt *gróf Herberstein tbk. csoport* (78. hvgydd. XII. 9. dél.-tői kezdve és a 11. hvlho.-nak kb. 34-ével megerősített 10. Ího.), továbbá

a *Smekal altb. csoport*, amely a következő részekből áll: a 45. Lwho., az előző harcokban erősen megtépázott 6. Ího., a %11. hvlho. és végül

a Zbydniów-ról Rzegociná-ra eltolt 13. Lwho., Roth-nak eddigi seregcsoporttartaléka (10. 0. vázlat).

Mindaddig, amíg Arz Dobra-ra nem érkezik: eddigi ismertetéseink minden sorából is kietesző, rendíthetlen szívóssággal a „Bochnia-ra. való

török-szakad előhaladás” vezérlő gondolata uralja a Roth scsop. Lapanów—Limanova-i hadműveletének vezetését, amely felfogás úgy a 4. hadsereg-parancsnokság, mint *Conrad* nézetével is a legteljesebben megegyezik.

A Roth és Arz között lefolyt XII. 8. esti megbeszélés azonban az eddigi „Bochnia-i felfogás”-on elvi jelentőségű rést ütött: hiába óhajtotta Roth, hogy a beérkezendő 39. hvgyho. Herberstein *északi* szárnyán kerüljön majd bevetésre és az Arz főcsoport az *északi* szárnyon, *tehát* Limanova helyett *Rzegocina—Rajbrot* táján törekedjék a döntés kivívására — végül mégis Arz altb. nyomós és megdönthetetlen érvekkel alátámasztott az a nézete érvényesül, hogy Arz Herberstein-nek *déli* szárnyán törekedjék döntésre és ennekfolytán — mint tudjuk — a Hadfy hadosztály éldandára is, a 78. dandár — Roth hozzájárulásával — XII. 9- saját *déli* szárnyunkon nyomul elő a Golców elleni támadásra, ami ha elmarad, a második csatnap az adott viszonyok között esetleg „az utolsó védőállás” elvesztésével végződhetett volna.

így aztán Arz altb., jóformán megérkezésének pillanatától kezdve, mindvégig, hallgatagon a Limanova körüli felsőbb vezetés irányadó *fő-tényezőjeként* lép előtérbe és az itteni csata megtervezése, további irányítása és végigvezetése észrevétlenül és simán érdemileg egészen az ő kezébe megy át, amely történelmi tény még élesebben XII. 10., a harmadik csatnap délutánja folyamán domborodik majd ki előttünk, amikor Arz altb., *saját felelősségére*, a „*védelmet*” előíró *parancs ellenére* a 39. hvgyho.-nak az orosz 15. ho. déli szárnya ellen való *átkaroló „támadását”* rendeli el, amely erőteljes, önálló vezéri akaratmegnyilvánulás érdekes részleteit annak idején ismertetjük.

*

A Herberstein tbk. csoport XII. 9.-i sikeres ellentámadásos védőharca: E helyen is kiemeljük azt az eléggé éles, természetadta mélységi határvonalat (útvilla a 606 m. p.-tól keletre — a 483 m. p.—418 m. p. patak-vonal), amely a Jabloniec—Mordarka-i védőterületet a Golców vidékétől szembeötlően elválasztja.

Az előbb *említett* védőterületen védőrségeink, lovastüzércsoportunk mindenkor való szoros és hathatós közreműködésével a sokszorosan túlerejű, egész napon át tartott érélyes orosz támadás ellen: tervszerűen a *védelemre* szorítóknak, azokon a helyeken pedig, ahol az orosz helyileg mégis betör, ott csapataink az ellenséget elszánt *ellentámadással* megint kiverik az állásból. A 13. hue.-béli *Cserhalmi* örgy. és *Spilka* szds.-osztályparnokok, valamint a Nagykanizsa-i 20.-as *Marton Bálint* vitéz szakasz-

vezető által a 459 m. p. képoszlop körül XII. 9. dut. végrehajtott kiváló lendületű ellenlökem különös elismerést érdemel, épp úgy *Szlavnich Gy.* 13.-as huszárszázados-ezredsegédtsztnak az a merész eljárása is, amellyel az ezrede számára már kiadott visszavonulási parancsot hatálytalanítania sikerült.

Az oroszok a Jabloniec—Mordarka előtti területen a második csatánap délutánján súlyos veszteséget szenvedtek és e napi 3.-ik, utolsó rohamozó támadásuk *visszaverése* után a mi vonalainktól 400—800 méterre fekvő reggeli lövészárkaikba vonultak vissza.

Itteni, ezen a napon végül is győzelmes s ennek folytán emelkedett hangulatú csaptainknak ezúttal *nem volt jelentősebb veszteségük*, ami arra vezethető vissza, hogy az ezen a napon nagyjában rendszeres belövés nélkül harcbalépett ellenséges tüzérség tüzbeli fölénye ezúttal még nem érvényesült teljes mértékben.

*

A „*mélységvonal-határ*”-tól nyugatra, a Golców körül lefolyt *találkozóban* az alábbi mozzanatokra tagozódik:

Muhr O. 9—es huszárezds a XII. 9. harc kezdetekor két csoportban várja a valószínűen Golkowice felől, a Dunajec völgyéből Roztoka-n és a Golców-on át előrejövő orosz csoport támadását: az egyik a XII. 8. óta előretolt Bernóiák százados csoport a Goków—K^a—606 m. p. magaslatháton, a másik csoport pedig a 9· huszárezred zöme, a 9· vázlaton a 483 m. p.-tól délnyugatra rajzolt állásban.

Az előretörő Golców-i orosz csoport először is Bernolák-ot veti vissza, azután dut. 3^h felé a 9.-es zöm ellen halad előre és az ezredet ny.-ről való átkarolással veszélyeztetve, azt a Starawies I. felé való fokozatos visszavonulásra kényszeríti, amit Muhr ezds., ügyes vezetéssel, majdnem veszteségmentesen hajt végre.

A második csatánapon ez a *délután 3^h és 4^h közti idő* volt a legveszedelmesebben fenyegető *válság ideje*. Ha nincs a Daubner dandár, amely a támadásra erélyesen előretörő Golców-i orosz csoportot lefogja: a Limanova-i védőállás jobb (nyugati) szárnyának ez a visszavetése kiszámíthatlan következményekkel járhatott volna.

Szerencsénkre, szinte az utolsó percben következik be a *10. hvgye*. I. és rövidre rá II. zljának a Golców — 606 m. p. magaslatra irányuló, valósággal felszabadító jellegű *erőtéljes támadása*, amely este 6^h-ig a 9. hue.-t veszedelmesen megszorogató orosz csoportot annál inkább a Golców-ra való gyorsütemű visszavonulásra kényszeríti, mert a 10.-esek

támadóelőnyomulásával egyidejűleg, ugyanakkor a 16. hvgye. II. és I. zászlóalja is a Lesniówka-i magaslatháton át a Golców-ra —, tehát a Starawies I. felé támadott orosz csoport nyugati szárnya ellen és oldalába támadásra nyomul elő. (9. vázlat.)

A 78. ddbeli két vitéz ezred a mostoha körülmények következtében *minden tüzérségi előkészítés és támogatás nélkül* támadva megy előre a Golców-ra, míg aztán a 16. e. II. zlja. délután a d.-i oldalból kapott, kivédhetlen erős ellens. tűz következtében rézsútosan a 641 m. p.-ra hátrálni kényszerül, ahová később a végül az 594 m. p.-ra jutó I. zlj. is követi.

Este 7^h tájban Mestitz alezredes a megtépázott II. (Estefányi I. százados) és a friss III. (Dingha S. őrnagy) zászlóaljat a Lesniówka-i magaslathátról *újabb támadásra* küldi a Golców-nak nyugat felé néző oldalán is beásott oroszok ellen, ezúttal is sikertelenül: derék csapataink a magukat erős védőállásaikban kitűnően tartó, *előzetes tüzérségitűz által meg nem rendített, túlerejű oroszokkal* nem bírnak!

A 16. e. ezek után a XII. 9.—10. hajló éj folyamán megkezdí a Lesniówka 629 m. p.—641 m. p. magaslathátnak szívós védelemre való berendezését.

Tóth Zoltán 16.-os fhdgy., valamint *Czékus Zoltán* 10.-es szdszlj-
parnok dicséretes magatartásukat e helyen is kiemelve, hangsúlyozzuk, hogy több más derekas fegyvertényről is van tudomásunk, amiknek közlését csupán helyszúke miatt mellözzük.

*

Daubner S. ezdsddnok 78. dda, mint eddig a háborúban mindig, az itteni nehéz terepen is lendülettel és erélyesen támadott a Golców-ra. Támadásának tüzérségi támogatására írásos feljegyzései szerint ismételten kért, de ismeretlen okból nem kapott *tüzérséget*, pedig a XII. 9. dut. 2^h-tól kezdve Tymbark-nál „várakozó” 3. hváe.-ünk (9. vázlat), ha idejében előre rendelik, érdemlegesen megsegíthette volna a háború kezdete óta most első ízben tüzérségi előkészítés és támogatás *nélkül* támadásra rendelt gyalogcsapatainkat, amelyeknek a viszonyok folytán bekövetkezett magukra hagyottságuk feltűnően elüt attól a kiváló tüzérségi megsegítéstől, amelyben Jabloniec—Mordarka-i védőrségeinknek a *Kiss Ferenc százados lovas-tüzércsoport* jóvoltából a második csatanapon is részük van.

*

Az egész XII. 9.-én át tartott izgalmas harc *vezetését* Herberstein tbk. keményen tartja kezében. Vezetése sok irányúan és különösen a követ-

kezőkben nyilvánul: a 78. dandárnak idejekorán támadásra történt bevetése; a II. védőszakasz idejében való megerősítése (34.-es Landwehrzászlóalj és a 10. honvédgyalozezred III. zászlóalja) és ezt megelőzőleg, Pilsudski tbk.-nak a Pielsticker lovashadosztagtal történő erősítése, hogy a Zalesie-re előrelépő orosz 2. lovashadosztag előcsapatait visszaverje.

Utóbbi ellens. csoport előreléptének riasztó híre továbbá arra indítja Herberstein-t, hogy a sötétség beálltával elhalkuló harc végén a 9. hue.-t este Szlacheckie-re, a Jabloniec-en — mint tudjuk — derekasan harcolt s a 10. hvgye. III. zlja. által a XII. 9—10. éjfélkor felváltott 13. hue.-t pedig Zamiescie-re küldje vissza éjjelezésre és a két ezredet *Bauer V.* tbk. alatt mint 8. ldd.-t a csoport *főtartalékául* jelölje ki, arra az eshetőségre is, ha az orosz 2. lovashadosztag fenyegető előrelépetele netán tényleg valóra válnék.

A 45. Lwtarackosoztályt Herberstein Bauer tbk. rendelkezésére az 594 m. p. magaslatra rendeli, ahová másnap, XII. 10. délután 1^h tájban érkezik oda.

*

A Herberstein csop.-nál, a Golców körül XII. 10. hajnalig folyt harc következtében, a helyzet csak XII. 10. del. 8^h tájban jutott nyugvópontra, amikor a dél. 6^h-ig a Golców—K^a—606 m. p. háton az ellenséggel közelharcban szemben állott 10. hvgye.-béli II. és I. zlj., mind a kettő Kobek alez. parancsára az 546 m. p.—483 m. p. területen a C—D vonalban kijelölt védőállásukat elérik (9. vázlat) és annak védelmi berendezését nyomban megkezdik.

Ez a XII. 10. délelőtt 8^h-i, a 10.b. vázlatba berajzolt *harmadik csatanapi kiindulási helyzet* az egész Herberstein csoportot védőállásban tünteti fel, amely mögött egyideig, kb. délig csupán a Bauer V. tbk. lovashadosztag (10. huszárszázad és 2 géppuskásszakasz) áll mint főtartalék, nem szólva a 16. gyalozezred I. zászlóaljjáról, amely Mestitz alezredes ezredtartalékaként az 594 m. p. körül van.

A 10.b. vázlati kiindulási helyzetet a harmadik csatanap eseményeinek ismertetésénél folytatólag részletezzük majd.

A 3- *hváe.* Tymbark-nál a VI. hadtestnek képezi egyik tartalékát (9. vázlat), amely a XII. 10. délután beérkező 18. *áe.-áel* együtt csak XII. 10. délután vonul fel a 10.b. vázlaton berajzolt ütegállásokba. (Lásd a 10.b. vázlat szöveg 2.-ik bekezdését, amelynek felülről 3.-ik sorában az „1.-ső” szó törlendő és helyette „utolsó” irandó.)

A második csatanap harcászati eredménye:

Herberstein tbk. csoportja nagy erőmegfeszítések és súlyos gyalogsági áldozatok árán (78. dd.) XII. 9. is *teljesen megfelelt feladatának*, amely azt kívánja tőle, hogy akadályozza meg az ellenségnek Limanová-ra való előnyomulását. Ezzel, a Neu Sandec—Kanina-i harcok beszámítása mellett, a most már a Daubner dandárral is megerősített 10. lovashadosztály *immár 8.-ik napja* védi ki az orosz 15. gyaloghadosztálynak Limanová-n át a 4. hadsereg oldalába és hátába törekvő előtörését.

A Golców kézbevételeit célzó szándék — Herberstein céltudatos vezetése és a 78. dandár minden hősie támadásának ellenére — az ismertett okokból meghiúsult, aminél a Miskolc-i ezred (II. és I. zászlóalj) 294-, a Besztercebánya-i pedig 238 főnyi veszteséget szenved. A 78. dandárnak ezek szerint beállott XII. 9.-i *552 főnyi összvesztesége* kereken *20%-os* súlyos veszteségnek felel meg.

A veszteségteljes balsiker a dandár vitéz csapatait korántsem csüggesztette el és sem támadóképességüket, sem harckedvüket nem csökkentette, hiszen láttak azok már keményebb napokat is. De mégis mindenki nagyon türelmetlenül várta most már *had osztály tüzérségünk harcbalépését*, ami azonban, amint említettük, a viszonyok folytán és Herberstein tbk. harczvetésén kívül eső okokból csak az utolsó csatanap koraregelén következik be.

*

A *vízválasztó magaslat*át birtoklásának eddigi reménye abban a pillanatban szertefoszlik, amikor Herberstein tbk. a Golców uralgó kulcs-pontot az orosz 15. gyho. ottani erős és védelemre jól berendezkedett, harc-erkölcsileg érintetlen csoportjának átengedni kényszerül. Ezzel most már, egyelőre, *az orosz 15. hadosztály lett a csatatér ura*, végig az egész vonalon, amelyről a mi jóval alacsonyabb fekvésű védővonalunkban nyomorúságosan berendezkedett védőrségeinknek úgyszólván a gyomrukba láthatni bele és ahonnét az *orosz tüzérségi megfigyelők* most már a legkényelmesebb s leghatásosabb módon végezhetik túlsúlyban lévő könnyű- és nehéztüzérségük érdekében szükséges felderítő és tüzvezetői feladataikat.

A számos *orosz géppuska* nem dolgozik külön, elszigetelten, egymagában, hanem ügyesen odatársul a legközelebbi tüzérségi megfigyelőhöz és azzal *összhangban együttműködik*, amint ezt különösen a negyedik csatanap ismertetése során részletesebben előadjuk majd.

Az északra szomszédos *Smekal altb. csoportot* az orosz 14. ho. XII. 9.-én szintén egésznap és nagyjában ugyancsak sikertelenül támadta, egyrészt *Mlynne* felé, másrészt a *Kobyla 613 trig*, magaslat irányában. *Smekal altb.* csapatai a Lososina völgyben támadó oroszokat megállították, a völgytől északra támadásban levő csapatok (89. Lwdd. és a 13. Lwho.) pedig XII. 9. délután 5^h körül a *Kobyla* magaslatot rohammal elfoglalták, minekfolytán itt *Smekal* védővonala a *Laskowa—Kamionka Ml.—Kobyla—Bytomsko ékalakú vonalba dudarodik ki*, az itteni gyenge csapaterejű védelemnek nem kis veszélyére és másnapi nagy kárára (10. 0. vázlat.)

Az orosz *VIII. hdt.* -nek a második csatanapon *Mlynne—Limanova* felé irányuló *első áttörési kísérlete* ezek szerint megghiúsult.

*

A délnyugati irányban szomszédos, elszigetelten álló erőcsoportunk: *Pilsudski* tbk. *Lengyel légiója* és *Pielstisker* százados *lovascsoportja* az orosz 2. lho.-nak *Zalesie* felé előrejött előcsapatait a nap folyamán visszaverték és *Pilsudski* (9. vázlat) a *Mlyncziska*, valamint *Jezowa Woda* környékét is felderítve, itt *több ellenséges lovasszázadot* állapított meg, valószínűleg az orosz 2. lho.-nak a *Golców* felé előrejött azokat a részeit, amelyek a *Golców*-ra támadó 16. ezred déli szárnyát és oldalát tüzükkel megtámadták és ezzel annak XII. 9. délutáni támadását (16. ezred II. zászlóalj) hatásosan megzavarták.

*

A *Szurmay altb.* seregcsoport ma, a második csatanap hajnalán indult el *Bártfa—Tylicz* vidékéről *Neu Sandec* felé. (Kb. 65 km.)

A HARMADIK CSATANAP,
1914. XII. 10., csütörtökön.
(9., 10. 0., 10.b., H.a. és 11.b. vázlat).
Időjárás: meleg van, nagy a sár.

ÁLTALÁNOS HELYZET:

a 10. 0. és 10.b. vázlatok és a vonatkozó vázlatzövegek szerint.

A XII. 10. kb. délelőtt 8^h-tól kezdve a Wisnicz Nw_Bochnia felé *csüggedetlenül továbbtámadó Roth altb.* seregcsoportot — egészen váratlanul — *súlyos visszacsapás* éri a kb. délelőtt 9^h tájban hatalmas túlerővel meglepően és teljes sikerrel a *Lapanów* általános irányban *ellentámadásra előretörő Dimitriew* (orosz 3. hds.) részéről, minek következtében:

a támadásban megakasztott és délig balszárnyán, valamint közepén *fokozatosan visszavetett* Roth seregcsoport végül is az f—g—h—a vonalban (10. 0. vázlat) a *védelemre* kényszerül, miután

Lapanów körül a nap folyamán jelentős *területvesztéset* szenvedett (f—e—d—c—b—a—h—g).

Ezekfolytán a 4. *hadsergnek* XII. 4.-től kezdve ma már hetedik napja *Bochnia* felé irányuló, eddig állandóan sikeres *offenzívája hirtelenül megfeneklik.*

Mindent összevéve, röviden: *Roth altb.* *Lapanów* körüli *támadófrontja* XII. 10. *vereséget szenved.*

Az általános nagyhelyzetnek enapon különösen érdekesítő *részleteit a csatanapleírás végén* ismertetjük.

1. AZ ARZ ALTB. FŐCSOPORT ÉS A HADFY ALTB. CSOPORT.

Roth altb. tárna dó frontjának *Lapanów* körül bekövetkezett balsikere egyelőre nem jut a *Limanova-i* csapatok tudomására.

Az orosz 2.5. *ho.* enapon — csodálatoskép! — *Limanová-nál* nem támadott, csupán itt-ott tett lagymatag, kiserejű támadókísérleteket, amiket védőrségeink könnyűszerrel mind visszautasítanak. Pedig, amint azóta kitudódott, az orosz VIII. *hdt. parancsnoka* erre a napra nagyon határozott követelésű, világos *támadó parancsot* kapott *Brussilow-tól:*

„Feszítse meg minden erejét, hogy a *Mlyne—Limanova-i* utat *még ma, XII. 10.-én* birtokába vegye.”

A valóságban az orosz VIII. hadtest 15. *hadosztálya* nem támadott. A *hadosztály* enapi alig érthető erélytelen magatartásának sejthető okairól

később lesz szó. *Tüzérsége* ellenben egész nap élénk működést fejtett ki és nevezetesen ezúttal pontosan belötte magát, amire a Limanova körüli XII. 9.-iki mozgalmas harcok folyamán kevésbé nyílt alkalma s a támadó orosz gyalogságnak leginkább kellemetlenkedő ütegeinket és részben a Jabloniec-i védőállásunkat pedig rombolótűz alá is vette.

Amint azt a 10. 0. vázlaton is jelezzük, az orosz 14. és 15. hadosztály egész erőcsoportosítása, valamint a XII. 10.-iki előkészítő tüzérségi tűz fő-iránya és több más jel is arra vall, hogy az orosz VIII. hadtest XII. 11. a Mlynne—Limanova irányokban való *áttörésre* törekszik.

*

Röviddel azután, hogy — a Golców-i XII. 9.—10. éjjeli harc hajnali utórezgéseként — a 10. *hvgye. 11. és I. zászlóalja*, védelmi harcukat parancsra félbeszakítva, a Golców—606 m. p. magaslathátról az 546 m. p.—483 m. p. vonalba visszamentek és ott szívós védelemre kezdtek berendezkedni: délelőtt 9^h tájban *Hadfy Imre altb.*, a 39. hvgyho.-nak vasúton Tymbark-ra érkezett hírneves és nagytekintélyű parancsnoka jelentkezik *Arz altb.* főcsoportparancsnoknál, akinek rendeletére átveszi a Limanova körül levő összes csapatok fölötti csoportparancsnokságot.

A Zabierzów-ról vasúton szállított 77. *hvgydd.* délután 1^h kezdődőleg estig terjedően Tymbark-on kirak. A dandár parancsnoka, *Molnár Dezső* tbk. koradélután jelentkezik Slopnice-n *Hadfy Imre altb.*-nál a másnapra, XII. 11.-re szóló *Támadási intézkedés* átvétele végett.

A 18. *ágyúszerezd* ugyancsak a délután folyamán szintén Tymbark-on rak ki.

A *Roth altb.* rendelkezésére Dobrá-ra irányított II. hadtestbeli *Raymann ezredes kombinált gyalogdandár* éjféltől kezdve XII. 11. kb. délelőtt 10^h-ig rak ki és azután mint a VI. hadtest tartaléka a délelőtt folyamán egy-egy ezreddel Limanova és Lososina Grn. felé toldók el.

A 8^h délelőtti *kiindulásihelyzet* lerögzítése után, a Limanova körüli XII. 10.-iki *eseményeknek* a 10. 0., 10.b., H.a. és 11.b. vázlatok alapján most következő *részletes ismertetésénél* a következő sorrendet tartjuk be és pedig ecseteljük:

az enapi, bárcsak lagymatag harccselekményeket, beleértve a mindkét félbeli tüzérség tevékenységét; továbbá

a Zalesie—Tymbark-ot fenyegető orosz 2. lho. elleni védekezést és végül:

a 4. hadsereg déli szárnyának erősítése végett Tymbark—Dobrá-ra vasúton odaszállított erők beérkeztek, valamint a 39. hvgyho. hadosztály-tüzérsége bevetésének jelentőségét.

Az Arz altb., valamint Hadfy I. altb. *XII. 10.-iki csapatvezetői tevékenységüknek* különös érdeklődésre számottartó vázolását: a legvégére hagyjuk.

*

Kiindulási helyzet XII. 10. délelőtt és délután:

Saját csapatok:

A *Daubner* ezredesdandárnok I. alvédőcsoportnak délkelet felé néző arcvonalú *16. ezrede* a XII. 9.—10.-re hajló *éjjél* óta Lesniówka körül védőállásban, serény védőberendezésben, az I. zászlóalj ezredtartalék a közép mögött; a *10. ezred* II. és I. zászlóalja az 546 m. p. körüli dél felé néző védőállás berendezését ép most kezdte meg és Kobek alezredes délután 4^h tájban eddigi századnyi ezredtartalékát a Starawies I. és II. közti patak völgyének elzárására az 546 m. p.-tól nyugatra vetette be, a volt dandártartalékot, a III. zászlóaljat pedig — parancs folytán — már XII. 9. este a Herberstein II. alvédőcsoport I. védőszakaszába, annak „műtmenti állás”-ába erősítésül különítette ki.

A két derék ezred a XII. 9. csatanap fáradalmi és kb. 20%-nyi vesztesége ellenére a bármely percben való támadásra is készen áll, különösen, hogyha támadása tüzérségi előkészítésben és támogatásban részesül. A csapatok kedélyére azonban némileg nyomasztóan hat, hogy a Golców körül maradt sebesültek ellátására egyelőre nem kerülhet sor.

A *gróf Herberstein tbk.* II. alvédőcsoportnak I. védőszakasza, amelyet pedig minden jel szerint orosz áttérés veszélye fenyeget, egyelőre mindössze kb. 900 puská (karabély), 3 géppuskaszakas (6 géppuska) és 5 lovasüteg erőnyi védőszakkal rendelkezik, a „nehezen járható előterepű” Mordarka-i II. védőszakasznak pedig, a Landsturmot nem számítva, csak kb. 400 főnyi puskás létszáma van, mögötte a Limanova-tól keletre levő három lovasüteggel. Herberstein *tbk. harcálláspontja:* a Major, Limanova-tól nyugatra.

A vázlat *Bauer V. tbk.* 8. lovasdandárját két formában tünteti fel: kb. délelőtt 9^h-tól délután 5^h-ig mint Herberstein *tbk.* főtartalékát és egyben *készültséget* a délről Zalesie felé előnyomulásban jelentett orosz 2. lovas-hadosztály esetleges támadásának kivédésére, amiről még külön lesz szó; a második helyzet a 8. lovasdandár XI. 10.—11. éjjelezési helyzetét mutatja.

A *Molnár D. tbk.* 77. dandárja a berajzolt éjjelezési helyzetet XII. 10. este éri el.

A 39. hvgyho. hadosztálytüzérsége 4^h délután tájban kezdi meg felvonulását a berajzolt ütegállásokba, ahová az utolsó (vég)ütegek csak XII. 11. délelőtt 5^h körül érkeznek be.

Raymann ezredes kombinált dandárja XII. 11. kb. délelőtt 10^h-ra fejezi be kirakását Dobrá-n.

Az orosz 15. hvgyho.-nzk a vázlaton feltüntetett helyzetéből kiténik:

hogy a hadosztály a Jabloniec-re tömörítette össze főerejét, amely az előttevaló napi, súlyos veszteségű támadásai során *vereséget szenvedve*, most 300—800 X-nyire van a mi védővonalunktól. A műút melletti 469 m. p. képoszlop táján, a műúttól délre esően van az a bizonyos, kb. 400 X-re elóttünk fekvő bokros vízmosás, amiről a XII. 9. délutáni harcoknál esett szó és amelyet az oroszok eddig gyalogságuk előregyülekeztetésére használtak fel. Ugyanilyen jellegű vízmosás van a műúttól északra esően is, a mi védővonalunktól kb. 600—800Xnyi távolságra, amely a XII. 10. és 11.-iki harcok folyamán jut szerephez. (A 10.b. vázlaton a képoszloptól északkeletre rajzolt piros vonal.)

A 483 m. p. tájékán, a sűrű erdőben Diószeghy századosnál az ellenfelek, egymástól alig 50X-re néznek egymással farkasszemet. Ez az állásrész az egész csata alatt minden tüzérségi tűztől mentes maradt.

A Golców-i orosz csoport XII. 10. délelőtt 7^h-től kezdve állása nyugati részének a Starawies II. 515 m. p.-on át való meghosszabbításán dolgozik és estig a H.a. vázlaton feltüntetett módon a 16. ezreddel szemben megépíti északnyugatnak néző állását, amiben Mestitz alezredes, tüzérség hiányában, gyalogsági és géppuskás tűzzel iparkodik megzavarni.

XII. 10.-iki harccselekmények:

Az Arz főcsoport e napra Roth altb.-tól azt a feladatot kapta, hogy (10. 0. vázlat):

Smekal altb. a 6. lovashadosztály-, a 89. Landwehrdd.- és a 13. Landwehradosztállal Jakobkowice irányában tovább támadjon és az orosz 14. hadosztályt a Dunajec-re vesse vissza;

Herber stein tbk. csoportja pedig okvetlenül akadályozza meg az ellenség további előre jövetelét Limanova felé és ha módja van rá, a maga részéről szintén támadásba menjen át.

Smekal tisztán arctámadása azonban jószándék maradt csupán és nem jutott kifejlődéshez, mert a túlerejű orosz 14. hadosztály nemcsak XII. 10. egész délután, hanem a reakövetkező éjjelen és XII. 11. is egész nap hevesen és később több helyisikerrel támadta Smekal arcvonalát, minekfolytán a 6.

lovashadosztály a harmadik csatanapon nem bír tért nyerni, a 89. Landwehrdandár pedig visszaveri ugyan a támadást, de a 13. Landwehrhadosztály az orosz túlerő elől estefelé kénytelen a Kobyla 613 trig, magaslatot kiüríteni, amelyet, nagy áldozatok árán, rohammal csak tegnap foglalt el (10. 0. vázlat).

*

A *Herber stein* csoport ellen az orosz 15. hadosztály, mint fentebb megállapítottuk és amint ez a csatarésztvevők alább következő közleményeiből kitűnik: XII. 10. *nem* támadott és az ellenfelek e napon nagyobb jelentőség nélkül való „*állóharc*”-ban állanak egymással szemben, amelynek csupán az orosz 15. hadosztály erős előkészítő tüzérségi tüze ad nyomatékot.

Az a már több ízben említett „mélységvonal-határ”, amely a Jabloniec-et a Golców-területtől élesen elválasztja, egyúttal úgy XII. 10.-, mint XII. 11.-re vonatkozóan is két merőben különböző jelentőségű harcterületet határol el egymástól: minden, ami e napokon orosz részről történik — támadókísérletek, felderítés, tüzérségi előkészítés s végül támadás — a *Jabloniec-en* játszódik le, míg a XII. 11. kb. délután 3^h-ig sokkalta nyugalmasabb Golców-i területen az orosz erőcsoport, a „kulcspon”-ra odatámaszkodva, passzív védelemre szorítkozik.

Daubner S. ezredesdandárnok feljegyzéseiben az alábbi adatokat olvashatjuk:

„XII. 10. reggeltől estig kölcsönös gyengébb tüzérségi és gyalogsági tűz az egész vonalon, helyenként jelentékenyebb eredmény nélkül való kisebb vállalatok.

Déltájban a Herberstein tbk.-kal közös harcálláspontunkra — a Limanová-tól nyugatra eső Major-hoz — Hadfy Imre altb., a 39. hvgyho. parancsnoka érkezik oda és a 10. lovashadosztály fölötti parancsnokságot is átveszi.

Elrendeli továbbá, hogy *Daubner S.* ezredes vegye át a dandárjabeli 5 zászlóalj parancsnokságát (I. alvédőcsoport), míg Herberstein tbk. a megerősített 10. lovashadosztály fölötti parancsnokságot (II. alvédőcsoport) tartja meg. Ezt a parancsot azonnal foganatosítottuk.

A 39. hvgyho. parancsnokságnak XII. 11.-re szóló Támadási intézkedését este kaptuk meg.” Alantabb közöljük.

Dingha S. őrnagy, a 16. ezred III. zászlóalj parancsnoka szerint:

„Állásban beásva, előrejött orosz járőrökkel tűzharc. Jobb oldalam biztosítására a 11. századbéli Kardos hadnagy szakaszt küldtem ki. Több ízben előre és oldalt kiküldött járőreim megállapították, de láttuk is, hogy

az ellenség a Starawies II. 515 m. p.-tól délnyugatra húzódoan az erdőig lövészárkot ás.

Megállapítottam, hogy a 39. hvgyho. legszélső jobb szárnyán, elszigetelten állok zászlóaljammal.”

Petrik Ernő főhadnagy, a 10. ezred I. zászlóalj segédtisztjének naplójegyzeteiből:

„XII. 10. aránylag nyugodtan telik el. Meg-megújuló, váltakozó erejű tüzérségi tűzben serényen folyik az állások hevenyészett megerősítése. Az ellenség ma sem ellenünk, sem a Jabloniec-en nem támadott.”

*

Baintner Ernő 3. hvhu.-beli őrnagy, az I. védőszakasz parancsnokának közlése:

„A Golców-i XII. 9.—10. éjjeli támadásról (Czékus Z. százados) semmit sem tudtunk, csak lövöldözést hallottunk, küldtünk is oda felderítést, de nem kaptunk összeköttetést.

XII. 10. nappal az én védőszakaszom igen erős ellenséges nehéz tüzérségi tüzet kap, északkeleti irányból, oldalozólag, részint a Limanova-t V. á.-tól keletre levő ütegünkre (Kágerer üteg), részint védővonalunkra s utóbbinál érzékeny veszteséget okozott.

Békássy tartalékánál több gránát vágott be, 2 szakaszvezető és több honvéd elesett, sok a sebesült.”

A sűrű erdőben, minden tüzérségi tüztől mentesen, századával 50—60X-re az orosz vonaltól ottfekvő *Diószeghy A.* százados naplója mindennél pontosabb bizonyítékot szolgáltat arra nézve, hogy az orosz 15. hadosztálynál XII. 10.-re nem rendeltek el támadást, mert a 483 m. p. körüli, valósággal „idillikus harchelyzet” bekövetkezése máskülönben el sem volna képzelhető:

„XII. 10. reggel az orosz rajvonal csendben ottfeküdt előttünk, tartalékot nem láttunk mögötte. Nem lőttek még akkor sem, amikor pedig mi a *reggeli* kiosztásánál *elégge* észrevehetően mozgolódtunk. Forró rumos tea egy-egy jókora darab vastag kolbásszal és nagy karaj cipóval volt a reggeli, aminek már a látása is jókedvre derítette az elégge hideg éjszakában elgémberedett embereket. Nevetgélve mutogatták a muszkák felé párolgó sajkáikat és az enivalót, az oroszok meg átkiabáltak és integettek, hogy adják nekik. A huszárok vissza-visszaszóltak és intettek, hogy jöjjenek érte.

Délelőtt itt-ott egy-egy orosz óvatosan feltérdelt és feltartotta kezeit, később mind többen követték példájukat s volt, aki egészen felállt. Mi

intettünk nekik, hogy jöjjenek át hozzánk, de nem mozdultak s mikor mi fegyveresen feléjük tartottunk, rögtön lefeküdtek és „kész”-be vették puskájukat, de nem tüzeltek. Később ismét fel-felálltak és integetve mutatták, hogy megadják magukat, de mi fegyver nélkül menjünk elibük. Nekem az volt az érzésem, hogy szívesen megadnák magukat, de félnek.

Ezek a jelenetek a nap folyamán még néhányszor megismétlődtek, de azokat később figyelembe se vettük többé.

Délután egy-két orosz féltávolságra puska nélkül előrejött és intett, hogy menjünk értük, de a feléjük indult huszárok elöl megint visszazaladtak.

Mikor ezt a játékot megismételték, az egyik huszár hirtelen felugrik, fegyver nélkül előreszalad, megfogja az egyik orosz kezét és visszasiet vele vonalunkba, minél a most már fogoly orosz katona készségesen követte.

Ez a fogoly későbbi kihallgatásánál *fontos hírt* hozott: többek között elárulta, hogy másnap, *XII. 11. nagytámadás* jön ellenünk, továbbá, hogy ők mind szívesen megadnák magukat, de félnek tőlünk, mert azt hirdették ki előttük a századnál, hogy mi a foglyokat a legkegyetlenebb kínzások között kivégezzük.

A tegnapi napon hozzám érkezett félszázadnyi *cseh Landsturm-ta.* vonatkozólag azt az utasítást kaptam, hogy a huszárok közé elosztva helyezzem el Őket a rajvonalban, mert megbízhatlanok. Így is tettem, a huszároknak pedig meghagytam, hogy amint valamelyik megakar lőgni: szó nélkül lőjék le a cselákat. Ezt a parancsomat, tolmács útján, a cseheknek is tudtukra adtam. Már itt elmondhatom, hogy XII. 11. reggelre hírmondó sem maradt belőlük: megneszelték a veszélyt és eltűntek, mint a kámfor. A felelősségre vont huszárok az esetre nem találtak magyarázatot, zavarukban csak a fülük tövét vakargatták és dörmögve szidták magukban a bitangok felmenőági őseit.

A vacsorát és lövészt hozó altiszt azt újságolta, hogy holnap hajnalban felváltanak bennünket. Amint ezt a huszárok meghallották, nyomban kérték, hogy ők továbbra is a rajvonalban maradhassanak.

Koromsötét és hirtelenében csikorgó hidegre fordult éjszaka köszöntött reánk és a mélységes csendet csak nagy ritkán zavarta meg egy-egy távoli puskalövés zaja.”

Brokes Jenő 10. huszárezredbeli százados, az 1. alvédőszakasz parancsnoka szerint:

„Elöttem egész nap nem volt harc. Miután a legénység XII. 7. óta nem jutott meleg ételhez, örömmel olvastuk az „Eligazításiban, hogy ma este

végre meleg vacsorát kapunk. Azt is örömmel vettük tudomásul, hogy holnap hajnalban felváltanak bennünket, mert már nagyon kifáradtunk.

Este az ég teljesen beborult, koromsötét lett. Mindenfelé a legnagyobb csend.”

Margitay József 10. huszárezredbeli géppuskásfőhadnagy alábbi közlését, védőszakaszparancsnokának, *Hertelendy Miklós* 10. huszárezredbeli századosnak szintén leírandó tudósításával egybevetve, kitűnik, hogy a 2. alvédőszakasz ellen intézték az oroszok egyik lagymatag támadókísérletüket és ezzel egyidejűleg még csak *Kodes I.* 10. honvédgyalozezredbeli főhadnagyot (11.b. vázlat) támadták komolyabb formában, de ugyancsak eredménytelenül.

Margitay főhadnagy:

„XII. 10. reggel a 2. védőszakasz balszárnyáról — a jobb kilövés kedvéért — feltoltam géppuskásszakaszomat jobb szárnyunkra, Takáts G. százados közvetlen szomszédságába.

Az oroszokkal erős tűzharban álltunk, aki védőszakaszunk ellen déltájban rohamot kísérelt meg, de ez a próbálkozása géppuskatűzünkben véresen összeomlott.

Az esti „Eligazítás”-ban Baintner őrnagytól dicsérő elismerést kaptunk.”

Hertelendy Miklós százados:

„XII. 10., erős tűzérési előkészítés után — rézsút balról — az orosz gyalogság megtámadott bennünket. Visszavertük. Ez a déli órákban történt.

A délután aránylag nyugodtan telt el. Megjött Baintner E. őrnagy parancsa, amelynek értelmében holnap reggel felváltanak bennünket, amely hírnék annál inkább megörültem, mert XII. 5. óta nem jött le a csizma a lábamról. A parancs ezenfelül Baintner elismerő köszönetét fejezte ki eddigi kitartásunkért, amely dicséret jól esett és új erőt öntött fáradt tagjainkba.

Az „Eligazítás”-sal, hazulról jött két üveg Kötse-i saját termésű boromat is kiküldték. Ezt azért említem meg, mert Takáts G. százados géppuskáit féltettem, hogy éjszakai támadással rajtaütnek a muszkák és emiatt kérdést intéztem hozzá, hogy ne küldjem-e fel hozzá biztosítással egyik 59.-es szakaszomat? Erre ezt válaszolta egy cédulán: „Gyalogsági erősítést nem kérek, hanem ha az egyik üveg Kötsei-t küldöd fel erősítésre: azt köszönettel veszem.”

Kérésének természetesen rögtön és örömmel tettem eleget.”

Kodes István főhadnagy a 10. ezred III. zászlóalja, keretében a XII. 9.—10. hajló éjfélkor váltotta fel állásában a 10. huszárezredbeli Radoychich százados 4. századát és legénysége az igen kezdetleges fedezék kimélyítésén virradatig dolgozott. Enapi élményeit az éles megfigyelésű fiatal századparancsnok a következőképp ecseteli:

„Csak hajnali 7^h felé tájékozódhattunk a terepen, amikor is láttuk, hogy a legközelebbi orosz állások alig vannak tőlünk 3—400 X re. Később észrevettük, hogy *mögöttük úgy* 400—5 00 X-re *egy* bokros-bozótos vízmosás van, amelyből állandóan kisebb-nagyobb csoport tányérsapkás gyalogos lopakodik előre a hozzánk legközelebb eső ellenséges állások felé, míg azokban el nem tűnik. Ez az ügyes előreszivárgás egész délelőtt tartott és nem igen lehetett megakadályozni.

Dél felé aztán telefonon arra kértem Békássy százados zászlóalj - parancsnokunkat, hogy a már megtelt legközelebbi orosz állásokat, valamint a bokros vízmosás területét vesse tüzéségi tűz alá, mert az a benyomásom, hogy az orosz támadni akar.

Tüzéségi tűzünk rövidesen bekövetkezett, még pedig oly eredményesen, hogy rövid ideig tartó heves tüzelése után a közeli orosz állásbeli csapatok tömegesen kiugráltak fedezékeikből és futva visszaözlönltek a vízmosás felé. Ezt látva, fellelkesült embereink nyomban élénk tűz alá vették a kitűnő célokat mutató visszavert muszkákat. A honvédek izgalmaiban eleinte a fedezékek tetejére szabadon odaállva tüzeltek, míg a hamarosan meginduló orosz géppuskatűz megint takarásra nem kényszerítette őket,

A legénység harci heve bennünket tiszteket is magával ragadott: puskát kerítve, mi is löttük a visszaszaladó oroszot.

Tüzéségünk — ha jól emlékszem, a honvéd lovasüteg — tőlünk balra, mögöttünk, élénk tüzet mindaddig folytatta, míg az orosz nehéz-tüzéség el nem némította (?).

1^h délután tájban az utóbbi tüzéség a mi 10.-es állásainkat vette lassú tűz alá. Időközönként leadott lövéseiből azt következtettük, hogy belövi magát. Délután 4^h-ig, amíg be nem sötétedett, állásainkat úgy előlről, mint hátulról 50—60 méterre közelítette meg lövedékeivel: villába vett bennünket.

Éjfélig aztán nyugalom honolt az egész vonalon.

Eddigi háborús tapasztalataim szerint a mi vitéz 10.-eink az ellenséges táboritüzéségi tüzet jóformán fel sem vették már. Nem tudom, hogy a nehéztüzet is jól bírják-e, amit eddig alig ismertek?”

Radoychich L. 10. huszárezredbeli százados, a 4. század parancsnoka, amikor őt a XII. 9.—10. hajló éjfélkor Kodes főhadnagy a műútminti állásban felváltotta, 4—5 00 X-re eddigi helyétől északra egy házcsoporthoz vonult mint Baintner őrnagy védőszakasz tartaléka. Harmadik csatanapi élményeiről a százados így számol be:

„A délelőtt folyamán semmi különös nem történt. De délután már nehéztüzérségi tüzet kaptunk, egyrészt Piszarowa V. á.-, másfelől Kanina irányából, valószínűen 12 cm.-es, illetőleg 18 cm.-es tarackokból.

Az a házcsoport, amelyben elhelyezkedtünk, XII. 10. déltől estig erős tüzérségi tűz alatt állott.

A Brokes, vagy a Hertelendy alvédőszakasz irányából a nap folyamán ismételten erős gyalogsági- és géppuskatüzelést hallottam. Az irányt nem tudtam pontosan megállapítani, mert magam is erős tüzérségi tűz alatt álltam.

A sötétség beálltával azt a parancsot kaptam Baintner őrnagytól, hogy vonuljak oda tartaléknak a 2. és 3. alvédőszakasz belső szárnyain álló galíciai Landsturmcsoportok mögé. Jelenttem Baintner őrnagynak, hogy a nap folyamán Brokes körzetében, fent a Jabloniec-tető körül heves harcizajt hallottam, amiből azt következtetem, hogy az ellenség, ha támad, jobb szárnyunkat támadja meg. Ebben a felfogásomban az *is* támogatott, hogy XII. 8. és 9. folyamán nagy orosz tömegeket láttam a Jabloniec—Golców felé vonulni.

Erre Baintner Brokes támogatására rendelt ki, annak alvédőszakasz tartalékául.

Brokes-t a Jabloniec-hát gerincén találtam meg és azt a parancsot kaptam tőle, hogy váltsam fel Diószeghy századost, akihez egy küldönc vezetett oda.

Diószeghy-t a *felváltás* elrendelése meglepte és kérte, hogy tekintettel a koromsötét éjszakára és az ellenség közelségére (40—50X) a felváltást majd csak XII. 11. hajnalban hajtsuk végre. Brokes ebbe beleegyezett.

Teljes sötétség uralkodott, a tájékozódás nehéz, sőt majdnem lehetetlen volt, amiért is a századot, úgy amint Diószeghy-től Brokes-hez kettesével (rendekben) odameneteltünk, kb. 30—40 X-re Brokes mögött megállítottam és „jobbra arc-feküdj!”-öt vezényeltem. Feltettem magamban, hogy majd csak hajnali szürkületkor fogok a helyes tartalékviszonyba helyezkedni.

XII. 7. óta ma kaptunk másodszor meleg ételt. A Baintner álláspontjánál álló konyhakocsi a sár miatt nem bírtak a Jabloniec-re felhajtani és így kondérban kellett az ebédet-vacsorát felszállítani. Vacsora után a huszárok fenyőgalyból fekhelyet készítettek kettőnk számára s mi Fernbach

Péter-rel egy kis hitvány takaróval takaródtunk. Mégis nagyszerűen, gondtalanul aludtam, hiszen semmiről sem kellett gondoskodnom, sem biztosítás-, sem összeköttetésről, sem az ellenséges tevékenység megfigyeléséről.

Délután 11^h tájban az oroszok egy erős tűzrajtaütéssel *zavarták* meg éjjeli nyugalunkat. Tényleges támadás nem volt.

Miután a muszkák — persze tagadják — dum-dum golyókkal lőttek, a fenyőerdő úgy nézett ki, mintha csupa égőgyertyás karácsonyfából állt volna, mert ott, ahol a lövedék ágat vagy törzset ért, tűzcsóva keletkezett, ami gyönyörű látványt nyújtott. Minthogy a tűzrajtaütést orosz támadás nem követte: nyugodtan tovább aludtam.”

Fembach Péter zászlós, Radoychich százados alantós tisztjének közleménye:

„Tartalékba visszavett 4. századunk eddigi védővonalunk mögött 3—400 X -re egy házban helyezkedett el. XII. 10. egész nap ott gubbasztottunk, azt sem tudva, mi történik körülöttünk, mert a házból szinte lehetetlen volt kilépni: annyira füttyült a golyó és állandóan robbant a shrapnel. Azután elég magas dombocska volt előttünk, amely elvette a kilátást. Egész gránátosóben is lett részünk s megint felgyújtottak néhány lakóházat, egyet egészen a közelünkben. Már vártuk, hogy most a mi házunkra kerül a sor, de hál' Istennek nem lett bajunk. Hallottuk, hogy Tymbark-on és Dobrá-n hadtestek (?) raknak ki, ezek érdekében kell az oroszzt minden erőnk latbavetésével feltartóztatnunk.

Este 8^h-kor parancsot kaptunk, hogy a századdal Brokes I. századosnál jelentkezzünk, aki századával fent van a Jabloniec tetején. Odaérve, Brokes vonala mögött 30—40X-re teljesen szabadon, minden fedezék nélkül az ottani kis erdőcskében helyezkedtünk el. Ide hozták a vacsoránkat is. Ez volt a csata kezdete óta a második eset, hogy meleg ételt kaptunk. Fejenként 50 cigarettát is küldtek.

Vacsora után Radoychich-csal beültünk a fedezékbe Brokes-ékhez és egy ideig elbeszélgettünk. Majd megérkezett az „Eligazítás”, amely szerint XII. 11. reggel 5^h-kor a 9.-es és 13.-as huszárok felváltak bennünket. A kiserdőbe visszamenve, végigterültem a földön s egyik cigarettát szívtam a másik után. Radoychich-csal ketten egy vékony kis pokróccal takaróztunk s így a nyirkos, hideg decemberi éjszakán nagyon fáztam.

Éjfél tájban nagy a lövöldözés, de nem lett belőle orosz támadás.

Igen kellemetlen volt a helyzet a kiserdőben, mivel az oroszok csak robbanógolyóval lőttek s azok a galyaknak-fáknak nekiütözve robbanással felcsillantak, egész kis tűzijátékszerűen. Csak nagy fáradtságunkkal tudom

megmagyarázni, hogy mi ott, minden fedezék nélkül nyugodtan tovább hevertünk: ha belénk csap a golyó, az se baj! És szinte a csodával határos, hogy senki sem sebesült meg közülünk.”

*

A *Mordarka-i védő szakasz* erősítése véget a XII. 9.—10. éj folyamán egy hegyüteget Niedereder őrnagy rendelkezésre a Lysa Ga. 785 trig.-re küldtek fel.

Ennél a II. védőszakasznál XII. 10. délelőtt nyugalom van, azonban dél felé egy ellenséges csoportot a Jaworz 921 trig, felől a Salasz 909 trig, irányában előmenetben állapítanak meg és a Lysa Ga. védőségét és különösen gyenge hegytüzésességét rendkívül heves orosz tüzéségi tűz borítja be. Herberstein az egyetlen valamit érő, Urbanszki őrnagy vezette Landsturm-zászlóalját azzal a feladattal irányítja a Lysa Ga.-ra, hogy azt okvetlenül tartsa.

A Mordarka körüli helyzet különben 3^h délutánig szintén nyugvópontra jut.

*

Lovastüzéségünk XII. 10.-iki tevékenysége:

A Kiss Ferenc százados lovastüzerccsoportra vonatkozólag az Első csatanap ismertetése során előadott tényezők és adatok értelemszerűen XII. 10.-re is teljesérvényűek.

A viszonyok következtében a „keleti” ütegek ($\frac{1}{2}$, $\frac{4}{1}$, $\frac{4}{2}$) a már ismertetett okokból (kedvezőbb megfigyelés) XII. 10. is súlyosabban esnek latba, mint a Limanová-tól „nyugatra” levő két csendesebb üteg (kombinált tüzerüteg és a $\frac{4}{3}$).

A három lovasüteg enapi tevékenységét illetőleg, csupán az L_{-v} ütegről állanak hadinapióbeli adatok rendelkezésünkre, amelyekből azonban a másik két lovasüteg működésére is meglehetősen pontossággal helyállók következtetések vonhatók le.

Kágerer József százados, az $\frac{1}{2}$ lovasüteg akkori parancsnoka ezt írja:

„Délelőtt 8^h—11^h-ig és 12^h 15'—3^h délutánig tüzelés a műút mellett 469 m. p. képoszlop körül látható orosz rajvonalakra és a Jabloniec-re előnyomuló gyalogsági csoportokra; rövid ideig az 577 m. p. körül megállapított ellenséges tüzéséget is lőttük. Majdnem az egész enapi lövészerünket gyalogsági célok ellen használtuk fel.

Az ütegek ma *különösen súlyos csatanapja* volt, mert miközben az ellenséges gyalogságot lötte: ezalatt *délelőtt* 10^h 30'—délután 3^h 30'-ig,

azaz *öt óra hosszát* kénytelen volt magát az orosz nehéztüzérség tüzeinek kiszolgáltatni. Négy nehéz löveg (két 12 cm.-es löveg Pisarzowa felől és a két 18 cm.-es tarack Kanina irányából), továbbá egy orosz táboriüteg a legpontosabban belőtte magát az "X" ütegre és azt szakadatlan sortüzekkel szinte kibírhatlan tűz alatt tartotta. Az üteg a Limanova-i V. á.-tól közvetlenül keletre az éles magaslathát mögött teljesen fedett állásban vonult fel, amelyet az orosz XII. 8. és 9.-én sikertelenül keresett. Így nyilvánvalóvá lett, hogy itt *árulás* történt. Kiss Ferenc százados tűzcsoporthatározó és egy táboricsendőr egybevágo megfigyelései alapján rövidesen tetten érték és elfogták az árulót, a Nafta Finomító egyik idegen származású tisztviselője személyében. Nyomban felakasztották.

Az üteg legénysége a rettenetes hosszú ideig tartott válságos helyzetben, amikor az *üteget* a megsemmisülés veszélye fenyegette, bámulatreméltó bátor és hidegvérű magatartást tanúsított: az ellenséges gyalogságra való tüzelést hősiességgel és igen jó eredménnyel folytatta, amit a védőerőkben is elismertek.

3^h délután megfelelő gyalogsági cél már nem mutatkozott, az orosz gyalogság érdekében mireánk összpontosuló ellenséges nehéztüzérségi tűz pedig a teljes megsemmisítéssel fenyegette az üteget: ekkor végre az összes legénységet és a lovakat az ütegállástól keletre eső közeli kőbányába vonultattam oda, a lövegek ellenben helyükön maradtak.

Az oroszok most, talán újabb kémértesülésük alapján, rövidesen Limanová-ra, a Jabloniec- és a Lysa Ga.-ra helyezték át tüzüket.

Délután 4^h-ig egy más, új ütegállást szemrevételeztem s úgy volt, hogy az üteggel holnap, XII. 11.-én hajnalban a V. á.-tól északnyugatra levő T. é. (téglaégető) tájékára vonulok. Az estszürkület beálltakor a kezelőlegénység és a lovak visszatértek az ágyúkhöz, az üteg felmozdonyzott, a műúton visszament és a T. é.-től délre éjjelzett, a lovak a telephelyen, a *legénység* a lovak mellett.

Veszteség: 1 tüzér elesett, 2 tüzér és 12 ló megsebesült.

Lövőszer felhasználás: 503 shrapnel.

A szemtanú Herberstein tbk. javaslatára a XII. 10.-iki magatartás elismeréséül az üteghatározó rövid időre rá a III. osztályú katonai érdemkeresztet nyerte el, a lovasütegnak 14 tüzére pedig ezüst vitézségi érmet kapott."

Az utolsó csatanapi eseményeknek elébevágo, megemlítyük, hogy a T. é.-nél, az állásából szintén kilőtt "X" üteg vonult fel, míg a Kágerer-

üteg Sowliny-től nyugatra ment állásba (H.a. vázlat). A † Schoinz-üteg állását az orosz nem fedezte fel és nem lőtte, azért azt XII. 11. délig nem is változtatta. A Limanová-tól nyugatra álló, békében hagyott két lovasüteg szintén megmaradt a helyén. (Összehasonlításra lásd a 10.b. és H.a. vázlatot.)

*

Amint ez a 10. 0. vázlatból kivehető: *Ivanow* fővezérlete alatt XII. 10. az egész orosz 3. hadsereg (XI., IX., X. és XXI. stb.), valamint a 8. hadseregbeli orosz VIII. hadtest 14. gyaloghadosztálya döntésretörékvően, jelentős sikerrel támadják 4. hadseregünket Lapanów felé arcban, keletre néző oldalába pedig Mlynne irányában. A XII. 9. délután elvesztett Kobyla magaslat mai visszafoglalását beleszámítva, az *erkölcsileg* is nagyszerű orosz ellentámadás kb. 25 km. hosszkiterjedésű és 5 km. mélységű *területnyereséget* eredményezett Dimitriew (orosz 3.) számára.

Ellenben az orosz VIII. hadtest 15. gyaloghadosztálya — csodálatoskép! — *lagymatag állóharcra szorítkozik* a nálánál számbelileg jóval gyengébb Limanova-i erőinkkel szemben, holott pedig az adott volna az orosz VIII. veszélyesen fenyegető irányú támadásának igazi nyomatókat, ha éppen és különösen ez a *szárnyadosztály* is, Brussilow parancsának megfelelően „minden erejét megfeszíti, hogy a Mlynne—Limanova-i utat okvetlenül még ma, XII. 10. birtokába vegye”, ami, ha a 15. hadosztálynak sikerül, 4. hadseregünkre nézve beláthatlan következményekkel járhatott volna.

Az orosz 15. gyaloghadosztály enapi tétlenségének *nagy kényszerítő okai* kellett, hogy legyenek, amiket nem ismerünk, de tárgyilagos alapon ígyképpen képzelhetünk el magunknak:

A hadosztály XII. 9. reggeltől estig erőiesen támadott, de tagadhat - lanul balsikerrel: megállapíthatóan *gyorsított jellegű* Jabloniec-i támadását védőrségeink — igen súlyos veszteségeket okozva — az egész vonalon visszaverik, talán mert az *orosz tüzérségi túlsúly* e napon nem érvényesült teljes mértékben; 78. dandárunk pedig XII. 9. délután szintén visszaveri a Golców-ról az 546 m. p.-on át a 9. hue. ellen Starawies I. irányában végrehajtott orosz előtörést is.

Az orosz 15. hadosztály egész XII. 9—iki támadása *érdemleges tüzérségi előkészítés nélkül* folyt le, minek következtében a Jabloniec körüli, nagobbára nyílt terepen támadásra előreözönlő orosz tömegeket legfőképp lovas-tüzérségünk rendkívül heves tüze *erkölcsileg megrendítette*, vagy

legalább is *egy időre megbénította*, oly fokig, hogy az orosz vezetőség, a maga kárán okulva, valószínűleg elengedhetetlenül szükségesnek tartotta most már, hogy a támadás megismétlése előtt azt *tüzérségre kiadósan előkészítse*, jelesen a mi lovasütegeink érdemleges leküzdése útján is, amit aztán, mint tudjuk, nehéztüzérségével XII. 10. a legerélyesebben meg is kísérelt, nem egészen sikertelenül.

Ezek szerint jogosan XII. 9.-iki *Jabloniec-i győzelmünknek* tulajdoníthatjuk, hogy az orosz 15. hadosztály az általános hadműveleti helyzet szempontjából rendkívüli kritikussá XII. 10.-én, parancs ellenére, mégis tétlenségszámba menő *álló h arcra kénytelen szorítkozni*, éppen abban az időpontban, amikor Brussilow az orosz 3. hadsereg támogatása, valamint az orosz VIII. hadtest döntőirányú támadása érdekében a 15. hadosztály legerélyesebb, átütőerejű közreműködésére számított, amely, ha sikerrel jár, a XII. 10.-iki borotvaélre állított viszonyok között nagy, sőt teljes orosz győzelmet eredményezhetett volna.

A XII. 9.-iki *Jabloniec-i magyar győzelem* jelentőségének most ecsetelt beállításával, egyidejűleg kellőképp kidomborítottuk a *Herberstein tbk. csoport* ezen sikerének hadműveleti jelentőségét is, amely siker XII. 10.-re is kisugárzóan hozza meg a maga nagy hasznát: az orosz 15. hadosztály tetlenülmaradását. A derék csoportnak, valamint a 78. dandárnak joga van arra, hogy a második csatnap győzelmet, illetőleg a 9. hue. megsegítését kiválóan hasznos érdeme gyanánt könyvelje el.

*

Az orosz 2. lho. által XII. 9. Lacko-n át Zabrzez—Tylmanowa felé visszaszorított *Weiss ezredes* különítménnyel az összeköttetést még nem sikerült helyreállítanunk. Már a fenti napon híre ment, hogy az orosz lovas-hadosztály Zalesie irányában nyomul elő, ahol annak oda előrejött előcsapatát Pilsudski tbk. és a Pielsticker lovascsoport visszaverték (9. vázlat). A VI. hadtestparancsnokságnak XII. 9.-iki „Eligazításba szerint Kamienicánál állítólag egy kozákhadosztály (2. lho.?) áll.

A Tymbark-ról ma, XII. 10. délelőtt 1^h vasúton elindított, *Schönnér Odilo* vadászszázados vezényelte *magyar kerékpároszászlóalj* déli 12^h érkezik Neumarkt-ra, ott kirak és 2^h délután útnak indul a Dunajec völgyében Maniowy-ra (feleúton Harklowa és Czorsztyn között, 7.a. vázlat) és ott éjjelezik.

Schönnér Odilo százados a VI. hadtestparancsnokságtól azt a parancsot kapta, hogy a Dunajec völgyében harcoló *Weiss ezredes* különítményt erősítse meg, akinek alárendelik. Feladatuk: hogy a Zalesie-t fenyegető

orosz 2. lovashadosztályt visszaverjék. (A 10. 0. vázlat oly értelemben *helyesbítendő*, hogy a kerékpároszászlóalj csak XII. 11. déltájban érkezik be Weiss-hez). Schönner O. százados Maniowy-ról Weiss ezredeshez megfelelő távirati jelentést küld.

A *kerékpároszászlóalj aránylag jelentős harc erőt képviselt*: négy százada volt, mindegyik 150 karabélyos és 2 géppuska erőben, a zászlóalj eszerint 600 fő karabélyosból és 8 géppuskából állt. Nagy előnye, hogy *csupa tényleges állományú* tisztje és fiatal legénysége volt, tartalékos egy sem.

*

Herberstein tbk. a 9. és 13. huszárezredeket az orosz 2. lovashadosztályra tekintettel már XII. 9., a harcvonalból délután történt kivonásuk után Szlacheckie-re, illetőleg Zamiescie-re küldi éjjelezésre. A két ezred Bauer V. tbk. alatt mint 8. lovasdandár a Herberstein tbk. *csoport fő-tartalékát* képezi (9. és 10.b. vázlat), aki azt XII. 10. kora délelőtt az 548 m. p. közelében *készültségbe* helyezi, hogy az orosz 2. lovashadosztály netán való előnyomulásának gátat vessen. A 45. Landwehrtarackos osztályt Bauer-hez osztja be.

Miután az orosz 2. lovashadosztály e napon nem mutatkozott Zalesie előtt: a 8. lovasdandár 4^h délután tájban a tegnapi éjjelezési helyekre ment vissza.

Herberstein tbk. Daubner S. ezredessel együtt XII. 10. délután 12^h 15' a Limanova-i Mjr. harcálláspontjukon jelentkeznek az odaérkezett Hadfy I. altb.-nál, aki Arz rendelkezése folytán a Limanova körüli csapatok csoportparancsnokságát átvette. Tőle tudják meg, hogy a Hadfy csoport másnap, XII. 11. az orosz 15. hadosztály nyugati szárnyát *átkarolóan* megtámadja, aminél a Hadfy-nak mostantól fogva közvetlenül alárendelt Daubner-, valamint Herberstein alvédőcsoportoknak egyelőre védőfeladatuk lesz és jelenlegi védőállásukat kell okvetlenül tartaniok.

A 8. lovasdandárnak az 548 m. p. körül *készültségbe* való helyezéséről *Szlavnich Gy.* százados, a 13. hue. ezredsegédtisztje a következőket írja:

„A XII. 9.-i Eligazítás értelmében a 13. hue. délelőtt *é^h-tól* kezdve Zamiescie-i szállásain menetkészen áll, de tegnapi erős teljesítményeinkre tekintettel csak délelőtt 9^h kaptunk arra parancsot, hogy az 548 m. p. táján, a 9. hue.-del együtt *készültségi állásba* menjünk, és pedig arra a hírre, hogy *nagy ellenséges erő, különösen lovasság* nyomul elő a Dunajec völgyéből Zalesie felé. Az 548 m. p.-ról nagyszerű kilátásunk volt Bytomsko felé, ahol a n. 47. hadosztály nehéz harcban áll.

1^h délután az 594 m. p. tájékára beérkezik a 45. Landwehrtarackos osztály, Bauer tbk. rendelkezésére.

Délután tőlünk nyugatra, a Slopnicki patak völgyében, a Tymbark—Zalesie-i országúton déli irányban menetelő, vasúton érkezett sok saját gyalogság jött előre (77. dd.). Megnyugtató érzés volt, hogy hosszú idő után végre megint ennyi gyalogságot láttunk.

A nap melegen sütött, a nedves földre szalmát hintettünk és az ebéd elfogyasztása után végre mindenki nyugodtan alhatott egyet.

Hallottuk, hogy holnap, XII. 11. Bauer V. tbk. lovasdandára (9. és 13. hue.) felváltja a Jabloniec-i 10.- és a honvédhuszárokat. De az Eligatás-t még nem kaptuk meg.”

Prónay Pál 13.-as huszárszázados feljegyzéseiből:

„Jóformán semmit sem alhattunk és már 6^h reggel megint készülségbe jöttünk, délelőtt 9^h felé pedig egész ezredünk a Szlacheckie-i U. 1.-től keletre eső mélyedésbe lovagolt, ahol a 9.-esekkel együtt Herberstein fő-tartalékát képeztük. Esti szürkületig ott álltunk. Ott találkoztam utoljára *Muhr Othmár* ezredessel, aki a 9- huszárezred élén lovagolt. Régi jó ismerősöm volt, mint kitűnő, bátor, erélyes katonát mindig nagyrebecsültem. Gratuláltam neki tegnap délutáni szerencsés tűzkeresztségéhez. Mikor kezemet jókedvűen nevetve, melegen megszorította, nem gondoltam, hogy utoljára láttuk egymást.

Délután 4^h tájban megszűnt a ‚készülség‘ s mi visszalovagoltunk Zamiescie-i szállásainkra, ahol a legénységet és a lovakat el kellett látnunk, mert úgy hallatszott, hogy ezredünk éjfél után ismét a Limanova-i állásokba fog vonulni, hogy mi és a 9. hue. az ottani huszárszázadokat felváltjuk. Limanova körül egész nap csend uralkodott.”

A gróf Nádasdy 9. huszárezred története szerint:

„A Szlacheckie melletti készülségi állásunkban Bauer V. tbk. az egybegyűlt tisztikar előtt megdicséri *Muhr Othmár* ezredes-ezredparancsnokunkat azért a körültekintő, higgadt magatartásáért, amellyel az előző napi nehéz harcokban ezredét vezette.”

Az Arz altb. főcsoport erősbitéseinek XII. 10.-iki beérkezte: a Limanova-i csata felsőbb vezetése szempontjából fordulópontot jelent.

Jóllehet Hadfy I. altb. Arz parancsa folytán délelőtt 9^h tájban átvette a Limanova körül már ottlevő, valamint a délután folyamán vasúton oda beérkező összes csapatok fölötti csoportparancsnokságot: azért a

Herberstein tbk. által megszervezett és vezetett s a mai lagymatag orosz támadás ellen is kitűnően bevált *védelem* változatlanul továbbra is egész nap hatályban marad. Ilyenformán a megerősített 10. lho. XII. 5. óta dicséretes módon most már 6.-ik napja becsülettel *eleget* tesz abbéli kötelezettségének, hogy az orosz 15. hadosztálynak Limanová-ra való előnyomulását — eddig persze mindig csupán védőlegesen — késleltesse, illetőleg megakadályozza.

A XII. 10. délután és XII. 10.—11. éjjel Tymbark—Dobrá-nál beérkező erősítések végre lehetővé teszik Arz altb. számára, hogy a Roth-tal XII. 8. este folytatott megbeszélés során kialakult elhatározásának megfelelően: az orosz 15. hadosztály ellen most már *támadólag* lépjen harcba.

Az *erősítések vasútszállítása* minden igyekezet mellett sem történt a megkívánt gyorsasággal. Conrad tudvalelőveg XII. 5. délután rendelte volt el, hogy a 4. hadsereg Neu Sandec felől veszélyeztetett déli szárnyának megerősítésére Arz altb. szűkebb törzsével, a 45. Lw.- és a 39. hvgyho. Tymbark—Dobra vidékére szállíttassanak oda vasúton és a 39. hadosztály utolsó szállítmányi lépcsőjéhez a *Raymann ezredes kombinált dandár* csatlakozzék oda.

A 45. Lwho. a XII. 5.—6. éjjel indult el Krakó-ról, a 39. ho. pedig XII. 6. este Zabierzów—Krakó-ról. A Krakó—Sucha—Chabówka—Tymbark vicinális vasút csekély teljesítőkétségének rovására kell írunk, hogy a vasútszállítás vontatottan, késedelmeskedő módon folyt le, amennyiben:

a 45. Lwho. utolsó zászlóalja XII. 8. délután 10^h érkezett Tymbark-ra és a 39. ho. 78. dandárja XII. 9. délelőtt 7^h fejezte be ottani kirakását;

a 77. dandár élzászlóalja XII. 10. délután 1^h-, a végzászlóalj pedig későneste rak ki a fenti állomáson és ugyanott a délután folyamán a 18. ágyúezred is, míg ellenben a kombinált dandár csak XII. 10. éjfél felé kezdi meg kirakását Dobrá-n, amelyet XII. 11. délelőtt 10^h tájban fejez be.

A Krakó-ról gyalogmenettel előre jött 3. honvédágyúezred XII. 9. délután 2^h óta Tymbark-nál menetkész.

A 39. hadosztály végdandára (77.), az egész 39. hadosztálytüzérség (8 üteg) és a tüzérséggel megerősített Raymann ezredes dandár képezi azt a jelentős erősítést, amelyet Roth altb. seregcsoportparancsnok Arz-nak átutalt és amely XII. 10. délután 1^h-től kezdve XII. 11. kb. délelőtt 10^h-ig fokozatosan érkezett be Tymbark—Dobrá-ra.

A 77. dandár két gyalogezrede, a *Kassa-i 9.* és a *Munkács-i 11.*, mindkettő egyformán kiváló lelki és testi kondíciójú csapat. A 39. had-

osztály tüzésége az eddigi harcok folyamán szintén mindenkor kitűnően bevált.

A Raymann ezredes *I. bosnyákezrede*, mint minden bosnyákezred teljes bizalmat érdemelt; a német-morva *81. ezredről* nincsenek közelebbi adataink, csak olyan értelemben, hogy XII. n., amikor oldalunkon védőleg harcbalépett, nem adott okot panaszra.

Az összesen kb. *egy, teljes harcértékű, megerősített gyaloghadosztálynyi erősítés* észrevétlen beérkezének *harcászati jelentősége* akkor válik szembeötlővé, ha a Zalesie—Lesniówka—Jabloniec—Lysa Ga.—Laskowá-n át an. 47. hadosztály déli szárnyáig terjeszkedő Arz főcsoport XII. 10. harcának ez esti mérlegét megvizsgáljuk (10. 0. és 10.b. vázlat):

a Zalesie-t fenyegető *oroszlho.* (vagy 2 lho.?) ereje, helyzetszándéka még mindig nincs tisztázva és nem biztos, hogy a Schönner O. százados kerékpároszászlóaljjal megerősítendő Weiss különítmény képes lesz-e már XII. 11. arra, hogy az orosz lovastest hátába dél felől előretörjön;

Limanova körül a nap folyamán a Jabloniec-re intézett gyenge orosz támadást védőrségeink könnyűszerrel visszaverték ugyan, de az orosz nehéztüzéség rendszeres belövése és részben már ma érezhetővé vált rombolótüze, valamint a Jabloniec-i védőszakaszt tömegekkel megközelített orosz gyalogság közelre történt előre dolgozása és másféle jelek is arra engednek következtetni, hogy az orosz 15. hadosztály XII. 11. itt *Limanova jelé áttörésre törekszik*;

a Smekal csoportot az orosz 14. hadosztály ma dél óta hevesen támadja, 13. Landwehrhadosztályát pedig délután a Kobyla magaslatról visszaveti és több más jel is arra mutat, amint ezt a vázlatokon is jeleztük, hogy az ellenség *Mlynne felé szintén áttörést tervez*, amikor pedig ez a csoport nagyon legyöngült és például Laskowa körül, a Lososina völgyében, a 6. lho. parancsnokának, Schwer tbk.-nak jelentése szerint „már csak két, 10—10 karabélyos erejű, lóról szállt „század” fölött rendelkezik”.

A főcsoport arcvonala mögött *alig van tartalék*: a 16. ezrednek egy zászlóalja, Herberstein tbk.-nak a 10 századnyi 8. lovasdandára és a Smekal altb. csoportnak mindössze a ½ 11. lovashadosztálya.

A Daubner S. ezredesdandárnok alvédőcsoportnak nagy gyengéje, hogy még mindig *nincs tüzésége*.

A főcsoportparancsnok XII. 10. folyamán fogas kérdések előtt áll. A Limanova és a Mlynne körüli áttörés égető veszélyével és a Zalesie-n át a Tymbark-i vasutat veszélyeztető ismeretlenerejű orosz seregtest elő-

nyomulásának legközelebbi lehetőségével mulhatlanul számolnia kell: három felé van súlyos gondja.

Arz altb. főcsoportja holnap, XII. 11.-én, közel 25 km. arckiterjedés mellett 3½ gyaloghadosztály (39., 45., 13. és kombinált dandár), valamint 3 lovashadosztály (6., 10., 11.) összerővel vívandó *csatájának*, úgy mint eddig, továbbra is az a *harccélja*, hogy a Neu Sandec felől előrejött orosz VIII. hadtest előnyomulását a 4. hadsereg oldalába és hátába megakadályozza.

Az erősítések beérkezének jelentősége, amint mondtuk, ebben csúcsosodik ki: Arz altb.-nak most már módjában áll, hogy védőleges feladatát, döntéshatárokra, *támadólag* oldja meg.

*

A Limanova körüli felsőbb csapatvezetés:

(10. 0. és 10.b. vázlat.)

A tágabb értelemben vett *Limanova-i csatatér* északon a Smekal altb. csoport balszárnyáig terjed, odáig, ahol a 13. Lw. a n. 47. ho. jobbszárnyával érintkezik. Ezen az alapon, ismét tágabb értelemben véve, a Hadfy csoporton kívül a Smekal csoportbeli csapatok is Limanova-i „csatárésztvevők” gyanánt szerepelnek, míg ellenben a legkiválóbban harcoló n. 47. ho., valamint az attól nyugatra Lapanów-on és Niezmanów-on át a Krakó táborvárig kiterjeszkedő 4. hadseregbeli seregtestek — köztük a hősiessen verekedett Roth altb. lökemocsoport — a *Lapanów-i csatában* vettek részt.

A Hadfy csoport, ismert vonáiatú védővonalában, a Dunajec völgyi Neu Sandec—Zabrzez területből a 4. hadsereg nézve különösen fontos Tymbark—Lososina Grn. területbe vezető utak birtokát biztosítja, még pedig kevésbé nyomatékosan a különösen veszélyes Kamienica—Zalesie betörési országutat, amelyet eddig csupán alárendelt erők (Pilsudski és a Pielsticker lovascsoport) igyekeznek elzárni, míg a kerékpároszászlóaljjal megerősítendő Weiss különítménynek dél felől ebben az irányban való előtörése XII. 10. még teljesen bizonytalan. A vele való összeköttetést eddig nem sikerült helyreállítani.

Arz altb. csapatvezetésének folytatólagos ismertetését megelőzőleg, emlékeztetünk a közte és Roth altb. seregcsoportparancsnok között *XII. 8. este Dobrá-n lefolyt megbeszélésre*, amelynek eredményeként Arz-nak az a felfogása érvényesült, hogy a Limanova körüli döntésre nem a Herberstein csoport balszárnya vidékén — amint azt Roth nyomatékosan akarta —, hanem a déli szárnyon kell törekednünk.

Arz-nak ez az önálló felfogása vörös fonálként húzódik végig összes intézkedésein, XII. 9. reggeltől kezdve a Limanova-i döntésnek XII. 11. este 11^h-i bekövetkeztéig.

Még mielőtt Hadfy I. altb. és a 39. hadosztálybeli erősítések Tymbark-ra megérkeztek, *Arz-nak első gondja* a Zalesie-t fenyegető orosz lovashadosztály felé fordul, amikor a *báró Pielsticker százados* lovascsoportnak az alábbi parancsiratot küldi:
„VI. hadtestparancsnokság, op. Nr. 409.
Tymbark, 1914. XII. 10. délelőtt 2^h.

INTÉZKEDÉS

1914. XII. 11.-re:

1. Helyzetközlés: a vázlatok szerint.

2. A 39- hvgyho. összes részeinek beérkezte után szándékom, hogy a Neu Sandec—Kanina-i műúttól kétoldalt Limanová-ra előnyomuló ellenséget a Herberstein csoport jobb szárnya táján *át karoló lag* megtámadom.

A Limanova körüli összes csapatok csoportparancsnokságát Hadfy I. altb., a 39. hvgyho. parancsnoka veszi át.

A 39. hadosztály tüzérsége még ma, XII. 10. állásba vonul, hogy a támadást előkészítse, amely azonban majd csak holnap, XII. 11. reggel kezdődhetik meg.

3. A Pielsticker százados lovascsoportnak az a feladata, hogy az ellenségnek a Słopnicki patak völgyébe való előnyomulását megakadályozza.
A parancs átvétele: telefonon elismerendő.

VI. hadtestparancsnokság.”

Arz-nak ezen a *Támadási intézkedésén* nincs feltüntetve, hogy azt kinek küldték meg. Pielsticker-en kívül természetesen *Hadfy altb.* is megkapta, amikor *XII: 10. délelőtt 9^h*, vasútról szállva, *Tymbark-on Arz-nál jelentkezett*.

E jelentkezésről az utóbbi, háborús könyvében, a többek között így emlékezik meg:

„Roth intézkedésére XII. 10. a *Smekal* csoportnak, a n. 47. ho. jobb szárnyával összhangban, Jakobkowice-re kellett előrelöknie, Herberstein-nek pedig Limanová-t kellett tartania.

Miután szentül meg voltam győződve, hogy a Lososina völgy mentén Jakobkowice-re lényegileg *archelien* végrehajtott támadással — az ellenség erejére tekintettel — még a 39. ho. zömének bevetésével sem érhető el átütő-

erejű siker: parancsot adtam, hogy a 39. ho. a Neu Sandec—Limanova-i műút mentén előrejövő ellenséget nyugatról *átkarolólag* támadja meg.

A 9^h délelőtt Tymbarck-ra érkező Hadfy Imre altb.-ot ily értelemben személyesen utasítottam s megbíztam a Herberstein tbk. csoport *fölötti* parancsnoksággal is. Az altbk.-nak meghagytam továbbá, hogy a holnapi támadás előkészítésére a 39. hadosztály tüzérségét még ma, XII. 10. folyamán vonultassa fel az állásokba.

Hadfy altb.-nak a déli irányból — a Cichon—Ostra Ga. magaslat-hátról — a Golców magaslat ellen intézendő támadása területének szemrevételezése céljából a tüzérdandárokkal azonnal el kellett indulnia.”

A 39. hvyho. akkori parancsnokának, Hadfy I. altb.-nak az 1930. év folyamán előttünk tett egyik közlése nyomán a közte és Arz között a fenti parancs vételekor lefolytatott beszélgetésből néhány adatot feljegyeztünk magunknak, amiket, bár nem szóserinti idézésről van szó, idézőjelek között írunk le:

„Míg ők ketten Arz-cal a támadás kérdését tárgyalták: a két vezérkari főnök — Huber József ezredes a VI. hadtest, Balassa Béla alezredes a 39. gyho. főnöke — külön beszélte meg a dolgokat .

Amikor Hadfy megkérdezte Arz-ot, hogy az *átkarolás'-t* mennyi erővel gondolja magának, azt a választ kapta: *egy-két zászlóaljjal*, amit Hadfy egyelőre tudomásul vett. Mikor azonban Balassa alezredessel a hadtestparancsnokságtól eltávoztak, Hadfy kijelentette előtte, hogy az *át karolást* nem 1—2 zászlóaljjal, hanem az *egész 77. dandárral* hajtja végre. Ezt az *önálló elhatározását* azután a hadosztályparancsnok, különös tekintettel a Jabloniec-i áttörés eshetőségére, a délelőtt folyamán oda módosította, hogy *Molnár Dezső tbk.-ot* dandárának csupán 4 zászlóaljával rendeli ki az *átkaroló* támadáshoz, másik két zászlóaljját pedig *had osztály tartalékul* jelöli ki, amely tartalék, a feleúton Slopnice és Zalesie között az országúton, úgy állítandó fel, hogy akár a tábornok megerősítésére kéznél legyen s ezzel egyidejűleg Tymbarck-ot is az orosz 2. lovashadosztály támadása ellen biztosítsa, akár pedig a Jabloniec-i védőrség *esetleges támogatására* eltolható legyen.”

*

Mielőtt Hadfy I. altb. terepszemléjére elindult volna, előzőleg, 9^h délelőtt keltezéssel, a délután 1^h-tól kezdve Tymbarck-ra vasúton beérkezendő csapatok számára *rövid irányító parancsokat* hagy vissza a pályaudvarparancsnokságnál:

„Pillepic ezredesnek, all. honvédgyalozezred parancsnokának:

A 11. ezred azonnal Slopnice déli kijáratához vonul és ott átveszi a közvetlen biztosítást s a Zalesie-i országút elzárását. Együttal összekötetést keres a 629 m. p.-nál Mestitz alezredessel. Egy szakasz lovasságot rendelkezésre bocsájtok.

Az utak az országúttól a Cichon 929 trig., 928 Ostra Ga. és 888 m. p. felé azonnal akként szemrevételezendő, hogy az ezred az éj folyamán erre a hegyhátra eltolható legyen.

A Zalesie-i lovascsoporttal az összekötetés helyreállítandó.

39- hadosztályparancsnokság.”

Az elrendelt szemrevételezésekre nem került sor, mert már 4^h délután besötétedett.

További irányító parancs:

„A 77. dandárparancsnokság Króiewskie-re vonul éjjelezésre; a 9.

honvédgyalozezred Króiewskie északi részébe, déli határ: a templom.

A csapatok csak az ütközet- és élelmiszerkocsikat viszik magukkal, a többi járómű Mszana-ra küldendő vissza.

39. hadosztályparancsnokság.”

Hadfy I. altb. szemrevételezés céljából 12^h 15' délelőtt érkezett fel a tüzérdandárnokkal, Nowotny Ádám ezredessel a Limanova-i Major-hoz, Herberstein tbk. és Daubner S. ezredesdandárnok közös harcálláspontjához, amiről már korábban volt szó.

A 39. hadosztályparancsnokság törzshadiszállását Slopnice-n választotta; a hadosztályparancsnok a plébánián szállt meg.

Hadfy Imre altb.-nak XII. 11.-re szóló Támadási intézkedése:

(10.b. vázlat.)

Ez a Támadási intézkedés, abban a fogalmazásban, amint az XII. 10. délután 3^h 15' körül a csapatoknak tényleg kiadott, a XII. 11. kb. délután 11^h tájban bekövetkező döntés szempontjából alapvető jelentőséggel bír, azért hozzuk azt később következően szószerinti szöveggel.

Az Intézkedés alapszik:

a VI. hadtestparancsnokság XII. 10. délelőtt 2^h kelt, az előbbieken közölt Op. Nr. 409. *Intézkedés-én*, amelyet Hadfy I. altb. délelőtt 9^h tájban az Arz altb.-nál történt jelentkezés alkalmával vehetett kézhez és amely parancsiratban sem az „oldaltámadás” sem a „megkerülés” s végül a „hátba-

támadás” kitétel sem fordul elő sehol sem, amit a szabatosság kedvéért hangsúlyozunk;

alapszik továbbá a fentemlített délelőtt 9^h-i jelentkezés alkalmával kapott, előttünk teljességükben ismeretlen *egyéb szóbeli részletutasításokon*; azonfelül:

Hadfy I. altb.-nak azon az előzőkben említett nagyhorderejű *önálló elhatározásán*, amely szerint a neki megparancsolt *átkarolást* nem 1—2 zászlóaljjal, hanem az egész 77. dandárral, majd később, alapos indokból, Molnár D. tbk. 4 zászlóaljával akarja végrehajtani és alapszik végül:

a tábornoknak azon, az eredeti hadosztályintézkedés fogalmazványt szövegét lényegileg módosító és Hadfy I. altb. által nyomban magáévá tett „*javaslat*”-on, amelyet ittkövetkezően ismertetünk.

A 77. dandárparancsnokságot ugyanis XII. 10. kora délután, 2^h felé a Slopnice-n a plébánián székelő hadosztályparancsnoksághoz hívták át, hogy vele a fogalmazványban már előkészített, másnapra szóló Támadási intézkedést szóbelileg is közöljék.

A dandárvezérkari tiszt, a vezérkarhoz beosztott Rátz Jenő főhadnagy kíséretében a hadosztályparancsnoksághoz odaérkezett tábornokot mindenekelőtt Balassa Béla alezredes, a 39. hadosztály vezérkari főnöke tájékoztatta a helyzetről.

A tájékoztatás lényegét Rátz Jenő főhadnagy, mint szem- és fültanu egyik írásos feljegyzése szerint a következőkben foglalta össze:

„Az *ellenség* a Limanova—Golców 756 m. p.—Ostra Ga. 928 m. p. általános vonalban beásta magát. Déli szárnya nincs pontosan megállapítva.

Vele szemben a 78. dandár stb. (a 10.b. vázlat szerint).

A 765 m. p. K^a (korcsma) körül a 3 századnyi Pielsticker százados lovascsoport biztosítja a hadosztály déli szárnyát a Dunajec-könyök táján Zabrzez—Lackó körül megállapított, de fegyvernemére és erejére nézve ismeretlen és részletesen még fel nem derített ellenség ellen. A lovascsoporttól délre, valahol Zbludza—Kamienica—Szczawa környékén (10. 0. vázlat) állítólag a Lengyel légió egy részének is ott kell lennie, de eddig nem tudták megtalálni. Délen, a Dunajec völgyében XII. 9.-én egy ellenséges lovashadosztály Weiss ezredes különítményét Lacko-n át dél felé visszavetette. Ez a különítmény holnap, XII. 11. állítólag a Dunajec mentén Neu Sandec irányában szándékozik előnyomulni. Erejéről a vezérkari főnök nem tudott felvilágosítást adni, csupán annyit mondhatott, hogy a különítmény lovasságból és kerékpárosokból áll.”

Miután Balassa B. alezredes tájékoztatóelőadását befejezte, most *Badfy l. altb.* vette át a szót és a hadosztályparancsnokság eredeti szövegezésű, írásos támadási intézkedése alapján szóbelileg tájékoztatta a tbk.-ot dandárának másnapi feladata felől. Egyik írásbeli feljegyzésében erről az intézkedéskiadásról az altb. következőképp nyilatkozik:

„Az előjáró hadtestparancsnokságtól kapott Támadási intézkedés alapján, a XII. 10. délután 2^h dandárvezérkaritisztjével együtt magamhoz rendelt Molnár Dezső tbk.-nak, a 77. dandár parancsnokának azt a parancsot adtam, hogy XII. 11.-én dandárának 4 zászlóaljával, egy félszázad huszárral, valamint egy ágyússzakasszal, a harcban álló 78. dandártól délre, a Cichon 929 trig, és Ostra Ga. 928 m. p. *magaslathát északi lejtjeinek hosszában* a Golców 756 m. p.-nál levő orosz balszárnyat *át karoló an* támadja meg és vesse vissza.

Szóbeli parancsom tudomás vétele után Molnár D. tbk. azt a *javaslatot* tette, hogy támadócsoportja a XII. 10.—11.-re hajló éjjel a Cichon 929 trig.-től nyugatra levő korcsmanyeregre tolódjék el, onnét szintén még az éjjel a 929 trig.-re meneteljen, avégből, hogy XII. 11.-iki délelőtti támadómenetét onnét indíthassa el. Én ezt a bátorszívű javaslatot nyomban elfogadtam és XII. 11.-re szóló *Támadási intézkedésemet ebben az értelemben fogalmazták meg* és adták ki.”

Rátz Jenő akkori főhadnagy-dandárvezérkaritiszt tábornokának javaslatételéről folytatólagos feljegyzéseiben a következőket írja:

„A dandár feladatáról való tájékoztatást követőleg, Molnár D. tbk., a tékép tanulmányozása és rövid gondolkodás után a következő *javaslattal* élt hadosztályparancsnokunk előtt:

„A dandár tolódjék el éjjeli menettel először a K^a-nyeregére, a Cichon 929 trig.-től nyugatra; még ez éjjel foglalja el részekkel a Cichon 929 trig.-t; zömével azután a *Cichon 929 írig.—Ostra Ga. 928 m. p. gerincen eltolódva, hajtsa végre a támadást* az oroszoknak a Golców 756 m. p. környékén levő állásaik *oldalába és hátába*. Ezt a javaslatát a tbk. azzal indokolta, hogy a végrehajtás így gyorsabb és hatásosabb is lesz, mintha az erdős és erősen tagolt északi *lejteken át* kellene előnyomulnia*.

A hadosztályparancsnok Molnár D. tbk. javaslatát elfogadta és írásbelileg kiadott Intézkedésében ilyen módon is szabta meg a dandár feladatát.”

A XII. 11.-iki győzelemre vezető Támadási intézkedés keletkezésének további tüzetes megvilágítására, szabadjon végül a 77. *dandár volt parancsnokának feljegyzéseiből* is idéznünk:

„Amikor XII. 10. délután 2^h tájban hadosztályparancsnokomnak a XII. 11.-i támadásra vonatkozó szóbeli parancsát megkaptam, tisztában voltam azzal, hogy feladatunknak az ép az imént megparancsolt módon való végrehajtása — *„átkaroló támadás a Cichon 929 trig, és Ostra Ga. 928 m. p. magaslatán északi lejtjeinek hosszában'* — nem járhat sikerrel. Azért végtelen öröm fogott el, amikor hadosztályparancsnokom javaslatomat nyomban elfogadta. Az előnyomulás legfontosabb előfeltétele, a szilárd alap immár adva volt: *megkerülő előnyomulás a Cichon—Ostra Ga.—Jezowa Woda—Golców vízválasztóháton, bele az ellenség hátába.* Javaslatomban nem elégedtem meg az *„átkarolás'* követelésével, hanem kezdettől fogva, önszántamból határozottan és világosan a *„hábtámadás'* végrehajtását szándékoztam, amely — persze — szerencse is mellénk szegődött — XII. 11. estig harcászati győzelemmé és ezzel kapcsolatosan XII. 12.-től kezdve nyilvánvaló hadászati sikerré nőtte ki magát.”

Ezek után itt közöljük a 39. honvédegyalghadosztály parancsnokságnak, mint Limanova-i csoportparancsnokságnak XII. 11.-re szóló nevezetes Támadási intézkedése teljes szövegét, megjegyezvén, hogy az Intézkedésben a ritkítottbetűs nyomtatás azt a *módosítást* jelenti, amelyet a vezérkariosztály a hadosztályparancsnokságnak eredeti fogalmazványja szövegében Molnár D. tbk. fent ismertetett „javaslat”-a folytán Hadfy Imre altb. parancsára keresztülvitt:

„Op. Nr. 126/III.

TÁMADÁSI INTÉZKEDÉS

1914. XII. 11.-re.

Slopnice-Królewskie, 1914. XII. 10., délután 3^h 15'.

1. A 39. hvg. az ellenséget holnap, XII. 11. átkarolólag és *hábtámadja*. Ez a támadás a hadosztályt magasztos feladat elé állítja: a Kárpátok-on át édes hazánkba betört ellenséget meg kell vernünk, hogy elvegyük a kedvét attól, hogy betörését megismételje.

2. Csoportok:

a) a Molnár Dezső tbk. csoport (a 9. és 11. hvg. 2—2 zászlóaljja, a 15. hvg. félszázada, továbbá a 18. ágyúezred II.-nak egy ágyúszakasza) *végig a Cichon 929 trig.—Ostra Ga. 928 m. p.—888 m. p. házcsoport Jezowa Woda magaslatán át támad.* (Részletes térkép.) Ha sikerül az ellenséget felgöngyöltetnie, akkor ez a csoport észak felé *az ellenség hátába nyomul elő.*

Molnár D. tbk. az alárendelt csapatokkal közvetlenül rendelkezik. A lovasságot már utasítottam; az ágyúszakasz XII. u. délelőtt 3^h-kor a Zalesie—Zamiescie-i országu-ton, a 765 m. p. K^a-tól 1500X-re északra álljon készen.

A tábornok csoportja a támadást még virradat előtt megkezdi.

b) A 16. ezred a Golców 756 m. p. irányában támad, mihelyt *Molnár D. tbk. csoportjának támadása Jezowa Woda-ig előrejutott.*

c) A gróf Herberstein tbk. csoport, valamint a Daubner S. ezredes-dandárnok csoport maradáka: állásaikat okvetlenül tartják.

d) A hadosztálytüzérség ma, a sötétség beálltával a tüzérdandárnok által kiutalt állásokba vonul (az egyik 18. ágyúezredbeli osztály a Limanová-tól nyugatra eső Major körül; a 3. honvédayúezred a Lesniówká-tól észak-keletre húzódó magaslatnál mögött és a 18. ágyúezred másik osztálya a 607 m. p. magaslatnál). A hadosztálytüzérség a XII. 11. hajnali szürkülettől kezdve a támadást a legerőteljesebben támogassa.

e) Hadosztálytartalék: a 9- és 11. ezred egy-egy zászlóalja, XII. 11. délelőtt 7^h a Zalesie-i országu-ton a 607 m. p. tüzérségi állástól (Bezchleba őrnagy) nyugatra áll fel. Ott a rangidősb zászlóaljparancsnok veszi át a parancsnokságot.

3. Zalesie-nél báró Pielsticker százados alatt egy 3 századnyi lovas-csoportunk áll.

A Lengyel légió Pilsudski tbk. alatt (kb. 1000 főnyi gyalogság és 80 lovas) a máról-holnapra terjedő éjjel, Zalesie felől Jezowa Woda irányában állítólag támadó vállalkozást hajt végre.

4. Az alárendelt csoporttal állítólag az egész orosz VIII. hadtest áll szemben (*Megjegyzés:* a valóságban a valószínűleg megerősített orosz 15. hadosztály), még pedig a Salasz 909 trig.—Szarysz—Cieniawa—Golców 756 m. p.—888 házcsoport Jezowa Woda—Ostra Ga. 928 m. p. vonalban.

Ma délelőtt Kamienica-nál két ellenséges lovasszázadot állapítottak meg; Zabrzez-nél állítólag egy kozákhadosztály áll. (10. 0. vázlat.)

5. A 11. ezrednek Slopnice-től délre levő biztosító csapatai csak 6^h délelőtt és pedig akként vonhatók be, hogy ez a zászlóalj 7^h délelőtt mint hadosztálytartalék a fentebb közölt felállítási helyre odaérjen.

6. Összeköttetések:

a) Hadosztálytelefonosztag: hadtestparancsnokság Tymbark és a Królewskie-i plébánia; azután Królewskie-i plébánia és a Limanová-tól nyugatra eső Major, oda a 10. és 16. gyalogezredek részéről csapattelefon.

A hadosztálytelefonosztag építi a Slopnice-n át Pillepic ezredes mostani álláspontjához vezető vonalat és azt a 11. ezred előnyomulásának mérvéhez képest a Zalesie-től északra eső K^a-ig hosszabbítja meg; állomást a 11. ezred állít fel.

b) A Molnár D. tbk. és a 16. ezred közti összeköttetést mindkét csoport állandóan szorgalmazza.

7. A hadosztályparancsnokság délelőtt 8^h-ig a Slopnice—Królewskie-i plébánián, azután az attól keletre eső 548 m. p. magaslaton található.

8. A legközelebbi eligazítás ideje még bizonytalan, azért minden tüzérezred állandó rendeltetéssel 1—1 lovasított közeget vezényel a hadosztályparancsnoksághoz (Królewskie-i plébánia).

Ezt az intézkedést megkapják: gróf Herberstein és Molnár D. tbk.-ok, Nowotny A. és Daubner S. ezredesek, a 39. honvédgyalghadosztály ezredei és a hadosztálylovasság.

Hadfy Imre s. k. altb.”

Alparancsnoki intézkedések XII. 11.-re.

Hadosztály tüzérség:

A tüzérdandárparancsnok, a lengyel születésű derék *Nowotny Ádám* ezredesdandárnok, a Hadfy I. altb.-tól kapott beható szóbeli utasítás alapján jelölte ki a 3. hváe. és a 18. áe. számára felvonulási területüket, amely, a 10.b. és H.a. vázlatokból kivehetően, a másnapi támadás legközelebb elérendő főcélját, a *Golców-ot* negyedkör alakjában karolja körül és lehetővé teszi számunkra, hogy az ellenséges támadóállásnak ezt a pillanatnyilag különösen fontos kulcspontját átkaroló és szorosan összpontosított tüzérségi tűz alá vehessük majd.

A 10.b. vázlat szövegére való utalással, megjegyezzük, hogy a 10.b. vázlatbeli berajzolások XII. 10.-re vonatkozóan nem teljesen helytállóak, mert hiszen az utolsó (vég-)üteg csak XII. 11. délelőtt 5^h érkezik be állásába.

A 3. hváe. parancsnoka, *Loidin Henrik alezredes*, a 39. hvgyho. parancsnokság előbb közölt Támadási intézkedése, valamint a tüzérdandárnok utasítása alapján XII. 11.-ére a következőképp intézkedett:

„Támadási intézkedés

1914. XII. 11.-re.

(Az intézkedés délutáni kiadásának pontos idejét: nem tudtuk megállapítani.)

1.—4. a 39- hadosztályparancsnokság Intézkedése szerint.

5. A támadás támogatására:

az I. osztály (Ehrlich J. őrnagy) a Golców nyugati oldalán levő összes célokat veszi tűz alá és esetleg a Starawies II.-től délre eső területbe szór;

a II. osztály (Teimer O. százados) a Golców északi hegyoldalát veszi tűz alá és a Siekierzyna területbe szór.

Az utóbbi osztálynál a 16. gye. rajvonala közelébe előretolt ágyúszakasz pásztázza a saját rajvonalonk előtt elterülő mélységi terepet és azokat a tereprészeket, amelyeket Teimer századosnak személyesen megjelöltem.

6. Megfigyelő állásom: a 641 m. p.-on, ugyanott Ehrlich őrnagy és az I. osztály ütegparancsnokai is; Teimer százados és ütegparancsnokai a 629 m. p. tájékán.

7. A telefonösszeköttetés az osztályoktól álláspontomig: délelőtt 7^h 30'-re készen legyen.

Az I. osztályparancsnokság intézkedik, hogy az osztályállomástól Nowotny ezredeshez az 548 m. p.-ra 8^h délelőttig különvezetékű összeköttetés létesüljön.

8. Délelőtt 7^h-ra az összes parancsnokok álláspontjaikon legyenek.

9. Az Eligazítás átvételére holnap 8^h délelőtt az I. osztály egy altiszte jelentkezzék a hadosztályparancsnokságnál.

A Támadási intézkedést a két osztályparancsnokság kapja meg.

Loidin s. k. alezredes."

A 18. é. XII. 11.-re hasonló értelemben intézkedett.

Molnár D. tbk., a 77. dandár parancsnoka, Slopnice déli kijárata közelében XII. 10. este intézkedett a másnap támadásra.

A *dandár volt parancsnoka*, emlékezetből, a következők szerint részletesen eseteli *intézkedés kiadását* és teszi meg *néhány megjegyzését*:

„Egy emeletes vendéglőben jöttem össze alparancsnokaimmal. Jelen voltak: *Pille pic Rezső* ezredes, a 11. ezred parancsnoka három zászlóalj parancsnokával (III. Ducsay őrnagy, II. Horváth Imre százados és I. Nagy Sándor százados), továbbá *Jankovich Ferenc* alezredes, a 9. ezred parancsnoka, segédtisztjével.

A Królewski-en szállásoló 9. ezrednek $\frac{1}{2}$ I. zászlóalját, *Koós Gyula* őrnagy alatt délután 11^h 30' útbaindítottam Slopnice-n át az országon,

azzal a paranccsal, hogy az előőrsön levő 11. ezred II. zászlóalját (Horváth Imre százados) elérve, ott Pillepic ezredes parancsnoksága alá lép.

Emlékezetem szerint a 9. ezredbeli zászlóalj parancsnokok közül az intézkedéskiadásnál csupán Koós őrnagy volt jelen, de lehetséges, hogy ő sem volt ott.

A 77. dandárnak XII. 11.-i *megkerülő előnyomulása* során bekövetkező egyes mozzanatok indokoltá teszik, hogy Pillepic ezredest, valamint a rangban ő utána következő helyettesét, Koós őrnagyot, ezt a két kiválóan derék és értékes törzstisztet röviden már itt jellemezzem:

Pillepic kitűnő ezredparancsnok, feltétlenül megbízható, kiválóan erélyes vezető, akinek egészségi állapota eddig csupán egy ízben, a Szanmenti harcok alatt rendült meg idegzetieig bizonyos fokig, amely múlt bajának azonban XII. 10. már nyoma sem volt többé: úgy ismertük, mint testileg-lelkileg nagyszerűen edzett, bizakodó természetű vérbeli katonát, akire a legnehezebb feladatot is nyugodtan rábízhattuk. A XII. 11.-i fölötté fáradalmas megkerülő előnyomulás izgalmai azonban az ezredest annyira kimerítették, hogy XII. 11. déltájban pillanatnyilag szolgálatképtelenné válva, arra kényszerült, hogy az Ostra Ga. magaslat elérése után támadócsoportja parancsnokságát helyettesének adja át. Altalános nagyrabecsülésnek és szeretetnek örvendett kiválóan derék bajtársunk 1926. X. 19. mint altábornagy elhunyt, miután az 1915. IX. 16.-i Strypa-menti egyik fényes fegyvertényeért, akkor már mint a 73. hvgydd. parancsnoka, a Katonai Mária Terézia-Rend lovagkeresztje elnyerésére tette magát érdemessé.

Koós Gyula őrnagyot rendkívüli erélyességeért és csapatvezetői ügyessége miatt mindig nagyra becsültem, benne különösen megbíztam és ez volt indító oka annak, hogy őt zászlóaljával a XII. 11.-i előnyomulásnál all. ezred élére állítottam volt oda.

Intézkedéskiadásomnál a hadosztály Támadási intézkedés megbeszélése során kiemeltem, hogy hozzánk legközelebb, állítólag, az *Ostra Ga.-a* van ellenség, tehát legkésőbb az országútról a Cichon—Ostra Ga.—jezowa Woda magaslatlátra való bekanyarodás után már számítanunk kell az ellenséggel való összeütközés lehetőségével. Arra is felhívtam a figyelmet, hogy a hadosztály Támadási intézkedés 2.a. pontja értelmében nekünk *végig* az említett *magaslatláton* kell támadnunk és az ellenséget visszavetnünk.

A *csoportosítást* a következők szerint rendeltem el:

Pillepic ezredes támadócsoportja, a Koós zászlóalj és egy 9. hue.-beli szakasszal mint elővéddel, az országúton a 765 m. p.-nál tér le a

Cichon—Ostra Ga.—Jezowa Woda magaslatlátra; főcsapata: a 11. ezred I. és III. zászlóaljja. Indulás: az *elővéd* XII. 11. délelőtt 1^h a Slopnice-től délre eső 479 m. p. hídtól; a főcsapat éle ugyanerről a helyről délelőtt 2^h indul.

Jankovicb alezredes a 9. ezred II. zászlóaljával (Kovács István százados), az előmenet alatt hozzácsatlakozó 18. ágyúezredbeli szakasszal és később a 15. hue. $\frac{1}{2}$ I. századával: *dandártartalék*; a Pillepic támadócsoport végét negyedórai időközzel követve, a 765 m. p. nyereg K^a-hoz menetel és ott akként áll fel, hogy akár Zalesie felé (orosz 2. lho.?), akár a Cichon irányában bevethető legyen.

Horváth Imre 11. ezredbeli százados a maga II. zászlóaljával és a 9. ezred %HI. zászlóaljával (Nyékhegyi Ferenc százados): *hadosztálytartalék* az országúton, a Bezchleba 18.-as II. ágyúosztálytól nyugatra. Délelőtt 7^h a helyén legyen.

A *dandárparancsnokság* délelőtt 5^h körül érkezik fel a 765 m. p. K^a-hoz.”

Ezek után a 77. dandár volt parancsnoka *még* a következőket jegyzi meg:

„A hadosztályparancsnoksági Támadási intézkedés a Zalesie—Tybark-ot fenyegető *orosz 2. lovashadosztályról* csupán oly értelemben emlékezik meg, hogy Zabrzez—Kamienica-nál (10. 0. vázlat) állítólag egy „kozák(?) hadosztály *ill.* Hogy jön-e vele *ellenséges gyalogság* is és mily erejű: erre vonatkozólag XII. 10. estig nem volt hírünk. Amikor 2^h délután tájban a 39. hadosztályparancsnokságnál Hadfy I. altb. Támadási parancsát megkaptam, az orosz 2. lovashadosztály fenyegető közeliétéről egyáltalán szó sem esett köztünk. Csakhogy előzőleg, amikor XII. 10. déltájban, a vasútról jövet, Tybark-ról Slopnice-re kocsizva az 548 m. p. körül nagyobb csoport lóról szállott lovasságot láttam és kérdezősködésemre azt a választ kaptam, hogy Bauer V. tbk. áll ottan a 8. lovasdandárral, hogy a Kamienica felől várható erős orosz lovasság esetleges támadását kivédje; továbbá, mert a hadosztálytartalékot ide, a 765 m. p. nyereg szomszédságába állították oda: ezen eléggé hangosan beszélő tények alapján az az érzésem támadt, hogy a Cichon—Ostra Ga.—Jezowa Woda magaslatlát mentén elrendelt támadásomon kívül, hallgatagon *az is feladatommá vált*, hogy az ellenség előretörését Zalesie-n át Tybark felé megakadályozzam. Ez a megfontolás indított arra, hogy dandártartalékkal egyelőre a 765 m. p. nyereg

menjek előre és annak biztos kézbentartásáról gondoskodjam, amely elhatározásomat a 39. hadosztályparancsnokság is — minden további megjegyzés nélkül — jóváhagyólag tudomásul vette.”

Daubner S. ezredesdandárnok a 39. hadosztály Támadási intézkedéséből kifolyólag, feljegyzései szerint röviden csupán ennyit mond: „A 78. honvédegyalogsdandárparancsnokság az alárendelt csapatokra vonatkozólag még a XII. 10. este intézkedett.”

Gróf Herberstein tbk., a II. alvédőcsoporthoz tartozó parancsnoka feljegyzéseiben XII. 10.-ről így emlékezik meg:

„A XII. 11.-re elrendelt támadásra tekintettel és avégből, hogy az én Jabloniec-i gyenge védőszakaszomat a küszöbön álló harcra akcióképesebbé tegyem: estefelé írásos paranccsal elrendeltem, hogy *Bauer V. tbk.* csoportja, a 8. Idd. (9. és 13. hue.) *váltsa jel a Baintner E, őrnagy* védőszakaszában már XII. 7. este óta ott levő 10. ezred- és 3. hvhue.-beli századokat (J⁶Δ¹!” és ^A.). A felváltásnak XII. 11. még virradat (kb. 7^h del.) előtt kellett megtörténnie és azt *délelőtt 6^h-ig be kellett fejezni.*

A felváltás után *Bauer tbk.* *Baintner őrnagy*tól átveszi az I. védőszakaszparancsnokságot, mire utóbbi felváltott huszárszázadaival *Zamiescie*-re menetel és ott ez a csapat *Markovits K.* ezredesnek, a 10. hue. parancsnokának parancsnoksága alatt az én alvédőcsoporthoz főtartalékát képezi. Jelszó: XII. 11.-re: ‚Radetzky‘; jelhang: ‚Vorwärts!‘”

Bauer V. tbk. a felváltási parancs vétele után azonnal kiküldte *Ghyczy József* főhadnagy-dandárvezérkaritisztjét *Limanová*-ra *Baintner őrnagy*hoz, hogy utóbbival a felváltás közelebbi módzatait megbeszélje. Ennek alapján *Bauer tbk.* 10.-én este oly értelemben rendelkezett, hogy a felváltást eszközöző ezredek (az egész 4 századnyi 9. ezred és a 13. huszárezred 4 százada) délelőtt 5^h érkezzenek oda *Baintner őrnagy* álláspontjához, *Limanova* délkeleti kijáratához (az U. 1. — úrilak melletti délkeleti helység-kijárat); a 13. huszárezred többi 2 századának *Tömöry őrnagy* ezredparancsnok alatt mint *Bauer V. tbk.* I. védőszakasza tartalékának ugyanoda délelőtt 6^h-ra kellett beérkeznie. A felváltásnak virradat (7^h del.) előtt kellett megtörténnie és 6^h délelőttig be kellett fejezve lennie.

Szlavnich György százados, a 13. huszárezred ezredsegédtisztje szerint az elrendelt felváltást senki sem tekintette holmi „harcászati” ténykedésnek, hanem egyszerű automatikus csapatfelváltásnak csupán.

A felváltó 8. lovasdandár két ezrede az alábbiak szerinti csoportosítást és indulási időket, valamint bevetési irányokat rendelte el:

a) A 13. hue. három csoportban megy felváltásra (10.b. és 1 l.b. vázlat): Spilka százados az I. oszt. 2. és 1. századával 4^h délelőtt indul el Zamiescie-ről és a műúton lovagolva, a Baintner védőszakasz 2. és 3. alvédőszakaszát váltja fel, illetőleg erősíti meg és pedig a 2. század (Bernolák J.) a műúttól délre a 10.-es 5. század helyébe megy, az 1. század (Prónay P.) pedig a műúttól északra eső részt erősíti meg.

Prónay Pál a maga századjára vonatkozólag tett XII. 10. esti intézkedéséről így emlékezik meg Naplójában:

„Hajnalra kiadtam a pontos parancsot arra nézve, hogy ezúttal kik maradnak majd a vezetőkllovaknál; kiadtam a parancsot az etetésre és nyergelésre s az összeállást délelőtt 3^h 30'-re, az indulást pedig 4^h-ra parancsoltam. Nekünk, 1. századbeli tiszteknek közös kvártélyunk volt, amelyből előző éjjel a cselákokat kivertük. Tisztjeimmel, báró Liphay Antal, Lamm Bertalan és Brezorad hadnagyokkal végre hosszú idő után megint egyszer tisztességes, meleg vacsorához jutottunk és egy pohár hazai pezsgő is akadt hozzá. Legénységünk is rendesen megvacsorált.”

A következő csoport:

Cserhalmi Jenő őrnagy a II. oszt. 4. és 5. századával, Spilkával egyidejűleg elindulva, a Jabloniec-gerincen húzódó taligaút mentén nyomul elő és a 10.-es 2. század balszárnyát váltja fel.

Végül a harmadik csoport:

Tömöry őrnagy ideiglenes ezredparancsnok ezredének 3. és 6. századával és az utászszakasszal 5^h délelőtt indul Zamiescie-ről és a műúton Limanova délkeleti kijáratához lovagol, ahová, mint Bauer tbk. védőszakasz-tartalékának 6^h délelőtt kell beérkeznie.

b) A 9. hue., Muhr O. ezredes alatt, egy csoportban, 3^h 30' délelőtt indul el Królewski északi kijáratától, azzal a meghagyással, hogy az 1. alvédőszakaszbeli 3. századot váltsa fel (3. hvhu. 3. század, a 10. hue. 2. század zöme és a 10. hue. 4. század).

[Az az általában elterjedt verzió, mintha a 9. hue.-hez 13. hue.-beli részeket csatoltak volna oda, csak tévedésen alapulhat, mert a csatárésztvevőktől nyert adatok szerint a felváltó csapatok a fentrészletezett csoportosításban indultak el a Limanova-i védőállásba, négy külön-külön, önállóan menetelő csoportban.

A 11.b. vázlat némely adata további helyesbítésre szorul: a „Thun” és „Steiger” nevek felcserélendők; a „Gréger” név „Grézer”-re helyes-

bítendő és végül a 9. hue. géppuskás osztagánál a „Szántay J.” név törlendő és helyébe „Cserhalmy Z. százados” írandó, aki a két géppuskásszkaszból (Szántay J. százados és Babies hadnagy) álló 9.-es géppuskásosztagot vezényelte. *Radoychich Lajos* százados nem a berajzolás szerinti helyen állt, hanem a Brokes I. százados jobb (nyugati) szárnya mögött, merőlegesen Brokes frontjára, még pedig *arccal a „c” és „b” erdő parcellák felé!*

A 8. Idd. számára a XII. 10-iki harmadik csatanap tudvalevőleg teljes pihenőnapot jelentett, ellenséges tüzérségi lövetésben sem volt része s így teljes testi-lelki frissességben, gyanútlan buzgalommal vágott neki másnap korahajnalban a reá háruló egyszerű, közönséges felváltásnak tetsző feladatnak, amelyről XII. 10. este a lovasdandárparancsnokság és a két ezred még csak nem is sejtette, hogy az utolsó csatanap emlékezetes délelőtti micsoda emberfölötti erőmegfeszítést és áldozatos odaadást követel majd vitéz huszárjainktól!

Baintner E. őrnagy, az orosz 15. hadosztálybeli gyalogsági tömegek és a nehéztüzérség támadásának kitett I. védőszakasz parancsnoka saját bevallása szerint XII. 7. este óta nem aludt. A XII. 5.-i Neu Sandec körüli harcok idejétől számítva, most már hatodik napja harcban álló huszár-csapatokra nagyon ráfért már a pihenés és megérthetjük, amikor *Hertelendy Miklós* 10.-es százados XII. 10. naplójában elpanaszolja, hogy „hat nap óta nem jött le a csizma a lábamról.”

Megérthető továbbá, hogy az állásban levő huszárszázadok nagy örömmel vették az Eligazításnak azt a hírért, hogy XII. 11. reggelre felváltják őket. Csupán a 3. honvédhuszárezredbeli hősiés Diószeghy 3. század kérte, hogy továbbra is állásában maradjon. Ezt a századot persze ellenséges tüzérségi tűz egyáltalában nem érte.

Baintner E. Őrnagy az emberi gyengeséget ismerve, a XII. 11-iki felváltást szabályozó írásos parancsában sok emberismeretről és finom lélektani érzékről tanúskodó módon intézkedett. Nehogy valaki is a felváltás zúrvárában jóhiszeműleg visszamenjen állásából, mielőtt abban felváltották: *Baintner* parancsában azt mondta, hogy a felváltó 9—es és 13.-as huszárszázadok „*délelőtt 6^h érkeznek oda az állásokba*” és *csak ezután történik a jelváltás.*

A gróf Herberstein tbk. alvédőcsoport tüzérsége, a *Kiss Ferenc százados lovastüzércsoport* részletes helyzete XII. 10. estig változásokon ment keresztül, amint erről már szó volt.

Ugyanis, amint ezt a Kágerer lovasüteg (1. hadsereg) tekintetében részletesen már előadtuk, ez az üteg — miután az orosz nehéztüzérség áruulás

folytán helyét felfedezte — kénytelen volt állást változtatni és pedig a 11.a. vázlat adatai szerint Sowliny-tól nyugatra ment állásba. Ugyanez történhetett a 4 lovasüteggel is, amely a Nafta Finomító-tói délkeletre eső T. é. (tégla-égető) tájékára ment vissza, de idevonatkozólag nincsenek közelebbi adataink, csak az üteggállás pontos helyét ismerjük.

A Limanová-tól keletre működő 3 lovasütegből egyedül a - Schoinz főhadnagy lovasüteg maradt meg XII. 10. este is a helyén. Ezt az üteget maga a lovasüzérsorozat parancsnoka, Kiss Ferenc százados úgy vonultatta állásba, hogy abban még akkor is megmaradt, amikor az oroszok, megint árulás útján, helyét már felfedezték.

A Limanová-tól nyugatra levő két lovasütegünk változatlanul állásában maradtak.

A Kiss Ferenc százados lovasüzérsorozat XII. 10.-i jeles támogató közreműködéséről már korábban volt szó. A lovasüzérsorozat a 39. hvgyho. tüzérségének beérkezése után is megtartotta eddigi, ismeretes önálló főfeladatát: a II. alvédőcsoporthoz tartozó védőerők legkiadósabb támogatását.

*

2. A LIMANOVA—MLYNNE-I FŐCSOPORTPARANCSNOK XII. 10. DÉLUTÁNI CSAPATVEZETŐI TEVÉKENYSÉGE.

Arz aítb.-ot XII. 10. a főcsoporthoz egész nap kisebb-nagyobb heveséssel zajló Limanova-i csata izgalmas vezetése mellett, különösképpen három kérdés foglalkoztatja:

a Zalesie-n át fenyegető, ismeretlen összetételű és erejű orosz lovas-hadosztály holléte; azután:

a fölötte gyenge puska- (karabély-) létszámú megerősített 10. lovas-hadosztály már-már alig elodázható felváltásának ügye, amely seregest XII. 5. óta, XII. 8. kezdve Herberstein tbk. kitűnő vezetése mellett most már 6.-ik napja teljes sikerrel áll szemben az orosz túlerővel; végül:

a Raymann kombinált dandár alkalmaztatást módjának fontos kérdése, amely seregestnek két gyalogezrede a XII. 10.—11.-re hajló éjfélkor kezd meg Dobra-i vasúti kirakását s azt előreláthatólag XII. 11. délelőtt fejezheti be.

*

A Zalesie felől fenyegető, izgató veszély érzetében, Arz XII. 10. dut. újabb parancsot küld a P'telsticker lovascsoporthoz, noha az ma hajnalban már megkapta a 39. hvgyho. számára XII. 11.-re szóló hadtestparancsnoksági

Támadási intézkedést, amely kellőképp szabályozza Pielsticker magatartását is. A VI. hadtest parancsnokságnak ez az újabb *Intézkedése így* szól:

„Op. Nr. 410/28.

Tymbark, 1914. XI. 10., délután 5^h.

A Pielsticker százados lovascsoportnak, Zalesie-n. A lovascsoportnak továbbra is az a feladata, hogy a Dunajec völgyéből Zalesie-n át Tymbark-ra vezető országotat biztosítsa.

Felderítés: egész le a Dunajec völgyébe, annak megállapítása végett, vajjon vannak-e ott erősebb ellenséges erők, vagy azok onnét Zalesie felé nyomulnak-e elő?

A 39. hvgyho. holnap, XII. 11., a Zalesie-től északkeletre eső magaslatokon át előnyomulva, az ellenséges nyugati szárnyat támadja meg.

A lovascsoport ezt a támadást Kamienica—Zabrzez irányában biztosítsa, mivégből esetleg Kamienica-ig előre kell mennie.

VI. hadtestparancsnokság.”

*

A *Herber stein tbk.* alvédőcsoportot, a megerősített 10. lovashadosztályt az orosz 15. hadosztály főtámadócsoportja részéről *áttörés közeli veszedelme* fenyegeti, még pedig a Neu Sandec—Limanova-i műút mentén és különösen a Jabloniec-en át is. Herberstein ennekfolytán állásban levő négy huszárszázadát tudvalevőleg a 8. lovasdandárral XII. 11. hajnalban felváltatja (10 század, 2 géppuskásszakasz), de ez a csekélyke állásbeli erőszaporulat, az orosz gyalogsági tömegekhez viszonyítva a veszélyt éppenséggel nem csökkenti és Arz tisztában van azzal, hogy Herberstein-t mielőbb kiadósabban meg kell erősítenie és a megerősített lovashadosztályt, mihelyest erre alkalom nyílik, mielőbb fel kell majd váltatnia, amire talán már XII. 11.-én sor kerülhet. Herberstein különben erre vonatkozólag, tudtunkkal, semmiféle biztatást nem kapott. Mellesleg megjegyezve, Herberstein -nek talán a XII. 10.—11.-re hajló éjfél-től kezdve a vasútról Dobrá-n kirakó kombinált dandár jelenlétéről sincs még tudomása, mert a háború csodálatos jelenségei közé tartozik, hogy néha éppen a jó hír jár ólomlábon.

A Hadfy I. altb. csoportot a fentiek szerint Limanová-nál fenyegető orosz áttörés eshetősége mellett, Arz 4.5. *Lwho.-nál* Mlynne körül, a Lososina völgy mentén is ugyanaz a veszedelem áll fenn, egyforma mértékben.

A csapatvezetés „*elméleti*” regulái után igazodva, Arz-nak a XII. 10. déltől kezdve másnap délelőtt 9—10^h-ig kirakó kb. *egy teljes hadosztálynál erősítés bevetése* (a 77. dandár és a kombinált dandár két üteggel, hozzá

még a felvonuló teljes 39. hadosztálytüzérség) nem volt szükséges, hogy sok fejtörést okozzon neki: a szürke elmélet kívánalmainak megfelelően az egész erőt abban, az adott viszonyok között leghatásosabbnak ígérkező irányba kellett volna bevetnie, amely mellett Arz céltudatosan már XII. 8. lekötötte magát és amelybe a 77. dandárt — a Herberstein tbk. alvédőcsoport veszedelmes helyzete ellenére — már XII. 10. kora délután átkaroló támadásra kijelölték. De már az is merész kockázatot jelentett, hogy a 77. dandár a kirakás után nem Limanová-ra, hanem Slopnice-re kapott irányt. Arról meg éppen szó sem lehetett, hogy a teória kedvéért az egész hadosztálynyi erősítés egységesen átkaroló támadáshoz jusson bevetésre, mert úgy Limanova-i, mint Mlynne-i szegényes erőviszonyaink egyformán mielőbbi, legsürgősebb *közvetlen* támogatást követeltek.

Ezen az alapon juthatott Arz már XII. 10. dut. arra az elhatározásra, hogy a kombinált dandár ezredét, a *81. gyalogezredet* nyomban a kirakás után a műúton Zamiescie- és a Nafta Finomító-*η* át Limanová-ra, Herbersteinhez irányítja, minél a XII. 11. kb. délelőtt 10^h-kor Dobrá-ról útnak indult ezred déltájban, előmenetben Limanová-ra, kb. a H.a. vázlaton rajzolt helyzetet éri el.

A kombinált dandár másik ezredét, az *1. bosnyákezedet* és Raymann ezredesdandárnok *tüzérségét* Arz altb., ugyancsak a Nafta Finomító-*η* át, *Smekal altb.* rendelkezésére Lososina Grn.-ára küldte előre.

Ilyenformán törekedett arra, hogy a Limanová-nál és Mlynne-nél mindfenyegetőbb gátszakadásnak elejét vegye és ezzel az elrendelt átkaroló-támadás zavartalan végrehajtását biztosítsa.

Arz altb. újabb nevezetes önálló elhatározása:

Mialatt a Zalesie-től a Jabloniec-en és Lasková-n át (10. 0. vázlat) a 13. Lwho. északi szárnyáig kb. 25 km. hosszúságban elterülő „*Limanova-i csatatér*”-en az előzőekben ecsetelt események lejátszódnak: odafent a 4. hadseregnek Bochnia felé néző lökemocsoportjánál, *Lapanów* vidékén Roth altb.-ot Dimitriew részéről teljesen váratlanul, meglepetésszerűen súlyos visszacsapás éri, amelynek jelentőségére már a 10. 0. vázlatzövegben, valamint a jelen csatanapleírásnak legelején röviden reámutattunk. Ezt a *Lapanów-i csata*”-t későbbkövetkezően majd részletesen is ismertetjük.

Amikor XII. 10. a délután folyamán a Bochnia-i fronton elszenvedett részleges vereség keserve úrrá lett a lelkeken, ez az érthető pillanatnyi ideg-

béli letöröttség elkerülhetlenül Roth altb.-on és a 4. hadseregparancsnokságon is erőt vett, amint ez az akkori Arz altb. főcsoportparnok háborús könyvének most lentebb következő idézetéből kitűnik, míg ugyanakkor *Conrad* az ő nagy művében, a sorok között sokatmondó alábbi egész rövid nyilatkozatban foglalja össze a Lapanów-i balsiker súlyos következményeit:

„December II.-ére a 4. hadsereg összes részei azt a parancsot kapták, hogy állásaikat tartsák” —, mert a Bochnia-i offenzíva bevallottan megfeneklett.

Arz altb. az alábbiak szerint nyilatkozik arról a közte és Roth altb. között felmerült újabb nézeteltérésről, amely végül is arra vezet, hogy a XII. 8.-i hadászati és harcászati felfogásához megingathatlan szívóssággal ragaszkodó Arz „*parancs ellenére*” megmarad kezdettől fogva hirdett *támadó elhatározása* mellett:

„XII. 10. este a Lapanów körüli balsiker következtében keletkezett legmagasabb fokú lelki feszültség közepette megtudtam érteni Roth-ot, amikor arra adott parancsot, hogy:

északi szárnyam egy újabb tehermentesítést kíséreljen meg, továbbá, hogy:

déli szárnyam ássa be magát és a megszállott állásokat tartsa, annál inkább, mert megtudtuk, hogy Szurmay altb. ½38. hadosztálya, az oroszokat visszanyomva, ma állítólag a Neu Sandec-től kb. 10 km.-re délkeletre eső Frycowa-ig jutott előre.

Én azonban, Roth altb. azon *parancsának ellenére*, amely déli szárnyam számára a védelmet írta elő, megmaradtam azon korábban kialakult elhatározásom mellett, hogy a döntést az ellenséges déli szárny ellen az általam Hadfy-nak már ma 9^h délelőtt tájban megparancsolt módon végrehajtandó *átkarolótámadással* kierőszakoljuk.”

Nevezetes dolog, hogy sem Roth, sem a 4. hadseregparancsnokság, sőt valószínűleg Conrad sem hagyták jóvá Arz-nak a kapott „parancs ellenére” elhatározott és végrehajtott támadó szándékát, azt határozottan ellenezték is, de meg nem tiltották s az ő saját felelősségére történő vállalkozását inkább hallgatólag kelleltenül megtűrték.

így hallottuk nemrég az esetet magától az akkori Arz altb.-től, akit aztán a másnapi, XII. 11.-i döntő győzelem a legfényesebben igazol. Rendkívüli éles elméjéből és acélszilárdságú akaraterejéből kisarjadzott ez az ő újabb, *merészen önálló elhatározása*: a győzelmes Limanova-i csatavezetés egyik legszebb, legértékesebb mozzanata gyanánt magaslik ki előttünk, amely a legteljesebben megérdemli, hogy azt különösen a magyar hadtörténelem

is *báró Arz altb.* vezéri lánghelméjének nagyszerű megnyilatkozásaként a legnyomatékosabban minden időkre megörökítse lapjain.

A Limanova-i csata *harmadik napjának mérlege*: legvégül kerül ismertetésre.

*

3. A XII. 10. ÁLTALÁNOS HELYZET RÉSZLETES ISMERTETÉSE, ESEMÉNYEK, INTÉZKEDÉSEK.

(8.a., 10. 0., 10.b., H.a., 11.b. és 15. vázlat.)

A *Téli nagycsata* szemszögéből látott *XII. 10.-i általános helyzet* grandiózus méretű, mozgalmas képsorozatként tárul elénk (15. vázlat). A vázlat az évvégi helyzetet tükrözi vissza, ezekből adatai csupán a XII. 10.-re vonatkoztatott értelemszerű változtatással lehetnek helytállóak.

Egymillió szövetséges harcos áll kétmilliónyi orosz ellen, akinek tömegeit, az orosz *Gőzhangert* november hó végével „megállítottuk”, amely sokat vesztett eredeti félelmetességéből, mert lángeszű hadvezéreink mintegy derékban kettétörték: „északi felerésze” (1., 2. és 5.) *Hindenburg*-, „déli felerésze” pedig (4. és 9.) *Conrad* állandó „hatáskörébe” került: szinte megsztotztak a Gőzhangeren.

Előbbinek három hadsereggel *Russki.* az északnyugati arcvonal parancsnoka az ellenfele, *Conrad*-nak pedig a délnyugati arcvonal parancsnoka: *Ivanow*, az orosz 3., 8. és 11. hadsereg beszámításával öt hadsereggel.

A Limanova—Lapanów-tól Krakó-, *Czensztochowa*-, *Belchatow*- és *Lodz*-on át *Lowicz*-ig terjedő, kb. 400 km. hosszukterjedésű főcsatavonalban ezidőszerint már csupán a szárnyterületeken: *Limanova*—*Lapanów* és *Lodz*—*Lowicz* körül tumbol a nagycsata. Átütőerejű siker ugyanis az adott viszonyok között csakis itt várható. A két nagy hadvezér ezekre a döntőpontokra tömörítette oda a főerejét, ide vont minden másutt nélkülözhető csapaterejét. *Ezekre* a csataterekre, a Téli nagycsata december havi gyújtópontjaira összpontosul minden szenvedélyes győzniakarásuk.

A csataszárnyakon belül eső, december eleje óta mindinkább elnémult *mellék-csatatereken* általában legfeljebb lekötő-halogató harc folyik. Némely helyen teljes harcshüvely állt be (4. és orosz 9. hadsereg). Ezek a seregek most már inkább csak arra jók, hogy állásuk tartása mellett a hadvezér számára „reservoir” gyanánt szolgáljanak és hadosztályaikat a szükséglethez mérten elszállítsák tőlük.

Hindenburg-nak és Conrad-nak ezúttal sincs közös fővezérletük, sőt külön megállapodást sem kötnek. De mindakettőnek meg van a maga határozott, világos nagy *hadicélja*, amely a vezértárs céljával természetes módon összevág. A tisztán látott célok mellett pompás szabatossággal egymás kezébe dolgoznak: ezért van ezúttal is nagy hadászati sikerük.

Hindenburg a XII. 6. elfoglalt Lodz-ra támaszkodva, a Bzura-menti *Lowicz* birtokára törekszik,

Conrad pedig *Bochnia*-a át, eredeti hadműveleti szándékának megfelelően, az orosz 9. hadsereg déli szárnya ellen támad.

A hadvezérek közös *végcélja*, hogy az orosz főerő északi, illetőleg déli szárnyát átkarolással megverve, a Gőzhengert most már „*visszagördülésre*” *kényszerítsék*,

*

A *szövetséges seregek* a Téli nagycsata keretében XII. 10. így csoportosulnak:

A *mellékhadszíntereken* alkalmazott erőink (a Pflanzler csoport és a Kelet-Poroszország-i német haderők) ellenfelüket lekötve tartják; a főhadszíntér eseményeire nincs befolyásuk.

Conrad főhaderejét a következő támadó, illetőleg lekötő seregek alkotják:

az orosz 3. és 8. hadsereg ellen *támadó 3. és 4. hadseregünk*, küzdelmes harcban Lapanów és Limanova körül. Utóbbi seregünket e napon Lapanów táján súlyos visszacsapás éri, amely jelentékeny területvesztéssel jár; támadása megfeneklik. Ennek a mi kiváló hadseregünknek enapi izgalmas eseményeit későbbkövetkezően részletesen ismertetjük, szoros szervi összefüggésben a Limanova-i csatával.

Az 1. és a n. *Woysch* hadseregek Conrad *lekötőcsoportját* képezik:

1. *hadseregünk*nél XII. eleje óta szünetel a harc és Dankl a maga kötelékeiből fokozatosan kb. 7 gyaloghadosztályt adott le Conrad rendelkezésére;

a n. *Woysch* hadseregnél — benne a mi magyar 2. hadseregünk — XII. 10. csupán tüzérségi és járőrharc.

Hindenburg 9. hadserege (18 gyho.): általános támadásban *Lowicz* ellen; előhaladása ma is akadozik és megint újabb tüzérségi előkészítésre van szüksége.

*

A Conrad és Hindenburg vezette *támadóhadműveletek* XII. 10.-i *összképe* így fest: *Lapanów* és *Lowicz* körül a főerőknél válságos megakadás

— akadozás állott be; *Limanová-tól* Arz altb. főcsoportja XII. 10. este készen áll arra, hogy a megállított orosz VIII. hadtest ellen XII. 11.-én ellentámadásba menjen át.

*

Conrad XII. 10.-én:

A Lapanów körül reánszakadt balsiker napja Conrad szerint megint egyike volt azoknak a borongós napoknak, amelyek kemény próbára tették türelmét és higgadságát. Mindenfelől csupa kedvezőtlen hír, amiket izgalom nélkül kellett tudomásul vennie, bármennyire bántotta is egyik-másik olyan dolog, ami el lett volna kerülhető (3. hadsereg). Lelkiegyensúlyát nem volt szabad elvesztenie, bizakodásának nem volt szabad megrendülnie, hogy az események hidegvérű irányítását továbbra is erősen kézben tarthassa.

Az első rossz hírek már korareggel érkeztek, a Balkán-i hadszíntérről: *Szerbiá-bdiİL* meglepetésszerűen katasztrófa állott be (1. vázlat). Délelőtt 7^h 30' ugyanis *Potiorek tbszgy.* táviratilag jelenti:

„A XV. és XVI. hadtest Sabac-ra (a Drina betorkolásától keletre) kényszerültek hátrálni. Három hétre van szükségük, míg újból talpraállnak. Az 5. hadsereg (Frank gytk.) hídfőszerű állásban Belgrád-tói délre marad vissza. Potiorek tbszgy. és a 6. hadseregarancsnokság holnap, XII. 11.-től kezdve Pétervárad-on székel.”

Ez a nagyarányú visszavonulás kétségtelenül komoly katasztrófát jelentett, amelyről Conrad ezeket írja:

„Így végződött a külügyminisztérium befolyása alatt lezajlott szerb hadjárat, amelynél hadrendileg az orosz hadszíntéri főhaderőhöz tartozó s ott keservesen hiányzott csapatokat használtak el a szerbek elleni harcokban. Ezek a csapatok most széjjelverten ott álltak a Száva partján, annak a drasztikus bizonyosságával, hogy micsoda kárral jár, ha katonai műveletekbe illetéktelen tényezők avatkoznak bele.

Ha a szerbeknek megvan a hozzávaló erejük: ez veszedelmes következményekkel járhat (Budapest).”

Conrad most már, anélkül, hogy Potiorek eddigi „önállóság”-val tovább törődne: op. Nr. 5179. alatt *utasította a.* tábornagyot, hogy a balkánhaderő harcértékéről és erejéről jelentést tegyen és jelentse be, miképpen képzeleli magának a szerbiai hadjárat folytatását? Ezzel az eddigi „önállóság” véget ért.

Conrad lelkében már most el van rá szánva, hogy a Balkán-i csorbát kiköszörüli és a szerb ellenséget földre teperi. De persze ez most még csak a jövő zenéje . . .

A *Lapanow-i kudarc* déltájban érkezett hírére Conrad érthető módon nagyon a szívére vette, de azért a csüggedés egy percre sem lesz úrrá fölötte:

„Szívósan ragaszkodtam ahhoz, hogy ezt a harcot győzelmesen fejezzem be és azt további erővel támogassam és pedig mindenekelőtt a 4. hadsereg harcát.

Evégből az 1. hadseregpáncsnokság parancsot kapott (8.a. vázlat), hogy a Tschurtschenthaler altb. XVIII. hadtestet (a 43. és 44. gyaloghadosztályokat) vonja ki az arcvonalból és XII. 14.-ig Bendzin-től keletre helyezze készenlétbe, hogy az a 4. hadsereghez vasúton esetleg el legyen szállítható.

Nekünk, a mi helyzetünkben minden erőnköt meg kellett feszítenünk. Tagadhatlan, hogy ez a csapat számára rendkívüli megerőltetéssel járt.

Reánk köszöntött a tél, mély hó borította a hegyeket. De az ellenség is épúgy szenvedett alatta, mint jómagunk és, hiába, a háborúban fordulnak elő esetek, amikor a csapatvezetőnek a maga szájalóméretét el kell fojtania, pedig tudhatja, hogy a szívtelenség látszatának teszi ki magát.”

A *Boroevic* (3.) hadsereggel Conrad éppenséggel nincs megelégedve: arcvonala elől állítólag most meg már az orosz XXIV. hadtest is akadálytalanul nyugat felé vonult el. Szerinte:

„A 3. hadseregnek most már közel három teljes ellenséges hadtest zavartalan elvonulása szárad a lelkén és még sem jön úgy előre, mint kellene.”

Limanova—Mlynne miatt: *Yeschen* XII. 10. kora délelőtt, amikor a Roth seregcsoporttal még nem volt baj, mind türelmetlenebbé lesz. A 4. hadsereg eddig sikeres csatamenetét komoly veszedelem fenyegeti, ha Arz erői az orosz VIII. mind fenyegetőbb lökemét végkép meg nem állítják.

Conrad azzal kecsegtette magát, hogy a biztosra vett közeli döntősiker nagy hatással lesz majd a Róma-i, Bukarest-i és Szófia-i külügyi hivatalokra (1. vázlat), amelyeket az antant, a szerbiai katasztrófára való utalással, éppen most könnyen és érdemlegesen a maga előnyére befolyásolhat.

Tymbark-ról—Dobrá-ról XII. 10. délelőtt megnyugtató hírek érkeztek: az orosz VIII. hadtest ma eddig csak lagymatag támadókísérleteket tett. Conrad-ot ez a hír sem nyugtatja meg, attól tart, hogy a 4. hadsereg minden eddigi sikere kárba vész, ha az orosz VIII. hadtest előnyomulásának Arz főcsoportja biztosan gátat nem vet, amihez a 3. *hadseregnek* Neu Sandec-en át való mielőbbi közbelépése elengedhetlenül szükséges. Egymásután mennek tehát a táviratok Teschen-ből Kassá-ra, hogy Boroevic-et újból és újból

figyelmeztessék feladatára és arra sarkalják, hogy szorgalmazza a *Szurmay* altb. seregcsoport gyorsabb előrehaladását Neu Sandec-re. Pedig erre az ideges ösztökélésre — amint ezt korábbi közléseinkben ismételtén és nyomatékkal kiemeltük már — a valóságban semmi szükség sem volt, mert a rendkívül erélyes és tetterős *Szurmay* XII. 9. hajnaltól kezdve, amikor a Tyücz—Bártfa területből a Kamienica völgye irányában útnak indulhatott, amúgyis, bebizonyíthatóan minden emberileg lehető megtegye, hogy a *1/238. hadosztálllyal* Neu Sandec-et mielőbb birtokba vétesse. A legkevésbé sem *Szurmay*-n múltott, hogy ez csak XII. 12. délután következhetett be.

Amikor az *orosz XXIV. hadtest* Neu Sandec felé való előnyomulásának riasztó híre a látszat szerint beigazolódott: Conrad XII. 10. délután op. Nr. 5160. alatt parancsot küld a *3. hadseregnek*, azzal a meghagyással, hogy *Boroevic* feltartóztathatlanul a *Grybów—Gorlice—Zmigród—Dukla*-i műúton *túlmenően* nyomuljon elő észak felé. (8.a. vázlat.) Erre *Boroevic* bejelentette, hogy másnap, XII. 11. a fenti műútvonalat elérve, XII. 12. a *Krosno—Biec* útvonal elérésére törekszik, hogy onnét XII. 13. legalább 5 gyaloghadosztálllyal a kelet vagy északkelet felé visszavonulásban feltelezhető oroszokat oldalba támadja.

Conrad *Boroevic*-nek ezt a bejelentett szándékát op. Nr. 5169. parancsával jóváhagyólag tudomásul veszi.

*

A 4. hadsereg Lapanów-i támadásának megfeneklése,

1914. XII. 10., csütörtökön.

A Lapanów-i csata *hetedik* és egyben *utolsó* napja.

(10. 0. vázlat.)

Időjárás: meleg van, nagy a sár.

A fenti vázlat szövegére utalással, a *4. hadseregarancsnokság*, valamint a *Roth* altb. seregcsoport *vezetőségének* jellemzése mellett, rövid összefoglalásban felfrissítjük az 1914. XI. 26.—XII. 10. délelőtt 7^h-ig lefolyt sorozatos események korábbi ismertetését:

XI. 26.: Conrad emlékezetes elhatározása.

XI. 27.—*X/7. 3.*: A *Roth* seregcsoport *Tymbark—Dobra* körüli fejlődése és a *Bochnia* felé történő támadóelőnyomulás előkészítése.

Közben:

XII. 1.: *József Ferdinánd főherceg* gytbk., a 4. hadsereg kiváló tehetségű, vitéz fiatal parancsnoka meglátogatja az e napon *Jordanów*-ban

székelő Roth altb.-ot. A főherceg különösen a Komarów-i csatában szerzett magának jelentős érdemeket, amikor is mint hadtestparancsnok mesés vitézségű Tirol-i XIV. hadtestével az oroszok keleti oldalába meglepően előretörve, a diadalmas döntés egyik főtényezőjévé vált. Roth altb.-ot, utódját a hadtestparancsnokságban különösen nagyra értékelte. A főherceg látogatásáról *Roth* háborús könyvében *így* emlékezik meg:

„A főherceg kb. 2 óra hosszat tartózkodott nálam és a vezérkari főnökök jelenlétében megbeszélte velem a helyzetet és megemlítette, hogy seregcsoportparancsnokul leendő kineveztetésemet a HFP.-nál javaslatba hozta.”

Conrad ezt a kinevezést és egyáltalán egy, a 4. hadseregen belül való külön „seregcsoport” megalakítását kezdetben határozottan ellenezte és a főhercegnek fenti javaslatára még XI. 30. délután 8^h op. Nr. 4835. alatt a 4. hadseregparancsnokságnak elutasító *parancsot* küld, amely, ha végrehajtásra kerül, sok későbbi parancsnoklási fonákság elmaradt volna. A kivonatban közölt parancs így hangzik:

„A HFP. a 4. hadsereg offenzívájának sikerét, *így* a készenléthehelyezés, mint a végrehajtás szempontjából attól várja, hogy a rendelkezési egységeket céltudatosan, közvetlenül *maga a hadsereg parancsnokság vezet*i.

Ha a hadseregparancsnokság nem lát elég biztosítékot arra, hogy szándékait teljesen és célszerűen hajtsák végre: akkor annál inkább határozott utasításokat kell adnia, mert a meglepetésszerű oldalbalökésre irányuló tervbe vett hadművelet csakis a hadseregparancsnokság féltőgondossága intézkedése és erélyes közbelépése esetén eredményezhet átütő sikert.

HFP.”

Roth altb. fenti közlését így folytatja:

„A főherceg azonban végül mégis elérte, hogy reám vonatkozó javaslatát elfogadják, amikor aztán megjegyezte, hogy a vezetés részleteibe nem fog beleavatkozni, amit tényleg be is tartott.”

A Limanova—Lapanów-i csata folyamán, XII. 6.-tői kezdődően a főherceg mind több és több, *Conrad*-tól kapott seregtestet csatol oda Roth seregcsoportjához, míg a csoport végül egész „hadsereg”-gé nővi ki magát, amely XII. 10.-én 14 rendelkezési egységből (8 gyaloghadosztály, 2 önálló gyalogdandár, a Lengyel légió és 3 lovashadosztály) áll, amire vonatkozólag *Roth* altb. *így* nyilatkozik könyvében:

„A viszonyok folytán az a furcsa eset állott be, hogy, bár én voltam a rangban legifjabb hadtestparancsnok, mégis a 4. hadseregnek kb. $\frac{4}{5}$ -ét

parancsnokságom alá rendelték, miközben a 4. hadseregparancsnokság és az egyik rangidős hadtestparancsnok (Ljubicic) teljesen kikapcsolódtak.”

A *főhercegnek* az 1929. III. 8.-án ide vonatkozólag a Bécs-i hadivéltárhoz intézett átirata szerint a főherceg XII. 10.-ig azon okból nem rendelte el a mindinkább bővülő Roth seregcsoport átesoportosítását:

„hogya megadja ennek az érdemdús tábornoknak azt az elégtételt, amelszerint csoportja kitűnő harcászati vezetésének a napról-napra remélt csatasiker elérésével ő tegye fel a koronáját.”

A mi győzelmes, kitűnő 4. hadseregünk parancsnokságánál mindezek szerint parancsnoklási tekintetben egészen szokatlan, különleges viszonyok állottak fenn:

Roth maga mondja, tehát nem férhet hozzá kétség, hogy a vezetésből „a hadseregparancsnokság teljesen kikapcsolódott”; továbbá:

persze, ennek a teljes kikapcsolódottságnak megfelelően, a hadseregparancsnok a „csatasiker” dicsőségét is nem a maga számára követeli, hanem azt érthetetlen szentimentalizmussal legrangifjabb hadtestparancsnokára engedményezi, amihez hasonló jámbor önzetlenséget a hadtörténelem eddig nem ismert.

A mi Szabályaink szerint a „hadsereg vezérkarifőnöke” a hadseregparancsnokkal minden tekintetben és mindenért egyetemlegesen felelős. A fenti közlésekből több helyen kiütköző fonákságért tehát elsősorban a *4. hadsereg vezérkarifőnökét* terheli felelőség, akiről — nem-magyar nevét ám fedje homály! — *Roth altb.*, a főherceg említett XII. 1.-i Jordanów-i látogatására vonatkoztatottan, továbbfolytatólag szószerint a következő, egyenest *hihetetlen, elképesztő kijelentést* szegezi le háborús könyvében:

„Egyes pesszimista mindig és mindenütt akadt. így a megbeszélés befejezte után a hadsereg vezérkari főnöke a hadtestvezérkarifőnökhöz — oly hangosan, hogy jómagam is meghallhattam — értelemszerűen ezt mondta:

„Ne erőltessék meg magatokat! Hiszen nincs már mit tennünk, a hadjáratot már elvesztettük!”

Mi — folytatja Roth — nagyon csodálkoztunk e fölött a pesszimizmus *fölött*, amely azonban nem befolyásolt bennünket s nem csökkentette a győzelemben való bizakodásunkat és támadókedvünket.”

Hogy a tábornok-hadseregvezérkarifőnök felháborító defetista nyilatkozatát megtorolták-e, nem sikerült megtudnunk. De azt tudjuk, hogy a mi magyar seregtesteinknél ehhez hasonló erkölcsi megtévelyedés sohasem fordult elő.

XII. 3. Roth altb. az erős orosz lovasság és vele levő gyalogsága megszállta Limanova—Tymbark területet rövid, heves támadás után birtokba veszi, hogy így az egyetlen műton Chabówka felől Dobrá-n át előrejött hadosztályait az előnyomulásnál nekik kijutó útvonalakra Bochnia felé felkanyarodtathassa.

XII. 4. A Roth lökemcsoport részéről fenyegető átkarolás, sőt megkerülés veszélye ellenére, az orosz XI. és IX. e napon — a *Lapanów-i csata első napján* — délelőtt (6. vázlat) még mindig tétlenül ottállnak arccal nyugatnak, a Wieliczka—Wisniowa vonalban (10. 0. vázlat), szemben a mi Ljubicz seregcsoportunk által megszállt, előkészített védőállással.

Roth ellen e nap délelőttjén csupán a fentemlített orosz lovasság fejt ki némi ellenállást. Csak délután, a Lapanów felé hátráló orosz IX. hadtest bevette első orosz tartalékok ($\frac{1}{2}$ —1 gyho.) fokozzák a keleti szárnyunk előtt harcolva visszavonuló oroszok ellenállását, amely mostantól fogva egész támadóelőnyomulásunk alatt, XII. 4.—XII. 9. napról-napra mind hevesebb és makacsabb lesz.

Az orosz XI. Wieliczka felé zavartalanul ment vissza.

Roth ezidőszerinti hadműveleti célja: a Bochnia—Gdów műútvonal elérése; az idevezető négy átfutó menetvonalat annak idején a 10. 0. vázlatba berajzoltattuk.

A Rábá-tól nyugatra, a táborvár erődvonaláig terjedően, Roth-hoz igazodva a XI. és XVII. hadtest nyomul elő (Ljubicz seregcsoport).

XII. 5. A *Lapanów-i csata második napja*. Fontos rádióhír: az orosz VIII. hadtestparancsnokság a Kárpátok felől Neu Sandec-re érkezik, mire Conrad elrendeli a 45. Landwehr-, a 39. honvédegyalghadosztály és a Raymann kombinált dandár vasúti előreszállítását Tymbark—Dobrá-ra. Továbbá: Boroevic parancsot kap, hogy a 3. hadsereg, a 4. hadsereg támogatására, az orosz 8. hadsereg ellen „azonnal” támadásba menjen át. A valószínűségben ez a támadás csak XII. 8. veszi kezdetét.

Az orosz ellenállás változatlan hevességgel fokozódik.

XII. 6. A *Lapanów-i csata harmadik napja*. Állandóan mindinkább súlyosbodó, csupa arctámadás; nehéz támadó terep, amellyel csak a mi derék, vitéz alpesi csapataink képesek valamiképp megbirkózni. Az előrehaladás, Conrad és Roth minden szenvedélyes ösztökölése ellenére is lassú: az első három Lapanów-i csatanap folyamán (XII. 4.—6.) a Roth seregcsoport alig tett meg kb. 15 km.-t, amikor a 4. hadsereg többi, Bochnia felé néző részeivel egyidejűleg a Bytomsko—Zbydniów—Dobczyce—Swietnik Gr. stb. vonalat éri el (10.a. vázlat), e napon még mindig azzal az eredeti had-

műveleti céllal, hogy a Bochnia—Gdów műútvonalat birtokába vegye és ily módon átkarolóan a visszavonuló orosz seregsoport (XI. és IX.) *oldalába és hátába* jusson.

XII. 7. A Lapanów-i csata negyedik napja. Roth keleti szárnya, a német 47. hadosztály változatlanul heves támadásban, amely azonban a vitéz porosz seregtest minden kiválósága ellenére is Muchówka—Leszczina elélt megakad, mert Dimitriew gyorsan nagyobb erőt vont ide. Ellenben a 8. és 3. hadosztály az előlük kelet felé átkanyarodott oroszok (IX.) követése folyamán szintén kelet felé kanyarodnak fel, arccal az Alsó-Stradomka patak felé és annak nyugati partját érik el.

Roth az orosz IX. hadtestparancsnokság Védőintézkedésének birtokába jut, amelyből idejekorán megtudja, hogy az orosz IX. ma, XII. 7. a Chelm—Sobolów—Leszczina vonal körül védőállást foglal.

A 4. hadsereg XII. 7. esti helyzete: lényegileg ugyanaz, mint a 10. 0. vázlatban a XII. 10. estére vonatkozóan berajzolt helyzet.

A Limanova—Rzegocina területbe beérkeznek: a megerősített 10. lovashadosztály és a Smekal csoportba tartozó 45. Landwehradosztály.

A Boroevic hadsereg a Conrad által megparancsolt másnapi (XII. 8.) támadás megkezdésére készen áll.

A 8. és 3. hadosztály kelet felé végbement átkanyarodása folytán, Roth *új hadműveleti célja*: a *Brzesko—Bochnia-i útvonal* elérése; a támadásnak eddig a jobb szárnyon nyugvó súlypontja most már a Roth arcvonal északi (bal) szárnyára vándorol át, amelynek azonban korántsincs meg az a hadműveleti és harcászati súlya, amellyel a magas létszámú n. 47. hadosztály eddig a Lapanów-i arcvonal megingathatlan legerősebb keleti támpontját és támadó szárnyát képviselte.

A 4. hadseregsparancsnokság intézkedése XII. 8.-ára, kivonatossan:

„A 3. hadosztálynak Pogwizdów-on át Bochnia felé való előnyomulása mellett: átkaroló- és hátbatámadás a Leszczina—Muchówka-i ellenséges állás ellen.” Ez az intézkedés azonban, erőhiány miatt, lényegileg írott malaszt marad csupán.

Roth altb. XII. 7.—8.-ra hajló éjfélt előtt kivonatossan így intézkedik:

„Holnap az offenzívát erélyesen folytatjuk. A hadosztályok támadóirányai: a német 47. arccal északnak, a többi hadosztály az Alsó-Stradomká-n át kelet felé.”

XII. 8. A Lapanów-i csata ötödik napja; a Limanova-i első csatanap. A Roth seregsoport Lapanów körül súlyos támadásban, miközben az orosz

15. hadosztály Limanova ellen bevezeti támadását, az orosz 14. hadosztály pedig a Lososina völgyben Mlynne felé nyomul elő.

A seregcsoport hivatalos nyilvántartása szerint: a mindenfelől erősítéseket kapott Dimitriew már e napon félelmetes orosz túlerőben áll velünk szemben.

Roth abban bizakodik, hogy egy Lapanów körüli gyors, nagy siker Limanova helyzetére is megfelelő hatással lesz. Az orosz túlerőről ezt mondja: „De még ez az erőbeli aránytalanság sem befolyásolhatta győzni-akarásunkat, ellenkezőleg: fokozta azt, mert minél később következik be a döntés, az erők egymáshoz való viszonyának annál kedvezőtlenebbé kellett válnia.”

Arz altb. késő délután Tymbark-ra érkezik; fontos megbeszélése Roth-tal. A *Daubner dandár* XII. 8. délután 11.—XII. 9- délelőtt 7^h-ig Tymbark-on vasútról kirak.

E napon: Roth Lapanów körüli csapatai számos foglyot ejtettek és sok géppuskát, valamint bőséges hadianyagot zsákmányoltak.

A súlyos, tisztán arcbeli támadás azonban, az egész arcvonal mentén, a szinte óráról-óra fokozódó ellenséges ellenállás következtében már csak nagyon lassan nyer tért. Az elért vonal Bytomsko-ból kiindulva, Dl. Lakta—Leszczina—419 trig.—Sobolów—Buczyná-n át az Alsó-Stradomka torkolásáig terjed, ahol, a Rába nyugati partján a Kfitek seregcsoport gyenge előcsapatai csatlakoznak. (Kiindulási helyzet XII. 9.-re.)

A 4. *hadseregparancsnokság* délutáni intézkedése XII. 9.-re, kivonatosan:

„A Roth seregcsoport XII. 9—én a Bochnia—Muchówka területen álló ellenség ellen a támadást folytatja; a kelet felé néző jobb szárny (*Arz*) a Neu Sandec-i orosz VIII. hadtest támadását visszaveri.”

Roth altb. intézkedése, kivonatosan:

„Az offenzívát az eddigi feladatokkal és az eddigi irányokban folytatjuk. A 13. Landwehrhadosztály Rzegociná-n át a 661 trig, magaslatra vonul, ahol Smekal altb.-től kap további parancsot.

Arz altb. XII. 9. reggel átveszi a német 47. hadosztálytól jobbra (délre) lévő hadosztályaink fölötti parancsnokságot és — a Limanova—Nafta Finomító—Lososina Grn. területnek okvetlen tartása mellett — a Lososina völgyben és attól északra levő erőkkel a Dobrociesz általános irányban támad és az orosz 14. hadosztályt a Dunajec-re visszaveri.”

Roth altb.-ot XII. 8. este is szinte határtalan optimizmus tölti el és saját kijelentései szerint *vérmes reményekkel tekint* az offenzíva XII. 9.-i hatodik napja elé.

A Limanova—Lapanów-i, kb. 50 km. terjedelmű csatafronton a hadművelet súlypontja Lapanów körül van, ahol Roth döntésre törekszik. Limanova ezidőszerint mellékharcszintér, védő feladattal.

XII. 9. A Lapanów-i csata hatodik és a Limanova-i csata második napja. A Leszczina—419 trig.—Sobolów—Buczyna—Alsó-Stradomka torkolás vonalból a Krolówka—Pogwizdów—364 trig. magaslat irányokban elindított enapi súlyos arctámadás: a lassan haladó, fáradtságos előreküzdés jellegét viseli magán.

XII. 9.-én a Limanova-i csata második napján: a Jabloniec körül súlyos, de győzelmes védőharc, továbbá a 78. dandár nagyhasznú és hősie, bár sikertelen, veszteségteljes támadásai a Golców magaslatra.

Roth hadosztályai XII. 9. estig főharcvonalukkal csak a 10.a. vázlaton berajzolt f—e—d—c—b vonalig bírtak előrejutni, előretolt részek azonban az ellenség erős védőállását 100—150X-re is megközelítették. Az említett vonal és a táborvárig folytatódó Niezmanów—Niegowic—Wiatowice stb. vonal képezi a Bochnia-ra néző csatafront számára a másnapi, XII. 10.-i események alapjául szolgáló kiindulási helyzetet, amely nap, a hetedik Lapanów-i csatanap egyben ennek a *csatának utolsó napja is.*

Minden fenyegető tünet ellenére (Limanova), Roth-tól kezdve fel Conrad-ig mindenki amellet van, hogy a Bochnia-i támadóhadműveletet a győzelem kivívásáig folytatni kell. Pedig a XII. 8. és 9.-i támadás vonatott lefolyása megmutatta már, hogy a 4. hadsereg támadása tetőpontra jutott, erőszaporulatra egyelőre nem számíthat, viszont Dimitriew-hez annyi erősítés jött oda, hogy a lenyűgöző számbeli túlsúlyt valószínűleg már XII. 9. este elérte.

Roth altb.-nak szépen indult egész támadóhadművelete nem felelt meg a hozzáfűzött reményeknek: az orosz IX. hadtest ügyes hátrálással szerencsésen kivonta magát lökemcsoportunk oldalba- és hátbatámadása alól, amely hadművelet már pusztán fenyegető iránya által is arra kényszerítette ezt az orosz hadtestet, hogy XII. 4. helyzetéből, a Wieliczka—Wisniówa vonalból a kb. 25 km.-re hátra, keletnek eső Közép- és Alsó-Stradomka patak vonala mögé vonuljon vissza és ott várja be az orosz X. és XXI. hadtest előrejöttét.

A mellékharctérre vonult orosz XI. hadtestnek úgyszólván akadályoztatás nélkül, simán végbement visszavonulását az orosz IX. hadtest XII. 4. — XII. 7. tartott erélyes, önfeláldozó csatázása tette lehetővé.

Most már nem lehetett többé kétséges, hogy az oroszok XII. 7. elért fővédelmi állásukban döntő csatára állottak oda, hogy ott erősítéseiket bevárják. Ennek az orosz túlerőnek ellenünk támadásra való kirobbanása minden percben várható volt, aminek az volt a legbiztosabb tünete, hogy az ellenség, az *egész* Lapanów-i arcvonalon, minden eddigi szívósságán túlmenően a lehevesebb ellenállást fejtette ki.

Arz-nak Roth parancsára XII. 9. végrehajtott tisztán arcbeli támadása mégis váratlan sikerrel járt: a vitéz Bécs-i 13. Landwehradosztály estefelé — egy napra — rohammal elfoglalta a 613 trig. Kobyla magaslatot. Más biztató tünet nem mutatkozott számunkra, sem Szurmay, sem a 39. honvédgyalogadosztály közbelépésére XII. 10.-ére nem számíhattunk.

Roth altb. háborús könyvében, nemrég, még XII. 1. táján csodálatosképp nem azzal a szilárd bizakodással emlékezett meg az ő köztudomás szerint legelsőrendű XIV. hadtestbeli hegyi csapatairól, amely őt egyébként csüggedést nem ismerő, vérbeli optimistaként jellemzi:

„A csapatok hónapok óta nagy megerőltetések mentek keresztül és súlyos veszteségeket szenvedtek. *Hangulatuk ennekfolytán persze nem volt emelkedettnak mondható.* Mindazonáltal az ezredeket, bár létszámuk lecsökkent, kötelességtudás és áldozatkészség hatotta át.”

Ezek után egyenest csodaszámba megy, amit ezek a hősök XII. 4.-től kezdődőleg, szünetet nem tartva, mindmáig végbevittek. De a háborúeleji, régi, ösztönszerű, vad nekimenőkedv persze a derék alpesi csapatokból is jórészt kiveszett már és aligha tévedünk abban a feltevésünkben, hogy a legutóbbi egyheti szakadatlan, fáradtságos támadóharc végül is lelkileg és testileg kiuzsorázta azokat, éppen most, a legválságosabb időpontban, amikor a Dimitriew félelmetes túlerejével való leszámolás órája ütött.

A 4. hadseregarancsnokság XII. 10.-re szóló Intézkedése szerint *bizonyos jelekből* (repülő jelentések, fogolyvallomások, jelentések kelet felé menetelő vonatoszlopokról stb.) arra kellett következtetni, hogy az ellenség „valószínűleg előkészületeket tesz arra, hogy a XII. 9—10.-re hajló éjjel Tarnów felé *visszavonuljon*”. A valóságban azonban, amint az a vezetőség nem kis megdöbbenésére hamarosan kitűnt, az orosz 3. hadsereg főereje a Rába folyó és a Lapanów—Muchówka műútak határolta területen már XII. 9. este ütésre készen állott és másnap, fölényes túlereje érzetében,

kisebbszerű „Gőzhenger” módjára ellenállhatlan erővel nekirontott teljesen meglepett, gyanútlanul támadásra indult seregcsoportunknak.

A 4. hadseregparancsnokság és utána a Roth seregcsoport azzal az indokolással határozta el a támadást, nehogy a „visszavonuló” ellenségnek újabb állások foglalására időt és alkalmat engedjenek.

Különösen Roth szentül hitt a visszavonulásról szóló hírek és háborús könyvében, mint egy ízben közöltük már, még XII. 9. este is, az orosz visszavonulásra számítva, alábbi kijelentéssel él: „Remélhettük, hogy a XII. 10.-i döntés reánk nézve kedvező lesz.”

A mindinkább, óráról-órára súlyosbodó, lassú előrehaladású támadások bénító hatása és a Limanova-i veszedelem ellenére: *Roth* minden szavacselekedete *határtalan optimizmusát* hirdeti, egyértelműen *Conrad-dal*, akit türelmetlen, szenvedélyes győzniakarása ezúttal szintén a nyilvánvalóan *tülméretezett, minden áron való folytatólagos támadás* jóváhagyására ragad el, amely tülméretezésnek XII. 10. a csapat adja meg az árát.

A seregcsoportparancsnokságnak a XII. 9.—10. hajló éjfélkor kiadott, XII. 10.-re szóló Intézkedése ebben a parancsban csúcsondik ki: „A támadást délelőtt 8^h kezdettel folytatjuk!” A fenti „bizonyos jeleket” közölték a csapattal és a csoportoknak parancsuk volt arra, hogy ellenséges visszavonulás esetében az oroszot a legerélyesebben üldözzék, egyelőre azonban azt a feladatot kapták XII. 10.-re, hogy tüzérségi támogatással az ellenséghez közelebbre előredolgozzák magukat.

Meghagyás *Arz altb.* számára: a 89. Landwehrdandárral és a 13. Landwehrhadosztállyal Jakobkowice-re törjön előre és a 6. lovashadosztály csatlakozzék a támadáshoz, Herberstein pedig okvetlenül akadályozza meg az ellenség további előnyomulását.

XII. 10. A Lapanów-i csata hetedik és egyben utolsó napja; a Limanova-i csata harmadik napja.

Események, intézkedések.

A Roth seregcsoport Bochniá-ra néző arcvonalának súlyos vereségével végződő *Lapanów-i csata* képét nagy vonásokban elénk táró *10.a. vázlat*, amely

a XII. 10. egész napra terjedő eseményekről számol be: magyarázatra szorul.

Külön kell választanunk a csata megindulása előtti kb. 7^h reggeli kiindulási helyzetet és az abból folyó *délelőtti* eseményeket — az *esti* helyzettől és az azt megelőző *délutáni* hadműveleti részletektől.

Ehelyen általában a reggel s délelőtt végbement harcselekményeket stb. ismertetjük. A csatanap befejezéséről ellenben majd a Limanova-i

harmadik csatanap „*mérlege*” keretében számolunk be pontosabban, hogy ott a kettősnevű csata szoros hadműveleti és harcászati összefüggését kellőképp kidomboríthassuk.

*

Conrad:

A 3. (Boroevic) *hadsergebeli Szúr may seregcsoport* e nap délig csupán ½ 38. hadosztályával jutott el Neu Sandec határába, ahová pedig úgy Conrad, mint Roth az *egész* csoportot várva-várták már.

Nagy P. tbk. hadosztályával azonban XII. 12. délig tartóan Frycowa—Nawajowá-nál elakad, a Kornhaber hadosztály pedig Grybów-ra menet, a IX. hadtest harcába keveredik bele és vele vállvetve XII. 12. délelőttig sikeresen harcol az orosz XXIV. hadtest ellen, amelyet szerencsésen megakadályoznak abban, hogy az orosz VIII. hadtest fenyegető irányú oldalbatámadásában résztvehessen és ezzel lehetővé váljék Ivanow számára veszélyesen nagyszabású, erélyes támadóhadműveleti tervének megvalósítása, amelyet a 6. vázlat szövegében szabatosan körülírtunk.

Boroevic XII. 10. harmadik napja nyomul elő észak felé (8.a. vázlat-szöveg), azonban az orosz 8. hadsereg Neu Sandec—Grybów—Gorlice—Chyrów összeköttetési vonalát még nem vette kézbe.

A mi 4. *hadsergünk* XII. 10. reggeli 7^h-i helyzetét a 10. 0. vázlat érthetően tünteti fel: a 13. Landwehrhadosztálynak a Kobyla magaslat még birtokában van; a lökemcsoport arcvonala a n. 47. hadosztállal Bytomsko körül, az f—e—d—c—b—a, súlyos küzdelmek árán elért vonalban. A most külön meg nem említett csatavonalrészek reggeli helyzete az aznapi esti helyzettel azonos.

A 4. hadsereg XII. 10.-re szóló *jeladatát* ismerjük: az északkelet felé néző arcvonal (a lökemcsoport és a Kritek seregcsoport) támadás Brzesko—Bochnia felé; a délkeletre irányuló keleti oldal, az Arz főcsoport megakadályozza az orosz VIII. hadtest Mlynne—Limanová-n át való elönyomulását.

A XII. 10.-e folyamán kilátásban álló erősítések, azaz „*tartalékok*” (15. hadosztály, 77. és kombinált dandár) délelőtt még nincsenek jelen és azok csak a délutáni 1^h-tól XII. 11. *délelőtt* 10^h-ig terjedő időben, a 15. hadosztály este érkehetnek be.

Létszámviszonyaink, a 4. hadsereget illetően, a XII. 4. óta folyó Lapanów-i csata harcai következtében természetesen kedvezőtlenekké váltak. XII. i.-én a német 47. hadosztály 12.000 puskát, a 3. hadosztály 4—5000 puskát, a 8. hadosztály 4800 puskát, a 13. Landwehrhadosztály

3000 puskát, a 30. hadosztály és a 11. dandár együttvéve 5000 puskát, a 45. Landwehrhadosztály 6700 puskát, a 15. hadosztály 3400 puskát, a Raymann kombinált dandár 4500 puskát és végül a 39. honvédgyaloghadosztály 4900 puskát számlált.

Roth szerint az osztrák hadosztályok XII. io. körül 2—3000 puskás létszámra csökkentek le és a német 47. hadosztály is kb. 9—10.000-re fogyatkozott meg. Ellenben a 39. honvédgyaloghadosztály, időközben pótlást kapva, XII. 10. zászlóaljanként átlag kb. 800 puskást mutat fel.

A 6., 10. és 11. lovashadosztályok XII. I. körül egyenkint még kb. 1500 „lovassal” létszámmal bírtak. Azonban a 10. lovashadosztály létszáma a XII. 5.—7.-ig tartott Neu Sandec—Kanina körüli harcok veszteségei és fáradalmi következtében lényegesen megcsappant, amely körülmény akkor vált érezhetővé, amikor a csapatoknak a XII. 8.—11.-ig terjedő csatnapokon tűzharchoz lóról kellett szállaniuk.

Ivanow:

Újból utalunk a 6. vázlat szövegére és azt az alábbiak szerint egészítjük ki.

Ivanow erői XII. 10. táján a 10. vázlaton feltüntetett módon csoportosultak:

A orosz 3. *hadsereg*, Dimitriew erői XII. 5. még megoszlottak: az orosz XI. és IX. hadtest, a mi, az előkészített védőállásban levő Ljubicic seregcsoportunkkal (XI. és VII.) szemben, a Wieliczka—Wisniówa vonalban arccal nyugatnak támadásra felkészülve állanak, a hadsereg másik két hadteste ellenben, az orosz X. és XXI. még a Visztula északi partján vannak védőállásban.

Az orosz XI. és IX.-et a 4. hadsereg meglepően oldalbatámadó Bochnia-i hadművelete visszavonulásra kényszerítette, minél XII. 7. óta az orosz XI. a Raba-tól nyugatra, az orosz IX. pedig az Alsó-Stradomká-tól keletre a berajzolt vonalakon védőállásban van, az orosz XI. a nyilvánvaló mellékharcterületen, az orosz IX. pedig az orosz 3. hadsereg kilátásba vett főharcterületén, ahová a vaserélyű Dimitriew-nek XII. 9. estig sikerült a Visztula túlsó parti orosz X. és XXI. hadtestet is a vázlatból kivehető előnyomulási irányban és a Bochnia körüli csoportosításban egyesítenie.

A kiváló orosz csapatvezető különben nemcsak a maga teljes 3. hadseregét állítja oda a másnapi csatához, hanem egyéb jelentős erősítéseket is sikerül magához vonnia: az Ivanow által rendelkezésére bocsátott orosz Menethadosztályt, valamint az orosz 8. (Brussilow) hadseregbeli 13. gyaloghadosztályt is, úgy, hogy a csatát a Rajbrot—Zawada—Szczyniki—Podleze

kb. 35 km. hosszkiterjedésű csatavonalon 10½ gyaloghadosztállyal vívja meg, ebből csupán 1½ hadosztályt különítve ki a Rába-tól nyugatra eső mellékharc területre, míg 9 gyaloghadosztály a 20 km. hosszúságú Rajbrot—Chelm vonalmentén tömörül össze főtámadó csoportja gyanánt.

Hogy a XII. 10.-én Roth-ra nézve pillanatnyilag végzetlenül lezajlott Lapanów-i harcsemények világos és fölötte tanulságos csataképét, bár csak nagyvonásokban, de mégis kellő élességgel megrajzolhassuk: eléggé részletesen ismertetjük itt *Dimitriew* csatatervét, amint az a XII. 7.—XII. 9. terjedő előkészületi időben kialakulhatott, megjegyezvén, hogy a vázlat pirosan rajzolt adatai Conrad művéből való és ennek folytán hiteltérdemlők, ellenben a Támadási intézkedés egyébként kevésbé megbízható adatokra támaszkodik csupán, de nagyjában mégis bizonyára fedi a valóságot.

A *Dimitriew* hadsereg alább közlendő *csoportalakításait* célszerű a 10. 0. vázlat megfelelő számadatainak „bekarikázásával” szemléltethetővé tenni. *Dimitriew* XII. 10.-re szóló *Intézkedése*, kivonatosan:

Az orosz 3. hadsereg XII. 10. támadásának *legközelebbi célja*: a Wieliczka—Gdów—Lapanów—Bytomsko—Rajbrot vonal elérése, illetőleg megtartása. Evégből:

a) az orosz *XI. hadtestparancsnok* alatt a 11./XL és ^32./XL orosz hadosztályok: *lekötő csoport* a Krakó-i táborvár és a Rába között; XII. 10. délelőtt 7^h indul támadásra.

b) *Dimitriew* személyes irányítása mellett, az orosz 4½ hadosztálynyi *főtámadó csoport* a Chelm—Zawada—Krolówka területből Lapanów általános irányban támad, azzal a szándékkal, hogy a Roth seregcsoportot áttörje. Az orosz főtámadó csoport a délelőtt 9^h meginduló ellentámadáshoz a következőképp tagozódik:

az orosz *X. hadtestparancsnok* alatt a 33./X., 31./X. és ½9./X. hadosztályok: *arcban támadó csoport*, a Zawada—Nieszkowka—Krolówka vonalból, Zagorzany—Lapanów felé;

az orosz *IX. hadtestparancsnok* alatt az 5./IX. és 74. tartalék-hadosztály/XXI. hadosztályok: *átkaroló csoport* a Nieszkowicze—364 trig, magaslatvonalból, Buczyná-n át Chrostawa—Zagorzany felé, továbbá:

a *Dimitriew* hadsereg általános *jótartaléka*: a 42./IX. hadosztály, Nieszkowicze körül.

c) Az orosz *XXI. hadtestparancsnok* alatt, a Muchówka—WiSnicz Nw. műúttól — azt beleértve — keletre, a Muchówka—Rajbrot—Murowana—Lipnica területből, a y₂32./XL, az orosz 8. hadseregbeli 13/VIL, a Menet-hadosztály- és a kezdetben tartalékba veendő 44./XXL hadosztállyal:

oldalba támadó csoport, azzal a feladattal, hogy a német 47. hadosztály Bytomsko—Rzegocina körüli állásait birtokába vegye, megjegyvezvén, hogy a szomszédos 14./VIII. hadosztály a Kobyla magaslatra támad.

Dimitriew Intézkedésé-bői érdekes és mireánk nézve igen fontos adatok vehetők ki, ha azokkal a vázlatból kivethető ismert saját adatainkat szembeállítjuk:

Mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy bár 4. hadseregünk az orosz XI. és IX. hadtestet a Wieliczka—Wisniowa területből a XII. 4.—XII. 9.-ig lezajlott folytonos támadásokkal Bochnia felé, az Alsó-Stradomka keleti partvidékére győzelmesen visszavetette: azonban Conrad-nak az a szándéka (4. vázlatzóveg, *b*) pont), hogy ezt a két hadtestet

„megverje és a Visztulá-ra visszavesse, mielőtt az orosz 3. hadsereg többi erői (X. és XXI.) a Visztula északi partjáról segítségül beérkeznek”: — Conrad-nak ez a XI. 26.-i vezéri elgondolása a 4. hadsereg erőinek a legvégsőkig való erélyes és kíméletlen megfeszítésével sem ment teljeseésbe, mert a Dimitriew hadsereg XII. 9. estétől kezdve, mind a négy hadteste az utolsó puskáig szorosan egyesülten, ott áll Bochnia előtt, szemben a Roth seregcsoporttal, akinek gyenge támadószámereje — az orosz tüzérségi fölénytől eltekintve — kiáltó különbséget mutat az elébe felsorakozott orosz tömegekkel szemben.

Conrad-nak XI. 26.-iki „szándéka” azután másnap, XII. 11. a mi Limanova-i győzelmes csatánkban valósul meg, elsősorban az ő és Arz altb. érdemeként és örök dicsőségére.

A közölt számítási adatok alapulvétele mellett, Roth seregcsoportja XII. 10. délelőtt 7^h, a 10.000 puskányira becsülhető német 47. hadosztály beleszámításával, maximálisan kereken 20.000 puskáserőt képvisel és így Dimitriew 9 hadosztálynyi — a hadosztályt nagyon óvatosan csupán 10.000-rel számítva —, kereken 90—100.000 puskásból álló hatalmas, támadásra felkészült hadserege lenyűgöző túlerőt képvisel.

Dimitriew, amint tudjuk, az összesen 10½ orosz hadosztályból csupán 1½ hadosztályt különít ki „lekötőcsoport”-ként a Raba-tól nyugatra eső mellékharctérre, a többi 9 hadosztályt pedig 20 km.-nyi szűk területen, Chelm—Rajbrot vonalán együtt tartva, az egészet, a Bytomsko—Lapanów—Zagorzany terület elfoglalása céljából — egy hadosztálynyi főtartalék visszartartása mellett — támadásra veti be, hogy, Ivanow intézkedése szellemében a mi 4. hadseregünk Bochnia-ra néző csatavonalát közepetáján áttörje, keletről átkarolja és visszavesse, miközben XII. 10. a szomszédos orosz VIII. hadtest, Ivanow döntésre törekvő intézkedése alapján, a Rzegocira—Mlynne—

Lososina Grn. útvonal birtokbavételére *kellene* hogy törekedjék. A Dimitriew hadsereg, valamint az orosz VIII. egyidejű támadásától Ivanow által XII. 10.-re elvárt kettős siker esetére 4. hadseregünk sorsa valószínűleg megpecsélődött volna.

Dimitriew 9 hadosztálya kb. 20 km.-nyi területen zsúfolódik össze: minden hadosztályra kb. 2 km. kiterjedés esik csupán, az elképzelhető leg-sűrűbb harccsoportosítás, amelynél kb. öt puskás jut a csata vonal minden méterére: ez ellen a szinte *elemi taszító- és támadóerejű szuronyerdő* ellen indul a Roth seregcsoport XII. 10. délelőtt 8^h gyenge I/2II., 30., 8. és 3. hadosztályával — kb. 10.000 puskával — támadásra, míg a német 47. hadosztály Bytomsko-i állásában egyelőre képtelen arra, hogy a Muchówka—Bochnia-i műút mentén sikerrel előretörjön. És ez a lenyűgözően túlerejű, kisebbszerű orosz „Gözhenger” XII. 10. délelőtt 9^h tájban, a mieink számára teljesen meglepően, fergetegszerűen rohanja meg az erre az ellentámadásra nem számított Roth seregcsoportunkat.

100.000-nyi orosz 20.000-nyi német és osztrák ellen: bármi hősök voltak is egytől-egyig, a Lapanów-i csata sorsa már XII. 10. délelőtt 9^h eldőlt és valóságos csodaszámba megy, hogy ez a kitűnően megszervezett és vezetett, rendkívül erélyes *orosz nagytámadás*, mindenek ellenére, *még XII. 10. estig* Roth utólérhetlen hősiességgel harcoló csapatainak megtörhetlen ellenállásán végül is, maradandó hatással *megfeneklik*.

Miközben *Ivanow* Lapanów-ra vonatkozó támadó szándéka XII. 10.-én — bár csak ezen *egy* napi hatással — teljes, sőt fényes sikerrel jár: az orosz hadvezér az *Arz főcsoport* elleni, valamint a *Zalesie felé* tervezett hadműveleteknél (orosz 2. lho.) nem találja meg számítását:

az orosz VIII. hadtest 14. hadosztálya XII. 10. derekasan támadva, e nap estig visszafoglalja ugyan az oroszokra is igen fontos Kobyla magaslatot és a Lososina völgyében Laskowa környékéig jut előre, csakhogy, ezzel ellentétben, a hadtest déli szárnya, az orosz 13. hadosztály e napon — mint részletesen ismertettük — egyáltalán nem támad komolyan s ennekfolytán az orosz VIII. hadtest átütő sikere elmarad;

az orosz 2. lovashadosztály előcsapatait Pilsudski és a Pielsticker lovascsoport XII. 9. Zalesie-nél visszaverték, a Kamienica-ig jutott orosz lovaseregtest pedig XII. 11. délutánig tétlenül itt vesztegel, bizonyára Ivanow és Brussilow szándéka és akarata ellenére, akiknek az „oldalbatámadás” és a „hábtámadás” céltudatos szándéka a két alárendelt parancsnok jóvoltából a XII. 11.-iki döntő eseményekre is kisugárzóan kárbavész.

Korábbi közléseink szerint a XII. 8.-i, de különösen 9.-i események már világosan mutatták, hogy a *Roth altb. lökemcsoport* oldalbatámadó hadművelete tetőpontra ért.

Dimitriew Bochnia körüli erői óriási számbeli túlsúlyba jutottak, olyannyira, hogy az orosz 3. hadsereg tömegeinek Roth ellen való hatalmas, rajtaütő ellentámadásával nem várt tovább, hanem azt XII. 10. délelőtt 9^h tájban pusztító fergetegként elindította.

*

A Roth seregcsoport *seregtestei* a XII. 10.-re szóló Intézkedés értelmében kb. 8^h délelőttől kezdve folytatták XII. 4. óta nap-nap után szakadatlanul folyó támadásukat, általános iránnyal Bochnia felé.

A 3. *hadosztály*, arcvonala jobb (déli) szárnyán a *Prága-i cseh* 28. gyalogezreddel, a megerősített 364 trig, magaslatra vett irányt, amelynek támadására már tegnap készült. A gyalázatos ezred e napi szégyenteljes árulását, magyar szemtanú elbeszélése nyomán, később örökítjük meg.

A Linz-i hadosztálytól jobbra (délre) az Innsbruck-i 8. és a Galicia-i 30. *hadosztály* ugyancsak kb. 8^h délelőtti kezdettel, az ellenséges állások irányában Zawada és Krolówka felé dolgozták magukat előre. A 8. hadosztály arról volt nevezetes, hogy csupa kitűnő táborivadászcsapatból állt — három császárvadászszerezből és hat táborivadászzászlóaljából: a legelsőbrangú osztrák seregtestek egyike.

A kevésszámú, elavult, gyenge hatóképességű nehéztüzérség az Alsó-Stradomka völgyéből, a táboritüzérség pedig a patak keleti partmagaslatairól vezette be és készítette elő a támadást.

Egy idő múlva úgy látszott, hogy a 3. hadosztály első rohama sikerült és a derék osztrák csapatok betörték a legelői levő ellenséges lövészárkokba: amikor mennykőcsapásként egyszerre csak, délelőtt 9^h tájban, *Dimitriew* tömören összetartott *egész 3. hadserege* teljesen meglepően és nem várt lökemerővel kivédhetlen *ellentámadásra* zúdul előre, főerejével a Pogwizdów—Bochnia területből, sűrű tömegekkel vadul nekimentva a mi gyanútlanul éppen támadásra elindult s fél-leikével az ellenség várva-várt önkéntes visszavonulására számító hézagos, gyenge arcvonalunknak.

A sokszorosan túlerejű orosz lökem a 3., a 8., valamint a 30. hadosztály északi felerészének rettenthetlen vitézséggel támadóan és védekezően ellenálló, össze-vissza keveredett csapatait végül is rövidesen a Közép- és Alsó-Stradomka irányában szorítja vissza. A nemes bajtársi érzéstől hevített nagyszerű német 47. hadosztály megkísérli ugyan, hogy balszárnya ellen-

lökemével a visszamenő hadosztályokat tehermentesítse, de ez a jó szándék már nem változtat a hirtelenében szinte kétségbeejtővé fordult helyzeten. Csak a kitűnően vezetett és áldozatkészen helytálló *derék osztrák tüzéségnek* volt köszönhető, hogy az ellenség csupán Chrostawa körül lépte át az Alsó-Stradomká-t, míg egybeült a Közép- és Alsó-Stradomka jobb partján megállott, vagy rövid előretörés után, oda visszament.

Az orosz nagylökem lenyűgöző erejére s ellenállhatlan hatékonyságára jellemző, hogy a három hadosztály, szívós ellenállása ellenére, már déltájban teljes visszavonulásban van délnyugat *felé*. Újabb gyakori megállások *mellett*, folyton harcolva a hadosztályok csak késődélután érik el a 10. 0. vázlaton berajzolt XII. 10. esti védővonalat, éppen azt a XII. 7. este elért területet, amelyből XII. 8.-án reggel — most már a Brzesko—Bochnia új hadműveleti cél felé — a támadás folytatására elindultak volt. Az alparancsnokok elszomorodva állapították meg, hogy a mi területnyereséget „fáradtságos előreküzdéssel” XII. 8. és 9. nagykeservesen kiverekedtek maguknak: ezt a hatalmas terjedelmű, kb. 14 km. hosszú és 5 km. mélységű terepsávot ma rövid néhány óra alatt önhibájukon kívül elvesztették. A XII. 8. és 9-i súlyos támadómunka eredménye pillanatnyilag jöváthetetlenül kárbaveszett.

A német 47. hadosztályt, valamint a 30. hadosztály déli felerészét az orosz áttörés nem érintette, azonban a visszament szomszéddal való szoros összeköttetés helyreállítása végett estig önszántukból ezek a seregtestek is a megfelelő vonalba mentek vissza.

A Lapanów-i vereség *lélektani megvilágítására* más helyen kerül sor.

*

Azzal a hivatalos indokolással, hogy a Roth altb. által vezetendő seregtestek száma túlnagyra nőtt: a 4. hadseregparancsnokság — mint egy ízben már említettük — XII. 10. déltájban, XII. 11. reggeli hatállyal a *parancsnoklasi viszonyokat újjászabályozta*, aminek az a lényege, hogy Roth eddigi seregcsoportjából a német 47. hadosztály balszárnyától a Rába keleti partjáig terjedő csatavonalat mint újabb seregcsoportot Ljubicic tbszgy. alá rendeli, szerencsétlen módon éppen abban az időpontban, amikor a megvert 3., 8. és ½ 30. hadosztály, eleinte a legélénkebben üldöztetve, folytonos ádáz harcok között a 10. 0. vázlat szerinti XII. 10. esti állások felé vonul vissza.

Aki egy visszavert sereg csatautáni éjjeli belállapotát elképzelni tudja, igazat ad Ljubicic-nak, amikor a csatanap estjén oly értelmű megkeresést intéz Roth-hoz, hogy a XII. 11.-re vonatkozó első harcintézkedéseket Ljubicic helyett még ő adja ki az új seregcsoport alá rendelt hadosztályok számára (½ 11., 30., 8., 3. és 15.).

Roth háborús könyvében a parancsnoklási viszonyok új szabályozás a kérdésénél így nyilatkozik: „Az új szabályozással a 4. hadseregpáncsnokság a *nagy hadműveletek vezetését* is átvette”, amiből megtudjuk, hogy az egész időn át, bezárólag az utolsó Lapanów-i csatanapig, a „nagy hadműveleteket” is nem a 4. hadseregpáncsnokság, hanem — egész szokatlanul — Roth altb. vezette, aminek különben megvolt a maga jóoldala is: Roth túl-méretezésre hajló, hallatlan optimizmusa bizonyára kevesebbet ártott a Bochnia-i hadműveletnek, mint amennyit annak a *defetista hadseregevezérkari-főnök* aggodalmaskodó, csüggeteg vezetői tevékenysége használhatott volna.

*

A cseh 28. gyalogezred árulása:

Dr. Filippi Ernő, Keszthely-i illetőségű Budapest-i lakos, orvos, ma már az Emericana tekintélyes Dominusa, XII. 10. ennél az ezrednél, orvos-növendék minőségben, zászlóalj orvosi helyen szolgált és a cseh ezred e napi szégyenteljes magatartásáról mint szemtanú ezeket mondta el nekünk:

„1914. XII. elején Linz-i 3. hadosztályunkat kivonták a Krakó—Czensztochowa-i harcokból és egy darabig vonaton szállítva, a Lapanów felé fejlődött arcvonalunk bal szárnyára vonták előre. Ha jól emlékszem, Chabówka—Rabka körül szálltunk ki a vonatból. Hadosztályunk XII. 4. lépett harcba és 4 vagy 5 napi folytonos támadás után értünk oda Lapanów környékére.

Az ezreddel, amelynél magyar létemre nem jól éreztem magamat, az első kisebb bajok a Szan-menti csaták idejében jelentkeztek.

Ügy emlékszem, XII. 10. történt, hogy reggeli támadásunk közben nagyon erős orosz visszacsapás, túlerejű tömeges ellentámadás ért bennünket, amikor tőlünk balra a mi hadosztályunkbeli 39.-es balszomszédunkat, jobbra pedig a 8. hadosztály vadászcsapatait visszaszorították. A 28. ezred nem vonult vissza, hanem megállt és a támadva előrejövő orosz csapatoknak *egész tömegével egyszerűen megadta magát*: a karokat magasba emelve — a hírhedt ‚hore ruki’ — s fegyvert és lövészeret elhánnyva, rövidesen testvérileg összeölelkezett a muszkával. Jómagam csak nagynehezen menektem meg.

Az ezrednek ez volt az első ily szégyenteljes szereplése, amely teljes elzüllöttségét jelentette: a reggel még kb. 1000 főnyi, 2 zászlóalj as csapat-testből XII. io. délután felé már csak 96 (kilencvenhat) fegyveres katona maradt meg!

A cseh ezredet menetalakulásokkal egy vagy két ízben újból feltöltötték, míg végül, 1915. február havában gyalázatos megbízhatatlansága miatt büntetésül végleg feloszlatták és a hadsereg lajstromából is törölték.”

*

A XII. 10.-i egyenlőtlen harc mindkét fél számára föltöbb súlyos és veszteségteljes volt. A mindkét félbeli *veszteségeket* külön ismertetjük. Az oroszok oly fokig belefáradtak a küzdelembé, hogy éles, átütőerejű üldözésekre nem került a sor, annál kevésbé, mert a 30. hadosztály zöme, valamint a német 47. hadosztály ellen kifejtett minden erőlködésük végkép meddő maradt s jelesül a sziklaként megingathatlan, legendás vitézségű-hűségű német 47. hadosztály is keményen vert vissza minden bármely erejű és irányú orosz támadást. Roth altb. valóban jól választott, amikor *v. Besser* altb.-ot állította oda 12.000 főnyi porosz hadosztályával vonalának legkritikusabb szárnyára.

Ivanow különben, mint halottuk, XII. 10.-én nem szorítkozott a Roth seregcsoport Bochniá-ra néző csatafrontjának megtámadására, hanem — úgy ahogy azt a 6. vázlat szövegében tárgyilagosan ecseteltük — a 10. 0. vázlatból is kivehetően, Limanová-t kivéve, a 4. hadsereg *egész* kb. 50 km.-nyi hosszkiterjedésű csatavonalát érélyesen támadta.

A *Kritek* seregcsoport a XII. 9.—10. éjjel folyamán az orosz 9. hadseregből megerősített orosz XI. hadtest Grabie- és Niepolomice-i támadásait könnyűszerrel visszautasította. A 19. hadosztály különösebb erőlködés nélkül megtartotta többszörösen támadott állását és a Schamschula tbk. 82. honvédgyalogdandár, súlyos vereséget okozva, hártotta el a Szczytniki-n át megkísérelt orosz támadást.

*

Miután a 4. hadsereg új hadseregtartaléka, a magyar *15. gyaloghadosztály* a csata során közvetlenül veszélyeztetett Lapanów—Zagorzany arcvonal előtti szárnyra a tönkrevet 3. hadosztály pótlására XII. 10. este odaérkezik: a hadseregarancsnokság most már mégis némi megnyugvással tekinthetett a további események elé.

Az úgyszólván megsemmisült s estig már csak 700 főnyi vitéz 3. hadosztályból 2 gyenge zászlóaljat alakítanak és ezeket a 15. gyaloghadosztályhoz csatolják oda, amely sereget különben — Roth háborús könyve szerint — ezúttal nem került többé harcba.

A Lapanów-i eseményektől oldalt, félreesően zajlik le az *Arz-főcsoport* XII. 10.-i már ismertetett harca a déltől fogva a Lososina-völgy mentén és attól északra támadó orosz 14. hadosztály ellen, amely az ismeretes körülmények között még XII. 11. is szüntelenül és a leghevesebben támad és XII. 10. estefelé a *Kobyła* magaslatot a 13. Landwehrhadosztálytól visszafoglalja. A *Herber stein alcsoportot* az orosz 15. hadosztály részéről e napon tudvalevőleg nem érte komolyabb támadás.

*

A Lapanów-i vereség lélektani megvilágítása.

A XII. 4.-től kezdve hat napon át szakadatlanul sikeresen támadott *lökemcsoport*, mindent egy kártyára téve fel, összes erőit már XII. 8. mind bevetette. Most aztán, egyszerre csak lehetetlennek bizonyul, hogy a sokszoros orosz túlerőt visszavesse: erre józanul még csak gondolni sem lehet többé. A XII. 10. Wieliczka felől Gdów-on át előrejövő magyar 15. hadosztály estefelé érkezik oda Zagorzany-ra, az egyenlőtlen harcok során 700 főre lefogyottlétszámú, tönkrement 3. hadosztályunk támogatására és pótlására. A 15. hadosztály a 4. hadseregparancsnokságnak pillanatnyilag az egyetlen, de máris lekötött tartaléka, miután a Tymbark—Dobra körül ma délután 1ⁿ-től holnap XII. 11. délelőttig kirakó erősbítések (77. és kombinált dandár) az áttöréssel fenyegetett *Limanova—Mlyne* terület mulhatlanul sürgős támogatására szükségeltetnek, azokból tehát annál kevésbé vonhatók el csapatrészek Lapanów számára, mert *Arz altb.* megingathatlanul ragaszkodik az orosz 15. hadosztály ellen tervezett, döntésre törekvő átkaroló támadásához.

Azonban kitűnt, hogy az egésznap zajló heves harc a győzelmes ellenséget szintén megrendítette, mert nem üldözött hevesen és XII. 10. estig csupán egy ponton, Chrostawa táján lépte át az Alsó-Stradomka vonalát, amely körülmény bizonyos fokig megnyugtató tünetszámba mehetett, noha viszont senki sem tudhatta, mit hoz az éjjel és a rákövetkező délelőtt? A Stradomka mégis legalább a pillanatnyi védelemre nyújtott alkalmat. A döntésre azonban többé nem itt, hanem a XII. 10. esti harcászati és hadműveleti összhelyzetre tekintettel — úgy, amint azt Arz XII. 8. este megérezte — most már nyilvánvalóan Limanova vidékén kellett törekednünk: XII. 10. este a *kettősnevű csata súlypontja* Lapanów-ról Limanova területére vándorolt át.

Conrad-ot — mint azt máshelyütt ecseteltük — a Lapanów-i teljesen meglepő orosz visszacsapáson kívül, talán még ennél is súlyosabb egyéb országos gondok is igénybe vették (Szerbia), mégis a Lapanów-i balsiker

rögtönös, bár *kétségtelenül* megkésett segítő intézkedésre *készítette* a hadvezért (XVIII. hadtest), aki különben mivel sem árulja el, hogy a XII. 10. részleges osztrák vereség mily fokig rendítette meg, ha egyáltalán megrendítette.

Máskép *Roth altb!* *Arz altb.* háborús könyvében röviden említi a a Roth körül a Lapanów-i vereség következtében keletkezett „*legmagasabb fokú lelki feszültséget*”, ami, a sorok között olvasva, annyit jelent, hogy a seregszázadosparancsnok a váratlan visszacsapás okozta tagadhatatlan vereséget rendkívüli módon a szívére vette, amin senki sem csodálkozhatik, aki Roth altb. eddig való határtalan optimizmusáról korábbi közléseink nyomán tudomással bír.

Szentül bízott ugyanis abban, hogy az ellenség (kb. 100.000 orosz a mi legfeljebb 20.000-nyi seregünkkel szemben!) valóban vissza fog vonulni és még XII. 9. este is, félnappal az orosz visszacsapás bekövetkezte előtt ezzel a kijelentéssel élt: „És így remélhettük, hogy 10.-én a döntés mireánk nézve kedvező lesz”, noha ezt a reménykedését Roth aligha tudta volna elfogadható indokokkal alátámasztani.

Amikor aztán XII. 10. délig egyik csatatéri riasztóhír a másikat kergette; amikor hiányzott minden tartalék s déltájban a hősiesen küzdő 3-, 8. és ½30. hadosztály, mind megverve, a Stradomka mögé hátrált és ezzel most már Roth minden eddigi, a legmagasabbra felcsigázott „Bochnia-i” várakozása-reménykedése is hirtelenül összeomlott: érthetővé lesz előttünk, hogy, hacsak rövid időre is, — de elkerülhetlenül lelkileg össze kellett roppannia. Ilyen futólagos idegletöröttség különben más kitűnő csapatvezetővel és hadvezérrel is megeshetik és a hadtörténelemből kivehetően nem is egy esetben meg is esett, aminek klasszikus példája gyanánt később *Nagy Frigyes porosz király* egyik idevágó, kivonatolt levelét ismertetjük majd. Ez a levél egyike azoknak a ritka fontosságú okmányoknak, amelyek arra szolgálnak, hogy a hadvezér és az általa vezetett tömegek lélektanába bepillantást nyerhessünk.

*

A XII. 10. esti helyzet további lélektani megvilágítására ittkövetkezően előbb három hadtörténelmi segédletből idézünk, azután közöljük a nagy király érdekes levelét:

A félhivatalos „*Haditudósítások*” 1916. évi 2. füzeté szerint ugyanis: „A szövetséges csapatok — poroszok és osztrákok — az orosz visszacsapás után, bár szintén súlyos veszteségeket szenvedtek, mégis fölényben érezték magukat(?), mert korábban másutt ismételen sikeresen támadtak,

számos orosz ejtettek foglyul és rengeteg hadianyagot zsákmányoltak, most pedig a Stradomka mögötti, hatalmas tűzéréség támogatta erős védőállásaikban ismét erőseknek tartják magukat.”

Horsetzky akkori tbk., a vitéz 3. hadosztály volt kiváló parancsnoka viszont egyik csataismertetésében így ír:

„XII. 10. este a helyzet úgy festett, hogy *látszólag minden elveszett*: lökemszárnyunkat Lapanów-nál visszavetették; védelemre szorító Limanova-i szárnyunk sorsa hajszálon függött! Ha az orosz túlerő még egyszer nekirugaszkodik: minden összeomlik, mindennek vége!”

Később, annak igazolásául, hogy Roth lelki depressziója mulékony tünet lehetett csupán, *Horsetzky* folytatólag röviden így zengi seregcsoporthadparancsnokának dicséretét:

„Csakhogy Roth altb.-nak a győzelemben vetett hite és bizodalma az orosz visszacsapás okozta rettenetes válságon is úrrá lett.”

Maga *Roth altb.* pedig háborús könyvében óvatosan a következők szerint világítja meg a Lapanów körül való XII. 10. esti helyzetet:

„A 4. hadsereghadparancsnokság XII. 10. este kérdést intézett hozzánk balszárny hadosztályaink helyzete és harcértéke felől. Az összes magasabb hadparancsnokságok megkérdezése után jelenthettük, hogy a helyzet nem ítéhető kedvezőtlennek: a csapatok a mostani védőállást rendesen szállták meg, az ellenség nem szorít, az állás erős és — oldalozó állásokba felvonult erős tűzéréség által biztosítva — *valószínűen erősebb orosz támadások ellenében is tartható lesz(?)*.”

*

Nagy Frigyes előbb *említett* levelének kivonatát alantabb közöljük. A nagy hadvezér ugyanis 1759. VIII. 12. Kunnersdorf-nál sikeresen támadja az oroszokat, azonban az érdekükben Laudon tbk. alatt közlelépő osztrákok részéről megsemmisítő vereséget szenved.

E csapásnak hatása alatt a király gróf Finckensteini Finck államminiszternek VIII. 12., tehát a csata napján a következő levelet küldi Berlin-be (kivonat):

„Az osztrák támadásra embereim megzavarodtak; háromszor újból gyülekeztettem őket, végül majdnem fogságba estem és kénytelenségből ott hagytam a csatát. Kabátomat lövések át- meg átlukgatták, két lovamat lőtték ki alólam; az a szerencsétlenségem, hogy még élek. Veszteségünk rendkívüli. A 48.000 főnyi hadseregből alig 3000 emberem maradt meg.

Ez nagyon kegyetlen balsors, amelyet nem élek túl; a következmények még rosszabbak lesznek, mint maga az eset. Nincs több segédeszközöm és, hogy ne hazudjak, én a magam részéről azt tartom, hogy minden elveszett; hazám pusztulását nem élem túl.

Isten önnel, mindörökre!

Frigyes s. k.”

*

A Lapanów-i utolsó csatanap egyéb eseményei.

Conrad, amint már hallottuk, a 4. hadsereg erősítésére op. Nr. 5180. parancsával parancsot ad az 1. hadseregparsnokságnak, hogy a XVIII. hadtestet vonja ki arcvonalából és Bendzin-től keletre XII. 13. és 14.-ére vasúttal való elszállítására tartsa készen. Azonban ez a különben is elégtelenerejű erősítés megkésett, pedig Lapanów-nál már XII. 10. is nagy szükség lett volna rá.....

A 4. hadseregparsnokságnál XII. 10. délután végre rájöttek, hogy az orosz túlerő elleni támadás folytatása WiSnitz Nw.—Bochnia irányában csak fölösleges véráldozatokkal járna, teljesen bizonytalan eredménnyel.

A hadseregparsnokság az adott viszonyok között XII. 10. este csupán arra határozhatta el magát, hogy XII. 4.-től kezdve folyó, de máma Dimitriew ellentámadása következtében egyszeriben megfeneklett hét napi támadásából habozás nélkül a *védelemre* tér át, addig az időpontig tartóan, amíg a XVIII., valamint a 3. hadsereg közbelépése az elszenvedett vereség folytán teljesen felborult erőbeli, harcászati és hadművelleti egyensúlyt megint félig-meddig helyre nem billenti.

A 4. hadsereg csapatai első, általános intézkedés gyanánt azt a parancsot kapták, hogy a Közép- és Alsó-Stradomka nyugati és déli partmenti állásokat tartsák és szívós védelemre rendezkedjenek be.

Conrad jóváhagyásával a hadseregparsnokság — benne a defetista hadseregvezérkarifőnök — „*a támadó gondolat jeladása mellett*” XII. 10. este elhatározza, hogy

a hadsereg állva maradó csatafrontja engedje, hogy a támadó ellenség magát előbb állásaink összezúzza, mielőtt megtámadjuk; aztán: majd csak a kellő időpont elérkezével menjünk át újból támadásba.

A támadás *általános* hirtelen beszüntetése mutatja a XII. 10. vereség fokát, de a beszüntetés *közlése* harcerkölsileg aligha járhatott haszonnal.

Ellentétben a Lapanów körül beállott súlyos XII. 10. válsággal: Limanová-nál — a Jabloniec-i orosz betörés állandósult veszélyétől eltekintve — a 4. hadsereg jobb szárnyának helyzete e napon látszatra megnyugtatónak

mondható, annál inkább, egyfelől mert az észak felé előnyomuló Boroevic hadsereg hadászati behatása ma már mégis érezhetővé kezd válni, másrészt mert Arz-nak „parancs ellenére” elhatározott, döntésre törekvő, átkaroló támadóhadművelete lélektanilag az egész Hadfy csoportra felemelő, lelkesítő hatással van.

A Lapanów-i csatafront mögött, miután az orosz ellentámadás során tönkrement 3. hadosztály helyébe és pótlására a magyar 15. hadosztályt be kellett vetni: itt semmiféle tartalék többé nem maradt. Azért Roth más úton-módon igyekezett veszedelmes helyzetén könnyíteni és mihelyt a hadseregparancsnokság egyik közleményéből megtudta, hogy a Szurmay seregcsoport 1[^]38. hadosztálya Tylic felől jövet ma, XII. 10., Neu Sandec irányában jön előre: a hadsereg közvetítésével azonnal oly értelmű sürgős kérést intézet a HFP.-hoz, amely szerint „utasítsa Szurmay-t, hogy egész erejével erőlyesen Neu Sandec-en át Kanina felé lökjön előre; Neu Sandec-nél egész biztosan csak gyenge orosz erők állanak, a Dunajec pedig mindenütt át-gázolható.”

Ezzel szemben, mellesleg megjegyezve, előzőleg már több ízben megállapítottuk (10. 0. vázlat, Jelmagyarázat és vázlatszöveg, továbbá a 12.c. vázlatszöveg), hogy a XII. 10.-től kezdve Nawajowá-nál harcoló 1/238. hadosztály XII. 12. délig Frycowa-nál meddő állóharcra kényszerül, mert ott már XII. 10. végkép elakadt. A 4. hadseregparancsnokság és Roth tehát XII. 10.—XII. 12. délig hiába várnák-várnak Szurmay támogató közbelépésére és mindhiába bizakodnak az Erdély-i hadosztály várva-várt előre-jövetelében.

A *Dobra-i törzshadiszálláson* a Lapanów-i utolsó csatanap izgalmas estéjén egy percre talán Roth altb. szíve is hangosabban dobbant arra a gondolatra: mit tesz Dimitriew? Mit hoz az éjjel, mit a holnapi nap a maga számos izgató kérdőjével? Kétségtelen, hogy a minden irányú *teljes bizonytalanság érzete* jó darabig a különben vérbeli optimista Roth és munkatársai fölött is úrrá lehetett, aki egyébként, rövid lelki depresszióját leküzdve, nagyszerű szellemi ruganyossággal rögtönösen beleéli magát az alapjaiban gyökeresen megváltozott új helyzetbe és háborús könyve szerint már XII. 10. este így nyilatkozik:

„.....Mindezek a megfontolások arra az eredményre vezettek, hogy a *Limanova—Nafta Finomító területben* bekövetkező döntésre való törekvés képezte most már a *legvégsőkig feszült helyzet legjobb és leggyorsabb megoldását.*”

Roth, eddig a „törik-szakad Bochnia!” irányú támadógondolat megtestesítője, minden különösebb lelkiizgalom nélkül és mohó készséggel veszi tudomásul, hogy a 4. hadsereg megzavart támadásának úgy *hadászati*, mint *harcászati súlypontja* is a Lapanów-i vereség következtében erről a helyről XII. 10. este most már *Limanova* környékére, az *Arzt főcsoport* déli szárnyára helyeződött át, oda, ahol *Hadfy Imre altb.* kitűnő magyar csoportja a három nap óta túlerővel támadó *orosz 15. gyaloghadosztály* ellenében szívós védelemre, de a támadásra is felvértezten készen áll.

*

A Lapanów körüli területvesztés jelentősége:

A Lapanów körül XII. 10. estig elszenvedett jelentős *területvesztés* terjedelmét a 10. 0. vázlat mutatja. A berajzolást Roth altb. háborús könyve mellékletéből vettük, a rajz tehát pontos és hiteles.

A vonalas rajz azonban csak akkor elevenedik meg előttünk kellő tartalommal, ha ki-ki több-kevesebb fantáziával hozzáképzeli magának a XII. 10. délelőtt 7^h-tól estig óriási küzdelmek közepette lezajlott, összevisszakavarodású harceseményeket, a tömeges véres veszteségeket s lelki szemeivel meglátja az egyenlőtlen erővel küzdő felek harcercökölcsének lepíezhetlen megnyilvánulásait is: a diadalittas, sokszorosán túlerejű győzedelmes sereg feltartóztathatlan előretörekvését, a csatavesztes legyőzötteknek pedig végül való erkölcsi összeroppanását. A méltán hírneves XIV. hadtestbeli kitűnő hegyicsapatok XII. 10. *végül*, minden legendás vitézségük és szívós kitartásuk ellenére, harcercökölcsileg megbénultan, kétségtelenül — ha csak átmenetileg is — szintén erre a sorsra jutottak, de még volt annyi tartásuk, hogy az Alsó- és Közép-Stradomka nyugati, illetőleg déli partterületen az üldözőkkel szembefordulva, velük az ijesztő módon egyenlőtlen harcot vitézül újból felvegyék.

Mikor Roth vezérkara az utolsó Lapanów-i csatanap mozgalmas estéjén a mindkét félbeli *estihelyzet* rajzbeli megállapítására tett kísérletet: a kevés saját csapattal rövidesen valahogy még csak rendbejött, ellenben a 9 gyaloghadosztálynyi ellenség tekintetében semmi támpontja sem akadt és csupán kérdőjelek meredtek elébe: az ellenség erőelosztása, csoportosítása még csak nagyjában sem volt megállapítható és senkisé tudhatta, nem-e használja fel az orosz a koromsötétre és csikorgó hidegre fordult éjszakát arra, hogy egy utolsó nekirugaszkodással reánk rontva, most már halálos csapást mérjen lelkileg-testileg kiuzsorázott seregesoportunkra? Mert Dimitriew-től minden kitellik és csodálni való volna, ha legkésőbb holnap vad erővel nem

igyekeznék arra, hogy XII. 10.-i győzelmét a legteljesebben kiaknázva, óriási fölényét a leghatásosabban érvényre juttassa.

Lapanów körüli XII. 10. esti helyzetünket tehát a minden irányú *legteljesebb bizonytalanság* jellemzi, amely idegsorvasztó állapot vezetőségünket az elképzelhető legkeményebb próbának vetette alá. Jó szerencséje: hogy a Jabloniec-i állandósult áttörési veszedelemtől eltekintve, egyelőre legalább Limanova felől nem fenyeget veszély; nagy baja: hogy a megsemmisült vitéz 3. hadosztály pótlására bevetett magyar 15. gyaloghadosztályon kívül semmiféle más tartaléka nincsen. A tartalék teljes hiányának lesújtó a jelentősége: ellentámadásra még csak gondolni sem lehet, pusztá védelem esetén pedig a megsemmisülés eshetőségének dobjuk oda eddig hat napon át szakadatlanul győzelmes, jobb sorsra érdemes derék, csakhogy ijesztően legyengült seregcsoportunkat.

Az osztrák hadtörténelmi írók a Lapanów körüli XII. 10.-iki eseményeket valami szinte jelentőség nélkül való egyszerű „visszacsapás”-ként szeretnék feltüntetni. Mi ellenben nevén nevezzük a gyereket: Roth altb. balszárnyának 2y₂ hadosztályát XII. 10.-én letagadhatlanul súlyos „*vereség*” érte, minekfolytán e napon este a 4. hadsereg csatavonalának részei a valóságban a következőkép minősülnek:

A *Smekal csoport*, délig sikertelen támadásban, délután túlerő által megtámadtatva, a védelemre kénytelen áttérni és estefelé elveszti a Kobyla magaslatot, de azért harcerkölcseleg ez a Landwehrcsoport eddig nem adott panaszra okot;

a *német 47. gyaloghadosztály* abszolúte megingathatlan szilárdsággal áll ott a 4. hadsereg Bochnia felé néző arcvonalaának legkényesebb keleti sarokpontján;

a *Roth seregcsoport megvert hadosztályai* támadásra képtelenek, ellenállóképességük XII. 10. este csekély, sőt kérdéses;

a *Kritek seregcsoport*: teljes teljesítőképességű.

Legvégére a *Hadfy I. altb. csoport* hagytuk, amely bebizonyíthatóan friss és legkitünőbb szellemű és rátermettségű két magyar seregestet képvisel, a 39- honvédgyaloghadosztályt és a megerősített 10. lovashadosztályt, azzal a már kimondott rendeltetéssel, hogy a csoport a következő napon, XII. 11. az orosz 15. gyaloghadosztály nyugati szárnyát átkarólóan megtámadja és visszavesse.

Ezen az alapon a pillanatnyilag konkrét csapatértékek összehasonlításával is megállapíthatjuk, hogy a 4. hadsereg Bochnia-i offenzívájának hadászati és harcászati súlypontja XII. 10. este a Lapanów-i megvert arc-

vonalról automatikusan Limanova területére helyeződött át, miután a hadseregnek valamely ponton okvetlenül győznie kell, Lapanów-nál azonban erre most már minden lehetőség megszűnt, ellenben ez a lehetőség a XII. 10. este Limanová-nál támadásra készen álló Hadfy csoportnál emberi számítás szerint nagymértékben megvan.

Amikor tehát a 10. 0. vázlaton a Stradomká-k körül elszenvedett jelentős területvesztés vonalasképét szemügyre vesszük: a fent részletesen kifejtett elgondolásainkhoz tartva magunkat, nem szabad abba az elemi hibába esnünk, hogy a Lapanów-i vereséggel bekövetkezett területvesztés sokirányú jelenségét alábecsüljük.

Ezen az úton haladva, most már élesen domborodik ki előttünk a *Hadfy I. altb. csoport XII. 11.-iki Limanova-i egész hadműködésének ki-magasló hadműveleti és harcászati jelentősége*, amely a Gondviselés rendeléséből abban csúcsonylik ki, hogy a XII. 10.-i Lapanów-i részleges *osztrák vereség* hatálytalanítására már másnap, XII. 11.-én Limanová-nál döntő *magyar győzelemhez* segíti fegyvereinket, amint erről negyedik s egyben utolsó csatanapunk leírásánál majd részletesen beszámolunk.

A HARMADIK CSATANAP MÉRLEGE.

(3., 4., 5., 6., 10. 0., 10.b., H.a., 11.b. és 15. vázlat, szövegestől.)

A mindkétfélbeli jövezetőségek és az egyéb vezetőségek XII. 10. idejében.

(3., 4., 6., 10. 0. és 15. vázlat.)

A teljes megértés okából különösen fontos, hogy éppen *XII. 10.-én. a Limanova-i XII. 11.-i döntés küszöbén* a kétfélbeli nagyhelyzet körvonalai élesen rajzolódjanak elénk.

A Szövetségesek oldalán a végül a Galicia-Oroszlengyelországi „*Téli nagy csata*” teljessikerű befejezését, azaz az orosz Gőzhenger visszagördülését eredményező *negyedik offenzívánk* tudvalevőleg megint közös egységes fővezetőség *nélkül* zajlott le, mint egy olyan, egész különleges nagycsata, amelynek a jó Istenen kívül nem volt más „fővezére”.

A közös fővezetőség helyett a két hadvezér, Conrad és Hindenburg a Gőzhenger-nek a helyzetadta „megfélelése” alapján, hallgatólagos egyetértéssel intézik ezúttal is kitűnően, szabatosan összehangolt hadműveleteiket, azzal a *szándékkal*, hogy

Conrad a „déli felerész”-t (orosz 4. és 9.) és annak vele a leg-szorosabban összefüggő, Galiciá-ba belenyúló déli meghosszabbítását (orosz 3. és 8.), a *Bochnia* főtámadó irány mellett megverje és visszavesse,

Hindenburg pedig az „északi felerész”-t (orosz 2. és 5., valamint az orosz 1. hadsereget) Varsó felé visszaverje és a már XII. 6. hatalmába került *Lodz-on* kívül most már *Lowicz-ot* is elfoglalva, Varsó-val szemben, a Bzura mentén megvesse lábát.

*

Conrad ezidőbeli haderői a következőképp csoportosulnak:

a Bochnia irányában, az orosz 3. hadsereg (Dimitriew) ellen bevetett *jötámadócsoport*, a 4. hadsereg, amelynek XII. 4. óta folyó, eddig állandóan sikeres oldalbatámadó offenzívája: az orosz 3. hadsereg XII. 10. reggel meglepetésszerűen megindított nagysikerű ellentámadása következtében e napon megfeneklik;

a Kárpátok-on át észak felé az orosz 8. hadsereg maradványai (utóvédjei?) ellen előnyomuló 3. (Boroevic) hadsereg képezi *Conrad* második csoportját.

Itt emlékeztünkbe idézzük *Conrad XII. 5.-t*, az orosz VIII. hadtestparancsnokságnak Neu San dec-ben való megjelenése sugallta, alapvető fontosságú *elhatározását* és tett *intézkedését*:

Conrad ugyanis, a 4. hadseregparancsnokság kérelmére a Neu Sandec felől fenyegető veszély elhárítására XII. 5. koradélután a 45. Landwehrhadosztályt, ugyanaznap este pedig a 39. honvédgyaloghadosztályt bocsájtja a hadseregparancsnokság rendelkezésére. Ez volt a sürgős, közvetlen segítségnyújtás a közeledőben jelentett orosz VIII. hadtest ellen.

A hadvezér lángelméjű előrelátása azonban ezzel nem elégszik meg, hanem most már azt is *elhatározza*, hogy a 3. hadsereget a 4. hadsereg csatájába *közbelépteti*, elsősorban azért, hogy a 4. hadsereg helyzetén könnyítsen, főképpen azonban, hogy a csata sikerét biztosítva és amennyire csak lehetséges kibővítsé: *Conrad* azt akarta, hogy az ellenséget — nyugatról a 4. hadsereg, délről a 3. hadsereg által *két irányból* megtámadtatva — súlyos helyzetbe kényszerítse.

Évéből XII. 5. op. Nr. 5010. alatt megparancsolja *Boroevic'-nek*, hogy az *offenzívát azonnal kezdje meg és tehermentesítse a 4. hadsereget*. Az 1. és 4. hadseregparancsnokságnak is kiadott parancs pontosan meghatározza *Boroevic feladatát*:

„A Bochnia—Gdów irányban támadó 4. hadsereg ellen Tarnów—Brzesko-n át, valamint Neu Sandec-en át ellenséges erők nyomulnak elő. A 3. hadseregnek az utóbbi irányban előre jövő ellenség ellen kell közbelépnie.”

A XII. 8. végre elindult Boroevic aztán XII. 10. este még nem éri el a Grybów—Gorlice—Zmigród—Chyrów műútvonalat, az orosz 8. hadseregnek a Dunajec-ről a Szán felé vezető legdélibb összeköttetési vonalát és három napi — XII. 5.—7. — késedelmeskedésével lehetővé teszi *Ivanow* arcvonalpharancsnok számára, hogy céltudatos, erélyes ellentámadó tervének megfelelően, az orosz VIII. hadtestet a saját 4. és 3. hadseregeink közötti „hézag”-ba Neu Sandec-en át a 4. hadsereg oldala és háta ellen támadásra bevesse, minek folyamán ez az orosz hadtest XII. 10. most már harmadik napja túlerővel és részben sikerrel (*Kobyła*) támadja a 4. hadseregnek *Limanova*—*Mlynne* stb. körül levő, eddig lényegileg a védelemre szorított keleti oldalát és déli szárnyát, azzal a szándékkal, hogy azt a most említett két helység irányában, *Brussilow* parancsa szerint áttörve, a 4. hadsereg keleti oldalába és hátába nyomuljon elő és az egyidejűleg *Bochniá*-n át *Lapanów*-ra ellentámadó orosz 3. hadsereggel kezefogva, 4. hadseregünket három oldalról való körülfogás mellett döntően megverje.

A 4. és 3. hadseregharancsnokságoknak kellő mértékben szabadkezült van ugyan hadműveleteik intézésénél, amellett azonban éppenséggel nem „önállóak”, mert ezt a két sereget is kemény kézzel és szoros összműködésükre törekvően közvetlenül *maga Conrad vezeteti*, akinek főleg a 3. hadsereg késedelmeskedéséből kifolyólag nem egy zökkenővel, többek között és különösen a *Lapanów*-i kudarc izgalmas következményeivel is meg kell bírkóznia, amely múltó balsiker egyébként részben az ő lelkén is szárad.

XII. 10.-én különben az előnyomuló 3. hadsereg súlya is némileg érezhetővé vált már.

XII. 11.-ra szóló parancsában *Boroevic* a helyzetet jellemzően a többek között ezt mondja: „Hadseregünk előnyomulása az ellenség hátába és összeköttetési ellen irányul, minekfolytán röviden bekövetkező visszavonulására számíthatunk. Ezt a szerencsés hadihelyzetet minden egyes emberrel világosan meg kell értetni, mivel a csatadöntés és talán az egész hadjárat eldöntése a 3. hadsereg katonáinak lábizmain fordul meg.”

Conrad „csendes” nyugati arcvonaltán:

az 1. hadsereg jól megerősített állásait tartja s megakadályozza az ellenségnek a német Iparterület felé való előretörését;

a német *Woyrsch* hadsereg pedig — benne a mi *Chyrów*-i győzelmes magyar 2. hadseregünk — az 1. hadsereg északi oldalát biztosítja és a 2. hadsereggel a német 9- hadsereg *Lodz*—*Lowicz*-i támadóelőnyomulását támogatja.

A *Pflanzer csoport* az Uzsok-tól Czernowitz-ig terjedő Kárpát-i területen a szemben álló kb. kétszeresen túlerejű orosz *Dniester csoportot* továbbra is teljes eredménnyel leköti.

A körülmények alakulása következtében Conrad XII. 10. táján csupán két hadseregével (4. és 3.) támad Ivanow ellen, ellenben másik két hadserege (1. és n. W.) egyelőre a védelemre szorítkozik, azzal a feladattal, hogy a szemben álló oroszokat, Ivanow-nak Czensztchowa—Krákó felé néző, szintén álló jobb szárnyát lekösse.

Hindenburg vezértábornagy haderőinek nagyvonalú csoportosítását a 15. vázlat mutatja.

A Lodz—Lowicz körüli német főtámadó csoport, a *német 9. hadsereg* XII. elején a nyugati hadszíntérről tudvalevőleg apránként 7 gyalog- és 2 lovashadosztálynyi erősítést kapott, Lowiczi támadása ennek ellenére XII. 10. újból oly fokig megakadt, hogy a német 9. hadseregnek a tüzérségi előkészítést XII. 10. is meg kell ismételnie.

A francia hadszíntérről XI. végén—XII. elejével Oroszlengyelország-ba odaszállított 8 gyalog- és 2 lovashadosztálynyi *német erősítés zöme* (7 gy.- és 2 lho.) *Hindenburg-hoz* jutott, míg *Conrad 4.* offenzívája küszöbén csupán a német 47. gyaloghadosztályt kapta erősítésül.

Ebből kitűnik: a K. HFP. (*Hindenburg*) magátólérettödőnek tartotta, hogy a Szövetségesek, bár nem közös rendezésű, de a már megszokott módon összehangolt *december havi offenzívájának súlypontja*, mint eddig, továbbra is a német 9. hadsereg harcterületén maradjon meg. Pedig átütőerejű támadóhadművelet végrehajtására *Neu Sandec—Limanova—Tymbark* körül sokkal kedvezőbb viszonyok állottak fenn, a vezérek hadművészetének érvényesítésére sok irányúan több alkalom kínálkozott volna, mint odafent a *Visztulá-hoz* odaszorult, összepréselt *Lodz—Loivicz-i* harcterületen, ahol a német 9. hadsereg, a *Hindenburg-i* fölényes hadművészet ellenére mindvégig a brutális, *tisztán arcbeli, primitív támadó eljárásra kényszerült*. Ennek az lett a vége, hogy a német 9. hadsereg *támadása* rengeteg veszteség mellett is csak lassan haladt előre és míg a Hadfy csoport már XII. 11. este tájban visszavonulásra kényszerítette az oroszok legdélibb szárnyát: ez *Lowicz* körül *Hindenburg-nál* jóval később, csak XII. 17. sikerül, de — állítólag — most is csupán azért, mert *Russki* nem a német támadások következtében, hanem önszántából ment vissza a Bzura mögé.

Nagy kár, hogy a nyugati erősítések beérkeztekor nem vetődött fel komoly formában az a kérdés: vajjon nem-e volna célszerűbb, *ha az erős-*

bítések zömét a Neu Sandec—Limanova területen vetik be, azzal az elszánt-sággal, hogy Ivanow e vidéki főhaderejét (o. 3. és 8.) döntően megverjük? Csakhogy a „német presztíz” erre nem volt kapható, pedig Hindenburg két főmunkatársa — Ludendorff és a híres Hoffmann vezérkariezredes — utólag hasonlóképpen ilyenképp nyilatkoztak: „főbb lett volna, ha nem odafent, Lodz—Lowicz-nál támadunk’

Mindezekből megállapítható, hogy a Szövetségesek szépen indult *negyedik offenzívája*, minden erőfeszítés ellenére is korántsem halad simán előre, hanem ellenkezőleg, *XII. 10. estig*:

Conrad 4. hadseregének Bochnia-i támadóhadművelete *Lapanóiv* körül teljesen megfeneklik és

Hindenburg német 9. hadseregének *Lowicz-i* csupa arcbeli támadása pedig újból akadozik.

A „*Téli nagycsata*” sorsa tehát XII. 10. este nem biztató, sőt annak sikeres kimenetele hirtelenében kérdésessé vált: a Szövetségesek Galicia-Oroszlengyelország-i óriási méretű hadműveletei válságosra fordultak, különösen a *Lapanoiu-i vereség* következtében.

*

Orosz részen:

Miklós nagyherceg haderőinek XII. 10. körüli csoportosítása az értelemszerűen veendő 15. vázlatból tűnik ki. A mellékhadszíntéri erőktől eltekintve (orosz 10. hadsereg, a Mlawa-i és a Dniester csoport), a Galicia-Oroszlengyelország-i *orosz főerő* (1., 2., 5., 4., 9., 3., 8. és 11. hadsereg), a Baranowiczi-ben székelő *nagyherceg fővezérlete* alatt a következőképp tagozódik:

a Hindenburg német 9- hadsereg támadása ellen támadólag védekező *Északnyugati arcvonál (Russki, főhadiszállása Brest-Litowsk)*: a Gőzhengernek az orosz 1. hadsereggel megerősített *északi* felerésze (orosz 2. és 5.), amelyet a nagyherceg ezenfelül az ország belsejéből és a távolkeletről Varsón át a hadszíntérre érkező seregtestekkel folytatólag és állandóan erősbit;

a kb. XII. 4. óta Conrad 4. hadserege ellen arcbán (orosz 3.) és oldalba (orosz 8.) támadó *Délnyugati arcvonál (Ivanow, főhadiszállása Cholm)*: a Gőzhengernek az orosz 3. és 8. hadsereggel megerősített *déli* felerésze (orosz 4. és 9. hadsereg) és ő alája tartozik még a Przemysl-t körülzáró orosz 11. hadsereg is.

Míg *Russki* tbk. Hindenburg támadásai ellen *összes erőivel* védekeznek: addig Ivanow csupán *3. és 9. hadseregét* vetheti be támadásra Conrad ellen, miközben 4. és 9- hadserege, a mi 1. és német Woysch hadseregünk kölcsönös jellegű lekötése mellett, egyelőre a védelemre szorítkozik, épúgy a Pflanzler-rel szemben álló Dniester-csoport is.

Ivanow *orosz 3. hadserege* (Dimitriew) XII. 10. reggel harcerkölcsileg is nagysikerű ellentámadásra tört előre a mi 4. hadseregünknek Bochniá-ra néző egész arcvonala ellen, Lapanów körül jelentékeny területnyereségre tett szert és ilymódon a *Roth lökemcsoport* 7.-ik napja tartó, eddig szakadatlanul sikeres *offenzíváját végkép megakasztotta*, azonban estig viszont a lökemerejében kimerült *nagy orosz ellentámadás* a XIV. hadtest hősiezen küzdött osztrák és német (porosz) csapatainak legélesebb ellenállásán *szintén megfeneklik*;

az *orosz 8. hadsereg* (Brussilow) XII. 10. délelőtt folyamán az orosz 13. gyaloghadosztályt és az orosz VIII. hadtestet képes volt ugyan a mi 4. hadseregünk keleti oldalába Rajbrot—Mlynne—Limanova felé harcbevetni, valamint az orosz 2. lovashadosztállal Zalesie-n át Tymbark területét veszélyeztetni, ellenben az ugyancsak Neu Sandec-en át a csataterre irányított *orosz XXIV. hadtestet* — amint ezt itt az eseményeknek elébevágva megemlítjük — a Boroevic hadseregbeli, Kralicek altb. vezette cseh IX. hadtest és a Szurmay seregcsoport (Kornhaber hadosztály) idejekorán és tartós sikerrel *feltartóztatják* és ezzel — a 4. hadsereg felbecsülhetlen hasznára és tehermentesítésére — elejét veszik annak, hogy ez az orosz hadtest a Limanova-i csatába szintén közbelépjen.

*

Conrad és Ivanow párviadalának állasa XII. 10. este.

(Részletes ismertetés.)

(4., 5., 6., 10. 0., 10.b., H.a., 11.b. és 15. vázlat, szövegestől.)

Conrad Ivanow-ban — vezérkarifőnöke: a Daniloff által „jelentékeny hadvezérnek minősített” Alexejew altb. — egyenrangú ellenfélre, méltó partnerre akadt. A Délnyugati arcvonaltámadás vezetőjének kétségtelen zsenialitása és kiváló vezéri rátermettsége abban a merész eljárásban csúcsonylik ki, hogy — Boroevic-et napokon át bolonddá tartva — vele szemben állítólag csupán 1—1 gyalog- és lovashadosztályt hagy vissza a Kárpátok-ban, összes többi erőt pedig észrevétlenül elvonultatva, 4. hadseregünk keleti oldala ellen veti be, nem azért — amint sokan gondolják —

hogy az orosz 3. hadsereget „megmentse”, hanem azzal a nagyszabású agresszív eltökéltséggel, hogy Dimitriew-wel összefogva, több oldalról való támadással a 4. hadsereget döntően megverje.

Ivanow époly egységesítő és kemény vezetés alatt tartja a maga orosz 3. és 8. hadseregét, mint akár Conrad a mi 4. és 3. hadseregünket. A két hadvezér decemberi vezetői tevékenysége izgalmas *szellemi párviadal* jellegét viseli magán, amely a szerencsétlen XII. 10. este — amint később kifejtjük — csalóka módon úgy fest, mintha a küszöbön álló másnapi döntésnél egész bizonyosan Conrad-nak kellene a rövidebbet húznia.

Conrad:

A *Lapanów-i csata* XII. 10.-i 1., -ik és egyben *utolsó napja* — mint tudjuk — a *Roth seregcsoport Lapanów körüli részének vereségét eredményezi*, amely a *Limanova-i csata harmadik napjára esik*.

A Roth seregcsoport támadását Dimitriew tbk. délelőtt 9^h meglepetés-szerűen nekizúduló, sokszorosan túlerejű, hatalmas ellentámadása csirájában elfojtja és a seregcsoport balszárnyát $\frac{1}{2}$ 30., 8. és 3. hadosztály) délig az Alsó- és Közép-Stradomka innenső partjára visszaszorítva (lásd a XII. 10.-iki esti helyzetberajzolást a 10. 0. vázlaton) jelentős területnyereség mellett fontos hadműveleti és harcászati sikert is ér el; a Roth seregcsoport eddigi, XII. 4. óta nap-nap után sikeres offenzívája a Lapanów-i csata 7.-ik napján váratlanul és hirtelen megfeneklik és a 4. hadseregnek Bochnia felé néző egész csatafrontja XII. 10. este kényszerűségből a védelemre tér át.

A XIV. hadtest egésznapos hősieles ellenálló küzdelme viszont az orosz 3. hadsereg lökemerejét is oly fokig kimerítette és lecsökkentette, hogy az orosz ellentámadás a patakok mentén ugyanezen este szintén megfeneklik. Utóbbi tény azonban a *mi* részünkről csak a következő napon, XII. 11. délelőtt volt biztosan megállapítható, amikor az oroszok a Stradomka-k túloldali partján maradványok, jobbára tétlenül néznek farkasszemet Roth kimerült hősieles csapataival. Ellenben XII. 10. este és éjjel a legkínzóbb bizonytalanság-érzetének ólomsúlya nehezedett a Lapanów körüli csapatvezetésért felelős osztrák vezetők megriadt lelkére, akiknek az volt a legnagyobb bajuk, hogy Lapanów számára már minden tartalékuk elfogyott s ennekfolytán a kínos és veszedelmes helyzet ellentámadásos jóvátétele pillanatnyilag meg sem volt kísérelhető: a válságos estét-éjjelt szívszorongva és komor gondolatok között kellett átszenvedniük, nem tudhatva, mit hoz az éjszaka, mit a holnap? A Lapanów-i vereség okozta kétségtelen *általános lelki depressziót* különben a legjobban *Horsetzky* tbk. korábban közölt néhány sor írása jellemzi, aki mint a vitéz 3. hadosztály volt parancsnoka, a vesztett csata minden keservét

és a hősiesség hadtest XII. 10.—11. esti-éjjeli lelki hangulatát személyes tapasztalatai alapján mindenkinél jobban ismerheti.

A vereség híre Limanova környékére e napon még nem jutott el.

Ezen a napon, XII. 10. folyamán elszomorítóan bebizonyosodott, hogy a 4. hadsereg Bochnia-i, eredetileg kétségtelenül zseniális élű támadó-hadműveletét — ne kutassuk, kinek a hibájából? — szertelenül „*túl-méretezték*”, mert hiszen 20.000 elcsigázott emberünket mégsem hajthatjuk neki a 100.000-nyi ellenséges tömegnek, amint ez Lapanów körül valószínűleg annak a hiú ábrándnak alapján megtörtént, hogy „az oroszok a XII. 9.—10. éjjel majd visszavonulnak”, ami, mint az események igazolják, az ellentámadásra példászerű eréllyel bevetett orosz 3. hadseregnek eszé ágában sem volt, mert Dimitriew, Ivanow parancsához is tartva magát, természetesen minden erejéből a teljes győzelemre törekedett.

A XII. 10. folyamán bekövetkezett válságos helyzetnek és az átmeneti csüggedésnek igazi fokmérőjét a 4. *hadseregparancsnokság* alábbi tökéletes *nézetváltoztatásában* leljük meg, amely az *Osztrák Hadilevéltár* kivonatosa itt közölt legújabb közleményéből világlik ki:

„A 4. hadseregparancsnokság most már belátta, hogy tetemes orosz erősítéseknek Bochnia-tól délre és nyugatra történt beérkezte folytán: a támadásnak a Wisnicz-i eddigi irányban való folytatása csak szükségtelen véráldozatokba kerülne és bizonytalan sikert jelentene.

A HFP. jóváhagyásával, József Ferdinánd főherceg tehát arra határozta el magát, hogy *XII. 11. a hadsereg csatavonalán kitart s hagyja, hogy az ellenség nekünkjöjjön és csak Roth jobb szárnyával folytatja a Limanová-tól délre végrehajtandó átkarolótámadást.*”

Amint más helyen kifejtettük, a Limanova-i *átkarolást*, már XII. 8. óta csupán Arz altb. akarta, ellenben annak XII. 10.-én is Roth-tól felfelé mindenki határozottan ellene volt s így az *Osztrák Hadilevéltárnak* erre vonatkozó fenti közlése tévedésen alapszik.

*

Conrad, a 4. vázlat szövege szerint, emlékezetes XI. 26.-i elhatározása kapcsában azt *szándékolta*, hogy „az orosz XI. és IX. hadtestet oldalbatámadja, megverje és a Visztulá-ra visszavesse, mielőtt az orosz 3. hadsereg többi erői (orosz X. és XXI.) a Visztula északi partjáról segítségül beérkeznek.”

Az események azt mutatják, hogy lökemcsoportunk a déli orosz csoportot meglepően és szép kezdeti sikerrel oldalba támadta és a négy első csatanap

során az orosz IX. hadtestet a Rajbrot—Leszczina—Chelm vonalba vissza is szorította, míg az orosz XI. hadtest, a harc elől kitérve, a Podleze—Szczytniki vonalra hátrált. Mindez azonban csak félsikert jelenthetett.

Az orosz IX. hadtest a fenti vonal területén választott védőállásában bevárja a Visztula északi partjáról előrendelt, fokozatosan beérkező orosz X. és XXI. hadtestet és mihelyt támadásra való csoportosítását befejezte, mindenesetre Ivanow felsőbb irányítása mellett, a 4. hadsereg keleti oldala bevetett orosz VIII. hadtest XII. 10.-i támadásával pontosan egyidejűleg Lapanów felé ellentámadásra tör előre.

Conrad XI. 26.-i szándéka ezek szerint minden lelkes igyekezete mellett sem -valósult meg: az elszigetelt orosz csoportot (XI. és IX.) erőlyesen visszavetette ugyan, de nem sikerült megvernie s époly kevésbé tudta megakadályozni, hogy Dimitriew egész 3. hadseregét Bochnia körül idejekorán ütésrekészen egyesítse és XII. 10. Roth-ot visszavesse.

A háborúban a legszebb szándékoknak is nagyon gyakran ilyen a sorsuk s Conrad-ot emiatt gáncs nem érheti, inkább talán késedelmeskedő 3. hadseregünket, amely a HFP.-nak a XII. 5. kezdődött mozgalmas időszakban elég sok gondot okozott.

A 10. 0. vázlat világosan feltünteti Conrad főtámadócsoportjának, a 4. hadseregnek XII. 10. esti helyzetét: a Zalesie-től a Jabloniec—Laskowa—Bytomsko—Lapanów—Wiatowice-n át a táborvárig terjedő kb. 50 km. hosszukiterjedésű csatavonal rajza nem szorul külön magyarázatra, annál kevésbé, mert az Arz főcsoport helyzetét végül még külön, részletesen tárgyaljuk, különösen a XII. 10. folyamán beérkezett erősítések szempontjából is.

Ellenben itt említjük meg, hogy a Weiss különítmény, Poprad-völgyi 4. lovashadosztályunk, továbbá a Szurmay seregcsoportbeli ½38. hadosztály elől a vázlatba berajzolt orosz erők XII. 12. délig terjedő hatállyal lebírhatlanul elzárták a Neu Sandec-re vezető utat. Ez volt az oka annak, hogy úgy Roth, mint a 4. hadseregarancsnokság is, már XII. 10.-től kezdve folyton, de persze mindhiába sóvárogták a ^38. előre jöttét.

A 3. hadsereg arra a hírre, hogy az orosz XXIV. is Neu Sandec felé vonul, Conrad-tól XII. 10. parancsot kap, hogy éleivel XII. 11.-én a Neu Sandec—Grybów—Chyrów vonalon túlmenően nyomuljon előre, hogy az orosz erőknek Neu Sandec-re való eltolásának útját vágja.

Ivanow:

A 6. vázlat szövegére utalással, az oroszokra vonatkozóan a 10. 0. vázlatból a következő megállapítások olvashatók ki:

Szándékának megfelelően, az orosz hadvezér összeréjének javarészt az általa bizonyára gondosan megválasztott időpontban, XII. 10.-én, támadásra készen odaállította a 4. hadseregnek Bochniá-ra néző arcvonala és Neu Sandec-re mutató oldala — az Arz főcsoport — ellen való támadásra, az orosz 2. lovashadosztályt pedig — előttünk ismeretlen utasítással — a Dunajec völgyében Kamienica felé küldte előre, ahonnét az Tymbark-ot érzékenyen fenyegeti.

Az Arz főcsoport és a német 47. hadosztály keleti szárnya ellen XII. 10. összesen három hadosztályt (13. hadosztály és az orosz VIII. hadtest) rendelnek támadásra és Brussilow ide várja Grybów-on át ugyancsak Neu Sandec-re irányított orosz XXIV. hadtestét is és, mint említettük, intézményesen gondoskodott a Dunajec-, Poprád- és Kamienica völgyekben Neu Sandec-re vezető utak biztos elzárásáról. A Grybów-i műutat nem záratta el, mert hiszen azon Brussilow szerint a XXIV. hadtestnek kellett előrejönnie.

Ez a XII. 10. esti orosz helyzetkép megdöbbentően fenyegető komor-ságával első látszatra azt az érzést kelti bennünk, hogy Ivanow, ime, valóra váltotta veszélyesen nagyszabású, erélyes támadóhadműveleti tervét: 4. hadseregünket északról, kelet felől, sőt erős lovassággal déli irányból is körülkerítette! Csakhogy ám, szerencsénkre, az orosz hadvezér kitűnő tervének végrehajtása körül már XII. 10. bajok mutatkoznak: az orosz VIII. hadtest 15. hadosztálya — mint tudjuk — Brussilow nagyon határozott parancsa ellenére e napon, előttünk ismeretes okokból lagymatag állóharcra szorítkozva, nem támadott, az orosz 14. hadosztály pedig hiába kísérelte meg a Mlynne felé való áttörést, ellenben a Kobyla magaslatot sikerült a 13. Landwehrhadosztálytól visszafoglalnia. Végül Brussilow erős lovassága (2 hadosztály?) eddig egyelőre tétlenül vesztegel Kamienica körül. Egészen: Ivanow terve kitűnő, de a végrehajtás hiányos és Brussilow-nak ezúttal nincs szerencséje.

Az orosz XXIV. hadtest felől Conrad-nak nincsen pontosabb értesülése, csak annyi, hogy az Duklá-n át Neu Sandec felé jön előre.

A XII. 10. esti helyzet nem hagy fenn kétséget aziránt, hogy a felbőszített Brussilow XII. 11.-én kíméletlen eréllyel erőszakolni fogja csatafrontunknak Mlynne és Limanova felé való áttörését, amely szándék ellensúlyozására a XII. 11. kb. délelőtt 10^h-ig Dobrá-nál kirakó Raymann ezredes kombinált dandára már s?inte az utolsó percben érkezik be a csataterre.

A kombinált dandárt megelőzőleg már XII. 10. déltől estig a 39. honvédegyalghadosztály 77. dandára rak ki Tymbark-on, azzal a rendeltetéssel, hogy Arz altb. hajlíthatlan akaratának megfelelően, másnap, XII. 11. az orosz 15. gyalghadosztály nyugati szárnyát a Golców irányában átkarolón megtámadja és visszavesse.

Az orosz 8. hadsereg vaskezű parancsnoka a legnagyobb eréllyel sürgetni fogja továbbá az orosz XXIV. hadtestnek a harctérre való minél előbbi beérkezését is, ami, ha valóra válik, akkor már szinte kivédhetlen orosz túlerő fenyegeti a 4. hadsereg keleti oldalát és hátát. Egyelőre, XII. 10. estig efelől sem tudunk semmi biztosat, épúgy teljes a bizonytalanság a Lapanów körül az éj folyamán vagy másnap bekövetkezhető ellenséges rendszabályok, magatartás stb. tekintetében is: csupa kétely, bizonytalanság és áthatolhatlan homály minden vonalon, ami a véresen komoly válságoknak mindenkori elmaradhatlan velejárója.

És a hadvezérnek és alvezéreinek ezen az ingatag alapon, ezer kétely között is teljes felelősséggel *mégis cselekedniök kell*

Conrad és Ivanow kb. XII. 5. megindult *párviadalának állása* XII. 10. este ilyenformán jellemezhető:

Conrad:

4. hadseregének főereje a Lapanów-i részleges vereség következtében egyelőre valószínűleg támadásra részben alkalmatlan, részben (Roth) képtelen; az Arz főcsoport Smekal csoportja arcbeli támadásra bebizonyítottan túlgyenge. A Hadfy csoport védőállásának Jabloniec körüli része, gyengesége miatt, mielőbbi kiadós erősbítésre szorul, ellenben a védőállásban levő 78. dandár, valamint az átkarolásra rendelt 77. dandár friss, kiváló védő- és támadóképeségű csapaterőket képviselnek, összeségükben a híres 39 honvédegyalghadosztályt. A 4. hadsereg legdélibb szárnya tehát megnyugtatóan alá van támasztva, csupán a Kamienica-i orosz lovasseregetest (1 vagy 2 lovas-hadosztály és gyalogság) okoz gondot, mert Tymbark vidékét veszélyesen fenyegeti. A Weiss különítménnyel pillanatnyilag *még* nincs biztosítottetésünk, épúgy a Szurmaj altb. seregcsoporttal sem.

XII. 11.-re a 4. hadsereg egész vonala a védelemre kapott parancsot, csupán egyik seregteste, a 77. dandár indul a Cichon 929 trig.-en át a Golców felé átkaroló támadásra: a kb. 50 km. csatavonalkiterjedésű 4. hadseregnek e napon *egyetlen támadó csapatrésze*, amelyet ennekfolytán *óriási erkölcsi felelőség súlya* terhel.

A hadsereg csatafrontja valósággal veszedelmes módon Bytomsko-nál derégszögben hirtelenül dél felé kanyarodva, Bytomsko körül rendkívül érzékeny kamót alkot Neu Sandec felé, amely „az utolsó állás” jellegével bír: ha eltalál veszni, a céltudatos további védelem lehetetlenné válik.

Jó szerencse, hogy Roth már a legelején éppen a nagyszerű és erős német 47. hadosztályt irányította Bytomsko-ra, ahol megingathatlan sziklafalként áll minden orosz ostromot.

Mindezzel szemben *Ivanow*:

Lapanów körül Dimitriew győzelmes hadserege áll, valószínűleg rövidesen ismét támadásra és eltolásokra képesen; az orosz 14. hadosztály, a Kobyla magaslat elfoglalása mellett, súlyos arctámadásban; Limanová-val szemben a XII. 10. úgyszólván pihent orosz 15. hadosztály az enapi pontos tüzérségi belövés alapján másnapi súlyos arctámadására képesítve van. Az orosz XXIV. hadtest előjövételét Brussilow jelentése alapján biztosított-nak veszi.

A két hadvezér, *Conrad* és *Ivanow XII. 10. esti helyzetét* egymással szembeállítva, el kell ismernünk, hogy — a látszat szerint — egyelőre *Ivanow* kerekedett felül.

Mert:

Conrad-ndk olyan a helyzete, mint azé az elégtelen védőrségű váré, amelyet ostrom alá fogtak és körülzártak. Nincs tartaléka, ellenben van egész sora a rendkívül kényes, érzékeny pontoknak (*Lapanów*, *Mlynne*, *Limanova*), amiket minden csapaterő hiányában képtelen alátámasztani. A 3. hadsereg megkésetten északra történő előmenete egyelőre még nem hozta meg a 4. hadsereg számára a *Conrad* által óhajtott támogatást és a XII. 10.-én oly égetően szükséges tehermentesítést. A 4. hadsereg enapi helyzete, mindent összevéve sivár és a következő napra *is* vajmi kevés jóval biztat: olyan ez a helyzet, hogy rövidesen jobbra vagy balra el *kell* dőlnie, mert hovatovább elviselhetetlenné válik.

Ellenben:

Ivanow helyzete XII. 10. fölöttébb kedvező és a papíron nézve, már szinte győzelmet jelent, amelyet az orosz hadvezér XII. 11.-re minden valószínűség szerint biztosra vesz, aminthogy erre emberi számítás szerint és a papirosforma után ítélve látszólag joga is van.

Szigorúan a való tényekhez tartva magunkat, *Conrad* és nagytehetségű ellenfele *párviadalának XII. 10. esti állását*, reánk vonatkozólag minden kedvünk ellenére, a legsötétebb színekkel voltunk kénytelenek megfesteni. Az

aggasztó s részben vigasztalan sötétséget halvány biztató sugárként csupán *Conrad és Roth* mégis megingathatlan, csodálatos bizakodása és lelki ruganyosságuk, valamint különösen *Arz-nak* parancs ellenére is megmásíthatatlanul *szívós támadóakarata* világítja át lelki szemeink előtt: a másnapra várható *döntőcsata* sorsát valóban hivatott vezetői elmék és kezek intézik, akiket, különösen XII. 11.-én *Limanová-nak* is a soha nem csüggedő hősllekű *Hadfy Imre* altb.-gyal az élükön harcedzett, bőtapasztalatú *magyar alvezérek* és szilajul mindenre elszánt, *feltétlenül megbízható vitéz magyar csapatok* — mindmegannyian magyar nemzetünk méltó képviselői — támogatnak.

Csak így, csak az ellenállhatlan *magyar ősi erő* latbavetésével és csak *Isten segedelmével* győzhettünk másnap Limanová-nál

*

Az Arz altb. főcsoport XII. 10.

(10. 0., 10.b., H.a., 11.b és 15. vázlat, szövegestől.)

Limanova-i csatánk az *Arz altb. főcsoport keretében*, az ő nagyszerű *fővezérlete* alatt és *Hadfy I. altb. szerencséskezű, erélyes vezérségével* zajlott le.

Arz altb. általános feladata: „a Neu Sandec felől Mlynne—Limanová-n át 4. hadseregünk oldalába és háta felé törekvő *orosz VIII. hadtest* feltartóztatása”, ellenben a „*támadás*”-t nem tették feladatává, azt ő *ön maga határozta el*.

A *Roth altb. seregcsoportparancsnoknak* közvetlenül alárendelt *Weiss* különítménnyel e napon sincs még összeköttetésünk; remélhető, hogy *Thomka Z.* százados különítménye ma csatlakozik hozzá. A *Tymbark-ról* ma korahajnalban vasúton *Neumarkt-ra* szállított *Schönnér Odilo* vadászszázados kerékpároszászlóalj ellenben, a *Dunajec völgyén* előjövét csak holnap déltájt érheti el *Weiss ezredest*, akit meg kell erősítenie, hogy azután az orosz 2. lovashadosztályt visszaverjék.

Pielsticker századost és *Pilsudski* tbk.-ot *Arz* alá rendelték. Az előbbinek *Zalesie-i* lovascsoportja a 765 m. p. K> tájékán biztosítja a *Kamienica felől Tymbark-ra* vezető országotat, miközben a lovascsoport az orosz 2. lovashadosztályról eddig nem kapott újabb érdemleges hírt. *Pilsudski* tbk. *Lengyel légiója* (kb. 1000 gyalogos és 100 lovas) egy részével *Kamienica felé*, az orosz lovasseregetest nyomán cirkál és a tbk. — a 39. hadosztályparancsnokság *Támadási intézkedése* szerint — ma, XII. 10. este állítólag *Jezowa Wodá-ra* megy előre felderítésre.

*

Az *Arz altb. főcsoportnak*, az alája rendelt osztrák *Raymann kombinált dandártól* eltekintve, XII. 10. este két *harccsoportja* van: a magyar *Hadfy I. altb. Limanova-i csoportja* és az osztrák *Smekal altb. Mlynne-i csoportja*; határaik stb. a 10. 0. és 10.b. vészlatból vehetők ki. Utóbbi csoport tagozását később ismertetjük.

A Hadfy I. altb. Limanova-i csoport:

a 629 m. p. Lesniówka—641 m. p.—546 m. p.—483 m. p.—az A—B vonal—Lysa Ga. 785. trig. csatavonal *két alcsoportra* tagozódik:

a mélységvonalhatártól (483 m. p.—418 m. p.) nyugatra a *Daubner S. ezredesdandárnok I. alvédőcsoportja* terül el, a következő altagozással: Lesniówka körül a 16. honvédgyalozezred Mestitz J. alezredes —, az 546 m. p. területén pedig a 10. honvédgyalozezred II. és I. zászlóalja Kobek Béla alezredes parancsnoksága alatt, míg az ezred III. (Békássy százados) zászlóalját még XII. 9. későneste a Herberstein II. alvédőcsoportba, annak I. védőszakaszába, a „műtmenti állásba” különítették ki;

a mélységvonalhatártól keletre áll *Herberstein* tbk. II. alvédőcsoportja, az eddigi, a 10. 0., 10.b. és 11.b. vészlatból, valamint a sematikus vészlatból kivehető változatlan tagozásban: az I. védőszakaszról később részletes magyarázatot is adunk, ellenben a Mordarka-i II. védőszakaszra vonatkozólag nincs külön mondanivalónk, miután ott XII. 10. különösebb harcesemény nem játszódtott le;

Herberstein főtartaléka, a 8. lovasdandár *Bauer V. tbk.* alatt, a 9-huszárezreddel Królewskie-n, a 13. huszárezreddel Zamiescie-n éj jelezik és már parancsot kapott arra, hogy XII. 11. hajnali 5^h a Baintner I. védőszakaszban levő huszárszázadokat (*h**^ jo^ueg* felváltsa.

^λ 3. ' 2., 4. és 5/

A 77. dandár, *Molnár D. tbk.* alatt Slopnice-n laktáborozik és egyelőre Hadfy I. altb. csoportparancsnok főtartalékát képezi; a XII. 11. szülő Támadási intézkedéssel már parancsot kapott a XII. 11. 2^h délelőtt megkezdendő támadómenetre Slopnice-ről a 765 m. p. K^a—Cichon 929 trig.—Ostra Ga. 928 m. p.—Jezowa Woda 888 m. p.-on át a Golców 756 m. p. magaslat felé. Az elővédül előrevont ^{9.} zászlóalj, Koós Gy. őrnagy, már a 11. ezred előőrseinél, a 479 m. p. hídnál menetkészen áll.

A 39. hadosztálytüzéréség (8 üteg), *Nowomy Á.* ezredesdandárnok alatt csak ma, XII. 10. délután 4^h tájban kezdhette meg a tüzelőállásokba való felvonulást s így az ütegek a 10.b. vészlatba berajzolt állásokat csak az éj folyamán foglalják el akként, hogy az utolsó ütegek, a tüzércsoportoknak a

Golców-ot negyedkörben átkaroló elhelyezése mellett XII. 11. délelőtt 5^h tájban jutnak oda. A ^{45. Lw.} tarackosztály az 594 m. p. táján marad.

Herberstein tbk. hadosztálytüzérsége: a *Kiss Ferenc százados lovas-tüzércsoport* (5 üteg) a XII. 10.—11. éj folyamán éri el a H. a. vázlatba berajzolt, a XII. 10.-ihez képest annyiban módosult csoportosítását, hogy a ⁴ —, valamint a Kágerer üteget (¹³) az orosz nehézüzérség XII. 10. folyamán kilötte állásukból, ezért az éj leple alatt állást kellett változtatniuk, minél az előbbi a T. é.-nél, az utóbbi pedig Sowliny-től nyugatra ment új helyére.

A Kiss F. százados lovastüzércsoport, változatlanul maradó eddigi feladataival, továbbra is közvetlenül a 10. lovashadosztályparancsnokság alá tartozik; e napi, mint mindig kitűnő harctevékenységéről a csataleírás során emlékeztünk meg (Kodes István 10. honvédegyalozezredbeli főhadnagy közlése a műtmenti XII. 10.-iki állóharcról).

Nappali harcálláspontok, éjjelezés: Hadfy altb., Herberstein tbk. és Daubner S. ezredesdandárnok: a Limanova-i Mjr.-nál, utóbbi XII. 10.—11.-re terjedően ugyanitt, Hadfy altb. Molnár D. tbk.-kal Slopnice-n, Herberstein pedig a Nafta Finomító-ban éj jelezik.

*

A Raymann ezredes kombinált dandár vasúti kirakását Dobrá-n a XII. 10.—11.-re hajló éjfélkor kezdi meg és azt 11.-én kb. 10¹¹ délelőtt fejezi be. Arz rendelkezése alapján a *81. gyalozezred* a vasútról azonnal a Nafta Finomító-η át Limanová-ra menetel a Herberstein alvédőcsoport megerősítésére, az *1. bosnyákezred* pedig a *dandár tüzérségével* (2 tarackos üteg) hasonló rendeltetéssel egyelőre Lososina Gr.-ra, Smekal altb. rendelkezésére (H.a. vázlat).

*

A Hadfy csoport XII. 10.-t harceseményei:

A Daubner S. ezredes *1. alvédőcsoportnál*, *Petrik Ernő* főhadnagy, a 10. ezred I. zászlóaljja segédtisztjének már közölt naplójegyzetei szerint:

„XII. 10. aránylag nyugodtan telik el. Meg-megújuló, váltakozó-erejű ellenséges tüzérségi tűzben serényen folyik az állások hevenyészett megerősítése. Az ellenség ma sem ellenünk, sem a Jabloniec-re nem támadott.”

Az ugyanazon ezredbeli *Czékus Z.* százados zászlóaljparancsnok közlése:

„XII. 10.-én az ellenségnek még a színét se láttuk.”

A *Golcow-i orosz csoport* a XII. 10. esti sötétség beállta után is még mindig, szakadatlanul azon dolgozik, hogy állása nyugati részét a Staravies II. 515 m. p.-on át az erdő széléig meghosszabbítsa (berajzolás a H.a. vázlat szerint), minekfolytán itt időnkint kisebb járőrharok folynak.

A Herberstein tbk. // *alvédőcsoportnál*: szintén alig volt komolyabb harc, mert az orosz 15. hadosztály XII. 10. csodálatosképp nem támadott, csupán itt-ott tett több lagymatag és kiserejű *támadókísérletet*, többek között Hertelendy M. 10.-es huszárszázados és Kodes István 10. gyalogezredbeli főhadnagy frontja ellen is, amiket könnyűszerrel visszavertek és a támadókísérletekkel kb. délután 3^h végkép felhagyó *orosz gyalogság* a mi védőállásunkból kb. 300—800 X-re levő lövészárkaiban húzódott meg, de nem volt megállapítható, hogy az esti koromsötétség beálltával közelebbre mivelénk előredolgozta-e magát és mely távolságra?

Az orosz gyalogság enapi erélytelen magatartásával merő ellentétben: az *orosz 15. hadosztály tüzésége* annál élénkebb és jórészt érdemleges tevékenységet fejtett ki, amennyiben rendszeresen belötte magát és nehéz útegeivel többé-kevésbé eredményes rombolótűz alá fogta különösen lovasútegeinket és a Jabloniec egyik-másik pontját, ahol tartalékot sejtett, vagy vett észre.

Herberstein tbk. XII. 10. este a derekasan megtett kötelesség tudatában önértzetesen hivatkozhatott arra a fontos eredményre, amelyszerint seregteste, a kitűnő megerősített 10. hovashadosztály, a Neu Sandec körüli első harcnaptól számítva, ma már *hatodik napja* állta útját az orosz 15. hadosztály Limanova-i előnyomulásának, amely dicsőségben XII. 9- óta *Daubner S.* ezredes 78. dandára arányosan osztozik vele.

*

Az *ellenséges felderítés* a mi Zalesie—Lesniówka—Jabloniec védőonalunkon sehol sem bírt áttörni, repülőjük ellenben az oroszoknak e napon nem volt és ruszofil kémeik látszólag cserbenhagyták őket. Pedig eléggé fontos események játszódtak le XII. 10. déltől kezdve XII. 11. délelőtt kb. 10^h-ig a Szlachecki—Tymbark—Dobra területen: a *77. és a kombinált dandár vasúti kirakása* és az előbbinek zászlóaljankint, részben nappal való menete Tymbark-ról Szlacheckie-re, ami ha az orosz vezetőségnek tudomására jut, az aligha halaszthatja támadása megkezdését másnapra, hanem — nehogy a mi erősbítéseink XII. 11. akadálytalanul érvényesülhessenek — erőteljes kezdeményezéssel kényszerűségből valószínűleg még XII. 10. este bevezeti

támadását, vagy legalább is nehéztüzérségével (Slopnice—Kanina 11.000 m.) gondoskodik arról, hogy a 77. dandár gyülekezését érdemlegesen megzavarja.

A valóságban, a Hadfy csoport szerencséjére, az orosz 15. hadosztály erősbítéseink beérkezéskor egyáltalán nem értesült és a reánézve az általános helyzet folytán XII. 11. körül fenyegetővé válható Slopnice—Zalesie oldalozó irány felderítésére — mint később kitűnt — semmi súlyt sem fektetett, talán abban a jámbor feltevésben, hogy a felderítést helyette majd a Zalesie felé előrelépőnek tudott orosz 2. lovashadosztály felderítőosztagai végzik el. Csakis ezen a könnyelműen hiszékeny túloptimista alapon magyarázható meg, hogy — amint ez a negyedik csatanap leírásánál majd kitűnik — az orosz 15. hadosztály nyugati oldalát és hátát egyáltalán semmijeik orosz felderítés vagy biztosítás nem fedezte és innen jövő támadásunkra, úgy látszik, senki még gondolatban sem számított s ennek folytán észrevétlen megkerüléssé kialakuló magaslati támadóelőnyomulásunkat a legteljesebb meglepetéssel, rajtaütésszerűen hajthattuk végre.

Ezt a sikert azonban tisztán szerencsénknak köszönhetjük, azért azt senki személyes érdemül el nem könyvelheti.

*

Hadfy altb. további nyomatékos erősbítést jelentő 39. hadosztály-tüzérségünket (8 ágyúsüteg) XII. 10. délután 4^h-tól kezdve, már alkonyatkor észrevétlenül akként vonultatja fel a tüzelőállásokba, hogy XII. 11. délelőtt 5^h, tehát még sötétben 48 ágyúja karolja körül negyedkör alakjában a 77. dandár átkarolótámadásának célpontját, a Golców magaslatot, amely így aztán, az orosz vezetés teljes meglepetésére, az első perctől fogva kivédhetlenül összpontosított átkaroló tűzövebe szorul.

A hadosztálytüzérség egységes és céltudatos, legfőbb vezetését Hadfy I. altb. az első perctől kezdve a csata végéig kifejezetten magának tartja fenn és azt XII. 11. különösen a döntés pillanatában is — délután 3^h 30' körül — a legnagyobb hatással személyesen érvényesíti.

XII. 11. reggel Daubner S. ezredesdandárnok 78. dandárával végre kiadós tüzérségi támogatáshoz jut, amit két napon át, különösen XII. 9.-1 Golców-i támadásánál oly keservesen nélkülözött.

*

Feladatok XII. 11.-re:

Az egész Hadfy csoportra kiterjedő érvényességű, XII. 10. délután 3^h 15' kelt op. Nr. 126/III. Támadási intézkedés pontosan, világosan és szembe-ötlő szabatosággal szabályozza a XII. 11.-re szóló összes feladatokat. A

parancsból mindenki kétélyeket kizáróan, bővebb magyarázatokra nem szorulva, megállapíthatja: kinek mi a legközelebbi feladata a negyedik csatanapon?

A *Lapanów-i csata* XII. 10.-i utolsó napjának korábban közölt leírásából tudjuk, hogy a 4. hadseregpáncsnokság a *részleges vereség* hatása alatt — az Arz főcsoportot kivéve — az egész többi 4. hadseregbeli csatafront számára a *védelemre való szorítkozást* írta elő.

A fenti Intézkedés bevezető pontjából kitűnik, hogy Hadfy altb., Arz parancsának megfelelően az „egész” 39. *honvéd gyaloghadosztály* és a *Herberstein alvédőcsoport „támadását”* veszi kilátásba és a Daubner alvédőcsoport maradéka, valamint a Herberstein alvédőcsoport csupán „egyelőre” kapnak védőleges feladatot, *Mestitz I.* alezredes számára pedig a hadosztály parancsa a 16. ezrednek még a csata folyamán való erélyes támadóközbelépését már előre elrendelte.

Míg tehát *Wadowice—Dobrá-n* a támadásról való lemondás és az erőtlenséget jelentő puszta *védelem* szegényes gondolata üli meg a kis ideig már-már csüggedő lelkeket: addig *Limanova* körül Arz altb. lángelméjéből kisugárzóan XII. 10. este is erőtől és bizakodástól duzzadó, lendületes *támadószellem* lelkesíti csapatvezetésünket és magyar csapatainkat a másnapi merész, kockázatos cselekvésre.

A 77. dandárnak a Támadási intézkedés szerint az lett a feladata, hogy végig a vízvázalástómagaslatháton át támadjon és ha sikerült az ellenséget — egyelőre csak az Ostra Ga. 928 m. p.-nál állónak jelentett, ismeretlenerejű ellenséges csoport kerülhetett szóba — „felgöngyölítenie”, azaz, egyszerűbben szólva, visszavetnie: akkor *Molnár D.* tbk. csoportja *az ellenség hátába nyomul elő*; összhangban a 39. hadosztálynak az Intézkedés 1. pontjában kifejezett szándékával, amely szerint az az ellenséget átkarolólag és „*hátba*” támadja meg.

Pillepié ezredes, all. gyalogezred parancsnoka a Támadási intézkedés idejekorán szintén megkapta, neki tehát annak határozmányait alparancsnokaival s így Koós őrnaggyal is idejekorán, alaposan és oktatólag meg kellett ismertetnie, nevezetesen azt a harcászatilag különösen fontos rendelkezést is, amely szerint a támadócsoport „*végig* a Cichon 929 trig.—Ostra Ga. 928 m. p.—888 m. p. házcsoport Jezowa Woda *magaslatháton át* támad”. Ezt a rendelkezést azért emeljük ki nagy nyomatékkal, mert az a Pillepic támadócsoport XII. 11.-i előnyomulása folyamán megbocsájthatlan módon figyelmen kívül maradt és az egyik csoportrészt — Koós őrnagy —

az Ostra Ga. tájékán a vízvázasztó magaslatról letérve, a harc mohó hevében Staravies II. felé a *mélységbe, a lyukba szállt alá*, amiből csak azért nem származott baj, mert a dandár zöme a dandárparancsnok közbelépésére a magaslatláton maradt fenn.

A csoport támadóelőnyomulása akkor vált igazában „*megkerülő-előnyomulássá*”, amikor kitudódott, hogy a vízvázasztón egyáltalán nincs ellenség, ami lehetővé tette számunkra, hogy támadócsoporthoz a tűzrajtaütés pillanatáig „*észrevétlen*” maradjon.

*

Orosz szokások:

Limanova körül XII. 7. óta az oroszok bizonyos szokásait, furcsaságait állapítottuk meg, amelyhez majd mindig hűek maradtak. így gyalogságuk és tüzérségük soha virradat, azaz kb. del. 7^h előtt nem lépett működésbe; déltájban kb. 2 óra hosszat ebédszünetet tartottak, a sötétség beálltával pedig, kb. 4^h délután beszüntettek minden harcműködést, lövöldözést és járőrözést is, ami alól a csata alatt csak egyetlen egyszer és pedig ma, XII. 10. délután 11^h tájban tettek kivételt, amikor a Brokes J. százados alvédőszakasz ellen erősebb tűzrajtaütést hajtottak végre, amelyet azonban ezúttal még nem követett rohamtámadás.

Egész *legendakör* keletkezett a XII. 10.—11.-re hajló Jabloniec-i véres (?) éjszakáról s láttunk irott csataleírást, amely szerint ezen éjszaka folyamán az oroszok *állítólag 10—15 rohamot intéztek* huszárjaink állásai ellen. Ez mese, ellenben a valóság az, hogy ezen az éjszakán, XII. 10. délután 11^h tájban egyetlen egyszer hajtották végre említett tűzrajtaütésüket, azután XII. 11. kb. délelőtt 5^h-ig, tehát 6 órán át békesség volt és csak most indultak az oroszok támadásra.

*

XII. 10. délután fogolyvallomások alapján azt a hírt kaptuk, hogy az orosz 15. hadosztály holnap, XII. 11. „*nagyátadásra*” jön előre. Erre az eshetőségre az egész Hadfy csoport állandóan el volt készülve és arra a csapatok jól felkészültek.

Herberstein tbk. a XII. 7. óta a Jabloniec-en nyomorgó *négy huszár-század* (4. huszár-század) felváltása idejéül *XII. 11.-ének hajnalt 5 óráját* határozta meg, azzal, hogy a felváltásnak virradatkor befejezettek kell lennie. Az eseményeknek ezúttal nem akarva elébevágni, a fenti orosz szokások ismeretére utalással, csupán azt a *kérdést* vetjük fel: nem-e lett volna egyszerűbb és zavarmentesebb, ha a *8. lovasdandár már XII. 10. az esti*

sötétség beálltakor, az 548 m. p. körül elfoglalt „készültségi” helyéből, előző éjjeli laktáborhelyeégei helyett a Nafta Finomító-*η* át a műúton egyenest Limanová-n keresztül a *Jabloniec-re lovagol* és a felváltást úgy hajtja végre, hogy az már *XII. 10. az esti órákban* befejeződjék? Aligha találunk okot, amely ennek ellentmondana, nevezetesen a csapat erőállapota szempontjából sem, mert hiszen a 9.- és 13.-as huszároknak e napon nyugodalmas pihenőnapjuk volt.

Az ilyenféle „esti” felváltást, azaz erősítést a 13.-as huszárok XII. 8. délután egy ízben már teljes sikerrel kipróbálták, anélkül, hogy azt az ellenség észrevette és megzavarta volna.

*

*Baintner Ernő 3. honvédszázadrezredbeli őrnagy
I. védő szakaszának XII. 10. részletes esti helyzete:*

(10.b. vázlat és szövege, a sematikus vázlat és a 11.b. vázlat, szövegestől). Ez a XII. 10. részletes esti helyzet, XII. 11.-re vonatkozóan, egyúttal az 5^h 30' reggeli részletes „kiindulási helyzet” is.

Alvédőszakaszok:

Az 1. alvédőszakasz, Brokes Jenő százados alatt:

a 20.-as honvédszázad a 11.b. vázlaton van helyesen rajzolva; *Diószeghy* százados cseh *Landstürmesapatját*, mint megbízhatlant este a huszárok rajvonalába vetette be, de a cselákok a XII. 10.—11. éj folyamán észrevétlenül egytől-egyig mind meglógtak;

Brokes J. százados a 34. Lw. század legénységét huszárjai közé osztotta be, mert a Landwehrparancsnok kérte ezt, akinek fiatal legénysége most először jutott harcba; $\frac{30}{18}$ — *Radoychich* század nem áll a berajzolt helyen, hanem a $\frac{30}{18}$ század déli szárnyához merőlegesen odacsatlakozva, tévedésből arccal kelet felé; a Brokes balszárnya mögötti két rendbeli *századtartaléknak* az a rendeltetése, hogy orosz betörés esetén az alvédőszakasz balszárnyát és oldalát „elreteszelve”.

A 2. alvédőszakasz, Hertelendy M. százados alatt:

a fiatal, illetőleg teljesen megbízhatlan Landwehr- és Landsturm-század ellenőrzését a kiváló Dr. Stadelmann főhadnagy 59-es százada végzi, aki biztosítéskul néhány emberét a Landsturm közé bedublirozta; a $\frac{30}{5}$ század Szebenyi hadnagy alatt a 2. alvédőszakasz tartalékát képezi.

Az 1. és 2. alvédőszakasz együttvéve a tüzérségileg kitűnően alá-támasztott „huszárállást” alkotják, ahol XII. 11. csupán két teljes értékű

gyalogsági csapat van (a 20. ezredbeli szakasz és az 59.-es század), ellenben ott van 11 huszárszázad és 4 s később 6 lovasgéppuska.

A 3. alvédőszakasz, Békássy István 10. honvéd'gyalogezerdbéli százados alatt (10.b., H.a. és 11.b. vázlat):

a ^{II}/_{II} Dombrády főhadnagy század és ^{II}/_{II} — Kodes István főhadnagy század tűzvonalban, a ^{II}/_{II} század Békássy zászlóalj tartaléka kb. 400 X-re hátrább egy házcsoportban s végül a ^{II}/_{II} század még hátrább, Baintner őrnagy védőszakasz tartaléka.

Az I. védőszakasz, a 13.-as huszárok támogatásával XII. 9. győzelmesen és sok veszteséget okozva, verte vissza a sokszorosán túlerejű orosz támadásokat. Saját veszteségünk csekély volt, amit az emelkedett hangulatú csapat jóformán meg sem érzett.

Limanova helység XII. 9. óta tele van saját és különösen sok orosz *sebesülte*l s alig van ház, ahol egy-kettő ne fekdünek.

A ^{II}/_{II} zászlóalj a XII. 9.—10. hajló éjféltől kezdve van itt, a „műümenti állás”-ban és ma, XII. 10. egész nap eléggé érzékeny veszteséget okozó tüzérségi tűzben állt, Kodes I. főhadnagy pedig déltájban, a Kágerer üteg kitűnő támogatásával egy lagymatag orosz támadást vert vissza.

*

A Smekal altb. Mlynne-i csoport:

Hadrend és megalakulás:

a rutén 45. *Landwehrhadosztály*, Smekal altb., XII. 7.-től kezdve rakott ki Tymbark- és Dobrá-nál és a kirakást 8.-án 10^h este fejezte be, amikor, nyomban utána délután 11^h, Tymbark-on a 78. dandár élzászlóalja, (^{II}/_{II}) rakott ki. Miközben Smekal altb. XII. 7. a neki kiutalt védővonalat (10. 0. vázlat) fokozatosan megszállta: ugyanaznap este tőle délre, Kaniná-ról jövet a *megerősített 10. lovashadosztály*, másnaptól kezdve Herberstein tbk. alatt helyezkedett el a Limanova-i előkészített (?) védőállásban.

(A fenti vázlat némi helyesbítésre szorul: Laskowa körül ugyanis nem csupán a magyar 11. huszárezred állt ott, hanem a *Schwer tbk.* vezényelte, az előző harcokban nagyon megtépzott egész 6. *lovashadosztály* is.)

A 45. *Landwehrhadosztály* kötelékeit az események megbontották: a Lososina völgyben állásban levő 6. *lovashadosztály* a 90. és 89. *Landwehdandár* közé ékelődött be.

Harcesemények:

A 13. Landwehrhadosztály, Dobai Székely tbk., korábban a Roth seregocsoport tartaléka volt Lapanów körül és XII. 8. az orosz 14. *hadosztály*

előrejötteinek hírére tolták el a Smekal csoport kötelékébe, annak balszárnyára, azzal a rendeltetéssel, hogy a 89. *dandárral* és a *Schwer csoporttal XII. 9- kelet* felé törjön előre, amely feladatot meg is oldotta, amikor a vitéz, de gyenge erejű Bécs-i 13. hadosztály a Kobyla-t XII. 9. estefelére rohammal elfoglalta.

A *VIII. honvédelvadosztály*, báró Nagy Gyula altb.: Smekal csoporttartaléka Lososina Grn.-nál.

Smekal aztán *XII. 10.-re* a Roth által megfelelően utasított Arz főcsoportparancsnoktól azt a feladatot kapta, hogy a tegnapi sikeres támadást Jakobkowice felé folytatva, az orosz 14. hadosztályt a Dunajec-re vesse vissza. A tiszta arctámadás azonban jószándék marad csupán és megfeneklík, mert az orosz hadosztály déltájban ellentámadásba menve át, támadásunkat elfojtja, sőt a 13. Landwehradosztály az orosz túlerő támadása folytán estefelé kénytelen a Kobyla-t is kiüríteni, egy napra rá, hogy azt nagy áldozatok árán elfoglalta volt.

A 4. hadseregpáncsnokság által XII. 10. délben — éppen a Lapanów-i csata legizgalmasabb óráiban — másnap reggeltől kezdődő hatállyal elrendelt *új seregcsoportbeosztás* az Arz főcsoportot nem érintette. Tulajdonképpen csupán a Ljubicic seregcsoport közbeiktatásáról volt szó, aki a von Besser altb. főcsoport balszárnyától nyugatra terjedő csatavonalrészlet vette át és így aztán a mi *Roth altb. seregcsoportunk XII. 11. reggeltől kezdve az Arz altb. főcsoportból*, valamint *von Besser altb. főcsoportjából* áll.

A 4. hadseregpáncsnokságnak a hadsereg csatafrontját a *támadástól eltiltó XII. 10. délutáni Intézkedése* következtében: a Smekal csoport — a támadásra induló Hadfy csoporttal ellentétben — XII. 11.-re védőfeladatot kap, amelyet a legsúlyosabb küzdelmek árán, bár szintén némi területveszteséggel, végül is sikeresen old meg.

*

A XII. 9. reggel a most ismertetett tagozású *Hadfy és Smekal* csoportból alakult *Arz altb. főcsoport általános feladata* így hangzik:

„tartóztassa fel a Neu Sandec felől Mlynne-re és Limanová-ra támadó orosz VIII. hadtestet”.

Arz az erősbítések beérkeztéig (77. kombinált dandár és 39. hadosztálytüzérség) XII. 9. és 10. egyelőre kénytelen volt a *védelemmel* beérni, most azonban, pozitív célkitűzéssel nyomban a rég áhított *támadásra* határozza el magát, azzal a *szándékkal*, hogy

a magyar *Hadfy* csoporttal az orosz 15. hadosztály nyugati szárnyát átkarolóan megtámadja és visszavesse, csatafrontjának többi részein pedig az osztrák *S me kai* csoporttal az orosz 14. hadosztályt lekösse és a védőállást tartsa.

Arz altb. XII. 10. este az előtt a súlyos, legközelebbi feladat előtt áll, hogy a Mlyne- és Limanová-n át fenyegető kettős gátszakadásnak okvetlenül elejét vegye, amit a két csoportnak eddig több-kevesebb szerencsével sikerült megakadályoznia: az orosz 14. és 15. hadosztály XII. 9- és 10.-i áttörési kísérleteit meghiúsították.

A két gyaloghadosztály és 1 ½ lovashadosztály erejű Smekal csoport úgy XII. 9., mint 10.-én *is támadott*. Ellenben ezalatt a *Hadfy* csoport, illetőleg XII. 9. még Herberstein is a *védelemre* szorítkozott, mert a 77. dandár csak XII. 10. a délután folyamán érkezik be és a hadosztálytüzéség is csak a XII. 10.—11. éj folyamán vonul fel állásaiba, nélkülük pedig nem igen lehetett támadni.

A Smekal csoport tehát két napon át támadott, nagy testi fáradal-makkal és jelentős veszteségekkel, a *Hadfy* csoport ellenben mindkét napon helyben maradva, váltakozó hevességgel s nagyjában csupán védőleg harcolt és csak XII. 9. volt súlyos vesztesége (78. dandár 20 ½).

Az *osztrák Smekal csoport XII. 9.* sikeresen támadott (a Kobyla elfoglalása), de már másnap kudarc éri (a Kobylá-t az orosz visszafoglalja). A sorozatos nehéztérpű támadások és az elmaradhatlan veszteségek természetesen kikezdték a csapat lelki-teszt erejét, úgy, hogy mikor a csoportot XII. 10.-én újból súlyos arcbeli támadásra rendelték, azt az orosz ellentámadás nyomban elfojtja. Annak ellenére, hogy a kitűnő, vitéz Bécs-i 13. Landwehrhadosztály is a csoporthoz tartozik: mégis, tárgyilagos mértékkel mérve az a meggyőződésünk, hogy a Smekal csoport XII. 10. este egyelőre már nem alkalmas arra, hogy XII. 11. átütőerejű támadásra bevessék.

A *magyar Hadfy csoport* — XII. 9. még Herberstein alatt — nagyjában védőleg harcolt és az orosz 15. hadosztály többszörösen túlerejű, egész nap tartott támadását, az oroszoknak rendkívüli veszteségeket okozva, *győzelmesen*, bár szintén súlyos véráldozatok árán visszaverte, *XII. 10.* pedig a továbbra is a védelemre szorítkozó csoportot újabb komoly orosz támadás egyáltalán nem érte többé, úgyhogy ez a nap félig-meddig pihenő-napjául számíthatna, ha a csapatok egy részének az orosz nehéztüzéségtől nem kellett volna annyit szenvednie.

A két csoport pillanatnyi *hadművelési értéke* között szembeötlő különbség áll fenn: a XII. 11. nehéz támadásra pillanatnyilag nyilvánvalóan egyedül a *Hadfy* csoport jöhet számításba, annál inkább, mert az a friss

77. dandárral jelentős támadóerejű erősítéshez jutott, aminek a 39. hadosztálytüzéség XII. 10.—11. éjjeli felvonulása ad nyomatékot.

Arz erősítései közül XII. 10. estig elsűl a 77. dandár érkezik be Tymbark-ra, a Raymann ezredes kombinált dandár ellenben kereken $\frac{1}{2}$ nappal, 12 órával később és pedig a csatatértől távolabb eső Dobrá-ra.

A Limanova- és Mlynne-i fenyegető veszedelem azt kívánta volna, hogy ezekre a veszélyeztetett pontokra a kéznél levő 77. dandárt vessék be. Csakhogy Arz altb. ismeretes XII. 8.-i elhatározása alapján a 77. dandárt — amelyet jól ismert és nagyrabecsült — az átkarolótámadás végrehajtására szemelte ki, noha az áttörési veszedelmekkel természetesen teljesen tisztában volt. De ő kemény egyéniségének megfelelően merészen vállalta az átkarolóan támadó elhatározással velejáró kockázatot és bízott benne, hogy a Limanova- és Mlynne-re irányuló orosz áttörési szándék kivédésére Raymann ezredes csapatai még mindig idejekorán érkeznek helyükre.

Ilyen értelemben már a 77. dandárnak Tymbark-ról nem Limanová-ra, hanem merészen Slopnice-re történt odairányítása is a XII. 11.-re az orosz 15. hadosztály nyugati szárnya ellen tervezett átkarolótámadásnak határozott-akarátú, erélyes bevezetőmozzanatát jelenti.

A Lapanów-i részleges vereség folytán pillanatnyilag károsan befolyásolt 4. hadseregpáncsnokság (defetista hadseregvezérkarifőnök) az eddigi legszenvedélyesebb lendületű támadóhadművelet helyébe a kb. 50 km.-nyi hosszukiterjedésű egész csatafronton végig, általánosan, minden átmenet nélkül hirtelenül a tétlen védelemre való kitérést teszi kötelezővé: mostantól, XII. 10. estétől fogva, hogy a csapatot a szükségtelen véráldozatoktól megkíméljék, Mlynne-től Bytomsko- és Lapanów-on át Wieliczka vidékéig, végig az egész vonalon egy ember se támadjon többé . . .

Egyedül a kíméletlenül erősakarátú Arz-cű tettek egyetlen kivételt, aki tervbevett átkarolótámadását minden felsőbb lappangó ellenkezés ellenére mesteri módon mégis nyélbe üti.

Tényleges harceredmény tudvalevőleg csakis támadás útján érhető el. amiről pedig a 4. hadsereg XII. 10. este önként lemondott, ellenben Arz altb. törhetlen szívósággal ragaszkodik hozzá. Intuitive megérzi, hogy a napok óta vajdú döntést most már csakis az ő határozott, sikerretőrekvő átkarolótámadása hozhatja létre: amire a 4. hadsereg főereje XII. 4.-től kezdve mindmáig a legóriásibb erőmegfeszítés ellenére is hiába törekedett, ennek a döntésnek a kivívása most íme kizárólag Arz altb.-ra hárult át, aki az alája rendelt két csoport közül magátólértetődően azt választja támadó harceszközéül, amelyik arra értékelése szerint a legalkalmasabb. Így történt,

hogy Arz a *Limanova-i kitűnő és friss magyar Hadfy csoportot* rendelte XII. 11.-re támadásra és a 39. honvédegyaloghadosztály 77. *danaárát* az orosz 15. hadosztály nyugati szárnyának átkarolására, míg az *osztrák Smekal csoportnak* a lekötés és védelem könnyebb szerepét juttatta.

Miután a XII. 11.-iki támadás folyamán egyideig a 39. hadosztály egy része és a megerősített 10. lovashadosztály is röghözkötöttén kénytelenek harcolni: a tétlen védelemre áttért egész Limanova—Lapanów-i nagy csatafronton a 77. *dandár* az egyetlen seregetest, amely „mozog” és határozott, agresszív feladattal a tarsolyában, a jó szerencsétől megsegítve észrevétlenül vonul mindelőbbre a gyanútlan Golców-i ellenség oldalába és hátába.

Az Arz altb. főcsoport XII. 10.-i *vezetése ezek után röviden* a következők szerint jellemezhető: megszervezte *XII. 10.* folyamán az *osztrák Smekal csoport* XII. 11.-i Mlynne-i *védelmét* és a *magyar Hadfy csoport* Limanova-i *döntőtámadását*.

E helyen válik különösen szembeötlővé, hogy a Lapanów-i vereség és rögtönös következményei a kettősnevű csata eddigi, teljesen és kizárólag Lapanów-ra beigazított képét hirtelen és szinte kápráztató színváltozással mennyire átfőrmálták: a XII. 10. esti minden bizonytalanság, kétely és homály ellenére világosan kitűnt, hogy a 4. *hadseregbeli események súlypontja* Lapanów-ról egyszeriben Limanová-ra toldott el és most utóbbinak környéke vált a 4. *hadsereg főharcterületévé* s ezzel összefüggően a *döntés* többé nem Lapanów-nál Bochnia irányában, hanem mostantól kezdve *Limanova* körül a Golców-on, a *Neu Sandec—Limanova-i műút* irányában keresendő, mégpedig az adott erőcsoportosítás alapján az *Arz altb. főcsoporttal*, amelynek

osztrák *Smekal altb.* csoportja az orosz 14. hadosztályt arcban leköti és megakadályozza, hogy védővonalunkat Mlynne—Rzegociná-n keresztül áttörje; továbbá:

magyar *Hadfy altb.* csoportja az orosz 15. hadosztály nyugati szárnyát átkaicióan megtámadja és visszaveti; végül

m'ükvrzek mellett a 4. *hadsereg összes többi csatafrontbeli*, javarészt osztrák és porosz *teszei* — a 4. hadseregpáncsnokság XII. 10. esti parancsa értelmében — a védelemre szorítkozva, állásaikat tartják.

A XII. 11.-re szóló fenti szerepe' osztásból mindenekelőtt az tűnik ki, hogy egyedül a szinte „*utolsó reménység*” számba menő magyar Hadfy altb. csoport végez támadófeladatot, míg az *egész többi*, javarészt nem-magyar 4. *hadsereg a védelemre szorítkozik*. Ez a szerepelosztás továbbá tiszta körvonalakban állítja elének azt a keretet, amelyen belül Arz altb. az osztrák

Smekal csoportot védelemre alkalmazza, ellenben a magyar Hadfy csoportot győzelmes támadásra lendítve, az egész világ által már várva-várt döntést, még pedig kifejezetten mint *színmagyar csatadöntést* Limanova körül ki-erőszakolja.

*

Arz altb. főcsoortparancsnok XII. 10. kora délelőtt adta ki másnapra szóló Intézkedéseit és *Hadfy I.* altb.-ot ezenkívül szóbelileg is utasította. Utóbbi délután 3^h 15' intézkedett, *Smekal* altb. pedig valamivel később.

A *többi alparancsnok* is a kapott Intézkedések alapján idejekorán adta ki parancsait: a *csapatok* kapkodás és izgalom nélkül készülhettek fel a másnapi döntő küzdelemre.

Nekünk alparancsnokoknak, a dandárparancsnokig bezárólag XII. 10. estig, sőt azon túl is még jó egy pár napig a leghalványabb sejtelmünk sem volt a *Lapanów-i vereségről*. Ahhoz, hogy híre mintegy magától elterjedjen, a csatater túlmesszire, kb. 20 km.-re esett tőlünk. Magasabb parancsnokaink pedig e napon talán még nem látták tisztán a helyzetet, azért hallgattak róla: nem lett belőle kárunk.

A NEGYEDIK - S EGYBEN UTOLSÓ - CSATANAP,

1914. XII. 11.-én, pénteken.

*Egésznap bevés küzdelmek után:
este 11^h tájban magyar csatadöntés, magyar győzelem!*

(10. 0., H.a., 11.b., U.c., 11.d. és 15. vázlat, szövegestől; a 10. 0. vázlat-szövegben, az utolsóelőtti sorban a „XII.” után beszúrandó: „12.”, a U.c. vázlat-szövegben pedig a felülről második sorban a „¹¹/₁₁” helyett „¹²/₁₂” írandó.)
Időjárás: a XII. 10.—11.-re hajló éjjel — váratlanul — nagy hideg, jeges utak; nappal enyhébb, olykor a nap is kibújik.

1. ÁLTALÁNOS HELYZET ÉS FONTOSABB ESEMÉNYEK.

Conrad két hadszíntérének általános helyzetképe:

Az orosz hadszíntéren a 4. hadsereg a XII. 10.-i kemény, veszteségteljes, hősiesség során az összes orosz 3. hadseregbeli, még XII. 10. este megfeneklett támadásokat visszautasította, 3. hadseregünk pedig végre eredményesen nyomul elő észak felé;

a szerb hadszíntéren az 5. hadsereg (Frank) Belgrád felé, a 6. hadsereg Sabac-ra visszavonulásban: kiűrtik Szerbiát-t.

*

Az orosz hadszíntéri többi seregek általános helyzete:

Hindenburg német 9. hadserege XII. 11-én is folytatólagos tüzéségi előkészítésre kényszerül;

a német Woyrsch hadseregénél (benne magyar 2. hadseregünk): jelentéktelen harcok s végül:

1. hadsereg: semmi változás; nincs harc.

*

A 4. hadsereg általános helyzetének részletei:

Az utolsó Limanova-i csatánapon — az átkarolóan támadó 77. dandár egyedüli kivételével — az egész 4- hadsereg, a hadseregszervezetnek XII. 11.-re szóló harcintézkedése folytán a Limanová-tól Mlynne—Bytomsko—Lapanów-on át Krakó-ig húzódó, kb. 50 km. hosszukterjedésű csataterén „a védelemre szorítkozik” és türelmetlenül „várja”:

a 77. dandár átkaroló támadásának eredményét, valamint, csodálatos önszugesztióval még inkább — de persze hiába —

a $\frac{1}{2}$ 38. *hadosztálynak* Neu San dec-en át Kanina felé remélt közbelépését.

A *Schönnner O.* százados *kerékpároszászlóalj* délután 2^h tájban érkezik be Zabrzez-nél *Weiss* ezredeshez, akihez a *Lengyel légió* egy része és *Thomka Z.* százados különítménye is odacsatlakozott.

Weiss ezredes *támadó parancsa* alapján: *Schönnner O.* százados egyik százada a *Lengyel légió*-val utat tör a lovasság számára, az ellenséget visszaveti, délután 3^h 30' tájban *Lacko*-t éri el, egy táborozó kozákezerden rajtaüt és visszaveti; végül *Weiss* ezredes parancsára *Jazówsko*-ra megy előre (*Lacko*-tól 6 km.-re keletre), az ezredes a lovassággal követi. *Schönnner O.* százados kimerítő távirati jelentést küld a VI. hadtestparancsnokságnak *Tymbark*-ra.

A *von Besser* altb. főcsoport, valamint a *Ljubicic* seregcsoport a XII. 10.—11. hajló este óta a két *Stradomka* patak mentén: védőállásban; a győzelmes, de szintén kimerült orosz 3. hadsereg az üldözést nem erőszakolja, mert támadása, mint hallottuk, a mi vitéz csapataink hősies ellenállásán még XII. 10. este megfeneklett és XII. 11. ezen a csatafronton az ellenfelek állóharcra szorítóznak.

A *Kritek* seregcsoportot XII. 11. délután *Ksiaznic* felől a műút mentén megtámadják; 19. *hadosztályunk* a támadást visszaveri. Az *Arz főcsoport* helyzetét és eseményeit alantabb tesszük szövé.

*

A 3. hadsereg általános helyzetének részletei:

A *Szurmay* seregcsoport tekintetében a 12.c. vázlatszövegre utalunk (a $\frac{1}{2}$ 38. *hadosztály* megakadása és az orosz XXIV. hadtest feltartóztatása). A 4. *lovashadosztály* *Poprád-völgyi* súlyos arctámadásának támogatására a 38. honvédhadosztályparancsnokság a 24. honvédgyalozezred III. zászlóalját az ellenséges csoport keleti oldala ellen különíti ki (11.d. vázlat).

Boroevic e napon a *Szurmay* seregcsoport megerősítésére vonatkozólag parancsot kap, *Conrad*-tól:

„Op. Nr. 5183. *Szurmay*-nak a *Dunajec*-en át való gyors előnyomulása a 4. hadsereg csatájára a legnagyobb fontossággal bír. Ez okból a 6. *hadosztály* azzal a parancsal volna *Szurmay* altb.-nak alárendelendő, hogy azt belátása szerint alkalmazza.

HFP.”

Boroevic szerint a *Kralicek* altb. vezette, látszólag rendbejött *cséh IX. hadtestnek* XII. 11.-i erélyes előnyomulása: a *Gorlice—Grybów*-on át Neu

Sandes felé oldaltmenetelő orosz XXIV. hadtestet és vele az orosz 4. lövészdandárt (8 zászlóalj és sok tüzérség) dél felől oldalbakapta és az a látszat, hogy az orosz hadtest ennek a hatása alatt arra kényszerült, hogy *menetét beszüntetve, déli oldalába harchoz fejlődjék.*

József főherceg Itbk. VII. hadteste 17. hadosztályával délután 5^h tájt *elfoglalja a Dukla szorosot*, majdnem percre pontosan ugyanakkor, amikor a 77. dandár, a Golców-i orosz csoport nyugati szárnyát visszavetve, a Limanova-i magyar győzelemnek beharangoz.

A Dukla szorosi különösen örvendetes magyar sikernek a híre másnap estefelé, Neu Sandec kapui előtt jut el hozzánk és diadalittas csapataink lelkendezve hangosan éltetik a győztes magyar vezért és Temesvár-i hadtestét.

*

A *Pflanzer* csoportnál: az általános helyzet változatlan.

*

Az Arz altb. főcsoport XII. 11.-i általános helyzete és főbb eseményei:

Arz altb. eredeti *feladata* változatlan maradt, csak a végrehajtás *eddig* *védőiéges módja* változik, amennyiben Arz altb. az *erősítéseknek* XII. 10. és 11.-i beérkeztével elérkezettnek látja az időt arra, hogy vezéreszméjének megfelelően most már a 77. dandárnak *átkaroló támadásra* való bevetésével pozitív siker elérésére és ezzel a *döntésre* törekedjék.

A *feladatot*: ismerjük.

Sejthető, hogy a VIII. orosz hadtestet XII. 11. valószínűleg szibériai csapatokkal megerősítve küldik harcba, de erről nincsenek megbízható adataink.

A „feladat” azonos alapjellegű megoldása, *Arz altb. egységes csatavezetésével*, a Limanova-i *Hadfy* altb. csoport és a Mlynne-i *Smekal* altb. csoport között oszlik meg. Arz altb.-nak az ő szorosan összefüggő egész külön harcterülete: a „*Limanova—Mlynne-i csatater*”, amely tágabb értelemben véve a mi csataterünk is és az a XII. 11.-i viszonyok között a *Lapanów-i csataterrel* már csak laza kapcsolatban *kW*.

A *Smekal* csoport, a 4. hadseregparancsnokságnak a védelmet előíró harcintézkedése folytán XII. 11.-én egész nap a védelemre szorítkozik.

A *Hadfy csoport* I. és II. alvédőcsoportja, *Daubner S.* ezredesdandárnok és *Herberstein* tbk. egyelőre a védelemre kaptak parancsot; *Molnár D.* tbk. ellenben, a szenvedélyes akarással mindenáron pozitív harcászati és hadászati sikerre törekvő Arz altb. parancsára a 77. dandárral az orosz 15. hadosztály Golców-i nyugati szárnyát átkarolóan támadja.

Az *Arz altb. főcsoport* Limanova—Mlynne-i csatateri döntése XII. 11. délután 11^h tájban kizárólag a *Limanova-i csataterét*, a Golców—Limanova területen következik be és a magyar Hadfy csoport és ezzel az *Arz főcsoport Limanova-i magyar győzelmét* eredményezi, míg az osztrák Smekal csoport védőállásában nemcsak XII. 11., hanem még másnap is kényszerűségből súlyos arcbeli védelmi harcra kényszerül, amelynél a túlerejű oroszral szemben győzelem kivívására nem nyílik alkalma.

A színigazságnak megfelelően már itt leszögezhetjük tehát, hogy XII. 11.-én a 4. hadsereg egész 50 km.-nyi csatafrontján *egyesegyedül* a Limanova-i magyar Hadfy altb. csoport arat győzelmet, amint ezt a 11. d. vázlat szövegében is nyomatékkal kidomborítjuk. Ez a magyar győzelem dönti el a Limanova—Lapanów-i csata már-már ingadozó sorsát, amikor a *39- honvédgyalog-hadosztály* az orosz 15. hadosztályt *elsőül* visszavonulásra kényszeríti, ami eddig orosz seregtessel szemben egyszer sem sikerült.

*

A *Limanova-i döntő csatanap* most *részletes leírásra kerülő eseményeit* nagyjában a *következő sorrend szerint* ismertetjük:

A) a 77. dandár *megkerülő előnyomulása* a Golców felé (I. rész, XII. 11. délelőtt 1^h—egyelőre kb. 3^h délutánig);

B) a Daubner S. ezredesdandárnok és Herberstein tbk. alvédőcsoportok *védőharca* (XII. 11. kb. délelőtt 5^h a csata végéig);

C) a 77. dandár az orosz 15. hadosztály nyugati szárnyát meglepően teljes sikerrel *hátbatámadja* (II. rész, XII. 11. kb. 3^h 30' délutántól—este 9^h-ig) és végül:

D) a megvert orosz 15. hadosztály XII. 11. délután 11^h kezdődő *visszavonulása* a Hadfy csoport elől Neu Sandec felé.

2. A DÖNTŐ CSATANAP ESEMÉNYEINEK RÉSZLETES LEÍRÁSA,

XII. 11. délelőtt 11^h—délután 1^h-ig.

A)

A 77. D AND AR MEGKERÜLŐELÖNYOMULÁSA A GOLCÓW FELÉ.

(I. rész)

XII. 11. délelőtt 1^h kb. délután 3^h-ig.

Molnár D. tbk., a 77. dandár parancsnoka a XII. 10. esti intézkedéskiadásnál a Támadási intézkedés megbeszélése során kiemelte, hogy hozzánk legközelebb állítólag az Ostra Ga.-n van ellenség, tehát legkésőbb akkor kell

a vele való összeütközés lehetőségével számolnunk, amikor a *Pillepic* támadócsoport az országútról a Cichon—Ostra Ga.—Jezowa Woda magaslathátra bekanyarodik. A tbk. arra is felhívta a figyelmet, hogy a Támadási intézkedés 2.a. pontja értelmében a támadócsoporthoz *végig* az említett *magaslatháton* kell támadnia és az ellenséget visszavetnie. A magaslathátról való letérés, szerinte, bünszámba menne.

Előre volt látható, hogy a támadócsoporthoz eléggé nehéz, fárasztó útja lesz, míg az Ostra Ga.-ra felérkeznek: a 479 m. p. híd (indulási pont) és a Zalesie-i 765 m. p. K^a között 286 méter az emelkedés, a K^a-tól a Cichon-ig 164 méter, *az összes emelkedés tehát 450 méter*, ami azért esik súlyosabban latba, mert az éjszaka koromsötét és csikorgó hideg van, az út pedig jegecs.

Pillepic ezredes, *Koós Gy.* őrnaggyal (†) mint elővéddel a 479 m. p. hídtól délelőtt 1^h elindulva, ütközetmenetben délelőtt 4^h érkezik fel a Zalesie-i K^a-hoz; a főcsapat éle délelőtt 2^h indult el.

Az elővéd 3 óra alatt kereken csak 6 km.-nyi utat tett meg, mert az érezhető emelkedés mellett az úttest síkos volt.

A támadócsoporthoz a K^a-nál biztosított megállásban hosszú pihenőt tart, a csapatok forró feketekávéval reggeliznek.

A Pielsticker lovascsoportbeli Gaál százados jelentette *Pillepic* ezredesnek, hogy Kamienicá-n két szotnya kozákokat állapított meg.

Amikor *Pillepic* ezredes és *Koós Gy.* őrnagy között az előnyomulás folytatásának módja szóba került, nézetük nem egyezett: az ezredes az eddigi biztosítottmenetben akarta az előnyomulást folytatni, míg *Koós* őrnagy a *harcalakzatba* való átmenetet tartotta szükségesnek és személyes szuggesztív befolyásával az ezredest rövidesen a maga nézetének nyerte meg.

Ezen előzmények után most már *Koós Gy. őrnagynak* adjuk át a szót, aki nyomtatott tanulmányában részletesen ecseteli a *Pillepic* támadócsoporthoz XII. 11.-i viselt dolgait:

„A K^a-hoz érve, *Pillepic* ezredes kiadja *előnyomulási intézkedését*:

„Hadosztályunkkal szemben az orosz VIII. hadtest áll(?), amelynek balszárnya a Golców—házcsoporthoz 888 m. p.—Ostra Ga. 928 m. p. vonalban van.

Mestitz alezredes jelentése szerint a Golców-on és attól délre állítólag 4 ellenséges zászlóalj áll s a Golców-ra támadott 16. ezred a Jezowa Woda felől és az Ostra Ga.-ról XII. 9.-e folyamán erős tüzet kapott volt.

Támadócsoportom feladata, hogy a Cichon 929 trig.—Ostra Ga. 928 m. p. és házcsoport 888 m. p. Jezowa Woda *magaslatvonalon* előnyomuljunk és ha az ellenséget sikerült felgöngyölitnünk, akkor támadócsoportommal onnan északkeleti irányban az ellenség hátába fogok működni.

Előnyomulás: *erdőáthatolási alakzatban* és pedig a — Koós őrnagy zászlóalj és tőle jobbra a Ducsay őrnagy zászlóalj. Irány: az említett magaslati vonal; az irányt Koós őrnagy vezeti.

Ezredtartalék: a — Nagy Sándor százados zászlóalj, a jobb szárny mögött, lépcsőviszonyban.

A Pielsticker lovascsoport a K^a-tól délre levő tetőn biztosítja a támadócsoport déli oldalát.

Én egyelőre a közép mögött tartózkodom.

A dandár tartalék: itt a K^a-nál.'

Ezen intézkedés kiadása után a csapat felvette az erdőáthatolási alakzatot, minél *Koós* őrnagy a maga zászlóaljánál a helyzet közlése után *így* intézkedik:

„Erdőáthatolási alakzat! *I. század* raj vonalban, tőle jobbra a *4. század*, félszázaddal kettősrendoszlopban, 1—1 szakasz 50—50 lépés tér- és távközre szintén kettősrendoszlopban, szoros összeköttetés a ~ zászlóaljjal; *2. század* az 1. századtól balra, félszázaddal kettősrendoszlopban, 1—1 szakasz 50—50 lépés tér- és távközre balra lépcsőben, szakaszonként kettősrendoszlopban s végül

a géppuskásosztag az 1. század mögött.

Terekutatókat századonként előre és oldalt kiküldeni!

A zászlóaljparancsnok a jobb szárnyról vezeti az irányt.'

(Megjegyzés: a Koós zászlóaljnak 3. százada vasútbiztosító szolgálatban távol van.)

Az erdőáthatolási alakzat felvétele után — ami a koromsötétségben s csikorgó hidegben nem volt éppen könnyű feladat — Pillepic ezredes a K^a-tól egyenest fel a Cichon-ra véve irányt, *5^h 40' délelőtt* elindította támadócsoportját a Cichon—Ostra Ga. felé, amely előnyomulásnál nehezebbet és fáradtságosabbat — Koós őrnagy szerint — elképzelni is alig lehet.”

*

Molnár Dezső tbk. a dandártartalékkal (Jankovich F. alezredes, a 9. ezred Kovács I. százados II. zászlóaljával, az ágyúszakasszal és a 15. huszárezred *y₂l.* századával, utóbbi Györffy Kornél zászlós alatt) délelőtt *5^h* körül érkezik fel a Zalesie-i nyereg K^a-hoz.

Mielőtt a tbk. *Piel s ticker* százados jelentését meghallgathatta volna, lelkét-szívét csodálatos, lenyűgözően nagyszerű látvány ejti rabul, amelyre senki nem gondolt eddig és most, íme, hirtelenül mint valami otthonról való lelkesítő, eleven üzenet: a *Magas Tátra* ezüstösen csillogó óriási tömbje mered elénk teljes fenségében, mint maga a magyar őserő félelmetes komorsága, lebírhatlan megtestesülése. Mintha kézzel el volna érhető, oly közeinek látszik, pedig, hej, több napi járóföldre esik a csatatértől — messze elkerült a honvéd édes magyar hazájától

Molnár D. tbk. szavai szerint (7.a. vázlat):

„Amint velemjött törzsem és a 9.-esek egyszeriben szembekerültünk a magyar hegyóriás káprázatos eleven valóságával: szem nem maradt szárazon és alázatos fohászban kértük az Egek urát, segítse meg magyart hazánkat túl a Tátrán és segítsen meg bennünket mai sorsdöntő hadivállakozásunkban.

A támadócsoport teljes megértésű tisztjei és legénysége is mind-mind kitörő örömmel gyönyörködött a drága „hazai föld” látásán és nem akadt ember, aki ezt a lélekiemelő, váratlan viszontlátást jó jelnek és buzdító *otthoni üzenetnek* ne vette volna.”

*

Pielsticker százados elsőlül Pilsudski tbk.-ra vonatkozólag tett jelentést: a Lengyel *légió* a kilátásba vett Jezowa Woda-i éjjeli vállalkozást tényleg végrehajtotta és egy félszotnya kozákat megtámadott s visszavert. Ebből a jelentéktelennek tetsző rövid hírből *Molnár Dezső* tbk. messzemenő következtetéseket von le a maga számára:

„A Pilsudski-jelentés re rögtön felfigyeltem, de nem azt láttam benne fontosnak, amiről a jelentés szólt, hanem ami nem volt benne: ugyanis, hogy talán az az árva kozák félszotnya volt pillanatnyilag a vízvásztón és Jezowa Woda vidékén *az egyetlen orosz csapat*, mikor pedig, a hadosztályparancsnokság Támadási intézkedése alapján eddig úgy tudtuk, hogy az ellenség balszárnyát az Ostra Ga. környékén kell keresnünk. Biztosat persze nem tudhattam, de valami azt az érzést keltette bennem, hogy Pillepic előtt nincs komolyabb súlyú ellenség, legfeljebb orosz lovasság és eszerint feladatunkhoz híven minél gyorsabban a Jezowa Woda—Golców magaslatára kell előresietnünk. Ezt a törekvést előmozdítandó, 5^h 50' délelőtt a *másoló-tömbön írt Op. Nr. 151. parancsot* küldtem Pillepic ezredesnek, aki délelőtt 5^h 40' elindult csapatai között most legfeljebb 2000 lépésre lehetett a K->-tói, tehát könnyen és gyorsan el lesz érhető.

A végig a vízvásztó magaslatán való fennmaradás fontosságától áthatva, ennek a hangsúlyozására ebben a parancsiratomban is kitértem.

Ellenben az utolsó bekezdésben a Mestitz alezredesre vonatkozó felhívás, mint később kitűnt, még időelőtti volt.

Pilsudski tbk. említett *jelentése*, a parancsiratból is kivehetően a 77. dandár vezetésére rendkívüli befolyással volt, amelynek alapján a tábornok Limanova-i győzelmünkéből jogosan jelentős részt kérhet magának.

Az adott viszonyok között *fontos parancs másolata* itt következik:
Op. Nr. 151.

Pillepic ezredesnek,

a Cichon 929 trig.-en.

765 m. p. K^a, Zalesie-től északra, 1914. XII. 11. délelőtt 5^h 50'.

A 9. ezred törzsével, II. zászlóalja-, a 15. huszárezred $\frac{1}{2}$ százada. és egy 18.-as ágyúszakasszal a 765 m. p. K^a-nál állok.

Vett jelentés szerint:

a *Lengyel légió* tegnap este Jezowa Wodá-nál egy kozák félszotnyát vert vissza és így közel fekszik az a feltevés, hogy a Cichon—Jezowa Wo da magaslatúton csupán ellenséges lovasság áll. Amennyiben ez a feltevés beigazolódik, Pillepic ezredes a Jezowa Wodá-ig való *előnyomulást, folyton a magaslatúton maradva, egyhuzamban hajtsa végre*. A nevezett helységtől nyugatra eső, számozatlan kúp elérése után (a vázlatba nincs berajzolva), Pillepic ezredes csoportjának zömével az ellenség délnyugati szárnya ellen való támadásra a *Golców 736 m. p.-ra vezető hát mentén csoportosul* és ezen támadást a 888 m. p. házcsoport tájékán kiadósan biztosítja délkeletről vagy keletről jöhető ellenséges támadás ellen.

A támadás a *Golcow-ra* Pillepic ezredes saját belátása szerint, további parancs bevárása nélkül is végrehajtható akkor, ha ezt a viszonyok megengedik. A támadás megkezdésének időpontja idejekorán jelentendő, hogy tartalékomat előrerendelhessem.

Mestitz alezredest egyidejűleg felhívom, hogy a Lesniówka-i magaslatról az előnyomulást a Starawies II.—Golców irányban délelőtt 8 óraker kezdje meg.

Molnár Dezső s. k. tbk.'

Ennek a parancsiratnak, *úgy* hittem idejekorán való kiadása nagy személyes megnyugvásomra szolgált, mert emberi számítás szerint most már — így okoskodtam — nem kell többé attól tartanom, hogy a támadócsoport a vízválasztóhátról letérve, valamely téves irányba kalandozik el. Végül egyelőre még csak annyit, hogy a parancsiratnak elképzelhetlenül különleges sorsa lett, amit később ismertetek.

Pielsikker századost lovascsoportjával parancsnokságom alá helyeztem és Pillepic ezredesnek idevonatkozó intézkedéseit jóváhagyva, a lovascsoport számára azt a feladatot tűztem ki, hogy egy esetleges ellenséges támadást amely Kamienica irányából nem valószínűtlen — a 765 m. p. háton védjen ki.

*

A hadosztályparancsnokhoz küldött enapi *első jelentésem* így szólt:

39. hadosztályparancsnokágnak.

Elküldés helye: Zalesie-től északra a K^a, XII. 11., délelőtt 6^h 40'.

Délelőtt 5^h óta a — zászlóalj-, ½ huszárszázaddal és egy ágyúszakasszal a fenti K^a-nál tartózkodom.

Az itt levő 3 huszárszázadot parancsnokságom alá helyeztem, azzal a feladattal, hogy a Kamienica irányából várható ellenséges támadást a 765 m. p. magaslati vonalon védje ki.

Pillepic ezredestől eddig nem érkezett jelentés. Hozzáküldött összekötöttem még nem érkezett vissza, a telefon még nem kész.

Ebben az irányban minden csendes, egyetlen lövés sem esett.

Molnár Dezső s. k. tbk.'

A hadosztályparancsnokság jelentést várt Pillepic hollétéről és eddigi működéséről. Várt tovább délelőtt 11^h-ig, hiába. Ekkor aztán, türelmét vesztve — minthogy a hadosztályparancsnokágnak a támadócsoport rendkívülien nehéz előnyomulási viszonyairól stb. sejtelve sem volt — alábbi keményhangú paranccsal könnyített a lelkén:

Molnár D. tbk. úrnak.

548 m. p. Królewskie-től keletre, délelőtt 11^h.

Tábornok úr intézkedései szerint a Pillepic csoportnak már délelőtt 5^h a Cichon-on kellett volna lennie. Érthetetlen előttem, hogy a csoport, a határozott támadóparancs ellenére, ellenséges behatás nélkül 8^h-ig még csak a 761 m. p.(?) magasságába jutott.

Tábornok úr érvényesítse teljes befolyását a támadás feltartóztathatlan előrevitelére.

Miután a Pillepic csoport ellenségre nem bukkant: tábornok úrnak a hadosztálytartalékra nincs szüksége s így én a 2 zászlóaljat magamnak tartom meg, hogy Pillepic támadását akkor segítsem elő, amikor ő a Jezowa Wodától északra fog fordulni.

Tábornok úrnak több lovassága van, mint kellene, tehát a Pillepic csoporttal az összekötötést szorosabban fenn kell tartania.

Minden $\frac{1}{2}$ órában helyzetjelentést várok, amely engem az egész csoportról tájékoztat.

Hadfy s. k. altb/

A parancsban előforduló több tévedést a dandárvezérkaritiszt a hadosztály vezérkarifőnöknek nevemben telefonon megmagyarázta, a kemény parancsirat pedig — szó nélkül — irattárba került.”

*

Délelőtt 11^h tájban az orosz 15. hadosztálynak a *Herberstein* alvédőcsoport ellen reggel óta folyó, sokszorosan túlerejű támadása mind erősebbé fokozódik. Ennek alapján a 39. hadosztályparancsnokság többek között elrendeli, hogy a hadosztálytartaléknak — *zászlóalj Horváth* Imre százados parancsnoksága alatt a Limanova-i Mjr.-hoz vonuljon oda, Daubner S. ezredesdandárnok rendelkezésére.

*

Koós Gy. őrnagy folytatólagos közlése:

„A Pillepic támadócsoport a nyereg K^a-tól 5^h 40' délelőtt kezdte meg előnyomulását a Cichon 929 trig. felé. Hangsúlyoznom kell ennek az *előnyomulásnak rendkívüli nehézségeit*: utunk szakadékos, havas, majd jeges meredek hegyoldalakon, sűrű erdőparcellákon, fiatal vágásokon át vezetett, jó ideig koromsötét éjjel s így aztán csak igen lassan tudtunk tért nyerni.

A zászlóaljknak sűrű egymásutánban meg kellett állniok, hogy a kötelékeket rendezzék, majd meg, hogy az emberek kifújhassák magukat.

Végre délelőtt 11^h a támadócsoport elérte az Ostra Ga. 928 m. p.-tól közvetlenül nyugatra levő nyeretget. (H.a. vázlat.)”

[A H.a. vázlatához a következő megjegyzéseket fűzzük:

5^h 40' délelőtt a Pillepic támadócsoport indul el a K^a-tól, még pedig egyenest fel a Cichon-ra; ellenben a K^a—761 m. p. utat, kb. délután 2^h-i indulással csak a dandártartalék használja. Az Ostra Ga. körül rajzolt helyzet délelőtt 11^h—délután 1^h-ig csak nagyjában felel meg annak a valóságnak, amely Koós Gy. őrnagy közleményéből kivehető.]

„Mint az irányzászlóalj parancsnoka, a 928 m. p.-ról az egész Limanova-i csatateret átfogó igen jó áttekintést nyertem és rövidesen *nagyszerű kép* tárult elém. Gróf Stomm Marcell főhadnagy-zászlóaljsegédtisztemmel hamarosan megállapítottuk, hogy az orosz rajvonal balszárnya a Golców 756 m. p. tető nyugati nyúlványán a Starawies II. házcsoporton át az alattunk elterülő erdő szegélyéig csaknem egyenes vonalban húzódik oda, álláspontomról nézve: *háttal mifelénk*.

Az oroszok a lövészárkokat erősen megszállták és látcsővel — de szabadszemmel is — az árkokban fekvő oroszokat egyenkint meg lehetett számlálni.

Tartalékuk sehol sem volt felfedezhető.

A Golców-on és attól délnyugatra lassú tüzelés folyik, ellenben északkeleti irányban, a Jabloniec körül annál hevesebb a harcizaj.

Lövegtüzfelviilánásból megállapítottam, hogy a Golców körül a 702 m. p.-tól délre egy 2—3 ütegnyi ellenséges tüzercsoport van állásban.

Kiküldött járőreim ugyanakkor jelentették, hogy az Ostra Ga.-tól keletre eddig nem bukkantak ellenségre.

A Pillepic támadócsoport tehát az elképzelhető legkedvezőbb helyzetbe jutott: az ellenséget meglepetésszerűen hátba támadhatja!

A helyzetet megfontolva, Stomm-mal együtt jelentkeztem Pillepic ezredesnél és megkértem, jöjjön oda megfigyelőpontomhoz, ahol aztán, a részletes helyzetet ismertetve, a következő *javaslatot* tettem csoportparancsnokom előtt:

Járőreim jelentése szerint a vízvászlómagaslatháton jó távolságra nincs előttünk ellenség. Az ellenséges rajvonal vonulata (a terepen mutattam meg).....

A hegyoldalban, közvetlenül alattunk — tehát az Ostra Ga. 928 m. p.-tól északra — mintegy 1000 lépés hosszúságban *egy* keletről nyugat felé húzódó lefelé tiszta terület el, amelyen nem szabad mutatkoznunk, nehogy eláruljuk magunkat.

Javaslom, hogy

egy század az Ostra Ga.-tól keletre a gerincen a jobbszárny biztosítására előretolassék;

a három zászlóalj pedig a tisztás megkerülése céljából kb. 300 X-re fedetten visszamenve, a hegyoldalon fedetten leereszkedik, a tisztást megkerüli és arccal északnak akként fejlődik harchoz, hogy a balszárny a tisztás keleti szegélyét érintse.

A jobbszárnyzászlóalj: ezredtartalék a jobbszárny mögött, lépcsőben; egyelőre a gerincen marad.

Ha a zászlóaljak ezt a helyzetet elérték, akkor az előnyomulás egyenest előre az erdő északi szegélyéig — az orosz vonal balszárnyáig — egyhuzamban folytatandó.”

Pillepic ezredes, noha a támadócsoport helyzetét maga is igen kedvezőnek találta, javaslatomat mégsem fogadta el, mert eredeti parancsa

szerint neki az a feladata, hogy a Jezowa Woda 888 m. p. házcsoporton át kell az ellenséges vonalat — ahol találja — megtámadnia, áttörnie és csak ha a felgöngyölítés sikerült: működhetik északi irányban az ellenség hátába.

Pillepic ezredes ez alapon akként határozott, hogy mielőtt Koós őrnagy javaslatához állást foglalna, előbb Molnár D. tbk.-hoz kérdést intéz, hogy a pillanatnyi kedvező alkalmat kihasználva, Koós őrnagy javasolt terve szerint támadjon-e, vagy pedig

az eredeti parancs alapján: folytassa-e előnyomulását?

Telefon hiányában Pillepic ezredes a $\frac{11}{12}$ zászlóalj parancsnokát, Nagy Sándor századost küldte el a 4. km.-re levő dandárparancsnoksághoz, hogy a helyzetet tárja fel a tbk. előtt és kérje ki további parancsait.

Ezt a döntést nem tarthattam célravezetőnek és azért újból azzal a kérrsel fordultam Pillepic ezredeshez, hogy javaslatomhoz hozzájárulva, rendelné el a támadási csoportosítás azonnali felvételét. Azért ragaszkodtam javaslatomhoz, mert úgy tartottam, hogy a Golców-tól északra lezajló súlyos harcokba mielőbb közbe kell lépünk, hogy ezzel ottani bajtársaink helyzetén könnyítsünk, másrészt kár volna a kínálkozó pompás alkalmat kihasználatlanul hagynunk.

Ezek után és a nap rövidségére tekintettel is jelentettem Pillepic ezredesnek, hogy

délután 1 óráig várok, ha addig parancsot nem kapok — úgy zászlóaljам támadását *saját felelősegemre* megindítom, annál is inkább, mert számításom szerint javaslatom keresztülviteléhez két óra szükséges s így az erdő északi szegélyét a legjobb esetben csak délután 3^h körül érhetem el, akkor pedig már sötétedni kezd.

A Pillepic támadócsoport délelőtt 11^h-től délután 1^h-ig az Ostra Ga.-n pihen, mialatt csak járőrei mozogtak és erdei tüzeket is oltottak el, amiket állítólag orosz kémek raktak a mi csapataink jelzésére.”

Itt most félbeszakítjuk Koós Gy. őrnagy közléseit, hogy volt zászlóalj-segéd tisztjének, *gróf Stomm Marcell* főhadnagynak adjuk át a szót, aki a fenti 2 órás pihenőidőre vonatkozólag mond véleményét:

„A Pillepic támadócsoport, biztosító]árőrök kiküldésétől eltekintve, délelőtt 11^h—1^h délutánig a hegytetőn feküdt, újabb *parancsra várva* és pihent, ami a kínálkozó kiváló rajtaütési alkalmat tekintve, már-már a *tétlenség érzetét* kelthette.”

Koós Gy. őrnagy közléseit így folytatja:

„Délután, néhány perccel 1^h előtt, megint jelentkeztem Pillepic ezredesnél és kértem további parancsát, aki most tudtomra adta, hogy miután

teljesen kimerültnek érzi magát: *az egész támadócsoport további vezetését reám bízta.*”

*

Molnár D. tbk. a XII. 11. délelőtti, körülötte lefolyt eseményeket így ismerteti:

„Az orosz 2. lovashadosztályt illetőleg ma ép úgy, mint tegnap a legellentmondóbb hírek keltek szárnyra: egyszer két orosz lovashadosztály, máskor csak *egy*, az egyik sok, a másik kevesebb gyalogsággal szerepelt a hírek között és ez a bizonytalanság kétségtelenül állandó feszültségben tartotta azokat, akik a Kamienica-i orosz erőket veszélyszámba vették. A tisztázatlan helyzetnek az volt az oka, hogy az orosz lovastülerő által viaszorított *Weiss* különítmény felderítő- és hírszerzőszolgálatát pillanatnyilag teljesen megbénult. A Zalesie-n át Tymbark-ot fenyegető orosz lovasseregetest hol-létének kérdése XII. 11. délig még mindig nem tisztázódott, amely idő-tájban két fontos mozzanat kötötte le figyelmemet:

a *hadosztálytartalék* Horváth Imre százados \ddagger zászlóalját déltájban a Limanova-i Mjr.-hoz indították útba, Daubner S. ezredesdandárnok rendelkezésére, mert Herberstein-nél hallomás szerint bajok vannak (orosz betörés), ennekfolytán biztosra volt vehető, hogy rövidesen a másik hadosztály-tartalékzászlóalját is Limanova felé tolják majd el;

Kremsner F. 15. huszárezredbeli századosnak a 39. hadosztály-parancsnoksághoz intézett, déltájban a dandárnál láttamazott egyik jelentése szerint:

Jékey főhadnagy Lacko-nál egy kb. 800 X hosszukterjedésű *rajvonalat* állapított meg; bent Lacko-ban egy ellenséges lovasszászad és *sok gyalogság* van.'

Kremsner-t mint kiválóan értelmes és feltétlenül megbízható tisztet ismertem és szinte lehetetlen volt híreit semmibe se venni.

A fenti két mozzanat alapján az az érzésem támadt, hogy a hadosztály-tartalék elvonása folytán a Zalesie—Tymbark-i országút fedetlen marad, nekem tehát mostantól kezdve fokozott éberséggel kell a Kamienica—Lackó körüli ellenséges lovastestet és a „sok gyalogságot” szemmel tartanom.

Az egész délelőtti bizonytalanságnak és tapogató dzásznak végre, dé-lután 14^h és 2^h között a VI. hadtestparancsnokságnak oly értelmű telefon-értésítése vetett véget, hogy a legújabb hírek szerint a Kamienica-i vesze-delem megszűnt: az orosz lovashadosztály kelet felé visszavonult.

Így most már számomra is szabaddá vált az út a Golców felé.

A dandártartalékkal röviddel délután 2^h előtt éppen indulófélben voltunk a nyereg K^a-tól a 761 m. p.-on át az Ostra Ga. felé: amikor Nagy Sándor 11.-es százados zászlóaljparancsnok jelentkezett nálam, aki aztán, már előrelavaglás közben előadta a Pillepic támadócsoporthoz a *Koós Gy. őrnagy javaslata* folytán keletkezett fonák helyzetet és az ezredesnek azt a kérését, hogy a vitás kérdésben én döntsek.

Törzsemmel és a ~ zászlóaljjal délután 3^h érkeztem fel az Ostra Ga.-ra Koós őrnagyhoz, míg Győrffy zászlós a huszárfélszázaddal az ágyúszakasznál maradt vissza segítségül, mert az ágyúk a nehéz úton, úgy látszik, megfeneklettek.”

*

Koós őrnagy folytatólagos közlése:

„Mihelyt Pillepic ezredes reám bízta a támadócsoport vezetését, a zászlóaljparancsnokságot *Székely Károly* főhadnagynak adtam át s azután a három zászlóaljparancsnoknak kiadtam Támadási intézkedésemet, úgy, ahogy azt javaslatom alapján megterveztem volt. A támadócsoport délelőtt 11^h—délután 1^h-ig tartó helyzetét nagyjában a H.a. vázlat mutatja.

Az előnyomulás délután 1^h 15' vette kezdetét.

Molnár D. tbk. úr törzsével és a zászlóaljjal délután 3^h érkezett fel az Ostra Ga.-ra, ahol tett intézkedéseimről tájékoztattam. Egyben személyesen meggyőződhetett a zászlóaljaknak egyenest előre, az erdőszegély felé való leereszkedéséről is.

Molnár D. tbk. úr tett intézkedéseimmel teljesen egyetértett s a vele jött y zászlóaljat az ezredtörzsszel, a támadócsoporthoz hathatósabb biztosítása céljából a tetőn, Jezowa Woda jelé rendelte ki, hogy onnan ugyancsak északi irányban működjék.”

*

Molnár D. akkori tbk. Koós őrnagy fenti javaslata és tett intézkedései tárgyában így nyilatkozik:

„Mikor én délután 3^h az Ostra Ga.-ra felérkeztem, Koós Gy. őrnagy jelentést tett intézkedéseiről.

Leírásában azt mondja — kétségtelenül jóhiszeműen —, hogy a tábornok úr tett intézkedéseimmel teljesen egyetértett.'

Ez a kijelentés nem fedi és nem fedheti a valóságot, még pedig a következő okokból:

A XII. 11. délelőtt 5^h 50' kelt op. Nr. 151 *másolótömbön írt parancsot, így állítja Koós őrnagy, Pillepic ezredes nem kapta meg, ellenben*

az a 39. honvédhadosztályparancsnoksághoz eljutott. Ennekfolytán a *parancsról Koós őrnagy sem tudott*. Ez ennek az akkori viszonyok között fontosnak mondható parancsiratnak elképzeltelenül különleges sorsa

Egyébként az elveszett parancs lényegileg a hadosztályparancsnokság Támadási intézkedésének kivonata volt csupán, ez az Intézkedés pedig kétségtelenül megfordult Pillepic és Koós kezén is.

Koós-nak tudnia *kellett* volna, mily óriási súlyt helyeztünk arra, hogy a *vízválasztón maradjunk fenn*.

Mármost én parancsiratomban is, meggyőződészerűen, a legnagyobb nyomatékkal leszögeztem, hogy a támadócsoportnak a Jezowa Woda-ig való előnyomulást *folytonosan a háton maradvá* egyhuzamban kell végrehajtania.

Ezekután nem nehéz elképzelni, hogy — mit sem tudva a parancsirat sorsáról — micsoda felháborodás és harag *vett rajtam erőt*, amikor Koós Gy. jelentéséből megértettem, hogy a vízválasztóháton támadásra rendelt csoporttal, a *magaslati terepet parancs ellenére elhagyva*, a 400 méterrel mélyebb Starawies II. *völgykatlanba, bele a lyukba intézi* támadását.

Azonban *egy* arcizmom sem rándult meg és miután a már délután 1^h 15^h kezdve lepergő támadást *úgy* sem lehetett megakasztani, kénytelen voltam a helyzettel megalkudva, barátságos arcot vágni és ilymódon Koós őrnagy jelentését is, akarva nem akarva, jóváhagyólag tudomásul kellett vennem.

Koós elhatározása végrehajtását a magam részéről rendkívülien *veszélyeztetettnek* láttam, magyarázatra nem szoruló okokból.

Elképesztő hiba volt, hogy a *támadás nem magára a Golców-ra irányult*, hanem annak éppenséggel nem döntőjelentőségű alacsonyabb nyúlványára.

Bizonyos megnyugvást a völgykatlanba leereszkedés ellenére csak akkor éreztem, amikor az ezredtartalék, a ^{III} zászlóalj, Nagy Sándor százados, talán ösztönszerűleg is a Jezowa Woda—Golców összekötő magaslatára felfelé vett irányt, ahová, *egyenes*t neki a Golców-nak a 3^h délután beérkező dandártartalékot, Kovács István százados ~ zászlóalját is rögtön oda-irányítottam, *úgy, hogy* amikor a dandár csapatai XII. 11. este 9^h tájban a Golców déli lábáig jutottak előre, a *magaslati* terepen és a *lyukban* levő csapatrészek egymáshoz való aránya így állott: 6 század lent a *lyukban* Koós őrnagy alatt, 8 század pedig Jankovich alezredes alatt *fent* a Jezowa Woda—Golców összekötőháton és a ^{III} zászlóalj, valamint a ^{III} zászlóalj is *fent* a magaslaton,

Jezowa Woda körül, biztosításként. Összesen tehát volt: 9 század a *magaslati terepen*, 6 század pedig *lent a katlanban*.

Koós Gy. őrnagynak minden súlyos harcászati hiba ellenére is, nem kis fokban egyéb tényezők közre játszása folytán kiválóan eredményessé fejlődött *fegyvertényét* egyébként később a *Mérleg* keretében szándékozom tüzetesebben megvilágítani.”

B)

**A HADFY I. ALTB. CSOPORT
LESNIOVKA—JABLONIEC—MORDARKA-I VÉDELME:
A DAUBNER S. EZREDESANDÁRNOK ÉS HERBERSTEIN TBK.
ALVÉDŐCSOPORTOK VÉDŐHARCA,**

XII. 11. kb. délelőtt 5^h—a csata végéig.

(H.a., 11.b. és U.c. vázlat.)

Itt következően elsőbbed a Hadfy I. altb. csoportbeli két alvédőcsoport XII. 11.-i egésznap harctevékenységet *összefüggő kivonatban* ecseteljük, aminél — a vonatkozó vázlat szövegeken kívül — még a „Tartalom” szerint korábban közölt alábbi ismertetésekre is utalunk és pedig:

a Limanova-i csatátér terepméltatására, valamint a második csatanap leírásánál közölt *kiegészítőterepméltatásra*;

a megerősített 10. lovashadosztály huszárságának harcértékére, továbbá:

Limanova-i magyar tüzérségünk és az orosz 15. gyaloghadosztály tüzérségének ismertetésére és végül:

a négy csatanap leírásához szerkesztett „*Előzetes észrevételek*” -re.

Azután, a két alvédőcsoport egésznap harctevékenységének összefüggő kivonatos vázolósa után:

az alább közölt sorrendben Herberstein tbk. II. alvédőcsoport XII. 11.-i védőharcát *részletesen* ismertetjük, miközben ugyanott, közbeszúrások formájában sor kerül Daubner ezredes I. alvédőcsoport részei támogató közbelépésének rövid leírására is, mint amely harctevékenység a megerősített 10. lovashadosztálynak végül, koradélután megparancsolt visszavonulással végződő védőharcát szervesen kiegészíti.

A II. alvédőcsoportra vonatkozó *sorrend* ez lesz:

a) a XII. 11. délelőtt 5^h 30' tájban megindult *Jabloniec-i első orosz betörés ellentámadásos kivédése* és ennek folytatásaként:

b) az uralgó *Jabloniec gerinctető birtokáért* óriási orosz túlerővel szemben délelőtt 7^h—kb. délig lezajlott többi három sorozatos ellentámadás, küzdelmes, áldozatos közelharc és kézitusa;

c) az *ellenséges nehéztüzérségnek* a „műútmenti állás” gyalogsági és huszár védőrsége ellen való, végül is *kibirhatlan hatású romboló tűzharca*;

d) röviden: a *Mordarka-i II. védőszakasz* harca és végül:

e) a *Jabloniec 483 m. p.* körül lezajlott *győzelmes honvédhuszár ellentámadás*.

*

Az összefüggő ismertetést megelőzően, most még csak a *11.b. vázlat* folytatólag szükségessé vált *újabb helyesbítéseit* közöljük, amikhez a fenti a), b), c), d) és e) alpontokra vonatkozóan többféle *vázlat- és jogalom-magyarázatot* is hozzáfűzünk, avégből, hogy a csataleírásnak ezt a különös érdeklődésre számottartó részét minél több oldalról megvilágítsuk.

Az emlékezetből készült s azért csak megközelítőleg pontos *vázlat eredeti példányát* Szlavnich György százados, 13-as huszár ezredsegédtiszt a részletestérkép alapulvétele mellett utólag, 1915. március közepén rajzolta. Szerinte a vázlat a terepet stb. nagyjában feltétlenül találóan ábrázolja. Szlavnich továbbá mint szem- és fültanu az a) és b) alatt részben az ő feljegyzései alapján közlésre jutó eseményleírások helyességeért szintén szavatol, amiket még az 1914. évi XII. 11.-i csatanap estéjén gr. Bissingen K. 13.-as hadnagy támogatásával állított össze.

Folytatólagos helyesbítések a 11.b. vázlaton:

a cím első sorában „del. 6^h-tól” helyett irandó: „del. 5^h 30'-tól kb.”;

a „Jelmagyarázatának felülről a negyedik sora végéhez odairandó: „5^h 45' del.”; felülről a kilencedik sorában „6^h” helyett irandó „5^h 30'”, a tizenkettedik sor végére pedig odairandó: („gomolyag”);

magában a vázlatban a „Radoychich L. ¹²” írás és az alatta levő csapatjelzés, a nyíllal együtt törlendő s helyette ez a század a „Brokes J. ¹²” rajznak jobb (nyugati) szárnyára *merőlegesen*, arccal a „c” és „b” erdőparcellák felé rajzolandó be és jelölendő meg;

az „a” erdőparcella alatti *Brokes-írásnál* a „6^h” törlendő és helyette „5^h 30'”, irandó s végül:

a 3. alvédőszakaszban, a Böszörményi géppuskásszakasztól 200 X-re északnyugatra a műút keleti szélén: a „Korcsma” egyezményesjel rajzolandó oda és melléje irandó: „K^{an}”.

Vázlat- és fogalommagyarázatok.

A megerősített 10. lovashadosztály XII. 11.-i Jabloniec-i nagyszerű, virtuosus harcteljesítményeiről merőben *lehetetlen hajszálpontos krónikát* írunk. Ahány csatarésztevő: annyi egymásnak sokszor homlokegyenest ellentmondó adat! Pedig jóhiszeműségükhöz nem férhet kétség, csakhogy bajos, szinte lehetetlen a sok ellentmondáson eligazodnunk, kiváltképpen az *a)* és *b)* alpontok alatt foglalt szövevényes csataleírásoknál, amikor gyakran teljesen összekavarodott cselekmények lerögzítéséről van szó.

Mindenki más és más viszonyok között, más nézőszögből látta az eseményeket s kevesen vannak, akik például az időpontokat, a helyadatokat stb. feljegyezték maguknak, minekfolytán a mi idő- és térbeli adataink elé is nagyon gyakran a „körülbelül” jelzőt kell oda képzelnünk.

A csatarésztevők egy része szerint csapatjuk XII. 11.-ének délelőttje folyamán *10—15 orosz rohamot* vert vissza, ami hiszen könnyen lehetséges, ha inkább csupán holmi kisebb terjedelmű, helyi ellenlökemekre gondol az illető, mert az vitathatlan tény, hogy jelesül a „*huszárállás*” legendás vitézségű védőrsége is, később a kitűnő lovastüzérség által nagyszerűen és állandóan támogattatva, délelőtt 5^h 30'-től kezdve hol ezen, hol azon a védővonalrészén addig az utolsó időpontig *szakadatlanul magyar hősiességgel „verekedett”*, amíg a csapat Bauer V. tbk. visszavonulásiparancsát meg nem kapta.

Azonban az orosz 15. hadosztálynak XII. 11. délelőtti nyilvánvalóan tervszerű, céltudatos *nagy tömegtámadásai* a mi *elégge* megbízható értesüléseink szerint másként és pedig olyirányúan zajlottak le, amint azt a 11.b. vázlat rajzában — a nyilakkal — és a Jelmagyarázat adataival ecseteljük s amiket majd az *a)* és *b)* alatt következő részletközlésekkel egészítünk ki, azzal az igyekezettel, hogy az eseményeknek lehetőleg hű képét könnyen megérthető módon örökítsük meg krónikánkban.

*

Az *1. alvédőszakasz* harcterülete a terepfödözet szempontjából két részre oszlik: a Diószeghy százados arcvonal erdősterületére egyfelől és a többi védőszakaszterületre másfelől.

A 10.b. vázlaton sematikusán rajzolt kiindulásihelyezettel szemben a 11.b. vázlaton időközben csupán annyiban állt be változás, hogy Diószeghy-nél a huszárok lövészárkába XII. 11. este 10^h bevetett cseh Landsturmcsoport az éj folyamán minden elővigyázat ellenére mégis észrevétlenül kerekelt oldott, Brokes pedig rajvonalát az Emter főhadnagy Landwehrrészzel és a XII. 10. délután hozzáérkezett Landsturmcsoporttal megerősítette.

A Jabloniec-en, annak hosszában végigvezető taligaút pontosan a magaslat hát gerincét jelzi és ez az út képezi Brokes 1. alvédőszakaszának északkeleti határvonalát, délnyugat felé pedig a 483 m. p. patak a határ, amelynek völgyét és partoldalait végig sűrű erdő borítja, míg Brokes frontszakasza előtt kb. 6—800 X-re jobbra nyílt a terep, amelyet ezeken a távokon hol ritkább, hol sűrűbb csalit zár le.

A 2. és 3. *alvédőszakaszok* déli irányában szintén lejtős előterepe teljesen fedezetmentesen nyílt és csak itt-ott akadnak rajta gyümölcsfa-csoportok, valamint egyes lakóházak.

Az A—B *védővonal* a Jabloniec-nek ezen a részén: a *Neu Sandec felé általában uralgó vonal*. A 10. huszárezredbeli két géppuskászszakasz a vázlaton berajzolt helyen, pontosan fent a gerinctetőn, az eddigi, mindig világos nappal lefolyt harcoknál mindenkor kiváló hatóerővel támogathatta a védőrséget.

A *Jabloniec-i gerinctető birtoklása nélkül a védőállás tarthatatlan*. Az 1. alvédőszakasz előtere az orosz *főtámadás* keresztülvitelére kétségtelenül alkalmasabb, mint a 2. és 3. alvédőszakasz teljesen nyílt és a Herberstein tbk. kitűnő *lovastüzérsége* által XII. 8. óta mindig a leghatásosabban uralt előterepe.

Az orosz 15. *hadosztály vezetősége* egészen ily értelemben teljes szakszerűséggel és a XII. 11. délelőtt folyamán *minden* tüzérségi és gyalogsági harcerejét — bár csak fokozatosan — latba vetve: a vázlaton nyilakkal jelzett irányokban és terjedelemben, az eddigi szokástól eltérően most az egyszer már kora hajnalban *meglepetésszerűen és döntéskeresztül* tör előre első tömegtámadásával, mi mellett úgy a délelőtt 5^h 30'-kor megindult első betörés, mint a 7^h és 9^h 30' délelőtt végrehajtott 2.-ik és 3.-ik orosz nagytámadás is teljes céltudatossággal kifejezetten mindvalamennyien a Brokes 1. alvédőszakasznak erdőmentes azon frontszakasza ellen irányul, amelyet egyfelől a Jabloniec gerincen végigvezető taligaút, másfelől a Brokes J. század jobb (délnyugati) szárnyát az „a” erdőparcella déli sarkával összekötő képzelt vonal határol. És az orosz, a *Daubner* I. alvédőcsoport lekötése, valamint a *Mordarka-i* II. védőszakasz egyidejű, de lanyhább megtámadása mellett csak 12^h déltájt megy át Bauer V. tbk. A—B jelzetű I. védőszakaszának egész szélében való *általános támadására*, amikor a heves harcok folyamán a belső szárnyakon összekeveredett 9. és 13. huszárezreddel megerősített Brokes frontbeli védőrségünket délelőtt 7^h-tól kezdve sorozatos tömegrohamaival és délelőtt 9^h-tól kezdve nehéztüzérségi tüzeivel is kellő fokig már „megpuhította”, a 3. alvédőszakasz védőrséget pedig —

a 2. alvédőszakasz lekötése mellett túlerejű s főleg nehéztüzérségi romboló tűzével állásaiból formálisan „kilötte”, amint ezt a „műútmenti állás”-beli események ismertetésénél a c) alpont alatt részletesen leírjuk.

A *Brokes irontrész*t az 5^h 30' délelőtt tájban meglepően megindult *első* orosz betörés tömeglöke, a huszárok és a Landwehr legelkeseredettebb vítez küzdelme ellenére 6^h délelőttig fokozatosan a „gomolyag”-ig *szorított* vissza, ami azonban nem úgy értelmezendő, mintha az orosz áradat a mieinket egyszerűen „elsöpörte” volna helyükből, mert bár a Landsturm-csoport rögtön meg is szaladt, ezzel ellentétben úgy a 10.-es huszároknak, mint a 34. Landwehrnek is az állásban elszórtan megmaradt töredékei is továbbharcolva bent feküdtek a Brokes védőállásban, nem *egy* helyen tőszomszédságában azoknak az orosz csapatrészeknek, amelyek a koromsötét éjszakában akaratlanul és észre nem vetten a mieink közé befurakodtak.

A lépcsőről-lépésre mindtovább hullámzó „gomolyag”-ban meg nem állapítható erejű és tagozású 10.-es huszárok és Landwehr katonák vannak benne, folytonos ordítástól hangos ádáz kézitusában a védőállásunk túlhaladott, tömegesen betört tányérsapkásokkal. A 11.b. vázlat *mértéke* szerint a „gomolyag” északi széle 4—500 X-re esnek lövészárkainktól, de több csatarésztvevő felfogásával megegyezően mi is azon a nézetten vagyunk, hogy *legfeljebb 80—100X-re* tudta az orosz itteni, rendezetlen „gomolyag”-ba összeverődött védőrségünket átmenetileg visszanyomni.

A *Takáts* és *Margitay géppuskásszakaszokon*, a védőállás ezen megbecsülhetlenül fontos erőtényezőin a koromsötétben *teljesen meglepően rajtaütnek* s azokat az *első orosz betörés* könnyűszerrel legázolja, mert hiszen a sötétben meglepetve, csak rövid időre juthattak tüzeléshez.

Ha XII. 11.-én csak valamelyes kis drótakadályunk van, akkor *ez* a rendkívül érzékeny veszteség nem ér bennünket. De nem volt egy szál se!...

Amint a későbbiek során kiviláglik, az oroszoknak XII. 11. reggelre, virradatra várt, sőt általánosan holtbiztosra vett támadására az egész Jabloniec-i védőrség is a leglelkiismeretesebben el volt készülve és éppenséggel nem a csapat éberségén, hanem később ismertető, merőben véletlen másféle körülményeken múltott, hogy minden gondos elővigyázat ellenére mégis rajtaütöttek.

Több szerencsénk volt a 10. huszárezredbeli *Radoychich L.* százados 4. századával, aki XII. 10. este, már teljes sötétségben Brokes J. százados jobbszánya mögé tartalékol odarendeltetvén, századját a sötétben nem a védőfronttal párhuzamosan, hanem hamis tájékozódás folytán *téves irányban*

azaz arccal a „c” és „b” erdőparcellák felé, tehát a ^{10. 1888}/₁₃₂ század arcvonalára *merőlegesen* helyezte el, ami véletlenségből annyiban vált a védelem javára, hogy a XII. 11. délelőtt 5^h 30'-i meglepő orosz betörés déli szárnya a sötétben alig néhány lepényire az észrevétlen maradt *4. század arcvonala előtt* elhaladva: ez a „gomolyog”-gal való visszaszorítást szerencsésen elkerülhette és a csak töredékekkel megszállva maradt Brokes védővonalat megerősíthette, amint ezt Radoychich az a) alpont alatti igen érdekes közleményében majd részletesen előadja.

ELŐZETES ÉSZREVÉTELEK A GOLCÓW KÖRNYÉKI—JABLONIEC- ÉS MORDARKA-I ESEMÉNYEK ISMERTETÉSÉHEZ.

(H.a., 11.b. és U.c. vázlat.)

A terep és erődítések; támadási irányok.

A második csatanapleírás keretében közölt „Kiegészítő terepméltatás”-ra hivatkozva, kiemeljük, hogy a „*mélységvonalhatár*” jelentősége XII. 11. is teljes mértékben érvényesül, épúgy különösen az *előterep fedezete* is, utóbbié oly értelemben, hogy az orosz részről a Jabloniec-re történő egészben *tiszta arctámadás* terepe a taligaúttól keletre teljesen *nyílt*, míg az előretörés a nyugati oldalon legalább *részben fedett* terepen át indulhat el a védőállás előtti csalitokból.

A XII. 11. *délelőtt* 5^h 30' megkezdődő s azután 7^h és 9^h 30' délelőtt és 12^h délben, tehát háromszor megismételt *orosz főtámadás*, a fenti terepadottságokhoz alkalmazkodva, az oroszok mindezeket a tömeglökemeket ugyanazon a szoroson elhatárolt „*főtámadósáv*”-on belül hajtják végre, amelynek a határai a nyilak után igazodva nagyjában a következők:

egyfelől a „Jabloniec” írás, egész hosszában, amely felé a vázlaton a „Rochlitzer T. ¹¹ írás nyila mutat, másfelől:

az a képzelt vonal, amely Brokes J. századosnak „^{10. 1888}/₁₃₂” írással jelzett jobb szárnyát az „a” erdő déli sarkával összeköti.

És csak a déli 12^h-ai *általános* támadásnál rohamoznak az oroszok a Jabloniec *egész* szélességében, az egész A—B védővonal ellen.

(A határvonalakat ajánlatos a vázlatba berajzolni.)

Az *orosz 15. hadosztálynak* mind a négy nagy tömegrohama, valószínűleg részben váltakozó ezredekkel, mindmennyi külön-külön „*főtámadás*”, amely ezen a szűk területen zajlik le, brutális mesterkéletlenséggel s ennek-folytán minden egyes esetben rendkívüli veszteségek árán. A tényérsapkás

gyalogság most is mindig keskeny arcvonallal, mélyen tagozva, sűrű rajvonalakban tör előre tőlünk alig 300 X-re levő lövészárkaiból, a három első támadásnál szerencsénkre mindig csak szemközt. Tüzérségi tüzünk pompás zárótüze mindannyiszor 100—120X-re védővonalunk előtt összezúzza a támadó vonalat, minél kiemelendő, hogy a csata utolsó napján most már, Hadfy I. altb. parancsára a 39. hadosztály tüzérségének egy része, a 3. *hvtáe.* szintén hathatós oldalozó támogatásban részesíti Jabloniec-i védőrségünket. A gróf Nádasdy vitéz 9. *hue.* hadifeljegyzéseiben XII. II.-ére vonatkozottan a legbensőbb hálával és dicsőítőleg emlékezik meg a Kiss F. százados öt ütegnyi *lovastüzércsoport* közreműködéséről:

„Tüzérségünk tűzhatása nagyszerűen eredményes volt és *éneikül az erős támogatás nélkül aligha lett volna lehetséges a harcállást megtartanunk.*”

Szlavnich Gy. 13.-as huszár ezredsegédtiszt továbbá így jellemzi a *mi XII. 11.-i tüzérségi tűzhatásunkat*: „Tüzérségünk az oroszoknak *rettenetes veszteséget* okozott.”

*

A szigorú *tervszerűséggel* támadó orosz vezetőség a főtámadásokkal párhuzamosan és azokkal szoros összefüggésben a műút mentén, valamint az erdős 483 m. p. patak hosszában intézi *melléktámadásait*. Délelőtt 9^h-tól kezdve minden főtámadást a tüzérség összefogott tüze készít elő.

Az orosz 15. hadosztály a *Golców* védőrségét a délelőtt folyamán megerősítette; feladata: állását feltétlenül tartsa, ellenfelét kösse le és biztosítsa a Jabloniec-re való orosz főtámadás nyugati szárnyát és oldalát.

A 11.b. vázlat rétegvonalaiból kivehetően, a *gerinctető* a „b”, „c” és „d” parcellákra terjed ki. A déli irányban helyileg uralgó Jabloniec-i védőállás vonulata mögött, attól északnyugatra és azzal nagyjában párhuzamosan vonulóan két *terephullámvonal* húzódik:

az egyik a háromszögletű erdőcske „b” betűjétől a „Jabloniec”-írás „O” betűjén, tehát a gerinctetön át ahhoz a műútmenti K^a-hoz vonul, amely körülbelül 200X-re északnyugatra van a védővonalba berajzolt Bösörményi géppuskásszakasztól;

a második terephullám, közvetlenül Muhr O. ezredes berajzolt csapatfrontja előtt fekvően, az „a” és „d” erdőparcellák északnyugati szegélyén végig a műútig húzódik.

Az orosz támadás még védőállásunk elfoglalása esetében is csak akkor érhet el tartós sikert, ha a *gerinctetön kívül* a harántfekvő két *hullámvonalat* is birtokába ejti: ebben rejlik a jelentőségük.

Az első terephullámnál az a bökkenő, hogy a 3. alvédőszakasz védővonalát nem erre a természetes állásul kínálkozó hullámtarajra telepítették, hanem 200X-re eléje, oda, ahová a rajz helyezte azt: a domboldalba, még pedig nem összefüggő, hanem szaggatott, össze nem épített mellvédes, tehát jól látható lövészárkok formájában, amiknél — összekötőárkok hiányában — az alparancsnokok személyes befolyásgyakorlása *nehéztüzérségi tűzben* XII. 11.-én lehetetlennek bizonyult.

Nekünk csak itt, a 3. alvédőszakasznál, továbbá a legszélső jobb szárnyon *Diószeghy* századosnál volt mellvédes földözékünk; utóbbit *Mecsér* főhadnagy, a 13. huszárezred utásztisztje létesítette. Sehol másutt a láthatatlanság rovására eső ily építmények nem voltak s ennek volt köszönhető, hogy amúgyis rettentő túlerővel viaskodó azok a védőrségeink — a 9. és 13. huszárezredek stb. —, amelyek az orosz „főtámadóság”-on belül feküdtek: legalább az ellenséges nehéztüzérségi tűztől nem szenvedtek túlságosan, mert bár az orosz támadást a két utolsó alkalommal mindenkor rövid tüzérségi „előkészítés” előzte is meg, de az előkészítéseknek nem volt különösebb hatásuk, mert védőállásunk vonala alig, vagy csak rosszul volt látható s ennekfolytán eredményes lövetésre kevésbé volt alkalmas.

A harcsemények ismertetését megkönnyítendő, a „főtámadóság” elnevezésen kívül még a következő *elnevezéseket* állapítjuk meg:

a 11.b. vázlat szerint a „Brokes J. ^{10. hsz.}_{13. sz.}”, 34. Landwehr és a mellette levő Landsturm” frontrészt ismertetésünkben „9—es front”-nak nevezzük, mert a XII. 11. 6^h 30' délelőtt tájban véres veszteségek elszenvedése és a betört oroszok hősiess kiverése után a vitéz 9. huszárezred itt vetette meg a lábát;

a vázlaton a „^{10. hsz.}_{13. sz.}” frontrészt és annak meghosszabbítását a „Jablonec” írás vonaláig, azaz a „főtámadóság” északkeleti határáig: „13-as front”-nak nevezzük, mert a XII. 11.-i csata alatt itt javarészt a vitéz 13. huszárezred részei harcoltak.

Ellenben *Diószeghy* A. százados frontrésze, továbbá a 2. *alvédőszakasz* fennmaradó része, (^{13. hsz.}_{2. sz.} század) s végül a 3. *alvédőszakasz*: megtartják elnevezésüket. Utóbbinak *Kodes* J. főhadnagy körzetébe XII. 11. délelőtt Φ tájban a *Prónay* P. ^{13. hsz.}_{1. sz.}: század vonul be erősítésre, míg a vele előrejött *Bernolák* J. ^{13. hsz.}_{2. sz.} század a 2. alvédőszakasz balszárnyát erősíti meg.

A XII. 10. *esti* Eligazítás szerint a *Diószeghy* frontrészt *Muhr* O. ezredes 9. ezredének kellett volna felváltania, a század legénysége azonban kérte, hogy továbbra is a lövészárkokban maradjon. Ezen az

alapon aztán a 9. huszárezred a honvédhuszárokat nem váltotta fel, sem meg nem erősítette és azok a csata végéig önállóan, még pedig legvégül győzelmesen harcoltak.

*

Erőviszonyok, szándék. Gyalogsági erős bites.

A minden valószínűség szerint az orosz 14. hadosztály rovására már XI. 10. este *megerősített orosz 15. hadosztály* erejének és szándékának találgatásszerű megállapításába nem bocsájtkozhatunk. Nagyjában csak annak az érzésszerű felfogásnak adhatunk kifejezést, hogy az orosz 15. hadosztály:

főerejét kétségtelenül a Jabloniec-en veti be, azzal a *Brussilow* által bizonyára a legnagyobb nyomatékkal megkövetelt feladattal, hogy a magaslaton és a műút mentén a *mi* Jabloniec-i védőállásunkat, Limanova felé, *még* XII. 11.-én *mindenáron áttörje*;

a *mellékerők* nagyobbik része védőfeladattal a Golców-on, annak kisebbik része támadóan lekötő feladattal a Mordarka-i védőszakasz felé nyer alkalmaztatást.

Az orosz 15. hadosztály *áttörési szándéka* csapatainknál kezdettől fogva szinte a köztudatba ment át: az már a XII. 8.-iki harc bevezetésekor világosan megnyilvánult s az oroszok, lenyűgöző túlerejük tudatában nem is igen csináltak belőle titkot. Erőcsoportosításuk, tűzvonalukkal való mindelőbbre való jöttük és az általános helyzeten kívül különösen a XII. 9—iki győzelmesen visszavert első áttörési kísérletük s végül XII. 10.-iki előkészítő nehéztüzérségi tűzük irányai, egyszóval számos jel arra mutat, hogy XII. 10. este — amint azt fogolyjelentések is megerősítették — orosz *^nagy-támadás*” küszöbén állunk, ami annyit jelentett, hogy a kegyetlen szigorúságú *Brussilow* vasakarata *ezúttal különösen kemény jeladat* elé állítja a Hadfy J. altb. csoportot, még pedig különösképp Jabloniec-i vitéz védőrségeinket. Ezek kemény és nehéz feladatot kaptak, amennyiben oly szegényes lövészárkaikat *az utolsó csepp vér árán* is addig kell tartaniok, amíg a 10. lovas-hadosztály erősítésére a XII. 11. délelőtt 10^h tájban Dobrá-n vasútról-szálló és a műúton Limanová-ra irányított *81. gyalogezred* oda be nem érkezik.

Az a hír is járta az ezredeknél, hogy *Molnár D.* tbk. a 77. dandárral még a XII. 10.—11. hajló éjjel az *oroszok hátába* nyomul elő, de hogy mikor és hová érkezik be a csatátérre, arról senki sem tudott. Ennek a hírek azonban nem igen hittek.

*

A Jabloniec-i védőrség erkölcsi felkészültsége és vitézi értéke.

Hős tisztjeink már XII. 7. este óta, amikor a megerősített 10. lovashadosztály a Limanova-i védőállásba beérkezett, *nap-nap után* oktatták huszáraikat és XII. 11. már a legfiatalabbja is tudja, mi a „*jeladat*”: a védőállást a *végőig tartani kell*, mert ez a *legutolsó állás*, ahol az ellenséget még megállíthatjuk. Ha ez is orosz kézre kerül: elvesztjük a háborút és a muszka hordák ott törnek be hazánkba, ahol nekik tetszik.

Szántay Jenő 10.-es huszárszázados géppuskászakaszparancsnok pedig így nevelte géppuskáit: „A masinapuskát nem szabad elhagyni, a masinapuskáért meg kell halni!”

*

A Jabloniec-i *gyalogsgági részek* vitézi érték szempontjából tudvalevőleg nem voltak egyformák. Teljes értékűeknek az 59—es Salzburg-i századot, valamint a Márton B. 20.-as szakaszvezető szakaszát (15 ember) s végül természetesen a vitéz 10. honvédgyalogezerd III. zászlóalját ismerjük el. A két Landwehrszázad ellenben, ha támadáskor hűségesen helyén maradt is, de túlságosan újoncharcos volt ahhoz, hogy a „*verekedés*” terén Jabloniec-i gyalogsági és huszár hőseinkhez felérjen.

A Landstrum értékéről pedig eddig ismertetett viselt dolgai után ezúttal már nem kell sok szót vesztegetnünk.

A *magyar huszárság* minden dicséreten felül álló hősiessége és vitézsége minden időben legendáshírű volt; a mi huszárjaink méltók az elődökhöz, mind egy szálig. Másodrendű huszár el sem képzelhető.

A megerősített 10. lovashadosztály ezredei mindmegannyi igazi huszárszellemtől áthatott, hazafias színmagyar csapattest, egyik különb a másiknál és semmi tekintetben *még árnyalati különbség sincs köztük*, mégis *mind-egyik* — igen helyesen — a legkiválóbb huszárezrednek tartja magát a föld kerekén: a csapat olyan, amilyennek tudja és érzi magát.

Huszárjaink egytől-egyik *nagyszerű, mondhatni született „verekedők”*, akiket erre nem kell sem oktatni, sem buzdítani, elég ha rettenthetlen hős tisztjeik példája után indulnak, akik mindvalamennyien valóságos megtestesítői a mindennek merészen nekivágó virtuos, vakmerő lovastámadószellemnek, amint ezt korábban „A megerősített 10. lovashadosztály huszárságának harcértéke” címen megírtuk és a XII. 11. események részletes ismertetése során majd eleven példákkal is bemutatjuk, amelyek mind azt igazolják, hogy a huszár a *gyalogkézitusában* époly otthonos, mint a legkiválóbb *gyalogs katona*.

A Jabloniec-i védőrség ezen az alapon a legkiválóbb erkölcsi vértezettél a lelkében néz szembe a XII. 11.-iki nagy gyalogvédőharcnak, amikor első ízben méri össze erejét az oroszral *gyalogkézitusában* is, holott ebben sohasem kapott gyakorlati oktatást.

Szlavnich Gy. 13.-as huszárszázados-ezredsegédtiszt a *huszáralosztályok harcalatti vezetésére* vonatkozólag így nyilatkozik:

„A huszároknál egy állandó hiba gyökeresedett meg: a huszár nem szívesen megy a földeken át, raj vonalban. Ezért aztán XII. 11.-én is, végig az egész arcvonalon, kivétel nélkül minden harcbavonuló század „*libasorban*”, katonai műnyelven „Egyenként szakadozva” nyomul elő, ami ellenséges tűzben természetesen fokozott veszteségekkel jár és a felfejlődést meglassítja.”

Ugyancsak a százados megállapítása szerint: „XII. 11.-én is délelőtt 6^h tájban kezdett pirkadni és délelőtt 7^h kivirradt.”

*

ÖSSZEFÜGGŐ ISMERTETÉS.

(111.a., 11.b. és U.c. vázlatok.)

A Jabloniec-i négy huszárszázad felváltására rendelt 8. lovasdandárbeli négy felváltó csoport intézkedészerűen XII. 11. hajnalán indult el Limanová-ra. A 13. huszárezredbeli első két csoport — *Cserhalmi Jenő* őrnagy a II. osztálybeli 4. és 5. századdal, valamint *Spilka* százados az I. osztálybeli 2. és 1. századdal — még simán haladnak át Limanová-n: nem jutnak ágyútűzbe s *Spilka* részben harc nélkül, ellenben *Cserhalmi* őrnagy már csak 4. századának harca árán foglalja el a neki kiutalt frontrészt.

Az orosz ugyanis, délelőtt 5^h-i tüzérségi tüzmezgekzdés mellett 5^h 30* délelőtt tájban teljesen meglepően *betöri Brokes* alvédőszakaszát és délelőtt 6^h-ig küzdelmes harcok közben addig a területig nyomja vissza, ahol a „*gomolyag*”-ot berajzoltuk.

Muhr O. ezredes röviddel *délelőtt 5^h* után érkezik oda Limanova délkeleti kijáratához. A védőállás felől 5^h délelőtt óta ágyú- és puskatűz hallatszik, kóbor lövedékek röpködnek s az ezrednek már itt, ahol gyalogtűzharchoz lóról száll, érzékeny veszteségei vannak. Az 5^h 45' délelőtti helyzetet a vázlat mutatja. A „*gomolyag*” lassanként hátrál. *Muhr O.* ezredes ebbe a „*gomolyag*”-ba veti bele ezredét, amelynek különösen 4. százada szinte megsemmisítő hatású gyalogsági tűzbe jut és 5. százada is erős veszteséget szenved, míg a „*gomolyag*”-beli oroszok szórásukjában kivülesően

előnyomuló másik két század, az 1. és 3. úgyszólván veszteség nélkül rohamozva éri el az újból birtokunkba jutó védőállás jobbszárnyát.

A *13.-as huszárok* részéről gr. Bissingen Károly hadnagy, aki az ezidőtájt súlyosan megsebesült br. Reichlin-Meldegg századostól a 4. század parancsnokságát átvette, a „gomolyag”-ban előnyomuló ellenséget oldalba kapja és az oroszokat, a 9.-esek döntő segítségével visszaszorítva, 6^h délelőtt tájban akkor ér oda a háromszögletű kis erdőbe, amikor *Muhr O. halálra sebzetten felbukik*, akit egy darabig a szintén megsebesült Himmel főhadnagy 9.-es ezredsegédtiszt és Barcsay 13.-as zászlós visznek ki a harcvonalból. A 9. ezred a „9.-es frontszakasz”-t rendkívül ádáz küzdelem árán a betört oroszok visszaverése után kb. 6^h 45' délelőtt veszi birtokába. Ezzel a 9. huszárezred és a 13.-as Bissingen 4. század az első orosz betörést szerencsésen kivédte.

Az egyéb súlyos és fájdalmas veszteségeket és másféle adatokat majd a Részletes ismertetések során ismertetjük, még pedig az *első* betörés kivédését külön a) pont alatt avégből, hogy ezt a különösen érdekes és fontos orosz támadómozzanatot a később következő többi három Jabloniec-i tömeg-támadás soraiból kiemeljük.

*

Bauer V. tbk. védőszakasz-tartaléka, a ~~13. hon~~ százada *Tömöry* őrnagy ideiglenes ezredparancsnok alatt délelőtt 6^h helyett, egy teljes órai késéssel délelőtt 7^h-kor érkezett oda Limanova délkeleti kijáratához, mert a községbe érkezés előtt erős orosz nehéztüzérségi tűzbe jutott, amely előre jövetelét megakadályozta.

8^h délelőtt *Tömöry* a tábornoktól parancsot kap, hogy a 9. huszárezred nagy veszteségére való tekintettel, erősbítésül induljon előre s így ez a két 13.-as század délelőtt 9^h-kor az „e” erdőcskébe ér, ahonnan a gerincen végigvezető taligaút mentén a „d” erdőbe gyülekezik előrefelé, hogy azután a gerinctetőn harcba lépjen.

7^h délelőtt tájban az orosz 15. hadosztály megismétli visszavert első támadását és ezúttal (lásd a nyilakat) a támadás megint a „9-es front” ellen irányul. Ez a szintén hatalmas *második tömeglökem* részben tüzünkben omlik össze, részben pedig közelharcban verik vissza a mieink. Ez a visszaverés oly pompásan sikerült, hogy csapataink az orosz majdnem egészen az ő lövészárkaikig üldözték, amely alkalommal embereink *Margitay* főhadnagynak az első betöréskor elvesztett géppuskáit is visszahozták.

Körülbelül délelőtt 9^h 30' jött a *harmadik* orosz tömegtámadás, még pedig a Jabloniec-i taligaút mentén a „13.-as front” ellen, amelyet Cserhalmi Jenő őrnagy alatt a 13.-as 4., 5. és 3. század védett. Ezúttal az oroszok állásunk egy részébe megint betörték ugyan, de a délelőtt 9^h-kor erősítésül beérkezett *Fejér* százados (6. század) személyes beavatkozása folytán az oroszot megint kiverjük az állásból.

Ennek a tömegtámadásnak kivédése alkalmából 398 orosz fogoly maradt a 13.-as huszárok kezén.

Amíg az orosz támadott, ezalatt délelőtt 9^h-tól élénk gyalogsági tűz mellett az orosz *nehéztüzérség* romboló tűz alá vette a 3. és részben a 2. alvédőszakaszt, ahol igen súlyos veszteségek álltak be, például: a ¹³/₁₄ százada, *Bernolák J.* százados állománya 33 huszárról végül, egyórai lövetés után 7-re (hétre) csökkent.

Délelőtt 11^h tájban a Limanova-i Mjr. magaslattól keletre hirtelenül egy *gyalogszázadunk* jelenik meg, amely azonnal magára vonja az orosz tüzérség tüzét. Ez a század — a ¹⁶/₁₆ zászlóaljnak, *Schusselka J.* századosnak egyik *százada* — a Marciszówka p. völgyben a huszárok felé húzódik s ott csakhamar egy erdőcskébe fészkelve be magát, jobb szárnyunk átkarolását akadályozza meg.

12^h délben, az összes orosz tartalékok bevetésével megindul az aznapi *negyedik* s egyben utolsó és pedig ezúttal *általános* legnagyobb tömegű *főtámadás* a mi egész A—B védőszakaszunk ellen, a Jabloniec egész szélében, mégis különösebb nyomatékkal a „13.-as front” és pedig annak 6. százada irányában.

Szlavnich Gy. 13.-as huszárszázados-ezredsegédtiszt közlése szerint:

„Ez a déli roham is összeomlott. Az orosz 15. hadosztály — amelynek a mi tüzérségünk rettenetes veszteséget okozott — többé nem folytatta támadásait, sőt, amint később kitűnt, az oroszok megkezdték a visszavonulást.”

Erre a nagyjában helytálló közleményre még visszatérünk, de annyit már most megállapíthatunk, hogy az oroszok a hadviselésükre jellemző ebéd-pihenőtől ezúttal sem tekintettek el.

Szlavnich így folytatja:

„Mivel már elegendő gyalogság is rendelkezésre állott (81. gyalog-ezred): körülbelül *délután* 2^h először a 2. védővonalba leendő visszavonulásra kaptunk parancsot, amelyet aztán később Zamiescie-re módosítottak.

A 13. *huszárezred* ma reggeli állománya volt: 18 tiszt, 160 karabélyos.

Veszteségek: 47 hősi halott (4 tiszt, 4 őrmester, 2 szakaszvezető, 7 tizedes, 3 járőrvezető és 27 huszár);
52 sebesült (2 tiszt, 1 őrmester, 8 tizedes, 6 szakaszvezető és 35 huszár) és

orosz fogságba estek hatan (2 tiszt, 3 tizedes, 1 járőrvezető) .

Összvesztés XII. 11.-én: 99 fő, az állomány 55%-a.”

*

RÉSZLETES ISMERTETÉSEK.

(11.a., 11.b. és U.c. vázlatok.)

Események a Daubner ezredes I. alvédőcsoportnál XII. 11. egész nap:

Míg a gr. Herberstein tbk. II. alvédőcsoportnál hajnaltól kezdve a kora délutáni órákig váltakozó hevességű orosz tömegtámadások viharzottak védőállásaink ellen és a lőporfüsttel borított, fülsiketítő csatazajtól hangos Jabloniec-i küzdőtéren órák hosszat kegyetlen élet-halálharc tombol a többszörösen túlerejű támadó orosz és a legvégső védelemre elszánt vitéz magyar védőrség között: azalatt a mélységvonalhatártól nyugatra eső területen, a Daubner ezredes I. alvédőcsoportnál aránylag „nyugalmas” a helyzet és nagyjában délután 3^h 30'-ig változatlanul csendes marad, amely időpontban aztán a 77. dandár és a Dingha S. őrnagy zászlóalj egyidejű hátbatámadó, illetőleg átkaroló támadása nyomán a *harchelyzet képe* egyszeriben meg-elevenedik s a Golców déli lábának elérésével 9^h estig már a küszöbön álló *csatadöntés körvonolai* bontakoznak ki lelki szemeink előtt.

Hadfy I. altb. csoportparancsnok Támadási intézkedése fokozatosan az egész 39. honvédegyalghadosztály támadását veszi kilátásba, míg a számbelileg megdöbbenően gyenge *Herberstein* tbk. alvédőcsoport számára — amely XII. 5. óta ill harcban — végkép és kizárólag a védelmet írja elő. *Daubner S. ezredesdandárnok* XII. 11. reggel az egész 16. és a 10. ezrednek két zászlóalja fölött parancsnokol, míg a III. zászlóalj a Jabloniec-i védőszakasz „műútmenti állás”-ában áll harcban. Daubner keze annyiban meg van kötve, hogy az Intézkedés szerint „a 16. ezred a Golców 756 m. p. irányában — önállóan — támad, mihelyt Molnár D. tbk. csoportjának támadása Jezowa Woda-ig előreljutott.”

A végül sikeres Jabloniec-i orosz betörés következtében ez a parancs déltájban oda módosul, hogy a fentiek szerint a 16. ezrednek szánt feladat

végzésére csupán a ^{III} zászlóalj, *Dingha S.* őrnagy marad a Lesniówka-i védőállásban, míg az ezred másik két zászlóalja a vázlatból kivehető irányban fokozatosan Limanová-ra toódik el, hogy az orosz betörést elhatárolja.

Ilyen értelemben körülbelül déltől fogva, elsősorban Daubner S. ezredes-dandárnokra hárul az a nem könnyű újabb jeladat, hogy az orosz betörést és annak következményeit kivédje, arnit kiváló eréllyel old meg és a betörési területet kb. 7^h estig szerencsésen elreteszeli.

A harctevékenység az I. alvédőcsoport területén általában csekély, mégis legtöbb csapatunk egésznapi állandó, de elviselhető gyalogsági és tüzérségi tűzben állott. Daubner S. ezredesdandárnok idevonatkozó jegyzetei így szólnak:

„Az ellenséges tüzérség a 16. és 10. ezred állásait, valamint a 78. honvédegyalogsági parancsnokság Mjr. melletti harcállását is hatásos tűz alatt tartja és egy közeledő 10. ezredbeli menetzászlóaljunkat megpillantva, azt tűzével szétugrasztja.”

A mi 39- hadosztálytüzérségünk XII. 11. délelőtti működéséről Teimer O. százados, a ^{II. löveg} osztlparancsnoka ezt a képet örökíti meg hadinaplójában:

„A 3. és 4. üteg a magaslat mögött fedett állásban, a Golców lejtjének pásztázására pedig 2 löveg 100X-re a lövészárok mögött áll.

8^h délelőtt nyitjuk meg a tüzet ellenséges raj vonalakra, amelyek igen jól láthatóan 2000 méterre előttünk a lejtjen fekszenek árkaikban.

Azután az ellenséges tüzérséget vesszük tűz alá, 5000 méterre (a Jabloniec-i 624 m. p.-tól nyugatra). Igen jól látjuk, mivel errefelé, a mi irányunkban nincs fedve. (A vázlaton nincs berajzolva.) Az ellenséges üteg, 8 löveg eléggé hevesen tüzel lövészárkainkra és a mi megfigyelőpontunkat — egy házcsoportnál — szintén folytonosan tűz alatt tartja, úgyhogy sárral és trágyával tele vagyunk szórva. Nevetünk rajta, de azért az idegek megérik.

Körülöttünk számos gránátölcser képződik. Nehéz tarackkal is ide-löttek.”

A Daubner S. ezredes I. alvédőcsoportját XII. 11.-én egyáltalán *nem érte orosz támadás* és Daubner S. ezredes dandára sem támadott, hanem a vett parancshoz és az adott viszonyokhoz alkalmazkodva, ezúttal csupán állóharcot vívott addig, amíg kb. déltől kezdve a II. alvédőcsoportnál történt orosz betörés kivédésére aktív működésbe nem lépett.

*Események a Herberstein tbk. II. alvédőcsoportnál
XII. 11. délelőtt 5^h 30'-től kora délutánig.*

Herberstein tbk. még XII. 10. intézkedik egy „második védővonal” kiépítése iránt. Ez a Limanová-ra és a Nafta Finomító-ra néző, tehát keleti arcirányú, az orosz támadást oldalozónak elképzelt arcvonal a Limanova-i Mjr.-nál kezdődik és a Finomító-tól nyugatra eső magaslatig terjed. A második védővonal kiépítése XII. 11. reggel kezdődött, amihez egy utászszázadot, egy Landsturm-munkászászlóalját és végül néhány száz orosz foglyot bocsátottak rendelkezésre.

Ez az oldalozó második védővonal azonban a csata folyamán egyáltalán nem jutott szerephez.

Hogyan „verekedtek” Jabloniec-i hőseink XII. 11.-én?

Itt is nyomatékkal hangsúlyozzuk:

a Herberstein tbk. csoportbeli huszárcsapatok XII. 11.-iki harcerejét és ütőképességét minden irányúan *teljes egyöntetűség* jellemzi.

Aki az 1914. évi XII. II.-iki virtuos és mindvégig sikeres Jabloniec-i ellentámadásaink világos és éles képét akarja lelkében-elméjében megéleveníteni, annak a száraz betűsorokat a maga fantáziája szülte élő tartalommal kell megtöltenie: a mindenféle tárgyi tényezőket és harcercölcsi behatásokat nagyon részletesen kell ismernie és izguló szívvel át kell éreznie, hogy a villámszerűen váltakozó mozgású, véresnél-véresebb harcselekmények rugóival és pillanatnyi jelentőségével, valamint azok lefolyásával tisztába jöve, csapatunk minden magyar szalmalángtól mentes, nagyszerű és huzamos küzdelmének lélekemelő *emberi nagyságát* és egyúttal *hadműveleti szempontból* is rendkívülien jelentős *harcászati értékét* megérthesse és annak méltánylására képesítve legyen.

Az első és második orosz tömegtámadás kivédekor az *elégge* nem magasztalható *lovashadosztálytüzérség* — a kedvezőtlen látást viszonyok miatt — egyelőre nem igen jutott szerephez, annál inkább azonban a harmadik és negyedik ellentámadásnál és azért, amikor általában a „csapatokéről van szó: lovastüzérségünk és a 39. honvédgyaloghadosztály tüzérének megfelelő része külön megemlítés nélkül is mindig ezekhez szorosan odatartozókul veendők. Lovashadosztálytüzérségünk a tüzet délelőtt 9^h tájban nyitotta meg és azt délután 3^h-ig folytatta.

Védőrségünk huszárijai, hős tisztjeikkel az élükön, magyar rártartisággal s inkább csodálatos felsőbbiséggel, mint ellenséges érzéssel és különösen a mi nagyértékű kiscgazda- és fölmívesnépünknel jellegzetes

magyar göggel, csakúgy félvállról maguk alatt állónak vették az oroszot és nem akadt köztük nyúlászívú, aki a Limanova-i kaput most már negyedik napja döngető, elképzeltetlenül túlerejű *ellenség tömegei* láttán megszeppent volna.

Ezzel szemben háborús tapasztalataink azt bizonyítják, hogy a XII. 11.-éhez hasonló, óriási kockázatú és fölöttébb veszedelmes, komor harc-helyzetekben különösen a *cselákok* nemcsak verekedésre nem lettek volna semmi áron sem kaphatók, hanem velükszületett jellegzetes *harciszonyukban* már az első kínálkozó alkalommal egyszerűen kereket oldottak volna, míg a megfélemlíthetlen magyar XII. 11.-én is sziklafalként a végsőig becsülettel helytállót.

Csapataink mind-mind hőiesen és vitézül küzdöttek, mert az utolsó emberig hősök álltak soraikban, kiknek bámulatos értelmessége lehetővé tette, hogy a vezetésnek a nagy kavarodások közepette nagyon gyakori kihagyása esetén is mégis mindenki megfelelően megtegye kötelességét.

A rohamokra nem sokat intézkedtek, mert úgyis mindenkit az a gondolat taszított előre: „az elvesztett állást vissza *muszáj* szerezni!”

A XII. 11. délelőtt 5^h 30'-kor megindult sorozatos orosz áttörési kísérletek egész ideje alatt, a korai délutáni órákig nemcsak a 11.b. vázlaton nyilakkal jelzett sávokon folyt a fokozatosan mindkeményebb és mind-öldöklőbb harc, hanem ugyanakkor a pillanatnyilag meg nem támadott front-részekben is *reggeltől—délutánig szakadatlanul* szólt a puska és orosz géppuska, meg az ágyú: csak a magyar vasidegek bírták ki ezt a *véget* nem érő szörnyű lelki próbát.

A mi Jabloniec-i hőseink mindenkori *ellentámadása* vad, szenvedélyes kézítása és ide-oda cikázó közelharc. Férfi férfi ellen küzd, birkózik, verekedik. Ez a hősi küzdelem — szemtanuk állítása szerint — rettenetes volt, amelynél feldühödött huszárunk legtöbbször egyedüli fegyverével, a karabélytusával viaskodik, mert csekélyke lövészsere csakhamar elfogy, szuronya pedig — ugyancsak ősi magyar nemzeti fegyverünk — akkor még nem volt.

A négy orosz tömegtámadás mindenkori kivédésekor, az egymást rövidebb-hosszabb időközökben követő folyamatos védő- és támadóharcokban, akármily iszonyatos túlerőben meredt is vitézeink felé az orosz szuronyerdő: Isten segedelmével mindenkor a magyar kerekedik felül, amint ez ismeretésünkből kivehető lesz. Persze rettenetes veszteségeket szenvedtünk, amelyek összességükkel pillanatnyilag szinte katasztrofálisan meggyengítették a 10. lovashadosztály harcos állományát. Azzal a gondolattal vigasztalódtunk

meg, hogy az áldozatok — amint az rövidre rá bebizonyosodott — nem voltak hiábavalók.

Részletesebb harcleírások a huszárezredek könyvalakban megörökített „Történet”-ében található. A Nádasdy 9. huszárezrednek Henriquez V. százados szerkesztésében már megjelent ezredtörténete kiválóan érdekes és tanulságos háborús olvasmány, amely minden érdeklődőnek a legmelegebben ajánlható.

*

Mindezek előrebocsátása után, most már a *gróf Herberstein* tbk. // *alvédőcsoport* harceseményeinek *részletes* ismertetésére térünk át.

a)

A XII. 11. *délelőtt 5^h 30'* tájban megindult Jabloniec-i első orosz betörés
ellentámadásos kivédése kb. délelőtt 6^h 30'-ig.

Bauer V. tbk., a Jabloniec-i védelem vezetője és alparancsnokai mindenféle jelenségből biztosra vették, hogy az orosz 15. hadosztály XII. 11. támadásra jön előre: egybehangzó hadifogolyjelentések szerint is „nagy-támadás” lesz; azután az oroszok XII. 10. délután 11^h-kor nagylármájú tűzrajtautest hajtottak végre a Brokes alvédőszakasz ellen, holott eddig a sötétben mindig békességben maradtak. Itt szemmeláthatóan készül valami. . .

De arra, hogy az orosz a támadást még a sötétben, jóval virradat előtt indítja meg: erre alig gondolt valaki.

A XII. 10.—11. terjedő egész éjjel — az említett tűzrajtaütéstől eltekintve — kb. hajnali 5^h-ig néma csend honolt az egész A—B vonalon: jóformán egy lövés sem esett.

Brokes J. százados, az 1. alvédőszakasz lelkiismeretes parancsnoka XII. 11. délelőtt 2^h-kor századtrombitása kíséretében ellenőrzés céljából végigment alvédőszakasza vonalán: az alparancsnokokat mindenütt ébren találta és a legénység nagyrésze is fenn volt, talán mert a csikorgóra fordult hideg miatt nem igen tudott aludni. Az egész vonalon: teljes a csend.

Brokes százados délelőtt 5^h tájban tért vissza harcálláspontjára, arcvonalának balszárnyára. Ekkor *Hertelendy* állása felől gyalogsági tűz és ágyúszó is hallatszott.

Amint jeleztük, mindenki úgy gondolta, hogy a várt orosz támadás szokás szerint majd csak virradatkor — 7^h körül — indul meg. Ennélfogva az a körülmény, hogy az orosz 15. hadosztály XII. 11.-iki támadását már kb. 5^h 30' délelőtt teljes sötétben indította meg: a Brokes alvédőszakaszra határozottan *teljes meglepetést* jelentett, amint azt a százados maga

tagadhatatlan igaz tényként őszintén leszögezi, azzal a helytálló megjegyzéssel, hogy az ellenséges rajtaütésnek a koromsötét éjszakában a csapat kétségbevonhatlan éber figyelmén és teljes harckészségén kívül nem volt más ellenszere. Mert az ellenséges gyalogság a sötétség leple alatt óvhatlanul egészen állásunk közelébe lopódzott előre s néhol magában az állásban is megvetette lábát, minthogy a csekély védőrség csatárai között nagyok voltak a térközök.

Hertelendy M. 10.-es huszárszázados, a 2. alvédőszakasz parancsnoka az 5^h 30' délelőtti orosz tömegtámadást megelőzően nála történt délelőtt 5^h-ai összecsapásról ezt írja:

„5^h délelőtt orosz tűzrajtaütés indult ellenünk, amelyet tűzzel vertünk vissza. Nálunk az orosz tüzelése rövidesen megszűnt és úgy látszik, hogy támadása a Brokes alvédőszakasz irányában húzódik el.”

Ez a megfigyelés teljesen helytállónak bizonyult.

Brokes százados harcálláspontján 3^h 30' délelőtt körül ugyanis egyszerre csak balszánya felől erősebb fegyverropogást hall és hangos „urá”-zást. A sötétben kb. 30X-re maga előtt csőtorkolattűzet lát s csakhamar az egész védővonal tüzel és rövid időre a géppuskák is megszólalnak. Brokes-nek első dolga, hogy a balszányon az ellenséges betörés elreteszelésére kijelölt tartalékát bevesse. Azalatt, míg Brokes odajárt, esik el alantos tisztje, a hős Kovácsffy főhadnagy.

Brokes-nek gondosan előkészített elreteszelő védekezése azonban mit sem használ: az óriási túlerővel az egész „főtámadó sáv”-on nagy ordítóvva előretörő orosz tömeg végiggázol a két géppuskásszakaszon és aztán a vad elkeseredéssel és vitézül viaskodó Brokes védőrséget, a 10.-es huszárokat és Landwehrkatonákat lassan-lassan, állandó hősies verekedés közben a „b” és „a” erdőparcellák közti területre szorítja vissza, ahol a kézitusában összekeveredett ellenfeleket a „gomolyag^{ee}-gü” jelezzük. Idő: kb. 6^h délelőtt.

Az oroszoknak ezt az *első törnegtámadásos betörését* a. 11.b. vázlaton négy vastag nyíllal tüntettük fel. Az erkölcsileg is bizonyára fölöttébb hatalmas tömegroham első hatásaként az 1. alvédőszakaszbeli Landsturm eszeveszett megfutamodását állapíthatjuk meg. A koromsötétségre tekintettel emellett nincs kizárva, hogy a Brokes-védőszakaszából egyes töredékek a betörés ellenére is visszamaradtak az állásban, amely azonban, a védőrség visszaszoríttatása következtében, lényegileg megszállatlan volt és orosz kézre került, csupán a jobbszányon a Radoychich L. százados ^{18. század} 4. százada állt rendelkezésre, aki nagy lélekjelenléttel a körülményekhez alkalmazkodik

s helyesen és erélyesen cselekedve, a Brokes-front jobbszárnyát szállta meg. A sötétségben nem igen lehetett arról tudomása, hogy a „gomolyag”-ban mi történik, amely utóbbit a vázlaton a körülbelül délelőtt 6^h-ai helyzetben tüntetjük fel.

Az oroszok 5^h 30' délelőtt megkezdődött betörésük pillanatában *Radoychich L.* százados százada a „” írásos csapatfrontra merőlegesen áll, a sötétség okozta téves tájékozódás folytán arccal a „c” és „b” parcellák felé; a helyes arcvonalat csak a 6^h délelőtt kezdődő pirkadáskor veszi fel. A százados napló jegyzeteiből itt közlünk néhány érdekes adatot: „A tegnapi, XII. 10. esti 11^h-i erős orosz tűzrajtaütést nem követte támadás. Ennekfolytán aztán nyugodtan tovább aludtam. Nem is hiszem, hogy ez az orosz tűzrajtaütés tervszerű lett volna, inkább úgy képzem az esetet, hogy az oroszok XII. 10. parancsot kaptak arra, hogy a Brokes alvődőszakaszt XII. 11. hajnali szürkületkor megrohanják, evégből a XII. 10.—11.-i éjnek leple alatt rohamtávolságra előre dolgozták magukat. Ez az előreküszás talán nem történt kellő csendben, valamelyik figyelő örünk észrevehette, leadott egy pár lövést, minek következtében délelőtt 5^h körül az egész vonal mentén mindkét félnél örült lövöldözés indult meg.

A XII. 11. reggel 5^h 30'-i orosz tömegroham minden valószínűség szerint hasonló körülmények között szintén nem tervszerűen, hanem véletlenségből robbant ki, azzal a különbséggel, hogy az 5^h 30' délelőtt keletkezett úgynevezett „ijedtségi lövöldözés” után valamelyik türelmét vesztett orosz század- vagy szakaszparancsnok csapatát rohamra vezényelte és megindulásával egy hosszabb frontszakaszt magával rántott. Nem tartom valószínűnek, hogy a velünk szemben parancsnokló orosz parancsnoknak az időelőtt, abszolút sötétségben végrehajtott roham kedvérevaló lett volna, mert az teljesen bizonytalan viszonyokba vitte bele a csapatot. Ezt a felfogásomat az orosz támadás kudarca is világosan igazolja.

XII. 11. reggel 5^h 30'-kor nagyon élénk lövöldözésre ébredtem. Közvetlen utána a Limanova-i műút felől, a Jabloniec gerince felé futótűz-szerű gyorsasággal továbbterjedő „urá”-üvöltések hangzottak felénk. Nem hittem, hogy komoly a dolog, megint csak a szokásos üvöltés lesz, amit az orosz sokszor praktizált már s így volt ez legutóbb tegnap, XII. 10. este 11^h-kor is, amikor tüzelt és üvöltött, de árkaiból nem jött előre támadásra. A lárma mind erősebb lesz, mind közelebb jön — egyszerre csak tányérsapkások sziluettjeit látom, közvetlenül századom előtt. Fekvőhelyzetemből felugrom és rohamra vezénylem századomat. A balszárny

— Fernbach zászlós — kivételével, rögtön kézitusába keveredünk, a bal-szárny tüzel. Kaotikus lárma közepette állók, lövések minden irányban és oldalról. „Tüzet szüntess — saját csapat!” — orosz hadicsel — kiabálják összevissza magyarul, németül, oroszul és lengyelül. Huszárjaim a karabélytusával dolgoznak irgalmatlanul. A nagy lármában itt-ott tompa zuhanás hallatszik, azután csend: az orosz gyalogság visszafut árkaiba. Lefekszünk. Figyelek: nem merem a vaksötétségben a bizonytalanba továbbmenni. Tájékozatlan voltam, hiszen koromsötét éjszaka volt, amikor ide feljöttem. Később lábdobogásszerű zajt hallok — a „gomolyag”-ból visszaszaladó oroszok lármája lehetett — arcvonalom előtt, balról jobbra, az orosz állások felé. Nem merem lövetni, mert nem voltam benne biztos, nem-e a saját felváltó csapatok vannak előttem?

Délelőtt 6^h felé végre pirkadt. Balszárnyam felől hallok, hogy *Kovácsffy* főhadnagy elesett; balra tőlem látom Limanová-t, tehát arcvonalom majdnem merőlegesen áll az általános védelmi frontra. Helyesbíteni. Körülöttem csend, sehol ellenség. A betöréskor oldalbakaptam egy zárt vonalat, kemény karabélycsapásokkal mentünk neki, hanyatt-homlok visszafutott és a futásban saját rajvonalának támadásra előrejött tekintélyes részét is magával rántotta.

Tőlem északra erős tüzelés hallatszik: a *Nádasdy huszárok* jönnek fel a dombra! Délelőtt 6^h 30' tájban már bent vannak a védőfrontban: a veszendőbe ment állást dicsőségesen visszafoglalták!

Körülöttem nagyjában csend, gyenge csatártüz. Ki akarom vonni századomat az arcvonalból, hogy tartalékba vegyem, de csak 14 embert hozok össze a 80(?) és egynéhányból. Megdöbbszem: mi van a többi huszárral? Mind elestek volna vagy fogságba jutottak? Hallatlan veszteség volna, $\frac{5}{6}$ -része állományomnak! Hogy szétfutottak volna az éjszaka sötétjében, azt nem tételezem fel róluk, hiszen sohasem maradt el egy emberem sem. A bizonytalanság borzasztó . . .

Kb. 6^h 30' délelőtt jött fel a dombra Brokes-nek egy tizedese, aki jelenti: „A 4. század vonuljon be a vezetéklovakhoz. Ezredünket már felváltották, a többi század mind bevonult, csak a 4. század van még idekint.”

Ezt feleltem neki: „Jelentse a százados úrnak, hogy nem mehetek vissza, amíg felsőbb helyről parancsot nem kapok a bevonulásra, mert amióta a százados úr a parancsot adta, itt a helyzet alaposan megváltozott.”

A tizedes elment. Lassan telik-múlik az idő, minden perc egy örökkévalóság. Hiányzó huszárjaim hollétének kérdése állandóan izgat, türelmetlen vagyok. Átgondolom a helyzetet: 14 ember se nem oszt, se nem szoroz,

környezetemben teljes csend, itt-ott egy lövés, felváltásunk beérkezett a védővonalba. Tehát most már *mégis* bevonulok az ezredhez: Limanová-n át Zamiescie-re. Elindultam. Limanová-n a kötőzhelyen Margitay géppuskás főhadnaggyal találkoztam, aki mondani akar valamit, de elakad a szava, mert, úgy mondták, az oroszok a reggeli betöréskor bezúzták az egyik bordáját, amelynek hegyes vége a tüdejét szúrja, minekfolytán képtelen beszélni.”

Radoychich L. százados napló jegyzeteinek közlését később folytatjuk.

Radoychich százados alantosa, *Fernbach Péter* zászlós így emlékezik meg a ^{10. szept.} század XII. 11. hajnali harcáról:

„Már 5^h délelőtt erősen puskáztak Hertelendy tájékán.

Délelőtt 5^h 30' körül pedig örült urá, urá! ordítózásra eszmélünk. Radoychich talpra ugrik és rohan előre, a század utána. Előttünk és kétoldalt verekedést hallunk, kiabálást, káromkodást és zuhanásokat; zagyva hangok, hol orosz, hol magyar beszéd. Csak homályos képem van arról, ami a nagy zűrzavarban s teljes sötétségben történt. Hamar vonalba fejlődünk és előremegyünk. Az út szélén, ahol feljöttünk, hasra vágódunk, én a fák között jeges vízben fekszem, egész közel a védőállás mögött, amikor alig pár lépésre tányérsapkásokat veszünk észre. Lőjjünk, vagy ne lőjjünk? Mert hátha saját embereinkbe tüzelünk? A tányérsapkások most felénk mozognak: erős tüzet indítunk rájuk. Körülöttünk süvitenek, csapkodnak a robbanó golyók, közvetlen közletről kapjuk az ellentüzet. Oldalról is erős a tűz, mert állásunk, ahová a muszkák az imént betörték, parabolaként hajlik itt kétfelé. A parabola egyik fele, a század jobbszárnya, kézitusába keveredett, másik fele mi vagyunk, a balszárny s a pár lépésre levő muszkákat üzzük vissza erélyes tüzelésünkkel.

Negyedóráig sem tartott az egész harc, aztán csend lett. Előremegyek, de a sötétben nem sokat látok, csak néhány hullát és meg tudom állapítani, hogy alig 8X-re saját védőállásunk mögött fekvő üztük vissza tüzünkkel az ellenséget. Úgy mondták később, hogy az orosz támadás azért jött oly meglepetésszerűen, mivel az oroszok csendben, hasoncsúszva törtek előre a védőállásba.

Hallom kiabálni: „Kovácsffy főhadnagy úr elesett!”

Délelőtt 6^h-kor derengeni kezd. Nem sokára a felváltó 9.-es huszárok is beérkeztek védőállásukba. A tegnapi esti parancsnak megfelelően átadjuk nekik helyünket s a század megmaradt részével visszamegyünk, hogy

Limanová-n át Zamiescie-t érjük el, ahol vezetéklovaink állanak. A magaslatról való leereszkedés közben délelőtt 7^h körül hallottuk, amint a védőállásban a harc felújult, vagy megélénkült.”

Margitay József 10.-es huszár főhadnagy, géppuskás szakaszparancsnok a gerinctetőn, így ecseteli az első orosz betörés lefolyását:

„XII. 11.-én jóval reggel 6^h előtt, alig derengett még és majdnem semmit sem lehetett látni: az oroszok igen erős gyalogsági és géppuskatűzzel, majd tömeges rohammal támadtak reánk. Gépuskáim a legnagyobb erővel dolgoztak, míg balpuskám elnémult, mire odaugrottam és magam löttem tovább a hevedert. Körülöttem már csak holttestek voltak, élő ember egy sem. Az őrült ordítózásban, majdnem teljes sötét volt még, felállottam géppuskám mellől és pisztolyommal a szemben levő oroszok közé löttem bele, amikor egyszerre csak egy rettenetes ütést kapok oldalamba, mire összeestem. A mellettem lévő ember ugyanis muszka volt s nem huszár, amint én a sötétben hittem, aki viszont csak akkor ismerte fel bennem az ellenséget, amikor látta, hogy az oroszokra lövök, amire aztán a puskatusával belémvágott. Zúgó fejjel és nagyon heves, fájdalmas nyilalással jobb oldalomban tértem magamhoz és megpróbáltam, hogy csúszva a „d” erdőbe küsszak el. Az én géppuskáim helyén már csend volt, elnémította az orosz s csupán Takáts százados géppuskái körül tartott még egyideig az ordítózás, tüzelés és lárma.

A legnagyobb kínok között és nagy erőmegfeszítéssel értem el az erdő déli szélét. Egy németnyelvű gyalogoskatona segítségével a Limanova-i segélyhelyig vánszorogtam el. Itt talákoztam Radoychich-csal, megpróbáltam, hogy a gerinctetői helyzetet közöljem vele, de a lélekzetvételnél oly kínokat állottam ki, hogy képtelen voltam magamat megértetni.

Én azután a VI. hadtest orvosához, Dr. Hütl-hez kerültem, aki megvizsgált, bordatorést vagy repedést állapított meg, azután elvitt Tymbark-ra, ott legényemmel *együtt* vasútra rakott és Budapestre szállíttatott.”

Hertelendy M. 10.-es huszárszázados, a 2. alvédőszakasz parancsnoka megtörtént felváltásáról ezeket írja naplójában:

„A felváltás délelőtt 6^h-ra volt kitűzve s így a lövészárokszakaszparancsnokságot — amelyet eddig személyesen vezettem — a kiválóan derék Dr. Stadelmann 59. gyalogezredbeli főhadnagynak azzal adtam át, hogy engem Bernolák 13.-as huszárszázados vált fel. Lejöttem a szakadékon, hogy századomat megkeressem, amely itt Szebenyi hadnagy alatt alvédőszakasz-tartalékomat képezte. Lejövet talákoztam Bernolák-kal és átadtam neki helyemet. Századomat megtalálva, Limanová-ra iparkodtam.

Kb. délelőtt 7 óra lehetett, amikor 23 főre leapadt századommal a műútárokban haladva, fent a védőállásban újból erős lövöldözés indult meg és az orosz golyók sűrűn fűtyültek el a fülünk mellett.

Limanova délkeleti kijáratánál jelentkeztem Bauer V. tbk. úrnál, akitől azt a parancsot kaptam, hogy vonuljak be a vezetéklovakhoz Zamiescie-re. Így kerültem azon kevés szerencésék közé, akik a Tabloniec-i dicső, véres csatát ép bőrrel úszták meg.”

A műútmenti állás, valamint a Jabloniec 483 m. p. körüli eseményeket: a c), illetőleg e) alpontok alatt később külön ismertetjük.

*

Most következően pedig a *jelváltásra előrejövő négy huszárcsoport* ténykedését írjuk le:

Mind a négy csoport még XII. 10. este pontosan megtudta: mikor és hová kell beérkeznie és mely irányban kerüljön bevetésre. Kinek-kinek világos, egyszerű feladata volt, amely nem okozhatott sok fejtörést. Általában mindenki biztosra vette, hogy a felváltás simán, zavartalanul lesz végrehajtható, ami azonban csupán a Cserhalmi J. őrnagy (^{13. hue} 4. 5e) és a Spilka százados (^{13. hue} 3. 1e) felváltócsoportoknál következett be, míg Muhr O. ezredes csoportját (9. hue.), valamint a Tömöry őrnagy csoportot (^{13. hue} 1. 1e) és utászszakasz) főleg a váratlanul már délelőtt 5^h tájban harcbalépő ellenséges *tüzérség* zavarta meg előmenetelében, valamint harchoz fejlődésében és az őrnagy csoportja, Bauer V. tbk. védőszakasz tartaléka délelőtt 6^h helyett csak délelőtt 7^h-kor érkezett oda Limanova délkeleti kijáratához.

Amióta az orosz XII. 11. délelőtt 5^h tájt a Hertelendy alvédőszakaszon tüzellel rajtaütött és ezzel a Brokes alvédőszakaszt is felriasztotta: azóta a mi Jabloniec-i ritkás védővonalunkkal szemben álló sűrű ellenséges rajvonal a kb. délelőtt 9^h-kor meginduló tüzérségítűz mellett állandó és különösen 5^h 30'-tői kezdve mindhevesebb gyalogsági és géppuskástűzzel árasztja el egész A—B védőállásunkat, minekfolytán annak Limanová-ig terjedő egész mögöttes területét a magasan és messzemenő *kóborlövések* szakadatlanul, sűrűn és veszedelmesen pásztázzák.

Bauer V. tbk., az I. védőszakasz (A—B) parancsnoka a dandárvezérkaritisszel, Ghyczy József főhadnaggyal, továbbá két parancsörtisztet — Henriquez Vince 9. huszárezredbeli és Mezey 12. ulánusezredbeli főhadnaggyokkal — XII. 11. délelőtt 5^h tájt érzékik oda a felváltandó Baintner E. őrnagy harcálláspontjához.

A tábornok a 9. huszárezred tűzharchoz alakulásáról jegyzeteiben így emlékezik meg:

„Zamiescie-ről jövet, XII. 11. délelőtt 5^h tájt értünk Limanová-ra. A 9. huszárezred már előbb odaérkezett a község főtérére, hogy ott tűzharchoz alakuljon. Az ezred aránylag hosszú lovasoszlopa a község északi részében levő rengő fahídon át jött előre, ami elég lármával járt s a lóról-szállás a főtéren sem történt minden zörej nélkül. Az éber orosz tűzéréség, a különben csöndes havas éjszakán a Limanova-i szokatlan zajból rögtön csapatmozgásra következtetett, miért aztán úgy a községet, mint a műutat nyomban heves tűz alá vette. így a 9- huszárezrednek már a lóról-szállás helyén volt néhány halottja és több sebesültje, Tömöry őrnagy csoportja pedig — Bauer V. tbk. védőszakasztartaléka — az igen élénk orosz tűzéréségi-tűz következtében kb. délelőtt 7^h-ig egyáltalában nem jöhetett át a hídon.

A 9. huszárezred most már tűzharchoz gyalog alakulva, 5^h 45' délelőtt körül még teljes sötétségben érkezett a neki felváltásra kiutalt területbe, (11.b. vázlat).”

Bauer Viktor tbk. közleményét folytatólag a következők szerint egészítjük ki:

Az orosz megszimatolhatta, vagy Limanova-i kémeinek lámpajelzéseiből megtudhatta, hogy védőrségünkhöz erősítések (felváltások) jönnek előre és lehet, hogy azért hajtotta végre első betörését már 5^h 30' délelőtt tájban, hogy védőrségünket visszaverje, mielőtt a „hangos” erősítések előrejutnak.

A vázlaton feltüntetett 5^h 45' délelőtti helyzethez néhány megjegyzést kell fűznünk:

Muhr O. ezredes közvetlen kíséretében az ezredsegédtiszt van, Himmel K. főhadnagy, továbbá Zalay Artúr és Hanvay László századosok, utóbbi az utászszakasszal. Ehhez a csoporthoz odazárkózva a géppuskásosztag következik Cserhalmi Z. százados alatt, szakaszparancsnokai: Szántay J. százados és Babies Gyula hadnagy.

A 9. huszárezred csoportosítása:

a 3., 1. és 4. század tűzvonalba — egy másik verzió szerint a századok sorrendje ez volt: 1., 3. és 4. —, az 5. század tartalék.

Minden század, a berajzolt csoportosítás mellett, „egyenkint szakadozva,, (libasorban) sietősen botorkál a sötét éjszakán a ragadós sárban és nyirkos agyagon, zihálól mellel előre, előre. ...

A Muhr O. ezredes által felváltandó Brokes-frontot az 5^h 30' délelőtt betört orosz túlerő a délelőtt 6^h-ig a védőállástól 100—200 X-re jutott

„gomolyag” helyére szorítja vissza, amelynek fokozatosan kialakuló helyzetét azonban Muhr ezredes csak röviddel 6^h előtt tekinthette át, amikor már derengeni kezdett. Egyelőre csupán erős csatazajt és szüntelen ordítózást hall az „a” és „b” parcellák tájékából, ahonét sűrűen kőborlövéses esnek az ezredre, amely vesztére részben az orosz gyalogságitűz szóráskúpjába kerül bele. Ebből az ezredes rögtön arra következtetett, hogy az oroszok betörték A—B védőállásunkba és Brokes-t a két erdőbe szorították vissza. Brokes-t tehát meg kellett segíteni, *az elveszett állást vissza kellett foglalni!*

Muhr O. ezredes 5^h 45' körül teljesen felderítetlen és bizonytalan helyzet előtt állott. A Nádasdy huszárok parancsnoka azonban, aki bátor, vakmerő lovasvezér, a legcsekélyebb habozás nélkül nyomban arra határozza el magát, hogy a bizonytalansággal nem törődve, egyenes irányban, ahonét a csatazaj hallatszik és csakhamar csőtorkolattűzek is láthatók lettek, *ezredét támadásra vezeti előre.*

A könnyebb áttekinthetőség érdekében már *itt* megjegyezzük, hogy Muhr O. ezredes erélyes támadásának rövidesen segítőársai akadtak, anélkül, hogy neki erről a sötétségben tudomása lehetett volna. Egyébként nemcsak a 9.-es huszárokban, hanem az egyidejűleg támadó szomszédos ~ században, valamint a „gomolyag”-ba visszaszorítva, kétségbeesetten viaskodó volt Brokes-frontbeli 10.-es huszárokban és 34.-es Landwehrkatonákban is, mindvalamennyiben megvolt az a lángoló igyekezet, hogy az elvesztett állást okvetlenül vissza kell szerezni!

Az említettekén kívül a 9.-es huszárok ellentámadásába támogatólag még az előjövet közben Muhr-tól elszakadt *Hanvay L.* 9.-es százados, valamint végül *Márton B.* 20.-as szakaszvezető is beleavatkoztak, úgyhogy a betört és a sötétségben természetesen szintén össze-visszakeveredett és tájékozódásra képtelen orosz támadó tömeget végül *négy oldalról* támadják a mieink és pedig:

Muhr O. ezredes a vázlaton a 9. huszárezrednél —, továbbá gr. Bissingen K. hadnagy és a „gomolyag”-beliek a ^{13. hon.}_{4.} századnál *kétvonallal rajzolt nyílak irányában,*

Hanvay L. 9.-es százados ezredjének valószínűleg 3. századával, vagy annak egy részével pedig átkarolóan nyugati irányból támad és végül:

Márton B. 20.-as szakaszvezető a maga 15 főnyi gyalogszakaszával — amelyhez a „d” és „c” parcellán történt előmenetele közben a ^{13. hon.}_{8.} századának néhány huszárja is odacsatlakozott — teljesen meglepően egyenest bele a támadó oroszok hátába ront előre.

Már itt megállapíthatjuk: csakis ennek a fölényes, öntevékeny alsóbb csapatvezetésről tanúskodó, vadul nekimenő négyoldalú leghevesebb ellentámadásnak volt köszönhető, hogy a mieink a sokszorosán túlerejű betört orosz tömeget rövidesen mégis visszaverték és a 9. huszárezred a neki kiutalt védőállást már délelőtt 6^h 30' és 7^h között tartósan birtokába ejthette s ezzel a Brokes-fronton délelőtt 5^h 30' tájban megindult hatalmas orosz betörés okozta súlyos válságnak szerencsésen elejét vehette.

Most, folytatólag, *Muhr O. ezredes támadásának lezajlását* ismertetjük:

A 9. huszárezreddel szemben némi térelőnnyel előrejövő (11.b. vázlat) százada gr. Bissingen K. hadnagy alatt délelőtt 5^h 45' és 6^h között a „gomolyag”-beli oroszokat, a volt Brokes-frontbeliekkel részben összevegyülten a vázlaton jelzett módon oldalba kapja és a háromszögletű „b” erdőcskébe — a nyírjesbe — szorítja vissza.

Muhr O. ezredes az 5^h 45' délelőtt rajzolt helyzetben előmenet közben kardot ránt s „Utánam huszárok! Éljen a király!” messze hallható harsány kiáltással támadásra buzdítva lelkesen éljenző huszárait: merészen nekivág a nyugati részével feléje néző piros „gomolyag”-nak, noha eddig ezredének még csak *egy* része fejlődött fel melléje a megnyúlt „libasor”-ból, de már ez a csoport is elegendő volt ahhoz, hogy az orosz — akit Bissingen is nyomott hátra — maga *előtt* „a”-n keresztül a „b” parcellába visszaszorítsa. Már az „a” erdőbeli összecsapáskor, hasonlóan mint Bissingen-nél, Muhr-nál is a legkegyetlenebb kézítása tombol a rettenetesen túlerejű ellenség és a mi kisszámú vitézeink között. A kézítása váltakozó hevességgel addig tart, míg az oroszok — kb. 6^h 30' délelőtt tájban négy oldalról körül-fogottan — a mi védőállásunkon keresztül árkaik felé meg nem futamodnak.

A 9. ezred 4. és 5. százada, még az „a” erdő előtt, a rájuk gyorstűzet adó oroszok legsűrűbb szóráskúpjába belekerülve, rendkívül súlyos veszteséget szenved, különösen a 4. század, amely úgyszólván megsemmisül, ellenben a 3. és 1. századnak — az orosz szóráskúpon kívül előrejőve — több a szerencséje és aránylag könnyűszerrel, futólagos harc árán éri el a Brokes-front otmaradt töredékei, valamint a Radoychich százada által megszállva tartott védőállásukat, a „9-es front” jobbszárnyát.

Muhr O. ezredes délelőtt 6^h körül Bissingen-nél kb. egyidejűleg érkezik be a „b” erdőbe: amikor a hős ezredes puszkagolyótól *halálosan megsebesül és felbukik*, majdnem ugyanabban a pillanatban, amikor br. Kazy József 13.-as huszárzászlós ott a helyszínén hősi halált hal. A haldokló ezredest Barcsay 13. huszárzászlós és egy huszár viszik ki a harc vonalból.

Fólba János római katolikus tábori lelkész, a 10. lovashadosztály kitűnő, vitéz hadosztályplébánosa az ezredes hősi haláláról — *teljes* hitelességgel — ezeket mondja:

„Haldokolva hozták le a 9. huszárezred segélyhelyére, amely Dr. Derer főorvos alatt ott működött a Jabloniec magaslatát északkeleti lábánál, közel a műúthoz. Barcsay 13.-as huszárszászlós és egy huszár hozták, kibontott köpenyre fektetve. A gyomortájon érte a lövés és az ott lógó villanylámpa beltartalmát magával vive, a lövedék a felszakított gyomorban dum-dumhatású lehetett. Szegény teljes agóniában volt már. Megadtam neki az abszolúciót, nem kérdeztem, milyen felekezetű. Röviddel a segélyhelyre érkezés után *megdicsőült* a hős huszár. Reggel 7^h lehetett.”

A *Nádasdy huszárok ezredtörténete* az első orosz betörésről többek között így ír:

„4. századunk az ellenséges tűzhatás következtében és elkeseredett haláltusa során felmorzsolódik. *Muhr O.* ezredes az ellenséges állás („b” erdő) elfoglalása közben hősi halált hal, segédtsíztje, *Himmel K.* megsebesül. Az 5. század veszteségei is súlyosak: *Mohr* hadnagy elesik, *Nedeczky* zászlós megsebesül. Gróf *Thun* százados és vitéz alantosa, *Bauer Ottó* hadnagy szintén most lelik hősi halálukat. Herceg *Odeschalchi* zászlós megsebesül. A túlmerészen előretörő *Péterffy* hadnagy ellenséges kézre kerül. A géppuskásosztagnál *Cserhalmy Z.* százados és *Babies* hadnagy megsebesülnek, a 10.-es huszároktól ezredünkhöz vezényelt *Szántay Jenő* százados hősi halált hal: a 9. huszárezred géppuskásosztaga harcképtelenné válik, míg az osztágarancsnokságot Filipovics őrmester át nem veszi.

Halálmegvető bátorsággal küzdő huszárjaink sorai is erősen megritkultak, 40 a halottjuk és 60 a sebesültjük: az állomány 55%! Ezt az első ellentámadást *Muhr* vezérletével a 4. és 5. század a géppuskásosztaggal hajtotta végre, míg a jobbszárny kisebb harc árán a csapatainktól részben még gyéren megszállt lövészárkokba *nyomult* előre.”

A 9—es huszárok idejekorán való erélyes harcbalépése új erőt öntött „gomolyag”-beli vitézeinkbe és egyelőre a „b” erdőig ható lökemet adott a piros „gomolyag” újbóli visszanyomására, amelyet itt éppen *Muhr* ezredes halálos sebesülésének időpontjában: északkelet felől Bissingen hadnagy szintén erősen szorított.

Ezután *Hanvay L.* 9.-es huszárszázados egy 9—es huszárcsoporttal (3. vagy 4. század része?) kb. a háromszögletű „b” erdő hossz tengelye irányában rohanja meg a most már három oldalról szorongatott oroszokat,

mire ezek, mindinkább és mindjobban sietve árkaik irányában, a mi védőállásunk felé hátrálnak.

Legvégül aztán, 6^h 15' délelőtt tájban a hős Márton B. 20.-as honvéd szakaszvezető avatkozik bele az ide-oda hullámzó harcba, aki a maga 15—20 nagykanizsai és muraközi vitéz 20.-as honvédjével és a ^{13. husz}_{5.} századból hozzászegődött néhány jász-kun huszárral az „e” és „d” erdőparcellákon át az oroszok visszavonulási területén fekvő „c” parcelláig észrevétlenül előrejöve, ezzel a maroknyi magyar baka- és huszárral nagy lármát csapva belerohamozik a mi három másik támadócsoporthoz folytonos nyomásának végül *is* engedni kénytelen oroszok hátába, akik számtalan halott és betört koponyájú sebesült visszahagyásával megfutamodva, árkaikig többé meg sem állnak. A 9. huszárezred, persze a volt Brokes-frontbeliekkel és Bissingen századával összekeveredetten, most már délelőtt 6^h 30' és 6^h 45' között megszállja a neki eredetileg kiutalt védőállásrészt, a „9.-es front”-ok. és a visszaszaladó tányérsapkásokat tüzzel üldözi. Az ezred 120 foglyot ejtett.

Ezzel a többször említett csapatrészek által támogatott dicső *Nádasdy 9.-es huszárezred* az első orosz tömegbetörést — a Jabloniec-i kis nyírj esben halálra sebzett vitéz ezredese örök dicsőségére is — rendkívüli áldozatok árán, de teljes eredménnyel *hősiesen kivédte. Ő Felsőmuhr O. ezredest példás vitézségeért és XII. 11.-iki sikeres működésének legfelsőbb elismerésül — már haló poraiban — még XII. 11.-én távirati úton a jeles Lipót-rend lovagkeresztjével tüntette ki, amely magas hadi kitüntetés értékét azzal tetézte, hogy később a hős huszár leszármazottjainak „Limanovai” előnévvel a magyar nemességet is adományozta.*

A *Nádasdy 9. huszárezred* joggal büszke felejthetetlen vitéz ezredesére és a XII. 11.-iki első orosz betörést az ő vezetése alatt kivédő, minden időkre emlékezetes *9-es huszár győzelemre!*

A pártatlan történetíró nyugodt lelkiismerettel tárgyilagosan megállapíthatja, hogy az *első* orosz betörés teljessikerű győzelmes kivédésének dicsőségéből az oroszlánrész *Muhr O. ezredest* és hős ezredét illeti *meg*, amely igazságos megállapítás mit sem vonhat le a másik két öntevékeny segítőtárs vitathatlanul nagy érdemeiből.

*

A legszebb bajtársiasság világlik ki a *Nádasdy huszárok ezred-történetéből*, amikor ott a többek között a szomszédos 13. huszárezred egyik vitéz tisztjéről, *Kovácsffy Kálmán* főhadnagyról dicsőítő módon szintén meg-

emlékezik, aki a Brokes-front balszárnyszakaszát vezényelte és mindjárt az első orosz betörés lelegején hősi halált hal:

„*Kovácsffy Kálmán* főhadnagy hősköltevénybe illő tusa után halt meg; számtalan lövéstől, szúrástól és ütéstől átjárt holttestét alig tudják az orosz hulláktól elválasztani.

A Limanovától északra álló honvédüteg nagyszerűen irányított tüze nagy segítségünkre volt a csatában.”

A *Kiss F. százados lovastüzétszoport* XII. 11.-iki eseményeit később ismertetjük. Az első betörés idején a tűzéség, még sötét lévén, természetesen nem igen tüzelhetett.

Noha a XII. 11.-iki mind a négy Jabloniec-i orosz tömegtámadás — ahogy azokat a 11.b. vázlaton nyilakkal jeleztük — egymással szorosan összefügg, az *első* orosz betörésnek mégis a többi háromtól elütő, egészen különleges *jellege* van, azért is ismertettük különállóan és részletesen. Ez a tömegtámadás ugyanis *találkozóharcként* fejlődik az orosz tömeg és a „9-es front” felé induló 9. huszárezred, valamint segítőtársai között. Jelentős orosz kezdeti sikerrel, betöréssel járt, amelyet azonban a 9. huszárezred- és társainak négy oldalról ellentámadó fölényes csapatvezetése, bár rendkívüli áldozatok árán végül mégis teljes sikerrel kivéd.

Ennek a teljesítménynek persze nagy az ára: a 9-esek már az *első* orosz nagytámadásnál *fele tisztjükéi-legénységüket* elvesztik és most, XII. 11. délelőtt 7^h tájban, az egész „9.- és 13.-as front”-on a második orosz tömegtámadás küszöbén, *nincs többé egy szál géppuskánk sem*, mert a 10. ezred két szakaszát az oroszok mindjárt a délelőtt 5^h 30' megindult első betörés kezdetekor legázolják, a 13. huszárezrednek szervezetszerűleg nincs géppuskája, a 9—esek géppuskásszakaszai pedig a körülbelül délelőtt 5^h 45'—6^h 45'-ig tartott támadás során harcképtelenné váltak.

A Bauer V. tbk. védőszakasz tartaléka (y—^ század) a Jabloniec-gerinc táján bevetve, némileg enyhíti majd a 9.-esek hallatlanul erős létszámcsökkenésével járó harcászati veszedelmet. A nagy veszteség egyébként — az ezred tisztikarának és legénységének magas harcosértékét is hirdetve — a csapattest harcerkölsi kiválóságáról tesz hangos tanúságot.

A Jabloniec-i első orosz betöréssel kapcsolatos események sem a *Díoszeghy Aladár* százados, sem a 3. *alvédőszakasz* harctevékenységét nem érintették.

A 13. huszárezred három felváltócsoportja közül Cserhalmi Zoltán őrnagy (4. és 5. század) és Spilka százados (2. és 1. század) simán és tüzérségi lövettetés nélkül lovagoltak át Limanová-n a Jabloniec-nek a számukra kiutalt védővonalrészébe, ahová — már állandó ellenséges gyalogsági tűzben, de egyébként zavartalanul — délelőtt 6^h körül érkeztek be. Csupán a 4. század, Bissingen K. hadnagy keveredik bele — amint tudjuk — Muhr O. ezredes támadásába.

Ellenben Tömöry őrnagy ideiglenes ezredparancsnok csoportja: Bauer V. tbk. védőszakasztartaléka (3. és 6. század, valamint az ezredutászszakasz) előlovasglása közben kétrendbeli akadály merült fel, minekfolytán a csoport a megparancsolt délelőtti 6^h helyett teljes egyórai késéssel csak délelőtt 7^h tájban érkezett oda a tbk. harcálláspontjához. Erről a 3. század parancsnoka, Bánhidya Simon főhadnagy így ír:

„Délelőtt 5^h-kor indultunk el Zamiescie-ről Limanová-ra. A Nafta Finomító *melletti* műútkanyarulatnál kb. 6^h délelőtt dél felől szembejön velünk egy lovascsoport: Cserhalmi J. őrnagy és Spilka százados vezetékllovak. Rajtaütésszerűen, heves ellenséges tüzérségi tüzet kapunk, a vezetékllovak között nagy kavarodás áll be, melybe a 6. századdal mi is elkerülhetlenül belesodródunk, míg a megvadult lovakat a Nafta Finomító-tói délre eső műúthídnál végre megfékezzük. Mi lórólszállva, most már gyalogszerrel menetelünk Limanová-ra, de csak délelőtt 7^h-kor értünk oda Bauer V. tbk.-hoz, mert a község előtt újból oly erős nehéztüzérségi tűz zárta el a műutat, hogy menetünket egy időre kénytelenek voltunk félbeszakítani.”

*

Kágerer J. százados, az 1. üteg parancsnoka a XII. II.-iki hajnali és délelőtti eseményekről így emlékezik meg naplójában:

„5^h délelőtt az üteg tüzelőállásba indul. Limanova felől huszár vezetéklócsoport jön felénk, amikor ellenséges nehéztüzérség tüze szakad reánk, bár még teljesen sötét van. (Ruszofil árulók.) Az üteg Sowliny-től nyugatra megy állásba. Megfigyelőállomásom: az 576 m. p.-on.

Délelőtt 9^h—délután 2^h-ig Cieniawa körüli ellenséges gyalogságra tüzelünk. A köd miatti rossz látásviszonyok következtében ma egészben csupán 138 shrapnelt tüzeltünk el.

Déltájban azt a benyomást nyerem, hogy a Jabloniec-en — ahol virradat óta, rövid megszakításokkal állandó heves harc tombol — a helyzet „Jabilis” kezd lenni! *Landsturmot látok itt is, ott is a védőállásból* Limanova

felé viasszaszivárogni. Állásomban maradok. Délután 3^h körül Kiss Ferenc századostól újabb parancs érkezik.”

Ezt a parancsot később közöljük, azzal, hogy a *lovastüzércsoport* többi négy ütege is vázlat szerinti helyén van és az eddigi buzgalommal és kitűnő eredménnyel (9. huszárezred története) támogatja ma különösen válságos viszonyok között harcoló védőrségeinket. A csoport az utolsó pillanatig helyén marad, délután 3^h-ig kitart és csak parancsra vonul vissza.

*

Az a) alatti *első* orosz tömegtámadás ismertetésének folytatásaként:

b)

Az uralgó Jabloniec gerinc te tő birtokáért óriási orosz túlerővel szemben délelőtt 7^h-tól kb. délig lezajlott sorozatos ellentámadások, küzdelmes, áldozatos közelharc és kézitusák.

Az itt esetelendő *második, harmadik és negyedik orosz tömegtámadás*, amint ez az előző közleményekből és a 11.b. vázlat nyilaiból kiviláglik, az első orosz tömegbetöréssel a legszorosabban összefügg.

Ahhoz, hogy ezeket a támadásokat épűgy, mint az elsőt, részletesebben ismertessük: nincs elég megbízható adatunk, ez okból azok leírását rövidebbre szabjuk.

Délelőtt 7^h tájban, amikor az első heves ellenséges támadás lezajlása után a 9. huszárezred a régi védőállást, a „9.-es front”-ot óriási veszteség árán, kifulladásán, ziháló mellel visszafoglalja, az A—B védőállás rajza és egyéb adatok az alábbi *részletes csapatelosztást* mutatják, mi mellett az alosztályok több helyen más ezredbeliekkel összekeveredtek és pedig:

a 483 m. p. erdős szakaszban az önállósult *Diószeghy* százados helyzete változatlan; balszárnyához csatlakozva:

az ijesztően megfogyatkozott *9. huszárezred* mind a négy százada a „9.-es front”-ban, géppuskák nélkül, mert géppuskásszakaszai egy időre harc képtelenné váltak; közvetlenül balra mellette:

a „*13.-as front*”-on *Cserhalmi J.* őrnagy alatt a Bissingen 4. század, azután a Rochlitzer 5. század; a 13.-asoknak egyáltalán nincs géppuskájuk, a gerinctetőn állott két 10.-es huszár géppuskásszakasz közül pedig a Takáts századosé harc képtelen, a másikat az első betöréskor az oroszok zászmányként magukkal vitték;

a Landwehrszázad által az 5. századtól elválasztva, a 2. alvédőszakasz balszárnyán van:

a Bernolák J. 2. század és végül a „műútmenti állás”-nak abban a részében, ahol Kodes J. főhadnagy százada áll: a Prónay Pál 1. század.

A 2. és 1. század *Spilka* százados I. osztályához tartozik.

A 3. alvédőszakaszbeli védőállás vonala nem fent a K^a korcsma-menti terephullámon fekszik, hanem a hullám déli lejtjén; szaggatott, össze nem függő, igen jól látható mellvédes s részben shrapneltetős lövészárkok: valóságos prédái az orosz nehéztüzérségnek.

A Böszörményi géppuskásszakasz a K^a-nál áll, földötten, bokros helyen; az egyik puskája nincs egészen rendben.

A műút melletti egyik házcsoportban, kb. 400 X-re a védővonal mögött van a $\frac{10. \text{huz.}}{12.}$ század, mint *Békassy f.* százados alvédőszakasz-tartaléka s mögötte ugyanilyen távolságra a $\frac{10. \text{huz.}}{8.}$ század, mint Bauer V. tbk. egyik védőszakasz-tartaléka.

A másik védőszakasz-tartalékot *Tömöry* őrnagy alatt az ő felváltó csoportja képezi ($\frac{13. \text{huz.}}{3. \text{ és } 6.}$ század és az ezredutászszakasz). Egyórai késéssel ép most délelőtt 7^h tájt érkezett oda Bauer V. tbk.-hoz és arra kapott parancsot, hogy egyelőre a Limanova déli szegélyi U. 1.-hoz vonuljon.

Végül a *Kiss F.* százados lovastüzércsoportról kell még megemlékeznünk, amely a pillanatnyilag úgyszólván „géppuskamentes” Jabloniec-i védőrségnek egyelőre működésképtelen támasztéka, (kőd).

A csapatok úgy értesültek, hogy a védőrség támogatására a 82. *gyalogezred* déltájban érkezik be Limanová-ra.

A felváltott $\frac{10. \text{huz.}}{2.}$ (Brokes) és $\frac{10. \text{huz.}}{1.}$ (Hertelendy) századok menetben Zalescie-re; az ugyanide elindult $\frac{10. \text{huz.}}{4.}$ (Radoychich) század ellenben Bauer V. tbk.-nál, aki ezt a századot, sétugrasztottakkal megerősítve, erősítésül előreküldi a Jabloniec-re.

A 10. huszárezrednek eddig nem említett századai közül az 1. század: lövegfedezet Limanová-tól délre, a 6. pedig a vezetéklóvakat biztosítja, de még koradélelőtt a Jabloniec-re vonul be.

Fust 10. huszárezredbeli $\frac{10. \text{huz.}}{1.}$ ezredes alatt eleinte a Nafta Finomító-nál, később a 2. *védővonalban*: a $\frac{10. \text{huz.}}{3.}$ század, valamint br. Tunkl 12. ulánuszredbeli százados kislétszámú százada. Ez Herberstein utolsó tartaléka. Utóbbi kiválóan vitéz alosztályparancsnok arról nevezetes, hogy tisztjei és legénysége szívjóságáért szinte imádják és a harctéren más fenytést nem ismer, mint hogy a fenytendőket büntetésül több-kevesebb napra eltiltja attól, hogy „a harcban részvegyenek”.

A második orosz tömegtámadás kivédése.

7^h délelőtt tájban — a 9—es huszárok rohamozásuk után jóformán még ki sem fújhatták magukat — az orosz 15. hadosztály ugyanazzal a támadócsoporttal megismétli a Jabloniec ellen való támadását a kétvonalkás nyilak irányában és keretében, a „9.-es front” ellen. A rettenetesen sűrű rohamtömeg fegyvertűzünkben és kistrészen lovastüzérségünk egyelőre *eléggé* nem érvényesülhető zárótűzében (kőd) összeomlik, de azért sok helyen a karabélytusának is akad dolga.

A sikeren fellelkesedve, védőrségünk az árkaiba visszafutamodó tányérsapkásokat egész az orosz lövészárkokig üldözi, amely alkalommal a mieink nemcsak nagyobb számú foglyot ejtenek, hanem visszazsákmányolják Margitay főhadnagy veszendőbe ment géppuskáit is. Ennek az ellentámadásnak, Szlavnich Gy. 13.-as ezredsegédtiszt szerint, Hanvay L. 9.-es százados és gr. Bissingen K. 13.-as hadnagy volt a lelke.

*

A felelőtlen legenda úgy tudja, hogy *Szántay Jenő* 10. huszárezredbeli, de a 9. huszárezredhez géppuskásszakaszparancsnokul beosztott százados délelőtt 7^h után védőállásunk területén halt hősi halált.

Ez tévedés, mert az első orosz betörés kivédésekor a Muhr O. ezredes oldalán előrejövő *Zalay Artúr* akkori százados szerint hírneves kardvivő bajnokunk már korábban és pedig akkor esett el, amikor délelőtt 9^h körül géppuskáival az „a” parcellából a „b”-be iparkodott feljutni és a kettő között kb. feleúton szíven találva a domb lej tján olyképp roskadt össze és terült el a havas avaron, mintha a kilövést akarná megvizsgálni, mire Zalay így szólt hozzá: „De Jenő, hiszen innét nem lehet kilövésed!” és csak jobban odanézve, állapítja meg, hogy immár hősi halott bajtársa fekszik előtte.

Tömöry őrnagy az I. védőszakasztartalékkal az U. 1.-ban 8^h délelőtt tájban Bauer V. tbk.-tól parancsot kap, hogy a csak most vett hír szerint súlyos veszteséget szenvedett 9. huszárezred támogatására azonnal nyomuljon elő a gerinctetőre.

Szlavnich, a 13.-as huszárok ezredsegédtisztje virradatkor megfigyelte az ellenséges csótorkolattűzek helyét-irányát és ezen az alapon most már a százados vezette Tömöry csoportjának századait — az ellenséges tüzérség számára láthatlanul s így veszteségmentesen — fel a Jabloniec-re, minél valamivel délelőtt 9^h előtt a két századdal az „e” erdőcske északnyugati szélét

éri el. Itt Bánhidy S. főhadnagy, a 3. század parancsnoka a „d”-ben való gyülekezésre és az onnét való továbbnyomulásra kap parancsot, a 6. század, Fejér E. százados pedig balra a 3.-tól csatlakozzék oda. Szlavnich most az „e”-nél maradt, hogy Tömöry-t bevárja, miközben a két század előre-gyülekezik, hogy azután a védőrség harcába közbelépjen.

*

Radoychich L. 10.-es huszárszázados a Limanova-i kötözőhelyen vált el Margitay főhadnagytól, mire a tőle kb. 100 X-re levő Bauer V. tbk. magához hívatta. A százados erről ekként számol be:

„A tábornok a Jabloniec-i helyzetről kért jelentést. Teljes helyzetkép-válaszomat félbeszakítva s előadásom végét sem várva, délelőtt 8^h körül parancsot adott, hogy a körülöttünk lézengő szétugrasztott legénységet (*Megjegyzés:* Nincs a világon olyan csapat, amelynek ne volna fergese!) gyűjtsem össze és siessek vissza a szorongatott bajtársak segítségére.

Rövid néhány perc alatt a szétugrasztott társaságot *egy* századba alakítottam és rajvonalba máris elindultunk a Jabloniec-re, az én 4. századom korábbi védőállásbeli helyére, a „9.-es front” jobbszárnyára. Balra tőlem a 13.-as Bánhidy S. főhadnagy, jobbra pedig a saját ezredembeli Burián százados 6. század ment fel a magaslatra.

Körülbelül 9^h délelőtt érkeztünk oda régi állásomba, ahol a 9.-esek rajvonlát megerősítettük. A parancsnoklasi viszonyokat rendeztük, azután belefeküdtem az egyik lövésztéknőbe.”

Radoychich L. százados napló jegyzeteinek közlését később folytatjuk.

Fernbach Péter zászlós háborús feljegyzéseiből:

„Mikor Radoychich a tábornoknál a Limanova-i segélyhely közelében jelentkezett, azt kérdezte a tábornok: hová megyünk? Radoychich jelentette, hogy felváltásunk megérkezett s most a vett parancs alapján visszajöttünk, hogy vezetéklovainkhoz Zamiescie-re meneteljünk.

Erre a tábornok megparancsolta, hogy forduljunk vissza, mivel a Jabloniec-en minden emberre szükség van, útközben pedig, aki hátraj övöt találunk, szedjük össze és vigyük magunkkal az első vonalba.

Nagyehezen vánszorogva, mert agyon voltunk csigázva, felkecmereg-tünk az állásokba. Útközben sok halottat láttunk és számos sebesülttel találkoztunk. Elöl erős fegyvertűz ropogott. A kőborgolyók csak úgy röpködtek a fejünk körül. Eldobált saját és orosz hadiszerek mindenfelé, véres ruhadarabok, halott ellenfelek tömege nagy rakásokban, de — fájdalommal látjuk — sok huszárgyerek fagyos teteme is ott pihen a havas földön.

A frontbeli egyes ezredek máris összekeveredtek. Senki sem keresi, hogy kitől kérjen-kapjon parancsot? Ki-ki a saját józan esze szerint cselekszik. Sebesülteket vivő huszárok ismét a védővonalba szaladnak vissza, mert a szegényes helyzet ellenére a 10.-es huszárnak még mindig nagy a verekedő kedve.. .

Amint védőállásunkba felérünk, gyorsan beugrálunk a fődöző lyukakba, mert nekünk csak ilyen nyomorúságos fedezékünk van.”

Fernbach Péter zászlós közleményeit később szintén folytatjuk.

K 10. lovashadosztályparancsnokság harctéri naplójából idézünk:

„Az I. védőszakaszban délelőtt 7^h óta újabb heves harc folyik és az ellenség veszteségei a megismételt támadások folyamán mindinkább fokozódnak.

Bauer V. tbk. első helyzetjelentése délelőtt 8^h-kor jött és azt mondja, hogy a balszárny — a „műútmenti állás” — tartja magát. A gerinctető körül az ellenség igen szorongat bennünket s az ottani csapatrészek nehezen fognak helyükön megmaradhatni.

A hadosztályparancsnokság erre a jelentésre a 39. hadosztálytól és a VI. hadtestparancsnokságtól sürgős segítséget kért. Egyelőre úgy segítettünk magunkon, hogy Pust 10.-es alezredes parancsnoksága alatt a 12. ulánusok és a 10.-es huszárok I—I századát bocsájtottuk Bauer tbk. rendelkezésére, egyelőre a Nafta Finomító-nál.”

A Napló-ból folytatólag még idézni fogunk.

*

Daubner S. ezredesdandárnok feljegyzéseiből:

„A hadtestparancsnokságbeli Hirsch vezérkari százados délelőtt 8^h körül telefonálja, hogy a 10. lovashadosztály Jabloniec-i védőszakasza sürgős támogatásra szorul, mire a Kobek harccsoport minden nélkülözhető emberét odarendeltem, Mestitz alezredest pedig telefonon utasítottam, hogy egy félzászlóaljat azonnal irányítson a Jabloniec-re.”

Daubner S. ezredes későbbi feljegyzései szerint:

„A 16. gyalogezred Schusselka százados parancsnoksága alatt a Paragh és Egry századokból álló félzászlóaljat délelőtt 10^h-kor indította útba a Jabloniec-re.”

A kétórai késedelmeskedés okát nem ismerjük.

A harmadik orosz tömegtámadás kivédése.

Az A—B védőszakaszban az első és második orosz betörés kivédése után *délelőtt 9^h körül a csapatelosztás* így alakult:

Diószeghy Aladár századosnak a viszonyok folytán önállósult csoportjánál, valamint a 3. alvédőszakaszban a helyzet változatlan s az itteni eseményeket *c)* és *e)* alatt részletezzük;

a „9.-es front”-on a jobbszárnyon az ép most felérkezett $\frac{10}{4}$ század és tőle balra a négy századnyi 9. huszárezred helyezkedett el, több ponton 13. huszárezredbeli részekkel összekeveredve;

a „13.-as front”-on a taligaúttól délre a 4., attól északra a 3. század áll, az 59.-es század előtt a 6. század;

a $\frac{10}{4}$ század, Burián százados valószínűen tartalék a $\frac{10}{4}$ század mögött és végül:

a $\frac{10}{4}$ század a gerinctetőn, a $\frac{10}{4}$ század mögött: Cserhalmi J. őrnagy tartaléka.

Bauer V. tbk.-nak csupán *egy 2 gyenge* lovasszázadnyi tartaléka van a Nafta Finomító-nál (*Pust* 10.-es alezredes: a $\frac{10}{4}$ század, valamint a 12.-es ulánusok egy kis százada br. Tunkl százados alatt). Ez a gyenge csapat azonban a Jabloniec-en egyáltalán nem kerül bevetésre, hanem azt déltájban a Mjr. magaslatra tolják el, ahol reggel óta a 2. *védővonalat* építik és ahová más csapatok mellett *Pust*-ot is védőrségül jelölték ki.

Van azután a tábornoknak végül még *egy gyalogsági* tartaléka is, a 10. honvédegyalozezred 9. százada, Limanova délkeleti kijárata körül; erről nem sikerült közelebbi adatokat szereznünk.

Az egész „9.-es” és „13.-as front”-nak pillanatnyilag nincs géppuskája. A védővonalon végig váltakozó erejű gyalogsági és ellenséges géppuskás *tűz* folyik.

A *Kiss Ferenc* lovastüzércsoport délelőtt 9^h óta délután 3^h-ig váltakozó élénkségű tüzelésben áll a fenti két front előtti ellenséges vonalak ellen. A látási viszonyok általában kedvezőtlenek (köd), azért a tüzérség nem lő a szokott szapora ütemben. Tüzelése egyébként ma is kitűnően ható és a csapatok cseppet sem bánják, hogy a mi piros-fehér füstű shrapneljeink oly közel a fejük fölött robbannak, mert tüzéreink nemcsak pontosan, de nagy elővigyázattal is lönek.

A 10. *lovashadosztály parancsnokság* *Bauet V.* tbk. délelőtt 8^h-i jelentése alapján és mert Herberstein-nek nincs több tartaléka: a VI. hadtesttől és a 39. hadosztályparancsnokságtól kért támogatást. Kilátásba

helyezték, hogy a 16. honvédegyalogezred $\frac{1}{2}$ 1 zászlóalját *Schusselka* I. százados alatt Marciszówka irányban a Jabloniec-re küldik fel. Ez a kis erő ugyan későn érkezik helyére, de mégis kitűnően biztosítja Jabloniec-i jobbszárnyunkat a dél tájban megkísérelt orosz átkarolás ellen.

A 81, *gyalogezredet* Dobra-ról Limanová-ra irányították, ahová előreláthatólag déltájban érkezik meg.

A huszárcsapatok *harcerkölcsi állapota*, a 9. huszárezrednél az elszenvedett szörnyű veszteségek ellenére is kifogástalan.

*

Az orosz 15. hadosztály *harmadik tömegrohama* a *Cserhalmi Jenő* őrnagy vezényelte „13.-as front” ellen irányult, amely mögött a 13.-as huszárok *utászszakasza* képezte az utolsó tartalékot; az ezredtörzs is ott tartózkodik.

A tányérsapkásoknak ez a tömegrohama eleinte sikerrel kecsesgettett: a 13.-asok jobbszárnyán betörnek, azonban *Fejér E.* százados (^{13. had.}₆ század) a közeledő harcizaj hallatára századát felvezeti a gerinctetőre, az oroszot kelet felől oldalba támadja és már ennek a kis csoportnak megjelenése is új életet önt a túlerejű orosz nyomásnak már-már engedni kénytelen ezredbe. Elkeseredett kézitusa után az orosz, amint a mi elvesztett védőállásunk és a „d” erdőparcella közötti terület fele útjáig jutott, a mieink félelmetes karabélytusa csapásaitól megrettenve: végül eszeveszetten állásai felé menekül. Hiába próbálkozik az időközben a most félig üres védőállásunkba beérkezett orosz tartalék azzal, hogy a futamodókat valahogy megállítsa: a huszárok ott vannak a sarkukban és aki oroszot a védőállásban még ott talál, rövid, heves közelharc után mindenkit agyonvernek, hacsak valaki „hore ruky”-val kegyelmet nem kér.

Fejér E. százados, magas intelligenciájú, mesés vitézségű tiszt ezúttal az őrjüngéssel határos dühhel vetette magát a legsűrűbb orosz csoportokra és a kézitusában ragyogó példaként tündökölt huszárijai előtt.

A visszafoglalt védőállást a védőrség újból rendezetten megszállta, amikor aztán kitűnt, hogy a jász-kúnok ezúttal megint 398 foglyot ejtettek.

A 13.-as huszárokat a lovashadosztály tüzérsége 9^h délelőttől fogva a legkiadósabban támogatta, géppuskája azonban nincs az ezrednek és a heves és óriási lökőerejű harmadik orosz tömegtámadást egyébként teljesen a *maga erejéből* oly nyomatékkel verte vissza, hogy az orosz 15. hadosztály a gerinctetőre irányuló tömegtámadását délig szüneteltetni kénytelen.

A jász-kún huszároknak ez a *győzelmes ellentámadása* méltán sorakozik

oda a kitűnő ezred XII. 9.-iki, műútmenti, később hadműveletileg is rendkívülien fontosnak bizonyult szép győzelméhez.

A veszteségeket az egész XII. 11. délelőtti időre már kimutattuk, egyéb részletadatok nem állnak rendelkezésünkre, de az bizonyos, hogy az ezred áldozatos vitézsége ezúttal is méltó volt az elődök dicső hagyományaihoz.

A ^{13. hu}₄ századtól balra szomszédos *Bernolák J.* százados 2. századának harceseményeit a *c*) alpont alatt ismertetjük.

*

Miközben délelőtt 9^h 30' óta a *jász-kúnok* a gerinctetön élet-halálra harcolnak és *Bauer V. tbk.* megfigyelése szerint a védővonalbeli *Landsturm* már virradat óta egyenkint és kis csoportokban állandóan visszaszivárog, úgy, hogy a tábornok alig győzte őket összeszedetni: eközben a már délelőtt 9^h óta kb. egy óra hosszát a leghévesebb orosz nehéztüzérségi tűzben álló „műútmenti állás” védőrsége rövid időn belül — szinte hirtelenül — össze-roppan. Ezt a 3. *alvédőszakaszt* védelmezik:

Békássy J. ^{13. hu}₄ zászlóalja és a Böszörményi géppuskásszakasz, valamint

Spilka 13.-as huszárszázados az ezred 2. és 1. századával (*Bernolák j.* és *Prónay P.* századosok).

Idevonatkozólag a *Bauer V. tbk. naplója* a fenti közlés részben való megisméltésével a következők szerint tájékoztat bennünket:

„A műúton, valamint az úttól északra levő *Landsturm* gyalogság már régóta visszaszivárog a védőállásokból s törzsemmel ismételtelen fel kellett embereit tartóztatnunk.

Délelőtt 10^h tájban a műútmenti és az attól északra levő *összes csapatok*, az ellenség által lassan követve, *sietve visszavonulnak.*

A 13. *huszárezred parancsnokság jelentése* szerint a 9^h 30' délelőtt tájban újból megindult orosz tömegtámadás (a harmadik) a gerinctetön betört vonalunkba s a csapatok most azon erőlködnek, hogy a betörést ki-védjék. Erre a 13. és 9. huszárezredparancsnokságok azt a *parancsot* kapják tőlem, hogy *kényszer esetében* a Mjr. magaslati 2. *védővonalba* menjenek vissza.

Most aztán törzsemmel és néhány 13.-as tiszttel és egy huszárosztaggal (*Spilka* százados, *Rochlitzer* százados) a műút mentén *Limanova* északnyugati sarkához mentem *vissza*, és ott jelentkeztem *Herberstein-nél*

Amint a c) alpont alattiakból majd kitűnik, Prónay P. 13.-as huszárszázados a fentérintett visszavonulás után még jó ideig a helyén maradt. Ugyan-ezen alpont keretében ismertetjük a ~~13.~~ századának, valamint a 3. alvédőszakasz egész gyalogsági védőrségének tragikus sorsát is, amely az orosz nehéztüzérség kibírhatlan rombolótüze következtében, javarészt északkelet felé való hátrakanyarodással, a Szarysz—Limanova-i patak medrében keres és talál menedéket, amennyiben a kitűnően egyesített orosz nehéztarack-, táboriágyú-, géppuska- és gyalogsági főlényes tűznek áldozatául nem esik.

Herberstein tbk. nagy körültekintéssel vezeti a II. alvédőcsoportnak most már négy óra hosszát tomboló harcát. Csapatai eddig két orosz nagy tömegtámadást a legvéresebb kézitusában sikeresen visszavertek; a harmadik tömegtámadás délelőtt 9^h 30' tájban a gerinctető irányában indult meg és pillanatnyilag nem tudhatni, mi lesz a vége? A 10. lovashadosztályparancsnokság azonban megingathatlan bizalommal várja a döntést, noha *Bauer V. tbk. délelőtt 9^h 43' körül folytatólag ezt jelentette:*

„Balszárnyam a régi állásban van, de a középső szakaszt („13.-as front”) az ellenség visszaszorította.”

Egy negyed órára rá egy csapással fordul a kocka. Amint fentebb ecseteltük: a 3. alvédőszakasz hirtelenül visszavonulásra kényszerül, a 13.-as huszárok ellenben, *Fejér E.* százados erélyes kezdeményezésével a harmadik tömegtámadást szerencsésen kivédik.

A *H erb erstem* tbk.-hoz a délelőtt folyamán folytatólag beérkező csapat jelentéseket stb. később közöljük.

A „9.-es front” kötelékében, annak jobbszámán álló *Radoychich L.* huszárszázados *délelőtt 9^h tájban* érkezett vissza Limanová-ból ugyanarra a helyre, ahol 4. századával felváltatása előtt állott volt.

A százados, előző közlése szerint, mihamlgy délelőtt 9^h tájban régi állásába felérkezett, az otlévő csapattöredékek rajvonalát sűrítéssel megerősítette, a parancsnoklási viszonyokat szabályozta és azután egy lengyel nemzetiségű Landwehrkatona szomszédságában belefeküdt az egyik lövészetknöbe, mert rendes lövészárok itt nem volt.

A százados folytatólagos közlését itt adjuk:

„Rövid idő múlva, kb. 9^h 15' délelőtt a mi részünkről váratlanul óriási tüzelés indul meg és látom, amint egy kb. 250X kiterjedésű orosz arcvonalsz rész visszafut a nagyrészével 400 lépésre fekvő erdőszél felé. Néhány parcella kb. 100X-re van tőlünk. Az ellenséges raj vonal az előttünk

levő völgy nyújtotta holtterben láttatlanul ment vissza, úgy, hogy csak az utolsó percben, akkor vettük észre, amikor már csak kb. 100 X-re volt az erdő szélétől.

Az ellenség eltűnt az erdőben, mire — a közvetlen mellettem fekvő csatárokat kivéve — egész többi arcvonalunk néhány túlbuzgó fiatal tisztünk ösztökélésére dühösen az ellenség után vetette magát, minekfolytán arcvonalom egy része megszállatlan maradt. Erre utánuk rohantam, hogy visszahozzam őket. Csak a legerélyesebb fellépéssel sikerült ezt a vakon megindított, elszigetelt ellentámadást visszakoztatnom, amely előre is sikertelenségre volt kárhozzátva. Előretört csapatrészeink visszajöttek állásaikba.

Eközben odafent a gerinctetön, állandó hullámzások között vitéz 13. huszárezredünk részei viaskodtak, akiknek ott Cserhalmi Jenő őrnagy volt a parancsnokuk.

A tőlünk balra levő *9-es buszárok*, hozzánk hasonlóan, állóharcban, kissé kipihenték az első és második orosz tömegetáadás kivédésének fáradságait és izgalmát. Miután tartalékuk nem volt több, a 9.-esek állandóan lopkodták nagy nehezen összeszedett gárdám embereit, hogy vagy valahol egy rést betömjenek, vagy hogy néhány emberemmel megerősödvé, rövid ellentámadásokra induljanak. E téren különösen *Hanvay L. 9-es* huszárszázados tűnt ki, aki úgy járt-kelt a váltakozó hevességű ellenséges tűzben, amint azt a jó békegyakorlatok alkalmával olyankor csinálunk, amikor magasabb előljáró nem volt jelen.

Rövidre rá, hogy az erdőbe vakon belerohamozó embereimet nagynehezen visszahoztam állásunkba: egy fegyvernélküli orosz *gyalogos* jelent meg a közeli erdőszélen, aki megadási szándéka jelzésére levett köpönyegét forgatta a feje fölött, mire Fernbach Péterrel mutattuk neki és átkiabáltunk, hogy jöjjön át miközénk. Az orosz visszament az erdőbe és rövid vártatva — egy erősebb orosz osztaggal átszaladt hozzánk. Így ejtettünk 116 foglyot, köztük 2 tisztet, az egyik közülük tüdőlövénnyel megsebesültén. A foglyokat Fernbach zászlós parancsnoksága alatt, néhány ember fedezete mellett hátraküldtem Limanová-ra a 10. lovashadosztályparancsnoksághoz.

Miközben a zászlós a foglyokat rendezte, a mögöttem levő szakadékban *Rochlitzer T. 13.-as* százados jelent meg, hogy ott mint tartalék álljon fel, azonban onnét rövid idő múlva ismét elvonult.”

Fernbach Péter 10.-es zászlós folytatólagos közlése:

„A régi védőállásba délelőtt 9^h tájban felérkezve, nagy megdöbbenésemre hallom az ottani tisztektől: Kovácsffy, Fejér Elkó, Muhr O. 9—es ezredes, Hartmann főhadnagy, Thun, Szántay, Takáts — mind elesetek.

És folytatódik a névsor. A négy huszárezred drágán fizette meg a hősiességéért a védelmet...

Egy mellettem fekvő orosz puskát kapok fel, kikönyökölok a fedezék szélére s tüzelek a körülbelül 80X-re szemben fekvő s dühösen lövöldöző ellenségre. Sebesült oroszok vánszorognak, gurulnak a domb oldalán a két állás között. A puskaporfüsttől kábultam, egy belső hang ösztönzésére, akármily erős is az orosz tűz, felugrom a fedezék tetejére és hallok még, amint Radoychich reám kiált: „Péter, mars a fedezékbe, mert lelőnek!” De most már semmivel sem törődöm és átordítok az oroszokhoz: „Hajde muszkáli! Dole pusku!” és intek nekik, hogy jöjjenek, adják meg magukat. Nem telt bele fél percnél több és a tányérsapkások lelkendezve, puskájukat eldobva tömegesen szaladnak karjaink közé. Az egyik, aki elsőül érkezett hozzám, nyakamba borul és meg akar csókolni — távol tartom magamtól. Az ellenség másik része továbbtüzel. Megrohamozzuk őket. Huszárajaink karabélytusája elől szalad, aki tud, vagy megadja magát. De megszólal mögöttünk a jelsíp: vezetőink visszahívják bennünket a védőállásba, nehogy túlságosan szétforgácsolódjunk.

A foglyok száma meghaladja a 100-at. De sok köztük a sebesült.

Mivel ebben az esetben a fogolyejtésben nekem is volt egy kis érdemem, Radoychich megengedte, hogy én vezessem őket a legközelebbi fogolyátvevőállomásig.

Elszedtük a muszkáktól a felszerelést és muníciót s aztán néhány huszárt magam mellé véve, megindultunk Limanova felé. Közben a 9—es és 13-as huszároktól is kapok néhány foglyot, köztük egy tisztet, de ezek száma együttvéve sem tesz ki 20-nál többet. A Jabloniec felől röpködő kőborlővedékek nagyon kellemetlenül hatnak. Azért csoportommal lekúsztam a Marciszówka-i pataknak majdnem vízmentes medrébe és Limanová-ig takarásban folytattuk utunkat. De amint a helységbe értünk, utolsó emlékeztetőül az elmúlt nagy napokra, néhány ártalmatlan shrapnelt is kaptunk még.

Diadallal vezetem foglyainkat. A sebesülteket a Limanova-i segélyhelynek adtam át, a többiekkel Tymbark-ra meneteltem, de itt a fogolyhelyiségek túlszűfolttsága miatt nem tudták őket átvinni. Az excellenciás, a VI. hadtest parancsnoka kérdezősködésére a harchelyzetről mindent elmondtam, mire nagyon megdicsért.

Tymbark-ról Dobrá-ra vezetem embereimet, a XIV. hadtesthez, ahol nyugtát kaptam arról, hogy 116 orosz foglyot vettek át tőlem. A tiszték itt is rendkívül szívélyesen fogadtak és a vezérkarifőnök a csata helyét és

a csapatok állását is kikérdezte tőlem és mindent bejegyzett magának térképébe. Amit tudtam, elmondtam.”

A *Nádasdy huszárok* Muhr O. ezredes 6^h-ai halálos megsebesülése után egyelőre gazda nélkül maradtak. Helyettesét, *Sulkowsky* őrnagyot délelőtt 5^h-kor Limanová-ról a vezetéklovakkal Zamiescie-re küldték vissza és nem tudtuk megállapítani, hogy mikor jött előre, hogy a 9- huszárezred parancsnokságát átvegye?

Valószínű, hogy a második és részben harmadik orosz tömegbetörést, bár felsőbb vezetés nélkül, de az alosztályparancsnokok, a „*kapitányok*” vitéz, derék, öntevékeny vezetése mellett a csapat végül is teljes összhangú erőmefeszítéssel védte ki.

A 13. *huszárezrednél* a Cserhalmi Jenő őrnagy (II. oszt.) felváltó csoportja „amelyet délelőtt 9^h körül a 3. és 6. század megerősített: *Tömöry* őrnagy, ideiglenes ezredparancsnok alatt állott, nála volt az utászszakasz is.

A Spilka százados (I. oszt.) felváltócsoport két századával (2. és 1.) a viszonyok folytán önállósult és 1. századával a 3. alvédőszakasz védővonalában harcolt, azonban Spilká-nak az orosz nehéztüzérség tűzkörében, különösen az utóbbi század harcára, semmi befolyása nem lehetett. A két század XII. 11. délelőtti harceseményeit a c) alpont alatt részletesen ismertetjük.

*

A harmadik, valamint a negyedik — utolsó — orosz tömegtámadás időközében a felsőbb parancsnokokhoz *fontos jelentések* érkeznek. Ugyanis *Daubner S.* ezredesdandárnok szerint:

„Délelőtt kb. 10^h 30'-kor a dandárparancsnokság Mjr.-i harcálláspontjára odajött *Békássy f.* százados-zászlóaljparancsnok s jelentette:

parancsot kapott Bauer V. tbk.-tól, hogy szállja meg zászlóalja ^(III) maradványával (90 ember) a Mjr. magaslátot és fedezze a visszavonulást.”

Ez a parancs nyilvánvalóan arra az *eshetőségre* vonatkozott, ha a Jabloniec-i csapatok visszavonulásra kényszerülnének. Mert hiszen a 9.- és 13.-as huszárok most még javában viaskodtak odafent az állásokban.

Daubner a fentiekhez még hozzáfűzi:

„A *Békássy* zászlóalj állománya XII. 9.-én 15 tiszt és 380 fő legénység volt, előbbi (?) harc után csak négy tiszt és 90 fő legénység került elő.” Amennyiben itt „véres” veszteségről van szó, ez hallatlan véraldozatot jelent: az állomány 76%-át.

Niedereder 59—es őrnagy, a II. védőszakasz parancsnoka *délelőtt 10^h 45'-kor* jelenti a lovashadosztálynak: „Az ellenség Mordarka-nál a védőállás közepének árkaiba benyomult.” Végül:

a 8. lovasdandár vezérkari tiszt je *délelőtt 11^h-kor* jelenti Herbesteinnek, hogy „az I. védőszakasz a Jabloniec-en tovább már nem tarthatja magát s ezért *Bauer V. tbk.* a második védővonalba való visszavonulást rendelte el.”

Röviddel a negyedik, déli időbeli orosz tömegroham bekövetkezte előtt, kb. délelőtt 11^h 30' tájtól kezdve a *Herberstein II. alvédőcsoportha* nézve különösen fontos és türelmetlenül várt esemény következik be: a *81. gyalogezred két zászlóaljja* érkezik be Limanová-ra, az I.-öt a III. zászlóalj abban az időpontban követi, amikor 12^h déltájban az utolsó orosz tömegroham megindul. A 81.-esek sajnos megkésett közbelépését később ismertetjük.

*

Megkísérelt orosz átkarolások.

Amikor délelőtt 10^h tájban, mint említettük, a 3. alvédőszakasz védőrsége — Prónay P. százados egyedüli kivételével —, valamint ugyancsak az orosz nehéztüzérségi tűz áldozatául eső Bernolák század visszavonulásra kényszerülnek: az oroszok a 13.-as huszárok védtelenné vált balszárnyának (Fejér E. százados) *átkarolására* tesznek nagyon lagymatag kísérletet egy kisebb orosz osztaggal, amelyet a hősiesség magatartású *Kovács* őrmester és *Honig* huszár kevesedmagukkal könnyűszerrel kivédének.

Veszedelemesebb jellegű *át karolást kísérletet* jelentett a Diószeghy százados állásának és ezzel az egész Jabloniec állásnak jobbszárnya ellen irányuló *déltájban megkísérelt átkaroló előtörés*, amelyet az orosz 15. hadosztály közvetlenül a negyedik s egyben utolsó tömegroham megindításakor azzal egyidejűleg hajtott végre és amely siker esetén a *Bauer V. tbk. I. védőszakaszt* a legveszedelmesebben fenyegeti, mert a tábornoknak az átkarolás kivédésére ezidőtájt már nincs több tartaléka. A válságos helyzetet a zászlóalj, *Schusselka* százados oldja meg, teljes sikerrel, akit félzászlóaljával a Jabloniec-iek támogatására *Herberstein* megkeresése alapján *Daubner S.* ezredes délelőtt küldött előre. A félzászlóalj a 418 m. p.—483 m. p. patak nyugati partoldalán előrejőve, Marciszówka-tól délre harchoz fejlődik és pusztá tüzével az orosz átkarolást végkép meghiusítja.

Ezek szerint az orosz 15. hadosztály XII. 11.-én, a most vázolt két erőtlén átkarolási kísérlettől eltekintve, tömegeivel lényegileg *tisztán arcbán támadott, természetesen óriási veszteséggel.*

*

Szlavnich György 13.-as huszárszázados-ezredsegédtiszt a 3. alvédőszakasznak *délelőtt 10^h körül* bekövetkezett visszavonulása idejéből ezeket jegyzi fel:

„A 13. huszárezred törzse és az utászszerződés odafent a gerinctetőn álltunk fedezékben, Cserhalmi J. őrnagy védővonala mögött. Úgy mint a csapatok, mi is megkaptuk azt a parancsot, hogy t. i. menjünk vissza, ha az állások már tarthatatlanokká válnának. Minthogy azonban az oroszok a műúttól délre szárnyunk ellen vagy oldalunkba nem támadtak: mi a védőállás feladására egyelőre nem láttunk okot, hiszen az állás a 3. alvédőszakasz visszavonulása után is még tartható volt.”

A negyedik — egyben utolsó — orosz tömegtámadás összeomlása.

Erről a támadásról nincsenek közelebbi adataink, csupán *Szlavnich Gy.* százados jegyzett fel róla egyet-mást:

„Délben 12^h körül az oroszok — most utoljára — újlag arcbeli rohamra jöttek előre, még pedig összes erőik bevonásával, az egész A—B védővonal ellen. A főlökem súlypontja ezúttal a $\frac{1}{2}$ -ot érte és vele a 34. Landwehrrszázadot. A hosszú s talán minden eddiginél véresebb küzdelem a 13.-as huszároknál fájdalmasan végződött: *Hartmann* főhadnagy és utána sok huszárjával együtt *Fejér E.* százados esett el a becsület mezején.

Ilyenformán aztán a most már szintén valóban tarthatatlan „15.-as front” is a parancs szerint fokozatosan visszament a Mjr. magaslat felé.”

A „9-es front” megparancsolt visszavonulásának idejéről nincs adatunk.

Van olyan állítás is, amely szerint az orosz „nem üldözött”. Ez nem lehet helytálló. Bizonyításul *Daubner S.* ezredesdandárnok nyomtatásban megjelent hadifelfegyverzéseiből idézünk:

„A déli órákban az ellenség sikert ér el: a műút környékén betör a védőállásba, minek következtében Limanova körül az egész arcvonal meginog; a visszavonulás a 10. honvédegyalozezred balszárnyáig terjed. Ennek az ilyenformán veszélyeztetett 10.-es szárnynak biztosítására *Kobek B.* alezredes a balszárnyat az 1. és 8. századdal meghosszabbítja. (H.a. vázlat.) A két század hatásos oldalozótüze az *üldöző oroszokat* először megállásra, majd pedig visszavonulásra kényszeríti.”

Ugyanekkor, vagyis XII. 11. délután 12^h 35'-kor *Daubner S.* ezredesdandárnok a 16. ezreddel a következőleg intézkedik:

„Az ezred eddigi állását a zászlóalj tovább tartja. Az ezred többi része (½ I. és II. zászlóalj) *Mestitz* alezredes parancsnoksága alatt Limanova felé vonul és a következő védelmi vonalat ejti birtokába:

az ezred balszárnya a Limanova-i vasútállomás táján csatlakozva a 10. lovashadosztály jobbszárnyához, a helység délkeleti szegélyén levő K^a és a 418 m. p.-on át, az utóbbitól délnyugatra eső háton csatlakozik Kobek alezredes balszárnyához (8. század).

Békássy századost alám rendelték, szintúgy a Mjr.-nál a hadosztály-tartalékbeli *Horváth Imre* százados zászlóaljat is.

Új harcálláspontom: az 570 m. p.-on. Az intézkedést Kobek alezredes is megkapja. *Daubner* s. k. ezredes.”

A 16. ezred zömének eltolása következtében a Lesniówka-i védőállás északkeleti szárnyán kb. 2 km.-nyi, tehát elég jelentős kiterjedésű, veszélyessé válható „hézag” keletkezik. Ezen az alapon valószínűnek kell tartanunk, hogy *Daubner* ezredes a 16. ezred zömének eltolhatására a 39. hadosztály-parancsnokság engedélyét előzetesen kikérte.

*

Az utolsó, teljeserejű orosz tömegrohamnak ezúttal sem volt átütőereje és a délelőtt 5^h-tól kezdve talpon levő orosz 15. hadosztály, a mindannyiszor véresen visszavert sorozatos támadások következtében úgy harcerkölsileg, mint testileg minden bizonnyal épúgy kimerült, mint a mi I. védőszakaszunk hősiességé.

Közelebbi adatok hiányában mégis úgy képzeljük, hogy az oroszok, nem találva már ellenséges zárt védővonalat maguk előtt: ősi orosz szokás szerint főerőikkel egyelőre az A—B védővonalmentéig előrejőve, ott megállapodnak, nem utolsó sorban azért, hogy a legénység a magyar védőrségbelieknek az állásban netán visszamaradt holmiját stb. összeszedje, „zabraliz”-za és hősi halottainkat kirabolja. Ez esetben, a Jabloniec-i állás kulcsponjtját képező gerinctető birtokában, legelső vonalukkal legalább is a „d” és „a” erdő (11.b. vázlat) északnyugati szegélyéig mehettek előre, ahonnét már közlről beláthattak Limanová-ba, amelyet *Brussilow* parancsa szerint még ma, XII. 11. mindenáron birtokba kellett volna ejteniök.

Az elmaradhatlan orosz „ebédszünet” biztosítása és valószínűen felderítés céljából az oroszok a Jabloniec magaslatát hosszában, Limanova felé osztagokat — talán néhány századot vagy 1—2 zászlóaljat — toltak előre, amiket (H. a. vázlat) *Kobek* alezredes kelet felé fejlődtetett századainak hatásos oldalozótüze megállásra, majd pedig egy idő múlva visszavonulásra

kényszerített, olyanformán, amint az orosz előretörés irányát és terjedelmét a vázlaton megközelítőleg pontosan jeleztük. Kobek alezredes később a 8. század mellé még a 4. századot is bevetette és a három századot végül a II. zászlóalj géppuskásosztagával is megerősítette.

A 10.-es honvédek hatásos oldalozó közbelépését orosz részről tudtunkkal nem védték ki, hanem a Jabloniec felé kitértek előle.

A c) alpont alatti Prónay-féle közleményből világosan kitűnik majd, hogy:

orosz csapat XII. 11. nem tette be lábát Limanová-ba és

néhány huszárszázadunk (Bánhidý S. főhadnagy ¹³/₁₄, Radoychich L. százados stb.) még délután 4^h tájban is békességben ott mozgott a nagyjában persze elárvult, silány Jabloniec-i védőállás körül.

Radoychich L. százados vonatkozó feljegyzését itt közöljük, amely igen találóan jellemzi a csatavégi ellaposodott helyzetet és fanyar harctéri hangulatot, valamint a néha érthetetlen módon felburjánzó sötétlátást. Radoychich ¹⁴/₁₅ századával, mint tudjuk, a „9.-es front” jobbszárnyán állt:

„Déltájban egy osztrák Landsturmhadnagy jelentkezett nálam egy Landsturmzászlóaljjal, amellyel, egy századnak tartalékban való visszatartása mellett, arcvonalom különböző részeit sűrítettem meg. Körülbelül délután 1^h-ig gyenge tűzharcban álltunk. Délután 2^h felé a hadnagy halálra ijedten jelenti nekem, hogy ‚be vagyunk kerítve és a mögöttünk levő Limanova-i Mjr.-magaslaton orosz katonák lövészárkot ásnak!’ Jól odanézve, tényleg láttam ott néhány száz, árkot ásó oroszot, de rögtön rájöttem, hogy erődítési munkára kirendelt ‚orosz foglyok” csupán, puska és felszerelés nélkül és hogy fegyveres katonáink őrzik őket.

Délután 4^h körül — már sehol sem hallatszott egy lövés sem — egyszerre látom ám, hogy *Bánhidý S.* 13.-as huszárfőhadnagy sétalépésben száll le felém a gerinctetőről és hangosan kiabálva azt kérdezi tőlem, miért nem megyek vissza? Arra a válaszomra, hogy nincs rá parancsom, felvilágosított, hogy a Molnár dandár az oroszokat délről már hátbatámadta és azok *az egész vonalon visszamennek.* Hozzátette: ‚A vonatukat ott láthatod menetelni a Kanina-i műúton. Parancs: a lovasság a jobbszárnyról vonuljon vissza Limanová-ra.’

Századom csekély maradványait összeszedve, egy Limanova délkeleti széléhez vezető szakadékban fedetten visszavezettem csapatomat s így veszteség nélkül értem oda Zamiescie-re. A század élve maradt hiányzó emberei estig lassacskán, csoportokban lejöttek a Jabloniec-ről és bevonultak a századhoz.

Másnap, első pihenőnapunkon kihallgatáshoz jelentkezett nálam *Vinszki János* huszárom s karabélyá kicserélését kérte, mert a tusa és a többi faalkatrészek teljesen hiányoztak róla. Azonkívül, nagy elképedésemre, a gyalogsághoz való áthelyezését is kérelmezte, azzal az indokolással, hogy neki a verekedés Limanová-nál oly nagyon tetszett s ő azt hiszi, hogy a gyalogságnál ilyenben több része lesz.

Ez volt az a *lovasszellem*, amely huszárjainkat áthatotta. A békeidőben ebben a szellemben nevelkedett egész lovasságunk, ez hatotta át a közhuszárt és a lovassági tábornokot egyaránt.

A Jabloniec-en XII. 11.-én ez a lovasszellem képesítette huszárságunkat a legvégsőig való hősi kitarásra.”

A Jabloniec-i harc délutáni eseményeiről hirtelenében senki sem tudott biztosat, de idővel kitudt, hogy az orosz 15. hadosztály összeomlott *negyedik tömegtámadása után többé nem támadott*, tüzérsége azonban délután néha még működésbe lépett.

Üldözőelőretörése a Jabloniec északnyugati lejtőjén *wégig* (H.a. vázlat) kisarányú volt csupán és azt Kobek alezredes századjai könnyűszerrel kivédtek.

A Jabloniec-ről este bevonult *Spilka* 13.-as százados-osztályparancsnok, valamint *Schricker* aranyvitézségi érmes 10.-es huszárszázlós jelentése szerint: az orosz 11.-én este már nem volt fenn a Jabloniec-en.

Másnap hajnalban azután, számos egybehangzó orosz hadifogoly-jelentésből utólag megtudtuk, hogy az orosz 15. *gyaloghadosztály XII. 11. délután 11^h tájban észrevétlenül megkezdte a Hadfy I. altb. csoport elöl való visszavonulását Neu Sandec felé.*

*

A 81. *gyalopezred* I. zászlóalja délelőtt 11^h 30' érkezik Limanová-ra, a III. zászlóalj egy félórával később. *Herberstein* tbk. az ezredet akként csoportosítja, hogy — külön parancsára — Limanova általános irányban ellentámadásra törhessen elő.

Még mielőtt a csoportosítás megtörtént volna, *Arz-tói* jött a parancs: „az egyik 81.-es zászlóalj azonnal Lososina Grn.-ra küldendő, *Smekal* altb. rendelkezésére, akit Mlynne-nél áttörés veszélye fenyeget.”

Herberstein tbk. a gL-at küldte el. Az ezred II. zászlóalja aztán koradélután vonult be Limanová-ra.

Mint hogy eszerint az ellentámadás végrehajtására nem kerülhetett sor, a tábornok a 2. *védővonal* védelmét rendelte el, amelynek megerősítésén utászok és orosz foglyok reggel óta dolgoznak.

*

Hadfy I. altb. csoportparancsnok, a beállott helyzetváltozások hatása alatt az orosz betörés kivédésére a következő *Intézkedés-t* adja ki:

„548 m. p. Królewskie-től keletre, 1914. XII. 11. délután 1^h. Gróf Herberstein tbk.- és Daubner S. ezredesnek.

1. A Limanová-tól keletre levő csoport (?) visszavonulása folytán az alárendelt csoportok a következő szakaszokat tartásák:

a) Herberstein tbk. csoportja a Lirrianova-i V. á.-t a Lysa Ga. 785 trig.-rel összekötő magaslatot, jobbszárnyal a vasútnál;

b) Daubner S. ezredes csoportja, 6 zászlóalj, az előbbihez csatlakozva, Limanova keleti széle—418 m. p. magaslati vonal—Kobek alezredes jelenlegi jobbszárnyáig;

c) a 16. ezred egy zászlóalja (III.) jelenlegi állásában megmarad és fedezi a tüzérséget.

2. Molnár D. tábornok az Ostra Ga.—888 házcsoport magaslatvonalon a Golców-ra támad, esetleg: ezt a magaslatot nyugatra hagyva, a Limanova—Kanina-i műút irányában.

A zászlóalj: hadosztálytartalék a Królewskie-i U. 1.-nál.

Hadfy s. k. altb.”

Herberstein tbk. a most közölt Intézkedés következtében a 2. *védővonal* megszállására kiadott utasításokat módosítva, a Lysa Ga.—V. á. magaslat megszállását rendelte el; a megszálló gyalogsági csoport parancsnokául a 81. gyalogezred parancsnokát jelölte ki, aki ezt a *védővonalat* estig megszállta.

Herberstein tbk.-ot aztán Arz XII. 12. délelőtt folyamán a Limanova körüli *összes lovastestek parancsnokává* rendelte ki. (6., 11. és 10. lovas-hadosztály.)

Az estig kisebb-nagyobb csoportokban parancs folytán *visszaszállingózó fáradt, éhes huszárok* kezdetben, az első parancs értelmében a 2. *védővonal* felé vettek irányt, míg Herberstein-től az az újabb parancs nem érkezett, hogy a huszárok mind Zamiescie-re vonuljanak be a vezetéklovakhoz.

Daubner S. ezredesdardárnok folytatólagos közlése:

„A ~ zászlóalj maradványát a beérkezett menetzászlóalj feltölti. Ezzel a hevenyészve összeállított zászlóaljjal *Békássy J.* százados *délután 3^h-kor*

megszállja a 2. védővonalnak a Mjr. körüli részét, arccal Limanova felé, azzal az utasítással, hogy a netán támadó ellenséget feltartóztassa.

Az oroszok azonban az üldözést abbahagyták és részben a ^{18. e.} _{1. 8. 6. 4.} század oldalozó tüzeinek hatása alatt a Jabloniec-en át visszavonulásra kényszerültek.

Mestitz J. alezredes ezredének részei fokozatosan beérkezve, a 16.-osoknak kiutalt védőszakaszt akként foglalják el, hogy az új védőállás *délután 7^h-kor* biztosan a kezükben van, úgy, amint azt a U. c. vázlaton feltüntettük.

E nap folyamán az ellenséges tüzéség észrevette, hogy a Mjr.-ban magasabb parancsnokság székel, azért azt nehéz gránátokkal felgyújtotta és romba lőtte.

A 78. dandárparancsnokság dél óta az 570 m. p. magaslapon tartózkodik.”

*

Lovastüzéségünk az utolsó csatanapon.

Kágerer százados, az ^{1. hr.} _{8.} lovasüteg parancsnoka, mint említettük, Sowliny melletti ütegállásából délelőtt 9^h-délután 3^h-ig végig arra az ellenséges gyalogságra tüzelt, amely Cieniawa körül mutatkozott sűrűbben. A kedvezőtlen látási viszonyok okozták, hogy az üteg — és vele természetesen a *Kiss Ferenc* százados lovaszüzércsoport többi négy ütege is — a rendesnél kevesebb lövészeret tüzelt el, *Kágerer* XII. 11.-én csak 138 shrapnelt.

A Jabloniec körül lezajló eseményekről a tüzéralparancsnokok mind tájékozva voltak: mindenki érezte, hogy a helyzet déltájban „labilis”-re fordult.

Kágerer százados délután 3^h tájban *Kiss F.* századostól oly értelmű *parancsot* kap, hogy a lovaszüzércsoportparancsnok a maga négy ütegni tüzéségével, parancs folytán, Tymbark felé visszavonul, *Kágerer* pedig „cselekedjék legjobb belátása szerint”.

Erre utóbbi délután 3^h 15'-kor felmozdonyoz és Tymbark felé menetelve, üteget a Zamiescine-től keletre eső 471 m. p.-nál veszi állásba, azzal a szándékkal, hogy a 2. védővonalat netán bekövetkezendő harcában támogassa. *Kágerer* megfigyelője: az 576 m. p.-on marad.

Kiss Ferenc saját négy ütegeből (U.c. vázlat) kettő a *Kágerer* üteg körül helyezkedett el, a kombinált üteg eddigi állásában megmaradt, *míg* a ^{4.} _{2.} Schoinz ütegek a rossz látási viszonyok következtében módja van arra, hogy eddigi állását (H. a. vázlat) az orosz nehéztüzéség ébersége ellenére kb. 1000X-re baj nélkül hátravegye.

A lovastüzérségnek XII. 11.-én délután nem akadt többé dolga.

*

Csatarésztevők apróbb megfigyelései.

Mecsér Endre 13.-as huszár főhadnagy, az ezredutászszakasz parancsnoka:

„Az orosz tüzérség a huszártűzvonalat nem igen lőtte, mert tudta, hogy gyalogságával össze vagyunk keveredve. Ehelyett leginkább a mögöttünk levő területet lőtték, továbbá a műútmenti, messze és jól látható sáncokat.”

Janik László 13.-as huszárhadnagy délelőtt sebesülten fogságba esett. Az orosz sebesültvivők kocsin Kaninára szállították, a 15. hadosztály tábori kórházába. Itt egy nagyon emberséges orosz tűzérezredesre akadt, aki megölelte a hadnagyot s ezt mondta neki:

„Mi tudjuk, hogy jó katonák vagytok! Tudjuk, hogy itt nem sokra megyünk támadásunkkal és hiába erőlködünk, hogy az állást áttörjük.”

Janik hadnagy kb. 3 hét múlva 5 huszár fogolybajtársával visszazökött ezredéhez.

A 13.-as huszárok egy része csak délután 3 és 4^h között kapta meg a *vonulási parancsot*, azzal, hogy a Molnár dandár a Golców-ra tört elő.

Ha ez a parancs nem jön, akkor — *Mecsér* szerint — a 9. és 13. huszárezred az oroszától nyugodtan bentmaradhatott volna az állásban.

A visszavonulást kár volt elrendelni, mert semmi szükségét sem éreztük annak, hogy visszamenjünk.

*

A Kanina-i orosz tábori kórháznál Janik hadnagy úgy hallotta, hogy az oroszoknak XII. 11.-ig 2500 sebesültjük volt, ezekből kb. 500-at nem tudtak már elszállítani, azért azok Kaninán visszahagyatva, fogságunkba estek.

*

Mecsér szerint:

„Lelkileg nagyszerűen emelkedett hangulatban voltunk, mert mindenkinek az volt az érzése, hogy nagy dolgot végeztünk. Rózsás arcok mindenütt. A vezetéklovaknál a gyülekezés folyamán az emberek össze-vissza ölelkeztek jó kedvükben. Engem is a káplárom szívére ölelt afölötti örömben, hogy élve viszontláthat.”

Sável Kálmán százados, a ~~1811~~ század parancsnoka, XII. 11. a Kiss F. lovasüzercsoport lövegfedezete; álláspontja kb. 600X-re az A—B védővonal közepe mögött. A Jabloniec-i gerinctetőt XII. 12. reggel járta be. Így nyilatkozik:

„A kézitusák a *teknőárok* mindkét partján zajlottak le. Ott feküdtek összekeveredve és egymásra hullva a küzdő felek halottjai. Orosz sebesülte sehol sem akadtam. A legtöbb orosz hullának a feje volt szétroncsolva. A mi elesettjeink csizmáját lehúzták és elvitték. Legénységi hősi hallottainkat részben a körülöttük széjjelszórt táborilevelezőlapok nyomán agnoszkálták.

A hullák legnagyobb tömege a gerinctető legmagasabb pontja körül torlódtott össze.”

*

Az orosz 15. hadosztály betörésének hírére Kiss Kálmán 10. honvédegyalozredbeli százados-ezredsegédtiszt szerint: XII. 11. déltájban Starawies I. körül kisebbfokú *pánikhangulat* keletkezett, amely azonban hamarosan megszűnt.

A 39. honvédegyalozhadosztályparancsnokságnál az 548 m. p. táján — számos törzsbeli kijelentése szerint — a legnagyobb lelkinyugalommal fogadták a Jabloniec-i hióbbírt és mindenki csüggedetlenül abban bizakodott, hogy a 77. dandárnak most már persze a legtüremletlenebbül és izgatottan várt támadó közbélepése a Golców felé: a szorongatott 10. lovashadosztályt is tehermentesíti majd.

Denk Gusztáv vezérkariszázados, a 10. lovashadosztály kitűnő vezérkarifőnöke, volt hadibajtársai szerint mindenkor maga a megtestesült nyugalom és bizakodás, az orosz betörés erkölcsi hatásáról nemrégiben ilyen formán nyilatkozott előttünk:

„Éjfél utánig nyomott hangulat uralkodott a 10. lovashadosztályparancsnokságnál. Csúnya érzésünk volt XII. 11. délután, mert tudtuk, hogy nincs több csapatunk elől: üres lett a front! Soha ilyen rosszul nem éreztem magamat.”

*

Ezzel befejeztük a *Jabloniec-i gerinctető* birtokáért lezajlott, sorozatos orosz tömegtámadások és kivédésük részletes ismertetését. A méltatásra később kerül sor.

Az orosz 15. hadosztály az uralgó gerinctetőt hallatlan véráldozatok árán kora délutáni betöréseivel rövidke időre birtokába vette ugyan, de mi Limanova felé szándékolt *áttörését* mégis épügy megghiúsítottuk, mint ahogy

Smekal Landwehrcsapatai az orosz 14. hadosztálynak Mlynne irányában erőszakolt egyidejű *áttörési kísérleteit* is megakadályozták. *Brussilow* orosz *VHl. hadteste* ezzel XII. 11.én nyilvánvalóan *vereséget szenvedett*.

c)

Az

ellenséges nehéztüzérségnek a „műútmenti állás” gyalogsági és huszár védőrsége ellen való, végül is kibírhatlan hatású romboló tűzharca.

A tartós nehéztüzérségi tűz megfelelő ellenállású betonfedezékek hiányában vagy 8—10 méterre a föld alá süllyesztett ú. n. „rókalyuk” fedezékek és saját nehéztüzérségi támogatás nélkül emberileg egyszerűen kibírhatlan.

A XII. II.-iki műútmenti harchelyzet úgy hozta magával, hogy e napon (11.b. vázlat) a ~~2. sz.~~ századát, *Bernolák f.* századost a 2. alvédőszakasz balszárnyán, ugyanazon ezred 1. századát, *Prónay Pál* századost pedig *Kodes I.* 10. honvédgyalogezerdbeli főhadnagy 10. századának körletében vetették be erősítésre. Az itteni, nagyon jól látható fedezékek mindenféle hiányosságait már korábbi ismertetésünkben eseteltük. A két huszárszázad ellenséges gyalogsági tűzben délelőtt 6^h tájban érkezett be helyére.

Több, csupa nyolclövegű tábori ütegtől eltekintve, a műút mentén Limanova felé áttörésre törekvő orosz 15. hadosztály *két nehéz üteggel* vetette rá magát a fenti csapatokra: egy 12 cm.-es tarackosütege *Pisarzowa*-nál áll, az egész csatateret fölényesen uraló 18 cm.-es üteg pedig *Kaniná*-nál. Az orosz tüzérség korlátlan mennyiségű lövészer fölött rendelkezett. A *Kodes* főhadnagy századra — és bizonyára más vonalakra is — az orosz tüzérség még XII. 10. folyamán pontosan belötte magát. Az ellenséges tüzérségi megfigyelő szorosán együtt dolgozott a hozzá csatlakozó nagyszámú géppuskaszakasszal: a tüzérség kiugratta a mieinket a szégyenletesen gyarló és teljesen célszerűtlen futólagosfedezékekből, az orosz géppuska pedig a gyalogsággal vállaltva egymás után lötte le menekülő csatárainkat.

Az orosz tüzérségi tűz, tekintettel a kedvezőtlen reggeli látási viszonyokra XII. 11.-én kivételesen szintén csak délelőtt 9^h tájban indult meg, azzal a kivédhetlen hatással, hogy — az egyedüli *Prónay Pál* századost kivéve — az egész többi védőrség (^{10. sz.} 2 és ^{10. sz.} 11. sz.) arra kényszerül, hogy a védőállást elhagyva a leggyorsabb iramban a B-ről Limanova felé folyó patak medrében keressen menedéket, mi mellett a fokozatosan ott gyülekező csapatrészek a Limanová-tól délkeletre eső U. 1. táján, arccal a műút felé foglalnak állást.

Prónay P. százados csak kb. délben indul el a patak felé. Kiváló drámai erővel, igen részletesen írja le azt a poklot, amelyen délelőtt 6^h—délig kereszttúlment. *Kodes I.* főhadnagy, bár rövidebben, szintén találóan ecseteli kilátástalan védekezését az orosz nehéztüzérség ellen. A Bernolák J. ¹⁸/₂ század katasztrófáját *Szlavnich Gy.* 13.-as huszárszázados-ezredsegédtiszt ismerteti, mert Bernolák kora délután hősi halált halt, a 33 főnyi századból pedig csupán 5 élve maradt kimerült és holtfáradt huszár jelentkezett este a vezetéklovaknál Zamiescie-n.

Szlavnich György százados a Bernolák J. százados ¹⁸/₂ századról:

„*Bernolák J.* százados, a folyton kevesbedő Landsturmcsoportba be-
ékeltén, délelőtt 9^h-tól kezdve az eddigi orosz gyalogsági és géppuskás tüzön kívül most már a mindhevesebbre fokozódó nehéztüzérségi tűzbe is belejut, amelyet a mi útegeink minden jó igyekezetük ellenére sem képesek kellőképp letompítani. Mind több és több huszár megsebesül, végül maga Bernolák is, aki azonban, bár több sebből vérzik, ottmarad huszársjai között. Gránátgránát után vág be a nyomorúságos fedezékbe, nem egy vitéz huszárt darabokra tépve szét.

Az orosz tüzérségi tűz rettenetes pusztítást végez különösen a 2. század megritkult soraiban: mire délelőtt 10^h lett, a 33 főnyi eredeti létszámból már csak 5-en maradtak épen. Mindennek a tetejébe Bernolák most haslövét is kap és alantos tisztjei: *Janik L.* hadnagy és *Hof er* zászlós szintén megsebesülnek és miközben azon vannak, hogy halálra sebzett századparancsnokukat néhány huszárral a harcpontról kivigyék: valamennyien a védővonalunkba előretört oroszok fogságába esnek. Bernolák ott dicsőült meg a védővonal közelében.

Janik és Hof er öt huszárukkal együtt később, 1915. I. 4. visszazöknek az ezredhez.

A ¹⁸/₂ század ilyenformán végkép kiesett a csatásorból; ezzel a hasonlóképp agyonágyúzott 3. alvédőszakasz helyzete is válságosra fordul és rövidesen tarthatlanná válik, amint ezt később ismertetjük.

Az előző „Összefüggő ismertetés”-ben közölt kimutatás szerint a 13.-as huszároknak XII. 11.-iki vesztesége 47 halottra és 52 sebesülte rúg. Az utóbbiaknál most sem tudjuk kimutatni, hogy a századokra mily arányban oszlik el ez a sebesültekben beállott veszteség; ellenben, az alábbiak szerint *Szlavnich* adataiból megállapítottuk, hogy a *hősi halottakból* mennyi esik az egyes századokra és pedig:

az 1. századra	4	halott,
a 2. „	21	„
a 3. „	—	„
a 4. „	4	„
az 5. „	7	„ és
a 6. „	11	„

Körülbelül ennek megfelelő arányban oszlanak el a századokra a *a sebesültek* is.

A véres veszteség összesen 99 főt = 55% tesz ki.

A fenti számadatokból nagyjában az tűnik ki, hogy a 2. és 6. század szenvedtek — természetesen az orosz tüzéségi tüztől — szinte katasztrófális veszteséget, ennél fogva ezektől komoly ellenállás egyelőre többé nem igen volt várható. Ebből érthető meg Bauer V. tbk. Intézkedésének az a része, amely elrendeli, hogy amely rész „tovább már nem tarthatja magát”, az vonuljon vissza a 2. védővonalba, illetőleg, egy későbbi parancs szerint, a vezetéklovakhoz Zamiescie-re.

A műút körüli *parancsnoklás* délelőtt 10^h körül így alakult:

a ^{II}/₇ *Bernolák* század eseményeit, bár papíron és a vázlat szerint a 2. alvédőszakaszba tartozik, mégis, mert rövidesen ugyanazon fájdalmas sorsa lett, mint a 3. alvédőszakaszbeli védőrségnek: az utóbbi ismertetés keretében ecseteljük;

a műúttól kétoldalt elhelyezett gyarló értékű, mert már messziről jól látható lövészárkok védőrségét a 10. honvédgyalagezredbeli 11. és 10. századok képezik; parancsnokuk, aki egyúttal a 3. alvédőszakasz parancsnoka is, a vitéségéről híres *Békássy J.* százados, a ^{III}/_{III} zászlóalj parancsnoka.

Bernolák délelőtt 6^h tájban a ^I/₈ *Hertelendy M.* századot váltotta fel, *Prónay P.* pedig 1. századával ugyanakkor a Kodes 10.-es honvéd század erősítésére jött előre; a két huszárszázad *Spilka* százados I. oszt. parancsnok alá tartoznék, de ez az alárendeltség csak névleges, mert az orosz nehéz-tüzéségi tűz tartós hevessége merőben lehetetlenné tette *Spilka* számára, hogy a 2. és 1. század harcának vezetésére befolyást gyakorolhasson.

*

Kodes I. főhadnagy, a ^{III}/₈ század parancsnoka ittkövetkezően *nagyvonalúan* ecseteli a 3. alvédőszakaszban XII. 11. kb. délelőtt 10^h-ig elszenvedett lelki és testi kálváriáját. Utána pedig a rettenthetlen bátorságú

Prónay Pál 13.-as huszárszázados, az 1. század parancsnoka meggyőző módon, megkapó realizmussal az ugyancsak 3. alvődőszakaszbeli érdekesnél-érdekesebb egyéb *harcrészletek* őszinte, igaz tükörképét mutatja be, amelyből a XII. ll.-iki nagy harc egyik legérdekfeszítőbb mozzanatsorozata a laikus olvasó számára is könnyen megérthető eleven valóság gyanánt domborodik ki.

Kodes I. főhadnagy jegyzeteiből idézünk:

„A XII. 11.-ére hajló éjjel aránylag nyugodtan telt el; azonban éjfél-tájban, valamint XII. 11. délelőtt 5^h körül tőlünk jobbra, a Jabloniec magaslat irányából erős puska- és géppuskatüzelés, valamint ugyancsak hajnali 5^h tájt ágyúszó is hallatszott.

Békássy J. százados-zászlóaljparancsnokomnak hajnalban telefonon bementam reggeli helyzetjelentésemet.

Virradattól kb. délelőtt 9^h-ig csak elviselhető gyalogsági tüzet kaptunk. Ellenben *délelőtt 9^h-tól* kezdve váltakozó erejű, hatalmas orosz nehéz-tüzérségi tűz fekszi meg „műútmenti” védőállásunkat: az orosz nehéz-tarackok a tegnapi előzetes belövés alapján most már hatástüzeléssel rohannak meg bennünket.

A hatástűz különösen a két 10. ezredbeli századra (11. és 10.) fekdűt rá teljes súllyal.

Honvédeim az eddigi tapasztalatok szerint a *tábori tüzérségi* tüzet jóformán fel sem veszik már: megszokták. Hanem most, amikor első ízben tudják meg, mi is az a „*nehéz gránát*” és most először érzik a nehéz tűz sokféle keservét és borzalmait: ilyen hirtelenül riasztó lelki behatások alatt a gyengébb szívűek, a másodrangú katonák egy része lelkileg óvhatlanul összeroppan. Rövid időközökben itt is, ott is egy-egy telitalálat zuhan a fedezékre, nagy robbanások, földmozgás, émelyítő ekrazitszag; közben, mihelyt valaki megmukkanik a fedezékben, hol innét, hol onnét, minden oldalról géppuskatüzet pergetnek rá. A gyengébbek, a silányabbak szíve-lelke mintegy megbénul a kivédhetlen életveszedelem bekövetkeztének pillanatában s először csak egy ember, azután kettő és később mind több és több letörik, levitézlik, akik pedig egyébként nagyszerűen, vitézül, bámulatos halál-megvetéssel verekszenek ökölrel, marokkal, úgy mint a többi edzettebb szívű, erőlelkű magyarok. De a nehéz-tüzérségi tüzet nem bírják sokáig!

Az összeroppantelelkűek és akik nem urai idegeiknek, ezek minden halálos fenyegetés és a nagy szégyen ellenére megpróbálják, hogy a pokoli tűz alól valamiképp, de bármily áron kivonják magukat: az ilyen szerencsétlen

elhagyja védővonalbeli helyét, noha rögtönös halálbüntetéssel sújtják ezt a kötelességszegést! Pedig, aki fedezékét ilyenkor elhagyja, a legtöbbször vesztére cselekszik: mert az orosz tüzér csak azért ugratja ki emberünket fedezékéből, hogy a szerencsétlent aztán a *tüzérmegfigyelővel* szorosán együttműködő *ellenséges gép puskásoknak* engedje át olcsó és biztos prédául.

Miközben az orosz nehéztüzérség lövészárkunkat döngeti, a tányérsapkás gyalogság a hatalmas, kivédhetlen nehéztüzérségi előkészítőtűz védelme alatt aránylag kényelmesen mind közelebbre előreszivárog állásaink felé, hogy oda betörjön.

Fájó szívvel, de elháríthatlan lelki kényszer alatt *délelőtt* 10^h tájban arra kellett magamat elhatároznom, hogy máris megtizedelt századomat a rettenetes nehéztüzérségi tűz megsemmisítéssel fenyegető hatóköréből kivonom és vele a védőállásunktól északkeletre (balra) folyó patak melletti U. 1. táján, arccal a műút felé újból állást foglalok.

Elhatározásomat *Dombrády* főhadnagy, a 11. század parancsnoka is magáévá tette és teljesíráma visszavonulásunkat közös tervünk alapján egyhuzamban a patakig hajtottuk végre, bizonyára kevesebb veszteséggel, mint amennyit a „műútmenti állás”-ban elszenvedtünk volna, ha tovább is ott maradunk. Új, *oldalozó állásunkból* pedig — esetleg támadólag — még mindig hatékonyan megzavarhattuk az oroszoknak Limanová-ra való előtörését.

A *Böszörményi géppuskásszakaszt* az orosz nehéztüzérség rövidesen összelötte.

Békássy J. százados zászlóalj tartaléka, a ^{10. hve.}/_{12.} század a műútmenti nyílt terepen egy házcsoportban helyéhez oda volt szögezve, mert ha onnét elmozdul, az orosz nehéztüzérség biztosan percek alatt megsemmisíti, amely különben is egyáltalán azt tehette velünk, amit akart.

Soha még oly világosan nem láttuk, nem éreztük, mint most, hogy micsoda borzasztó bajunk nekünk az, hogy egyáltalán *nincs nehéztüzérségünk* és így XII. 11.-én is *teljesen védtelenül* állottunk ott derék Borsod-i fiainkkal az orosz 15. hadosztály nehéztarackjaival szemben!”

Prónay Pál 13.-as huszárszázados különösen érdekes naplójából itt következően bő kivonatot közlünk:

„XII. 11. hajnali 4^h-kor indultam el Zamiescie-ről. Az éjszaka koromsötét, csikorgó hideg van, jeges az út. Századommal ügetést lovagolva,

Bernolák J. századost a Limanova-i templomnál értem utóí. A 13. ezred többi századának az állásokba való elindulását különböző időpontokra rendelték el.

Limanovát elhagyva, röviddel délelőtt 5^h után a Jabloniec felől ágyúzás és szakadatlan puskatűz hallatszott. Körülbelül 1 km.-re az állásoktól, ott, ahol a Neu Sandec—Limanova-i műút emelkedni kezd, az 1. és 2. század megállott. *Spilka Géza* százados, az I. oszt. ideiglenes parancsnoka 6^h előtt a kapott Intézkedés alapján Bernolák-nak és nekem halk szóval kiadta a maga parancsát, a következő formában:

„Beérkezett hírek szerint az oroszok Limanova birtokáért döntő támadásra készülnek. Ki-ki lássa el magát élelemmel és municióval. Á 2. század a Hertelendy M. ~~század~~ század felváltására a műúttól *jobbra* megy előre; az 1. század pedig az úttól *balra levő honvédvédőrséget*, (^{8. század}) erősíti meg.

Az állást az utolsó csöpp vérig tartanunk kell, mert a háború kimenetele és a Monarchia sorsa mai csatánk sikerétől függ.

Tömöry őrnagy, ideiglenes ezredparancsnok a Limanova déli szegélyén álló U. 1.-ban; én — *Spilka* — a küldöncökkel itt a parancsadás helyén tartózkodom.'

A nyeregtáskából kiszedtük, amire szükségünk volt (munició, kenyér, konzerva), megint elbúcsúztunk kedves lovainktól s azokat Brezorad hadnagy parancsnoksága alatt szállásainkra Zamiescie-re küldtem vissza, mi pedig elindultunk az állások felé, ahol egyes lövésektől eltekintve, eddig még meglehetősen csend volt. Azonban a kritikus momentum ideje még nem következett be, mert támadásra az orosz rendszerint a reggeli órákban, 7^h délelőtt tájt jön előre, amikor már kivilágosodik.

A helyzet rövidesen megváltozott, amennyiben a műúttól jobbra, fent a Jabloniec gerinctető felől egyszerre igen élénk puskaropogás hallatszott. Ez a tüzelés az állásban csakhamar jobbra-balra továbbterjedt és a műúttól merőlegesen jobbra, fel a Jabloniec tetejéig mást sem láttunk, mint a csőtorkolat-tüzek összefolyó folytonos felvillanásait. Különösen a Landsturm Werndl-puskák lövéseinek szép „tűzijátéka” kötötte le figyelmünket, miközben a golyók össze-visszaröpöködtek és füttyültek el a fülünk mellett. Századomat gyorsan összeszedtem, mert nyilvánvaló volt, hogy az orosz támadásra készül. Bernolák századossal kezdet szorítva, ezekkel a szavakkal búcsúzott: „Isten veled, Pali, én is sietek.” Ekkor beszéltem vele utoljára.

Én a műút bal-, ő pedig a jobbfelől eső útarokba húzódtunk le, ahol a most már állandó orosz gyalogsági tűz ellen némileg takarva voltunk.

Századainkkal libasorban siettünk hegynek fel, a már csak kb. 200 X-re eső védelmivonal felé.

A gerinctető egyik keleti nyúlványára, a műutat keresztező terephullámra odaérkezve, a századot otthagytam a műútárokban, magam pedig küldönchuszárommal előrerohantam, hogy a helyzet felől tájékozódjam, mert sem vezetőről, sem tájékoztatóról nem gondoskodtak. Ilyenformán aztán vaktában, csak a harcizaj és a csőtorkolat-tüzek után igazodva, szaladtunk előre. A K^a-i terephullám taraját átlépve, a lejtőn lefelé szaladtunkban csak a csőtorkolat-tűzsávok alapján állapítottuk meg védőállásunk körülbelüli fekvését. Ekkor azonban már mindkét fél géppuskái is belekattogtak az általános tűzkoncertbe s az oroszok közömbösen hangzó „urá, urá!” üvöltésébe, valamint éktelen ordítózásukba, lármájukba, amikről — tévesen — azt hitték, hogy csapatainkat megfélemlítik velük.

Ebben a golyózapor kísért hangzavarban a műútárkot szegélyező fasor egyik vastag nyárfája mögé ugrottam, ahol közvetlen mellettem valami fedezék formájú árokból tüzeltek az oroszra. Ezek hát a mi embereink voltak, de 10—12X-re odébb, velem szemben, a műút másik árkában felénk ropogtak az orosz puskák és időnként erős „urá”-zás hallatszott: az oroszok nyilván a műút mentén próbáltak előnyomulni, de végül is lefeküdtek s így folytatták tüzelésüket és az ordítást. Jómagam személy szerint saját Schönauer-puskámból erre az ellenségre, meg egy közeli géppuskásfészekre tüzeltem, amely egyik uralgó pontról köpködte felénk szapora tűzét. A pokoli láрма körülbelül $\frac{1}{4}$ óráig tartott, azután itt is elhalkult a csatazaj.

Ekkor valaki a mellettem levő fedezékből megszólalt — mert végre megérthettük egymás szavát —: „Nem jó lesz ott a nyárfák mellett állni! Feküdjék le, mert hátulról is kaphat tüzet.” Odamentem, bemutatkoztam és megmondtam mi járatban vagyok. Az illető a 10. honvédgyalozezred egyik hadnagya volt, aki így tájékoztatott:

„Nincs itt rendes, folytatólagos fedezék, kérem, csak itt-ott a gerinctető keleti nyúlványán, egymás mellett, fölött és alatt kiépített néhány rövid árok.

Tessék a legénységgel ide bejönni, talán lesz még hely.’

A 7^h délelőtt körüli *második orosz tömegtámadás* csupán rövid ideig tartott s lassanként elcsendesült. Az oroszok itt lent a műút körül nem tudtak előre jutni: visszavertük őket. Fent a gerinctetőn azonban — mint később hallottuk — az orosz több helyen egy kis időre behatolt árkaikba. Így keletkezett a sötétségben az a furcsa helyzet, hogy egyazon árokrezsben

mindkét fél emberei bennfeküdtek és elképzелhetlen össze-visszaságban harcoltak egymás ellen.

Délelőtt 7^h után, a virradat beálltával végre tájékozódhattunk a helyzetről, már amennyire azt a december reggeli köd és pára megengedték.

A helyzet tarthatatlanságára s különösen a védővonal lehetetlen traszjára jómagam is csak később eszméltem rá, amikor a téli köd felszállott előttünk és néha a nap is kibujt.

Az a fedezék, amelyben most 15-öd magammal — köztük Bérezi őrmesterrel és Sárkány szakaszvezetővel, valamint néhány huszárommal és végül 5 honvédgyalogossal — meghúztuk magunkat, lehetetlen erődítést képviselt:

a talán 60 cm. mély árkot célszerűtlen és alacsony shrapnellető fedte be, hasznavehetetlen lőréssekkel;

a körülöttünk levő fedezékek is alig voltak 10—12 méter hosszúak, valamennyi a K^a-tól délre eső *lejten* elosztva, összekötő árok nélkül.

A K^a-val egy magasságban, a műúttól keletre pajtaféle épületek állottak.

Mi koromsötét hajnalban jöttünk a 10.-es honvédek állásába, amely legfeljebb táboritüzérségi tűz ellen nyújtott elegendő oltalmat. Az állás nagy alaphibáin már nem változtathattam, legfeljebb *úgy*, hogy embereimmel megfutamodom.

Miután előrehívott huszárjaimat a harcponalban elhelyeztem, az orosz még két ízben próbált a sötétségben a műút mentén előretörni, de erős tüzeléssel ismét visszavertük.

Kisebb-nagyobbszabású támadásait azután akkor ismételte meg, amikor — délelőtt 9^h tájban — már fölényes tüzérségével is közbeléphetett. Mikor nehéz lövedékei reánk zúdultak: csak most eszméltem rá, hogy micsoda pokolba jutottam embereimmel! Az orosz a *vízválasztó magaslat*át uralgó helyeiről a mi csapatunk gyomrába *is* belenézhetett, ezért elsősorban mireánk zúdította tüzét, azután Bernolák százados front részét árasztotta el nehéz lövedékeivel. A 15. orosz hadosztály tüzérsége a mi fedetten maradó csapatrészeinket főleg shrapnellal kereste, az A—B védővonal nyíltterepű védőrségét ellenben javarészt nehéz gránáttal lőtte. Silány fedezékeink lassanként zsúfolásig megteltek katonáinkkal, akiknek egyike-másika — a férgese — nem várta be a felénk zúgó orosz ágyúlövedék bevágását, hanem a fedezékből vad kétségbeesésben kiugorva, északkelet felé a B mellett folyó patakponalra iramodik el.

Egyeseknek, a nyúl szívűeknek ez az önkényes meghátrálása rendszerint halállal végződött: az ellenséges tüzéség által a védőállásból kiugrasztott csatárokkal a rögtön nagyhevesen nekikeső orosz géppuskák és gyalogságuk gyorstüze végez és számosan holtan vagy súlyosan megsebesülve terülnek el a védőállás mögötti havas szántásokon.

Megfigyelésem szerint az *orosz tüzéségi megfigyelő* az orrunk előtti erdős dombon lehetett, ugyanazon a helyen, ahonnan a tányérsapkások géppuskái ontották reánk tüzüket.

Az orosz géppuskás és tüzer minden megmozdulásunkra nyomban reagált. Fedezékünkben csak életveszéllyel lehetett kívül körülnézni, mert rögtön sűrűn odaszórtak tüzükkel, viszont mi csak akkor tüzelhettünk, ha jobbra a műüttől az erdőszélen néha egy-egy muszkafejet megpillantottunk.

Az orosz gyújtógránáttal felgyújtotta a mögöttünk levő korcsmaépületet, rövidesen összelötte a pajtát és széjjellötte Böszörményi főhadnagy géppuskásszakaszát is.

Harcszünetek beálltával fedezékemből kinézve, láttam a műüti árokban szomszédos emberek hátrafutását. Legtöbbje Landsturm, köztük egy kisebb csoport pirossapkás, akik sebesülteket cipeltek: ezek között lehetett Bernolák J. százados is, akit haslövessel egy házba vittek be, ahol XII. 11. folyamán meghalt.

Az égő korcsmaépületek füstje levágódott a földre, úgyhogy a teljes kilátást lehetetlenné tette számunkra.

Miután az orosz tüzéség a műútmenti lövészárkokból és lőfészekből a védőrséget majd mindenütt kiugrasztotta már: nehéz gránátjaival most aztán az én fedezékem ellen fordult, melyet embereimmel tartottam. Előzőleg, mintegy izeltetőül már mi is kaptunk néhány shrapnelt és gránátot, mikor azonban észrevették, hogy fedezékemből még mindig tüzelnek, tehát ez a védőrség még töretlenejerü: ettől fogva az orosz egész erejével kifejezetten csak mireánk pályázott. A nekünk szánt nehéz lyditgránátok hol közvetlenül fedezékünk előtt, hol mögöttünk csapódtak be a fagyos homokba, azt magasra felválták, míg a homokosó a fejünkre nem hullott. Embereim 6—7 jól irányzott orosz lövés után már nagyon nézegettek hátrafelé, de megfenyegettem őket, hogy lelövöm, aki a fedezéket parancsom nélkül el merészelné hagyni.

Különösen egy 10-es cigány honvédbaka okozott sok bajt. Borzasztóan félt s amikor még csak messze távról a levegőben zúgott az ágyúlövedék: már sírt és rimázkodott, amikor pedig közelebb-távolabb robbant: ilyenkor

kiütött homlokán a verejték és kínjában hangosan imádkozott. Többszörös szökéskísérleteit úgy hiúsítottam meg, hogy valahányszor az árokból ki akart ugrani, hogy megszaladjon, köpenyege sarkánál fogva visszarántottam. Végül, mert minden szép szó és bátorítás kárbaveszett, alaposan elnadrágoztam és végül az árokba hosszában lefektetve — mert a harcra úgy sem volt használható —, hárman ráültünk, hogy meg ne mukkanhasson. Puskáját és lövészerét én vettem át és kezeltem, mert Schönauer-puskámhoz már alig volt töltényem.

Miután az orosz ilyenformán 12 nehéz gránátlövést — mindig közelebb jöve felénk — eddig eredménytelenül eltűzelt, azaz belőtte magát reánk, tüzet most egy időre a tányérsapkás gyalogságnak állandóan és kitűnő hatással kellemetlenkedő saját tüzérségünkre helyezte át és annak tüzét részben szétforgácsolásra kényszerítette. Tüzérségünk támogatása nélkülözhetlen volt a számunkra és most — amikor időnként kihagyott a tüze — éreztük a legjobban, hogy micsoda erkölcsi erőttöbbletet jelent, ha harcközben saját gránátjaink bevágódását és hatását látja és hallja az ember és piros-fehér füstfelhőt eresztő shrapneljeink hatásos robbanásában gyönyörködhetik.

Ugyanezen időtájban — lehetett $\frac{1}{2}$ 10—10^h délelőtt — fentről, a Jabloniec gerinctető felől megint erős tüzelés és „urá-urá”-zás lett hallható. (Megjegyzés: a harmadik orosz tömegtámadás, a „13.-as front” ellen.)

Tudtommal ez volt az utolsóelőtti orosz nagytámadás, de az időpontot illetőleg tévedhetek. Ezután csak itt-ott szólalt meg az orosz ágyú és géppuska, az én frontszakaszomon pedig meglehetősen csend uralkodott. Ezt arra használtuk fel, hogy végre lélekzethez jutva, kissé kipihenjük magunkat. A mi körzetünkben robbant orosz gránátok füstje, miután szélcsend volt, sokáig a földhöz tapadt oda és kellemetlen, émelygést okozó búzzel annyira megfertőzte a levegőt, hogy majdnem rosszul lettem tőle. Azért a bűz ellen-súlyozására cigarettára gyűjtöttem, mire megszólalt alattunk a lefogott cigány könyörgő szava: „Az Istenért, ne cigarettázzék, mert a füst eláruul bennünket!” Arca és homloka gyöngyözött a verejtéktől, tótul imádkozott-kesergett és megfogadta, hogyha most az egyszer megsegíti a jó Isten, soha többet nem megy háborúba és szidta hol az oroszot, hol azt, aki az ágyút és a gránátot feltalálta. Haragja végül egy vitéz, hidegvérű, alig 20 éves 10.-es palóc honvédbaka bajtársa ellen irányult, mert az utóbbi megéhezvén, kenyeret szelt le magának, konzervát bontott és jóízűen falatozott belőle: „Te meg mit zabálsz ilyenkor” — ripakodott rá a cigány — „hiszen ennek most a fele se tréfa!” Jót nevtünk — már akinek kedve volt hozzá — úgy a morén, mint a palócfiún is, aki tovább falatozva nem maradt adós a felelettel.

Jómagam is megéheztem, de nem volt mit ennem. A Schönauer-puskám tartalék-lövészere, valamint egy szelet hidegsült és kenyér, amit a századszakács az éjjel összecsomagolt a számomra, Mucza nevezetű huszáromnál volt, aki délelőtt 6^h tájban velem jött a vastag nyárfáig, de aztán a sötétségben hirtelenül nyoma veszett. Hiába kiáltottam a nevét és kerestettem mindjárt akkor. Csak a csata után tudtam meg, hogy rögtönös halált okozó fejlődéssel ott találták meg a többi elesett között a műút árkában a jegenyefák tövében.

Az oroszoknak azután volt rá gondja, hogy elmenjen az étvágyam: bizonyos idő múlva újból tűz alá vette fedezékünket és gránátjai gázaitól megint émelgette a gyomrom. Ezúttal pontosabban tüzelt, mint először, mert lövedékei nemcsak mindközelebb vágódtak be mifelénk, hanem hatodik lövése fedezékünk jobb sarka alá fűrődött be, a gránátrobbanás okozta tölcser egy pillanat alatt rombadöntötte az egész rozoga építmény felét, amely 5 emberemet maga alá temette, akiket nehéz volt kihámozni a törmelék közül, mert a shrapneltető nehéz gerendái és deszkázata reájuk hullottak. Ügy kellett tehát manipulálnom, hogy takarásban maradván, az emberekről apránként emelgettük le a hulladékot, mert ha valaki láthatóan megmozdult, az orosz géppuska azonnal a leghevesebben odairányította a tüzét. Szerencsére egyikünk sem sérült meg, csak a gránátlégnyomástól kábultunk el többekévé valamennyien és egész nap zúgott a fülünk.

Miután a fedezék jobsarka úgyszólván teljesen hasznavehetlenné vált, az árok másik sarkvége pedig 15 ember számára nem volt eléggé tágas: azért embereim felét Bézei őrmester alatt hátrafelé, a patak irányában útnak eresztettem. A fiúk persze örömmel hagyták ott eleven poklunkat. Egyenként és villámgyorsan startoltak, futottak el, ki erre, ki arra, azzal az igyekezettel, hogy mielőbb takarásba jussanak. Az orosz géppuskák ezúttal is a leghevesebben, de kapkodva lőttek és huszárjaink közül egyet sem találtak el.

Ezt az izgalmas időpontot egy őrizetlen pillanatban a *mi* cigányunk arra használta fel, hogy észrevétlenül meglőgjon. Nem láttuk többé.

Embereim egy részének visszaszaladását látva és félremagyarázva, az orosz mostanától fogva megint békében hagyta a fedezékünket. Pedig velem együtt még hatan húzódtunk meg benne: Sárkány szakaszvezető, két huszárom és két 10.-es honvédbaka, köztük a derék fiatal palócfiú.

Ilyenformán nemcsak a műút mentén, hanem fent a gerinctetőn is elcsendesült a harc és megszűnt a lövöldözés. A pára és a gránátfüst azonban még mindig mélyen a föld fölött lebegett, ami a látást elhomályosította. Lövéstől ma reggel kissé megsérült kitűnő Zeis messzelátómmal körül-

néztem a környéken: a műúttól balra eső terepen egészen Mordarká-ig sehol élő embert nem láttam, csupán elhányt felszerelési cikkek és hullák sötétlettek a havas mezőn. Az egész csatatéren siri csend uralkodott. Időpont? Talán dél lehetett, nem emlékszem biztosan.

A mi védővonalunknak (A—B) meghosszabbításaként a Jabloniec gerinctetőre húzódó vonal szintén élettelen volt. A tetőnek felénk néző lejtjén azonban részben vörössapkás, részben csukaszürke köpenyeges, rendetlen sorban ott fekvő néhány alakot vettem észre, de mozgást ezeknél a fekvő alakoknál sem voltunk képesek észrevenni, holott embereimnek még élesebb a szemük, mint nekem.

Teljességgel tájékozatlan voltam, a helyzetet nem értettem: nem tudtam, visszaszorították-e frontunkat, vagy pedig mi nyomultunk előre Kanina felé? Körülbelül egy negyedóraig tartott a siri csend, amely idő alatt sehol egy mozgó alakot nem láttunk, sem pedig a fegyverek nem szóltak többé.

Noha a műútmenti K^a körül leégett épületek felénk leszálló füstje és a szembesítő nap a messzelátást erősen akadályozta: jobbra tőlem, a gerinctetőn, a ritkás nyírjeserdő szegélyén végre járó-kelő embereket pillantottam meg, akik az erdőből kijöve, a szürkeruhás alakokhoz szaladtak, majd onnét megint az erdőbe siettek vissza. Mivel ez a jelenet többször megismétlődött, nem tudtam, mit gondoljak a dologról és így okoskodtam: „Az erdő ma reggel még az oroszok birtokában volt, tehát ki van zárva, hogy a muszka akadálytalanul futkározzék védőállásunk előtt; ennél fogva a mozgó alakok csak a mi katonáink lehetnek, akik már előrenyomultak és most holmijukért vagy lőszerpótlás stb. okából jönnek vissza az oroszok erdejéből.”

De ez a felfogásom és reménykedésem hiú ábrándnak bizonyult: keserves csalódás ért, amikor egyszeriben tisztázódott előttem a helyzet. Ugyanis az erdőből a műúton keresztül, kényelmesen sétálva egy erősebb orosz csoport jött felénk s közel a műúthoz, az én védőfedezékemmel szemben álló, kissé előbbre telepített saját fedezékünknel, tehát velem átellenben a csoport megállott és a puska szuronyos végét lefelé tartva, belekiabáltak valamit a fedezékbe és közben szuronyos puskájukkal lefelé döfködtek valaki felé, hogy megtudják, hulla van-e odabent vagy sebesült?

Most már nagyjában tisztában voltam a helyzettel: a járkáló emberek hullarabló, fosztogató oroszok, bár egyenruhájuk színe a szembesítő nap miatt nem volt pontosan kivehető. Határozottan és gyorsan kellett cselekednem, különben elfognak bennünket:

elhatároztam tehát, hogy *védőállásomat feladom*, annak a *szigorú parancs*nak ellenére, hogy az állást el ne hagyjam, hanem azt az utolsó emberig tartsam'.

Elhatározásomból kifolyólag megparancsoltam, hogy ki-ki szedje össze a holmiját, mert hátra megyünk, azután búcsúzóul puskámmal nyugodtan célbavettem a legmagasabb termetű orosz, aki társaival együtt gyanútlanul továbbfolytatta fedezékeink kikutatását és a hullarablást, a többi embereim pedig sortüzet adtak le a rablókra. Arról még meggyőződtem, hogy az én természetes muszkám, amilyen hosszú volt, úgy bukott bele a lövészárokb, de embereimmel együtt most már kint is voltam keserves emlékü lövészárkunkból és futva futottunk a nehéz homokú talajban, hegynek felfelé a K^a irányában, fel a terephullámvonal gerincéig, a K^a és az égő-füstölgő csűr mögé.

Nemcsak orosz gyalogsági gyorstűz, valamint géppuskatűz esett neki minden egyes ugrásunknak, hanem hosszú hallgatás után az orosz tűzérségi tűz is újból megindult. Az egyik muszka géppuskásosztag szorosan együtt-tartott szórás-kúpja állandóan ott rezgett-csattogott a lábam körül. Jómagam voltam embereim közül a legmagasabb termetű, a legnagyobb céltárgy, valószínűleg ennek köszönhettem, hogy az ellenséges tűz egy ideig reám összpontosult, másrészt lassabban is futottam, mint társaim, mert hosszú barna bunda volt rajtam és nehéz téli csizma a lábamon. Később észrevettem, hogy majdnem földig érő bundám jobb sarka eltépődött: golyók csipték el a *Yégét*. Sárkány szakaszvezetőnek egy golyó átfúrta a derékszíjon levő tölténytáskáját, csodálatosképp anélkül, hogy a töltények felrobbantak volna, csak meggörbültek.

Isten csodája, hogy különben mindannyian szerencsésen és sértetlenül értünk oda első etappunkhoz, a K^a-csúrhöz.

Mialatt a K^a-nál kifújtuk magunkat, innét a magasabb pontról, a K^a tájékát a gerinctetővel összekötő *terephullámról* jobban szemügyre vehettem a csatateret, amelyen most — akárhogy megerőltettem is a szememet — csupa orosz, csak orosz, a mieinknek pedig még a fiát se láttam. Nemsokára tovább kellett futnunk, mert az orosz tűzérség megint heves tűz alá vette a korcsma tájékát.

Második megállásunkat az észak felé következő újabb terephullámon tartottuk, ahol egy elhagyott géppuskákra akadunk, azt összes alkatrészeivel együtt felkaptuk a vállunkra és így jelentősen megterhelve, tovább futottunk északkeleti irányban a patak felé. A géppuska csöve az én vállamra került, ami megsebesüléstől mentett meg, mert egy fölöttünk robbant shrapnel

szilánkja a géppuska csövéből visszapattant. A műút és a Limanova—Pisarzowa közt folyó patakvonalnál végre századom néhány emberével találkoztam, akik Szécsényi tizedessel az erős orosz nehéztüzérségi tűz elől menekülve, kénytelenek voltak ide visszahúzódní. Ők tudták, hogy én még elől vagyok és reám vártak azzal a két huszárral együtt (Hoffmann Gyula, jelenleg a Lehel-úton nagyfuvaros és Szabó József, jelenleg félkarú gyárimunkás Kis-Pest-en), akiket *Spilka* százados-osztályparancsnokunk még dél-előtt 9^h-kor azzal a parancsal küldött hozzám, hogy a fővédőállásbeli állásomat felsőbb utasításra ürítsem ki és vonuljak hátrább a legközelebbi előnyösebb védelmi vonalba.

A „felsőbb utasítás” *Bauer V.* tbk.-tól származott, mert *Spilka* bejelentette volt neki, hogy az 1. század számára kijelölt állás tarthatatlan és abszurdum ott harcolni akarni. Csakhogy a két huszár a mindenféle fajtájú sűrű ellenséges tűz miatt a nyílt terepen nem tudott volna élve hozzám eljutni s így nagynehezen csak a műútmenti K^a-ig jutottak el, onnét azonban hiába próbálták, hogy a parancsot erős kiabálással juttassák el hozzám, mert hangjuk a csatazajban nem hallatszott oda.

Így tehát, tudtommal, 5 huszárommal kb. délig kitarva, utolsókul mi hagytuk el Jabloniec-i csatatéri védőállásunkat, még pedig nem kényszerítette, hanem önszántunkból, ezredparancsnokunk, Tömöry őrnagy korábban adott felhatalmazására és Herberstein tbk. II. alvédőszakasz-parancsnok, valamint *Bauer V.* tbk. szándékainak megfelelően.

Újból összeverődött 15 emberemmel, amint megint lélegzethez jutottunk, Limanová-tól közvetlenül délre ismét védőállást foglaltam és feszült figyelemmel lestem most már az első orosz járőrök megjelenését a műúton és a Jabloniec-gerincen, amelynek északi kifutójáról beláthatni a katlanban fekvő Limanová-ra. A városka déli szélén Bézezi őrmesterre is ráakadtam, aki embereivel szerencsésen megmenekült. Összegyűjtettem vele vagy 50, mindenféle csapathoz tartozó, szétugrasztott embert, avégből, hogy a város déli szegélyét megszálljam.

Az orosz azonban — csodák csodája! — egyáltalán nem mutatkozott sehol sem, aminek okát nem tudtam magamnak megmagyarázni, mivel hiszen a műút mentén semmiféle csapatunk nem állott többé ellene és az orosz 15. hadosztály, akkor így gondoltam, nagyobb ellenállás nélkül nyugodtan bevonulhatott volna Limanová-ra.

Röviddel déli 12^h után a 8. lovasdandár egy küldönce jelenti nekem, hogy *Bauer V.* tbk. úr, a mi I. védőszakaszunk parancsnoka sürgősen kéret magához, mert megtudta, hogy Limanova déli szélét csapatommal meg-

szálltam. A tábornok urat a városban, a hídnál találtam, herceg Montenuovo Ferdinánd és Henriquez Vince főhadnagy parancsörtsztek kíséretében. Leplezetlen izgalommal hangos szóval már messziről így kiáltott felém: „Az Isten szent szerelmére, mi van odakint? Mondd, honnét jössz?”

Déli 12^h lehetett, amikor a tábornoknak a következőket jelentettem:

„A helyzet röviden a következő:

Semmiféle ellenálló erőnk nincs már odakint, amely az orosz fel-tarthatná, mert széjjel vagyunk szórva. Az orosz, ha neki úgy tetszik, besétálhat Limanová-ra, mert — tudtommal — én utolsóul hagytam el állásomat. A 10.-es honvédek már korábban, délelőtt 10^h tájban vissza-vonulásra kényszerültek.

Jelenleg hevenyében összeszedett 50 emberrel tartom a város dél-keleti szegélyét. Eddig az orosz sem a Jabloniec-en, sem a műút mentén nem követett bennünket/

A tábornoktól a további eszmecsere során megtudtam, hogy *Tömöry* őrnagy ideiglenes ezredparancsnokom már korábban visszaérkezett Bauer V. tbk.-hoz és, hozzám hasonlóan, jelentette neki, hogy ő törzsével a 13. huszár-ezrednek már csak utolsó maradványa és hozzátette, hogy mindenki más oda-kint holtan fekszik a Jabloniec-en.

Ez a bizonyára teljesen jóhiszemű *Tömöry*-féle jelentés szintén sötét színekkel festette a helyzetet és alkalmas lehetett arra, hogy a Limanova körüli vezetőséget akaratlanul is rossz irányban, pesszimiztikusan befolyásolja. *Tömöry* jelentésére már déli 12^h tájban az én megjelenésem rácáfolt. De nemsokára még jobban rácáfoltak úgy *Rochlitzer T.*, mint *Steiger Gy.* századosok, akik nyugati szárnyunkról jóval utánam érkeztek oda a tábornokhoz Limanová-ra (^{12 000}/₁ és ^{1 000}/₁ század), azzal a jelentéssel, hogy a nyugati szárnyon egyáltalán nem érte őket támadás, orosz alig láttak, azonban úgy hallották, hogy saját gyalogságunk (*Hadfy hadosztály*) dél-nyugatról *Kanina* felé nyomul elő.

Ennek a, bár pillanatnyilag ellenőrizhetlen jó hírnek a hallattára az arcok — a tábornoké is — egyszeriben felvidultak, mert a hír most már komoly formában megerősítette azt a hő reménykedésünket, hogy a sokat emlegetett gyalogsági segítség végre-valahára tényleg megérkezett.

Visszasiettem csapatomhoz és hátraküldtem vezetéklovainkért, hogy azonnal jöjjenek előre Limanová-ra.

A *Jabloniec* táján délelőtt 11^h körül még velem szemben állott orosz csapatrészek a látszat szerint csak hullafosztogató s talán szabadrablásra

felhatalmazott utóvédcsapatok lehettek. Kár, hogy lovaim már délben nem voltak kéznél: a visszavonulásra kényszerített 15. orosz hadosztályt nagy sikerrel üldözhattük volna, amint ezt — persze csak XII. 12. reggel — hallomás szerint a 39. honvédegyalghadosztály hadosztálylovassága, *Rechnitz* K. százados alatt (5 szakasz) Hadfy I. altb. személyes parancsára szembeötlő haszonnal megcselekedte.

3^h délután lett, mire vezetéklovaink megérkeztek. Már alkonyodott és 10. lovashadosztályunk retablirozásra kapott parancsot: a vitéz 13.-as huszárezred tehát az üldözésben már nem vett részt, épúgy a többi huszárezred sem, mikor pedig az *üldözés* emberemlékezet óta elsősorban mindig a lovas-testeknek volt a feladata (6., 10. és 11. lovashadosztály).

XII. 11. délután a Limanova és Zalescie közti műút tele volt sebesültekkel és orosz foglyokkal.

A foglyul esett oroszok maguk cipelték rudakra kötött sátorlapokban sebesültjeiket, akik között nem egy a régi rendszerű Werndl-puska lövedék okozta csúnya, veszedelmes sebtől vérzik. Az orosz 15. hadosztály tüzérsége Limanová-t és a műutat még jó ideig hatásos tűz alatt tartotta és itt-ott a sűrű csoportokban a berakó vasúti állomásokra (Tymbark és Dobra) menetelő vagy parasztkocsikon odaszállított saját és ellenséges sebesültek, valamint a hadifogolytömegek közé beelölt.

A Jabloniec körüli csatateret rengeteg orosz halott borította. A halottakat általában mind kifosztották. Nemcsak az orosz utóvédek voltak hullafosztogatók, hanem ilyen a környékbeli lakosság között is akadt. Katonáink ily polgári hiénákat nem egy ízben tetten érve, a bűnösöket menten kivégezték.

A csatater későbbi bejárásánál láttam: több halott huszár keze már csak a karabély csövét szorította, míg a tusa a verekedéskor szilánkokra tört.

Szürke egyenruhát és szuronyt csak a csata győzelmes befejezte után kaptunk és pedig egyelőre csak néhány század. Nekünk a Nafta Finomító-ban osztották ki azokat, ha jól emlékszem, XII. 14.-én.”

d)

A Mordarka-i II. védőszakasz harca.

Az itteni eseményeknek csak futólagos vázát nyújthatjuk, mert idevonatkozólag nem sikerült közelebbi adatokat szereznünk.

A kitűnő *Niedereder* 59.-es őrnagy védőrségének nap-nap utáni tagozása a 8.b., 9-, 10. H.a. vázlatokból vehető ki. A XII. 9—iki nagy orosz

támadáskor a Mordarka-i Landsturmnál betört az ellenség, ahonnét — a lovastüzérség leghathatósabb támogatásával — az 59.-es zászlóalj egy részének ellentámadása megint kiveti. *Herberstein* másnap a II. védőszakasz bal-szárnyát a valahogy még harcratermett *Urbánszky* Landsturmozászlóaljjal, valamint egy csekélyhatóképességű (7 cm.) hegyiüteggel megerősíti.

A „B” körül állott 59.-es század az orosz betörést tüzérségi támogatással, de egyébként a maga emberségéből védte ki.

A *Lengyel légió-mk* XII. 8. reggel Mordarkánál állott kb. félzászlóalj nyi csoportja déltájban kivonult a védőszakasz területéről és a Golców felé menetelt el.

A II. védőszakasz frontja éppen kétszer oly hosszukterjedésű, mint az A—B védővonal, amellyel a patak melletti „B”-nél tart szoros csatlakozást. A védőrség csekély csapaterejét *Herberstein* — tartalék hiányában — kénytelen volt megkockáztatni, abban a hitben, hogy a „nehezen járható, sziklás hegyoldal” irányából legfeljebb csupán orosz melléktámadás fenyegethet, amellyel a védőrség lovastüzérségünk támogatása mellett valahogy majd csak meg tud birkózni.

A II. védőszakasz védővonalát, ellentétben az A—B. vonallal, egyáltalán nem készítették volt elő, csak „kitűzték” a terepen és az ásóval rendelkező itteni csapatok XII. 8. reggeltől kezdődően támpontszerűen megerősített, szükségből megfelelő állást építettek maguknak, amely azonban XII. 11. az orosz nehéztüzérségi tűz ellen persze semmi védelmet nem nyújtott. A tűz délelőtt 9^h-kor kezdődve, a délelőtt 10^h-ig terjedő időköz elegendő volt arra, hogy a Mordarka-i Landsturm nyaklő nélkül meghátráljon s ezzel az egész védővonal felbomlását előidézzék és okot szolgáltatott arra is, hogy a lovastüzércsoport Limanová-tól északra álló két ütege, Kiss F. százados parancsára, a csata vége felé *Zamiescie* felé állást változtasson. (H.a. vázlat.) Ezen a területen egyelőre csupán a *Schoinz* főhadnagy üteg, a ~ maradt vissza, parancs ellenére, de az oroszok Mordarka-i betörése következtében előállott „labilis helyzet” ezt a kiváló ütegarancsnokot is mégis oly értelmű állásváltoztatásra kényszerítette, hogy a kb. délig a Limanova—Lysa Ga. 785 trig, közti taligaúttól délre levő eddigi állásából a taligaút mögé (U.c. vázlat) kellett visszamennie, amely veszedelmes állás-változtatás csakis a rosszra fordult látásviszonyok következtében vált lehetővé.

*

A II. védőszakasz *XII. 11.-tki harcseményei* felől csupán az alábbi, néhány sornyi adatot sikerült megszerezniünk, amelyből Bauer V. tbk. adatait egy ízben már közöltük.

Bauer V. tbk., az I. védőszakasz parancsnoka, aki Limanova délkeleti kijáratánál a műút mellett állott, ezt írja háborús jegyzeteiben:

„A műút melletti, valamint az attól északra levő Landsturmgyalogság már régóta letöredezett. Ismételten szükséges volt, a hogy visszafutó embereket törzsemmel megállítsuk, lefogjuk. Délelőtt 10^h után a műúttól északra levő, valamint a műútmenti *összes csapatok*, az ellenség által lassan követtetve sietve visszavonultak...”

A 10. lovashadosztályparancsnokság hadinaplója pedig csupán ennyit mond:

„Niedereder őrnagy 10^h 45' délelőtt jelenti, hogy az ellenség a Mordarka-i szakasz árkaiba benyomult.”

Niedereder őrnagy azután a Limanova-i V. á.—Lysa Ga. 785 trig, magaslatát mentén a 81. ezred kötelékében védelemre megállott (U.c. vázlat), a Landsturm pedig a Nafta Finomító körül gyülekezett és végül, az összes többi Landsturmcsoportokkal együtt Smekal altb. csoportjába került. Nekünk a Landsturm csak nyűg volt, örültünk, hogy megszabadulhatunk tőle.

e)

A Jabloniec 483 m. p. körül lezajlott győzelmes honvédhuszárellentámadás.

Bevezetésül *Diószeghy A.* százados naplójegyzeteiből idézünk:

„XII. 11. hajnalban, kb. délelőtt 5^h felé, tőlünk északra rövid ideig tartó gyalogsági, majd ágyútűz is hallatszott.

Rövidre rá, talán $\frac{1}{2}$ 6^h lehetett, egyszerre csak a legerősebb puska-tűzelés riasztott fel, amely a balszárnyunkhoz csatlakozó 10.-es huszárok állásai felől (^{10. száz.} $\frac{1}{4}$ Radoychich L. százados század) hangzott felénk, amit hirtelenében nem tudtam mire vélni, mert hiszen ott eddig csaknem teljes nyugalom volt. Mivel a mi oroszaink semmiféle támadószándékot nem mutattak, már úgy volt, hogy magam nézek oda balszárnyamra, hogy megtudjam, mi van a 10.-esekkel? Ekkor, egyszeriben minden előjel nélkül, mielőttünk is a leghevesebb tűzelés kezdődött. Fedezékemből kifigyelve, a szürkületben láttam, hogy az orosz rajvonal mögött ismét zárt tartalékok vannak és ezúttal tisztek is jöttek velük, akiket az eddigi támadásoknál sohasem láttunk, amiből arra következtettem, hogy most az eddigieknél erélyesebb támadásra kell számítanunk. Történyünk — egyelőre — volt elég s így a huszárok a leghevesebb tüzreléssel árasztották el az ellenséget. Tisztán láttuk: az orosz tisztek ösztökölésül korbáccsal verték az embereket, akik azonban az erős golyózáporban képtelenek voltak fekvőhelyzetükből előrejutni, de a

tüzet sem állták sokáig, hanem hasmánt hátrakúszva eltűntek az erdőben s a rajvonalba csupán a halottak és súlyos sebesültek maradtak vissza.

A tüzelés aztán egy idő múlva lelassult, majd később teljesen megszűnt. Az orosz támadás legelőbb jobbszárnyamon szűnt meg, ami elsősorban Hegedűs 20.-as hadnagy szakaszának volt köszönhető, aki a XII. 9.-iki támadóeljárását megismétli és vitéz honvédével a vízmosás túlsó oldalán észrevétlenül előrekúszva, onnan az ellenség oldalába és hátába tűzzel rajtaüt.

Erre az orosz támadás itt megfeneklett és a tüzelés fokozatosan az egész vonalon megszűnt. Nemsokára a 10.-es huszárok tüzelése is elhalkult, ellenben rövidesen rá, 6^h délelőtt tájban most már erős „urá”-zás is hallatszott át hozzánk. Közben a balszárnyszakasz sebesült szakaszvezetője jött hozzám és jelentette, hogy előbb, még a sötétségben az oroszok megrohanták a 10.-es huszárokat s miután az óriási túlerő ellen hősiiesen küzdő huszárok és tisztjeik közül igen sokan elestek: a huszárokat kiszorították az állásból, ahol itt-ott már ellenség is bent van. Ekkortájtban, egy-egy ágyúlövéstől eltekintve csend volt a Jabloniec-i védővonalon s mivel a szakaszvezető jelentésének nem hittem, magam akartam a balszárnyra odamenni, amikor a hozzám jött balszárnyszakaszparancsnok a fenti, hihetetlen jelentést megerősítette és előadta, hogy huszárainktól 15—20 lépésre tényleg már muszkák fekszenek az elfoglalt árkokban és mintha mi ott sem volnánk a közelben, kimerülten alszanak. A szakaszparancsnok meghagyta embereinek, hogy ne lőj jenek az oroszokra és csendben figyeljék meg őket s a parancsnok ép azért jött, hogy a tényállást megjelentse és megkérdezze, mi tevő legyen? Mivel az adott viszonyok között magam sem tudtam okosabb megoldást, az intézkedést jóváhagytam azzal, hogy az oroszokat ne bántsák, amíg nyugton vannak.

Pár perc múlva egy előttem ismeretlen 10.-es huszáraltiszt jött hozzám (*Megjegyzés:* Brokes százados küldönce), azzal a jelentéssel, hogy vissza kell vonulnunk. Miután azonban kérdésemre még azt sem tudta megmondani, hogy ki küldte és egyáltalán zavaros, buta feleleteket adott és miután a helyzetet Bauer Gy. főhadnaggyal megbeszélve, úgy találtuk, hogy semmi okunk sincs a visszavonulásra: megmaradtunk védőállásunkban. Mivel azonban

balszárnyam helyzetét a vett jelentések alapján most már veszélyeztetettnek láttam, tartalékszakszomat éppen oda akartam irányítani, amikor y_2^{7h} tájban balfelől ismét erős hurrázást s mindjárt rá heves puskaropogást hallottam. Hátraszaladtam, ki az erdőből és a fák közül kiérve, gyönyörűséggel láttam, hogy több huszárszázad rohamozik az orosz által az első betöréskor elfoglalt védőállásunk visszavételére. (Később tudtam meg, hogy a hős 9. huszárezred rohamozott teljes sikerrel.) Most már visszaszaladtam

századomhoz, amely hevesen tüzelve feküdt állásában. Odaérve, elhatároztam, hogy a szomszéd rohamozó bajtársak támogatására jobbszárnyammal *én is rohamra török előre*. Fedezékemből kibújva, ép intézkedni akarok a rohamra, amikor balkaromat lövés éri és én, súlyosan megsebesülve, felbukom. Nagynehezen feltápászkodom, de kénytelen vagyok egy fenyőfatörzsnek neki-támaszkodni, hogy el ne essem. Kis idő múlva a tartalékszakas futva elhalad mellettem és látom, hogy hős bajtársam és barátom, *Bauer Gyula* főhadnagy a század élén, egy súlyos fahusánggal a kezében nekiront az ellenségnek és sorjában verik agyon a muszkát. Mindjobban elhomályosodó szemmel néztem-néztem az ásókkal és a karabélytusával eszeveszetten harcoló, vértől ittas huszárjaim gyilkos küzdelmét, míg aztán eszméletemet vesztve, össze nem estem.”

*

Itt most félbeszakítjuk Diószeghy százados közleményét és — írásbeli adatok hiányában — röviden emlékezetből leírjuk a *Bauer Gyula* főhadnagy kezdeményezte és végigvezette győzelmes ellentámadás lefolyását, úgy, amint azt előttünk nemrégiben elmondta. Azután pedig Diószeghy A. százados közleményének befejező részét ismertetjük.

*

A Szeged-i 3. honvédhuszárezred 3. századának győzelmes ellentámadása.

Bauer Gyula főhadnagy, Diószeghy A. százados alantostisztje és helyettese, mint már annyiszor Limanova körül, megint történetért járt és pontosan századosának megsebesülése pillanatában érkezett vissza a védőállásban tüzelő századhoz. Vájjon tudott-e a százados rohamszándékáról, vagy sem: nem tudjuk, de amikor *Rosenacker* szolgálatvezető őrmester jelenti neki, hogy „nincs több történetünk” és látja, amint századosa és jóbarátja sebesülten felbukik: pillanatnyi habozás nélkül, bosszúvágytól is tüzelgetve, a rohamra határozta el magát és azt rendkívüli eréllyel a leg-sikeresebben hajtja végre. így gondolkodott: nincs többé *egy* történetünk sem, azért, ha bevárom, míg az orosz jön előre rohamra, a többszörös túlerő biztosan kiver bennünket állásunkból és akkor, hátulról-oldalról nekimegy az ép most súlyos rohamot végrehajtott 9—es huszárezrednek. A 3.-as honvédhuszárszázad állásának elvesztése tehát a bal szomszédokra és az *egész* Jabloniec-i védőállásra halálos veszedelmet jelentene. Ez a tudat lelkesíthette *Bauer* főhadnagyot a rögtönös rohamra, amelyet a válságos időpontban utolsó mentségül tekintett. Gyönyörű *fegyverténye* neki és Szeged-i ezredének örök dicsőségére válik!

A roham fényes sikerrel járt. Bauer Gy. főhadnagy, fahusángjával hadonászva vagy versenyt verekedve huszáraival, azonnal betör az orosz vonalba és azt a leghevesebb kézitusa után mind tovább és tovább visszaszorítja, addig, amíg az ellenség kb. 800X-nyi hátrálás után egyik, géppuskákkal is megszállt hátsó vonalát el nem éri és ezzel Bauer Gyula főhadnagy üldözése is meg nem akad. Egy idő múlva, a délutáni órákban kisebb járőrök visszahagyása után a század nem zavartatva visszamegy a védőállásba, amelyből aztán parancsra, már a sötétségben délután 5^h körül vonul el Limanová-n át Zamiescie-re a vezetéklovakhoz. A század 60 foglyot ejtett.

A huszárok üldözés közben 5 cseh Landsturmembert is elfogtak azok közül, akik a XII. 10.—11.-re *éjjel* a 3.-as honvédhuszároktól az oroszokhoz átszöktek. Bauer Gy. főhadnagy szerint a feldühödött huszárok ezt az 5 árulót a helyszínén az erdőben karabélytisztítószinórokkal felakasztották.

A század védőállásába visszatérve, a kimerült vitéz főhadnagyot ijesztő rosszullét fogta el, pillanatnyilag szolgálatképtelenné vált, minekfolytán a teljesen lecsendesedett csataterről, egyik huszára támogatásával Limanová-ra vánszorgott hátra, miután a századparancsnokságot előzetesen Rosenacker őrmesternek adta át.

Bauer Gyula főhadnagynak a teljessikerű rohammal betetőzött ez a *második fegyverténye* méltán sorakozik oda a II. Fejezet-ben részletesen ismertetett és méltatott XII. 3.-iki első „pompás”, nagyhorderejű fegyvertényéhez. (Fontos orosz iratok zsákmányolása.)

*

Diószeghy Aladár százados folytatólagos közlése:

„Ájulásomból a védőállásunk mögötti völgyben tértem magamhoz, ahová saját huszársbesültvivőim szállítottak le hordágyon és ők is kötöztek be. Újságolták, hogy a század és a 20.-as honvédek igen sok orosz leterítése után kb. 60 főnyi foglyot ejtettek és hogy állásunk előtt már nincs ellenség, de nagy sajnálkozással azt is elmondták, hogy több vitéz huszárom is elesett vagy megsebesült. Ugyancsak tőlük tudtam meg, hogy a reggeli rohamot a *9. huszárezred* hajtotta végre és, bár súlyos veszteségek árán, de dicsőséggel visszafoglalta a 10.-es huszárok elvesztett állásait.

Dél felé járhatott az idő, amikor sebesültszállítóhuszárajaim Limanová-ba érkezve az ezredparancsnokságnál megálltak. *Baintner* E. őrnagy-ezredparancsnokom nagy sajnálkozással értesült megsebesüléséről, egyben legteljesebb elismerését fejezte ki a század hősieles magatartásáért. Beszélgetésünk

közben elmondta, mennyit aggódott a lőszerhiány miatt és hogy minden emberileg lehetőleg elkövetett, hogy lövészerhez jusson, de sürgetéseire mindig csak azt a vigasztalan választ kapta, hogy nincs és nincs. Amikor aggodalmaskodva századom további sorsa iránt érdeklődtem, megnyugtatót, hogy gyalogsági csapatok most már rövidesen felváltják a huszárságot.

Délután 2^h tájban Tymbark-ban báró Nagy Gyula altb. úr ő Nagyméltósága, 11. honvédelvashadosztályunk parancsnoka látogatott meg, részvétét fejezte ki sebesülésem fölött és legteljesebb elismerését nyilvánította működésünkért. Azt is mondta, hogy a gyalogság megkezdte, sőt talán már be is fejezte felváltásunkat (81. gyalogezred). Amikor a töltényhiány miatt panaszkodtam, csodálkozva mondta, hogy nem érti a dolgot, mert hiszen a Tymbark-i vasútiállomáson vagonszámra áll a lövészer.” (Megjegyzés: cseh szabotázs, mint mindenben.)

A fenti írásos közlés után Diószeghy A. százados még elmondta, hogy amikor báró Nagy Gy. altb. végül azt kérdezte tőle, van-e elég fehérműje stb., azt felelte: mindene van, csak zsebkendője nincs. Erre az altb. azzal, hogy „no, majd én hozok” eltávozott és rövid vártatva 3 zsebkendőt adott át Diószeghy-nek ajándékol, azzal, hogy — sajnos — neki sincs több.

Hegedűs hős 20.-as főhadnagyunk a csata folyamán súlyosan megsebesült, Berzsenyi László zászlóst pedig XII. 10. az orvos, kérelme ellenére kórházba küldte, mert a lába lefagyott. A hős Márton B. a 13.-as huszárokhoz vonult be.

Diószeghy A. végül még szóvá tette, hogy huszárjai miként készültek neki a kézitusához: először lekerült róluk a nagy, bő barna huszárköpenyeg, azután a báránybéléses mente és végül a zsinóros attila: mert huszárjai legszívesebben *ingujjra vetkőzve* indultak neki a véres munkának.

*

Ezzel a Herberstein tbk. II. alvédőcsoport XII. 11.-i örökre emlékezetes hősiei harcai részletes leírásának végére értünk.

Eredmény:

A megerősített vitéz 10. lovashadosztály, XII. 5.-től számítva, ma már *hetedik napja*, a felváltására rendelt gyalogság beérkeztéig, hősieien megakadályozta az orosz 15. hadosztálynak Limanová-ra való „*áttörés*”-it.

A 11.d. vázlaton feltüntetett Limanova körüli orosz „*betörés*” — de *nem áttörés* — végül jelentéktelen epizóddá törpül.

A 3. *alvédőszakasz* védőrségét az orosz nehéztüzérség délelőtt 10^h-ig védhetlenül formálisan kilötte védőállásából.

A többi védőrségek általában déli 12^h-ig, az összes orosz tömeg-támadások kivédése mellett, parancsra és „megfogyva bár, de veretlenül” a 2.-ik védővonalba indulnak hátra, míg oda útban a Zamiescie-n való éjjelezésre újabb parancsot nem kapnak.

A forgandó hadiszerecnese ezúttal leginkább a Szeged-i 3. honvédszázadrezdbeli 3. *Diószeghy A.* századnak kedvezett: az erdőben vele szemben támadó túlerejű orosz csoportot győzelmes ellentámadással körülbelül 800 X-re visszaverte.

C)

A 77. DANDÁR AZ OROSZ 15. HADOSZTÁLY NYUGATI SZÁRNYÁT TELJES SIKERREL HÁTBATÁMADJA.

(II. rész. XII. 11. kb. 3^h délután—este 9^h-ig.)

Események XII. 11. kb. 3^h délutántól—3^h 30' délutánig.

A 77. dandár részei, kb. félórával az orosz nyugati szárny hátbatámadása előtt, 3^h délután a következő képet mutatják (H.a., U.c. és 11.d. vázlat):

Molnár D. tbk. a Zalesie-i nyereg K^a-tól kb. délután 2^h-kor elindulva, *Jankovich F.* alezredessel és a dandártartalékszázalóaljjal (♣) 3^h délután érkezik oda az Ostra Ga.-ra *Koós Gy.* őrnagyhoz, aki ezzel megint a tábornok hatékony parancsnoksága alá kerül. *Győrffy* zászlós huszárfélszázadával még nem vonult be, de már jelentette, hogy az ágyússzakasz a meredek úton végkép megfeneklett, ő maga csapatával előrejön.

Koós őrnagy a H.a. vázlat szerinti csoportosításban és irányokkal már 1^h 15' délután öntevékenyen elindította támadócsoportját a 928 méter magas Ostra Ga. hátról mélyen le az 515 méter magasságot mutató Starawies II. völgykatlanba, összesen 413 méter meredek leereszkedéssel a Cichon—Ostra Ga. erdőborította, rendkívül meredek északi lejtjein. Az erdő északi szegélye 2 km.-re van az Ostra Ga.-tól, az 515 m. p.-on átmenő ellenséges vonal pedig 3 km.-re; a 2 km. igen fárasztó út megtevésére a szinte csúszva leereszkedő csapatnak teljes 2 órára, (délután 1^h 15'—3^h 30') van szüksége. Azon időpontig, amikor a Koós Gy. támadócsoport 5 százada a tűzrajtaütést végrehajtja, a dandár csapatai XII. 11. délelőtt 1^h-tól kezdve, délután 3^h 30'-ig hegynek fel 444 métert, hegynek le 413 métert tettek meg, ami fizikailag mindenesetre kiadós teljesítmény.

Értekes, újabb adataink vannak a csapatok XII. 11.-iki létszáma tekintetében:

A II. ezred zászlóaljanként átlag 800 puskával rendelkezik.

A 9. ezredre vonatkozólag pedig egész pontos adatokat kaptunk:

az ezred létszámát XII. 7. menetalakulás 3400 főre tölti fel s így pld. *Baron Ernő* főhadnagy 4. századának állománya XII. 11.-én 258 fő, csaknem a teljes hadiállomány; ebben a létszámban a kevésbé kiképzett és kevés harc-téri tapasztalattal rendelkezők arányszáma 40%; szakaszparancsnokok gyanánt 1 tartalékos hadnagyot és 3 tartalékos tisztjelöltet osztottak be a századhoz.

Baron főhadnagy jegyzetei szerint az ezredtartalék (♣) egyelőre a gerincen, a ♠ század pedig mint zászlóalj tartalék egyelőre az Ostra Ga. tetőn maradt vissza.

Az Ostra Ga.—Zalesie körül a *csapatok délután 3^h tájban* következőkép állanak, illetőleg nyomulnak elő az erdő északi szegélye felé:

a Ducsay őrnagy (♠) zászlóalj a H.a. vázlaton a 928 m. p.-tól jobb (kelet) felől rajzolt nyilas mozgásvonalon halad előre, jobbról balfelé a 9., 10. és 11. század (ajánlatos a számokat a vázlatba beleírni);

Székely Károly főhadnagy — akinek Koós őrnagy a — zászlóalj-parancsnokságot délután 1^h-kor átadta — a balfelőli mozgásvonalon megy előre, jobbról balfelé a 2. és 4. század, míg az 1. század még a 928 m. p.-on áll;

az ezredtartalék (♣), a Golców—Jezowa Woda közti „*összekötő magaslathát*” mentén egyelőre még áll, a Golców-ra való előnyomulásra készen;

a ♠ század oldalbiztosítás a Jezowa Woda 888 m. p.-nál;

a dandártartalék, a ♠ zászlóalj még az Ostra Ga.-n, előmenetben;

a huszárfélszázad előjövethet az Ostra Ga.-ra;

az ágyússzakasz a 751 m. p. táján megfenekletten és végül

a Pielsticker lovascsoport Zalesie-nél, védőállásban,

Pilsudski tbk. pedig: valahol Kamienica körül csatázik.

*

A *Hadfy csoport többi részeinek 3^h délutáni helyzetéről* Molnár D. tbk.-ot csak nagy általánosságban tájékoztatták:

a Herberstein tbk. II. alvédőcsoportnál az oroszok déltájban betörték, mire támogatására a hadosztálytartalék Horváth I. zászlóaljját (♠) még dél-előtt 11^h és 12^h között a Limanova-i Mjr.-hoz, a ♠ zászlóaljját pedig rövidebbre rá Królewskie-re tolták el és végül 12^h 30' tájban Mestitz J. alezredes alatt a 16. ezred ½ I. és II. zászlóaljját — amint ez a H.a. és U.c. vázlatból

kivehető — Limanová-ra tolják el, azzal a feladattal, hogy az orosz betörést elreteszelve, ami Daubner S. ezredes erélyes vezetésével este 7^h-ig megtörténik.

*

Molnár D. tbk. a délután 3^h és 3^h 30' közti időben, fokozatosan a következőkép intézkedett (kivonat):

Jankovich F. alezredes a ^{II} és jobbra tőle a ^{II} zászlóaljjal az „összekötő magaslatát”-on nyomul elő, a Golców magaslatot birtokába veszi és biztosítja a lefelé a völgykatlanba beletámadó Koós őrnagy támadócsoportot a Golców felől netán fenyegető orosz ellentámadás ellen;

Koós Gy. őrnagy, a völgykatlanba leszállott 5 századnyi támadócsoporttal (^{II} és ^{II}) saját *elhatározása és terve végrehajtásaként* a Starawies II. irányban az ottani ellenséget *háttámadja s visszaveti.*

A tábornok végül közölte, hogy támadásunk folyamán a ~ zászlóalj támadólagos közbelépésére, valamint hadosztálytüzérségünk legmesszebbmenő támogatására biztosan számíthatunk.

További tartalék hiányában ezzel a tábornok XII. 11. délutáni harcvezetői tevékenysége egyelőre és lényegileg nyugvópontra jut, de tervelte, hogy mihelyt a 888 m. p. körüli viszonyok megengedik: legalább a — *századot* a 888 m. p. tájékáról a Siekierzyna 702 m. p.-ra tolja előre.

A 77. dandár előnyomulása eddig *teljesen észrevétlen* maradt és kelet felé küldött járőreink, Koós őrnagy szerint, sehol még csak ellenséges járőrökkel sem találkoztak: az orosz 15. hadosztály nyugati oldalát se fel nem derítette, se nem biztosította. Ez az érthetetlen orosz mulasztás és vele teljes észrevétlenmaradásunk eredményezték *a mi rendkívüli szerencsénket*, amely a döntés napján félreismerhetlenül mellénk szegődött.

*

Események XII. 11. délután 3^h 30'—este 9^h-ig.

Baron Ernő főhadnagy, a ^{II} század parancsnoka kiválóan értékes adatokkal világítja meg a Koós őrnagy támadócsoport *tűzrajtaütése és háttámadása végrehajtását:*

„Elindulás: az Ostra Ga.-ról körülbelül 1^h 15' délután.

Az erdős hegyoldalon való leereszkedés fölöttébb fáradságos volt. Csak a legnagyobb erőfeszítéssel sikerült a rendet fenntartanunk és a kötelékek együttmaradását elérnünk.

Körülbelül 3^h 30' délután teljesen észrevétlenül az erdő északi szegélyéhez érkeztünk oda. Korábban kiadott parancsom szerint, az erdőből

való kilépés előtt a század gyülekezett, a szakaszokat rendezték és helyreállították az összeköttetést jobbra a 2. századdal, sőt azontúl a II^{a} századdal is. Az ekként összeköttetésben levő századok *síjjelre* törtek előre az erdőből. Az előretörésben a 4. század (kb. 30 lemaradt ember hiányával), a 2. század (kb. 1/3-rész hiányával) és a II^{a} század (kevés lemaradottal) vett részt. A VI^{a} zászlóalj másik két századánál a helyzet hasonló lehetett.

Röviddel az erdőszegélyről történt előtörés után, kb. 5—600 lépésnyi távolságról *tűzzel rajtaütünk az oroszokon*. Az erdőből való kitöréssel szinte percre pontosan egyidejűleg a 3. honvédegység tőlünk balra levő ütegei (Teimer százados, II. oszt. stb.) megkezdték a tüzet és arcvonalunk előtt 150—200 lépésre tüzhengerként nagyszerűen előttünk járt a tüzük.

Rövid tüzelés után „Rajta!” kiáltással rohamra indultunk. Az orosz állásokban mint a felborított méhkasban ijedt riadalom támadt és nagyfokú fejtelenség kapott lábra. Óriási odaát a zűrzavar! A tányérsapkások az árkokból kiugrálva, össze-vissza szaladnak leghevesebb tüzünkben. Kézitusára csak kevés helyen, kisebb osztagok között került a sor. Egy kb. $\frac{1}{2}$ századnyi orosz csoport arcban tör ellenünk, de tüzéségi tüzünk ezt az egyetlen orosz ellentámadási kísérletet is pillanatok alatt szétveri. A muszkák tömegesen, rendetlen össze-visszaságban futnak állásaikból a Golców felé, miközben tüzünktől nagy veszteséget szenvednek. Körülbelül 1 km. hosszúságban nyomulunk elő a Starawies II.-i orosz védővonal mentén, mikor végül mi is tüzet kapunk a Golców felől. Ellenséges tüzéség egyáltalán nem lőtt bennünket.

Este 9^h tájban a teljes sötétség beálltával parancsot kaptunk, hogy az elért vonalban maradjunk meg és ássuk be magunkat.”

Hadfy I. altb. csoportparancsnok XII. II.-iki *egésznap* harcvezetése különösen abban az időpontban érvényesül a legteljesebb átütő sikerrel, amikor a Koós őrnagy 11 század összeréjú támadócsoport 5 százada 3^h 30' délután tájban az orosz 15. hadosztály nyugati szárnyán tűzzel rajtaüt és a teljesen meglepett orosz nyomban hátbatámadja és megfutamítja. Ennél a megfutamításnál a *Dingha S.* őrnagy II^{a} zászlóalja, valamint az egész *hadosztálytüzéség* (8 üteg) ugyancsak meglepetésszerűen és rendkívül hatásos módon a legerélyesebb támogatással lép közbe a 77. dandárbeli Koós őrnagy támadócsoport hátbatámadásába: az előretörésre jól előkészült *Dingha* zászlóalj azáltal, hogy eddigi védőállásából nyomban kiváló rendezésű *átkaroló támadásra* tör előre a Golców felé, a hadosztálytüzéség pedig gyilkos kereszt-

tűz alá veszi a Golców-i ellenséges állásterületet. Az erélyes ■-as átkarolást Támadó intézkedésével — az egész 16. gyalogezredre vonatkoztatottan — Hadfy I. altb. rendelte volt el, a hadosztálytüzérség vezetését pedig, mint tudjuk, az altábornagy kifejezetten önmagának tartotta fenn, avégből, hogy a Golców-ra támadó 77. dandár előretörése pillanatában egész tüzérségi erejét gondosan előkészített és megszervezett módon a döntés kivívására meg-
lepően latbavethesse.

A tűzrajtaütés mindkétrendbeli rendkívül hatásos támogatását a hadosztályparancsnok legsajátosabb személyes érdeméül kell betudnunk.

Hadfy I. altb.-nak XII. 11. délután nem a 77. dandár előtörésének támogatása képezte egyedüli gondját, mert a Herberstein II. alvédőcsoport *súlyosan válságos* visszaszoríttatása következtében Limanova körüli egész védővonalunk megínog, minekfolytán ugyanakkor Hadfy I. altb. itt is a leg-erélyesebb vezetői mentesítő cselekvésre van kötelezve, aminek a vasidegzetű, nyugalját soha el nem veszítő csoportparancsnok mesteri módon eleget tesz ugyan, azonban pillanatnyilag mégis *főkép a Golców* kimagasló harcászati jelentőségét tartja szem előtt, amikor személyesen azon buzgólkodik, hogy a hadosztálytüzérség a 77. dandár támadását rögtönösen és teljes erejével *tényleg a* leghatásosabban támogassa.

Hadfy I. altb. XII. 11.-iki egésznap *céltudatos harcvezetését* szorgos és szabatos *előkészület* s a válságos pillanatokban *is* megrendíthetlen *szilárd nyugalom* jellemzik és vezetését a minden irányúan valóban magyar lüktetésű, acélos, rendkívülen *erélyes végrehajtás* teszi példaszerűvé.

Mindezek a vezetői főerények a háború kezdete óta lefolyt hónapok során idővel az alája rendelt minden rendű alvezéreknek is vérebe mentek át: ez a 39. honvédgyaloghadosztály állandó harctéri sikereinek a titka.

A XII. 11. délután 3^h 30' körüli helyzet izgalmasan válságos voltát Arz altb. főcsoportparancsnok háborús könyvében megkapóan eseteli:

„Lázás erdeklődéssel figyeljük a Limanová-tól délre fekvő Cichon—Ostra Ga.—Jezowa Woda magaslatját. Molnár D. tbk. délelőtt 1^h-kor kezdte meg az erdőborította, szakadékos magaslaton át való előnyomulását; délután 1^h tájban 2—3 zászlóalja megkezdte a völgybe való lejövetelét s minden pillanatban arra számíthattunk, hogy osztagai előretörnek. *Leiki feszültségem a legmagasabb fokra hágott, a csataválság tetőpontjára ért.* Míg aztán — 3^h 30' délután volt — jelentik: „Molnár D. tbk. most tör előre!”

Támadása érezhetővé válik. A Golców körüli területből igen erős harcizaj hallatszik. Novotny ágyúí dörögnek. Már úgy látszik, hogy az orosz kiüríti állásait.”

Koós Gy. őrnagy harcleírásában, Baron E. főhadnaggyal ellentétben csak nagyon röviden ismerteti a tűzrajtaütés és hátbatámadás eredményét:

„Az oroszok, oldalazott állásaikban meglepetve, nagy veszteséggel, rendetlen futásban, pánikszerűen menekültek a Golców magaslat felé.

Ezt a kedvező alkalmat a beállott sötétség miatt — sajnos — már nem lehetett kihasználni.”

A 77. *dandár parancsnok* számára az Ostra Ga.-n a mozgalmas csatakép csak rövid félórára mutatkozott. A tábornok azonban ezúttal korántsem bánta, hogy délután 4^h-kor már sötétedni kezdett, mert arra számított, hogy hátha a tűzzel rajtaütött és teljes sikerrel hátbatámadott Golców-i ellenséges csoport az elszenvedett letagadhatatlan vereség erkölcsi súlya alatt arra lesz hajlamos, hogy a 77. dandár erejét a sötétségben jóval túlbecsülje, ami a továbbiakra nézve csak előnyünkre válhatott.

Ágyússzakaszunk lemaradását kimondhatlanul fájlaltuk.

Későn este jutott örvendetes tudomásunkra, hogy a 77. dandárt a XII. 11.-iki mozgalmas délutáni harcok alatt — szinte kiáltó csoda gyanánt — *egyáltalán nem érte veszteség* sem sebesültekben, sem halottakban, ami átütő sikerünk legbiztosabb fokmérője.

A 3^h 30' délután megindult, örökre emlékezetes rövid döntőharc részletes ismertetése nem volna *teljes*, ha a csataleírást a Lesniówka 629 m. p. körül állásban levő *Teimer Oszkár* százados (†), valamint *Dingha Sándor* őrnagy (†) idevonatkozó érdekes közleményével nem gazdagítanók, akik nyugatról való egyidejű megfigyelésükkel kitűnően kiegészítik azt a csataképet, amely előttünk délről nézve lepergett.

Teimer O. százados osztályparancsnok a Golców-i harcot így látta: „A Limanova-i csatában XII. 11. délután 3. és 4. *ütegem*, a Dingha Sándor őrnagy vezényelte zászlóalj fedezete alatt a Lesniówka-tól északra eső 629 m. p. magaslathát mögött, harcban állott túlerejű, részben nehéz ellenséges tüzérség ellen és tűz alatt tartotta a Golców 756 m. p. magaslattól nyugatra erősen és sok helyen emeletes fedezékekbe beásott, nagyon sűrűn csoportosított orosz gyalogságot.

Megfigyelőállomásom a 629 m. p. melletti egyik házcsoportnál volt, ahonnan az egész előterepet igen jól áttekinthettem.

Nyomott hangulatban voltunk, mert déltájban a 16. gyalogezred *iy*₂ zászlóalját Limanova felé kellett eltolni, minthogy a mi ottani visszazsorított harccsoportunknak (10. lovashadosztály) támogatásra volt szüksége.

Továbbá hadosztályparancsnokságunktól parancs érkezett, amely egy hátul fekvő vonalat jelölt meg, ahová erőinknek abban az esetben kell visszavonulniuk, ha mostani állásaink nem volnának tarthatók.

Az elcsüggesztően rossz hírek fölötti nagy elkeseredésben és mérgemben, káromkodva földhöz vágtam a sapkámot, hogy könnyítsék a lelkeket. Ma resteltem a dolgot...

Az is bántott, hogy Molnár D. tbk. megkerülő csoportjáról pillanatnyilag mit sem tudtunk még, pedig közbelépése már esedékes volt és a csoportnak a Jezowa Woda magaslathátról az *ellenség* hátába menő támadása eddig nem történt meg.

Félő volt, hogy ezen a napon megint nem *lesz* kiadós sikerünk.

Végre 3^h 30' délután tájban a Starawies II.-től délre eső erdőszegély felől rajtaütésszerű heves puska- és géppuskatüzelés vált látható- és hallhatóvá, merőlegesen az ellenség hátába bele.

Egyidejűleg az én, valamint a szomszéd osztályok ütegeinek tüze újabb parancs nélkül mind hevesebbé fokozódott és mind hatalmasabbá duzzadt. Rögtön megállapíthattuk, hogy a várva-várt megkerülő csoport végre harcba lépett.

Nagy passzióval megfigyeltem, amint az oroszok a tüzelés megkezdésekor a fedezékekből itt-ott kidugták a fejüket, jobbra-balra azután az erdő felé hátra körülnéztek és máris először csak egyesek, azután egész csoportok, fegyvert és szerelvényt elhanyagolva, pánikszzerűen a Golców irányában megfutamodtak.

A 77. dandár meglepő harcbevetése teljesen sikerült és megsemmisítő hatású volt.

A mi gyalogságunk — Dingha őrnagy III. zászlóalja is — a sehol sem ellentálló ellenség üldözésére feltartóztatatlan támadással ment előre.

Este 9^h tájban, már sűrű sötétségben, az üldözés hallomás szerint a Golców déli lábánál megállott.

Ügy látszik, hogy az oroszok a déli oldalon és hátukban teljesen biztosaknak érezték magukat, a meglepetésnek azért volt oly teljes sikere,

aminek az lett a következménye, hogy a túlerejű *ellenség* halálra rettenve, az állásokat harc nélkül, menekülésszerűen kiürítette és visszavonult.”

Dingha Sándor őrnagy-zászlóaljparancsnok szintén eleven színekkel ecseteli a XII. II.-iki döntő harc lefolyását:

„A Limanova-i csatában, XII. 11. körülbelül 3^h 30' délután tájban zászlóaljmag a Lesniówka körül berendezett védőállásban, a 629 m. p. magaslatán állt, arccal a Golców 756 m. p. magaslat felé. Az ellenség nyugati szárnyát az én arcvonalommal szemben tegnap óta megerősítette (H.a. vázlat) és sok helyen emeletes fedezékeket épített. A lövészárkokat sűrűn megszállták. Engem ezredemtől kikülönítettek, mert a másik két zászlóaljat déltájban a 629 m. p.—641 m. p. magaslatokról Limanova felé kellett eltolni, hogy az ottani válság megoldásánál kéznél legyen, ahol a 10. lovasadosztálynál betörték.

XII. 11. a reggeli órákban a Molnár D. tbk. megkerülő csoporttal való összeköttetést helyreállítottam.

Feladatul kaptam:

egyelőre a megszállt védőállásban biztosítom a mögöttünk álló 3. honvédszázadot; később:

a Golców 756 m. p. irányában lökjek előre, mihelyt Molnár D. tbk.-nak a Cichon—Jezowa Woda magaslatokról végrehajtandó hábtámadása érezhetővé és láthatóvá válik.

Állandó, váltakozó élénkségű gyalogsági és tüzérségi tűzben álló zászlóaljamat az utóbbi feladathoz olyképp csoportosítottam és a délelőtt folyamán oly behatóan iskoláztam, hogy bármely percben rögtön erélyesen előretörhettem. Az egész időn át a 9. századnál (Klinda Jenő százados) tartózkodtam. Veszteségünk alig volt. Tüzérségünk délután 3^h 30'-ig egyelőre a szemben levő orosz gyalogságot tartotta tűz alatt, láthatólag jó eredménnyel. Mi az ellenséget tűzünkkel lekötöttük s figyelmét egészen magunkra vontuk.

Jó magam és oldalamon Klinda százados, de az egész zászlóalj is már a délelőtti óráktól kezdve a legnagyobb lelki feszültségben, szinte sóvárogva és lázas türelmetlenséggel vártuk a megkerülő csoportnak a tőlünk délkeletre eső erdőszél felől való harcbalépését.

Végre aztán, délután 3^h 30' tájban tisztán észrevehettük egész környékbeli tüzérségi tűzünknek hirtelen felfokozódását és az erdőszegély felől egyúttal heves géppuskás- és gyalogsági tüzelés is hallatszott, az utóbbi tüzet

rövid ideig „össztűz” formájában adták le, ami fölött nem kevéssé csodálkoztunk, minthogy ezt a tüzelésinemet mi már régóta nem alkalmaztuk többé.

Molnár D. tbk. megkerülő csoportjának ez az *ellenség hátába* belökö hatalmas, a megfigyelőre rendkívül mélyhatású tűzrajtaütés alig tartott néhány percig, ami elegendő volt arra, hogy az erős állásaiban teljesen és láthatólag meglepett egész ellenséges gyalogság minden ellenállást rögtönösen feladva, a Golców irányában való pánikszerű megfutamodásra kényszerüljön. Megkerülő csoportunk, sűrű vonalakkal késedelem nélkül, már néhány perccel a tűzrajtaütés után az erdőszélről támadásra tört előre — a „Rajtá” -zást is hallottuk —, iránnyal féljebb (északkeletre) a Golców 756 m. p. felé és a mi megfigyelésünk szerint minden ellenséges ellenhatás nélkül gyorsan és feltartóztathatlanul nyomult elő.

Mi, az egész III. zászlóalj a tűzrajtaütés megindultakor ott fent álltunk a lövészárkok mellvédjén: a fedezést több senki sem tartotta szükségesnek. Ennek a ritka nagyszerűségű és lélekemelő fegyverténynek összes szemtanúi hangos, általános örömrivalgásba törtek ki, a tisztek és a legénység ujjongtak, mert mindenkinek az volt az érzése, hogy az ellenséget csúf katasztrófa érte és az orosz itt szemünk láttára megsemmisítő, sok ideig jövőtellen vereséget szenvedett.

Ebben a leírhatlan, diadalmas lelkihangulatban és győzniakarástól sarkaltatva, ugrásra kész zászlóaljjal azonnal, kevéssel délután 3^h 30' után a Golców felé támadásra törtem előre. Három század tűzvonalban, egy század zászlóalj tartalék a közép mögött; én a 9. irányszázadnál. Csak egész rövid időre jutottunk hatástalan ellenséges tűzérési tűzbe, azután a Starawies II. körüli teljes fedezést nyújtó mélységi katlanterületbe értünk le, ahonnan már sötétben értük el az 515 m. p.-tól északkeletnek vezető taligautat.

A 77. dandár körletébe beérkezve, zászlóaljam Molnár D. tbk. parancsnoksága alá lépett; csapataival és balra a 10. ezreddel az összeköttetést helyreállítottam, zászlóaljam pedig az ellenségtől nem zavartatva, harcserű biztosítás mellett éjj élezésre tért.

Szerény nézetem szerint a 77. dandár XII. 11.-iki tűzrajtaütése és hátbatámadása egyike volt a legemlékezetesebb, valamint későbbi következményeiben leghasznosabb fegyvertényeknek, amellyel a mi dicső 39. honvédgyaloghadosztályunk dicsekedhetik.”

*

Végül kivonatossan itt közöljük *gróf Herberstein Herbert* tbk. II. alvédőcsoportparancsnoknak egyik hivatalos nyilatkozatát, amely arról tanús-

kodik, hogy XII. 11. délutáni Golców-vidéki győzelmünk kisugárzása a tábornok behorpasztott, de át nem tört alvédőcsoportját hadműveletileg felbecsülhetlen módon megsegítette és végül tehermentesítette:

„... A helyzet rendkívül válságos volt, mert az ellenség eleinte hevesen szorított bennünket és jóformán semmi tartalék sem állott többé rendelkezésemre. Ennek ellenére Bauer V. tbk.-nak sikerült már Limanova keleti szegélyén és a szomszédos Lysa Ga.-i magaslatokon állástfoglalnia, ahol most a további eseményeket bevártuk.

Az ellenség erőszakos utányomulása később érezhetően csökkent, minthogy — amint később megtudtam — a XII. 11. korahajnalban az ellenség oldala ellen bevett Molnár D. tbk. délutáni támadása is már érezhetővé kezdett válni.

A XII. 11. este nyugodtan telt el, az ellenség felhagyott támadásaival, miközben a 77. dandár nyomása folytán főerejével, fogolyvállomások szerint XII. 11. délután 11^h tájban megkezdte visszavonulását Kaniná-n át Neu Sandec felé.

Igazolom, hogy az én állásomba benyomult ellenség délnyugati oldalába a 77. dandár tényleg sikeresen támadott, amely támadás rendkívül súlyos helyzetbe és nagy veszélybe jutott csoportomat kedvező módon támogatta és ezáltal lehetővé vált, hogy a *döntést* jobbszárnyunkon vitathatlanul kivívhaszuk, aminthogy ki is vívtuk.”

*

Molnár D. tbk. a Golców-vidéki XII. 11.-iki esti órákról így emlékezik meg:

„Miközben a csapatok a teljes sötétségben maradékerejükkel még arra igyekeztek, hogy a támadást a Golców felé a nehéz terep ellenére lehetőleg előrevigyék, a 39. hadosztályparancsnokságtól estefelé *parancs* érkezett:

„.....A Golców magaslatra irányuló támadás folytatandó és a magaslatot még a XII. 11.—12. hajló éjjel birtokba kell venni.

A támadás előhaladását gyakori helyzetjelentések útján a hadosztályparancsnoksággal és a tüzérdandárparancsnoksággal is közölni kell.

39. honvédgyaloghadosztályparancsnokság, op. Nr. 128/XII. 11/

Ezt az Intézkedést *nem* továbbítottuk, mert a 77. *dandárbeli csapatok* a mi érzésünk szerint mai teljesítőkéességüknek már végső határához érkeztek és ennekfolytán mulhatlanul pihenésre szorultak. De viszont az előremozgást sem szüntettük be, hanem bevártuk, míg előlről nem jelentették, hogy — általában *délután 9^h tájban* — fokozatosan az egész támadócsoport meg-

állt (11.c. vázlat), a csapat igyekszik magát beásni és ütközetelőrsőket állít ki. Mindenfelől jelentették, hogy a csapatok kimerültek.

Az „összekötő magaslatát” mentén előnyomult Jankovich F. alezredes csoportnál az *előnyomulási terepviszonyok* — amint előre volt látható — jóval kedvezőbbeknek bizonyultak, mint a völgykatlanba lekerült Koós Gy. őrnagy, 6 századnyi csoportnál. Az utóbbi a Golców-tól délnyugatra, ott, ahol a vázlaton a és tűzvonaú „vízmosásra” bukkant, hogy azon, sötét éjnek idején, lehetetlenség volt átvergődni és eszerint a Koós őrnagy völgykatlanbeli csoportjának támadása itt, ezen az akadályon egyelőre teljesen megfeneklett.

Este 9^h körül a 77. dandárparancsnokság a *Hadfy I. altb. csoport-helyzete* felől, csak nagyjában, az alábbiak szerint nyert nem egészen megbízható tájékoztatást, míg a Smekal altb. csoportról csak annyit hallottunk, hogy az oroszok Mlynne táján szintén betörték az állásokba (területvesztesség, U.c. és II.d. vázlat):

az orosz 15. hadosztály kisebb részei — utóvédek? — Limanova délkeleti szegélye mentén dél óta és állítólag késődelután is még mindig harcban állottak Limanová-ra eltolt 16. ezredünkkel, valamint a Herberstein tbk. támogatására beérkezett 81. gyalogezreddel;

a *Herberstein megerősített 10. lovashadosztály* (3 lovasüteggel) súlyos veszteségek után Bauer V. tbk. parancsára Limanová-n át fokozatosan visszavonult és gyülekezőben van Zamiescie körül;

*Hadfy I. altb. csoportparancsnok*nak egész tartaléka Królewskie-nél:

a zászlóalj és a hadosztálylovasságnak 1 ½. és 2. százada.

A 10. gyalogezrednek az 546 m. p. körül arccal a Golców felé álló részeinél egész nap nem volt harc, ellenben az 1. és 8. század és később még a 4. század vett eredményesen részt az orosz üldözés megakasztásában, míg a rendkívül megtépázott III. zászlóalj a Limanova-i Mjr. táján a hadosztály-tartalékbeli zászlóaljával együtt: a 78. dandár tartaléka.

A 77. dandárhoz nyomban a tüzrajtaütés után odacsatlakozott *Dingha S. őrnagy* zászlóalja és a 10. honvédgyalozereg nyugati szárnya között kb. 2 km.-nyi fedetlen hézag tátong, amelyben a 3. honvédgágyúezrednek alig van valami kis gyalogsági fedezete, mimellett a 16. ezred volt védőállás területén az ezred elvonulása után *Loidin* tüzérezredes, a 3. honvédgágyúezred parancsnoka vette át a parancsnokságot, akinek délután 2^h körüli megsebesülése után Ehrlich J. őrnagy jött a helyébe.

A Pielsticker lovascsoportnál a helyzet nem változott.

A Golców felé győzelmesen előretört 77. dandár 9^h délutáni helyzetét fentebb ecseteltük (11.c. vázlat). Győzelmi érzésünk azonban ezidőtájt korántsem volt teljes és tökéletes: *a Golców még ellenséges kézen van!* A támadást legkésőbb holnap virradatkor természetesen folytatni fogjuk, amire nézve szemmel láthatóan kedvező helyzetben vagyunk, mert a „legalább 4 zászlóalj”-nak jelzett ellenséges csoportot a 78. dandárral karöltve lényegileg *három oldalról veszedelmesen máris körülkerítettük* éspedig:

északról a 10. honvédszázados (I. és II. zászlóalj), amelynek kiváló támadóképességéhez nem férhet kétség és amely csak 1 ½ km-re esik a Golców-tói és már helyzeti energiájánál fogva is a legkomolyabb fenyegetést jelenti a Golców-i ellenség számára;

nyugatról a Dingha S. őrnagy zászlóalj és a 39- tüzérdandár és végül:

délről a legkiválóbb támadószelemtől áthatott, győzelemittas 77. dandár, amely eddigi sikereit *minden veszteség nélkül* érte el, de most, XII. 11. este pihenésre szorul.

A már XII. 11. este három oldalról szorosan körülfogott, de azért makacsul helytálló Golców-i ellenséges csoport részéről a harc XII. 12.-i folytatása csak fölöttébb kedvezőtlen viszonyok között lesz megkockáztatható, aminél — erőteljes orosz védelmet feltételezve — elsősorban arra is számítanunk kell, hogy az ellenség a Golców-ról az „összekötőhát” mentén Jezowa Woda felé intézi főellentámadását, amelynek kivédésénél a Starawies H.-i völgykatlanba letévedt Koós Gy. őrnagy csoportnak aligha lenne sok beleszólnivalója és a magaslatláton fent maradt 8 századnyi Jankovich alezredes csoportnak egy tülerős orosz ellentámadás súlyával javarészt a maga emberiségéből kellene megbirkóznia.

A 77. dandárnak a ^ századon és a y₂ huszárszázadon kívül: délután 3^h 30' óta más tartaléka nincs. A Roztoka-irányt felderítettük ugyan, de nem volt megállapítható, hogy dél felől nem-e jönnek előre friss orosz csapatok (orosz XXIV. hadtest?).

Mindezek az adatközlések és megfontolások „valamint a többirányú bizonytalanság a dandárparancsnokságnál azt a meggyőződést érlelte meg bennünk, hogy a hadosztály zömétől a nehéz terep folytán órányi távolságokra elszakítottan, mi a hadosztálytüzérségtől eltekintve más rögtönös támogatásra biztosan aligha számíthatunk s így amikor XII. 11. éjfél felé a Jezowa Woda és az Ostra Ga. között szabad táborban fent a magaslatláton lepihentünk, az volt az érzésünk, hogy a győzelmes dandárral szinte a levegőben lógva állunk ott a Golców déli lábánál, ami azonban korántsem

azt jelenti, mintha mi is nem a legnagyobb bizakodással és elpusztíthatlan jókedvvel néztünk volna a másnapi döntő események elébe.”

Molnár D. tbk. folytatólagos közlése:

„A Kamienica felé felderítésre előreküldött hadosztálylovasságbeli *Kremsner Fr.* százados XII. 11. a délután folyamán végre helyreállította a a *Weiss* ezredessel eddig hiába szorgalmazott összeköttetést, akit különítményével a 3. hadseregparancsnokság még XII. 4. küldött volt előre a Poprád völgyén át a Dunajec völgyébe, ahol azt az orosz 2. lovashadosztály XII. 9—e körül Zabrzez-nél (10. 0. vázlat) dél felé szorította el.

Kremsner Fr. százados alább szószerint közölt jelentését — amelyet felderítő szolgálatának befejezte után *Królewski*ern állított össze és a hadosztályparancsnokságnak szóbelileg adott elő — *Schönnner O.* százados kerékpároszászlóalj parancsnoknak e nap délután *Jazowsko*-ról a VI. hadtestparancsnoksághoz küldött, általában egybehangzó távirati jelentése előzte meg.

Kremsner jelentése (10. 0. vázlat) a XII. 11.—12. éjfélfelé jutott el hozzám és így szólt:

„A 39. honvédhadosztályparancsnokságnak, szóbelileg, *Królewskie*, 1914. XII. 11., délután 8^h 30'.

A Lengyel légió helyzete változatlan: kb. 800 gyalogos légionista *Kamienica*-n, készségi állásban. Egy ágyússzakasz a közelben állásban.

3^h 15' délután a *Weiss* különítmény 5 lovasszázada, 2 század légionista és egy kerékpároszászlóalj (*Schönnner O.*) *Lackó* felé támadásra tört előre. A szemben állott csupa szürke lovas, fehér fővegű, megvert kozákezred *Lackó*-ról *Maszkowice*-n át *Jazowsko* felé vonult vissza.

A *Berndt* tbk. ½ 4. lovashadosztály (3. hadsereg) *Barcice*-től délre harcban áll.

Weiss ezredes közlése szerint a *Boroewic* hadsereg (*Szurmay* seregcsoport) az *Alt Sandec*-től délkeletre eső magaslatokon harcban áll. *Weiss* a a helyzetet nem ismeri pontosan, miután összeköttetése megszakadt.

Az ezredes XII. 12.-re azt tervezi, hogy a *Dunajec* völgyében lehetőleg messze *Alt Sandec* felé tör előre. A *Weiss* különítmény egy 3 lovasszázadnyi csoportja *Jastrzebie* körül, *Lukowica*—*Swidnik* felé derít fel.

Henriquez H. főhadnagy a *Weiss* ezredessel leendő összeköttetésre *Lackó*-n marad.

Kremsner Fr. s. k. százados.'

Ez a jelentés egyfelől a 77. dandárt a *Roztoka*-i eddig fenyegető irány felől most már megnyugtatja, másfelől arra mutat rá, mily ingatlan alapon állott még XII. 11. délután is a 4. hadseregnek a 3. hadsereggel

(Szurmay seregcsoporttal) való összeköttetése, amely utóbbiról már tudjuk, hogy ½38. hadosztályának támadása XII. 10. dél óta, XII. 12. délig húzódóan Nawajová-nál megakadt.

A Kremsner Fr. százados jelentésében foglalt rövid harcleírás, egybevetve Schönner O. százados távirati jelentésével: az Arz főcsoportot XII. 11. késő délután végre a Neu San dec felé visszavonuló orosz 2. lovashadosztály tekintetében is megnyugtatta.”

*

Gróf Herberstein tábornoknak az imént közölt nyilatkozatán kívül, *Molnár D. tábornok vezetői működéséről Hadfy I. és Arz Artúr* akkori altábornagyok újabban, szintén *hivatalosan*, az alábbiak szerint nyilatkoztak, aminek a közlése elől a történelmi teljesség okából minden szerénységünk mellett sem zárkozhatunk el:

Hadfy I. gytbk. 1930., I. 16., kivonatossan:

„A megtámadott orosz szárny rajtaütésszerű hátbatámadása döntötte el a nap sorsát. Az oroszok meglepetve, visszavonultak állásaikból és hamarosan menekülésszerűen mentek vissza, miközben a tábornok támadása által közvetlenül nem veszélyeztetett csapatokat is magukkal rántották.

Ez a Limanova-i győzelmet jelentette, amelyet Molnár D. tbk. erőszakolt ki. E győzelem nélkül az orosz invázió 1914./15. telén elkerülhetlen lett volna.”

Báró *Arz Artúr* vezérezredes 1930., I. 20., szószerint:

„A Limanova—Lapanów körüli harcokról ‚Zur Geschichte des grossen Krieges‘ című könyvemben részletesen megmondtam a véleményemet. Nem lehet kétséges, hogy az általam az ellenség oldala és háta ellen elindított lökem készítette az oroszokat visszavonulásra és idézte elő a Limanova-i csata győzelmes döntését. A 39. honvédgyaloghadosztály akkori altb. parancsnoka, Hadfy I. jelenleg gytbk. részéről a lökemre rendelt 77. honvédgyalogdandár parancsnokának, Molnár D. tbk.-nak elismerésre méltó ténykedéséről tett kijelentésekkel teljesen egyetértek és elismerem, hogy a tbk. céltudatosan, nagy ügyességgel és körültekintéssel vezetett, erélyesen cselekedett és az összes nehézségeket le tudta győzni, úgy, hogy a döntőlökem még idejekorán érvényesült.

Ezen magatartása elismeréséül a tbk. urat mindjárt a csata után magasabb kitüntetésre hoztam javaslatba; a vezetés minden bizonnyal magas elismerést érdemelt.

Bécs, 1930. I. 20.

Arz s. k.
vezérezredes.”

A közfelfogás szerint a XII. 11.-iki *Limanova-i döntést* javarészt az észrevétlen megkerüléssel előnyomult 77. dandárnak Golców-i hátbatámadása vívta ki. Ez a megállapítás kiegészítésre szorul.

Akadhat, aki azt a fogas kérdést veti fel: személy szerint tulajdonképpen *ki* is az, akit a döntés dicsősége, babéra-borostyánja megillet?

Joffre a „Marne-i csoda” után erre a kérdésre imígyen válaszolt: „Hogy a csatát ki nyerte meg, azt nem tudom, de ha a Marne-nál vereséget szenvedtünk volna, akkor már biztosan tudnám, hogy ki vesztette el.”

Mi Limanová-t illetően nem térünk ki a határozott, egyenes válasz elől:

Nézetünk szerint a 77. dandárnak *Koós Gy. őrnagy csoportja* tűzrajtaütésével kezdődött *hátbatámadása*, továbbá a *Dingha zászlóaljnak* egyidejű lendületes *átkaroló előtörése* és végül, de nem utolsósul a 39. *hadosztálytüzérségnek* ugyancsak egyidejű meglepetésszerűen összefogott, leghevesebb *átkaroló tüze* — ennek az itt számbajövő *három erőtevézőnek egymást támogató és kiegészítő egyidejű kirobbanása* futamította meg az orosz 15. hadosztálynak Starawies II.-i nyugati szárnyát.

A csata alapeszméjét már XII. 8. *Arz* altb. főcsoportparancsnok szögezte le. A fenti harccselekményeket *Hadfy I.* altb. csoportparancsnokunk XII. 10. kelt „Támadási intézkedés”-e tervezte és alapozta meg és a szükség mérvéhez képest a csata alatt folytatólag ő szabályozta azokat: a háború kezdete óta maga nevelte csapaterőinek gépezetét ő indította meg és tartotta mindvégig zavartalan üzemben és alvezéreit-katonáit a benne megtestesült izzó magyar katonaszellem és vezéri rátermettségének tudata-érzete hevítette átütő lendületre.

Az *első* elhatározó lépést a döntés felé a Koós őrnagy támadócsoport *öntevékenyen* tette meg, ami elévülhetlen érdemül szolgál. Azonban személy szerint éppenséggel ő sem lehet az, „aki a csatát megnyerte”, mert hiszen a maga 6 századával az uralgó Golców helyett a pillanatnyilag harcászati jelentőség nélkül való Starawies II.-i völgykatlanba, *le a lyukba* a legveszélyeztetettebben végrehajtott támadását egyáltalán csak a 8 századnyi Jankovich F. alezredes magaslati csoportnak egyenest a Golców magaslatra törekvő előnyomulása, továbbá a *Dingha zászlóaljnak*, valamint végül hadosztálytüzérségünknek *egyidejű* heves *átkaroló támadása*, illetőleg *tűzzel való hatalmas megrohanása teszi lehetővé*. A völgykatlanba való támadás egyáltalán csak így kaphatott erőre és az Ostra Ga.-ról le a mélységbe végrehajtott leereszkedés egy Golców-i orosz ellentámadás közelfekvő veszélye ellen csakis ily módon mentesülhetett.

Sem az egyik, sem a másik, sem a harmadik alcsoport nem lehet arra jogosítva, hogy a döntés dicsőségét a maga számára mintegy kisajátítsa, mert a dicsőség a vállalva együtt harcolt *alcsoportok összességét* és végeredményben igazságosan azt illeti meg, aki az *egész erőnek egységes csatateri vezetését* az első pillanattól kezdve mindvégig a kezében tartotta: aki *vezérünk* volt a csataterén.

Japánországban, ha valaki valamely irányban kiválóan kitett is magáért, a közfelfogás szerint azért „voltaképpen mindent a *Mikádó* tündöklő érényeire kell visszavezetni!”

A mi véderőnkben emberemlékezet óta hasonló felfogás uralkodik és így a *Limanova-i győzelem dicsőségét* is a csatateri vezéren, *Hadfy I.* altb.-on és „a győzelem apjá”-n, *Arz A.* altb.-on keresztül: *Conrad hadvezéri lángelméjére kell visszavezetnünk*, a hadvezér XI. 26.-iki emlékezetes elhatározására.

A NEGYEDIK — S EGYBEN UTOLSÓ — CSATANAP MÉRLEGE.

(11.a., 11.b., 11.c. és 11.d. vázlat, szövegestől.)

Általános helyzet.

Az egymással szembeállítandó *XII. 10. és 11. esti helyzet* felől nagyjában és értelemszerűen a harmadik csatanapleírás 3. alatti közleménye, valamint utolsó csatanapunk 1. alatti helyzetismertetése tájékoztat bennünket. A helyzetrészletek tekintetében a lefolyt 24 óra alatt a szembeállítás során a következő lényegbeli *változások* állapíthatók meg:

Egyfelől a „Téli nagycsata” sorsa *XII. 10. este* semmikép sem volt biztató, sőt annak sikeres kimenetele a nap folyamán mindinkább kétségessé vált és a szövetségesek Galícia—Oroszlengyelországi óriási méretű hadműveletei — különösen a Lapanów-i vereség következtében — válságosra fordultak, a Lapanów-i utolsó és a Limanova-i harmadik csatanap estéje pedig, amint tudjuk, már-már olyképp festett, mintha a küszöbön álló másnapi döntésnél egész bizonyosan Conrad-nak kellene a rövidebbet húznia és a látszat szerint *Ivanow* kerekedik felül a két hadvezér párviadalában.

Másfelől, mindezzel szemben Conrad főha dere jenek, a 3. és 4. hadseregeknek helyzete *XII. 11. estig* lényegesen kedvezőbbre fordult, az előtte való napi rendkívüli feszültség érezhetően megennyhült és Dobrá-n, Wadowicé-n, valamint Teschen-ben most már nyugodtabban, bizakodóbban ítélték meg a tegnapi még kétségbeejtőnek látszott helyzetet és most már csak

a ma is még mindig akadozó *Hindenburg* offenzíva okozott gondot a szerencsésebb kezű vezértársnak.

A *XII. 11. estig* kétségtelenül bekövetkezett *kedvező fordulat* az alábbi tényezőkre és eredményekre vezetendő vissza:

A *4. hadseregnek* Bochniá-ra néző frontja — benne a *Roth altb. seregcsoportnak von Besser altb. főcsoportja* is — a hadseregarancs nokság *XII. 10.-iki* harcintézkedése következtében minden támadástól eltiltatva, másnap a védelemre szorítkozik, minél ezt a frontot a *XII. 10. este* még győzedelmes *orosz 3. hadsereg* részéről *XII. 11. döntésre* törekvő támadás többé általában nem éri, csupán a *német 47. hadosztály* Bytomsko-i keleti szárnyát, a *XII. 11. erősen ostromolt Arz altb. főcsoport* északi szomszédját támadják, minekfolytán *Roth-, Ljubicic- és Kritek-néi XII. 11.—14.-ig* bezárólag tartó teljes négy napi, tétlenségszámba menő „*hadműveleti szünet*” áll be, míg ezalatt, amint később kimutatjuk, az *Arz altb. front* a *XII. 11. délután* II^h visszavert *orosz 15. hadosztályt* Kaniná-n át végül *Zakliczyn* felé üldözi;

a megsemmisült vitéz *3. hadosztálynál* keletkezett veszedelmes hézagot a még *XII. 10. este* odaérkezett *magyar 15. hadosztály* tölti ki, amely — a helyzetet jellemzően — itt sem *XII. 11.*, sem később már egyáltalán nem kerül többé harcba;

az *Arz altb. főcsoport* Limanova-i és Mlynne-i csoportja, csupán helyi jelentőségű csekélyebb területveszteség mellett, később következő részletleírás szerint szerencsésen megakadályozza az *orosz VIII. hadtestbeli 14- és 15. hadosztálynak* a két helység felé erőszakolt áttörési kísérleteit: *Brussilownak* itt ma sincs szerencséje, sőt valósággal balszerencse üldözi, amennyiben a *Gorlice felől várva-várt orosz XXIV. hadtestnek* Neu-Sandec-en át a *Limanova-i csataterre* irányuló óriási horderejű előnyomulása *Gorlice—Grybów* körül éppen *XII. 11. végkép* megakad és ezzel az *orosz VIII. hadtest Arz-cal* szemben magára maradva, az *orosz 8. hadsereget* az átgázolhatlan *Dunajec* veszedelmes módon kétfelé szakítja;

a *XI. 23.-án* Homonná-ig előretört és *Szurmay és Krautwald* által onnét *XI. 28. virtuosan* kivert *orosz XXIV. hadtest, Ivanow* nagyszabású támadóhadműveletiterve értelmében (lásd a 6. vázlatot és szövegét) *Krosno—Jaslo—Gorlice-n* át előjövethen van *Neu-Sandec—Limanova* felé, de ebben a veszedelmes oldalmenetben *Kralicek altb. IX. hadteste*, valamint a *Szurmay seregcsoportbeli Kornhaber* hadosztály mindhármójuk dicsőségére a *Gorlice—Grybów* területen akként állítják meg, még *XII. 11.én*, hogy az *orosz XXIV. további* előnyomulása *Neu-Sandec-re* végkép lehetetlenné válik és *Brussilow*

a XII. 11.-iki Limanova-i csatában nem két, hanem *csupán egy hadtesttel* támadhat a 4. hadseregnek keleti oldalára, az Arz főcsoport ellen, aminek rendkívüli hadműveleti jelentősége akkor válik szembeötlővé, ha elgondoljuk, micsoda talán kivédhetlen veszedelem szakadt volna reánk, ha XII. 11. délután vagy estefelé egy friss orosz hadtest avatkozik bele csatánkba;

a Szurmay seregcsoport másik két hadosztályának, a y_238 ., valamint később a *stájer 6. hadosztálynak* Neu-Sandec-re törekvő előnyomulása még XI. 10. délbén Nawajowa—Frycowa táján Brussilow erős elzárócsapataival szemben olyképp akad el, hogy a $\frac{1}{2}38$. hadosztály másnap, a Limanova-i főcsatanapon, a fenti területen egésznap állóharcra kényszerül és csak XII. 12. déltájban válik számára lehetővé (12.c. vázlat), hogy az önként visszavonuló orosz csoportot üldözőbe véve, Neu-Sandec-re előnyomuljon, amely időpontban, az üldözés első napján, a 39. honvédgyaloghadosztály az orosz 15. hadosztályt hevesen üldözve, már Wisokie-ig jutott előre.

Mellesleg megjegyezve, teljesen helytelen tehát az az eléggé elterjedt felfogás, amely azt állítja, hogy a $\frac{1}{2} 38$. hadosztály XII. 12.-iki előjövetele tette egyáltalán lehetővé a Hadfy altb. csoportnak a Neu-Sandec irányban való előnyomulását, holott lényegileg éppen fordítva áll a dolog, amit a történelmi igazság érdekében lehetetlen elhallgatnunk.

A XII. 11.-én estig beállott kedvező fordulat továbbá nem kis mérvben *3. hadseregünknek* e napon végre érezhetővé vált előnyomulására vezetendő vissza, amely Conrad XII. 5.-iki lángezü elgondolásának megfelelően, a most keletről nyugat felé a Dunajec vonalra törekvő Brussilow 8. hadseregnek a Szan-ra irányuló három főösszeköttetési útvonalára merőlegesen előhaladva, ennek a hadseregnek hátát és oldalát fenyegeti, aminél a legdélibb, azaz 1. összeköttetési vonalat a IX. hadtest és a Szurmay seregcsoportbeli Kornhaber hadosztály Gorlice—Grybów körül tudvalevőleg *már XII. 11.-én*, a Limanova-i csatadöntés napján kezükbe veszik, amikor, majdnem egyidejűleg a 3. hadsereg keleti szárnyán előhaladó *József főherceg* ltbk. vezényelte *VII. hadtest* 17. hadosztálya 5^h délután tájban a *Dukla-szoros*ot foglalja el és ezzel a 3. hadseregnek az eddiginél lendületesebb előnyomulását indítja meg.

Végül, de nem utolsósul és harcászatiilag bizonyára különös súllyal az *Arz altb. főcsoport* XII. 11.-i Golców—Limanova—Mlynne-i harceseményei idézték elő az estig beállott örvendetes fordulatot, amennyiben — és pillanatnyilag ez volt a fődolog — a Hadfy és Smekal csoportok a XII. 11. döntésre törekvő orosz VIII. hadtest áttörését megakadályozzák, sőt az előbbi csoportnak 77. dandárja az orosz 15. hadosztály Golców környéki nyugati

szármáyát teljes sikerrel meglepően hátbatámadva, azt menekülésszerű megfutamodásra kényszeríti. Ami átmeneti sikert az Arz-fronton az orosz VIII. hadtestnek óriási veszteségek árán XII. 11. elérnie sikerült: csak helyisikernek minősül, kisterjedelmű betörésnek Limanová-nál és Mlynne-nél, amiket csapataink idejekorán és maradandó hatással XII. 11. estig mindenütt szerencsésen kivédnek és elretheszelnek.

*

A *Dukla-szorosnak* XII. 11.-én délután történt elfoglalása (József főherceg ltbk.); az *orosz XXIV. hadtestnek* Gorlice—Grybów területén ugyan e napon délután történt megállítása (Kralicek és Kornhaber) s végül ugyancsak XII. 11. az Arz altb. főcsoportbeli Hadfy I. altb. csoport *Limanova—Golców-i* sikeres támadása: ezek a harcesemények mind a HFP. által szintén nyilvánosan is elismert tények, ámde azért a Höferjelentések egy szóval sem említik meg, hogy ezek a különösen kimagasló, derekas haditettek *magyar vezérek és csapatok* vezetőképességét, vitézségét és megbízhatóságát, valamint átütőerejű teljesítőképességét dicsérik.

A Hadfy I. altb. csoport.

A Limanova-i XII. 11.-iki *felsőbb vezetés* Hadfy I. altb., csatateri vezérünk erélyes kezében összpontosul, mert hiszen előljáró főcsoportparancsnokunk, Arz altb. a Raymann kombinált dandár csapatainak Limanová-nál és Mlynne körül történt bevetése után lényegileg most már csupán a két csoport számára kiutalt feladatok végrehajtásának köteles *ellenőrzésére* szorítkozva, Hadfy és Smekal altábornagyoknak a továbbiakra nézve teljesen szabadkezet enged.

Hadfy altb. négy harccsoportját — Daubner S. ezredesdandárnok, Herberstein és Molnár D. tábornokok és a hadosztálytüzérség — ezúttal is az eddigi harcoknál mindenkor kitűnően bevált, nyugodt, bár sokat s néha lehetetlent is követelő módon, állandóan ellenőrizve, de sohasem kicsinyeskedve hibátlan öszműködésre vezérli a mai f őharccél — a Golców — elérése jegyében. Lelkinyugalmát és higgadtságát a Jabloniec megparancsolt kiürítésének legválságosabb időpontjában egy percre sem veszi el s minden részletintézkedésével is fején találja a szeget. Türelmetlensége ellenére is bizakodva számít arra, hogy a 77. dandár idejekorán és kellő helyen lép harcba. Főlöszleges módon gyámkodó intézkedéseket nem ismer s mindezekon felül a *hadosztálytüzérség* harcvezetésére gyakorolt átható személyes legsikeresebb befolyásolásával a XII. 11.-iki csatában is példátadóan teljesíti vezetői kötelmeit.

A XII. 11.-én Limanova irányában nyomatékkal áttörésre törekvő orosz 15. hadosztály főtámadása a Cieniawa p. vonala és a mélységvonallhatár (418 m. p.—483 m. p.) között a csatavezetésben kiválóan jártas *Herberstein* tbk. I. védőszakasza, Bauer V. tbk. ellen a *Jabloniec magaslat*hát területén zajlik le. A védőrségek legendába illő hősi védekezését magyar katonáinknak emberileg különösen megható *rendkívüli áldozatkészsége* koronázza meg: mindenki tudja, hogy a többszörösen túlerejű oroszot a Jabloniec-iek gyenge ereje képtelen legyőzni és vitézeink az áradattal szemben mégis az utolsó percig sziklafalként dacosan helytállanak.

Az orosz 15. hadosztály tömegei déltájban itt is, ott is „betörték” ugyan állásunkba, de minden túlerejük megfeszítésével sem voltak arra képesek, hogy Herberstein frontját „áttörjék”, éppoly kevéssé, amint ez az orosz 14. hadosztálynak sem sikerült Smekal altb.-nál, Mlynne körül.

A két csoport a déli órákban végül is kisebb, helyi jelentőségűnek bizonyult területvesztéssel szembesült ugyan (U.c. és II.d. vázlat), de az Arz altb. küldte friss csapatok (81. ezred stb.) bevetésével az orosz támadást az egész vonalon mégis végkép megállították: az orosz VIII. hadtestnek XII. 11.-i döntésre törekvő hatalmas tömegtámadásai úgy Limanovánál, mint Mlynne körül végérvényesen megfeneklettek. Brussilow-nak ez az orosz VIII. hadteste e napon Limanovánál vereséget szenved, másik hadtestét pedig, az orosz XXIV.-et Szurmay-ék Grybów körül lefogják és később észak felé, Biec-re szorítják el.

Miközben Herberstein tbk. védőterületén, a mélységvonallhatártól keletre, fel a Lysa Ga.-ig, hajnali 5^h 30'-tól kezdve koradélutánig szünet nélkül a leghevesebb, ide-odahullámzó közelharc tombol, eközben:

Daubner S. ezredesdandárnok I. alvédőcsoportja a Támadási intézkedés értelmében egyelőre a védelemre szorítkozva, védőállását tartja, amelyet azonban egyáltalán nem ér ellenséges támadás. Így aztán a Golców—Lesniówka—546 m. p. magaslati területen délután 3^h 30'-ig (a 77. dandár tüzrajtaütéseig) gyenge gyalogsági, valamint időnkénti kölcsönös tüzérségi tüztől eltekintve, nagyban-egészben eseménytelen lekötőharc folyik csupán.

Á Jabloniec-ről déltájban érkezett riasztó hírre Daubner S. ezredes a 16. ezred ½ 1. és II. zászlóalját Limanová-n át a Jabloniec felé tolja el és most a Támadási intézkedés-ben eredetileg az egész 16. ezrednek szánt Golców-i támadófeladat a 3. honvédágyúezred fedezetére Lesniówkánál megmaradó Dingha S. őrnagyra (16. III.) száll át, ennekfolytán, az eredeti

Intézkedés-től eltérően, a Golców-ra a tervbe vett 7 zászlóalj helyett a körülmények kényszere alatt már csak 5 zászlóalj támad: a 77. dandár dél felől, Dingha S. őrnagy pedig nyugati irányból. A 16. ezrednek Limanová-n át történt eltolatása következtében a 641 m. p. körül keletkezett kb. 2 km.-nyi hézag merész kockázatát csapatvezetésünk készséggel vállalta.

Daubner S. ezredesnek e napon fölöttébb izgalmas szerepköre jutott: az orosz 15. hadosztály betörései ellenére alvédőcsoportjávai tappodtat sem tágít helyéből, hanem a most déltől fogva alája tartozó 4 zászlóaljját (☛ és ☛) a 11.c. vázlatból kivethető célszerű módon teljes sikerrel az orosz betörés *elreteszelésére*, valamint a csak tapogatódzva előretört üldözés megakasztására alkalmazza. Utóbbiban a 77. dandár Golców-i meglepetésszerű hábtámadásának természetesen szintén jelentős közvetett hatása van.

Daubner S. ezredesnek az egész napon át a legéberebb körültretekintést és erélyes, gyors elhatározásokat követelő csapatvezetésének nem kis része van abban, hogy a Jabloniec-i védőrség megparancsolt fokozatos visszavonulásával bekövetkezett súlyos válság már XII. 11. este 7^h tájban biztos nyugvóponttra juthatott.

*

A 77. dandár telj es sikerű hábtámadása az orosz 15. hadosztály nyugati szárnya ellen.

A Pillepic ezredes támadócsoportparancsnok és aláarendelt Koós Gy. őrnagy zászlóalj parancsnoka között az Ostra Ga.-n XII. 11. déltájban keletkezett, sajnálnivaló kontroverzia behatóbb taglalásába már az egyik fél elhunytja miatt sem bocsájtkozhatunk. Nem hisszük különben, hogy az egész esetnek, különösen katonai ifjúságunk előtt való tárgyalása erkölcsi haszonnal járhatna.

Most mindenekelőtt az utolsó csatanapleírás A) pontjának végére utalunk.

Koós Gy. őrnagy délelőtt 11^h—kb. délután 1^h-ig, tehát teljes két órán át tanulmányozhatta az Ostra Ga.-ról nézve eléje táruló, háttal a Jezowa Woda—Ostra Ga. féle mutató *Golców—Starawies II.* magaslathátvonalat, aminél mindent megelőzően az a szembeötlő jelenség kellett, hogy figyelmét megragadja, amelyszerint az ellenségmegszállta állás két, egymástól merőben elütő különlegességű és jellegű felerészre tagozódik, még pedig:

egyfelől a tömörszerűen magabazárt, a környéket hatalmasan, kulcspontszerűen uraló 756 m. p. *Golców* magaslattetőre,

másfelől a Golców-nál hirtelenül kb. 240 méterrel alacsonyabbá váló, nyugati nyúlványát képező *Starawies* /7.-nek vízfolyások által széttagolt, katlan- vagy medence jellegű mélységi területre.

A $2\frac{3}{4}$ zászlóaljnyi erővel rendelkező csapatvezető, ha az esélyeket *higgadtan mérlegeli, aligha törekedhetik arra, hogy az egész Golców — Starawies II. ellenséges állást birtokba vegye*, hanem okos módon megelégszik a *döntést ígérő* legfontosabb állásrész — itt kétségtelenül a Golców — elfoglalásával, mert átérzi, hogy a Starawies II. katlanterület elérése nem jelentheti a Golców birtokbavételét is, ami pedig a Hadfy csoportnak XII. 11.-re rendelt főbb feladata.

A Golców-ra — józan harcászati érzékkel és az Intézkedés szerint — a „*magaslatháton maradva*” Jezowa Wodá-n át kell előnyomulni.

Koós Gy. őrnagy a reális, mesterkéletlen, a szöveget fején találó vezetés ellen súlyosan és veszedelmessé válhatóan vétkezett, amikor 6 századával parancs ellenére le a lyukba, a Starawies H.-re támadott, annál inkább, mert a Golców-i előnyomulás kevesebb fáradtsággal járóan az Ostra Ga.—Jezowa Woda—Golców összekötőháton történhetik, míg az Ostra Ga.-ról a Starawies II. katlanba való leereszkedésnek, a kereken 400 méternyi magasságkülönbséget leküzdése mellett a rendkívülien meredek, sikos hegylejtőn szinte csúszva-kapaszkodva kell történnie. A Koós Gy. *őrnagy* támadócsoport 6 százada a 2 km.-nyi keserves leereszkedést, óránként 1 km.-t haladva, teljes 2 óra alatt hajtja csak végre. Ennél sokkal rövidebb idő alatt, kevesebb fáradtsággal és a megkívánt *döntő irányban* az összekötőháton előnyomulva, a támadócsoport a Golców déli lábához kényelmesen, hamarabb és kipurítottan odaérhetett volna.

Koós Gy. őrnagy XII. 11.-iki Starawies II.-i rajtaütése, nem kis fokban más tényezők közre játsása folytán kiválóan eredményes fegyvertényre fejlődött, amik közül elsősorban Dingha S. 16.-os őrnagy egyidejű átkaroló-támadása, valamint a 8 ütegnyi hadosztálytüzérségnek rögtönös összefogott-tűz támogató közbelépése említendő meg, nem is szólva a Jankovich F. alvezetésnek az összekötőháton át egyenest a Golców-ra előnyomuló magaslati csoportjáról (^ és ψ zászlóalj), amely ha nincs idejében a helyén, akkor a Starawies II.-i csoport, ellenséges támadás esetén, odalent a lyukban ugyan-csak siralmas helyzetbe juthatott volna.

*

Az orosz 15. hadosztály *Golców-i* főtámpontját, XII. 11. este 9^h-kor (11.c. vázlat) három irányból szerencsésen bekerítettük és a kellően elő-

készített hadosztálytüzérség gyilkos tüzének állítottuk oda szűkre összehúzott célterületül: dél felől áll a 77. dandár, nyugat felől a Dingha S. zászlóalj, valamint körülötte tüzérségünk és végül Daubner S. ezredesnek az 546 m. p.-ról a Golców felé néző zászlóalja s talán hozzávehetjük még a dandártartalékot is (és zászlóalj).

Az oroszok minden eddigi visszavonulását bizonyos félreismeretlen előjelek előzték meg, nevezetesen elsősorban: az elhagyásra kerülő helységeket, lakóházakat stb. rendszerint kíméletlenül felgyújtották. Ezúttal mi a 77. dandárnál semmiféle előjelről nem tudtunk és idevonatkozó jelentést sem kaptunk sehonnan sem s így biztosra vettük, hogy a Golców birtokbavételét holnap, XII. 12. támadással kell kiverekednünk, kedvező kilátások mellett, mert a körülkerített „legalább 4 orosz zászlóalj” mostantól kezdve legfeljebb csakis a 606 m. p. K^a felé vehet egéruat, ha ugyan ezt az utolsó visszavonulási lehetőséget is Hadfy altb. az utolsó percben el nem zárhatja. Ilyenformán teljes tudatában voltunk annak a veszedelmesen válságos helyzetnek, amelybe az ellenség hátbátamadásunk következtében már XII. 11. este alig kivédhetően belesodródott s azért mélységesen fájlaltuk este 9^h felé, mikor a kimerült csapatok egybehangzóan jelentették, hogy okvetlenül pihenésre van szükségük, azzal a hozzáadással, hogy ezen a terepen *éjjel* még a legfrissebb csapattal sem lehetne támadni.

A Hadfy I. altb. csoport tüzérsége.

a) A megerősített 10. lovashadosztály hadosztálytüzérsége, az 5 ütegnyi *Kiss F. százados lovastüzércsoport*, XII. 7 este érkezett be Kanina felől Limanová-ra és XII. 8. déltől kezdve a csata befejeztéig állandóan harcban állt, azzal a feladattal, hogy a Herberstein alvédőcsoport ijesztően gyenge tűzerejű védőrségeit töletelhetőleg támogassa, amely rendeltetésének — amint ez krónikánkból igen sok helyen kiviláglik (9. huszárezred hadnaplója) — mindenkor a legkiválóbb módon megfelelt, ami nem utolsó sor* ban a lovastüzércsoport kitűnő parancsnoka vezetői tevékenységét is dicséri. A kombinált lovasütegtől eltekintve, a többi üteg mind magyar alakulat.

A lovastüzércsoport *XII. 11.-én* is megtartotta önállóságát, a 39. hadosztály tüzérdandárnokának nem rendelték alá, ami csak kárral járt és a XII. 8. óta létesült összhangot a lovastüzérség és Herberstein csapatai között megbolygatta volna, éppen a főcsatanapon, amikor az orosz gyalogsági tömegek támadta gyenge védőrségek a tüzérségi támogatásra a leginkább rászorultak és akik még így is keservesen megsínlelték a mostoha időjárás, amelynek következtében a kedvezőtlen látási viszonyok (köd) miatt a

tüzérségi tűz teljes erővel csak kb. délelőtt 9^h tájban indulhatott meg, holott a Jabloniec-re irányuló orosz tömegtámadások sorozata már hajnali 5^h 30' körül megkezdődött s így a váratlan első orosz betörés folyamán egy ideig géppuskáitól is megfosztott hősiességünknek az első két orosz betörést a maga erejéből, erősebb tűzérségi támogatás nélkül kellett kivédenie.

A lovastüzérség tüze XII. 11. általában délután 3^h-kor ért véget.

A *Kágerer százados lovasüteg* (í —) naplójából igen érdekes adatokat nyerünk. A másik négy *üteg* nagyjában hasonló viszonyok között harcolhatott. Kágerer szerint:

XII. 8. déltől kezdve 10. délutánig az *üteg* 1116 lövést (többnyire shrapnelt) adott le,

XII. 11. délelőtt 9^h—délután 3^h-ig pedig csak 138-at.

Ez Kágerer-nél a négy napi csatára vonatkoztatottan összesen 1254 lövést jelent.

Ezen az alapon a Kágerer-*üteg* — s vele megközelítőleg pontosan a többi *üteg* is — *naponta átlag 313 lövést* tüzelt el. Ez négy napra kerekén *6000 lövést* jelent az 5 *ütegnyi* lovasüzercsoportnál, valamivel többet, mint amennyiről eddig Kiss F. százados közlése szerint tudtunk (5000 lövés).

A lovasüzercsoportnak bőségesen volt lövészere és a fenti adatokból láthatóan igen kiadósan támogatta védőrségünket.

A valóságnak megfelelően, az átlagszámítást elhagyva, a Kágerer-*üteg*

XII. 8. leadott 220 lövést,

„ 10. „ 503 „

„ 11. pedig 138 „

Összesen tehát 1254 lövést a XII. 8.—11.-ig terjedő időben.

Ezzel megbízhatóan pontos tiszta képet nyertünk a honvédlovasüteg harctevékenységéről és ezzel, közvetve, az egész lovasüzercsoport négy napi tevékenységéről is.

Az első három csatanapon a Kiss F. lovasüzercsoport egymagában áll a túlerejű s részben nehéz orosz tűzérséggel szemben, mert hiszen a 39. hadosztály tűzérsége csak a XII. 10.—11.-re hajló éjjel vonulhat fel állásaiiba, ahonnét, mint tudjuk, XII. 11. a 3. honvédágúszerezd is támogatta tüzével Jabloniec-i védőrségünket.

A Kiss F. lovasüzercsoport — itt is kötelességszerűen hangosan hirdetjük — Limanova-i egész harcműködésével *hervadhatlan dicsőséget* biztosított úgy a maga, mint általában a magyar lovasüzérség számára!

b) A 39. honvédgyalghadosztály tüzérsége, 8 ágyúüteget erőben (48 ágyú), a végütegekkel csak a csata utolsó napján délelőtt 5^h körül érkezett be tüzelőállásaiba. (10.b. vázlat és szövege.) Az ütegcsoportok, Hadfy altb. szándékainak megfelelően a főcsatanap elérendő főcélját, a Golców magaslatot negyedkörívben átkarolóan körülfogva helyeződtek el, hogy a megkerülő 77. dandárnak az Ostra Ga.—Jezowa Woda hátról a Golców felé való hátbatámadását a kellő pillanatban a legnagyobb tüzerő kifejtésével az elképzelhető leghatásosabban támogassa, aminek előkészítését és megszervezését a legszebb eredménnyel a hadosztály parancsnoka személyesen szorgalmazta és irányította.

Az ütegeknek XII. 11. eleendő lövészerük volt és e napon, kivételesen, annyira nem takarékoskodtak vele, hogy estig egyik-másik ütegnek alig maradt belőle, annak jeléül, hogy a válságos harc helyzetet mindenütt átérték és a döntő siker tüzérségi követelményeinek készséggel tettek eleget.

A Jabloniec-i védőrségek támogatásában a 3. honvédgyűezred négy ütege Hadfy altb. intézkedésére a kora délutáni órákig kiadósan szintén résztvett, mert délután 3^h 30'-ig — a 77. dandár tüzrajtaütéséig — megtehetette. Ekkor azonban a hadosztálytüzérségnek mind a nyolc ütege szinte mohó szenvedéllyel tartósan a Golców-ra egyesítette tüzet és ezzel a 77. dandár hátbatámadását a legkiválóbb módon készítette elő és támogatta, de csak a 1/24^h—kb. 4^h délutánig terjedő rövid fél órán át, mert 4^h-kot már besötétedett, mire a Limanova-i csatátér magyar tüzérsége is fokozatosan elhallgatott.

A 39- honvédgyalghadosztály tüzérsége ezek szerint a Limanova-i csatában csak XII. 11, és pedig összesen csupán kb. délelőtt 9^h délután 4^h-ig, hét órán át harcolt, de eddigi kitűnő hírnevéhez méltóan ezen arasznyi idő alatt is, töltényt nem kiméivé a legkiadóbb módon kitűnően működött, kiváltképpen a Golców-nak a legkellőbb időpontban szorosan együtt tartott pergőtűzszerű gyilkos tüzzel való elárasztásával, amelynek romboló hatását mi a 77. dandárnál az Ostra Ga.-ról nagyszerűen megfigyelhettük és örvendve dicsértük.

*

Veszteségek

1914. XII. 5.—XII. 11.-ig.

Saját veszteségeink. Bajtársi kegyelet.

A Neumarkt-ról a Dunajec völgyében Neu-Sandec irányában előrejövő 10. lovashadosztály — XII. 7. estig bezárólag még *Loserth G.* tbk. parancs-

noksága alatt — a XII. 5.—XII. 8. estig terjedő időben egymaga áll harcban és pedig XII. 7. bezárólag Alt-Sandec—Kanina körül, ezt követőleg pedig Limanová-nál.

Az erős orosz gyalogsággal és sok tüzéséggel megerősített ellenséges túlerejű lovasság (2 hadosztály?) ellen XII. 5.—XII. 7. vívott mozgalmas, fárasztó harcok alatt elszenvedett, eléggé érezhető veszteségekről nincsenek közelebbi adataink, csak azt tudjuk, hogy a huszárszázadok állománya ijesztően lemorzsolódott. A lovashadosztálynak egyik elismerten legderekabb tisztje, *báró Fiàth Béla 10.-es huszárszázados* XII. 5. itt, Alt-Sandec-nél halt hősi halált, mint első a fájdalmas tisztí áldozatok hosszú névsorán, őt még erckoporsóban temették el... .

A *gyorstüzelésű újkori tüzéség hatóképessége* általában *hatalmasan megnövekedett* és pedig a hosszú tapasztalatokon alapuló hadistatisztika szerint olyan értelemben, hogy a tüzéségi tűz eredménye a gyalogsági és géppuskástűz eredményét majd *háromszorosan* felülmúlja, a következő arányszámok mellett:

100 találat közül a tüzéségi tűzre esik 67%,

a gyalogsági és géppuska tűzre pedig 23%,

míg a maradék 10% az egyéb behatásokra (szálfegyverek stb.) oszlik el.

Ebből világosan kitűnik, hogy a XII. 8.—10. bezárólag a csatatéren egymagában jelenlevő *lovastüzércsoportunk* micsoda erőtényezőt *jelentett* gyenge tűzerejű Limanova-i védőrségeink számára! (9. huszárezred ezred-története.)

Kitűnik továbbá a csak XII. 11., az utolsó csatanapon hajnalban a Golców felé átkarolóan harcba lépő *39. hadosztálytüzéségünk* fokozott jelentősége is, amely a 3^h 30' délután körül beálló döntésnél a legnagyobb súllyal esik latba, noha erősen összefogott tüze alig tartott félóránál tovább, mert délután 4^h felé már besötétedett.

*

XII. 8.-án, a Limanova-i csata első napján, amely napon 2^h 45' délelőtt *gróf Herber stein* tbk. a megerősített 10. lovashadosztály parancsnokságát átvette, nem volt jelentősebb veszteségünk, ellenben a *Kiss F.* százados lovastüzércsoport e napon déltől kezdve élénk tűzharcban állt a Limanova-i állás felé előreözönlő *orosz gyalogsági tömegek* ellen, amelyek lovastüzéréségünk tüztétől már ezen az első napon súlyos veszteséget szenvedtek.

XII. 9—én, a csata második napján a 39. honvédgyaloghadosztály vasúton érkezett él-dandárja, a 78. *Daubner S.* ezredes dandár is harcba lép, amelynek Golców-i támadása tüzérségi előkészítés-támogatás *nélkül* történt, tetemes veszteséggel jár s balsikerrel végződik.

A Miskolc-i 10. honvédgyalozezred II. és I. zászlóalja 294 főnyi, a Besztercebánya-i 16. ezred pedig 238 főnyi véres veszteséget szenvedett hősi halottakban és sebesültekben. A 78. dandárnak eszerint elszenvedett XII. 9.-i 532 főnyi véres összvesztesége, kereken 20%, súlyos veszteségnek minősül.

A Herberstein tbk. csoportnak egyéb, a műút körül győzelmes részei e napon nem szenvedtek jelentősebb veszteséget.

Az állásaink felé három ízben támadásra előrejövő, magát fokozatosan előredolgozó orosz gyalogság XII. 9- — a részünkről eltűzelt tüzérségi lövészer mennyisége után is ítélve — jelentékenyen kellett, hogy szenvedjen.

XII. 10., a csata harmadik napján a Limanova-i csoportnál, az orosz nehéztüzérség súlyos előkészítőtüze ellenére, véletlenül nincsen nagyobb veszteségünk. Ellenben az orosz 15. hadosztály gyalogságát lovastüzércsoportunk most igen jelentékeny lövészer felhasználásával — így például a Kágerer-üteg e napon 503 shrapnelt tüzelt el — igen élénk, hatásos tüzzel rohanja meg, amely csatarészttvevők közlése szerint (Kodes I. 10. honvédgyalozezredbeli főhadnagy) fölöttébb hatásosan érvényesült.

XII. 11.-én, az utolsó csatanapon a Jabloniec-en délelőtt 5^h 30'-től koradélutánig, illetőleg a Golców körül 3^h 30'—kb. 3^h 45' délutánig összeroldott veszteségek így alakultak:

a ^{10. 3000}/_{III} zászlóalja 301 főnyi véres veszteség — 76%,

a 9. huszárezred négy százada 100 főnyi véres veszteség (40 halott, 60 sebesült) = 55%,

a 13. huszárezred hat százada 99 főnyi véres veszteség (47 halott, 52 sebesült) = 55%;

a 10. huszárezred három százada tekintetében — amelyek közül a 2. századnak az első orosz tömeges betörés folyamán bizonyára igen nagy vesztesége volt — nincsenek közelebbi adataink;

a Diószeghy század 40 főt-, a Nagykanizsa-i 20.-as szakasz eredeti 34 főnyi létszámból 16 főt és az 59.-es század 14 főt veszített, míg a Landwehr- és Landsturm-ra vonatkozólag nem állnak adatok rendelkezésünkre.

Lovastüzércsoportunk gondosan megválasztott ütegállásaiban jelentéktelen veszteséget szenvedett csupán és — amit külön hangsúlyoznunk kell —

csak védőrségeink vallották volna kárát, ha útegeink a *köteles gondos fedezés* helyett a túlerejű s részben nehéz orosz tüzérség által összelövették volna magukat, amikor hiszen nem a „vitézkedés”, hanem a szapora tömeges, pontos lövés volt a feladatuk, amelynek a Kiss F. lovastüzércsoport az elsőtől az utolsó csatanapig a legkiválóbban megfelelt és a 9. huszárezred szerint „tűzhatása nagyszerűen eredményes volt és e nélkül az erős támogatás nélkül aligha lett volna lehetséges az állást megtartanunk”.

Az orosz 15. hadosztály nyugati szárnyát a Golców—Starawies II. felé teljes sikerrel meglepően hátbatámadó 77. *dandárnak* XII. 11.-én — csodálatosképp — egyáltalán *semmi néven nevezendő vesztesége nem volt, egy ember sem*, ami mindennél élesebben bizonyítja ennek a támadásnak átütőerejét, de nem különben nagy szerencsénket is; végül:

a 12. *ulámuszrezdek*, amely teljesen lecsökkent létszámára tekintettel egyáltalán nem vett részt a harcban, nem volt vesztesége.

A felsorolt veszteségek közül a legszembetűnőbb az I. védőszakaszban Bauer V. tbk. alatt reggeltől délig hősiezen harcolt 8. lovasdandár (9. és 13. huszárezred) óriási, 55%-nyi vesztesége, ami ennek a csoportnak a harcvonalból való *kivonására* és végül az egész megerősített 10. lovashadosztálynak XII. 11. délután a 81. gyalogezred által történő fokozatos felváltására vezetett, hogy ez a teljes egy hét óta dicsőségesen harcolt, kiváló lovaseregtest végre lélegzethez juthasson és rendbeszedelődhessék (öltözet, felszerelés, fegyverzet, lővőszer stb.).

A sebesültek ellátása a 39. gyaloghadosztály- és a 10. lovashadosztály-egészségügyi intézetek keretében történt, amiről azonban — sajnos — nincsenek közelebbi adataink, épügy a csata alatt végbemenő *tábori egészségügyi szolgálat* lefolyásáról sem.

Az áldozatok temetése tekintetében *F ólba János* akkori r. kath. tábori lelkész, a 10. lovashadosztály plébánosa szolgáltatott számunkra értékes, *hiteles adatokat*. Rajta kívül a Jabloniec-i csatatéren egyáltalán nem volt más lelkész s így az itteni összes lelkészi teendők Folbá-ra hárultak.

Az adatok a következők:

A XII. 8.—10. terjedő napokon az elesetteket esténként kihozták a harcvonalból és ezeket — kb. 60-an lehettek — a Tymbark-i községi temetőben temették el. Ide jutottak XII. 12. és 13. Muhr O. 9—es huszárezredes hült tetemei és az összes elesett tiszték is, csupán Kovácsffy K. 10.-es főhadnagyot helyezték Mszana Dl.-án — Dobrá-tól délnyugatra — örök pihenőre.

A XII. II.-iki hősi halottak másnapai temetésén az ezredek küldöttségei élén Arz altb. hadtestparancsnok gróf Bissingen, valamint gróf Herberstein tábornokokkal jelent meg. Folba megrendítő szavakkal búcsúztatta utolsó útjukra induló hőseinket és Arz altb. azok bámulatos önfeláldozását és mindhalálig való hű köteleességtudásukat dicsőítette.

Folba János az általános temetést már XII. 12. meg akarta kezdeni, de a sírásáshoz szükséges munkásosztagokat csak aznap este kapta meg. Délelőtt *Darvassy Lajos* főhadnagy fényképésszel és *Jakobovits* főhadnagy élelmézőtiszttel bejárta a Jabloniec-i csatateret, hogy a helyi viszonyokkal megismerkedve intézkedhessek.

Látta, amint a sok-sok megdicsőült huszár, baka és géppuskás, vegyesen magyar és betörött koponyájú muszka egymás hegyén-hátán: *hulla-halmokban* feküdt ott a fagyos földön, közben, még XII. 12. is itt-ott néhány száz félszegen, szepegeve ácsorgó orosz fogoly húzódott meg jámbor meghunyászkodással valamely szélmentesebb helyen és várták, hogy Tymbark-ra kísérik őket.

A tömeges temetés XII. 13. reggel kezdődött és 15.-én estig tartott. Az oroszokat is Folba J. temette el. Saját hősi halottaink elföldelésénél a vallás- és felekezeti különbség nem játszott szerepet: a magyar vitézek válogatás nélkül közös sírban idegen földben alusszák örök álmukat — vallás- és felekezeti villongások nélkül...

Folba J. a három nap alatt, feljegyzései szerint, *753 saját hősi halottunkat temette el*, amihez még a korábban említett 60-at hozzászámítva, ő szerinte a Jabloniec-en és Tymbark-on 813 vitézünket búcsúztatta el mindörökre.

A temetés *tömegsírokba* történt s egybe-egybe legfeljebb 110 hulla került. A mieinket részben a Jabloniec északnyugati nyúlványánál, a Marci-szówka körül fekvő Limanova-i községi temetőbe temették, közel a csataterhez. Közösleges, gyalultatlan fakoporsó is csak keveseknek jutott, legtöbbjét sátorlapba takarva, helyezték sírba. A börtömüeket — hivatalos rendeletre — mind elszedték és hátraszállították.

A személyazonosságot igen alaposan a réztokba zárt „Igazolványi lapocskák”-kal, az odarendelt századszakácsok útján és végül részben az otthonról kapott táborilevelezőlapok címzése alapján állapították meg.

Az elföldelést a munkásosztagok végezték.

A temetési szertartást minden helyen, a külön eltemetett oroszoknál is Folba J. végezte. A koporsókat és a temetőszemélyzetet a Tymbark-ban álló Mozgó tartalékkórház adta.

*

A köteles *bajtársi kegyelet* a mostoha viszonyok következtében a *Hadfy csoport* csapatainak részéről eddig általában nem nyilvánulhatott meg minden vonalon egyforma bajtársi szeretettel. Ugyanis a Kassa-i m. kir. 39. honvédgyaloghadosztály csapatainak háromnegyed része most jogtalanul megszállt területből egészsítődvén ki, ezek emlékét eddig — tudtunkkal — nem volt, aki kötelességszerű buzgalommal elevenen tartsa s egyedül a volt Miskolc-i 10. honvédgyalozezred képez e tekintetben kiválóan dicséretes kivételt.

Leghőbb vágyunk, hogy krónikánk elszakított bajtársaink körébe is odataláljon, hogy meggyötört szívük-lelkük a Limanova-i régi dicsőség fényében megfürödvé feligazodhassék és bizakodásukat megacélozza!

A 78. dandárbeli 10. és 16. honvédgyalozezredek XII. 9—iki, súlyos veszteséggel járt *Golców-i fegyvertényének dicsőítő hírét* — ahol a maguk emberségéből, tűzérési előkészítés és támogatás nélkül rohamozták az orosz állás kulcsponjtját, a Golców-ot — a csatatéren, fent a Golców-on, még nem hirdeti hősi emlék. Ezt a mulasztást — talán a 77. dandárral vállalva — mihamarabb jóvá kell tennünk.

A *megeősített 10. lovashadosztály* a kegyelet lerovása tekintetében sokkal kedvezőbb helyzetben van és az idehaza tartózkodó négy huszárezred közül a 9—ik Sopron-ban, a 10.-ik pedig Székesfehérvár-ott máris szép emlékszobrot állított hősei emlékének. Tudtunkkal a Jász-Kúnok-nak és a Szeged-i 3.-as honvédhuszároknak még nincs emlékművük, pedig mindaketten ugyancsak becsületesen rászolgáltak, épúgy, mint derék lovas-tűzéreink is, akiknek hősi emlékéről eddig szintén nem hallottunk még.

A Jabloniec-i legendáshírű harcok dicső emlékét egyelőre három szép, tekintélyes építményű *csatatéri emlékmű* őrzi, közel egymáshoz és a XII. 11.-i leghevesebb harcok színteréhez:

az egyiket a lengyel állam,

a másodikat István főherceg állította, amiért őszinte hálánk és hazafíui köszönetünk illeti meg őket; végül ott áll harmadiknak

a Nádasdy 9.-es huszárezred gyönyörű síremléke, amelyet ez a meghatóan szép, büszke sírfelirat ékesít:

1914. DECEMBER HÓ 11.-ÉN
 EZREDES URUKKAL
 EGYÜTT HALT
 HUSZÁROK
 DRÁGA VÉRÉNEK
 KEMÉNY ÖKLÉNEK
 SZÓTLAN MAGYAR HŰSÉGÉNEK
 EMLÉKÉRE.

A hagyományokhoz hűen ragaszkodó hős 9. huszárezred fenkölt gondolkodású vitéz tisztikara — *példátadóan* — elsősorban önmagát tisztelte meg a Jabloniec-i síremlék létesítésével és mindnyájuk szívevágának megfelelően egyúttal örök időkre kőbe vésette *vitéz Limanova-i Muhr Othmár* volt ezredes-ezredparancsnokuk, valamint az általa a Jabloniec-en XII. 11.-én hajnalban győzelemre vezetett nagyszerű magyar huszárezred hervadhatlan dicsőségét is.

Hisszük, hogy mihelyt ma még csonka, *koldusszegény államunknak* módjában lesz: a magyarság közóhájának megfelelően, sietve eleget tesz majd odamenő szent kötelességének, hogy az országot rettenetes inváziójával fenyegető oroszral szemben magyar nemzetünket annyi dicsőséggel és *teljes eredménnyel* képviselt Hadfy Imre altb. csoportbeli magyar seregtestek és Limanova-i magyar harcosok emlékét *egyelőre legalább a csatatéren* méltó módon és egy szebb jövőbe vetett megingathatlan bizakodásunk kifejezésre-juttatásával mielőbb megörökítse ...

A XII. 8.—11.-ig beállott veszteségeinket itt *összegezzük*, megjegyezvén, hogy abszolút megbízhatóknak csupán azok az adatok tekinthetők, amelyek a Folba János által eltemetettek számát tüntetik fel, de azért az egyéb adatok jóhiszeműségéhez sem férhet kétség. Az elesetteknek, valamint sebesülteknek szétválasztva történő közlése adatok hiányában nem áll módunkban:

a XII. 8.—10. estig elesett	60 fő,
„ 78. dandár XII. 9. összvesztesége	532 „
„ 10. hvgye. III. zlj.-a XII. 10.—11. összvesztesége.....	301 „
„ 9. hue. XII. 11. összvesztesége	100 „
„ 13. hue. XII. 11.....	99 „
„ Diószeghy század XII. 8.—XII. 11. összvesztesége.....	40 „
„ Nagykanizsa-i 20.-as szakasz XII. 11.....	16 „
„ 59.-es század XII. 8.—11. összvesztesége	14 „
összesen.....	1162 fő,

kereken 1200 fő, amihez, minden adat hiányában, a 10.-es huszárok XII. 11.-i kétségtelenül erős veszteségeit nem számítottuk hozzá.

A veszteségek elosztása:

A csupán a 78. dandárra szorítkozó gyalogságnál az összveszteség kb. 860 fő, kereken 900 fő; a lovasságnál a veszteségek 299 fő, kereken 300 fő.

Kerekszámban tehát *összesen 1200 hős magyar baka és huszár* esett ki a csatasorból, részben sebesülten, részben halálra váltan, akik a XII. 8.—11. estig tartott négy napi Limanova-i csatában mindvalamennyien életüket, vérüket áldozták királyukért s hazájukért és a magyar katona soha el nem homályosulható örök dicsőségéért.

A nemzet örök hálája illeti meg őket! Emlékük, Limanova emléke minden időkre szent marad előttünk!

*

A megerősített 10. lovashadosztály — amelynek XII. 5. Alt-Sandec-nél kezdődött sorozatos *harcászati érdemeit* külön is méltatjuk — a Jabloniec-en vívta *első nagy gyalogscsatáját*, amelynél a 9. és 13. huszárezred 55—55% rendkívüli súlyos véres veszteséget szenvedett. A lovashadosztálynak ez az eddig legveszteségteljesebb, de egyúttal *legfényesebb fegyverténye* jogos büszkeséggel töltheti el a vitéz seregetestet, azért érthető és helyeselhető is, hogy minden egyes tagja különösen nagyra van XII. 11.-ével és a huszárok Jabloniec-i virtuosus, legendáshírű, áldozatos küzdelmével.

Ezzel szemben le kell szögeznünk, hogy a *döntés közvetlen kivívása kétségtelenül a m. kir. 39. honvédgyaloghadosztálynak az érdeme*. Ennél a Kassa-i hadosztálynak nem Limanova volt első nagy mérkőzése, hiszen három első offenzívánk során több más, hasonló győzelmes, huzamos harcban volt már része s azért XII. 11.-éből nálunk senki sem csinált nagy kázust, annál kevésbé, mert például 1914. VIII. 26.-Í tüzkeresztségünk alkalmából, a Komaróv-i csatában jelentékenyen súlyosabb veszteség ért bennünket: hivatalos adatok szerint 40% veszteségünk volt halottakban és sebesültekben (kereken 5000 fő) és a hivatásos gyalogsági tiszteknek 50%-át veszítettük el. (Lásd első offenzívánk leírását.)

Folba János hadosztály-plébános jegyzetei szerint: a mieink közül XII. 13., 14. és 15.-én eltemetett 753 elesettet s a XII. 8.—10. terjedő napokon 60-at, összesen *813 hősi halottat*.

Ezt a számot a kimutatott 1200 főnyi összveszteséggel szembeállítva, *387 főnyi sebesültállomány* mutatkozik, de ehhez a XII. 11.-iki 10.-es huszár veszteséget nem számítottuk hozzá.

A gyors visszavonulásra kényszerített oroszok, minden szokásuk és igyekezetük ellenére, már nem voltak arra képesek, hogy kb. 500 maradék súlyos sebesültjükét is tovaszállítsák, minekfolytán ezek, az orosz egészségügyi személyzettel együtt XII. 12. délután fogságunkba estek.

*

Hósi halottakban és sebesültekben tehát a csata végéig:

mi kereken 1200 főt veszítettünk,

az orosz pedig (2500 + 850) *kereken legalább 3400 főt*, amely szám-arány körülbelül a két fél erőviszonyai arányának felel meg.

Ebből a kétfélelbeli veszteségből a korábban említett hadistatisztika értelmében a túlnyomóan nagyobb veszteségrészt a *tüzérségi tűzhatások számlájára* kell elkönyvelnünk.

Ez a felismerés a modern *gyorstüzéltüzérség kimagasló jelentőségét* rendkívüli élességgel domborítja ki előttünk, ami a jövőre nézve a Limanova-i négy nap csatának egyik legfontosabb tanulságát jelenti számunkra.

D)

A MEGVERT OROSZ 15. HADOSZTÁLY

XII. 11. DÉLUTÁN 11^h KEZDŐDŐ,

ÉSZREVÉTTLEN

VISSZAVONULÁSA A HADFY CSOPORT ELŐL NEU-SANDEC FELÉ.

(11.c., 11.d., 13. és 14. vázlat és szövegeik.)

A Hadfy csoport területén belül a Limanova délkeleti sarkánál álló K^a-ig a Cieniawa p., a K^a-tól kezdve pedig a vasútvonal képezte a Bauer V. tbk. I. védőszakasz északkeleti határát. Ez a vonal egyúttal, már XII. 7. este óta a *magyar és nem-magyar csapatokat választotta el* egymástól, amennyiben a Cieniawa p.—vasút határvonalától délnyugatra eső Limanova—Golców-i csatatéri területen nem volt és XII. 11. este sincs más *csak magyar csapat*, viszont az északkeletre eső Mordarka-i mellékharterületen nincs egy szál magyar katona sem, csak osztrák. A döntő csatánapon, a döntés időpontjában, XII. 11. későn este 11^h körül tehát — s ezt nyomatékkal leszögezzük — Limanova—Golców körül mindenütt *magyar csapatok* állanak, még pedig a 11.d. vázlat zöldírásos rajza, valamint a 11.c. vázlat szerint az ellenséggel érintkezésben a Kassa-i m. kir. 39. *honvédgyalogság* vitéz magyar csapatai: *magyar* vezér és alvezérek parancsnoksága alatt csupa *magyar* gyalogság, *magyar* lovasság és *magyar* tüzérség.

Ezekre a szabatos megállapításokra azért van szükségünk, hogy a későbbiekben Lknanova-i győzelmünk *színmagyar voltát* megfellebbezhetlenül bebizonyíthassuk.

*

Molnár D. tbk. folytatólagos közlései:

„XII. 11. (11 .c. vázlat) a Jezowa Woda és Ostra Ga. között a szabadban táborozó 77. dandárparancsnoksághoz a másnapra szóló hadosztályparancsnoksági Intézkedés a XII. 11.—12. hajló éjfélig még nem érkezett meg ugyan, de miután XII. 11.-re a *Golców* birtokbavételét tüzték ki feladatunkul: tisztában voltunk aziránt, hogy csupán a csapat erőállapotára tekintettel, valamint a terepnehézségek miatt a *Golców* déli lábánál kényszerűségből egyelőre félbeszakadt támadásunkat — ha a hadosztálytól az éj folyamán nem is érkeznek Intézkedés — másnap tovább folytatjuk. A csapatok éjfél felé ilyértelmű rövid utasítást kaptak:

„A támadást a *Golców*-ra, később közlendő megindulással, holnap, XII. 12. virradatkor folytatjuk.’

A *Golców*-on a mi fáradt biztosító és felderítő csapatainkkal lazán érintkező ellenséges előcsapatok elleni harctevékenység szórványosan hallatszódó, gyenge puskatüzelésre szorítkozott. Egyelőre úgy látszott, hogy az orosz 15. hadosztálynak *Golców*-i „legalább 4 zászlóalj”-nyi csoportja, amelynek a nyugati szárnyon *Starawies II.*-nél állott része ma délután megfutamodott, a magaslat *SZÍVÓS* védelmében kitart. A csatatéren a tüzérségi tűz a sötétség beálltával fokozatosan megszűnt. Délután 9^h körül teljes csend uralkodott az egész vonalon.

A legnagyobb bizakodással néztünk a másnapi események elé, mert jól tudtuk, hogy a három oldalról körülkerített *Golców*-i ellenséges csoport ügye e percben nagyon rosszul áll, hacsak az éjjel jelentékeny erősítést nem kap valahonnan (orosz XXIV.?) és ezzel ellentámadásba nem mehet át.

A 77. dandárhoz odacsatlakozott *Dingha S.* őrnagy — zászlóalja az összeköttetést a ~ zászlóaljval hamarosan helyreállította, ahonnét azt az örvendetes hírt kaptuk, hogy *Daubner S.* ezredes csapatai, *Bauer V.* tbk.-kal vállvetve késődélutánig a *Jabloniec*-i orosz betörést szerencsésen kivédtek és hogy az orosz 15. hadosztály beszüntette támadásait, sőt — állítólag — a *Jabloniec*-ről is visszavonult. De erről senki sem tudott biztosat.

Az egész láthatárt állandóan és gondosan figyeltük, vajjon az oroszok, szokásuk szerint, nem-e gyűjtják fel a falvakat vagy egyes lakóházakat? Mert

igenlő esetben biztos, hogy visszavonulnak. Azonban *semmi* ilyen *jel nem* mutatkozott és mi azzal a tudattal tértünk nyugovóra, hogy holnap kemény napunk lesz, mert tudtuk, hogy a orosz erős, uralgó állásából, a Golców-ról csak a Daubner csoport és a mi erőink teljes megfeszítésével lesz kiverhető.

Ha az orosz visszavonulásnak itt-ott esetleg mégis észrevehető *jeleiről* a parancsnokságok mindenkor és azonnal jelentést kapnak, akkor a mi csapataink az orosz minden ügyeskedése ellenére is bizonyára a sarkában maradnak és nem történhetik meg velünk, ami a valóságban megtörtént, hogy az éj folyamán „*észrevétlenül*” eltűnjék, anélkül, hogy bárki is tudott volna róla.

Ugyanis az orosz *15. hadosztály* — ahogy azt másnap, XII. 12. reggel számos egybehangzó fogolyvallomásból megállapítottuk — *főerejével XII. 11. délután 1^h kezdettel* a Hadfy csoport elől *Neu-Sandec* felé észrevétlenül és zavartalanul visszavonult.

Ez a XII. 11.-iki *11^h délutáni időpont* egyúttal másképp is fontos adat: a *Gőzhenger kikényszerített visszagördülésének kezdetét* is jelenti számunkra.

Radoychich L. 10.-es huszárszázados feljegyzéseiből korábban közöltük volt, hogy amikor XII. 11. délután 4^h körül a Jabloniec-en Bánhidya S. 13.-as huszárfőhadnaggal találkozott, ez közölte vele, hogy a 77. dandár az oroszokat délről már hátbatámadta *s az oroszok az egész vonalon visszamennek* és hozzátette:

„A vonatukat ott láthatod menetelni a Kanina-i műúton.’

Gróf *Stomm Marcel* 9. honvédegyalozredbeli főhadnagy, *Koós Gy.* őrnagy zászlóaljsegéttisztjének jegyzetei szerint pedig:

„XII. 11. délután 1^h5^h tájban a Limanova—Kanina-i műúton Neu-Sandec felé *hosszú vonatoszlopokat* láttam menetelni; sajnáltam, hogy ki-siklanak a karmaink közül!”

Ezekre vonatkozó vagy ezekhez hasonló jelentések azonban XII. 11.-én nem jutottak el a dandárhoz s így az orosz 15. hadosztály visszavonulásának kezdete és végrehajtása nem kis restelkedésünkre és bosszúságunkra XII. 12. reggelig teljes titokban maradt előttünk és mi a *már XII. 11. este 11^h-kor tényleg bekövetkezett döntés és győzelem* dicsőségének csak másnap ébredhettünk tudatára.

*

A *döntő győzelem színmagyar* voltának bizonyítása érdekében is pontosan és tüzetesen ismertetnünk kell a U.c. és II.d. vázlatokon feltüntetett XII. 11. délután 9^h és 11^h közti általános, valamint részletes helyzetet.

Az oroszoknál.

Az orosz 15. hadosztálynál:

A Jabloniec-i főtámadócsoporthoz Limanová-ra való áttérési kísérlete a délután folyamán *végleg megfeneklett.*

A Golców—Starawies II.-i ellenséges csoportnak a 756 m. p. és 515 m. p. között állott nyugati felerésze súlyos vereséget szenvedve, délután 3^h 30' körül pánikszerűen megfutamodott, fel a Golców-ra, amelyen most a csapatok — a 39. hadosztálytüzérség összefogott tüzeinek romboló hatása ellenére — bizonyos fokig kénytelenségből mégis összezsúfolódtak és rendjük annál inkább megzavarodott, mert a Golców-nak a Jezowa Woda felé néző frontja egyáltalán nincs megerősítve, minthogy ebből az irányból senki ellenséges támadásra nem számított, amelynek 3^h 30' délután történt megindításakor már sötétedni kezdett és azért a kb. 3000X-nyi arckiterjedéssel hátbatámadó csapaterőnk nagysága megközelítőleg sem volt megítélhető. Lehetséges, hogy az orosz a mi 4% zászlóaljnyi hátbatámadó csoportunk erejét jóval túlbecsülte.

Miután az 546 m. p. táján is volt ellenség (☞), az ebben a válságos időpontban harcerkölcsében letagadhatlanul szintén megbolygatott Golców-i orosz erőcsoport a 77. dandár rajtaütő hátbatámadásakor hirtelenül azon veszi észre magát, hogy délről, nyugatról és észak felől, tehát három oldalról körül van kerítve, amely helyzetből további balsikerű harc esetén most már csak egyetlen egy összeszűkülűt „defilé”-szerű egerútja maradna: a Slomka völgyén és a 606 m. p.-on át Kanina felé, ha ugyan Marciszówka felől ezt az utolsó szabad útját is el nem vágják és ezzel tökéletesen *körül nem kerítik*, amely lehetőséggel az orosz 15. hadosztálynak XII. 11. este kétségtelenül számolnia kellett.

Egy csapásra kedvezőre fordulna az orosz 15. hadosztálynak XII. 11. este a 77. dandár hátbatámadása következtében rendkívül válságosra fordult helyzete, hogyha — amiben jogosan reménykedhetett — az orosz 8. hadseregnek XXIV. hadteste idejekorán odaérkezik a csataterre, ahogy azt Brussilow tervezte. Ez az utolsó orosz reménység azonban délután felé szertefoszlott, mert addig kitudódott, hogy az észak felé előnyomuló Boroevic 3. hadseregnek nyugati szárnya (IX. hadtest és a *Szurmay csoport Kornhaber hadosztálya*) a mai nap folyamán, XII. 11. Grybów—Gorlice környékén a Jaslo felől előnyomult orosz XXIV. hadtestet oldalába megtámadta, Neu-Sandec-en át Kanina felé szándékolt menetét megakadályozta és ezzel vég-

eredménykép elejét vette annak, hogy az orosz VIII. hadtest Limanova-i csatájába friss erővel döntően beleavatkozzék.

Mindennek hegyébe az orosz 14. hadosztály Mlyne-i áttörési kísérlete XII. 11. déltájban minden erőszakolás ellenére szintén megfeneklett és ezzel az orosz VIII. hadtest döntésre törekvő támadása megakadt: az orosz 15. hadosztály tehát ebből a területből sem kaphatott erősítést s ennekfolytán a maga megtépázott erőire maradt utalva.

Első látszatra a 15. hadosztály Golców-i csoportjának csupán nyugati Starawies II.-i szárnya szenvedett megrendítő vereséget, de a minden pánikkal velejáró harcercölcsi romboló behatás alól a 756 m. p. körüli ugyancsak egyidejűleg erélyesen hátbatámadott és a leghevesebb tüzéségi tüzzel elárasztott védőrség is aligha vonhatta ki magát, minekfolytán a Golców körüli, eddig, XII. 9- óta teljesen szilárdnak bizonyult orosz helyzet hirtelenül annyira rosszabbodott, oly fokig megingott, hogy az orosz 15. hadosztály vezetőségében most már elháríthatlanul kétely merülhetett fel arra nézve, vajjon megbízhatóan számíthat-e továbbra is, az orosz XXIV. hadtest közbelépése nélkül is a három oldalról veszedelmesen körülkerített és este 9^h-ig tartóan a leghevesebben szorongatott csoport ellenállóképességére? Mert ellenkező esetben, azaz a Jabloniec—Golców—Starawies II. harcfront kulcspontjának meg dőltevel — a Golców elvesztésével — nemcsak az orosz 15. hadosztály Limanová-ra való eddig erőszakolt támadásának folytatása válik most már merőben kivihetienné, hanem a 77. dandár előretörése folytán a dél-nyugat felől beállott erőteljes nyomás az orosz 15. hadosztály rendezett visszavonulását is halálosan veszélyezteti már: ha a Golców ellenséges kézre kerül, az orosz 15. hadosztály nem maradhat meg a Jabloniec körül, idejekorán vissza kell vonulnia oda, ahonnet jött, Neu-Sandec felé.

Amint azt az előző ismertetések során ismételten és mindig nagy nyomatékkal hangsúlyoztuk: a *Golców birtokának jelentősége* a XII. 11. esti válságos időkbén is teljes erővel érvényesül, ellenségre és jóbarátra nézve egyaránt, egyforma mértékű döntő hatással. *Akié a Golców, az a csatátér ura!*

Ki orosz 15. hadosztály a csatátérrel bebizonyítottan XII. 11. délután 11^h-tól kezdődően takarodott el és a Hadfy csoport elől Neu-Sandec felé visszavonult, nyilvánvalóan, mert *be kellett látnia, hogy vereséget szenvedett: magyar csatadöntés, magyar győzelem!*

Az orosz visszavonulással egyidejűleg más nagy esemény is megindul: megkezdődik az *orosz Gőzhenger visszagördülése*, amelynek az orosz 15. hadosztály képezi legdélibb szárnyát.

A 15. hadosztályt nem szuronnal vertük ki Golców-i állásából, sem ágyúval, hanem azt a fentebb ecseteltek szerinti XII. 11.-iki egésznap harcselekményeink összeségével, harcászati és hadművelleti összehatásainkkal olyan kényszerhelyzetbe juttattuk, amelyben sem felsőbb hatóságainak, sem neki nem maradt más választása, mint a vereséget beismerő visszavonulás.

XII. 11.-i döntés kétségtelenül itt, Limanová-nál következett be.

A hadvezetésben, csakúgy mint az élet más vonatkozásaiban is a döntő szó a kemény kézzel egységes összműködést biztosító „nagyüzemek”-é, az orosz 15. hadosztály esetében *Brussilow-é* és utolsó fórumként *Ivanow-é*.

A Starwies II-i katasztrófát felfelé bejelentő orosz 15. hadosztály is minden valószínűség szerint felsőbb *engedéllyel*, vagy felsőbb *parancsra* vonult vissza Limanova alól.

Ugyanis Ivanow-nak a 6. vázlat szövegében ismertetett „nagyszabású, erélyes támadó hadművelete” XII. 11.-e folyamán rossz véget ér:

Dimitriew kimerült orosz 3. hadserege XII. 10. Lapanów-i győzelme ellenére ma már, XII. 11. tétlenségszámba menő, de még így is eléggé véres állóharcra szorítkozik csupán;

Brussilow-tól pedig elvárta és remélte *Ivanow*, hogy *Arz* altb. Limanova—Rzegocina-i frontját az orosz VIII. és XXIV. hadtestekkel XII. 11.-én „okvetlenül” áttörve és visszavetve, a 4. hadsereg Bochnia felé néző arcvonalának hátába tör előre és 4. hadseregünket ezzel döntően megveri.

Azonban a szép reményekkel szemben a rideg valóság egész más képet mutat: az orosz XXIV. hadtest *Szurmay-ék* Grybów—Gorlice-nél tudva-levően lefogják, másnap Biec felé szorítják vissza s ezzel *Brussilow*-nak 8. hadseregét áttörik: XXIV. és VIII. hadtestét már XII. 11. széjjelválasztják egymástól. így a Dunajec-től nyugatra az orosz 8. hadseregbeli orosz VIII. hadtest az eléggé jelentős erejű *Arz* ellen magára maradt, korántsem friss csapatokkal, mert hiszen az egész nap hevesen támadó orosz 14. hadosztály *Mlynne*-nél époly veszteségteljesen megfeneklik, mint az orosz 15. hadosztály *Limanová*-nál, amely utóbbi minden rossznak tetejébe még az a döntő-kihátású balsiker is megrohanja, hogy a 77. dandár a Golców—Starawies II.-i orosz védelmicsoport nyugati szárnyán rajtaüt és azt teljes sikerrel hátbatámadva, megfutamodásra kényszeríti. Ezt a helyzetet részletesen a U.c. vázlat tünteti fel.

Ivanow, a XII. 11.-i események ismeretében bizonyára rájött, hogy nagyszabású támadóhadművelete és nevezetesen *Brussilow* döntőnek szánt támadása is XII. 11.-én véglegesen dugába dőlt s ennekfolytán a *Limanova*—*Mlynne*—*Rzegocina*-i orosz front — melynek déli szárnyát, a 15.

hadosztályt hovatovább a Boroevic 3. hadsereg nyugati szárnya is már-már halálisan fenyegeti — emberi számítás szerint tarthatatlanná \lt, azért a *Rajbrot—Limanova-i jrontot* az orosz 3. hadsereg frontjával *egy vonalba* hozandó: egyelőre legalább és fokozatosan a *Rajbrot—Tropie* területbe *mielőbb vissza kell kanyarodtatn*, sietősen, különben a 15. hadosztály rendkívül válságos helyzetbe juthat.

A Limanova-i döntés körüli események nagyjában a valóságban is úgy fejlődtek, amint azt fenti helyzetméltatásunkban ecseteltük.

Az orosz visszavonulás nagyvonalú lefolyását a Negyedik Fejezet-ben ismertetjük.

Conrad seregeinél,

A *Boroevii 3. hadsereg* XII. 8. óta észak felé előnyomulásban, XII. 11. két fontos eredményt ért el:

József főherceg ltbk. VII. hadteste 5^h délután tájban a Dukla-i hágót birtokába vette és amint ép most hallottuk:

a hadsereg nyugati szárnyán a *IX. hadtest* és a *Szurmay* seregcsoport-beli *Kornhaber* hadosztály az orosz XXIV. hadtestet teljes sikerrel megállították.

A hadsereg középső hadteste, a III. szintén eléggé tért nyert észak felé; 6. hadosztályát Conrad parancsára *Szurmay*-hoz osztották be, akinek *Neu-Sandec*-en át a csatater felé való minél gyorsabb előtörését Conrad nagy nyomatékkal szorgalmazza.

Csupán a 1/238. hadosztály van már XII. 10. óta *Nowajowá*-nál röghöz kötve (lásd a 12.c. vázlatot) és csak XII. 12. déltől kezdve jut ahhoz, hogy az orosz visszavonulás ellen érvényesüljön.

Boroevic Ivanow-nak a *Szan*-ra vezető visszavonulási vonalai közül *Grybów—Gorlice*-nél az 1. vonalat már XII. 11. elérte s ezzel a *Lapanów—Zaklicyn—Jaslo*-i 2.-ik vonalat rövidesen szintén veszélyesen fenyegeti majd.

A *4. hadseregnél* *Limanová*-tól kezdve, fel *Bytomsko—Lapanów*-on át a táborvárig: az 50 km.-nyi fronton az összes erők, a hadseregarancsnokság XII. 10.-iki Intézkedés folytán a védelemre szorítóznak. *Limanová*-nál és *Mlynne* körül helyi jelentőségű orosz betörések következtek be, amiket azonban a védőrségek estig mindenütt szerencsésen kivédnek.

A 11.d. vázlaton berajzolt összes saját csapatok közül az általános támadási tilalom ellenére két ponton mégis támadás folyik, még pedig sikeresen:

a *Weiss ezredes csoportnál*, amely a Dunajec völgyi Lackó-nál ma délután egy kozákezredet vert vissza és Neu-Sandec felé törekedve, estig Jazowski-t éri el (az előbbi helységtől 6 km.-re keletre); továbbá:

a Hadfy I. altb. csoportbeli 77. *dandárnál*, amely ismeretes megkerülésével XII. 11. este 9^h-ig a hátbatámadott „legalább 4 zászlóaljnyi” orosz csoportot a Golców déli lábáig közelítette meg.

Már most, *XII. 11. este 11^h-kor*, amikor az orosz 15. hadosztály főerejével a visszavonulást Neu-Sandec felé észrevétlenül megkezdte, a 11.c. és 11.d. vázlatokból kivehetően a magyart a nem-magyartól elválasztó vonaltól délnyugatra a Limanova—Golców döntő területen egyedül a 39- *honvédgyaloghadosztály* zöld berajzolású csapatai állanak ott az ellenséggel érintkezésben, a volt Herberstein // *alvédőcsoport* lovassága (megerősített 10. lovashadosztály) pedig Zamiescie körül éj jelezik, ahová a részben 55% veszteséget szenvedett csapatok Jabloniec-i heroikus védelmük után „megfogyva bár, de veretlenül” parancsra fokozatosan visszavonultak.

A vázlatok adatai hajszálla pontosak s csupán a tüzérségnél van annyiban helyesbíteni való, hogy összesen nem 12, hanem csupán 9 magyar üteg állott Limanova körül, mert a 45. Landwehr tarackosztág 2 ütege, valamint a *kombinált* lovasüteg osztrákok.

Az alább közlésre kerülő kétrendbeli *Höfer-jelentés-ben* a Limanovával kapcsolatosan tett összes említések tehát mindezek után egyedül és kizárólag a *magyar 39. honvédgyaloghadosztály*, valamint a *magyar megerősített 10. lovashadosztály* csatabeli működésére vonatkoznak:

az első Höfer-jelentés szövege szerint ezekkel a *magyar* csapatokkal „vertük meg az oroszok déli szárnyát és kényszerítettük visszavonulásra”; a második jelentés ezen kitétele pedig: „A déli szárnyon, a Limanova-i több napi csatában teljes megvert ellenség stb.” szintén kizárólag a Hadfy csoport *magyar* csapataira vonatkozhatik.

Ezen meztelen ténybeli igazságok megfellebbezhetlenül bizonyítják, hogy

„*Limanova — magyar győzelem!*”

A magyar jelleg kidomborításának a Höfer-jelentésekben persze nyoma sincs, pedig — a megkövetelhető történelmi igazságtól eltekintve — a mi csatánkkal egyidejűleg beteljesedett *Szerbia-i katasztrófa* lesújtó lelki hatásait a Limanova-i *magyar győzelem* hangos hirdetése legalább a mi közvetlenül fenyegetett s jóformán védtelenül maradt országunkban némileg enyhítette volna, amire kétségtelenül nagy szükség volt. (Emlékeztetünk

Tisza István miniszterelnökünknek a Király ö Felségéhez intézett, közismert felterjesztésére.)

A csatadöntés időpontjára, valamint a döntés jelentőségére vonatkozóan a „Kriegsbericht”-eknek a HFP. jóváhagyásával megjelent 2.-ik füzetében a következő *hivatalos felfogás* nyilatkozott meg, amely idevágó összes adatainkat megerősíti:

„Miután az orosz a visszavonulást, amint később kitudódott, főerejével *Limanová-tól* XII. 11. este vagy a rákövetkező éjjel kezdte meg: elfogadhatónak látszik az a felfogás, amely szerint a *csatadöntés ezen időben* következett be.”

Tehát a mi közelebbi és részletesebb konkrét hiteles megállapításunk szerint: *XII. 11. délután 11^h körül* történt meg a *Limanova-i magyar csatadöntés* és következett be a *Limanova-i magyar győzelem!* Ez az időpont egyidejűleg az orosz *Gőzhenger visszagördülésének kezdetét* is jelenti, mert hiszen az orosz 15. hadosztály a Gőzhengernek legdélibb szárnyát képezte.

*

Az igazsághoz híven még le kell szögeznünk, hogy a *Boroevic* 3. hadseregnek XII. 11.-én Grybów—Gorlice-nél kiváló eredménnyel vitézkedett részein kívül, még pedig legelső sorban a *Roth altb. seregcsoportnak* bámulatraméltóan hősiessége XII. 10. és részben II.-iki óriási küzdelme jelentette az *Arz altb. főcsoport* XI. II.-iki csatájának legfőbb *közvetett* támogatását: ha a XIV. hadtest megtizedelt, holtfáradt derék katonái és a vitéz német 47. hadosztály XII. 11.-én is a támadó orosz 3. hadsereg óriási túlerejével szemben sziklaként helyt nem állnak: akkor aligha kerül arra sor, hogy a magyar *Limanová-nál* győzzön.

A *Roth altb. seregcsoport* XII. 10. *Lapanów-nál* vereséget szenvedett, ezért a történelem nem beszél *Lapanów-i*, hanem csak *Limanova-i győzelemről*, ellenben teljesen találó módon a csatát *kettős néven* a *Limanova—Lapanów-i* csata elnevezéssel jelöli meg, mert hiszen a területileg a legszorosabban egymásba kapcsolódó két csatát — legalább névleg — *Roth altb. seregcsoportparancsnok* közös vezetése alatt vívtuk meg, a valóságban és tényleg azonban mégis, miszerintünk, senki más, csak *Arz altb. főcsoportparancsnokunk* a *Limanova-i győzelem* igazi apja!

A *4. hadseregpáncsnokság*, benne a defetista vezérkarifőnök, a csata vezetéséből XII. 10.-ig bezárólag *Roth* háborús könyve szerint önszántából teljesen kikapcsolódott és a XII. 11.-iki csatánakra szóló *Harcintézkedésben* is csupán arra szorítkozott, hogy a *hadsereg egész csatafrontját* a *támadástól eltiltotta*.

Conrad háborús könyvében egy helyen az első hadiév eseményeinek méltatásánál a legnagyobb elragadtatással emlékezik meg Limanováról:

„Noha 1914.-ben nem értünk el döntő eredményt, de az első hadiév mégis négy fényesen tündöklő csillaggal ékeskedik. Ezek: *Krasnik*, *Komarów*, *Limanova—Lapanów* és *Przemysl-nek* hősieis védelme.”

A Teschen-ben állandóan mindig csak osztrák tisztí környezetben élő hadvezért magyar vonatkozású hadműveleti ügyekben az illető táglelkiismeretű közegek könnyen bizonyítható módon akárhányszor félrevezethették, ami háborús könyvének Limanova-i idézetéből, még pedig a nyilvánvalóan magyar hadiérdemek teljes agyonhallgatásából világosan kitűnik. *Conrad* szerint 1914. XII. 15.:

„Az osztrák-magyar fegyverek kifejezetten győzelmet arattak, amely a csapatok valóban kimagasló, fényes teljesítményeinek, valamint vezetőik tetterős, értelmes működésének köszönhető.

Ez a köszönet mindenekelőtt a 4. hadseregnek jár ki.

A makacs, vitéz ellenség elleni hosszú sorozatú nehéz harcokban is legkiváltkép mostani, a világháború után való kicsiny hazánknak, „*Ausztriának*” fiai szereztek maguknak hervadhatlan babért:

Tiroliaiak és Vorarlbergiek, Salzburgiak és Felső-Ausztriaiak, Karintiaiak, Stájerek és Alsó-Ausztriaiak (XIV., II. és III. hadtest).

Am ez a többiek teljesítményeit ne csorbítsa.”

Eddig ebben a legutóbbi mondatban foglalt teljesen méltánytalan „vállveregetés” fájhatott a magyarnak. Most azonban, amikor a valódi tényállásokkal ismertetéseink révén már tisztába jöttünk, azt legfeljebb fölényesen megmosolyogjuk, de egyúttal sajnálattal állapítjuk meg, hogy a nagy hadvezérnek magyar ügyekben nem volt egyetlen egy *igazmondó* közege sem, mert Conrad, arany jelleme és közismert igazságszeretete mellett minden túlzóosztrák érzelmei ellenére sem lett volna soha arra kapható, hogy hadvezéri történelmi nevét irigykedő, kicsinyes *történelemhamisításra* adja oda.

*

Tárgyilagos és abszolút igazságra törekvő, mondatról-mondatra pontosan bizonyítható megállapításaink után most már kizártnak kell tartanunk, hogy *színmagyar* győzelmünk történelmi tényét a jövőben bárki is elvitathassa tőlünk.

Az itt következő *kétrendbeli Höfer-jelentés* a magyar hivatalos Közlöny eredeti szövegének szó szerinti másolata:

HÖFER-JELENTÉS A LIMANOVAI GYŐZELEMÉRŐL,

szó szerinti szöveggel:
(11.d., 12.a. és 15. vázlat.)

„Hivatalos jelentés. Kiadatott XII. 13. délben. Érkezett Budapest-re este 6^h 15'.

A Nyugat-Galicia-i csatában az oroszok déli szárnyát tegnap* *Limanová-nál megvertük* és visszavonulásra kényszerítettük. *Az ellenség üldözését megkezdtük.* Arcvonalunk többi része ellen intézett minden támadás, úgy mint az előző napokban, most is összeomlott.

A Kárpátok-on át előnyomult csapataink — ismét többszörös harcok között — erélyesen folytatják az ellenség üldözését.

Déltájban *elfoglaltuk* Neu Sandec-et. Grybów, Gorlice és Zmigród helységekbe is újra bevonultak csapataink.

Zemplén vármegyét az ellenségtől teljesen megtisztítottuk.

A nagy események színhelyétől félreeső Keleti-Erdőskárpátok-ban az ellenség a hegygerinctől délre sehol sem tudott jelentékeny tért foglalni; csapataink általában tartják a szorosok legmagasabb pontjait, Bukoviná-ban pedig a Szuczawa-völgyvonalat.

Déllengyelországban nem volt harc.

Lowicz-tól északra *szövetségeseink erélyesen folytatják az oroszok jól megerősített állásai ellen* intézett támadásukat.

*Höfer s. k. tbk.,
a vezérkar főnökének helyettese.”*

* Pontosán: 1914. XII. 11. dut. 11^h.

HÖFER JELENTÉS

A

LIMANOVAI GYŐZELEM EREDMÉNYEIRŐL,

szó szerinti szöveggel:

(13. és 15. vázlat.)

„Hivatalos jelentés. Érkezett Budapest-re XII. 17. dut. 5^h.

Az utolsó hírek semmi kétséget sem hagynak fenn többé aziránt, hogy az orosz főerő ellenállása megtört. A déli szárnyon, a *Limanova-i több napi csatában*, északon pedig szövetségeseink által *Lodz-nál* és immár a *Bzura-mentén is* (Lowicz) *teljesen megvert ellenség*, amelyet a Kárpátok-on át történt *előnyomulásunk délről fenyeget*, megkezdte az *általános visszavonulást*, amelyet a Kárpátok elővidékén, makacsul küzdve, fedezni igyekeznek. Itt csapataink a Zakliczyn—Krosno vonal felől támadnak. Az *arcvonal többi részein az üldözés folyamatban van.*

Röfer s. k. tbk.,
a vezérkar főnökének helyettese.”

A máskor fukarszavú, szinte mindig komor Höfer-jelentéseknek ezúttal, íme, egész szokatlanul diadalmas a csengésük, megérik rajtuk a nagy győzelem mámora, rózsás hangulata, amely alól a HFP. sem mentesült.

A XII. 13. kiadott jelentés épűgy, mint a 17.-iki: győzelmünknek maradandó, világos szövegezésű *hivatalos bizonylatát* jelenti, anélkül persze, hogy a nagysiker színmagyar voltát megemlítené, ami most már nem zavar bennünket, akik hiszen tudjuk, hogy Limanova körül XII. 11. *kizárólag magyar csapatok* csatáztak, úgy ahogy azt az előzőkben a leglelkiismeretesebben részletesen bebizonyítottuk.

Ellenséges külföldi bírálatok fényszórákként világítanak bele a nagyhelyzetek sötétségébe:

Paléologue, a világháborúban Franciaország-nak Szentpétervár-i nagykövete igen érdekesen ítéli meg az 1914. évi eseményeket, amikről *Napló-t* vezet. *Laguiche* tbk., a cári udvarhoz beosztott francia katonai attaché, aki az orosz seregeket sorra végigjárja, *Paléologue*-nak katonai bizalmi embere és tanácsadója.

A *Napló*-ból az alábbi néhány érdekesebb *kivonatot* közöljük:

1914. XI. 26.

(Conrad emlékezetes elhatározásának napja. A Kárpátok-on át betört orosz 8. hadsereg a mi Boroevic 3. hadseregünket veszedelmesen szorongatja. A Hindenburg hadseregbeli Brzezyni-i hős német seregcsoportot (Litzmann stb.) egy kis ideig a fogságbajutás veszedelme fenyegette.) *Paléologue* szerint:

„Az orosz fővárosban minden arc csak úgy ragyog az örömtől-boldogságtól.

Kocsimat csupa kíváncsiságból a *Kazán-i Miasszonyunk* templomának oszlopcsarnoka előtt állítom meg. A hívők ma özönével mennek a nagy, aranytól és ékkövektől csillogó szent nemzeti székesegyházba. A bejáratnál a gyertyaárusok alig képesek vevőiket kiszolgálni, annyian vannak. És a „Szent kapu” előtt tolong a tömeg, türelmetlenül várva, hogy a Csodatevő Szentszűz képét megcsókolja.”

1914. XI. 28.

„A *Lodz—Brzezyni-nél* félig bekerített német hadtestek keresztülvágták magukat vonalainkon. Az orosz hadművelet az utolsó percben *Rennenkamp*f hibájából dugába dőlt, akiben hiányzott az éleslátás és cselekvőképesség.

1914. XII. 2.

„Az orosz hadseregek Lengyelország-i helyzete súlyosbodik. A nyugati frontról jött csapatokkal megerősített németek *Lodz-tól* északra érezhetően előnybe jutnak.

Rennenkampff tbk.-ot felmentették parancsnoksága alól, mert lassúsága miatt a XI. 25.-i szép körülkerítési hadművelet az ő hibájából meghiúsult.

... Oroszországban az erkölcsi állapot is még messze van attól, hogy javuljon. A körülöttem megfigyelt pesszimizmus, így közlik velem, Moszkva-, Kiew- és Odesszá-ban is megvan.”

1914. XII. 5.

„ ... *Miklós* nagyherceg tudatja velem, hogy Januskievics tbk., a vezérkar főnöke figyelmeztette a szállítmányok körüli nehézségekre és az állományok kimerítettségére. A mostani legutóbbi öt hét folyamán az oroszok 530.000 embert vesztek, ebből 280.000-et a németek-, 250.000-et Conrad ellen.”

*

Paléologue XII. 6.-iki megjegyzése:

„Az oroszok kiűrtették *Lodz*-ot, ahová a németek csakhamar bevonultak.”

1914. XII. 14.

(Limanova-i üldözésünk harmadik napja.)

Laguiche tbk. a nagy főhadiszállásról ezt írja:

„A események Krakó körül kedvező fordulatot vesznek(?)”

De rövidre rá Paléologue-ot *nagy csalódás* éri:

„Kérdennem kell: vajjon az oroszoknak Szilézia-i offenzíváját máris megakasztották? Ivanow tegnap a *Visztulá-tól* délre, közel *Limanová-hoz* súlyos vereséget (un grave échec) szenvedett, amely — miközben Krakó-t felszabadította — látszólag az egész Déllengyelország-i frontra is kihat. Erről a fordulatról senki sem beszél...

A cár most a Kaukázus-i frontot látogatja(?), ahol a hadműveletek eredményesen fejlődnek.

Conrad szerint ez a Naplórészlet teljesen beismeri az *osztrák-magyar* jegyverek *Limanova-i győzelmét*, valamint a győzelemnek az *összhelyzetre gyakorolt visszhatását*.

Ezt a visszhatást a következő Naplókivonat újból megerősíti:

1914. XII. 15.

„Nyugat-Galiciá-ban az oroszok az egész vonalon a Visztula felé vonulnak vissza. Ez a visszavonulás a *Szilézia elleni offenzíva tervének végkép véget vet.*”

Conrad további megjegyzése szerint a Limanova—Lapanów-i csatának ez az értékelése azt mutatja, hogy *ez a csata* volt az, amely az orosz offenzíva beszüntetésére, valamint az oroszok visszavonulására döntő hatással volt.

*

Miklós nagyherceg a Paléologue-féle következtetéseket elismeri, de azon van, hogy a tüzérségi lövészerbeli hiánnyal mentesse azokat.

1914. XII. 17.

(Conrad 4. hadseregének üldözése a Dunajec-en félbeszakad.)

Paléologue szerint:

„A nagyherceg ‚fájdalommal‘ arról tájékoztat, hogy *hadműveleteinek beszüntetésére* kényszerül: ezt az elhatározását csapatainak rendkívüli veszteségeivel és azzal a még sokkal súlyosabb tényállással indokolja, hogy a tüzérség *egész lövészerét* elhasználta.”

Conrad háborús könyvében *Paléologue* feljegyzéseiből az alábbiak szerint összefoglalt *következtetéseket vonja le*, amiknél, a *Limanova-i győzelem színmagyar jellegének megóvása érdekében* megint tüzetesen ismertetett „*bizonyítékaink*”-t utalunk, egyébként azonban a hadvezér irataiból szószerint idézünk:

„A Paléologue-féle jegyzetekből következik, hogy:

1. a Limanova—Lapanów-i csata az osztrák-magyar fegyvereknek kétségbevonhatlan és határozott győzelme volt (csupán a német 47. hadosztály volt idegen);

2. *ez a csata volt az, amely az oroszokat visszavonulásra készítette;*

3. az oroszok a mi sikeres nagycsatáink következtében (Lodz I.—Krakó, Limanova—Lodz II.—Lowicz) rettenetes veszteségeket szenvedtek és erkölcsileg, valamint anyagilag oly letört állapotban voltak már, amely a szövetségeseik számára valószínűvé tette, hogy megfelelő német erők bevetésével (25—30 hadosztály) az eddig elért eredményt beláthatlan következményeket jelentő *átütő erejű hadműveletté* szélesíthetik ki.

[A német erők bevetése elmaradt (Falkenhayn), minekfolytán az ellenség időt nyert arra, hogy magához térjen, újból erőre kapjon, aminek a mi későbbi új, súlyos áldozataink voltak a következményei].

4. az orosz Gőzhenger egész XI.-i hadművelete elsősorban Németország ellen irányult, Berlin felé;

5. Hindenburg hadműveletei és nyugatról kapott erősítései nem a Monarchia megerősítését célozták, hanem, megfordítva:

6. az osztrák-magyar hadműveletek jelentettek segítséget Németország számára.”

Conrad-nak idézett megállapításai örökbecsű, megfellebbezhetlen *hadtörténelmi ítéletet* képviselnek, amely Limanova-i magyar győzelmünk óriási hadászati jelentőségét a színigazságnak megfelelően a legfényesebb köntösben állítja oda a világ elé!

*

Ruski tbk., Dimitriew 3. hadseregparancsnoki elődje és 1914. ősztől kezdve az orosz északnyugati arcvonal parancsnoka 1915. elején *Withney*, a Canadian Democrat amerikai hirlap haditudósítója előtt így nyilatkozott Conrad-ról és haderőnkéről:

„A lángeszű elgondolása, remekül végrehajtott Limanova-i csata valóságos sztratégiai remekmű, amely arra kényszerített bennünket, hogy Krakó-i támadásunkat abbahagyjunk és a *Kárpátok-on át Magyar ország-ba* való előnyomulási szándékunkról lemondjunk. A Limanova-i csata az *első döntő visszacsapás*, amely a nagyherceg hadseregeit Galícia földjén érte.

Az osztrákok és magyarok helyzete a novemberi harcok idején éppenséggel nem volt irigylésreméltó. Mi akkoriban szentül azt hittük, hogy Conrad seregeit már teljesen megsemmisítettük. Ennekfolytán Limanova-i kudarcunk nagy meglepetést jelentett számunkra, mert hiszen senki sem tartotta lehetségesnek, hogy Conrad hadseregei még mindig oly éles lendülettel tudjanak támadni és ez a meglepetés az orosz arcvonal legveszedelmesebb pontján ért bennünket.”

*

Végül — bár nem ellenséges külföldiről van szó, de jóbarátunk sem volt soha — ide iktatjuk még *Ludendorff* nyilatkozatát, amely, kétségtelenül súlyos egyéniségét tekintve, érdeklődésre tarthat számot.

Még Ludendorff is, aki pedig háborús emlékirataiban véderőnket nem egyszer igazságtalanul és kedvezőtlen értelemben rosszakaratúlag bírálta meg, Limanova-i győzelmünkről mégis így ír:

„A Limanova-i válságos küzdelmet siker koronázta. Miután az osztrák-magyar hadseregek előzőleg, a háború kezdete óta sok nehézségen estek át: most szép eredményt értek el — *megverték* az oroszokat.”

Mi már tudván tudjuk, hogy XII. 11.-én Limanová-nál a *színmagyar* Hadfy I. altb. csoport *egyedül, egymagában* verte meg a Gőzhenger legdélőbb szárnyán harcolt orosz 15. hadosztályt. Másféle csapatoknak a győzelem *közvetlen* kivívásában egyáltalán nem volt a legkisebb részük sem. Ezt a tényt a történelmi szabatoság érdekében kell leszögeznünk.

*

A *Conrad és Ivanow* között XII. 4. körül megindult 8 napi ideg-sorvasztó, grandiózus *szellemi párba]* lényegileg XII. 11. este 11^h tájban a mi hadvezérünk fényes győzelmével végződik. Pedig, emlékezzünk rá, alig 24 órával ezelőtt, XII. 10. este (Lapanów) fölöttébb sötét helyzetünk még úgy festett, mintha „minden elveszett” volna: Conrad erősebb akarata, talán átfogóbb lángelméje és szerencsésebb keze, valamint nem kevésbé a Gondviselés különös kegyelme vitték fegyvereinket győzelemre.

A *döntés kihatásai* a XII. 16.-ig terjedő „üldözési napok” során fokozatosan érvényesültek, még pedig oly irányúan, amint azt Conrad az imént pontokba foglaltan klasszikus szabatosággal megrögzítette, nevezetesen:

a Gőzhenger legdélőbb szárnyának, az orosz 15. hadosztálynak XII. 11. délután 11^h-kor a mi 39. hadosztályunk elől megkezdődött visszavonulása következtében négy napra rá, XII. 15., az orosz 4., 9., 3., 8. és 11. hadseregek egész hosszú frontja szintén hátrálni kezd és ez az *általános orosz visszavonulás* a Visztula középfolyása és a Szán alsó folyása felé vezet.

Üldözésünk az *Arz* altb. főcsoportnál Limanová-ról dicséretes eréllyel már XII. 12. korareggel nekilendül, a 4. hadsereg többi részeinél ellenben csak XII. 15. reggel indulhat meg és a Dunajec—Nida folyók elértével általában XII. 16. körül véget ér. Néhány érdekesebb részletet a Negyedik Fejezet keretében ismertetünk majd.

A XII. 12.—16. terjedő üldözés folyamán, rövid utóvédharcoktól eltekintve, a *német Woyrsch, 1. és 4. hadseregnél* az ellenséggel nem volt komolyabb összeütközésünk. Az ellenség kevés kivétellel (orosz XVII. hadtest, 13. vázlat) mindenütt rendezetten vonult vissza.

A *Boroevic 3. hadsereg* az orosz XII. 8. óta északi irányban hosszabb megszakítás nélkül üldözve nyomul elő, azonban üldözése a 4. hadseregétől elütően csak XII. 20. körül akad meg, abban az időpontban, amikor a hadsereg frontja, folytonos harcok között általában a Krosno—Wojnitz vonalat (utóbbi hely feleúton van Tarnów és Brzesko között) elérve, most már Ivanow-nak második visszavonulási vonalát is közvetlenül veszélyezteti.

A 4. hadsereg Dunajec balparti zömével XII. 20.-ig fokozatosan a Dunajec alsó folyásának balpartját éri el és ott tartós védelemre rendezkedik be, hogy aztán a majdnem pontosan XII. 31.-én végkép megszűnő *mozgó háborúból* most már a „*lövészárok-harc*” -ra térjen át, amint ez a szövetségesek összes többi seregeinél is kb. ugyanakkor bekövetkezik.

Az *oroszek általános visszavonulása* a szövetségesek csapataira leírhatlanul felemelő erkölcsi hatással volt. Mindenki érezte, hogy meggyötört lelkünk felszabadult és az oroszoknak végre teljesen fölébe kerekedtünk, aki lenyűgöző túlerejének iszonyatos súlyával eddig szinte agyonnyomott bennünket és alig engedte, hogy lélekezethez jussunk: most pedig, íme, *legyőzt fen* az Uzsok-tól Belchatów-ig húzódó kereken 400 km.-nyi kiterjedésű nagycsatafrontunk elől, jelentős *területi veszteség* mellett, *lelkileg összetörve, megverten visszavonul* a Közép Visztula—Szán felé, mert erkölcsileg mélyen megrendült és egész tüzérségi lövészerkészlete elfogyott.

Az *orosz haderő presztízse* a rákényszerült visszavonulás letagadhatlan tényével jóvátehetlenül óriási csorbát szenvedett, viszont a szövetségesek politikai és katonai tekintélye a nagygyőzelemmel a világ előtt egy csapásra jelentősen megnövekedvén, ez a helyzetjavulás sok tekintetben felbecsülhetlen előnyt jelentett a számunkra.

Az *ellenséges külföldi bírálatok* is kiemelik, hogy *XII. 11.-e* 1914. évi Galícia—Oroszlengyelország-i hadjáratunk szempontjából *fontos határkövet* jelent, amelynél Conrad hadműveletei *fordulópont*hoz jutottak.

Limanova-i győzelmünk végül, de nem utolsóul a hazánkat, valamint Ausztriát és Németországot eddig — a döntés bekövetkeztéig — folytonosan fenyegető és határainkhoz mind közelebb és közelebb előrenyomakodó rettenetes *orosz invázió* halálós veszélyét rögtönösen és végkép megszüntette. (Russki orosz tbk. nyilatkozata.) Erről a világvészedelemről később külön számolunk be.

UTÓLAGOS ÖSSZEFOGLALÓ ÉSZREVÉTELEK A HADFY IMRE ALTB. CSOPORTBELI CSAPATRÉSZEK HARCTELJESÍTMÉNYEIEHEZ.

Mi Limanova körül *Hadfy Imre* altb.-ban láttuk és éreztük *csatatéri vezérünket*. Elismerten kitűnő vezetői működésének egyes mozzanatait az eddigi ismertetések kellő helyein, még az események leírása közben emeltük ki. Jellemrajza befejezésül végül még az alábbi néhány adatot közöljük:

Hírneves és rettenthetlen vitézségű parancsnokunk jól megérdemelt *rendkívüli tekintélynek örvendett*, amely eddigi sorozatos *hadisikerein*, valamint a minden oldalról feléje sugárzó általános, személyes *bizalmon* alapult.

Katonaéletének egyik jellegzetes vitézi epizódját az egész hadosztály jól ismerte és igen magasra értékelte: a Szeged-i 46. gyalogezred kötelékében ugyanis *1878.-ban* résztvett a Bosznia-i hadjáratban és mint fiatal tiszt Livnó-nál tanúsított kiválóan vitéz magatartása elismeréséül, már 36 évvel a mi csatánk előtt, a 3. osztályú katonai érdemkeresztet — az akkori időkben igen nagy hadikitüntetés! — érdemelte ki magának és ezen az alapon később „Livnói” nemesi előnevet is kapott.

Daliás, lánglelkű parancsnokunknak különösen érdemdús Limanova-i szereplése, az időtartamot tekintve a XII. 10. délelőtt 9^h—XII. 11. délután 11.-ig terjedő arasznyi időközre tömörül össze, egészbenvéve tehát kereken csupán 36 órára, amely másfél nap azonban elegendő volt arra, hogy a döntés bekövetkeztekor mint csodálatosan *szerencséskezű* csapatvezető, vezérségre-termettségét jellemzően, joggal elmondhatta magáról: „*Jöttem, láttam, győztem!*”

Mindig észszerű, gondosan előkészített, kiválóan gyakorlatias és rendkívül erélyes intézkedéseinek megalapozása, illetőleg végrehajtása körül *Balassa Béla* alezredesben, a 39. hadosztály kitűnő vezérkari főnökében elsőrangú munkatársat bírt, akiben sohasem csalódott

A parancsnok és vezérkari főnöke, soha meg nem zavart legteljesebb lelki összhangban és — a hadosztály számára e téren is példatadóan — minden erejükkel a legfelsőbb királyi szolgálatnak éltek és köztudomású volt, hogy minden dologban kitűnően megértették egymást.

*

Addig, amíg Hadfy altb. XII. 10. délelőtt 9^h tájban *Arz* altb. főcsoportparancsnok meghagyására a Limanova körüli összes csapatok fölötti parancsnokságot át nem vette: a csatahelynek fel Neu-Sandec-ig terjedő közeli környékén XII. 5.—7.-ig bezárólag:

Loserth G. tbk.,

azután pedig, XII. 8. délelőtt 2* 45'-től kezdve már Limanová-nál, Hadfy beérkeztéig:

gróf *Herberstein H.* tbk., a 10. lovashadosztály újonnan kinevezett parancsnoka voltak a *Limanova-i védelem vezetői*, miközben Herberstein tbk. lovashadosztályát a 11. honvédlovashadosztály *egy* részével megerősítették.

Csapatrészek harcteljesítményeinek összefüggő ismertetése.

A csata küszöbén:

XII. 5.—7.-ig Loserth G. tbk. alatt a Neumarkt felől jött 10. lovashadosztály XII. 7. estig az Alt-Sandec—Kanina területen egy, jelentős erejű gyalogsággal és tüzérséggel megerősített orosz lovashadosztály ellen működve, fárasztó, izgalmas harcok árán, érzékeny veszteségek elszenvedésével XII. 7. estig késlelteti a Neu-Sandec-en át előrejött orosz 15. hadosztály előnyomulását Limanova felé és ezzel már XII. 7.-én lehetővé teszi a Tymbark-ra érkezett 45. Landwehradosztály vasúti kirakását.

A csatában:

XII. 8.-án, az első csatanapon Herberstein tbk., akit e napra közvetlenül a Roth altb. seregcsoportnak rendeltek alá, a Limanova-i ú. n. „előkészített” védőállásban a legszívósabb védelmet szervezi meg és a Kanina—Pisarczowá-n át a nap folyamán támadólag előre jött orosz 15. hadosztályt gyenge védőrségeivel és kitűnő lovastüzérségének bevetésével a délutáni órákban harchoz való veszteségteljes fejlődésre kényszeríti.

A Limanova-i állás a mi esetünkben az utolsó számbajöhető állást jelentette, amelyet mindenáron meg kellett tartanunk.

A megerősített 10. lovashadosztály ma már negyedik napja, hogy az orosz előnyomulást sikeresen késlelteti s ezzel a hadászatiilag rendkívülien fontos Limanova birtokbantartását biztosítja és később a XII. 10.-ig beérkező erősbítések (78., 77. és kombinált dandár) nyugodt kirakását lehetővé teszi, ami kiváló érdeméül könyvelhető el.

XII. 9.-én, a második csatanapon az ettől fogva Arz alá rendelt Herberstein heves és nagy védelmikäzdelme folyik az állásaink ellen most már, még pedig egymásután három ízben sűrű tömegekben rohamtámadásra előrenyúló többszörös orosz túlerő ellen, amelynek kivédésére a vasúton Tymbark-ig szállított 39. honvédegyalghadosztálybeli Daubner S. ezredesdandárnak 78. dandárja a délelőtti folyamán ép a legjobbkor érkezik be a csataterre. Ugyanis a Herberstein tbk. csoport védőállása nyugati szárnyát (9. vázlat) a délutáni meglepő túlerős orosz szárnytámadás egy ideig katasztrófával fenyegeti (9. huszárezred visszaszorítása Starawies I. felé), amelyből csak a Golców-ra két arcvonalúan támadó 78. dandárnak minden tüzérségi előkészítés és támogatás nélkül végrehajtott, fölöttébb veszteségteljes hősiess támadása vágja ki a 9.-es huszárokat: ha a 78. dandár abban a délután 3^h-i legválságosabb időpontban valamely okból nincs a helyén és tehermentesítően erélyesen közbe nem lép — a 10. lovashadosztály aligha tarthatta volna tovább állását.

A Jabloniec-i, valamint a Mordarka-i védőszakaszban, az előbbinél a műút közelében a koradélután lezajlott többrendbeli orosz betörésikísérlet főleg a vitéz Jász-Kún huszárok és a 20-as honvédek, illetőleg a derék Salzburg-i zászlóalj, kitűnő lovastüzérségi támogatással, de egyébként a maguk erejéből végül is hősiesen kivédik s amellet az orosz 15. hadosztály gyalogságának rengeteg veszteséget okoznak.

Az orosz 15. hadosztálynak XII. 9.-iki, Limanová-ra irányuló „*első áttörésikísérlet*”-e ezzel teljesen meghiúsult, Herberstein vitéz csapatai védőállásukat csorbítatlanul megtartják és továbbra is képesítve vannak arra, hogy a Tymbark-i folytatólagos vasúti kirakásokat biztosítsák.

Ma már ötödik napja, hogy a most már a 78. dandárral is megerősített 10. lovashadosztály a Limanova felé áttörésre törekvő orosz előnyomulást sikeresen megakasztja és ugyanily eredménnyel áll ellen másnap,

XII. 10.-én, a harmadik csatanapon is, amikor — 9^h délelőttől kezdve Hadfy I. altb. alatt — Herberstein tbk. már hatodik napja tartja távol az orosz Limanová-tól, pedig *Brussilow* e napra tudvalevőleg a legnagyobb nyomatékkal átütőerejű támadást követelt meg VIII. hadtestének két hadosztályától, a 14. és 15.-től, kettőjük közül azonban a valóságban csak a 14. hadosztály támadott.

Herberstein XII. 9.-iki *műútmenti győzelme* hadműveleti hatását ugyanis XII. 10.-re is kisugározza: az orosz 15. hadosztály ez utóbbi napon parancs ellenére *nem* támad komolyan. Ez harcászatiag annyit jelentett, hogy a *Daubner S.* ezredes dandárjával is megerősített *Herberstein* csoport volt az, amely XII. 9. és közvetve 10.-én 4. hadseregünknek délről való átkarolását és végül hátbatámadását megakadályozta, pontosan abban a mireánk nézve fölöttébb válságos időpontban, amikor *Roth* altb. seregcsoportunk sokszoros orosz túlerő ellen Lapanów-nál jelentékeny területveszteség mellett súlyos vereséget szenvedett és ennekfolytán 4. hadseregünkre nézve bármely-nemű-irányú újabb ellenséges behatás katasztrofálissá válhatott volna.

A csupán néhány helyen, kis erőkkkel feltűnően lagymatagul támadott Jabloniec körüli orosz seregetest Herberstein védőrségétől enapon is eléggé érzékeny veszteséget szenvedett, viszont az egész nap tartott, inkább belövés-jellegű orosz tüzérségítűz nálunk ezúttal még nem okozott jelentősebb károkat.

XII. 11.-én, a negyedik s egyben utolsó csatanapon:

A csata most éri el tetőpontját: XII. 11.-e kétségtelenül a *főcsatanap*, amelyen a néha villámgyorsan egymásba torlódó harcsemények a késő esti órákban — délután 11^h felé — *harcászati döntéssé* s az orosz 15. had-

osztályra reakényszerített visszavonulással győzelemmé, *magyar győzelemmé* érlelődnek.

A Hadfy altb. csoport utolsó napi harcait *az egyes alcsoportok és egyéb csapatrészek* a Harmadik csatanap leírásában közölt op. Nr. 126/111. *Támadási intézkedés* alapján és szellemében hajtják végre, minden vonalon a legnagyobb buzgalommal és nagyban-egészben úgy, mint azt a hadosztályparancsnok megtervezte és elrendelte. Ez a *terv* igen egyszerű:

amilyen kiterjedésű az orosz 15. hadosztály támadóvonala, ugyanolyan kiterjedéssel rendeztük be mi is *védővonalunkat* (78. dandár és 10. lovashadosztály);

a 77. dandár zöme (4 zászlóalj stb.) megkerülésre törekvő előnyomulással a Golców-ra *támad*;

a 77. dandár maradék $1\frac{3}{4}$ zászlóalja pedig egyelőre *hadosztálytartalék* a dél felől veszélyeztetett (orosz 2. lovashadosztály) Zalesie—Tymbark-i országút mentén, bármily irányban való eltolásra készen és *xégal*:

a *had osztály tüzérség* (8 üteg) XII. 10. délután 4^h—XII. 11. délelőtt 5^h-ig felvonul állásaiba és a XII. 11.-i támadást előkészíti és támogatja.

A Hadfy csoport XII. 11.-iki védővonala (H.a. vázlat) Lesniówka körül kezdődik s a berajzolt vonal mentén folytatódva, a Lysa Ga. 785 trig, magaslaton végződik. A védővonal *Daubner S.* ezredes-dandárnok I. alvédőcsoportra, valamint *Herberstein* tbk. II. alvédőcsoportra tagozódik. Mind-egyikükre kb. 5—5 km. arckiterjedés esik.

A 77. *dandár*, Molnár D. tbk., valamint a II. alvédőcsoport, *Herberstein* tbk. egész napra szőlőan szabatosan a támadást, illetőleg utóbbi a puszta védelmet előíró parancsot kaptak, amiből kiviláglik, hogy Hadfy I. altb. XII. 11.-re Herberstein-nek támadó közreműködését egyáltalán nem vette kilátásba, ami ennek az alvédőcsoportnak összetételében és támadásra kevésbé képesítő tüzérei ében leli magyarázatát.

Daubner S. ezredesdandárnok XII. 11. reggel a 16. ezred, valamint a 10. ezred II. és I. zászlóalja fölött parancsnokol (a^h zászlóaljat Herberstein-hez, a „műútmenti állás”-ba különítették ki), azonban, a 16. ezredet illetően csak feltételesen, csupán egy bizonyos ideig, amíg ugyanis a Támadási intézkedés szerint „a Molnár D. tbk. csoport támadása Jezowa Woda-ig előre nem jutott”, amely időpontnak bekövetkeztével *Mestitz J.* alezredes az egész 16. ezreddel *Daubner* parancsnoksága alól öntevékenyen kilépve, önálló csoportként „a Golców 756 m. p. irányában támad”, akkor természetesen már a Molnár D. tbk. csoporttal összhangban.

A csata kezdetén Daubner a vázlaton rajzolt vonalon az Intézkedés értelmében egyelőre annál inkább a puszta védelemre szorítkozik, mert a mélységvonaltól (418 m. p.—483 m. p. patak) nyugatra eső harcterületén a szintén védőállásban levő ellenség egész nap tétlen maradt: 3^h 30' délutánig itt egyik fél sem támadott.

A 16. ezred harcbevételése, mint tudjuk, a valóságban nem történhetett az eredeti terv szerint, mert az orosz 15. hadosztály dél körüli Jabloniec-i betörése következtében a 16.-osok zömét (I. és II. zászlóalj) Limanová-ra kellett eltolni, úgy, hogy az eredetileg Mestitz egész ezredének szánt Golców-i támadás végrehajtása a Lesniówká-nál visszahagyott *Dingha S.* zászlóaljra hárult, amely ennek a feladatának, a *Koós Gy. 77.* dandárbeli csoporttal szorosán együttműködve a legkitűnőbbben megfelelt.

A *hadosztálytüzérség* ütegcsoportjainak arcvonala a Golców-ot negyedkörív alakjában karolja körül és már ezzel a szakszerű elhelyezésével nagy hatást biztosított a maga tüze számára, amely a Támadási intézkedés értelmében már a hajnali szürkületkor megkezdődött ugyan, de a délután 3^h 30'—kb. délután 4^h-ig terjedő rövid félóraban a Golców magaslatra összpontosítva, az ezidőbeli Starawies II.—Golców-i harc helyzetnek megfelelően, most fokozódik a legnagyobb hevességre, amíg aztán a már 4^h délután körül beálló sötétség a tüzérségi tűznek is véget vet.

A *XII. 11.* délelőtt 1^h-től kezdve — amikor a 77. dandár elővédje Slopnice-ről az Ostra Ga 928 m. p. felé útbaindult —, a kb. délig lefolyt időben a *Hadfy altb. csoport helyzete* több csapatrésznél fokozatosan az itt következő időrend szerint és események mellett alakult át:

A negyedik napi csata azzal kezdődik, hogy

a sokszorosán túlerejű orosz gyalogság délelőtt 5^h 30' körül a Jabloniec-en, a mi védőállásunk Brokes frontján betör (11.b. vázlat) és a védőrséget kb. 100X-re visszaszorítja, míg a már XII. 10. este felváltásra rendelt csoportok közül a 9. huszárezred oda nem érkezik: az ezred az orosz rohammal visszaveri és az elvesztett állást kb. *délelőtt 7^h-ig* visszafoglalja (az *első orosz tömegtámadás kivédése*, Muhr O. ezredes hősi halála) és folytatólag:

rögtön rá, késedelem nélkül *7^h délelőtt* következik a *második orosz tömegtámadásnak* újból való sikeres kivédése, ugyancsak a 9. huszárezred részéről, mire aztán az orosz támadás kb. ½ 10^h-ig szünetel; továbbá:

délelőtt 8^h tájban Herberstein kérelmére Daubner S. ezredesdandárnok a zászlóaljnak a felét Schusselka százados zászlóaljparancsnok alatt

Lesniówka *tájékaról* Starawies I-en át Marciszówká-ra küldi oda, a Jabloniec-i védőszakasz támogatására, minekfolytán Schusselka a Marciszówka-patak mentén a 483 m. p. felé előnyomulva, déltájban éppen jókor érkezik oda Jabloniec-i védőállásunk nyugati szárnya mögé, hogy az ideirányuló egyetlen jelentősebb orosz átkarolásikísérletet teljes sikerrel kivédje;

délelőtt 9^h 30' körül a 13. huszárezred a Jabloniec gerinctetői védőállásból az oroszok *harmadik tömegtámadását* veri vissza, mire nagyjában kb. délig tartó újabb harcshünet áll be, a tüzérségeket kivéve, amelyek dél-élelőtt 9^h óta dut. 3^h-ig heves harcban állanak;

délelőtt 10^h-kor jelenti Bauer V. tbk., az I. védőszakasz parancsnoka, hogy az orosz nehéztüzérség által tönkrelőtt műútmenti védőrség és egyidejűleg a Mordarka-i Landsturm is állásukat elhagyva, sietve visszavonulnak és hogy az ellenség követi azokat, miközben a „huszárállás” védőrsége egyelőre rendületlenül kitart, noha Bauer V. tbk. parancsa szerint: „Menjetek vissza, ha az *állások már tarthatatlanokká válnának!*”; végül;

déli 12^h tájban a csatatéri események körül fontos mozzanatok játszódhatnak le, amennyiben:

a Jabloniec-i gyors segítséget kérő hírek jelentős csapatmozgásokat tesznek szükségessé (all .a. vázlat szerint a hadosztálytartaléknak és a zászlóaljának etolása; az Arz altb. rendeletére a Jabloniec védőszakasz felé előreléjövő 81. gyalogezredbeli 2 zászlóalj közeledése), miközben a 77. dandár a berajzolás szerinti csoportosításban az Ostra Ga.—Zalesie területen áll;

a hadosztálytüzérség egyelőre mérsékelt ütemű tüzeharcban van, hogy az orosz gyalogságot lekösse;

a *negyedik s egyben utolsó általános orosz tömegtámadás* a Jabloniec gerinctetőre *déli 12^h tájban* indul meg, de az előző három támadáshoz hasonlóan szintén összeomlik és miután a 81. gyalogezred is beérkezett már: a 9. és 13. huszárezredek, 55—55% rettenetes veszteség után, most végre a kapott parancs értelmében részlegenként elszállingóznak a védőállásból, amelyet egyébként az utolsó huszárosztagok csak délután 4^h felé hagynak el, valamennyien azzal, hogy a parancs szerint Zamiescie-nél gyülekezzenek éjjelre;

a *Diószeghy A. százados* 3. honvédhuszárezredbeli 3. század, a Brokes alvédőszakasz jobb szárnyán, a 483 m. p. körül az erdőben, XII. 11. reggel óta szintén harcban áll; Diószeghy A. százados korareggel súlyosan megsebesül, mire helyettese, Bauer Gy. főhadnagy lép helyébe, aki — mert a század lóVó'szere mind *elfogyott* — századjával az orosz teljes

sikerrel megrohanja, az erdőben 700—800 y(-re visszaveti és addig üldözi, míg a tányérsapkások egyik hátulfekvő erődített géppuskás támpontjuknál újból állást nem foglalnak, mire *győzelmes századunk* kb. délután 5^h körül a vett parancs szerint, nem üldöztetve, Limanová-n át Zamiescie-re vonul éj j élezésre;

a 81. *gyalozezred* két zászlóalja — önhibáján kívül — nem jöhetett annyira idejében előre, hogy Bauer V. tbk.-ot a XII. 10.-iki szándéknak megfelelően tervszerűen felválthassa; a délután folyamán, a vázlat szerinti nem-magyar területen bevettelve, Niedereder őrnagy II. védőszakaszát erősíti meg.

A *koradélutánt órákban* a Jabioniec-ről Limanova felé előretört, kisebberejű orosz csapatrészeket *Kobek* 10. honvédgyalozezredbeli alezredes *oldal'ozótüzzel* (2, később 3 század és végül egy géppuskásosztag is) hamarosan megakasztja (10. O. vázlat); továbbá:

délután 3^h 30' körül a 77. dandár, a Dingha zászlóalj és a hadosztály-tüzérség Golców—Starawies II.-iki sikereinek összesége *Kobek* alezredes oldalozó harcbalépését kellő *hadműveleti oldalnyomással* oly értelemben támasztja alá, hogy — Herberstein tbk. közlése szerint — a 77. dandár mind-hamarább és határozottan érvényesülő nyomása:

elsőbbed az orosz 15. hadosztály üldözésbe kezdett csapatrészeinek előhaladását mindinkább meglassítja;

azokat a délután *folyamán* — *Kobek* alezredes oldalozó behatásának nyomatókat adva — teljesen megállítja és *végül* — amint az XII. 12. *reggel* kitudódott —

nyomásunk arra kényszeríti a végül három oldalról körülkerített orosz hadosztályt, hogy vereségét beismerve, a csatatérről eltakarodjék és Neu-Sandec felé visszavonuljon, aminél visszavonulását főerejével XII. 11. kb. 11^h délután kezdte meg és azt az éj folyamán észrevétlenül és nem zavartatva hajtotta végre.

A 11.c. vázlat a XII. 11.-iki 9^h *délutáni* helyzetet tünteti fel, amikorra a harc már régen *elült* és a csapatmozgások az egész vonalon nyugvópontra jutottak:

a 10. lovashadosztály Zamiescie körül még mindig gyülekezőben, Bauer V. tbk. alatt, mert Herberstein tbk. egyelőre még megtartotta eddigi parancsnokságát s azt csak másnap adja át az ismeretlen nevű E 81. ezredesnek, hogy a tbk., Arz altb. parancsára a Limanova—Mlynne körüli 3 lovashadosztály parancsnokságát átvegye;

a vázlatból a Herberstein alvédőcsoportnál déltől kezdve bekövetkezett, azonban végül helyi jelentőségűnek minősülő „területveszteség” képe jól kivehető, amelynek aránylag csekély mélységű kiterjedése seholsem haladja túl az 1½ km.-t, ezzel szemben például a Lapanów-i XII. 10. területveszteség archossza kb. 16 km., mélysége kb. 4 km. volt;

az üldöző orosz részek egy töredékével állítólag Limanova délkeleti szegélyéhez is közel juthatott orosz betörést, Hadfy I. altb. idevonatkozó Intézkedésének megfelelően, Daubner S. ezredesdandárnok a 16. ezred I. és II. zászlóaljának erélyes és kellőirányú bevetésével biztosan kivédte, oly módon, hogy a Limanová-hoz eltolt két zászlóaljjal, Baur V. tbk. maradékcsoportai, valamint a 81.-esek által is rámozgatva, részben támadóharc árán a Limanová-nál berajzolt 16.-os állásban veti meg lábát: XII. 11. délután 7^h-ig az itteni, jó ideig válságos helyzet is végkép nyugvóponttra jut és ezzel:

az orosz 15. hadosztálynak ez a XII. 11.-i „második áttörésikísérlete” is megghiúsul és a Hadfy csoport által megvert hadosztály visszavonulásra kényszerül.

*

A

Hadfy I. altb. csoportbeli alcsoport- és egyéb alparancsnokok XII. 11.-iki harcteljesítményei:

A döntés időpontjától visszanezően megállapítjuk, hogy a csapatok miely időközökkel érkeztek be Limanová-hoz:

a Herberstein tbk. csoport teljes	4 nap óta van a csatatéren,	
„ Pielsticker lovassága	3	„ „ „ „ „
„ 3. hváe.	2½	„ „ „ „ „
„ 39. hadosztály lovassága	2¾	„ „ „ „ „
„ 78. dandár	2½	„ „ „ „ „
„ 77. dandár	1½	„ „ „ „ „
„ 18. áe.	¾	„ „ „ „ „

ahová a 81. ezred 2 zászlóalja XII. 11. dél körül érkezik be.

Ezek8-an képezik XII. 11. a 39. hadosztályparancsnokság rendelkezési egységeit, amihez 9.-ik gyanánt még a 77. dandárból kikülönített hadosztálytartalék is hozzáveendő.

Csoportvezetőségünk ezeket az egységeket kitűnő technikával és erőteljes lendülettel, minden sematizálástól mentesen alkalmazta harcra, az alparancsnokok pedig — úgy, amint azt a hadosztálynál a háború eleje óta megtanulták — okos módon mindig „a körülményekhez való alkalmaz-

kodás”-ra törekvően cselekedtek, amely tényezők, mindenféle súrlódások ellenére, a Támadási intézkedésnek jóformán zökkenés nélkül való, pontos végrehajtását tették lehetővé, aminél különösen a 77. dandárt mindvégig *óriási szerencse* kísérte útjain.

A csapatrészeknek a XII. 5.-től kezdve a csata végéig végbevitt *harcteljesítményeit összefüggő ismertetés* formájában az imént vázoltuk.

*

Most pedig, ezúttal a XII. 11.-iki eseményekre korlátozva magunkat, nagyvonalú festéssel olyképp rakjuk egymás mellé az egyes harcteljesítmények tarka mozaikköveit, hogy egyfelől minden egyes rendelkezési egység érdeme szóhoz jusson, másfelől a kierőszakolt Limanova-i *csatadöntés* és a dicső *győzelem hű tükröképe* megkapó elevenséggel és teljes szépségében keljen életre előttünk.

A csata XII. 11. délelőtt 5^h körül a *Herberstein* tbk. alvédőcsoportnál kezdődött:

A Jabloniec-i, hajnaltól délig tomboló hősi védelem, amelynél a törpe magyar kisebbség sokszorosán túlerejű orosz tömegeknek órákon át megingathatlanul ellenáll és dacos lélekkel a visszavonulási parancsra is csak vonakodva hagyja ott emberileg már régóta tarthatatlan védőállását; amely színmagyar jellegű, kemény védelemnek huszárezredei negyedórákon belül 55% véres veszteséget szenvednek, de azért a becületükre bízott védőállásban „szótlan magyar hűséggel” és feltétlen megbízhatósággal és — ami emberileg különösképp meghat bennünket — szinte vallásos *áldozatkészséggel* kitartanak, pedig hiszen mindenki jól tudja, hogy itt a nyírjes dombok tájékán a kevéske számú magyar a tengernyi oroszot ma le nem győzheti: ez a hihetetlenül szívós, áldozatos védelem egyrészt magyar dicsőségünket hirdeti világgá, másrészt a Limanova-i csata sikeres végrehajtását messze-menő mérvben elősegíti és támogatja. A Jabloniec-i *állás*, valamint Limanova elveszte esetén ugyanis a Hadfy csoport végveszélybe kerülhet, mert többek között erősítői (a 81. ezred és a 77. dandár) még nincsenek kéznél.

A *Mordarka-i* II. védőszakasz frontjának kb. délelőtt 10^h tájban bekövetkezett meglazulása azért válhatik aggasztóvá, mert az orosz betörés a védőállás mögötti 3 lovasütegünket is veszélyezteti és ezzel egész Limanova-i védőrendszerünket könnyen megingathatja.

Herberstein és *Bauer V.* tbk.-ok a 9—es huszárok nagy veszteségeinek riasztó hírére rendkívüli eréllyel a megerősített 10. lovashadosztály utolsó huszárjait is összeszedetik, hogy azokat a csatába bevessék. Amikor a maga erejéből több már nem telik, *Herberstein* tbk. *Hadfy-tól*, *Arz-tól* kér és kap

gyalogsági segítséget: most is *Daubner S.* ezredes jön támogatására, épúgy, mint XII. 9. délután 3^h tájban, amikor bajtársi szeretettől is hajtatva, a visszaszorított 9- huszárezredet kellett nagy bajából kivágnia.

Mi ezúttal nem hivatkozunk azokra a XII. 5.—XII. 10.-ig terjedő időszakban szerzett egyéb bokros érdemekre, amelyek a 10. lovashadosztálynak szintén dicsőségére válnak. Ehelyen kötelességszerűen s mély bajtársi hálával csupán erről az egy napról való *XII. 11.-iki igazságot* hirdetjük:

a megerősített 10. lovashadosztály Jabloniec-i, a végsőig elszánt, önfeláldozó hősi helytállása — a Golców körüli győzelemnek egyik legfőbb előfeltételét, főkritériumát képezte.

És ha nem áll helyt, ha dacos, szilaj elszántsággal, vitézül a végsőig ki nem tart: ki tudja, győzhet-e a magyar XII. 11.-én Limanová-nál? . . .

A Gondviselés Herberstein vitéz seregtestét az utolsó csatanapon döntőfontosságú, nagyon nehéz feladat elé állította, amelyet — most már tudjuk — minden időkre példátadóan a legkiválóbban old meg és fényes fegyvertényével el nem múlható, örök dicsőséget áraszt magyar nemzetére, az egész huszárságra és ezzel a maga legyőzhetlen vitézi seregére is, amelynek hírneve ezek után soha többé feledésbe nem merülhet!

*

Bauer V. tbk., a Herberstein II. alvédőcsoport I. védőszakaszának parancsnoka, a maga részéről is a legerélyesebben azon van, hogy minden épkéztláb embert erősítésül a Jabloniec-re küldjön fel.

Mihelyt a 9. huszárezred rendkívül súlyos veszteségéről délelőtt 8^h körül jelentést kap: védőszakasztartalékát (század) nyomban a frontra küldi előre és most, délig, tartalék nélkül áll ott harcálláspontján s ezzel pillanatnyilag elesik attól, hogy a harcot érdemlegesen irányíthassa. Mégis, a betörések hírére előrelátó módon oda utasítja vitézül küzdő csapatait, hogy „Menj vissza a második védővonalba, ha állásodat képtelen vagy tovább tartani!” Jól tudta, hogy ezzel a feltételes engedéllyel senki visszaélni nem fog. Nem csalódott...

Az orosz betörés helységi megállításában maradékcsoportjával *Bauer V.* tbk., egyfelől a 16. honvédgyalozezredre, másfelől a 81.-esekre támaszkodva, érdemlegesen résztvett és miután Limanova délkeleti kijárata körül este 7^h felé szintén nyugalom állott be, Zamiescie-re lovagolt, ahol mint a megerősített 10. lovashadosztály helyettes parancsnokára az a gond vár, hogy a szinte csöppenként gyülekező kimerült hadosztály rendezkedését vezesse.

*

A *Kiss F.* százados lovasütegcsoportot a megerősített 10. lovas-hadosztály minden dicsőségéből és az elért eredményekből — amint ezt reális alapon már több ízben hangosan hirdettük — kétségtelenül *hatalmas rész* illeti meg.

Daubner S. ezredesdandárnok XII. 11. virradattól kezdve a Major-nál levő harcálláspontján tartózkodik, amelyet az ellenséges nehéztüzérség ma délelőtt 9^h-tól kezdve mindinkább fokozódó hevességű tűz alatt tart, azzal a szándékkal, hogy az épületeket szétrombolja vagy felgyújtsa, minék-folytán a 78. dandárparancsnokság a nyugodtabb munka érdekében déltájban az 570 m. p. magaslatra költözködik át.

A Daubner dandárnak a XII. 11.-re szóló Támadási intézkedéssel kiutalt feladat szerint az egész 16. ezreddel feltételesen a Lesniówka—641 m. p. területből a Golców felé kellett volna támadnia, ehelyett errefelé csupán a ^{III} Dingha zászlóalj lépett harcba és a valóságban a 16. és 10. ezred 2—2 zászlóalja, nagyjában déltől kezdődően egész más, *új feladatot* kap: a Jabloniec-i orosz betörés kivédését, amit Daubner ezredes este 7^h-ig kifogástalanul és biztos eredménnyel erélyesen hajt végre, két főmozzanatban:

elsőbbed is a ^{III} századnak oldalozó tüzével, amely részeket rövidesen a ^{III} századdal és egy géppuskásosztaggal is megerősítik;

a 16. ezred $\frac{1}{2}$ I. és II. zászlóalja Mestitz alezredes alatt déltájban az 594 m. p.-ről Starawies I.-en át Limanová-ra vezető nagy völgyben a H.a. vázlat szerint Kobek alezredes északi (bal) szárnya felé tolódik el és azt, a vasútnál álló Bauer V. tbk. maradéksapataival összeköttetésben, a 418 m. p.-on áthaladóan meghosszabbítja olyképp, hogy a ^{III} zászlóaljnak a vázlat-szerinti elhelyezkedésével az orosz betörést este 7^h-ig biztosan elreteszeltük, amikor a 77. dandárnak északkelet felé való oldalnyomása is biztosan érvényesült már.

A Schusselka százados félzászlóalj (^{III}), a Jabloniec-i védőrség támogatására kora délelőtt útba indítva, déltájban — éppen amikor a negyedik orosz tömegtámadás megindult — Marciszówká-tól délre érkezett oda és sikerrel közreműködik a Bauer V. tbk. nyugati szárnyára irányuló jelentősebb orosz átkarolás kivédésében.

A 10. honvédegyalozezred II. zászlóaljának három százada, az 546 m. p. körüli eddigi berendezett védőállásában, egyáltalában nem áll harcban és csak nagyritkán éri gyenge tüzérségi tűz. Az orosz betörés kivédésének súlyos, izgalmas problémája — könnyen érthetően — az összes érintett

parancsnokok figyelmét órákon át teljesen leköti és azért nem csoda, ha véletlenül senkinek sem jutott eszébe, hogy a 3^h 30' délután láthatóan megindult tűzrajtaütés pillanatában a tétlenségre kárhozott — zászlóaljnak 1—2 századát a Golców irányában kockázat nélkül *tüntetőtámadásra* előrendelje, aminek harcászati hatása és haszna nem lett volna kétséges.

Mindent egybevetve, a Daubner S. alvédőcsoport XII. 11. délután is, eddigi hírnevének megfelelően kitűnő vezetéssel hasznos munkát végzett, nemcsak Herberstein-ék érdekében, de az egész Hadfy csoport szempontjából is.

Daubner-nek az utolsó csatanapon este, harcvonala balszárnya mögött még 2 zászlóaljnyi dandártartaléka van; a csak ma délután feltöltött, erősen megtépázott ~ zászlóalj azonban pillanatnyilag aligha vehető teljesértékű csapatnak.

Arra nézve, vajjon a Limanová-tól nyugatra levő íp osztály és a kombinált üteg támogatták-e Daubner-t az orosz betörés kivédésében: nincsen adatunk, de azt valószínűnek kell tartanunk.

*

A harmadik csatanap leírásában foglalt op. Nr. 126/III. Támadási intézkedés-t megelőzően, részletesen ismertettük az Intézkedés szövege létrejöttének érdekes történetét, amely *Molnár D.* tbk.-nak abban, a hadosztály által rögtön elfogadott „javaslat”-ában csúcson sodik ki, hogy

a 77. dandár ne „a *Ctchon* és *Ostra Ga.* magaslathát északi lejtjeinek hosszában átkarolóan támadjon”, hanem hogy

a tábornok elgondolása szerint „a *Ctchon—Ostra Ga.* gerincen jentmaradva hajtsa végre a támadást a Golców-i orosz állások oldalába és hátába.”

Amikor a 77. dandár parancsnoka fenti javaslatát előterjesztette, a támadási területet csupán a térképből ismerte és csak XII. 11. délután 3^h felé, amikor az *Ostra Ga.*-ra felérkezett, tekinthette át a terepet. A terepen többek között hamarosan meg volt állapítható, hogy a hadosztályparancsnokság terve szerinti támadás a „magaslathát északi lejtjeinek hosszában” a szinte leküzdhetlen terepnehézségek miatt előreláthatólag megfeneklett volna, mert a támadásnak a gerincmagaslat 10—12 keresztben fekvő meredek magaslathátnyulványán kellett volna áthaladnia, amely teljesítményhez egy nap, XII. n.-e nem lett volna elegendő.

Amikor a tábornok délután 3^h 30' a Starawies II. katlanba lefelé támadó Koós Gy. őrnagy támadócsoportja tűzrajtaütésének kétségtelenül

pompás képében gyönyörködött s ugyanekkor hadosztálytüzérségünknek most már a Golców tetőre összpontosított leghevesebb tüze biztatólag dörgött végig a csatatéren és végül amikor a Dingha zászlóalj is egyidejűleg átkarolón a Golców felé tört előre: a 77. dandár parancsnokát mindenekelőtt az az érzés fogta el, hogy a „szerencse” teljesen mellénk szegődött, különben nem állhatnánk ott és úgy, ahogy álltunk, a teljesen gyanútlan és már is megfutamodó ellenséges balszárny tökéletes rajtaütése után az orosz 15. hadosztály oldalában és hátában! A hihetetlen „szerencse” tette lehetővé észrevétlenül maradásunkat és vele a legnagyobb hatásra vezető megkerülésünket.

A „szerencse” a sorsnak véletlen, kegyes ajándéka és nevetségessé válnék, aki azt a maga számára netán „érdem” gyanánt próbálná kamatoztatni.

A második, kevésbé jó érzés — ahogy azt előzően már bővebben kifejtettük — Koós György őrnagy szerencsétlen irányú, de mégis kitűnően végződő lyukbatámadása nyomán keletkezett, mert a tábornokot eleinte az ellenségnek a Koós ellen való veszélyes ellentámadás lehetősége aggasztotta, amely zavaró érzés csak akkor szűnt meg, amikor Jankovich F. alezredes, a 9—es honvédezred parancsnoka a ^ és ~ zászlóaljakkal az „összekötő magaslatát” mentén — ezzel Koós csoportját is biztosítva — a Golców-ra támadott és ilyenformán, amikor a támadás este 9^h tájban a Golców déli lábáig előrejutott, a csapatelosztás aránya tűrhetőbbé vált, amennyiben 6 század lent állt a lyukban Koós őrnagy alatt, a 9 századnyi Jankovich csoport pedig fent a Jezowa Woda—Golców összekötőháton, utóbbiból 1 század biztosításul kikülönítve.

A 77. dandárparancsnokságnál az Ostra Ga.-n, a Dingha átkarolással, valamint a hadosztálytüzérség hatalmas támogatásával elért harcászati sikerünk jelentőségével teljesen tisztában voltunk és szó volt köztünk a Golców-i ellenséges csoport válságos helyzetéről is, amely holnapra kedvező támadási esélyekkel biztosított bennünket. És mégis kimondhatlanul bántott bennünket, hogy a Golców-on még mindig ellenség áll odafent, mert persze sejtelmük sem volt arról a *szenzációs* eseményről, hogy az orosz 15. hadosztály főerejével XII. 11. délután 11^h tájban megkezdte Neu-Sandec felé való visszavonulását.

A Hadfy csoport XII. 11.-iki hadműveletének súlypontja a támadó 77. dandárnál van, amely a Golców irányában már eddig is sikereket ért el és területet is nyert. Ellenben a megerősített 10. lovashadosztály — amelyet a délután folyamán a 81. ezred vált fel — némi területvesztéseget szenvedett és a hadosztályt a XII. 10.-iki megállapodás értelmében a 81. ezred fel-

váltásával XII. 11. estig kivonták a frontból. Daubner-re pedig — Bauer V. tbk.-kal és E 81. ezredessel karöltve — déltől kezdve az a feladat hárul, hogy a U.c. vázlat szerinti új védővonalnak este 7^h-ig bekövetkezett elérésével az orosz betörés utózegeit kivédje.

Mindezek után kijelentjük, hogy a mi felfogásunk szerint:

a minden veszteség nélkül, az orosz 15. hadosztály balszárnyát teljesen meglepően és teljes sikerrel hátbatámadó 77. *dandár* harcteljesítményei, továbbá

az egyidejűleg a Golców-ra átkarolóan támadó 16-os *Dingha* őrnagy zászlóalj sikere és végül

a *hadosztálytüzérségnek* a hadosztályparancsnok személyes intézkedésére a Golców tetőre a kellő időpontban, 3^h 30' délután meginduló összefogott tüze:

a Támadási intézkedéssel Hadfy I. altb. személy szerint utasított *ezen három harccsoport harcteljesítményeinek összessége* erőszakolta ki XII. 11. a döntést és vezetett bennünket győzelemre.

A győzelem azonban — itt is hangsúlyozzuk — legelsősorban csak a megerősített 10. lovashadosztály Jabloniec-i önfeláldozó, hősi helytállásával fejlődhetett megkapó szépségű, magyar győzelmünké.

*

Hadosztálytüzérségünk csak az utolsó napon, XII. 11. lép harcba, még pedig mindössze 7 (hét) órán át, délelőtt 9^h—kb. délután 4^h-ig. Délután 3^h 30'-ig tartó általában lassúbb tüzelésével az orosz vonalakat akként kötötte le, hogy bármely percben a Golców-ra való tűzegyesítésre térhetett át, ami Koós Gy. őrnagy tűzrajtaütése pillanatában a valóságban nagy ügyességgel rajtaütésszerűen meg is történt, anélkül, hogy ezt a gondosan előkészített tervet időnek előtte elárultuk volna.

A délután 3^h 30'—kb. délután 4^h-ig tartott leghevesebb s egészben csupán *félórai érdemleges tüzelés* a most bekövetkezett harcászatiilag különösen fontos pillanatban: aranyat ért, mert oda összpontosult a Golców tető kiterjedelmű területére, az ellenséges támadó állás kulcspontjára, amely XII. 11. délután a 77. dandár erőfeszítéseinek legkőzelebbi célját képezte.

Hatáslövéseinek rövid tartama ellenére, a hadosztálytüzérséget az utolsó csatnap dicsőségéből és a Golców körül elért eredményekből kétségkívül kellő rész illeti meg.

A 39. hadosztály *hadosztálylovasságát* (18th század) Hadfy I. altb. elvileg magánál tartja, hogy — különösen üldözéshez — mindig kéznél legyen.

XII. 11. estig a Dunajec völgyébe felderítés végett kiküldött felderítő-osztagok bevonulnak az osztályhoz.

Végre helyreállították az összeköttetést a Weiss ezredes különítményével, amely számára a Neumarkt felől jövő, délután 2^h-kor Zabrzez-nél Weiss ezredes rendelkezésére beérkezett *Schönnner O.* százados magyar kerékpároszászlóalj támadása megnyitja az utat Neu-Sandec felé és ma Jazwosko-ig (Lackó-tói 6 km.-re keletre) jut előre.

Hadosztály lovasságunk kitűnő lovascsapat; eddig itt nem jutott harcba, mert Hadfy altb. kíméli és az eljövendő üldözésre tartogatja.

*

A *hadosztálytartalékzászlóalj* 12. százada Biale-nál a vasutat biztosítja. Teljesértékű, kipihent elsőrangú csapat.

A hadosztálylovasság is a hadosztálytartalékhoz tartozik.

A *Pielsticker százados lovascsoport*, a Dunajec völgy folytonos felderítése mellett, 765 m. p. K^a-i védőállásának további megerősítésén dolgozik. Teljes tudatában van feladata fontosságának.

A most tárgyalt XII. 11.-iki *harcteljesítményekre* visszapillantva, kitűnik, hogy a Támadási intézkedés szerinti alapeladatoknak megfelelően, *Herberstein* tbk.- és *Daubner* ezredesdandárnoknak a csatában lényegileg a védelem-, a 77. dandárnak ellenben a támadás szerepe jutott, míg a *hadosztálytüzéség* a támadás megrohanásszerű alátámasztására csak legvégül, a harcászatilag legmegfelelőbb pillanatban, délután 3^h 30'-kor tér át.

Az összes rendelkezési egységek harcteljesítményeit egyenkint felsoroltuk. Azok részletes értékelését azonban általában mellőzzük, mégis szabadon megállapíthatjuk, hogy

a védelem az orosz 15. hadosztály áttörésikísérleteinek sikeresen állta útját és ezzel a támadás számára lehetővé tette, hogy a döntő lökemet az ellenség oldalába és hátába biztosítottan végrehajthassa.

A végsikert az egyes tényezők *csupa derekas harcteljesítményeinek összessége* eredményezte, de a csata sorsát kétségbevonhatlanul a *hátbatámadás* döntötte el.

Arz altb. szerint is: „Nem lehet kétséges, hogy az általam az ellenség oldala és háta ellen elindított lökem készítette az oroszokat visszavonulásra és idézte elő a Limanova-i csata győzelmes döntését.”

NEGYEDIK FEJEZET.

A
m. kir. 39. honvédgyalogsztály által
1914. XII. 11. dut. II^h
ELSŐÜL VISSZAVONULÁSRA
KÉNYSZERÍTETT
OROSZ 15. GYALOGHADOSZTÁLY ÜLDÖZÉSE,
1914. XII. 12.—XII. 16.

AZ OROSZ GŐZHENGER VISSZAGÖRDÜLÉSÉNEK KEZDETE.
(12.a., 12.b., 12.C. és 13. vázlat.)

**OROSZ VISSZAVONULÁS, MAGYAR ÜLDÖZÉS,
1914. XII. 12.—XII. 16.**

(12.a., 12.b., 12.C, 13., 14. és 15. vázlat.)

1. ÁLTALÁBAN.

(12.a. és 12.C. vázlat.)

Az első két üldözési napon majdnem kizárólag *magyar csapatok* üldöznek.

Annak ellenére, hogy XII. 11. este a szorongatott orosz *15. hadosztály* visszavonulási szándékának még semmi nyoma sem mutatkozott, mégis az *Arz* altb. főcsoportparancsnok háborús könyvéből vett, XII. 11. keltezésű alábbi idézet mutatja, hogy a helyzetet találónan ítélte meg és a bizonytalanság és homály nem akadályozták meg abban, hogy a legnagyobb határozottsággal a legerélyesebb elhatározásra ne jusson:

„A *Boroevic* 3. hadsereg balszárnyoszlopának (^{1/}38. hadosztály) a Neu-Sandec-től délre eső magaslatokon XII. 10. és 11.-én végrehajtott támadásai *nem* jártak átütő eredménnyel. A *39. honvéd gyaloghad osztály* XII. 11.-iki rajtaütő átkaroló támadása viszont a legkedvezőbb végeredménnyel kecsegtetett, amely gyors siker — ha *kíméletlen üldözés* jár a nyomában — nemcsak hogy a szembenálló orosz 15. hadosztályt szorítja vissza, hanem a 3. hadsereg balszárnyának hatékony előretörését is elősegíti s ezzel az *összhelyzetet* is messzemenően előrelendíti.

Ennekfolytán a XI. 12.-re hajló éjjel parancsot adtam, hogy az *egész Hadfy csoport*, XII. 12. pirkadáskor kezdődő *általános támadásra* induljon előre és az önként visszavonuló vagy visszavetett ellenséget *kíméletlen eréllyel üldözőbe* vegye.

Ez a támadás XII. 12. reggel teljes sikerrel járt.

A derék honvédek erélyesen láttak neki az üldözésnek..... „

*

Összefüggő ismertetés.

XII. 12.,

az üldözés első napja.

A *Hadfy csoport* általános üldözőtámadása az oroszokat délig jóval Kaniná-n túl visszavetette. *Arz* altb. most a *Smekal* csoport déli részét az alsó Lososina felé indította el, hogy a Jakobkowice-i útsomót birtokába ejtse s ilyenformán a *Roth* seregcsoport előtti ellenségnek déli oldalába és a hátába törhessen előre.

A 4. hadsereg többi arcvonala előtt még semmi jele annak, mintha az oroszoknak visszavonulási szándékuk volna. Sőt a 13. Landwehrhadosztályt a Kobyla felől hevesen támadták és a Kritek seregcsoport balszárnya ellen az oroszok többrendbeli erőteljes lökemet hajtottak végre.

Ennek ellenére nem lehetett többé kétséges, hogy az oroszok a csatát elvesztették. Ezért az előnyomulási területeket már most megállapították (12.C. vázlat; berajzolás ajánlatos):

a Roth seregcsoport a Lipnica—Zakliczyn vonaltól délre;

a Ljubicié seregcsoport csatlakozóan a Bochnia—Brzesko műútig és

a Kritek seregcsoport a Visztulá-ig.

E napon az oroszok részéről a 15. hadosztályon kívül csupán még a Lososiná-tól délre eső részek vonulnak vissza és Arz részéről csak a Hadfy csoport, a 90. Landwehrdandár, valamint a 6. lovashadosztály részei üldöznek.

XII. 13.,

az üldözés második napja.

E 81. ezredes csoportját Limanová-ra küldik vissza.

A 39. hadosztálynak a Togoborze—Jakobkowice—Rajbrot-i úton való előnyomulása: a Roth seregcsoport arcvonala előtt e napon már hatásossá válik és délután az Arz főcsoport előtti egész ellenséges front, a szövetséges csapatok által üldözötten visszavonulásban van északkelet felé. A német 47. hadosztály részei Rajbrot-ot érik el, a 13. Landwehrhadosztály a Kobylá-t veszi birtokába.

Azonban az orosz 3. hadsereg a Ljubicié és Kritek seregcsoportok elöl nemcsak nem mozdul el, hanem az utóbbi seregcsoport előtti orosz 11. hadosztályhoz az orosz 9. hadsereg felől jelentékenyen erősítések is érkeztek oda. Itt különben főleg élénk tüzérségi harc folyik.

A Szurmay S. tbk. seregcsoport a Dunajec jobb partján nyomul elő Zakliczyn felé.

A trónörökös, Károly főherceg (későbbi, Istenben boldogult ifjú királyunk ő Felsége) Sável K. 10.-es huszárszázados kalauzolásával fentjárt a Jabloniec gerinctetőn, hogy hősi halottaink lelkiüdvéért mélyen könnyes szemmel imát mondjon.

XII. 14.

az üldözés harmadik napja.

Ljubicié- és Kritek-nél a helyzet változatlanul az, ami előtte való nap volt: az orosz nem mozdul! Roth altb. a 45. és 13. Landwehrhad-

osztállyal északkelet felé, a 39. hadosztállyal északi irányban üldöz és a Lipnica—Spilówka 616 trig.—Iwkowa vonalban a szívós védelemre berendezkedett orosz *XXI. hadtestre* bukkan, amely azonban már a XII. 14.—15.-re hajló éj folyamán visszavonul.

Zakliczyn-től közvetlenül délre — amely helynél az orosz 8. hadsereg 2. összeköttetési vonala a Szán felé áthalad — e napon jelentékeny erőink gyűltek össze: a *Szurmay* seregcsoporton kívül a 4. lovashadosztály is, amiáltal a 3. és *utolsó* összeköttetési vonalat, a Tarnów—Rzeszów-i műutat most már szintén komoly veszedelem fenyegeti. Az ellenséges vezetőség számára, úgy látszik, ez a fenyegetés képezte az egyik döntő okot arra, hogy az általános visszavonulást elrendelje.

Szerbiából újabb elszomorító hír érkezett: *Frank* gytbk. feladta Belgrád-ot. . .

*XII. 15.-én,
az üldözés negyedik napján*

reggel a Belchatów-tól Zakliczyn-ig húzódó *egész orosz front* a Stawka parancsára *teljes visszavonulásban* van a Szán alsó- és a Visztula középfolyása felé: *általános orosz visszavonulás* és ezzel a *Gőzhenger visszagördülése!*

A 4. *hadsereg* északkeleti arcvonalánál végre az oroszok délelőtt a *Kritek* seregcsoport elől, a nap folyamán aztán a *Ljubicic* és *Roth* seregcsoportok elől is visszavonulnak, csupán gyenge utóvédekkel védekezve s így az üldöző 4. *hadsereg* csekély ellenállások leküzdése után e napon estig a Jurków—Bochnia—Chobot vonalat éri el.

(Az ötödik üldözési nap, XII. 16.-iki ismertetés: később következik.)

*

*Przemysl táborvárának 1914. évi decemberi hadműveleti ténykedése.
(8. és 13. vázlat.)*

Przemysl táborvárának — magyar kiejtése: „Psemis” — védelmi őrségét a *Tamás y Árpád* altb. vezette Szeged-i vitéz 23. honvédgyaloghadosztály, valamint 4 népfőlkelő dandár stb. képezte, közülük a 97. dandár magyar. A várparancsnok: Kusmanek gytbk.; főütőkártyája a várőrség főtartaléka, a Tamásy hadosztály. Összlétszám: 120.000 fő, de ebből legfeljebb 60.000 tartozott a harcos állományhoz. Nemzetiség szerint a védőrség zöme, kb. 60%-a magyar volt.

Honvédeink és magyar népfőlkelőink várvédelmét fölösleges dicsőítenünk: világhírre van. Katonáink „Przemysl-i oroszánok” a nevük;

Tamásy-t pedig *Artamanow* orosz tbk. „az oroszlánok oroszlánja” címen tisztelte, aki a villámszerű aktív védelemnek a lelke és minden jelentősebb kitörés”-nek a vezére. A magyar védőrség tengernyi dicsőséget szerzett a magyar névnek. Legnagyobb hálánkra érdemes.

A 8.a. és 13. vázlatokból kivehetően, a táborvárnak, különösen a Limanova-i csata lezajlása utáni üldözés idejében, hadműveleti szempontból kiválóan fontos szerepe jutott: pusztá jelenlétének helyzeti energiája folytán Boroevic 3. hadseregünk keleti szárnya és oldala körül, kedvező viszonyok beálltával fölöttébb hasznosan érvényesülhetett.

December hava a táborvár legvéresebb hónapja, egyúttal azonban a Szeged-i honvédhadosztály legdicsőbb fegyvertényének időszaka is.

A XII. 9.-iki kitörésnél Tamásy-nak az volt a feladata, hogy az orosz 81. t. hadosztálynak a Kárpátok-ba való elvonulását megakadályozza. Két napon át tartó viaskodás után, feladatát teljes sikerrel oldotta meg.

A Limanova-i csata után rövidesen odafejlődtek a viszonyok, hogy Przemysl újabb felszabadításának kérdése megint szóba kerülhetett, ami minden Przemysl-i katonának leghőbb vágyát képezte. Ennek a sikernek az érdekében hajtotta végre XII. 15. a Tamásy hadosztály legszebb fegyvertényét, akkor, amikor a győzelmes 39. honvéddyaloghadosztály erélyes üldözése negyedik napján a 4. hadsereg keleti szárnyán, a *Szurmay* seregcsoporttal állvetve Tarnów általános iránnyal Zakliczyn-n át az orosz 3. hadsereg ellen nyomult elő. (13. vázlat.)

XII. 14. a *HPF.* rádió parancsot küldött Przemysl-be: a táborvár védőrsége mindent kövessen el, hogy a körülzáró oroszok nyugat felé való elvonulását megakadályozza.

Ezen az alapon: lelkes táborvári csapataink XII. 15.-én és 16.-án lendületes támadásban áttörik a főzáróvonalat. Az ellenség vasgyűrűjén rést ütnek, honvédeink a nyílt harcmezőre értek ki. Minden előkészület megtörtént arra, hogy a hadosztály XII. 18.-án Birczá-n át a *Krautwald* csoporttal szemben harcoló ellenség hátába támadjon. Ekkor — lesújtó hír érkezik: a Krautwald csoport — amely csak mintegy 25 km.-re állott a Birczá-ig jutott Tamásy hadosztálytól — orosz túlerő elől (13. vázlat) XII. 17. visszavonulásra kényszerül.

Annak a döntő sikernek a reménye tehát, amely a Limanova-i győzelem kihasználása révén a 3. hadsereg előretörésével, valamint Tamásy közbelépésével a szíveket-elméket felvillanyozta: az utolsó pillanatban szertefoszlott, mert:

Krautwald-nak, valamint egyáltalán a 3. hadsereg keleti szárnyának és oldalának a csapaterői túlgengének bizonyultak és különösen

a X. és XVIII. hadtest folyamatban levő vasúti szállítása az oroszok gyorsabb csapatszállításával nem tudott lépést tartani.

A 23. honvédhadosztály óriási erőmegfeszítését nem koronázta siker és Tamásy, 1000-nél több főnyi veszteséget szenvedve, XII. 18. négy napos hősies, fárasztó harc után visszatér a várba, hogy rögtön rá, már XII. 20.-án és 21.-én az északi várövezeten betört oroszokat újabb kitöréssel visszavesse.

A XII. 17. este bekövetkezett keserves csalódás a védőrség harc-erkölcsét rendkívüli erőpróbának tette ki és csoda, hogy a lelkek össze nem roppantak — de hiszen magyarok voltak és lángelkű, csüggedetlen magyar vezér állt az élükön ...

Bár Przemysl 100-nál több km.-nyi távolságra tőlünk verekedett a Limanova-i győzelem kiaknázása és minél hatályosabbá tétele érdekében: mégis a csatának kétségtelenül közvetve hasznosító részese volt.

Ez a felfogás, valamint a köteles bajtársi hála érzete készítetett bennünket a XII. 15.-iki Bircza-i véres harcoknak e helyen való részletesebb ismertetésére és Przemysl-nek *Conrad* haderőivel fennálló szoros kapcsolata kiemelésére.

XII. 16.-án,

az üldözés ötödik s egyúttal utolsó napján

a 4. hadsereg (12.a. és 13. vázlat) ismét csak jelentéktelen utóvédharcok árán a Zakliczyn—Brzesko—Bogucice vonalig jut előre és ezzel az eddig szinte könnyedén, simán történő „üldözés” hirtelenül véget is ér. Egyebekben nyomatékkal utalunk a 13. és 14. vázlatok szövegére.

Időjárás: folyton esik, nagy a sár, feneketlen utak.

XII. 17.-én

már állásban levő ellenség elleni harc.

A 4. hadsereg üldözése a Dunajec alsó folyásának elérése után véget ér és most már részben a folyó keleti partján jól kiépített *erődítésekben álló tetemes orosz erővel* kerül szembe, amik a 4. hadsereg zöme alig megindult üldözésének máris véget vetnek és itt nyomban kemény, véres harcok indulnak meg.

A 13. vázlatból kivehetően *Conrad* két arcvonalból támadja *Ivanow-ot* (orosz 3. és orosz 8., később 11. is): 4. hadseregünkkel északkeleti, a Boroevic 3. hadsereggel északi irányban, miközben az utóbbi XII. 20.-áig a Krosno—Wojnitz vonalat (utóbbi hely feleúton Tarnów és Brzesko között) éri el, Wojnitz-nál szoros összeköttetésben a 4. hadsereg déli szárnyával, amely már XII. 17.-én ért ide, de további előhaladásra egyelőre képtelen. A 3. hadsereg *erősbitéseit* (X. és XVIII. hadtest): vasúton szállítják Mezőlaborc- és Uzsok-ra. Sajnos, megkéstek...

Az Arz főcsoportot, XII. 13.-ától kezdve mint *VI. hadtestet* (39. és 45. Landwehrhadosztály) XI. 17.-ével egy időre, átmenetileg a 3. hadsereg kötelékébe helyezik át és e napon Zakliczyn-en és Rzychowá-n át *Tafnów* felé irányítják, aminél *Rzychowá-ig* jutva, az itteni erős orosz állásokkal szemben XII. 20.-áig terjedően kemény, véres harcokra kényszerül.

2. A HADFY ALTB. CSOPORT ÜLDÖZÉSE.

1914. XII. 12.—XII. 16.

(12.a., 12.b. és 12.c. vázlat.)

Események XII. 12. délelőtt 6^h-ig.

A XII. 11.—12.-re hajló éj folyamán a Golców körül különösebb esemény nem történt. Mély csend uralkodott az egész csatatéren.

Délelőtt 3^h tájban a 77. dandárparancsnoksághoz beérkezett *Hadfy I.* altb. csoportparancsnoknak még XII. 11. délután 11^h 30' keltezett alábbi *Támadási intézkedése*. A késedelmes kézbesítés arra vezethető vissza, hogy a dandár éjjelezési helye a nehéz terepen nem volt könnyen megközelíthető.

Az Intézkedés alapján a 77. dandárparancsnokság az alárendelt csapatoknak megfelelő parancsot adott ki, azok egyébként az esti Eligazításkor megfelelő előzetes értesítést is kaptak már.

„Op. Nr. 129/I.

Gróf Herberstein és Molnár D. tbk., Daubner S. ezredesdandárnok és a 3. honvédságyúezred.

TÁMADÁSI INTÉZKEDÉS

1914. XII. 12.-ére.

Królewskie, 1914. XII. 11. délután 11^h 30'.

Az alárendelt csoportok holnap, XII. 12. délelőtt 6^h-kor egységesen támadnak:

Gróf Herberstein tbk. balszárnyával a Lysa Ga. 785 trig.-en át, jobbszárnyával Szarysz-ra;

a Daubner S. ezredes csoport pedig gróf Herberstein tbk.-hoz csatlakozva, irány: közepével a Jabloniec magaslatára és végül

Molnár D. tbk. csoportja balszárnyával a Golców-ra, jobbszárnyával a 702 m. p.-on át.

A Daubner S. és Molnár D. csoportok közötti összekötőcsapatrészt gyanánt a 16. honvédegyalozezred III. zászlóalja* a Lesniówká-tól északra eső területből a Golców-ra támad.

A hadosztálytartalék 3 százada XII. 12. délelőtt 6^h a Królewskie-től egy km.-re keletre levő 548 m. p. magaslaton készen áll.

A hadosztályparancsnokság délelőtt 7^h-tól kezdve harcálláspontján lesz.

Az egész hadosztálytüzéség a támadást a legerőteljesebben támogatja. Az összes csoportok azonnal járőröket küldenek előre Marcinkowice felé (Neu-Sandec-től 5 km.-re északnyugatra), hogy az ellenségnek esetleges elvonulását rögtön észrevegyék.

Az összes csoportok XII. 12. délelőtt 5^h 30'-kor telefonon jelentik a helyzetet.

Ezt az intézkedést gróf Herberstein és Molnár D. tbk., Daubner S. ezredes és a 3. honvédegyalozezred, fonikusan Nowotny A. ezredes és kivonatban a hadosztálytartalék parancsnoka, Nyékhelyi F. százados kapják meg. 39. hadosztályparancsnokság.”

*

A Golców birtokbavétele.

A 77. dandár két támadó csoportja, *Jankopich* F. alezredes és *Koós* Gy. őrnagy intézkedészerűen XII. 12. délelőtt 6^h-kor indult támadásra, amelynek során rövidesen kitűnt, hogy az ellenségből csupán számos fogoly és rengeteg hadianyag maradt vissza a harcterületen. Így a Golców magaslat 7^h és 7^h 30' délelőtt között *minden ellenséges ellenhatás* nélkül kerül a kezünkbe. Számos, egybehangzó fogolyvallomásból kitűnt ugyanis, hogy az orosz 15. hadosztály főerejével már XII. 11. délután 11^h-kor megkezdte és az éj folyamán észrevétlenül folytatta visszavonulását Neu-Sandec felé.

A mieink közül *Székely Károly* 9.-es főhadnagy, az I. zászlóalj ideiglenes parancsnoka ér fel elsőnek a Golców tetejére.

* A 39. hadosztályparancsnokság az Intézkedés kiadásakor még nem tudott arról, hogy a ^{16.}III. zászlóalj, Dingha S. őrnagy már XII. 11. délután ½ 4 körül odacsatlakozott a 77. dandár északnyugati szárnyához.

A dandárparancsnokság *Jankovich F.* alezredest a zászlóaljjal csakhamar újból *tartalékba* vonja, Siekierczyna közelébe, az út mellé.

*

Daubner S. ezredesdandárnok feljegyzéseiben a XII. 12. reggeli eseményekről ezt írja:

„A 78. dandár parancsnokság a hadosztály Támadási intézkedése alapján intézkedett az *általános támadásra*. Csakhogy az én intézkedésem végrehajtására már nem került sor, mert amikor az 570 m. p.-ről XII. 12. virradat előtt a Limanova-i Major-hoz odaérkeztem, hogy onnét a támadást megindítsam, észrevettem, hogy orosz csapatrészek a Jabloniec-en déli irányban visszahúzódnak s hasonló mozgás volt észrevehető a Golców-on is: járőrök kiküldése és kölcsönös telefonközlések alapján a helyzet hamarosan tisztázódott, mire *üldözésünk* azonnal megindult.

Ez alkalommal, amikor a Major-ban abba a helyiségbe léptem be, ahol előtte való nap a dandár telefonállomása állott, borzalmas kép döbbentett meg: gránátrobbanás következtében a telefonállomás egész személyzete darabokra tépve a padlón hevert szerteszét. .

Ehhez hasonló fájdalmas látványban XII. 12.-én különben még bőven volt részünk.”

Részletesebb ismertetés.

1914. XII. 12.,
az *üldözés első napja*.
Intézkedések:

A *Hadfy I.* altb. csoportparancsnokság az *Arz* altb. által elrendelt *üldözés* tekintetében kiváló gyorsaságot jelentő, példás eréllyel teszi meg intézkedéseit. Az erély itt az alábbi intézkedéskiadások elküldési időpontjaiból világlik ki, amikor, alighogy a Golców délelőtt 7^h és 7^h 30' között birtokunkba kerül: a hadosztályparancsnokság, minden huza-vona mellőzésével, nyomban, szinte boszorkányos fürgeséggel délelőtt 7^h 10' -től kezdve máris intézkedik.

Az *Intézkedések* a következők:

„39. honvédgyaloghadosztályparancsnokság.
Op. Nr. 123/I.

A

hadosztálylovasságnak.

Az elküldés helye: Szlacheckie.

Ideje: 1914. XII. 12. 7^h 10' délelőtt.

1. Az ellenség az egész vonalon visszavonul. A hadosztály lovasság *Rechnitz Kurt* százados alatt a Limanova—Kanina-i műúton Neu-Sandec felé előhaladva, helyreállítja az ellenséggel való érintkezést és összeköttetést keres a Dunajec jobbparti saját erőinkkel.

2. *Klinger* zászlós 14 huszárral Slopnice-, Kamienica- és Lackó-*η* át a Dunajec völgyébe lovagol és összeköttetést keres Weiss ezredessel, a Lengyel légióval és a Szurmay altb. seregcsoporttal.

A hadosztály vezérkari főnöke:

Balassa s. k. alezredes.”

*

Folytatólag, ugyancsak a hadosztálylovasságnak szólóan, 7^h 30' délelőtt történő elküldés mellett, op. Nr. 123/11. alatt:

„*Kremsner F.* százados egy szakasszal Slopnice-n át Kamienicá-ra lovagol és helyreállítja az összeköttetést:

Molnár D. tbk.-kal, a *Pielsticker* százados lovascsoporttal, Weiss ezredessel és esetleg a Lengyel légióval is.

Henriquez H. főhadnagy 10 huszárral Kamienica—Lackó-*η* át Alt-Sandec felé lovagol, helyreállítja az összeköttetést a Szurmay altb. seregcsoporttal, tudtul adja a mi helyzetünket és megtudakolja az ottani helyzetet és ide jelenti.

A hadosztály vezérkari főnöke:

Balassa s. k. alezredes.”

*

A 39. honvédegyalghadosztályparancsnokság XII. 12. délelőtt 7^h 50'-kor az üldözésre vonatkozólag op. Nr. 124. alatt a következő *Intézkedést* adja ki:

„Gróf Herberstein tbk.-, Molnár D. tbk.- és Daubner S. ezredesnek:

Az ellenség az egész vonalon visszavonult. Az üldözést erélyesen kell végrehajtanunk:

a hadosztálylovasságot üldözésre és felderítésre már előre rendeltem;

gróf *Herberstein* csoport balszárnyával a Lysa Ga.—Chelm 793 trig. magaslatháton, jobbszárnyával a Limanova—Mecina—Marcinkowice úton;

Daubner csoport, az előbbihez való csatlakozás mellett, jobbszárnyal a Golców-nál elhaladva, a Pieklo 660 m. p.—Chelmiec község, belső szárny iránya Marcinkowice;

Molnár D. csoport lépcsőviszonyban jobbra, a szárny a Lyszka magaslaton át biztosítandó;

a *tüzérség* a gyalogságot követi s végül:

a *hadosztálytartalék* a műúton, ugyanott a *hadosztályparancsnokság* is.

Hadfy I. s. k. altb.”

A 39. honvédgyaloghadosztály hadosztálylovasságának XII. 12.-iki derekas működését a XII. 12.-iki napiesemények végén részletesebben ismertetjük.

*

A XII. 12. délelőtt beérkezett jelentések és felsőbb intézkedések alapján a 39. honvédgyaloghadosztályparancsnokság *folytatólag* intézkedik: „M. kir. 39. honvédgyaloghadosztályparancsnokság.

Op. Nr. 129/VIII.

Elküldés helye: Limanova, V. á.

Ideje: 1914. XII. 12. 1^h délután.

1. A hadosztálynak Neu-Sandec-et még ma el kell érnie. Az útközben szembekerülő ellenséget meg kell semmisíteni. Ha állást foglal, erőlesen meg kell támadni s az ellenség átkarolására kell törekednünk.

2. Beérkezett jelentés szerint a visszavonuló ellenség a Wysokie-i magaslatokon előkészített állásban megállt.

3. A *Daubner* ezredes csoport az ellenséget a kiutalt területen üldözi, közepével irány a Neu-Sandec-i műút.

A *Molnár D.* csoport az üldözést a *Daubner* csoporttal egy magasságban maradván hajtja végre. Iránya: Pieklo 606 m. p., onnét a *Daubner* csoporthoz csatlakozóan, irány Neu-Sandec.

4. A *tüzérség* a gyalogsághoz szorosan felzárkózik, hogy az ellenséget bármikor tűz alá vehesse.

5. A *Herberstein H.* tbk. csoportot az előljáró VI. hadtestparancsnokság kivonta az arcvonalból. A 10. lovashadosztály *Zamiescie*-nél gyülekezik. Az eddig alája rendelt gyalogság *Lososina Grn.*-nál gyülekezik és *Smekal* altb. rendelkezésére áll.

Herberstein tbk. személyére nézve *Tymbark*-ra vonul be, átveszi a környékbeli összes lovasrészek fölötti parancsnokságot (6., 10. és 11. lovashadosztály) és a VI. hadtestparancsnokság rendelkezésére marad.

A *hadosztályparancsnokság* a műúton a *Daubner* csoportot követi.

Ezt az intézkedést az 5 dandárparancsnokság kapja meg.

Hadfy s. k. altb.”

Események XII. 12.

Az üldöző csapatoknak a talán estig is eltartható üldözömenethez bizonyos időt igénylő „felkészülődés”-te mulhatlanul szükségük van (kötelek rendezése, lövészer kiegészítése stb.), azért mégis jókor elindulva, a 12.b. vázlaton Raszowká-nál beírt „m—n” vonalat a csapatok élei már kb. délelőtt 10^h 30'-kor átlélik.

Az Arz altb. által a 6., 10. és 11. lovashadosztályok vezetésére ki-rendelt gróf *Herberstein* tbk. helyett a Mecina-i üldöző csoport parancsnokságát *E-81.* ezredes vette át.

A *Hadfy* csoport XII. 12. üldözömenetéről a 12.b. és 12.c. vázlatok és azok szövege nyújtanak tájékoztatást.

Daubner S. ezre des dandárnok a maga XII. 12.-iki működéséről a következőképp emlékezik meg jegyzeteiben:

„A nekem kiutalt sávon belül akként intézkedtem, hogy a műütemi üldözést *Mesitz J.* alezredes a 16. ezreddel, attól jobbra pedig *K o bek B.* alezredes a 10. ezreddel hajtotta végre. A dandárparancsnokság a csapatokat a műüton követte.

A 18. ágyúsezred I. osztálya Kaniná-nál érte utói a gyalogságot. Déli 12^h 15'-kor Kaniná-t elérve, lovasságunktól jelentés érkezik, amely szerint a Wysokie-től északra eső erdőszegélyt orosz gyalogság tartja megszállva.

A 78. dandárparancsnokság az éppen beérkezett „^{ia}—^e” osztályát a Kanina-i temetőnél felvonultatja és az orosz állást tűz alá véteti s egyidejűleg a 16. és 10. ezred egy-egy zászlóalját támadásra rendeli előre.

Az oroszok otóvédállásukat rövid harc után elhagyva, visszavonulnak. Az üldözést folytatjuk.

A 39. hadosztály *Trzetrzewina* környékét elérve, a 12.c. vázlat szerint délután 4^h körül még a sötétség beállta előtt laktáborba száll.”

*

Molnár D. tbk. csoportja, újabb hadosztályintézkedésre nem jut „lépcsőviszonyba”, hanem a 606 m. p. és 624 m. p.-on át a műutat elérve, minden fontosabb esemény nélkül délután 4^h tájban érkezik be *Trzebrzewinára*, éjjelezési helyére.

*

Felderítési eredmények XII. 12.-én estig.

Amíg a hadosztálylovasságnak nem akad munkája, *Hadfy Imre* altb. féltő gonddal kíméli, hogy aztán a felderítő- és hírszerzőszolgálat meg-

indulásakor a legmesszebbmenő követelményeket támassza vele szemben. Soha sem csalódott kitűnő 15.-ös huszáraiban.

Többrendbeli XII. 12.-iki jellemző jelentést itt közlünk:
„*Henriquez H.* 15. huszárezredbeli főhadnagyt.

A 39. hadosztályparancsnokságnak,

Slopnice.

Jazowsko (Kadcza-tól 1 km.-re nyugatra) 1914. XII. 12., 10M5' del. Telefonon a következő hírt kapom: a *Szurmay* és *Gelb* seregcsoport a Kamionka—Popowice vonalban, iránnyal Neu-Sandec felé harcban áll. *Berndt* tbk. (4. lovashadosztály) a Poprád mindkét partján Barcice-ről Neu-Sandec ellen támad. *Weiss* ezredes (4. lovashadosztály) előnyomulásban Jazowskó-ról Kadcza felé.

A továbbiakra nézve parancsot kérek. További parancsig itt maradok.

Henriquez H. s. k. főhadnagyt.”

A vettemezés: „Limanova, érkezik 1914. XII. 12. délután 7^h 50', (?)

*

„*Rechnitz K.* 15. huszárezredbeli százados.

1. szám.

A 39. hadosztályparancsnokságnak,

menetben Królewskie-ről Limanová-ra.

K^a Raszówká-tól ½ km.-re északnyugatra, 1914. XII. 12. délelőtt 11^h. A hírszerző különítménnyel a K^a-t, járőrökkel a Przyszowa—Mecina vonalat értem el. Az ellenséggel való érintkezés még nincs meg. Egy helybeli lakos állítása szerint az oroszok már ma délelőtt 4^h Neu-Sandec-et érték el. Néhány szétugrasztott orosz foglyul ejtettem.

Saját gyalogságunk éle (16. honvédgyalozereg) éppen most halad el álláspontom mellett.

Rechnitz K. s. k. százados.

Átvivő: *Varga*, huszár.

A hátlapon: érk. XII. 12. délelőtt 11^h 30',

olvastam: *Daubner* s. k. ezredes.”

„*Rechnitz K.* 15. huszárezredbeli százados.

5. szám.

A 39. hadosztályparancsnokságnak,

Limanova.

Elküldés helye: a Trzetrzewiná-tól 2000X-re délkeletre eső kápolna; ideje: 1914. XII. 12. délután 2^h 50'.

Az előbb jelentett 2 ellenséges gyalogszázad 1^h 15' délután észak-keleti irányban visszavonult.

Álláspontomról egy mindhárom fegyvernemből álló hosszú ellenséges oszlopot látok a Neu-Sandec—Dobrova-i úton észak felé menetben, amelyet Alt-Sandec irányából valamely, valószínűen a *Boroevic* hadsereghez tartozó csoportunk tüzérsége tűz alatt tart.

Polgári lakosok állítása szerint az oroszok a Neu-Sandec-i hidakat ma délelőtt 11^h-kor felrobbantották.

A különítménnyel továbblovagolok Neu-Sandec felé.

Az orosz 60. gyalogezred további 8 foglyát a 16. ezrednek adtam át.

Rechnitz K. s. k. százados.”

Átvivő: *Novak* huszár.

A hátlapon: ér. XII. 12. délután 3^h 20'.

*

„*Rechnitz K. 15. huszárezredbeli százados.*
6. szám.

A 39. hadosztályparancsnokságnak,

Limanova.

Elküldés helye: Biczycze (4000 X -re nyugatra Neu-Sandec-től); ideje: 1914. XII. 12. délután 4* 20'.

A 2. számú hírszerzőjárőr (*Wack* főhadnagy) szóbeli jelentése szerint az oroszok Neu-Sandec-et a délutáni órákban kiürítették és északi irányban elvonultak.

A 2 híd hidlását felrobbantották.

Egyes ellenséges járőrök még Neu-Sandec-ben és a Dunajec-től nyugatra cirkálnak.

Az előző 5. számú jelentés szerinti tüzérségi tűz 45'-cel ezelőtt elhallgatott.

Járőrökkel a Dunajec-en átlépve, helyreállítom az összeköttetést dél felől jövő oszlopunkkal. További 19 foglyot, puskástól-lövőszerezestől a 16. ezrednek adok át.

Egy ellenséges utóvédcsapatot megrohamoztam; az egész, kb. 250 fő, megadta magát.

Délután 5^h-ig, további utóvédharcok során, a foglyok száma kb. 1000 főre emelkedett és 12 géppuskát is zsákmányoltunk.

Neu-Sandec tele van orosz sebesülttel, akiknél egy tábornok-orvos és nagyszámú egészségügyi személyzet maradt vissza.

A 38. hadosztály parancsnokával, *Nagy P.* tbk.-kal az összeköttetést helyreállítottam; a *Boroëvic* hadsereghez tartozik.

Leitényi hadnagy jelenti, hogy visszavonuló orosz csapatok a Dunajec-en való átkeléskor összetorlódnak; továbbá: egy mindhárom fegyvernembeli erős oszlop Jakobkowice-n át megy vissza.

A különítmény éjjelezési helyét még jelenteni fogom.

Rechnitz K. s. k. százados.

Átvivő: *Palkó*, huszár.

Hátlapon: Trzetrzewina, 1914. XII. 12. délután 5^h 40'.

Op. Nr. 412/40.”

A jelentések arról tanúskodnak, hogy a 15.-ös huszárok *kitűnően értik a mesterségüket*: bőségesen és jól jelentenek. A csapatvezetés számára szükséges felderítési adatokat szinte hiány nélkül és idejében mind megszerezték, nagyszámú foglyot is ejtettek: jobb teljesítmények jóformán el sem képzelhetők.

A 15.-ös huszárok első üldözésnapja kiváló eredménnyel végződött.

*

Egyéb közlések.

A Limanova-i XII. II.-iki győzelem bekövetkeztével az eddig a *Neu-Sandec-te* vezető összes közlekedési vonalakat előlünk szinte légmentesen elzáró itteni orosz erőcsoport ellen a mi részünkről XII. 12. valóságos *hajsza* indul meg és az orosz parancsnoknak nehéz dolga lesz, amikor a veszedelmes helyzetet XII. 12.-én végül mégis likvidálni lesz kénytelen.

Ugyanis a 39. *hadosztály* két menetvonalon jön előre; a *Szurmay* seregcsoport meg már három irányból; a 4. *lovashadosztály* este Alt-Sandec-ig jut, a *Schönnér O.* százados kerékpároszászlóaljjal jelentősen megerősült és ütőképessé vált *Weiss* ezredes különítmény pedig éjféltajt Swiniarsko—Podrzecze-t éri el és hogy egy lovascsoport se maradjon ki a hajszából: a derék *Pielsticker* százados huszárcsoportja is, amely ma délután I^h tájban indult el Zalesie-ről, estig Podegrodzie-re jut előre.

összesen *hét irányból* jönnek előre csapataink, valamennyinek ugyanaz a menetcélja: Neu-Sandec, XII. 12. talán délig még az orosz VIII. hadtest-parancsnokság főhadiszállása.

Azonban az oroszoknak nem lett baja, aki tudvalevően mestere, művésze a visszavonulásnak: XII. 12.-én is alig zavartatva, a Dunajec mindkét partján tervszerűen Zakliczyn felé vette útját.

Nagy és kis mindenféle erőinknek XII. 12. Neu-Sandec-re való céltudatos odavonása viszont *felsőbb csapatvezetésünk* éles szemét és vas-erélyét dicséri, amely a városnak pillanatnyi hadműveleti fontosságát felismerve, a másutt nélkülözhető mellékerőket is egytől-egyig mind ide tereli.

*

A 12.c. vázlat szövegének elejére való utalással:

A három vitéz magyar gyaloghadosztályhoz a 10. és 11. lovashadosztályt is hozzávéve: ez az *egységesen magyar erőcsoport* a Monarchia bármely alakulatával, minden irányúan és különösen a harcászati abszolút megbízhatóság szempontjából is bátran felvehette a versenyt. Ugyan kinek-minek ártott volna, ha ezeket a Gondviselés különös kedvezéséből diadalmas időben összeverődött seregtesteket *magyar vezér kezére* adva, szervezetszerűen együtt hagyják és „magyar hadsereg”-gé kiépítik, hogy ám mutassa meg a magyar, mit tud egymagában?

A nemzet örömrivalgása, milliók forró hazafíúi szeretete és hálája ölelte volna körül ezt a mi, bár csak csökevény *„első magyar hadseregünk”-et* és annak életrekeltőit, abban a reményben, hogy ezzel a csataterén kapott ígérvénnyel nemzeti legfőbb reménységeink teljesülését biztosítottuk az ország számára. Ezüsttálcán gyönyörű megoldás kínálkozott

*

Roth altb., előljáró seregcsoportparancsnokunk XII. 12. délután 9^h 30' adja ki másnapra, *XII. 13.-ára szóló Intézkedését*:

„Az *üldözést* holnap, előrevett jobbszárnyal északkeleti általános irányval folytatjuk.

A *német 47. hadosztály* és a *Smekal* csoport balszárnya védőszakaszukat tartják.

Smekal jobbszárnya a Lososina völgy déli magaslatain erélyesen a Dunajec felé nyomul előre.

A *Hadfy* altb. csoport, Jakobkowice-n át Iwková-ra irányt véve, az ellenség hátába nyomul elő.

A három *lovashadosztály* a Dobra—Slopnice területen retabliroz.

A VI. hadtest vegye fel az érintkezést a Boroevic 3. hadseregnek Neu-Sandec körül levő részeivel.”

Ezen Intézkedés alapján intézkedtek aztán Arz és Hadfy is, akiknek Intézkedés-ét azonban nem sikerült megszereznünk.

*

Az *általános nagyhelyzet* rövid jellemzésére *Conrad XII.* 12.-iki Naplójából idézünk, amely szokatlanul éles bírálósnak sincs híján:

„*Oroszország.*

A helyzet kedvezően fejlődött.

A *Limanova—Lapanów-i csata* győzelmes eredménye most már mindenütt félreismerhetlenné vált. Az ellenségnek a 4. hadsereg ellen való ellenállását megtörtük, támadásai szétfoszlottak, a 3. hadsereg elől visszavonult. Az eredményt örömmel kell fogadni, különösen erkölcsi tekintetben. A 3. hadsereg kevésbé óvatoskodó előnyomulása esetében az eredmény korábban bekövetkezhetett és még nagyobb lehetett volna.”

*

Conrad-nak folytatólagos közlései:

„A nagyhelyzetet úgy fogom fel, hogy a német Woyrsch, az 1. és 4. hadsereget arccsoportnak, a német 9. hadsereget és a lehetőleg megerősítendő 3. hadsereget lökemcsoportnak tekintem, mialatt a német 8. hadsereg (balról), valamint a Pflanzer seregcsoport (jobbról) legszélsőbb szárnybiztosítékot képez.

A Kárpátbiztosítás megbízhatósága persze nagy szerepet játszott, mert bár gyenge, új alakulatú csoportok végezték is a biztosítást: báró *Pflanzer* Itbk. seregcsoportparancsnok tetteje a megbízható biztonság érzetét keltette bennünk.”

Conrad-nak a legközelebbi időre szóló *vezéreszméje* így hangzik:

„Szándék: a Közép-Visztula—Szán vonaltól még nyugatra levő orosz erők két oldalról történő átkarolása és pedig észak felől a német 9. hadsereg — déli irányból a lehetőleg megerősített Boroevic 3. hadsereg által, amelynek támadásához fokozatosan a 4. hadsereg is odacsatlakozik.”

Ugyancsak *Conrad* írja:

„A *Limanova—Lapanów-i csata* után minden törekvésem odairányult, hogy a 3. hadseregnek a *Tarnów—Rzeszów vonalra* való erélyes előnyomulása által az elért sikert teljesen megérleljem. Ami erősítésül rendelkezésre állott, a 3. hadsereg kapta meg. Ennek ellenére és bár a Boroevic hadseregparancsnokság célszerűen intézkedett: a 3. hadsereg teljesítményei nem

feleltek meg a várakozásoknak. Úgy látszik, hogy egyes alparancsnokokban és csapatokban volt a hiba.”

A gróf *Herberstein H.* tbk. vezérelte *megerősített 10. lovashadosztály* a mai nappal, XII. 12. kilép a *Hadfy I.* altb. csoport kötelékéből, őszinte sajnálattal s bajtársi szeretetünk minden melegével búcsúzunk tőle.

Kassa-i m. kir. 39. *honvédgyalghadosztályunkat* a vitéz Budapest-i magyar lovashadosztállyal *Limanova* babérja-borostyánja jó testvérként fűzi össze minden időkre

1914. XII. 13.,
az üldözés második napja.
Az orosz 15. hadosztály visszavonulása.

Az *orosz 15. hadosztály* a 12.c. vázlat szerinti visszavonulásakor nem ütközött jelentősebb akadályokba, csak a Chomranice—Tegoborze közötti rossz út okozott, különösen a tüzérség és a vonat számára nehézségeket.

Az oroszok első jelentősebb *ellenállása* felől már XII. 12. délután annyiban tisztában voltunk, hogy *Roth* altb. a 4. hadseregpáncsnokság részéről az alábbi értesítést kapta és közölte velünk:

„Megbízható hírek szerint az orosz XXI. hadtest XII. 13. megerősített állásban ellenállásra rendezkedik be; az állás Leszcziná-tól Iwkowá-n át a Tropic-i Dunajec kanyarulatig terjed.”

Ez a hír később igaznak bizonyult.

Az orosz 15. hadosztálynak *Limanova* alól való visszavonulási idejét alapul véve, biztosnak látszott, hogy a hadosztályt elérni már nem tudjuk, de meg volt a lehetőség, sőt a valószínűség arra, hogy az Iwkova-i állástól délre, már a Lososina vonalában *orosz utóvédekre* akadhatunk.”

A Gőzhenger.

A valamikor hatalmas orosz *Gőzhenger* testén-szerkezetén 1914. karácsony havában repedések és lyukak tátonganak. Az elkopott, akadozó óriási gépezetet előbb ki kell javítani, tatarozni, rendbe kell hozni és főleg meg kell olajozni: lelket kell beleönteni, mielőtt újból nekironthat Conradnak—Hindenburg-nak.

A *személyi pótlás* az oroszoknál ma sem okoz sok gondot, jól-rosszul kiképzett emberük van elég, de már

nincs annyi *puskájuk*, hogy az összes harcba jutó harcosokat felgyverezzék, miért is van úgy, hogy a támadásra induló tömeg mögé — súlyos veszteségekre számítóan — tartalékviszonyba odaállítják a megfelelő tömegű *puskanélküli* embereket, azzal a kegyetlen rendeltetéssel, hogy majd az *elesett bajtársak puskáját* szedjék el és úgy menjenek harcba; az orosz *tüzérségi lövész* teljesen elfogyott;

az elmúlt utolsó hónapban — mint más helyen már említettük — kb. *félmilliónyi veszteséget* szenvedtek, amelynek pótlására mégis huzamosabb idő kell.

Amiről azonban a Stawká-nál is kevés szó esik: az orosz *haderő harc-erkölcs*e megrendült, leromlott, ebbeli korábbi aránylag magas színvonaláról teljesen lecsúszott.

Mindezek a tényezők ólomsúllyal nehezettek a legfelsőbb orosz vezetéség lelkére, olyannyira, hogy december első felében és pedig talán nem utolsó sorban az orosz VIII. hadtest XII. 11.-iki Limanova-i vereségének hatása alatt: mindinkább az a felfogás kerekedett felül, hogy a tömeges bajokon bármily áron okvetlenül és pedig késedelem nélkül segíteni kell, mert a dolgok így nem maradhatnak.

Így hát *Miklós nagyherceg*, a két arcvonalparancsnokot, *Ruski-t* és *Ivanow-ot XII. 13.-ra* — történelmi dátum! — Brest Litowsk-ba értekezletre hívja meg, hogy velük a „*szükséges rendszabályokat*” megtanácskozza.

Az értekezlet két nappal a Limanova-i győzelem *után* folyt le, viszont a XII. 17. győzedelmeskedett Hindenburg-nál az oroszok ezt megelőzőleg, *parancsra*, már korábban mentek vissza.

Az általános orosz visszavonulás elrendelése:

Az értekezleten határozatba ment, hogy — a 10. hadsereg kivételével — az összes orosz seregek a 13. és 15. vázlat értelmében *visszavonulnak*, ami az „*általános orosz visszavonulás*”-sal, valamint egyidejűleg a „*Gőzhenger visszagördülése*”-vel volt egyértelmű.

Ez a bizonyára szörnyű lelkitusával járó súlyos elhatározás csak az eddig féltékenyen óvott orosz *presztíz*s rovására és azért következett be, mert az orosz legfőbb vezetéség erre a mindenféle körülmények és tényezők összesége folytán *kényszerítve* érezte magát és abban reménykedett, hogy a „*védelemben*” idővel majd megint minden rendbe lesz hozható, hogy azután újult erővel nagyjában ott folytassák a támadást, ahol azt a Limanova-i csata idejében abbahagyták.

Az értekezlet határozatának megfelelően azután az orosz seregek a Közép-Visztula területén *XII. 14. este*, a Visztulá-tól délre pedig *XII. 15.*

megkezdtek visszavonulásukat és pedig XII. 14-től kezdve általában már nem kényszerűségből, hanem felsőbb parancsra, rendben, fogolyvesztések nélkül. A szenzációs *nagysemények*, t. i. az általános orosz visszavonulásnak és vele a Gőzhenger visszagördülésének bekövetkezte a Szövetségesek számára felbecsülhetlen rögtönös *haszonnal* járt: *seregeik erkölcsi fölénye 2LZ orosz óriás fölött egy csapásra határozott túlsúlyba* jutott, amely hatalmas fegyverünket többé nem engedjük ki a kezünkéből.

*

A Hadfy hadosztály üldözése,
folytatólag 1914. XII. 13.—16.

Roth altb. seregszázadosparancsnoknak XII. 12. este 9^h 30' kiadott Intézkedése szerint:

„*Hadfy* altb. Jakobkowice-n át Iwková-ra vesz irányt és az ellenség hátába nyomul elő.”

A 39. hadosztálynak XII. 13.—16. terjedő üldözömeneteire vonatkozólag nincsenek részletes adataink, azért üldözésünk lefolyását csak futólagos nagy vonásokban írhatjuk le.

A hadosztálynak csupán egy menetvonala van: a Chomranice—Tegoborze—Jakobkowice—Iwkowa-i út; velünk párhuzamosan, a Dunajec jobb partján, némi térelőnyvel a *Szurmay* seregszázados nyomul elő és pedig Zakliczyn felé.

A hadosztályelődét a két gyalogdandárnok felváltva vezette, XII. 13. a 77. dandár parancsnoka.

A *hadosztálylovassággal* XII. 13. folytatólagos felderítésre előretolt *Rechnitz K.* 15.-ös huszárszázados, a tegnapi eredményhez viszonyítva, összesen már csak 720 foglyot ejt és 20 fogatolt vonatkocsit zsákmányol, ellenben XII. 14.-től kezdve egyáltalán nincs már többé se fogoly, se zsákmány: az orosz visszavonulás rendbe jött, az orosz utóvédek a lovasság működésének többnyire határt szabnak már.

A *Smekal* csoport déli, jobbszárnya XII. 13.-ra azt a feladatot kapta, hogy a Lososina völgy déli magaslatain erélyesen nyomuljon elő a Dunajec felé. Miután aztán a 39. hadosztály ugyanakkor dél felől jött előre, a *Smekal*-lal szemben állott orosz csapatrészek a nap folyamán rendkívül súlyos, némelyek katasztrófális helyzetbe kerültek, amiről a mindig szabatosan jelentő *Teimer* százados, 3.-as honvédtüzérszázadosparancsnok XII. 13.-iki, a Swidnik körüli szabadtáborban írt Naplójá-ban így emlékszik meg:

„Az oroszok a visszavonulást állítólag folytatják. Rengeteg sok foglyot hoznak. *Több ezerre* becülöm.”

A hadosztálynak *XII. 13.*, az üldözés második napján, Jakobkowice körül kisméretű utóvédharca akadt, utána a Lososina Dl.—Swidnik—Tegoborze területen laktáborba szállt.

XII. 14.-én, az üldözés harmadik napján, a Rajbrot—Iwkowa—Tropie megerősített orosz védőállás ellen (orosz XXI. hadtest) erősebb támadóharcot vívtunk, kevés veszteséggel; a hadosztály, részben ütközetelőrsők mögött, a Katy—Parabka—Wojakowa—Dobrociesz területen éj jelezett Másnap,

XII. 15., az üldözés negyedik napján, reggelre az oroszok eltűntek előlünk és a hadosztály arra kapott meghagyást, hogy egyelőre az Iwkowa-i állásban várja meg a további parancsokat. Csakhogy *Hadfy I.* altb. a Tymova—Zakliczyn-i műút (Brussilow 2. visszavonulási vonala) fontosságának tudatában, *parancs ellenére, saját felelősségére* a hadosztállyal dél-előtt a Jurków—Czchów—Tworkowa területbe tör előre és e napon estefelé a Grojnik—Bochnia—Chobot vonalba üldözve előrejött 4. hadsereg jobbszárnyán száll laktáborba. E napon már utóvédharc sem volt többé.

XI. 16., az üldözés Ötödik, utolsó napján, hadosztályunkat a Zakliczyn-i műúton a városka szétrombolt hídjáig, de a Dunajec balpartján maradvá, tolják el, hogy az újonnan épülő híd elkészülte után a folyón azonnal átkelhessen.

Ezen a napon a mi üldözésünk véget ért.

*

A részben kedvezőtlen, esős időjárásban végbemenő üldözés a csapatokat általában nagyon elővette és emiatt nemcsak a 4. hadseregbeliek, hanem a német 47. hadosztály alá tartozók is panaszkodtak:

XII. 17. s *18.* a *XIV.* és a *német 47.* jelentik, hogy a gyalogság erőállapota kedvezőtlen és az emberek és a lovak a nehéz hegyi terepen és feneketlen utakon fölöttebb kimerültek. Az élelmezés hiányos, mert a fuvarok a csapatot képtelenek követni. Ezek a viszonyok a vérhason kívül másféle bélmegbetegedéseket is okoztak. A csapatok harcértéke és a harcolóállomány jóval lecsökkent. Különösen a német 47. amiatt is panaszodik, hogy az útegekből és a lövészerből még mindig van ágyú és lövészerkocsi odafent a hegyekben.

Ellenben a 39. hadoszály összállapota: változatlanul kitűnő.

XII. 17.-től kezdve:

komoly harcok indulnak meg az orosz 3. hadsereg vonalán.

A 39. hadosztályt, mindnyájunk nagy meglepetésére a *VI. hadtest*, *Arz* altb. kötelékében — a hozzátartozó 45. Landwehrhadosztállyal együtt — megerősítés céljából a *Boroevic 3. hadsereghez* helyezték át, aminél *Arz* altb. XII. 17.-én *Rzuchowá-n* át *Tarnów-ra* kapott irányt, *Szurmay* altb. pedig seregszerepjével a várostól keletre eső területbe.

Vége volt az aránylag könnyű, néha szinte békéshangulatú, nagyjában veszélytelen üldözésnek és így XII. 17. új időszak veszi kezdetét, amely azzal jelentkezik, hogy már e napon *erődített állásban álló*, jelentékeny erejű orosz gyalogsággal-tűzérséggel kerülünk szembe, amellyel XII. 20.-ig tartó fölötte súlyos és veszteségteljes eldöntetlen harcra kényszerülünk, amelyről, ép úgy, mint *Ivanow-nak* XII. 21. meginduló ellenoffenzíva járói a 13. és 14. vázlat szövegében teszünk rövid említést, azzal a hozzáadással, hogy a *Boroevic 3. hadsereget Brussilow* a *Jasló-i* csata eredményeként a *Kárpátokba* veti vissza, ellenben 4. hadseregünk *Dimitriew* heves támadását *Grybów—Gorlice-vidéki* ellentámadásával erélyesen, dicsőséggel kivédi.

*

Főleg 39. hadosztálybeli harcostársainkat érdeklően, röviden még megemlítjük, hogy a csúnya emlékü *Rzuchowá-ról* XII. 21. eltávozva, tíz-napi ide-oda tolatásunk után a *Dobrotyn* magaslat vidékéről — ahol *Mestitz J.* alezredes vitéz 16. ezredével karácsonykor több orosz ágyút zsákmányolt — a *Luzna* melletti *Pustki* és *Wiatrówka* magaslatátra visszavonulva, itt foglaltunk védőállást, ahonnét *XII. 31. délelőtt* az orosz túlerő nyomása folytán a *Biala* keleti parti állásokba mentünk vissza, ahol aztán, meggyökeresedve, teljes négy hónapon át néztünk farkasszemet az oroszral, míg végül, 1915. V. 2. a *Gorlice-i áttöréssel* teljesen vissza nem vertük.

A 77. dandárparancsnokság XII. 31.—I. 1.-re a *Bobowa-i* kastélyban éj jelezett s nem éppen rózsás hangulatban ünnepelte Szt. Szilveszter-t, mert aggódtunk egy kissé, hogy a XII. 17.-től kezdve az év végéig sárban, esőben, hidegben agyonfárasztott csapatainkkal nem-e lesz baj az éjjel? Persze nem lett és mi hamarosan megtudtuk, hogy az 1915. év csak szerencsés esztendő lehet a számunkra, mert újév napján korareggel a hadosztálylovasságnak *Karczag János* aranyvitézségi érmes őrmester vezette parádés kis küldöttsége egy felpántlikázott rózsaszíntestű újévi szerencse-malaccal lepett meg bennünket szállásunkon, jelentve, hogy a visító jószágot „kapitány úr *Rechnitz* küldi a tábornok úrérknak és hogy fogyasszák el jó egészségben!”

ÖTÖDIK FEJEZET.

A
GALICIA-OROSZLENGYELORSZÁG-I GYŐZELMES
TÉLI NAGYCSATA
— a Szövetségesek harmadik és negyedik offenzívája együttvéve —
1914. XI. 12.—XII. 17.
(15. vázlat.)

Az
OROSZHADSZÍNTÉRI
TERÜLETBELI NYERESÉG-VESZTESÉG KÉPE
AZ 1914. ÉV VÉGÉN.
(4., 13., 14. és 15. vázlat.)

AZ OROSZ INVÁZIÓ RÉME.

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS REFLEXIÓK.

FÜGGELÉK.

A
GYŐZELMES
TÉLI NAGYCSATA

— a Szövetségesek harmadik és negyedik offenzívája együttvéve —

1914. XI. 12.—XII. 17.

(15. vázlat.)

A *Téli nagycsata* hadászati és történelmi összfogalmát, valamint a rávonatkozó egyéb ismertetéseket a krónika alább következő helyein már közöltük:

az „Áttekintés”-en 3., 4. és 15. alatt és a hasonszámú három vázlat-szövegben, továbbá az „Áttekintés”-en a lábmegjegyzés 1. és 3. pontjában; az „Előszó és bevezetés” 4., 5., 6. és 7. bekezdésében; a „Második offenzívánk” című ismertetés mérlegének utolsóelőtti — és végül

a „Harmadik offenzívánk” címűnél a részletes mérleg utolsó bekezdésében.

Mindezeket rövid átvázlatra ajánljuk.

*

A hivatalos *német* történetírás a XI. 12.—XII. 17. lezajlott, szorosan összefüggő sorozatos nagy harc leírásánál a nagy csatát — úgy, ahogy ismertetésünkben mi is tettük — két részre tagolja: a Lodz I.-i csatára és rákövetkezően a Lodz II.—Lowicz-i csatára.

Az *osztrákok*, velünk ellentétben, a XI. 17.—XII. 16.-ig tartott harmadik és negyedik offenzívabeli küzdelmet megosztatlanul „A Krakó-i hadjárat” néven ismertetik, ami a való eseményeknek korántsem szabatos megjelölése. Ez okból mi külön „Krakó—Czensztochowa”-i csatáról (harmadik offenzíva), valamint külön „Limanova—Lapanów”-i fegyvertényről (negyedik offenzíva) beszélünk, úgy ahogy azt — a szoros összefüggés hangsúlyozásával — az „Áttekintés”-en is kidomborítottuk, amely eljárásunk azért találóbb, mint az osztrákoké, mert az igazsághoz híven egyfelől leszögezi a Krakó—Czensztochowa-i csata féleredményű félbemaradottságát, másfelől teljes világításba állítja oda Limanova-i győzelmünket s ezzel minden félreértést kiküszöböl.

Annak ellenére, hogy *Conrad* és *Hindenburg* a Gözhenger-t maguk között hallgatagon mintegy „megfelelve”, az előbbi a „déli” felerész „megállítására” és utána „megverésére” törekszik, *Hindenburg* pedig ugyanezeket az eredményeket az „északi” felerész területén harcolja ki, tehát teljes lelki összhangban egyazon *magas hadműveleti cél* lebeg kettőjük előtt:

mégis elemi erővel minduntalan a Galicia-Oroszlengyelország-i hadszíntéri *egységes fővezetőségnek kérdése* tolu előtérbe, amelyről sajnálkozással állapíthatjuk meg, hogy az 1914. évi első hadiévben végkép megoldatlan maradt, aminek folytán egész bizonyosan nagy, részben sorsdöntő előnyöktől estünk el, mert a *vezérlés egységességének szinte misztikus varázseréjét* semmiféle még oly tetszetős más hadműveleti művészkedés még csak megközelítőleg sem helyettesítheti vagy pótolhatja.

Ha csupán a formát nézzük, talán elhitethetjük magunkkal, hogy *Falkenhayn-nak* némely irányúan olyasféle kiegyensúlyozó szerepe jutott a keleti hadszíntér eseményei körül, mintha az ott hiányzó tényleges egységes fővezérlés képviselője — a *német császár* égíse alatt — annyira amennyire az ő személye lett volna hivatva, aki szinte korlátlan hatalommal rendelkezett, jelesen „*az erősítések*” engedélyezése és küldése tekintetében, tehát aki Conrad és Hindenburg egész hadviselésére döntő befolyást gyakorolt. Vesztünkre, vagy legalább is minden haszon nélkül, mert míg a mi két nagy hadvezérünk magától értetődően „*az ellenség megsemmisítésére*” törekedett: a német vezérkar főnöke, velük merő ellentétben, makacsul „*az orosz erők fokozatos lemorzsolódása*” lagymatag, szegényes és kárhozatos elvének hódolt. Falkenhayn már ez oknál fogva semmi szín alatt sem volt arra megnyerhető, hogy ne Franciaország-ban, hanem a szövetséges vezérek állandóan s mind nyomatékosabban hangoztatott kívánalmainak megfelelően, Conrad és Hindenburg útján önáluk törekedjék a „*fődöntés*” kivívására.

A valóságban Conrad és Hindenburg „*közös fővezérlés nélkül*” vezetik hadműveleteiket.

Hindenburg-nak teljesen szabadkeze van. Conrad hadvezetésébe senki bele nem avatkozott. Nem is tűrte volna. A két hadvezért tehát teljes önálló működésre képesítették.

Istenben boldogult *nagy királyunk ő Felsége* bámulatraméltó bölcsességgel már a mozgósításkor — külön legfelsőbb parancsával — a Monarchia hadrakelt seregének legfőbb vezetésére akként intézkedett, hogy a *jóherceg-hadsereg főparancsnok* a hadműveletek vezetésére vonatkozólag Conrad javaslataihoz és elhatározásaihoz „*kötve legyen*”. Ezzel a mi hadseregünkön belül biztosítékot nyertünk arra, hogy *egy* akarat — Conrad-é — intézze a mozgalmas hadiesemények irányítását, ami a sikernek mindennél fontosabb előfeltétele.

*

A *szövetségesek vezérséget* a XII. közepén bekövetkezett sikerek után egyszerre csak nem a legjobban kezdenek *egymás csapataik harcértékéről*

vélekedni, ami a közismert *porosz fölényeskedés*en kívül elsősorban bizonyos általános lelki kimerültségre és a velejáróan érthető átmeneti idegességre vezethető vissza.

A *HFP.*, Hindenburg-nál beosztott kitűnő összekötőtisztje *Flötschmann* vezérkari századostól úgy értesült, hogy a német 9. hadsereg régi, legmagasabb fokú harcértéke szintén erősen lecsökkent, ami a Lodz—Lowicz-i, hetek óta tomboló folytonos támadások ernyesztő hatásában leli magyarázatát.

A *K. HFP.* pedig, még messzebbmenően a Monarchia hadrakelt seregéről egyenest lesújtó véleményt mond *Falkenhayn-hoz* intézett, itt kivonatosan közölt hivatalos iratában:

„A többhónapi folytonos harcok után a német hadseregek harcereje is meggyöngült. A jövőben csak úgy számíthatunk eredményre, ha velünk egyidejűleg Conrad is támad. Nézetem szerint azonban a Monarchia hadrakelt seregénél ehhez a közreműködéshez minden előfeltétel hiányzik. A kötelékeikben meglazult cs. és kir. csapatok elvesztették a *vezetőség* iránt való bizalmukat. A csapat — úgy látszik — már csak a német csapatokhoz való szoros odazárkózás mellett vagy német vezetés alatt bizonyul némileg teljesítőképessé. A cs. és kir. hadsereg már nem az a tényező, amely alkalmas volna arra, hogy vele valamely magyszabású hadműveletet lehetne végrehajtani.

Ausztria-Magyarország szorult helyzete: a keleti haderő (német 8. és 9. hadsereg) hadműveleteit illetően döntő jelentőségű tényezővé vált s eziránt nem szabad önámításba esnünk.

A helyzet csak azáltal fordulhat jóra, ha Németország jelentős és teljes értékű csapatokat küld keletre.”

Ez a bántó jellegű irat valószínűen a velünk szemben mindig lenéző és rosszakaratú *Ludendorff-ta.* vezetendő vissza és egész bizonyosan hamis értesüléseken alapul, mert hiszen köztudomás szerint például a hős XIV. hadtest, a 39. honvédegyalghadosztály, a 10. lovashadosztály stb. stb. a december közepe körüli diadalmas csaták után egytől-egyik megfogya bár, de töretlenül állják meg helyüket. Sehol sem volt baj! Azt kell hinnünk, hogy a keserű kiszólás a már ismételtlen megnyilvánult abban a mohó német igyekezetben gyökekezik, amely szerint a német vezetőség a szövetséges haderőkön belül a *főhatalmat* általában és minél teljesebben a maga számára szerezze meg, amint erre szövetségünk, mint alább előadjuk, már más irányúan is kísérletezett.

Ugyanis a Galícia- Orosz Lengyelország-i „egységes fővezetőség” kérdését, ügyeskedő előkészítés után Berlin-ben már november legelején napirendre tűzték és ezen az alapon *Conrad* XL 4.-én, ő Felsége parancsából *Bolfras* útján az alábbi távirati *javaslattervezetet* veszi kézhez, azzal, hogy ahhoz nyomban és táviratilag állást foglaljon. (Kivonatos közlés):

„A német 9. hadsereg- és a mi Galícia-Orosz Lengyelország-i hadseregeinkre kiterjedő *főparancsnokság* megszervezését Berlin-ben akként gondolják maguknak, hogy

Frigyes főherceg, *Ludendorff* altb.-gyal magamellest, *legmagasabb főparancsnok* —,

Nagyméltóságod itten működő hadseregeink *főparancsnoka* lenne,

Hindenburg vezérezredes pedig a német 9. hadsereg parancsnokságát megtartaná.

Ezáltal el volna érhető, hogy *Vilmos* császár ő Felségének a keleti hadszíntér iránt való érdeklődése felfokoztassék.

Bolfras s. k.”

A *német vezetés alá rendelés* eszméje ellen nyomban való tiltakozásul, *Conrad*, *Frigyes* főherceg teljes támogatásával XI. 5. táviratilag lemondott vezérkarifőnöki állásáról.

A főherceg meggyőző előterjesztése alapján aztán ez a Berlin-i „próbálkozás” az alábbi két legfelsőbb távirattal nyert elintéztést:

„Legfelsőbb távirat.

Frigyes főherceg, gytbk.-nak, 11. tábori posta.

A Katonai Irodától.

Bécs, 1914. XI. 6., Nr. 97. res. chiff. XI. 6.

A kifejezésre juttatott aggályokat méltányolva, feladom azt a gondolatot, hogy a szövetséges hadseregek közös legfőbb parancsnokságának létesítését kezdeményezzem.

Hozzád hasonlóan *Conrad* gytbk. iránt én is a legteljesebb bizalommal viseltetem, amit egyidejűleg külön hozok tudomására.

Ferenc s. k.”

ns. *Conrad* gytbk.-nak:

„Ezidőszerint különösen indítatva érzem magamat, hogy az Ön sokszor bevált, odaadó tevékenységébe vetett legteljesebb bizalmamról biztosítsam önt, amely tevékenységéhez legbusásabb eredményeket kívánok.

Számítok önre.

Ferenc s. k.”

Ezzel a „közös legfőbb parancsnokság” kérdése jóidőre, 1916. nyaráig (Luck-i áttörés) lekerült a napirendről.

*

Később, végül következően teljesebb szövegben ismertetjük *Stegemann* világhírű svájci hadtörténelmi író könyvéből azt a közleményt, amelyről a krónika „Előszó és bevezetés”-ében kivonatossan már említést tettünk és amelyből kitűnik, hogy az ő minden méltánylást megérdemlő nézete szerint — ha a valóságban hiányzott is a közös legfőbb vezetőség — harmadik és negyedik közös offenzívánk, a kettő-kettő együttvéve, mégis kifejezetten összefüggő szerves egésznek képez, amelynek ilyenformán természetszerűen ugyancsak szerveileg összefüggő sorozatos nagycsatái (15. vázlat), és pedig a XII. 12. (I.-ső Lodz—Krakó) kezdődött és XII. 17. (II. *Lodz-Lowicz—Limanova*) véget érő „*nagy csata*” hadászati és történelmi összefogalmához vezetnek bennünket. Ez a mi esetünkben elméletté összezsugorodott összefogalom, ha a közös legfőbb parancsnokság terve megvalósul, semmiesetre sem maradt volna üres fikció, míg így olyan értelemben hasznosul csupán, hogy a Galicia-Oroszlengyelország-i nagycsaták leírásának különben könnyen széjjelhulló összképét a megértés érdekében szoros keretbe illeszti bele, amit a magunk részéről is szakszerű, hasznos fogalommeghatározásnak tartva, azt krónikánkba azzal az önként kínálgató kibővítéssel vettük fel, hogy az évszakknak megfelelően a „Téli” jelzőt helyeztük elébe.

Ez a „*Téli nagycsata*” elnevezésnek indokolása, amely talán alkalmas lesz arra, hogy ezt a csekélyke *hadtörténelmi újítást* népszerűsítse.

*

A 13. *vázlatszövegre* és az idevonatkozólag korábban tett közléseinkre utalással, a grandiózus nagyhelyzetet hűen visszatükröző vázlatra vonatkozóan néhány megjegyzést iktatunk ide:

Az év *végével* mindkét fél véges-végig a *lövészárokharcra* kényszerült.

Conrad főhaderejének (3., 4., 1. és német *Woyrsch*) déli és északi határvonalát a vázlat tünteti fel, minél arra mutatunk rá, hogy a mi *Boroevic* 3. hadseregünk, valamint az orosz 3. hadsereg megtépázottaknak minősülnek; vitéz magyar 2. hadseregünk (IV. és XII. hadtest) *Belchatów* körüli a német 9. hadsereg déli szárnya és oldalának támogatása körül elismerten kiválóan működött közre s végül, hogy az *Uzsok*-i szoros védelmét XI. 12. óta az ismert rendeltetésű *Pflanzer* csoportra bízták.

Az 1914.-ben még semleges *Oláhország* számbelileg minden esetre eléggé jelentékeny haderejének pusztja közeibenléte is nemcsak politikailag,

hanem különösen a hadvezetés biztonsága szempontjából is súlyos teher-tételt jelent.

Hindenburg 18, vagy más verzió szerint 22 hadosztálynyi német 9. hadserege a rajzból is kivehetően, rendkívül súlyos, és most már, az év vége felé csupa arctámadásai folyamán aránylag feltűnően szűk területre tömörült össze. A német 9. hadsereg különben az évfordulókör: védelemre kényszerült és erősítések beérkeztét várja.

A Mlawa—Lyck körüli német helyzet: változatlan.

*

Stegemann-nak fent hivatok kivonatos közleménye így hangzik:

„Az orosz helyzet XII. 11. idejében tarthatlanná vált. Az ellenség nyomása dél felől is jelentkezett. Az egész orosz haderő megingott és — kedvezőtlen sztratégiai viszonyok között — a létért küzd.

A Galicia-Oroszlengyelország-ban 1914. XI. 12.—XII. 17. lezajlott *nagycsatát* mi a világtörténelem legnagyobb csatájának tartjuk és a sztratégiai hadműveleteknek a harcászati döntéssel való összekapcsolódását minden idők egyik legnagyobb hadicselkményének tekintjük.

Még az esetben is, ha a nagycsata eredményeit a szövetségesek szemzőgéből nézve nagyon elővigyázatosan értékeljük is, a nyugat felé irányuló orosz döntőelhatározású *nagyoffenzíva teljes összeroppanásáról* kell beszámolnunk: a nagyherceg mostantól fogva kényszerűségből a védelemre szorítkozik.

Amikor azonban azokban a válságos napokban, amidőn a keleti hadszíntéren a döntés érlelődik és Miklós nagyherceg, ép úgy, mint Conrad és Hindenburg utolsó katonájukat is harcba vetik, kérdem: hol maradt az antant nagy, átütőerejű, tehermentesítő támadása?”

*Az általános helyzetkép kiegészítése
az 1914. év végével.*

(1. vázlat.)

Szerbiában:

Potiorek-et Jenő főherceg ltbk. váltotta fel. Az 5. és 6. hadsereget egy hadseregbe vonták össze, „5.” elnevezés alatt, amely egyelőre hadműveletekre képtelen és a Száva—Duna fedezete alatt újjáalakul és retabliroz. A katasztrófa ellenére bizonyos, hogy *Potiorek* XI.—XII.-i támadásával a kitűzött sztratégiai célt elérte: a szerbek teljesen kimerültek és támadóhadműveletekre pillanatnyilag szintén képtelenek.

Nagy ellenlökemük sikerét annyiban *főleg a szerencsés véletlennek* köszönhették, hogy a lövészerből — ép úgy, mint a mi Balkán-i haderőnk — már-már teljesen kifogyva, *Daniloff* háborús könyve szerint úgyszólván a 12.-ik órában a franciáktól Szaloniki-ből „*néhány tízezer* tüzérségi töltenyt kapnak”.

A *francia hadszíntéren*: már XI. *eleje* óta lövészárokharc folyik. A franciák XII. havi számos egyenkénti heves támadását a németek mind visszaverik. Ellenben az oroszokat tehermentesítő nagyszabású támadást az antantseregek nem kockáztattak meg.

A *tengereken*:

a német csataflotta a Keleti tengert,

az angol és az antantflották az Északi tengert, a Középtengert és az Óceánokat uralják;

a török flotta (2 német csatacirkálóval) pedig a Fekete tengeren az orosz flottát köti le;

kicsiny, de kitűnő saját hadiflottánk egyelőre Polá-ban van, leszállásban.

*

*Az 1914.-iki első hadiév
legfontosabb hadászati eredményei:*

A német hadműveleti terv alap gondolata — a nyugati ellenségeknek a nagy mozgóharc során való gyors legázolása és széjjelverése — csődöt mondott. Ellenben a németek az orosz veszedelmet *a mi segítségünkkel* szerencsésen kivédtek.

Conrad ép úgy, mint a németek, az orosz fölött harcerkölcsileg határozottan túlsúlyba jutva, tértnyerés mellett általában — de a 3. hadsereget kivéve — sikeresen zárja le az 1914. esztendőt.

Ügy keleten, mint nyugaton a mozgóháborút óriási kiterjedésű frontokon az állásharc váltotta fel, amely részünkről nagyjában mindenütt ellenséges területeken folyik.

Az
OROSZ HADSZÍNTÉRI
TERÜLETBELI NYERESÉG VESZTESÉG KÉPE
AZ 1914. ÉV VÉGÉN.

(4., 13., 14. és 15. vázlat.)

Az
első hadiév utolsó harcai,
1914. XII.17.—XII. 31.

— *Ivanow félsikerű ellenoffenzívája.* —

Bevezetésül nyomatékkal utalunk a 13. és 14. vázlatsszövegekre.

Csak a laikus hiheti, hogy *Ivanow* a Limanova-i vereség elszenvedése után most már minden további ellenállásról csüggetegen lemondva, megállás nélkül a Szan-ra vonul vissza, anélkül tehát, hogy nagy ellenfelével, *Conrad-àù* újból szembeszállva, még egy kísérletet tegyen a győzelem kivívására, amit persze súlyosan megnehezít az 1. visszavonulási vonalnak XII. 11. történt elvesztése, valamint különösen a Zakliczyn-en át haladó 2. vonalnak XII. 16. belálló közvetlen veszélyeztetettsége is.

Ivanow, maga mellett a zseniális *Alexejew* altb. vezérkari főnökkel a csüggedést époly kevésbé ismeri, mint akár maga *Conrad*, pedig különösen a *Brussilow* 8. hadsereget a most lezajlott harcok eléggé megtépázták: az orosz VIII.-at a XXIV.-től elválasztván, a hadsereget áttörték és pillanatnyilag minden magasabb röptű hadművelati szándéktól tartózkodóan, *Brussilow*-nak egyelőre főleg arra kell szorítkoznia, hogy a 2. és 3. vonalat *Boroevic*-csel szemben a visszavonulás számára szabadon tartsa.

A Brest-Litowsk-i XII. 13.-iki értekezleten a *nagyherceg parancsa* *Ivanow*-ot szintén visszavonulásra kötelezte, azzal, hogy az ennekfolytán beálló jelentékeny frontrövidüléssel rendelkezésre jutó új tartalékokat az orosz 3. és különösen 8. hadsereg megerősítésére alkalmazva, az utóbbit a *Boroevic* 3. hadsereg elleni átütőerejű támadásra képesítse.

A parancs alapján *Ivanow intézkedik* (kivonat):

az orosz 4. és 9. hadsereg a Nida mögé mennek vissza s azt megszállják;

a 9. hadsereg összevon és lead: 2 hadtestet *Brussilow* és 2 tartalék hadosztályt *Dimitriew* számára;

az orosz 3. hadsereg a Dunajec alsó folyása—*Biala* vonalra megy vissza (utóbbi a *Grybów*—*Tarnów*-i vasútvonallal azonos vonulatú) és a 4. hadsereg ellen való, nyugati irányú újabb támadóhadműveletre készenlétbe helyezkedik;

az orosz 8. hadsereg, Dimitriew ezen visszavonulásának biztosítására a Boroewic hadseregnek a Tarnów—Dembica-i vasútvonal ellen való előnyomulását nyomatékkal késleltesse;

az orosz 11. hadsereg — amely Brussilow parancsnoksága alá lép — Przemysl-t körülzárva tartja és készen áll arra, hogy Brussilow-ot támogassa, mihelyt az ellenség Szánok felől annak keleti oldala ellen előnyomulna.

Mindebből kiviláglik, hogy a két hadvezér izgalmas párviadala máris megújul, aminél a 13. vázlaton azt a XII. 11.-iki helyzetet tüntettük fel, amikor Conrad főhadereje (3. és 4.) — két arcvonalból nyomulva elő Ivanow-nak megerősítés alatt levő seregei ellen — az orosz 3. hadseregnél már oly erős ellenállással találkozik, hogy a 4. hadsereg üldözése e napon végkép megakad, az orosz 8. hadseregnél pedig a Boroewic 3. hadsereg előnyomulása a Brussilow kifejtette ellenhatás következtében meglassul, XII. 20.-ig, amikor az üldözés az erős orosz ellenállás következtében itt is megakad.

A XII. 20.-iki helyzet a fenti vázlatba a következők szerint rajzolandó be:

a Wojnitz-tól (félúton Tarnów és Brzesko között) észak felé, a Dunajec balpartján, a torkolatig terjedően a 4. hadsereg balszárnya van állóharcban; a Wojnitz-tól egyenes vonalban Krosno-ig húzandó vonal nagyjában azt a frontot jelzi, amelyet XII. 20.-ig javarészt a Boroewic 3. hadsereg ért el, csak a Tarnów—Grybów vasútvonaltól északnyugatra áll a 4. hadsereg jobbszárnya.

Az orosz 8. és 3. hadsereg erősbítéseiket XII. 20.-áig magukhoz vonták és Ivanow most már XII. 21. erélyes ellenoffenzívába megy át, Brussilow-val Jaslo irányában.

A Jaslo-i csatában Boroewic súlyos vereséget szenvedvén, az orosz 8. hadsereg által követve a Kárpátok-ba vonul vissza (14. és 15. vázlat) és főhadiszállását XII. 29. Kassá-ra helyezi vissza.

Boroewic hivatalos jelentése szerint az ezidőtájt lefolyt harcokban a maga elcsigázott 40.000 emberével szemben állítólag 120.000 orosz állott.

Mialatt Boroewic, jelentős területveszteség elszenvédeése mellett visszavonulásra kényszerült: a 4. hadsereg — déli szárnyával Gorlice-re támaszkodva — az orosz 3. nyugati irányú erőteljes támadását, Gorlice felől végrehajtott erélyes ellentámadással győzelmesen kivédte.

A Boroewic 3. hadsereg visszavonulása következtében a 4. hadsereg jobbszárnya és a 3. hadsereg balszárnya között keletkezett Tylicz-i hézagot Conrad az oda gyülekeztetett Berndt tbk. lovashadtesttel tölti ki (14. vázlat).

Az osztrák katonai irodalom egy része a Jaslo-i csata jelentőségét előszeretettel lecsökkenteni igyekszik és az *első hadiévnek itteni utolsó harcai* leírásánál a kellemetlennek vélt részleteken egyszerűen átsiklik. Mi a krónikában az igazsághoz híven, bárcsak futólagos vonásokkal, de őszintén úgy ismertettük az eseményeket, ahogy azok tudtunkkal lefolytak.

A kedvezőtlen vasúti szállítási viszonyok akadályozták meg Conrad-ot abban, hogy a 3. hadsereg keleti szárnyára előreszállított *XI. és XVIII. hadtestet* (13. vázlat) a kellő nyomatékkal érvényre juttassa.

Ivanow sikeres ellenoffenzívája következtében a Limanova-i csata előidézte jelentős *területnyereségünk* terjedelme némileg megcsappant. Területbeli nyereség-veszteségünk képét a 13. és 14. vázlatok szövegében kellő részletességgel festettük meg. Bár az év végén mutatkozó, megmaradt területi nyereségünk is eléggé számottevő hadművelati előhaladást jelentett számunkra, de XII. 11.-iki Limanova-i és XII. 31.-iki Gorlice-i győzelmünk (4. hadsereg) főhaszna mégsem az elhódított kilométerekben, hanem abban a biztató tudatban csúcsosodik ki, hogy *harcerkölcsi fölényünkkel* az orosz őriással szemben hirtelenében a leghatározottabb túlsúlyba jutottunk, amelyet a szövetségesek a háború végéig többé ki nem engednek a kezükből és amely 1915. V. 2.-án Gorlice-nél szökken elsőül virágba.

*

Az 1914. évvégi orosz hadszíntéri helyzet rövid jellemzése

— Conrad nyomán —

Oroszország:

Pflanzer csoport: a Kárpát gerincen szívós, tetterős kis erők harca, az Uzsok-i szorost mi birtokoljuk;

Przemysl: a körülfáró ostromlóereg lekötése mellett, mozgalmas védelemben;

3. hadsereg:

a keleti csoport, nem elég, hogy az ellenség előnyomulását megakadályozza, hanem maga a csoport is eredményes támadásban van;

a hadsereg zöme a főlényes túlerejű ellenség erős nyomásának engedően, mégis azon van, hogy ennek a nyomásnak végre ellenálljon;

4. hadsereg: meglevő frontját szívósan tartja, ép úgy az

1. hadsereg is: a Visztulától északra;

német Woyrsch hadsereg:

déli felerésze védőlegesen ellenállásra szorítkozik;

északi felerésze — a cs. és kir. 2. hadsereg — az erős ellenség által lekötött német 9. hadsereg erőteljes közreműködésének elmaradása következtében: a megkezdett offenzíva beszüntetésére és a német Woysch hadsereg, valamint a német 9. hadsereg közötti hézag lezárására kényszerül; *német 9. hadsereg*: a védelemre utaltan, erősbítésekre vár.

A Balkánon:

Az „5.” hadseregbe összevont balkánerek a balsikerű XI.—XII.-iki offenzíva után retablirozás alatt a Száva és Duna mögött. Bosznia-t külön csoportok biztosítják. Montenegro ellen kis erők eredményes harca folyik.

AZ OROSZ INVÁZIÓ RÉME.

A „Gözhenger”-ben rejlő *orosz invázió* sötét réme a világháborúban *szüntelenül fenyegette* a szövetséges hatalmak országterületeit és várható borzalmi, valamint kivédhetlen mindenfajta rettenetességei felől mindenütt tisztában voltak. A háború első éveiben a bolsevisták még nem jutottak hatalomra, csak később, vesztett háborújuk után, 1917-ben.

Az „Előszó és bevezetés”-ben az *orosz kérdés* kellő megvilágításban részesült. Ezidőszerint a *világsajtó* nap-nap után való állandó megfigyelése és nyilvántartása is arról a közóhajról tanúskodik, hogy ennek a borzasztó istencsapásnak idejekorán elejét vegyünk s ellene tőlünk telhetőleg védekezzünk.

Egészen tárgyilagos, hazugság nélkül való értesüléseket a *Vörös Birodalom* területéről eddig általában nem voltak nyerhetők s azért Szovjet-oroszországról ma is a legellentétebb hírek és felfogások vannak forgalomba és ember legyen, aki magát köztük félig-meddig kiismeri. Jómagunk affelé a nézet felé hajlunk, hogy Oroszországban ma *vöröslobogós Katonai Diktatúra* tombol, amely több milliányi fanatizált, fegyveresen megszervezett és kiképzett *proletártömegekre* támaszkodva, a látszat szerint ma már teljesen ura az oroszországi helyzetnek és a rendszerré aljasult *tömegyilkosságok* mellett évek óta három irányúan érezteti vagy legalább sejteti félelmetes forradalmi hatalmát a polgári beállítású Nyugattal szemben: katonai, közgazdasági és erkölcsi tekintetben. Ezirányúan sem látunk egészen tisztán és egyelőre csak a közgazdaságiakban kezd a szemünk kissé kinyílni.

A mostani *szovjethaderő* és az 1914. évi *cári hadsereg* között ég és föld a különbség.

Az előbbi azzal kelt életre, hogy a régi tiszteket — igazi bolsevista módra — ezer- és ezerével lemészároltatta s ez egymagában elegendő arra, hogy értéke és jellege felől találó véleményyt alkossunk magunknak.

A cári haderő csapatai, bár szintén vérbeli oroszok, született barbárok, de legalább Istent ismertek és még nem voltak aljas tömeggyilkosok.

1914. október havában — amikor az orosz Conrad és Hindenburg második offenzívája elől egyes részeivel a Visztula közép- és a Szán alsó folyása felé átcsoportosult —, a cári hadsereg, mondhatni valósággal aranykorát élte s az orosz tiszt és katona vasszigorúságú *alaki jegyelme* teljes virágzásban pompázott. Ennek ellenére az alábbkövetkező „*Jelentés*” -ből kivethetően az orosz katonából-csapatból már a háború elején óvhatlanul kiütközött az az ázsiai vad barbárság, amely a rákövetkező évtizedben fokozatosan a mostani rettenetes, istentelen bolsevistasággá hatalmasodott el. A *Bécs-i II. hadtestparancsnokságnak* a HFP.-hoz intézett, 1914. X. 14. kelt „Jelentés”-e feltétlen hitelt érdemlő *hivatalos okirat*. Ha már most a cári haderőbeli „fegyelmezett” csapatok az iratban ecsetelt kisebb-nagyobb rettenetességeket a felsőbbség megtűréseivel megtorlatlanul elkövethették: elképzelhető, hogy a *bolsevista szovjetseregek inváziója* micsoda újabb és újabb borzalmakkal sújtaná a világot!

A „Jelentés” régmúlt időből, 1914.-ből való ugyan, de hivatalos jellegénél és abszolút szavahihetőségénél fogva mielőttünk mégis értékesebb, mint a világsajtóban sugalmazottan megjelenő újkori hazug, félrevezető és általánosan megbízhatlanoknak ismert nap-nap utáni újság- és egyéb hírek, amiknek ellenőrzése senki nyugat-európainak nem áll módjában, mert a Vörösbirodalom nem tűri, hogy a kulisszák mögé avatlanok is bepillant-hassanak.

Eszerint helyesen cselekszik, aki az orosz kérdést és a bolsevista veszélyt inkább ami, bár *egymagában álló, de legalább megbízható, hivatalos írásos bizonyágunk* alapján kezeli, nehogy az ellenőrizhetetlen és nem-hiteles, mindig sugalmazott hírek útvesztőjében végkép eltévedjen.

Az 1914. évi *XII. 11.-ig*, a Limanova-i döntésig — ezt mindnyájan éreztük — *állandóan* az orosz invázió réme fenyegette hazánkat, amely veszély aztán a fényes győzelem bekövetkeztekor, lelünk óriási megkönnyeb-bülésével *egy csapásra* megszűnt.

A *tömeges szovjetmészárlásokról szóló orosz hírek* talán még leg-inkább hiteltérdemlők, mert a szovjeturalom — úgy látszik — súlyt fektet arra, hogy a világ ezekről az ijesztő borzalmasságokról kimerítően tudomást szerezzen.

A „Jelentés” az oroszok hadviselési *módszerébe* enged bepillantunk. De a „Jelentés” egyúttal arról is tanúskodik, hogy a Monarchia túlnyomó része és *leginkább a mi hazánk területe* micsođa fertelmektől mentesült azáltal, hogy fiaink a hazai földet hősies kitartással *megtudták* védeni!

Az alábbi okirat az eredetinek hiteles, szószerinti fordítása:

„Jelentés,
1914. X. 14.

A Bécs-i II. hadtestparancsnokságnak a Tarnów-ról Rzeszów-ra történő menete alatt alkalma nyílt arra, hogy az orosz csapatoknak a vidékbeli lakossággal szemben tanúsított, minden katonai fogalomnak fittyet hányó, barbár magatartásáról meggyőződjenek. Dembicá-ban a város egy részét elhamvasztották; a szép Zawada-kastélyt — mert a felügyeletével megbízott egyén nem volt hajlandó, hogy a rábízott tulajdont ellenállás nélkül szabad prédául átengedje — a kastélyt teljesen kirabolták, köröskörül petróleummal végigöntötték s aztán felgyújtották.

Az összes úrilakok a pusztítás szomorú képét mutatják. A legtöbb bútordarabot össze-visszatörték, a tükröket szántszándékkal bezúzták, a matracokat széttépkedték, értékes festményeket szétvagdostak, a padlón mindenütt egész halom szennyes rongy, papírdarabok és cserepek, egyszóval a legvadabb vandalizmus képe.

Az orosz katonák az általuk megszállt helységekből ugyanazon, nekik nyilvánvalóan előzőleg megparancsolt és betanított rendszer után igazodtak, amelynek a becsületes, rendezett katonai harcmóddhoz mi vonatkozása sincsen, ellenkezőleg, inkább valamely, a katonai eljárás ürügye alá rejtett rablóportyázásnak minősül.

A lakókat az utakon-utcákon megmotozták és bármily kis értéke volt is valaminek, mindent elszedtek tőlük. Az orosz csapatok különösen a zsebórákra pályáztak, amik többnyire kevésbé gyengéd markolással a tulajdonos mellényzsebéből a kozák csizmaszárába vándoroltak.

Igen egyszerű s amelletz gyakorlatias rendszer szerint raboltak: a 8—10 főnyi kozákráj behatolt a boltokba s lakásokba és a revolvert az illetők orra alá tartva, az összeszedett — „zabralizott” — ruhákat, szőrmeneműt, fehérneműt és lakberendezési tárgyakat a magukkal hozott zsákokba gyömöszölték bele. A rablott holmin aztán a tisztekkel megosztottak. A róm. kath. lelkészséget gyakran durván kezelték. így például a már nagyon koros Dembica-i esperest kényszerítették, hogy a kozákokat személyesen szolgálja

ki, nekik a konyhából kanalat és kést hozzon és csak úgy foghegyről, röviden „tegeződve” érintkeztek vele. A lelkészeket több ízben erőszakkal kényszerítették arra, hogy a templomot kinyissák.

A Rzeszów-i kórházban kb. 20, vérhasban megbetegedett osztrák katonát botokkal kivertek az ágyból, annak bizonyosságául, hogy az emberiség legkezdetlegesebb érzése még betegekkel szemben is idegen volt előttük.

Az orosz katonák azonban *eladásokat* is rendeztek, nevezetesen rablott teheneket kínáltak potomáron eladásra a szomszéd helységek parasztjainak. Mihelyt az illető az árat lefizette: az eladó kijelentette, hogy megfontolta a dolgot és a tehénnel s a pénzzel együtt odébb állt; ilyenformán az egy tehenet többször is eladta. Az utolsó tulajdonos azonban mindig ugyanaz az első orosz katona maradt.

A Pilzno—Ropczyce—Rzeszów kerületek megszállása alatt az asszonyok és leányok nemierőszakolása külön fejezetet képezett. Pilzno-nál egy horda kozák egy asszonyon az ura jelenlétében erőszakot követett el és amikor nem adott többé életjelt magáról, elásták. Dembicá-n egy atyát arra kényszerítettek, hogy leánya nemierőszakolásának szemtanúja legyen és Ropczyce-n egy zsidó leányon a legnagyobb zsidóünnep napján a templomban az istentisztelet alatt követtek el erőszakot. A legénységnek utasítása volt, hogy a tiszteknek főleg egész fiatal, a legzsengőbb korhoz még közelálló leányokat szerezzen.

Ilyenformán aztán az orosz hadjáratnak ez a része mint a császári orosz hadseregnek Ausztriá-ba átlántált utolsó minőségű pogromja áll előttünk és a működő orosz haderők legnagyobb része nem érdemli meg a tiszteletreméltó „katona” nevet.

A fent ecsetelt eseteket a nyilvános sajtóban leendő közlésük kérése mellett ezennel bejelentem. Gróf *Kirchbach János* s. k. gytkb.”

Hoer ezredes, a Sajtóhadiszállás vezetője parancsot kapott, hogy a Jelentést a sajtóban teljártalmúan közzétegye.

*

Ilyesféle borzalmak zúdultak volna népünkre, ha 1914. XII. 11. este Limanová-nál az orosz 15. hadosztályt visszavonulásra s ezzel az orosz Gőzhenger-t visszagördülésre nem kényszerítjük!

Hogy azután a cári hadseregnek a háború további folyamán mennyi más agyonhallgatott vagy fel nem derített gyilkossági eset stb. szárad még a lelkén: nem tudjuk.

Gróf *Károlyi Imre* szerint az 1919.—1928. terjedő évtizedben a szovjetunióban hivatalos szovjetforrások alapján gondosan összeállított Kimutatás azt mondja, hogy a törvényszéki eljárás mellőzésével kereken 1,950.000 embert végeztek ki. A valóságban azonban sokkal többet. És az 1929. évtől kezdve mostanig még legalább 300.000—350.000 gyilkosság jön hozzá.

1919. óta évenként kereken 200.000 *gyilkos kivégzés*: borzasztó számadat, amely világosan megérteti velünk, hogy a világháború alatt fenyegető régi cári orosz betörés valósággal gyermekjáték lett volna ahhoz képest, amely bennünket ma és a jövőben az *újkori szovjetinvázió* esetén halálosan fenyeget!

Ily értelemben a „Jelentés” közlése hasznos összehasonlításra nyújt alkalmat.

*

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS REFLEXIÓK.

AZ ELSŐ HADIÉV ESEMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA.

Eredeti szándékunktól eltérően, krónikánkat oda bővítettük ki, hogy az V. Fejezetnek a 14. vázlatot magyarázó „Területbeli nyereség és veszteség” című szövegébe „*Az első hadiév utolsó harcai*” alcímen röviden azokat az érdekes hadműveleti és harcászati eseményeket is felvettük, amelyek XII. 17.—XII 31.-ig zajlottak le. Ilyenformán a krónika most már az egész *első hadiév történetét* tárgyalja.

A „Tartalom” és a vázlatokról szóló „Áttekintés” értelmében *négy offenzívánkat* igen élesen tagoltuk:

az *első és másodikat* csupán gyorsfilmszerű rövideggel ismertettük, de mégis a 39. honvédegyalghadosztály és a 10. lovashadosztály harctéri teljesítményeire való kellő utalással és hangsúlyoztuk mindkét offenzíva sikertelenségét, valamint, hogy mind a kettő visszavonulással végződött;

harmadik offenzívánk, még pedig a *negyedikkel* összefogottan, az „Áttekintés”-ből világosan kitetsző keretet kapott („Téli nagycsata”), amelyet a krónika szövege tölt ki, még pedig most már az eseményeknek *napról-napra* történő ismertetésével, de a harmadik offenzívánál rövidebb, leegyszerűsített formában és szövegezéssel, míg a Limanova—Lapanów-i döntővé vált *negyedik offenzívánál messzemenő részletezéssel*, amint ezt a „Tartalom” és az „Áttekintés” is tanúsítja .

A XI. 12.—XII. 16. lefolyt eseményeknek *napról-napra* való ismeretése nagy haszonnal jár. A harccselekmények lezajlásának félíg-meddig találó képe csak a *napról-napra folyamos* leírásokkal rögzíthető meg. Hogy a mindenkori elhatározásokat, eseményeket stb. megérthessük és megíthessük, szükséges, hogy a helyzet fokozatos megérlelődése és kialakulása világosan, összefüggően domborodjék ki előttünk s ne legyenek sehol értelemzavaró hézagok. Ez az oka, amiért a *napról-napra* történő ismertetéshez tartottuk magunkat.

Nagy hadvezérünk háborús könyvében a „*legfelsőbb vezetés*” magasabbrendű „titkairól” megszívlelendő oktató módon imígy lebbenti fel a fátyolt (kivonatos közlés):

„Minden nap új viszonyokat hoz, új meglepetéseket, új helyzeteket; minden nap új rendszabályokat követel, a komplikált gépezetbe való új beletnyúlást. Ebben rejlik a legfőbb vezető tevékenységének idegfeszítő és idegörlő volta. Ez a szellemi munka a nap és az éj bármely órájában cselekvésre kész és a legfőbb vezetőnek mindenkor el kell arra készülnie, hogy minden meghiúsul, amit tervezett és elrendelt.”

Krónikánk összeállításánál általában Conrad háborús nagyműve szolgált vezérfonalunk gyanánt, amelyet leegyszerűsített formában, önálló felfogással hasznosítottunk, nem rettenve vissza attól az esetleges szemrehányástól sem, hogy „túl magas régiókba” visszük a talán még nagyon fiatal katonai vagy laikus polgári olvasót. Hiszen ezeket is, köztudomás szerint, mindenekelőtt éppen és különösen a „legfőbb vezetés” misztériumai érdeklik a legjobban.

*

Az orosz rádióhíradás ok, már röviddel a világháború megindulása után, felbecsülhetlen értékű híranyagot szolgáltatott minden rangú vezetőségeink számára, mert a rádióüzenetek lehallgatása és megfejtése egyáltalán nem okozott nehézséget.

A rádiólehallgató szolgálat — túlzás nélkül mondhatjuk — a szövetségesek szempontjából *hadseregekkel ért fel*, hadseregeket pótolta, mert az oroszok kártyáit majd mindig a legmesszebbmenő követelményeket is kielégítő mérvben fedte fel vezetőségünk előtt.

A hadászati és hadműveleti adatoknak más úton való megszerzése majd mindig megkésett, a rádió soha.

*

Négy offenzívunk:

Az egész első hadiév eseményeinek *összefoglalóan tájékoztató leírását* itt közöljük:

A Monarchia oroszhadszíntéri véderejének a középhatalmak 1914. évi vállvetett védőharcában rendkívül súlyos feladatok jutottak osztályrészéül. A háború elején az orosz haderő, rettenetes túlerejű főtömegével került szembe: a 7 orosz hadseregből 5 támadó hadsereggel.

Németország eleinte csekély erővel vett részt a védelemben (9 hadosztály, a megállapodás szerinti 12 helyett).

Conrad, az egyes lökemek között szünetet alig tartva, négy ízben „megy neki” az orosz túlerőnek, először — a németektől cserbenhagyatva (Siedlce) — egyedül, egymagában, később szoros összeköttetésben a Tannenberg-nél fényes győzelmet aratott *Hindenburg-gal*.

Az első offenzíva

nem járt végleges eredménnyel. A *Krasnik-i* (VIII. 23.—25.) és *Komarów-i* (VIII. 26.—IX. 1.) győzelmek nem voltak kiaknázzhatók, mert a Podolia felől tömegesen előrejövő ellenség (orosz 3. és 8. hadsereg) Conrad keleti oldalába nyomult elő és azt a *Żloczów-i* (VIII. 26., 27.) és *Przemyslany* (VIII. 29.; 30.) csatákban (a kettő együttvéve az „1.-ső Lemberg-i csata” nevet viseli) benyomta. Amikor a döntő jelentőségűvé vált „2.-ik Lemberg-i csata” (IX. 5.—11.) sem végződött eredményesen: seregeink kénytelenségből kiűritették Kelet-Galiciát és a *Szán mögé* vonultak vissza.

Conrad azt a fogadalmát, hogy a francia földön harcoló német főhad-sereg hátát a 40.-ik mozgósítási napig IX. 9.-ig biztosítja: a legteljesebben betartotta. Az irtózatosan túlerejű ellenség elleni véres harcokban főhaderőnk állományának $\frac{2}{3}$ -át (kétharmadát) veszítette el halottakban, sebesültek- és foglyokban. *Főhaderőnk a szó legszorosabb értelmében feláldozta magát, hogy a szövetséges főszereg hátát fedezze*, amiről a németek ma nem szívesen beszélnek.

Conrad most, a 40. mozgósítási nap elmúltával joggal számított arra, hogy a német hadsereg főerői a megállapodáshoz híven Franciaország-ból az orosz hadszíntérre jönnek át, hogy vele összefogva az oroszot megtámadják és vezetőségünket a rettenetes nyomástól megszabadítsák.

De a megígért német főerők nem jöttek: a német hadsereg időközben IX. 6.—10. a *Mame-nál* vereséget szenvedett.

A német hadvezetőség ígérete beváltására képtelenné vált, pedig Conrad seregének hadműveletei éppen ezen az ígéreten alapultak. A német ígéretben bizakodva áldoztuk fel a véderő fiatalságának színé-javát.....

A második offenzíva.

Az oroszok IX. második felében teljesen tönkrevetnek feltételezett főhaderőnket csak részekkel követték, főerőiket (a Gőzhenger-t) a Visztula középfolysa mögé, a folyam jobbpartjára tolták el, azzal a szándékkal, hogy a Visztulá-t Varsó és a Szan-torkolat között átlépve, Posen-en és Sziléziá-n át Berlin-re nyomuljanak elő.

A rettenetes túlerejű Gőzhenger előhaladása aligha akadályozható meg, ha az egyszer a *Visztulá-n* átkelt. Ezt *muszáj* volt megakadályozni, amire a szövetségesek a 2. vázlatához tartozó szövegben leírt Szán—Visztulamenti, ősi hadjáratban tettek sikertelen kísérletet.

A harmadik offenzíva.

November első harmadában a szövetségesek a Kárpátok-ba, Krakó területére és a Posen-i tartomány keleti határára vonultak vissza. Az oroszok a Krakó—Varsó—Thorn-i Visztula-íven belül Németország keleti határa felé nyomultak elő. Miután a német főerő még mindig Franciaország-ban van s a határ elégtelenül volt biztosítva: óriásivá fokozódott az a veszedelem, hogy az oroszok a Szilézia-i iparterületbe és a határokon át Berlin felé törnek előre.

Ebben a veszedelmes és egyúttal döntő időpontban Conrad a 2. hadsereget vasúton a német határ biztosítására Czensztochowa vidékére szállítja oda. A hadműveletek további lefolyását a 3. vázlat szövegében ecseteltük.

Conrad főhaderejének *egyharmada* a Kárpátok-ban erős túlerő ellen védi a Kárpátok kapuját, *kétharmada* pedig a Gőzhenger ellen csoportosul, amelynek a volt a rendeltetése, hogy különösen Porosz-Sziléziá-t is elárassza tömegeivel.

Így fogta fel Conrad a szövetségi hűséget.

A szövetségeseknek ez a novemberi offenzívája sem vezetett teljes eredményre. Fényes kezdeti sikerek után Hindenburg Lodz-nál a védelemre kénytelen átmenni (Brzeziny) és a 4. hadsereg előnyomulása Krakó-tól északralettre szintén megakad. A szövetségesek Krakó és Lodz körül beszüntetik támadásaikat. De annyiban célt értek, hogy a *Gőzhenger-t megállították*.

A negyedik offenzíva.

A Lemberg-ből történt visszavonulás után haderőnk csapatainak létszáma a meglepően gyorsan beérkezett pótlásokkal „teljes hadiállomány”-ra emelkedett; a második és harmadik offenzíva alatti veszteségek folytán azonban most már csak kb. a hadilétszám egyharmada volt meg. Az előző nagy fáradalmak és a jelentős létszámcsökkenés ellenére, *Conrad Hindenburg-gal*

egyetértően az *emlékezetes XI. 26.-án* azonnal egy újabb, a Limanova—Lapanów-i negyedik offenzívára határozza el magát, hogy a Gőzhenger Porosz-Szilézia felé való előnyomulásának még a tél beállta előtt biztosan hátart szabjon.

Ennek a döntő offenzívának tervét a 4. vázlat szövege tartalmazza.

A decemberi offenzíva végül eredménnyel jár: a még mindig túlerejű orosz tömegeknek engedniök kellett, nem volt más választásuk.

Conrad a nyolcnapi Limanova—Lapanów-i csatában a Gőzhenger déli szárnyát (orosz 15. hadosztály) a Dunajec mögé való visszavonulásra kényszerítette, Hindenburg pedig az oroszokat Lodz—Lowkz-nál a Bzura-Rawka mögé szorítja vissza. Ezzel december közepén az *orosz Gőzhenger-t most már visszagördülésre is rákényszerítettük*. A franciaöldi német szövetséges hátát fenyegető veszély elmúlt. Az oroszok kimerültek, támadóerejük megtört és azért a védelemre tértek át.

*

Az első hadiév utolsó harcai

1914. XII. 17.—XII. 31.

(13. vázlat.)

Az 1914. XII. 20.-iki helyzetet a jelen Fejezet „Területbeli nyereség-veszteség képe” című szakaszában állapítottuk meg, amely szerint a Boroevic 3. és a 4. hadsereg frontja Krosno-ról Wojnitz-on át a Dunajec torkolatáig húzódik.

Ivanow másnap, XII. 21. hatalmas, erélyes *ellenoffenzívába megy át és*

Boroevic-et a Brussilow orosz 8. hadsereggel (5 hadtest) végül, XII. 27. a Kárpátok-ba veti vissza,

míg a Dimitriew orosz 3. hadseregnek támadását a 4. hadsereg eredményesen kivédi.

Conrad ezt a felerészben sikeres orosz ellenoffenzívát a XII. 30.-án a 2. hadseregarancsnoksághoz intézett parancsiratában klasszikus őszinteséggel így jellemzi (kivonatosan):

„Túlerejű orosz erők XII. 21.-én kezdődött sikeres offenzívájuk után saját 3. és 4. hadseregünket újlag *védelemre* készítették és az 1. hadseregnek minden valahogy nélkülözhető erőit ehhez a két hadsereghez kell oda-szállítanunk, hogy az ellenséggel szemben megbízhatóan helytállhassunk és új offenzívát kezdhessünk. HFP.”

Az 1914. évi *utolsó harcok* vége az orosz hadszíntéren már a *mozgó-háborúból a lövészárokharcra* való átmenet jegyében zajlik le.

Az oroszok a háború bevezetőidőszakában gondosan óvakodtak attól, hogy Orosz Lengyelország nyugati területébe előremenve, a Németország és a Monarchia részéről fenyegető harapófogószerű kettős átkarolás veszélyének tegyék ki magukat. Az antant „nagyhadterve” kedvéért össze mégis teljes „Gőzhenger”-ükkel megtették, mire aztán Limanova—Lodz II.-Lowicz-i győzelmeink kényszerítő hatása alatt a hírhedt „orosz nagy-offenzíva” csődöt mondott és az orosz hadseregek „általános visszavonulás”-ával végződött.

Azonban *Miklós* nagyherceg nem az az ember, akinek akaratereje egyhamar megtörik. Porosz-Szilézia ellen indított offenzívájának teljes csődje után a nagyherceg, *Ivanow* leghathatósabb ösztökélésére is hallgatva, gyorsan és határozottan célt változtatott. Megváltoztatta eddigi *hadicélját*: az 1914./15.-i évfordulótól kezdve az orosz front Orosz Lengyelország-ban és Galiciá-ban lövészárokká merevül és ettől a perctől fogva az oroszok minden igyekezete arra irányul, hogy Conrad Kárpát-i védelmét áttörjék és a *Magyarország-ba irányzott lökés* útján a Monarchiát végérvényesen elintézzék.

*

A harcerkölcsök állapota.

Osztrák hadtörténelmi források hangoztatják, hogy az 1914. évi hosszú négyhónapi hadjárat a régi lelkesedést gyökeresen lelohasztotta, különösen, amikor a tiszt és a legénység rájött, hogy csak mese volt az a biztatás, hogy „karácsonyra otthon leszünk!” és ki tudja most már, mikor lesz „vége” a háborúnak? Az osztrákok szerint az évforduló idejében általános *hadifáradtság* állott be.

A *Hadfy* csoportnál és egyáltalán a hadrakelt sereg magyar részénél — ezt nyugodt lelkiismerettel állítjuk — a fenti harcerkölcsei fogatkozások sehol és a legkisebb mérvben sem mutatkoztak, amit a mindig vidám, nótás-kedvű 39-adosztálybeli magyar csapatok nagyszerű *katonás szellemének* köszönhetünk: nem volt párjuk a világon!

A *csehek*, ezek persze más lapra tartoznak: a cselákok a mozgósításkor gyász jelvényekkel vonultak be csapatjukhoz és odahaza elsül a „Sokol egyelet”-i igazolványt kapták kézhez, amely orosz fogságba jutás esetén kedvezményeket biztosított a számukra. A magyar értelemben vett „harcerkölc” ezeknél a cudar árulóknál ismeretlen fogalom, akik azután a hírhedt *cseh légió* kötelékében orosz fogságba jutott magyar tisztjeinket — 8.-as honvédtisztoktól tudjuk — gyáva módon tömegesen legyilkolták, amiért még lakolniuk kell

Szerbia:

Míg az orosz hadszíntéren a december hó végi harc (a 3. és 4.—orosz 8. és 3. között) egyelőre eldöntlenül végződött: *Potiorek* offenzívája a Limanova-i győzelem idejében teljes balsikerre vezetett, amelynek az lett a vége, hogy Balkán-i haderőnkkel a Drina, Száva és Duna mögé kellett visszamennünk. Azonban a szerb haderő minden harcerkölsi fellendülésének ellenére fizikailag szintén oly fokig letört, hogy a HFP. véleménye szerint különösebb veszedelmet többé nem jelentett számunkra.

Conrad, Potiorek eddigi különleges önállóságával többé nem törődve, XII. 10. a tábornagyot önhatalmúlag a HFP.-nak rendeli alá, azonban — *Frigyes* főherceg-tábornaggal egy véleményen — nem szándékozott őt állásából elmozdítani, míg azt ő *Felsége* — *Jenő* főherceg ltbk. kinevezése után — el nem rendeli.

Utóbbinak jelentése szerint, az 5. hadsereg 1915. január hó vége előtt támadóhadműveletekre képtelen.

Utólag, a zöld asztalnál persze nem nehéz az első hadiév rendkívüli nehézségeinek főokaira rámutatnunk:

békében jaj lett volna annak az alparancsnoknak, aki a szemlélő előljáró előtt valamely „védőleges” tárgyú harcgyakorlatot stb. akart volna bemutatni, mert nálunk másról, mint a „támadás”-tól senki sem akart még csak hallani sem, aminek a szinte második természetünné vált „mindenáron való támadás” egyoldalúsága lett a közvetkezménye;

ha nehéztüzérségünk van, aminthogy nem volt, akkor a kíméletlen támadás sok esetben helyénvaló és sikeres is lehetett volna, így azonban az ily nekimenés *kellő tüzérségi alátámasztás nélkül* csak arra volt jó, hogy a legtöbb támadás óriási veszteségek mellett a fölényes orosz tüzérségi tűzben minden magyar vitézség ellenére összeomoljék.

A történelmi igazság kedvéért megemlítjük, hogy a *kellő tüzérségi felfegyverzést* *Conrad* béke idején a legnagyobb eréllyel és ismételten szorgalmazta, de szerinte a laikus *parlamentek* — rövidlátásból — előterjesztéseit mindannyiszor mereven elutasították s ezzel a *védő hiányos tüzérségi felfegyverzést* a történelem előtt a parlamentek is felelősekké váltak.

*

Veszteségek.

Roth altb. háborús könyve szerint:

a 4. hadsereg tetemes áldozatairól csupán általánosságban beszélve, könyvében a seregcsoport veszteségéről nem közöl adatokat, ellenben meg-

említi, hogy az oroszok egészben 30.000 foglyot vesztek és véres veszteségük ugyanannyi lehetett, Limanova—Lapanów körül tehát összesen 60.000 embert vesztek és csapataink 50 géppuskát, valamint beláthatlan tömegű, mindenféle hadianyagot zsákmányoltak, a csatater kitarítása pedig több hétig tartott.

Az *osztrák hadilevéltár* háborús kiadványában az alábbiak szerint látszólag pontos *veszteségi áttekintést* közöl, amit mint első „hiteles”-nek mondott veszteségképet mutatunk be, azzal, hogy külön „magyar” statisztikai adatok még nem állanak rendelkezésünkre:

„A Monarchia az orosz hadszíntéren és Szerbiában összesen kereken $1\frac{1}{2}$ millió harcossal vonult hadba. Az 1914. évben a két hadszíntérre a IX.—XII. végéig terjedő 4 hónap folyamán 800.000 fő pótlás ment ki, még pedig a IX. 27.-e körüli időben, amikor az összes csapatok újból teljes hadiállományra erősödtek. 1914. végén összesen nem egészen egymilliónyi harcos állott a frontokon, 680.000 az északon, 260.000 a déli fronton, míg az 1914./15. évforduló idejében odahaza még körülbelül egymilliónyi fő állt pótlásul fegyver alatt.”

Véderőnk az 1914. évi, két fronton lezajlott, lélekzetfőjtő háborúban a hadilevéltár hivatalos adatai szerint ijesztően súlyos veszteségeket szenvedett:

„Az orosz hadszíntéren, a tiszteket és a legénységet összevéve, összesen 994.833 főt veszítettünk és pedig:

87.008 hősi halottat (ebből 2099 tiszt és 84.909 legénység);

235.604 sebesültet (ebből 4580 tiszt);

165.895 beteget („ 5062 „);

182.543 fogságbajutottat, eltüntet (ebből 2095 tiszt);

egyéb, külön-külön nem minősített veszteségek címén:

59.833 (ebből 873 tiszt).

A *szerbiai hadszíntéren*, a tisztek és legénység összevéve, összesen 273.813 főt veszítettünk és pedig:

28.285 hősihalottat (ebből 1069 tiszt);

122.122 sebesültet („ 3211 „);

46.716 beteget („ 2599 „);

2.046 fogságbajutottat („ 66 „) és

74.644 eltüntet („ 656 „).

A két hadszíntéren a veszteségek együttesen kitesznek:

1,268.696 főt (ebből 22.310 tiszt) és pedig:

115.293 hősihalott	(ebből 3168 tiszt = 14.8%, legénység = 12.1%);
357.726 sebesült	(„ 7791 tiszt = 36 %, legénység = 38 %);
212.611 beteg	(„ 7661 tiszt = 35.6%, legénység = 22.2%);
259.233 fogságbaesett és eltűnt	(„ 2817 tiszt = 13.1%, legénység = 27.7%);

egyéb, külön-külön nem minősített veszteségek címén:

59.833 (ebből 873 tiszt)."

Ezek a legújabbkori *hivatalos* adatok minden eddigi veszteségi statisztikát megdöntenek. Az értékes anyagnak a mi magyar céljainkra való feldolgozása nem késhetik soká.

*

Conrad 1914. XII. közepe táján *Fleischmann szds.* útján meghallotta, hogy német részről a cári birodalommal való „külön tárgyalások”-ra nagy hajlam mutatkozik, aminek hamarosan végét szakította.

A valóságban *Falkenhayn* a nyugati hadszíntéren Ypern-nél elszenvedett visszacsapás után a német birodalmi kancellárt tényleg olyértelmű kísérletre bírta rá, hogy Oroszországgal diplomáciai úton *különbekét* létesítsen, mert *Falkenhayn*, gyászos hadviseléséhez híven *úgy látta*, hogy „az orosz ellenségnek katonai hatalmi eszközökkel való teljes leveréséről egyáltalán le kell mondanunk.”

A megbeszélések és tárgyalások, XI. 18.-tól kezdődőleg teljes egy hónapon át tartottak, de azután elejtették azokat, mert a tapogatózásokból kitűnt, hogy Oroszországban semmiféle békehangulat nem volt.

REFLEXIÓK.

(1. és 15. vázlat.)

Visszatekintő megjegyzéseinket két részre osztva sorakoztatjuk fel: az első a *katonai részt*, a második pedig *egyéb időszerű reflexióinkat* tartalmazza, amely utóbbiaknak, bár látszólag csupán laza összefüggésben fonódnak össze krónikánk anyagával, abból — magyarázatra nem szoruló hazafias indokoknál fogva — manapság mégsem szabad hiányozniuk.

Katonai rész.

A Galicia-Oroszlengyelország-i hadszíntéren küzdő felek *harcerkölcsei állapota* 1914. végével ilyenformán festett:

Az *osztrák* hivatalos háborús mű közlése szerint a *Monarchia védereje* harcerkölcsei állapotának méltatásánál emlékezetünkbe kell idéznünk, hogy az első hadiév áldozatos hadműveleteinek vége felé seregeink lényegileg „*népfölkelő- és miliciahadsereg*”-ekké váltak.

Ez általában véve igaz lehetett ugyan, de a *Hadfy csoport* seregtesteit illetően ez az értékcsökkenés nem következett be és azok eddigi kifogástalan harcerkölcsei állapota és harcértéke változatlan maradt.

Az *osztrák* háborús mű szerint továbbá, mint már említettük, a csapaton sokhelyütt mindinkább fokozódó súlyos „*hadifáradtság*” vett erőt, mert az a nézet terjedt el, hogy a háború még soká fog tartani, mikor pedig — a német császár közismert biztató kijelentésében bizakodva — a legtöbben arra számítottak, hogy a háború „már karácsonyra” véget ér.

A *Hadfy* csoportnál ilyen „*hadifáradtság*”-nak nyoma sem volt, noha kétségtelen, hogy az évforduló idején a mi kemény viszontagságokon átesett csapataink átmenetileg szintén *pihenésre szorultak*, ami aztán bőségesen kijutott nekik, mert 1915. január 1.-től kezdve a V. 2.-ikán megkezdődött Gorlice-i csatáig, tehát teljes négy hónapon át egyhelyben maradván, nagyban véve többnyire nyugodalmas védőharcra szorítottak.

Hindenburg erőinél hasonló viszonyok állottak fenn és kétségtelen, hogy híres csapatait az 1914. évi négyhónapi hadakozás szintén erősen megviselte.

Az *orosz haderő* a beállott óriási veszteségek és az általános visszavonulás hatása alatt harcerkölcseileg kétségtelenül megrendült. Szinte kimeríthetlen emberanyagával azonban a veszteségek gyors pótlása nem ütközött nehézségekbe, ellenben tüzérségi lövészere teljesen elfogyott és puskákban és más hadiszerekben is ijesztő hiány állott fenn, mert a hadianyagpótlás terén az orosz hadiipar és az otthoni állami hatóságok teljesen csődöt mondtak. *

A *szövetséges hadvezéreknek* egymáshoz való viszonya bajtársi alapon mind meghittebbé vált, amin Ludendorff-nak a *Monarchia véderejéről* táplált és felfelé is hangoztatott igazságtalan, lekicsinylő nyilatkozatai sem változtattak.

Ellenben a *német főhadvezetőség* — Falkenhayn — Conrad-dal szemben szinte kiáltó *bűnöket* követett el, aminőket szövetségesek között

elképzelhetleneknek tartanánk, ha azokat háborús művében nem maga Conrad tárná fel előttünk. Nevezetesen:

a következményeiben oly súlyos *Marne-i csata* kimenetelét teljesen elleplezték és eltitkolták Conrad előtt, aki a IX. 6.—10. lezajlott nagy katasztrófáról csak fokozatosan, hallomás és külföldi közlemények útján XI. 20.-ika táján értesül;

a köteles szövetségi őszinteségnek ezt az érthetetlen hiányát azonban messze túlszárnyalja a német főhadvezetőség által Berlin-ben létesített egyik *hivatalos intézmény (iroda)*, amelyről Conrad ezt írja:

„Az intézménynek az volt a rendeltetése, hogy német balsikereket leplezzen, sikereket, mint kizárólag saját — német — sikereket kisajátítson és, amennyire csak lehetséges, élesen megvilágítson, *ellenben a szövetséges teljesítményeit elnyomja, elhomályosítsa és lecsökkentsé.*”

Ehhez nem kell kommentár ...

A *háború súlypontját* Conrad és Hindenburg unszolására Nyugat-ról az oroszhadszíntérre kellett volna áthelyezni, hogy a Marne-nél elszalasztott győzelmes fődöntés Keleten *vívassék ki*, aminek azonban a német vezérkar főnöke makacsul mindvégig útját állta és a szükséges 25—30 német hadosztály odaszállításába semmiképp sem egyezett bele.

Most aztán ez a sokat vitatott kérdés a német Hadilevéltár hivatalos vezérkari kiadványának 3. füzetében az alábbi elbírálásban részesül, amely teljesen a mi két hadvezérünk felfogását teszi magáévá:

„Németország és Ausztria-Magyarország részéről a legnagyobb sztratégiai hiba, valamint a siker elmaradásának legfontosabb, tisztán katonai oka abban rejlik, hogy a döntést elsőbbed egy nyugati hadszíntéri offenzíva útján keresték, holott a *keleti harctéri jelvonulás lett volna a helyes.*”

Minden belénk idegződött meleg németbarátságunk mellett is kötelességszerűen élesen rámutattunk a *szövetséges főhadvezetőség* érthetetlen bűnlajstromára. Ha ehhez hozzávesszük a még a háború előtt *Moltke* által beigért, de veszítünkre be nem tartott *Siedlce-i* német offenzívának megbocsájthatlan elmaradását: akkor tisztába jövünk azzal, hogy a leghűségesebb *szövetséges* részéről is micsoda elképesztő meglepetéseknek lehetünk kitéve.

*

Conrad *Boroevics-el* 1914. XI.—XII.-ê hadműködésével tudvalevően nem mindig értett egyet, aminek háborús irataiban nem egyszer kifejezést is adott.

A 3. hadsereg parancsnoka első ízben XII. elején tett érdemleges előkészületeket egy kiadósabb visszavonulásra és pedig a Kassa körüli

Gálszécs—Eperjes vonalban védelemre előkészített állásba, esetleg a Budapest-i kettős hídfőbe (?), amidőn *Brussilow* heves támadásaival szemben *Bártfá-t* feladni kényszerült — éppen amikor az orosz vezér támadásával felhagyott.

Boroevic-csel a fentihez hasonló balfogás másodizben XII. 27. esett meg, amely napon *Brussilow* XII. 21. megindított ellenoffenzíváját be-
szüntette és eszerint a 3. hadsereget mi sem kényszerítette többé arra, hogy a visszavonulást hátra, egész a Kárpátok gerincéig folytassa.

Az osztrák Hadilevéltár hivatalos háborús közleménye erről az elhamarkodott és elcsüggedést sejtető visszavonulásról így ír:

„Végzetes volt, hogy ép úgy, mint XII. elején, a 3. hadseregparancsnokság *éppen abban a pillanatban* vett kilátásba *egy* messzemenő visszavonulást, amikor az orosz vezetőség az offenzíva beszüntetését rendelte el.”

Potiorek tábornagyot, ha maga Ő Felsége el nem mozdítja állásából, a HFP. Conrad szerint meghagyta volna a tönkrevert Balkán-i haderő élén, amellyel előzőleg, VIII. 13.—19. a Szerbiá-ba végrehajtott első betérésekor egy ízben már kudarcot vallott.

Nagy Frigyes az olyan csapatvezetőt, akit a hadiszerecsé ismételt cserbenhagyott, rendszerint nagyon kurtán így intezte el: „Nincs *szerencséje?* Mehet!”

Hallomás szerint a *franciáknál 2íz* 1914. VIII.—XI. elejéig tartott időszak folyamán összesen 74 tábornokot mozdítottak el állásából, azzal az indokolással, hogy „a háborúban kísérletezésnek nincs helye”.

Auffenberg-nek bizonyára indokolt hirtelen felmentésével ellentétben — akit pedig győzelmes hadvezérként sújtott a felsőbbség marasztaló határozata — 1914. december havában már úgy látjuk, hogy a HFP. *Boroevic* és *Potiorek* eseteiben nem helyezkedik többé a korábbi *könyörtelen szigorúságú* álláspontra, ami különben *Boroevic-et* illetően később szerencsés igazolást is nyer, amikor mint az Isonzo-i csaták egyik győzelmes vezére hadseregével diadalt diadalra arat és nevét halhatatlanná teszi.

Ellentétben *Hindenburg-nak* eszményien *egységesveretű* haderőivel: a mi hadrakelt seregünk egész néprajziösszetételénél fogva különféle értékű, igazi nemzeti egységesség nélkül való *vegyes csapategységek* alkotta, de 1914.-ben még így is aránylag elsőrendű, hatalmas haderőt képviselt.

Akad olyan kritika is, amely szerint a Monarchia védereje általános szervezeténél és hadianyagbeli hiányainál fogva már 1914.-ben „*kíméletes*” alkalmazást kívánt volna meg. Ezzel szemben — állítja a kritika — *Conrad*, annak ellenére, hogy a Lemberg körüli csaták következtében (első offenzíva) állományának kb. $\frac{2}{3}$ -át elvesztette és seregei kimerültek: mégis jelentősebb pihentetés, azaz kellő „*hadművelési szünetek*” nélkül *kíméletlen módon* folytatólagosan további három offenzívára hajszolja erőit.

A „*kíméletes*” alkalmazás nagyon tág fogalom, de annak semmi esetre sem lehet az a jelentősége, hogy valamely haderőt úgyszólván fél-betegként, szinte mint „*lábbadozót*” kezelve, azt a támadóhadműveletekkel velejáráó fáradalmaktól és veszteségektől aggodalmaskodó módon lehetőleg megóvjuk és az úgynevezett „*túleröltetés*” veszedelmét távol tartjuk tőle.

A hadtörténelem ezt a *felemás hadviselést* nem ismeri, *Conrad* pedig különösen nem, noha mindenkinél tárgyilagosabban értékelt haderejének erkölcsi és anyagi gyenge oldalait. Ezért is csak a körülmények kényszere alatt kívánta meg tőle *időnként* az erők legvégső megfeszítését.

A *Lemberg* körüli szeptemberi események borzasztó csapást jelentettek egész hadviselésünkre. Hadrakelt seregünk a francia földön hadakozó német seregek hátának biztosítását hiány nélkül végezte, miközben az ijesztően túlerejű ellenség elleni csatákban magára hagyatva (*Siedlce*), valóban állományának $\frac{2}{3}$ -át (kettő harmadát) vesztette el halottak-, sebesültek- és foglyokban: az augusztusban erejének teljében felvonult gyönyörű, hatalmas haderő csaknem megsemmisült — *a szó legigazibb értelmében feláldozta magát, hogy a szövetséges hátát fedezze.*

Most aztán valóságos csoda történt: a lekicsinyelt Monarchia nagyszerű katonai belszerkezete lehetővé tette, hogy már az első offenzíva befejeztével beiktatott, bár csak IX. 28.—X. 3.-ig tartó alig arasznyi első hadművelési szünet alatt a *csapatok létszáma ismét a teljes hadiállományra emelődjék.* Ez a hevenyészve életrekelt új haderő a gyengébb minőségű utánpótlások következtében az augusztusihoz mérten természetesen csökkentett értékűnek minősül ugyan, de azért a folytatólagos többi három offenzíva során *Conrad kezében* mégis kétségtelenül erőteljes ütőképességű és végül, *Limanová-nál* győzelmes támadóharceszköznek bizonyul.

A *Hadfy Imre* altb. csoport pontos megállapítású hadszíntéri teljesítményeinek alapulvétele mellett, az alábbiakban kimutatjuk, hogy bizonyára igaztalan az a szemrehányás, amely szerint *Conrad* kellő hadművelési szünetek nélkül, tehát megbocsájthatatlanul *kíméletlen módon* hajszolta volna neki

haderőinket a Lemberg után következő három offenzívának. Bizonyításunk a következő:

1. offenzíva, VIII. 20.—IX. 27.-ig = 38 hadműv. nap; IX. 28.— X. 3.-ig 6 pih. nap;
2. „ X. 4.—XI. 12.-ig = 26 „ „; XI. 13.—XI. 16.-ig 4 „ „
3. „ XI. 17.—XI. 25.-ig = 9 „ „; XI. 26.—XII. 2.-ig 7 „ „

Tehát VIII. 20.—XII. 2.-ig, azaz a Limanova—Lapanow-i csata bevezető hadműveleteinek kezdetéig összesen 90 hadműveleti nap telt el, ebből esik: a hadműködésre 73 nap, a pihenésre 17 nap, azaz, pontosan az egész hadműveleti időszaknak 81%-a, illetőleg 19%-a. A százalékszámokat kikerekítve, a hadműködés az egész időszak 80%-ra terjed ki, azaz annak V_5 -ére, míg a hadműveleti szünetekre annak 20%-a, azaz $\frac{1}{5}$ -e jut. Átlagos számítás szerint tehát elméletileg minden négy hadműködési napra egy pihenőnap jut.

Ez a megállapítás nézetünk szerint semmiesetre sem mutat „túl-eröltetés”-re vagy „kíméletlen hajszá”-ra, legalább a 39. honvédhadosztálynál ily értelemben sohasem feszítették túl a csapat erejét. Számvetésünk egyúttal Conrad-nak késedelmeskedésre, vontatottságra nem kapható rendkívüli erélyes és bár gyorsütemű, de *mindig észszerű* támadóhadvezetéséről tesz előttünk hangos tanúságot: már az első hadiévből is rendkívüli gyakorlati érzékkel megáldott, *kiváló háborús hadvezérnek* bizonyul.

Az 1914. évi *Galicia-Oroszlengyelország-i hadjárat* (négy offenzívának együttléve) XII. 16. ér véget. Ezt a maga nemében hadműveletileg páratlanul szép s hosszú *négy hónapon át*, csak a legszükségesebb szünetek beiktatása mellett egyébként úgyszólván *végig egyhuzamban*, váltakozó szerencsével hol lassabban, hol gyorsabban tovagördített, *mindig támadó hadjáratot* a maga grandiózus összességében mint *egyetlen egységestervezetű óriási méretű támadóhadműveletet* kell szemügyre vennünk, amely — a négy részre osztást háttérbe szorítva — a hadvezér összefogóképességű lángelméjén kívül, különösen annak csodálatosan csüggedetlen, szilárd akaraterejét, rendíthetlen állhatatosságát és minden irányú vaserélyét tünteti fel előttünk tündöklő fényességben.

Az *első* támadóhadművelet rettenetes veszteségek mellett a cserbenhagyott (Siedlce) főhaderő fél-vereségével végződik;

a *második* kudarcba fül,

a *harmadik* pedig felsikert eredményez csupán;

a *negyedik* offenzíva aztán, a Limanova—Lapanow-i támadóhadművelet végül döntő sikerre vezet s a 2:1 arányban túlerejű orosz tömegek

Conrad-nak Hindenburg-gal összhangban négy hónapon át csüggedetlenül és fáradhatlansággal *újból és újból megismételt sorozatos és végül hatékony támadásaival* szemben kényszerülten engedni kénytelenek: a szövetségesek XII. közepén az orosz „Gözhenger”-t most már a kelet felé visszagördülésre is rákényszerítik.

Ezzel Németország keleti határának és vele a szövetséges főhaderő hátának veszélyeztetése is megszűnik. A november óta nagy garral támadásra előreözönlött orosz tömegek kimerültek és *Miklós* nagyherceg is — maga a támadószellem megtestesülése! — arra kényszerül, hogy a támadás folytatásának gondolatát elejtve, a védelemre térjen át. A 2 milliónyi orosz haderő támadóereje megtört és harcorköltsége alig jóvátehető csorbát szenvedett.

Azonban, mindezen jelenségekkel párhuzamosan az évforduló idejében a *szövetséges seregek ereje* is kimerült és csapatlétszámuk ijesztően lecsökkent, oly fokra, hogy a második offenzíva kezdetekor teljes hadiállományra erősített hadosztályok legtöbbször XII. közepe felé már csak legfeljebb 5—6000 főnyi puskás létszámot mutat fel, ami annyit jelent, hogy az október elején életrekelt „*új hadsereg*” karácsonyig — lényegileg megint a szövetséges érdekében — ijesztő mérvben elhasználódott.

Conrad emberi és hadvezéri nagyságára jellemzően, a maga részéről háborús művében megható szerénységgel, szűkszavúan állítja fel az 1914. évi Galicia-Oroszlengyelország-i hadjárat *évvégi mérlegét*, amelyet történelmi értéke okából itt következően szószerint idézünk:

„Az Oroszország ellen az első hadiévből végrehajtott hadműveletek azt mutatják, hogy hadseregeink kíméletlen áldozatos offenzívával elsőbbed egymásután két ízben rontottak neki az orosz túlerőnek, avégből, hogy a francia hadszíntéren harcoló német hadseregek számára a tervszerűen feltételezett *döntő nagysiker* elérését biztosan lehetővé tegyék. Kitűnik továbbá, hogy amikor ez a siker elmaradt és a Marne-i végzetes német vereség bekövetkezett, főhaderőnk, a győzelmes Limanova—Lapanów-i csatával betetőzött további kétrendbeli offenzíva jávai az orosz haderőket Hindenburg-gal vállvetve viaszorította és további előnyomulásuknak *egy szersmindenkorra végérvényesen* gátat vetett.”

Az 1914. évi és különösen a Limanova—Lapanów-i események és harcok összefogó leírása fölülte alkalmas annak bemutatására, hogy a *magyar katona* — az osztrák és német hajtársakkal hű fegyverbarátságban — tőle telhetően és *példátadóan* minden harctéri követelmények becsülettel

és tiszteségesen eleget tett; hogy, úgyszólván nap-nap után állandóan harcolva s időjárással és veszéllyel dacolva, a legsúlyosabb fáradalmak és időnkénti nélkülözések elviselése mellett *erejének szinte emberfölötti megfeszítésével* az újkori háború régebben el sem képzelt óriási lelki és testi követelményeinek mindenkor virtuososan megfelelt, bármikor arra készen, hogy a királyért és hazáért életét-vérét áldozza.

Repülők 1914.-ben alig volt, *tankokról* még szó sem esett és minden *nehéztüzérség nélkül, állandóan túlerők ellen* kellett harcolnunk, augusztustól az év végéig majd mindig veszteségteljes, sorozatos támadásban s csak nagyritkán védelemben: mindennek ellenére a Gondviselés akarata szerint végül is döntő siker koronázza a győzelmes hadvezér csüggedetlen, szenvedélyes győzniakarását és dicső haderőnknek úgyszólván *egyhuzamban négy hónapig tartó hősiességét*, amelyből egész nemzetünket képviselő *magyar seregeink* köztudomás szerint a legderekasabban kivették részüket és újabb dicsőséget hoztak a magyar névre, amiért a nemzet elmúlhatlan hálája illeti meg vitézeinket és azok vezetőit.

*

Csatatéri hadi játékterv.

Változatos terepére és hadtörténelmi jelentőségére tekintettel, úgy gondoljuk, hogy a *Limanova—Lapanów-i csatatér* annál inkább kiválóan alkalmas lenne *hadijátéktervül*, mert — esetleges bejárása céljából — aránylag nem túlhosszú utazással könnyen hozzáférhető.

*

Összegezés:

A költő szavai szerint: „Amit meg nem írunk — az meg sem történt!”

Limanova-i magyar dicsőségünk ennekfolytán parancsolólag megköveteli, hogy történetét érdemlegesen megörökítsük: ezen erkölcsi kényszer alapján kelt életre magyar győzelmet hirdető jelen csataleírásunk.

A világháború legmozgalmasabb lefolyású *teljes első hadiévére* kiterjeszkedő krónikánkban, a háború minden szörnyűségeit is kellőképp érzékeltetve, hol rövidebb, hol részletesebb leírásainkkal arra törekedtünk, hogy két vitéz seregetünk *négyhónapi változatos hadiéletét*, a világháború nagy keretébe beleillesztetten tárgyilagossággal és könnyen megérthetően mutassuk be, mondván:

a hadbavonulás első napjától az év végéig, hétköznapi köntösben, nem pedig parádésan így festettek vitézeink, így vagy amúgy éltek, éreztek és gondolkodtak; így szenvedtek, harcoltak és véreztek „Istennel, Királyért

és Hazáért”, végül pedig ilyen és ilyen körülmények közt győzött a m. kir. *Kassa-i 39- honvédgyalghadosztály* és a cs. és kir. *Budapest-i 10. lovas-hadosztály* Limanová-nál.

Nagyjában ezek ketten is szakasztottan úgy éltek és vitézkedtek, se jobban, se rosszabbul, mint az oláh határtól fel Belchatów-ig húzódó óriási csatafronton velük egy sorban, egy célért együttküzdő valamennyi többi vitéz magyar és osztrák és a derék német 47. hadosztály.

A *Hadfy Imre* altb. csoportbeli két jeles magyar seregtest hírneve ezúttal csak azért magasodott ki annyira a többiek hírneve közül, mert a csoport Isten segedelmével *XII. 11.-én későneste Limanová-nál kihatásaiban döntő jelentőségű győzelmet aratott* az orosz „Gőzhenger” déli szárnyán az orosz *15. gyalghadosztály* fölött, azt visszavonulásra kényszerítette és ezen átütő győzelme, valamint a többi seregek nyomása folytán az egész, óriási túlerejű, 2 milliónyi orosz haderő is „*általános visszavonulás*”-íz. kényszerült.

Nagy dolgot műveltünk tehát és a hír megérdemelten kapta szárnyra magyar csapatainkat. A legmagyarabb győzelem pedig azóta *nemzeti ügyé* magasztosult, az *egész magyarság szívügyévé*.

Ezt a mi kétségbevonhatlan magyar *dicsőségünket és ezeket a mi magyar hadiérdemeinket* végre-valahára világszerte büszkén és hangosan és újból és újból folyton hirdetnünk kell, amíg meg nem hallják! Nem dőre hiúság, hanem a *nemzet vitális érdeke* kívánja: hadd tudja meg és hadd érezze át a könnyen felejtő világ újból és újból, hogy bebizonyítottan *magyar* csapatok győzték le 1914. XII. 11. Limanová-nál *elsőül* a barbár orosz túlerőt és hogy a „Gőzhenger” szerencsés visszagördítése és ezzel a rettenetes orosz *invázió* elhárítása *elsősorban magyar csapatoknak volt köszönhető*.

Ezért a magyar virtusért jog szerint az egész kultúr világ hálája és köszönete illeti meg nemzetünket, az ennek a fejében illetékes „jutalmat” tehát, *Trianon sutbadobásának formájában* minden magyarnak, elsősorban pedig nekünk, *a magyar értelmiségnek most már jussként kell igényelnünk*. Csakhogy nem szabad többé alázattal kérnünk, kunyorálnunk, hanem ezentúl, mindaddig, míg a világ kötelességére nem eszmél, büszkén és önérettel a jogra, világos igazságunkra és a világhála erkölcsi kötelezettségére hivatkozva, a lehangosabb nyomatékkal, mind türelmetlenebbül és sürgetőbben, fenyegetéstől sem visszariadva: „*követelnünk*” kell!

Mert a csendes, néma, jó gyermeknek az anyja sem érti a szavát...

*Egyéb időszerű reflexiók.**Magyar értelmiségünk.*

Krónikánknak az lesz a legszebb sikere, ha nemcsak hadtörténelmi, hadművelleti és harcászati *segédletként* válik be, hanem összeállításánál, valamint egész szelleme-irányánál fogva arra is alkalmasnak bizonyul, hogy *magyar értelmiségünk* szívét-lelkét bizakodó, optimista érzelmekkel telítve, annak összességét nemzeti véderőnk érzelm- és gondolatvilágával egyszerűsmindenkorra a legszorosabban egybeforrassa.

Aki nem-katonaember a Limanova-i győzelem *belső nemzeti értékét* felismerte és abból közvetve egy *elmaradhatlan szebb magyar jövő* biztatását is kiérezte: az már csakugyan a mi szívünkkel érez, a mi elménkkel gondolkodik és csüggedetlen jó kedvvel és bizakodással tesz eleget a magyar értelmiségre háruló sokféle súlyos, de magasztos erkölcsi kötelmek meghatlan parancsainak.

Egyik társadalmi rétegnek sincsen meg a közéletre megközelítőleg sem az a szuggesztív befolyása, mint az értelmiségnek. A tömeg ösztön-szerűen odacsatlakozik gondolatvilágához. Magyarország jövője értelmisé-gének kezében nyugszik és ezzel szinte életkérdéssé vált számunkra, hogy katonai szempontból *mostan* inkább csak *laikus*, műkedvelői *állapotából kiemeljük* és véderőnknek valóságos részesévé, sőt aktív munkatársává lelkesítsük, amint ez a nagyhatalmaknál nagyjában már régóta megvan.

Ugyancsak főleg értelmiségünkön múlik továbbá, hogy a „ *nemzeti erők kötelező összefogása* ” ne maradjon pusztá szólam.

A világháborúban az értelmiség soraiból kerültek ki általában derék és nagyrabcsülendő *tartalékos tisztjeink* is. Ennek az antant parancsára hivatalosan megszüntetett intézménynek a nemzetvédelem szempontjából a jövőre nézve óriási a jelentősége.

A 35.000 főnyi zsoldoshadsereghez „engedélyezett” állítólag 1650 főnyi hivatásos tisztiállomány, bekövetkezhető fejlemények esetén, meg sem közelíti a beállható szükséglet létszámát. Ez a világháború folyamán, sőt már a lelegején bebizonyosodott: a hivatásos tiszteknek kb. 50%-a már az első csaták során elpusztult, a katonai nevelőintézetekből kikerülő kis-létszámú pótlásuk nem volt elegendő és ennekfolytán az alsóbb parancsnoki helyeket, a századokig bezárólag már 1914.-ben nagyrészt tartalékos tisztekkel (tisztjelöltekkel) kellett betölteni, akik tudvalevőleg általában igen jól beváltak. Rövidesen kitűnt, hogy a magyar értelmiségbeliek ezen a téren is messzemenően megfeleltek a hozzájuk fűzött reményeknek. Semmi

tekintetben és sohasem hangzott el lényegesebb panasz ezen bajtársaink ellen, akik a kötelességtudás, a szolgálati rutin és a kevés kis elméleti tudnivaló elsajátítása körül s végül különösen a személyesen vitéz, virtuosus magatartás szempontjából is hivatásos tisztjeinkkel általában teljesen azonos értékűeknek minősültek.

Osztrák források szerint a világháborúban a Monarchiának összesen kereken *100.000 tartalékos tisztje*, ennek legalább a fele magyar vértzett a becsület mezején, akiknek eddig még sehohsem állítottak *háborús emléket*.

A teljes homályfedte legközelebbi sorsdöntő jövő parancsolólag megköveteli, hogy a *tartalékosztízi kérdés*, általános megnyugvásul *érdemleges* megoldásra törekvően, ne kerüljön le többé a napirendről és semmiesetre se jusson ezeknek a magyar tiszteknek megint, mint régebben itt-ott a másodrendű, mostohagyermek szerepe, amire tartalékos tisztikarunk a háború tanúságai szerint semmiképp sem szolgált rá.

A *haditudományok népszerűsítése* terén a külföld nem egy példával szolgál számunkra: Svájc területén, Bern-ben és Franciaország-ban *tanszékük van az egyetemeken* és az Oxford-i egyetemen csak nemrégiben új tanszéket állítottak és pedig a „*háborúnak*”. Ugyanitt, jellemzően, de számunkra nem eléggé érthetően A. Potts úrasszony, mint a világon az első nő sikerrel letette a vizsgát „a hadviselésből és a sztratégiából”.

A katonai tudományos disciplinák közül mi, különleges viszonyainkra tekintettel, elsősorban a *magyar hadtörténelem számára* óhajtanánk *egyetemi tanszéket* és pedig *kifejezetten és főleg a világháború megismertetése céljából*. E téren ugyanis ma még fent és alant elképesztő tájékozatlanság, sőt teljes tudatlanság uralkodik, pedig a gyászos kataklizma, már csak okulásul is megkívánná, hogy a Gondviselés által ezer év óta folyton megújuló hadakozásra rendeltetett nemzetünk értelmisége legalább nagyjából tisztába jöjjön a *nagy háború lényegével* és a most is, mint mindig, megint háborúnak ígérkező jövőre nézve *konkrétul tanuljon belőle*. A legegyszerűbb keretek között tartandó hadtörténelmi oktatásnak katonai részét kitűnő hazafias *vezérkari tisztjeink* bizonyára önzetlenül és örömmel vállallják.

Nem holmi „tudományos” ismeretterjesztésre és a háború lélektanán kívül nem csupán a hadműveletek és harcflowyások nagyvonalú ismertetésére gondolunk, tehát nemcsak a száraz, mesterségszámba menő sztratégiára és taktikára: hanem a világháború számtalan egyéb, *mindenféle grandiózus vonatkozásaira*, amiket a tudomány emberének kell oknyomozóan rendszerbe foglalva tanítania, anélkül, hogy tantárgyát a katonai keretből kiszakítaná.

Ide tartozik például a háború befejezte (?) után bekövetkezett pusztító „gazdasági háború” óriási anyagának összegyűjtése, rendezése, csoportosítása, a belőle folyó következmények tudományos feltárása és a jövőre való hasznosítása. Az idők folyamán ide-oda hullámzó állami életnek sok más ilyen fontos, éber figyelmet kívánó háborús ágazata van, amik mostanig intézményesen nem igen foglalkoztatták tudósainkat, noha nem lehet kétséges, hogy pontos ismeretük és teljes uralásuk az állam és a véderő hasznát szolgálná.

A főreg is meggörcsöl, ha rátaposnak. Nálunk is akármikor, hirtelenül, minden percben beállhat az a helyzet — akaratumk és közismerten békés szándékunk ellenére —, hogy végső kétségbeesésünkben fegyvert *kell* ragadnunk. E helyen a kellő haderő előteremtésének és felfegyverzésének kényes kérdéseit nem firtathatjuk. Itt természetesen óriási nehézségeink lesznek, de *biztosan és idejekorán* megbirkózunk velük.

Háborús szakasz- és század parancsnokaink zömét, úgy mint a világháborúban, jövőre megint a magyar értelmiségnek kell majd magából ki-termelnie, hogy vele a számbelileg egyelőre megkötött hivatásos tisztikart nagy súllyal alátámaszthassuk. Hitünk szerint az eljövendő „magyar hadrakelt sereg” diadalmas átütőereje nem utolsó sorban színmagyar tartalékos-tiszti gárdánk *bőségesen megszabott létszámán és minden irányú nevelési és kiképzési kiválóságán* fog megfordulni.

A tartalékos-tiszti intézménnyel szorosan összefüggő *általános véd-kötelezettség* áldásait az antant jóvoltából ma még mindig nélkülözni vagyunk kénytelenek, ami rengeteg erkölcsi és anyagi kárral jár: a zsoldos-hadsereg költségeit a koldusország nem győzi, a mindenkire kötelező katonáskodás megszüntetése pedig odavezethet, hogy a szabadjára engedett pezsngővérű ifjúság férfiasnevelés hiányában a türhetlenségig fegyelmetlenné válva, már-már a közrendet zavarja féktelenségében, mert hiányzik az az intézmény, ahol régebben megzabolázták és rendre-fegyelemre tanították és nevelték.

Minden oldalról ugrásra kész, ijesztően túlerejű ellenség által körülvett csonka-országunknak ma még *hiányzó legminimálisabb védképessége* parancsolólag követeli, hogy dicső honvédségünket az általános véd-kötelezettség törvénybeiktatásával *mielőbb* erőteljes lendülettel továbbfejlesszük.

Törpe területre összezsugorított 8 milliónyi lakosságú csonka-országunk az összeomlás okozta tengernyi baj és szerencsétlenség elszenvedése mellett nagyon drága árt fizetett ú. n. „*önállóságunk*”-ért — amiről sokat lehetne beszélni —, valamint súlyosan megfizetett azért a magában véve rendkívülien hasznos ténykörülményért is, amely szerint — a kistoredékú nemzetiségeket figyelmen kívül hagyva — csonka-államunk népe ma már „*egységesen magyar*”. Nagy szó ez, de siratnivaló *belső széttagoltságunk* ma még nem engedi, hogy ez a „*nemzeti egység*”, minél hatalmasabb feszítésű erőtényezővé izmosulva, egy csapásra egész más, új képet adjon államiságunknak: más szóval, hogy magyar nemzetünknek a bevált ősi alapokon való *újászületését* eredményezze.

Fiatalköltőnknek az „Előszó” élére odaállított mély jelentőségű versét emlékeztünkbe idézve, kérdeznünk kell: mi volna, ha a most még szétforgácsolt „*sok magyar erő Dunává folyna*” és akkor ugyan „*ki volna gátnak állni vakmerő?!*”,

Soha jobban, mint mostani szégyenteljes elesettségünkben nem éreztük át, hogy egyedül *a magunk erejére* vagyunk utalva, akár 1848./49.-ben, úgy, amint azt *Petőfi* verse szedte:

„A Kárpátoktól le az Al-Dunáig
Egy bőszi üvöltés, egy vad zivatar!
Szétszórt hajával, véres homlokával
Áll a viharban *maga* a magyar.” ..

Biztatást mindenfelől kapunk, de azért éreznünk kell, hogy a valóságban kerek e világon *nincsen tette kész igaz barátunk!*

Ma az a bizonyos ősi magyar „*széthúzás*” mindenféle vonatkozásban egyenest őrületet jelent. A történelem tanítása szerint csak az a nemzet életképes és tud megállni az élet viharában, amelyet *belső pártpolitikai harcok* nem marcangolnak szét. És azt se feledjük, hogy egy nép nagypolitikai erejét az *érzelmei és fogalmak egysége* szabja meg, amely ha hiányzik vagy felbomlik, minden veszendőbe megy. Azért nekünk, drága hazánkat egyformán szerető magyaroknak ez eddiginél *sokkal bensőségebb megértéssel kell összetartanunk, kell a legszorosabban összefognunk* s csak a saját erőnkben szabad megbízunk. Ma pedig összeszorított ajakkal, de csüggedten bizakodással kell a reánk szakadt ádáz külpolitikai és gazdasági harcot végigküzdenuünk, mert csak így virágozhatnak fel újból az ország.

Sajnos, ma népünknek kevésbé értelmes nem kis része fejvesztetten áll a gazdasági viharban: hiányzik belőle minden egészséges bizakodás, helyette csak panasz és jajgatás hallatszik minden vonalon. A magasabbrendű

történelmi elhivatottságunkba vetett hit megrendült és szinte az a látszat, mintha az emberek teljesen megfélemdkeztek volna régi ragyogó hírnevünkről és mintha nem volnának tisztában aziránt, hogy amely nemzetnek *becsületes a kormányja és jó a katonasága*: annak a jövője minden időkre biztosítva van és minden pillanatnyi nyomorúság ellenére is mindenki számára „lesz még szőlő, lágý kenyér!”

Áttekintést térképességdetünk.

Amikor az *1. vázlatot* szemügyre vesszük, vegyes érzelmek ejtik rabul szívünket-elménket.

Egyfelől hön visszaóhajtott Nagy-Magyarországunk lelketgyönyörköd-tetón szép, harmonikus képe mosolyog felénk, amely erőre valló tömör kerekdedségével merő ellentétben áll a környező államok többé-kevésbé széttagolt különös földrajzi formájával, ami különösen Ausztria-nál ötlík szemünkbe. Ha a vázlaton a kis-antant területeit az egységes Nagy-Magyarország területével összehasonlítjuk, azonnal megállapíthatjuk, hogy Közép-Európá-nak ezen a részen Magyarország-é a természetes hegemonia és csak a legszerencsésebb földrajzi fekvésű Magyarország tudhatja itt a békét és rendet biztosítani.

Másfelől, ha a Trianon-i gyászos szégyen-határokat odaképzelnék magunknak a vázlatba, újra meg újra kérdeznünk kell: szabad-e, lehet-e egy jóra való, tisztességes, egységesfajú nemzetet generációkon át másodrendű, lefokozott, erkölcsileg elbukott, büntetés alatt álló nációként kezelni? És miért kellett Magyarország-ot, a legtökéletesebb gazdasági, politikai és történelmi egységet szétdarabolni? Miért kellett Európa térképén a mi országunkat, a legeszményibb, legteljesebb földrajzi egységet összetörni? íme a hiteles válasz ezekre a kérdésekre:

„Mindez azzal a célzattal történt, hogy teljes megsemmisítésünk után *feldarab óljának* bennünket!”

Ez ellen a pokoli szándék ellen hirdette *Urmánczy Nándor* gyönyörű szavakba öntött önértetes, büszke vétóját, hogy az ellenséges fenyegetésre netán megrettenő magyar lelkeket feligazítsa:

„Nincs az a veszély, amely kishitívé tehetne bennünket, vagy amellyel szembe ne mernénk nézni. Századok viharában megedzódttünk. Nem kényeztetted el a sors, több szenvedésben volt részünk, mint örömben. De azért nagyszerű múltunkra büszkék vagyunk. Becsületünkre kényes, országunkhoz ragaszkodó, harcban veszedelmes, szövetségesnek hű nemzet vagyunk.”

Magyar ifjúságunk.

A magyar ifjúság, fiatalság: a nemzet reménye, a szebb és jobb magyar jövő egyik biztos záloga.

Azt hihetné az ember, hogy a háború borzalmas tanait a pacifista álmodozók izlésének és reményeinek megfelelően elsősorban a legközvetlenebbül érintett „fiatalok” hasznosítják majd a maguk bőrének megóvására. Ez a felfogás szerencsére tévedésen alapszik. Az ifjúság ugyanis, minden várakozás ellenére nem tanult a tapasztalatokból, sőt azoknak hetykén fittyet hányva, ma is a legkevésbé éppen szülőinek, rokonainak defetista tapasztalatait és tanításait fogadja el szentírásnak és zsinórmértékül.

Az ifjak gyakran hallják ugyan, hogy micsoda rettenetesség volt is az a háború, amely aztán végül mindent össze-vissza fogatott! De ezek a rémhírek rég elvesztették hitelüket-hatásukat és ma már nagyon nyárspolgári ízük-színük van, azért a fiatalság fölényesen lemosolyogja azokat és manapság — hál' Istennek! — már ott tartunk, hogy az újabb friss magyar dicsőség és hősiesség utáni *olthatatlan vágyakozás* eredményeként: a gyermekek könnyedén túteszik magukat az „öregek” pacifista intelmein, akik a háborút erkölcsi elesettségükben elvakult egyoldasúsággal kishitűen kárhoztatják.

A mai fiatalság vállaira rendkívülien *súlyos feladatok s kötelmek* nehezdednek, sokkalta súlyosabbak, de egyúttal magasztosabbak is, mint a nagyháború előtti fiatalokra: a magyar fiatalságnak ma sokszorosan jobbnak, különbnek, önzetlenebbnek és egymást megértőbbnek kell lennie s a régi átlagon messze-messze felül kell állnia, mert amit az országból elvesztettünk, azt holmi nyegle tucatemberkéekkel visszahódítanunk nem lehet: oda egész régi férfiak, minden irányúan kemény legények kellenek.

A szebb és jobb magyar jövődőt csak az a fajta ifjúság építheti fel; dicső magyar hadilobogónkat csak az a fiatalokú gárda tűzheti majd ki újból a Kárpátok ormán és a Dráva—Száva—Duna határvonalán, amely *ősi magyar hazafiúi erényeinkkel* ékeskedik, amely tehát:

tisztességesen, becsületesen gondolkodik;
királyhűségében megrendíthetlen;

a legszélsőségesebben sovínista érzelmű és végül, de nem utolsóul:

amely ifjúságunkat a haza érdekében lelkesedéssel végzett vaszorgalmú munkára ösztökéli és tüzei a fiatalok ereiben lüktető alkotási vágy és dologszeretet.

Ellenben az a csenevész fiatalság, amely dologtalanságban és élvhajhászatban serdül fel, a hazának csak kárára van, mert időnek előtte kivész

belőle az *élet* kegyetlen nagyfeladataival való megküzdéshez szükséges férfias kitartás és akaraterő.

Ifjúságunk a jobbára a háború óta létesült többrendbeli intézményével kitűnő *gyakorlati élet is kólák* birtokába jutott. Ezek:

a magyar *cserkészés és*

a „ *leventeség,*

amelyek a népiskolai nevelésnek természetes folytatásaként, az elemi iskolázást gyakorlati módon betetőzik.

A szívünkben gyökerező két intézmény évek óta sokirányúan áldásos működést fejt ki. Vezetőségeik lankadatlan működése minden dicséreten felül áll.

Isten áldása legyen munkájukon!

A cserkész és a levente gyakorlatilag többé-kevésbé mindenhez ért, még a *fegyverforgatás* sem ismeretlen előttük.

Az *athletika* művelését mindbehatóbban értékelik, mert a vezetők jól tudják, hogy ez a valamennyi között legelső sportág különösen alkalmas arra, hogy a fiúkat „*küzdőképes*”-sekké nevelje és edzze.

A *géppuskás, valamint a tüzérségi szakmára* ezideig, tudunkkal, nem került még sor, pedig szembeötlő rendkívüli fontosságuk krónikáinkból nem egy helyen figyelmeztetően kiviláglik.

Lovas leventéink, sőt kisebb-nagyobb *lovas leventeosztagaink* is vannak, amik minden felsőbb beavatkozás nélkül mintegy önmaguktól sarjadtak életre és szerveződtek meg. Ennek érdekes a magyarázata:

Krónikáinkból kivehetőleg több olyan esetben, amikor valamely huszár-század tűzharchoz lóról száll és vezetéklóvait hátra küldi, az akkori századosi rangban levő, ma már ezredesi vagy tábornoki rendfokozatú parancsnok ma is, 18 esztendő múlva legtöbbször ilyenformán nyilatkozik:

„Először is elbúcsúztunk *kedves lovainktól, leghűségesebb pajtásainktól,* azután.....,,

Ez a magyar embernek a legnemesebb állat iránt való csodálatos és megható szeretetét bizonyítja, amely velünk születik. A mi köznépünk nemes értelemben véve a „*huszárság*”-nak a bolondja és beszélhet neki bárki, amit akar: számára ma is ez az első és legfőbb fegyvernem, noha ez az értékelés ma már természetesen nem helytálló, sőt az újkori hivatalos rangmeghatározás szerint a fegyvernemek „*királya*”, a gyalogság után következve, most a tüzérség is elébe sorol. Elvitathatlan azonban, hogy a régi békeidőbeli huszárság ma is úgy él emlékezetünkben, mint a dicső Ferenc József-i múlt

minden nagyságának, szépségének és boldogságának legvonzóbb megtestesülése

Ilyenféle régi érzelmi alapokon létesülhetett a mindinkább nekilendülő, elég széles szervezetű *lovasszervezet*, amely az évenkénti ú. n. „*kisgazda-távlovaglás*”-ok útján pompás gyakorlati lovassági iskolává nőtte ki magát, ami *Horthy István* Itbk. hírneves úrlovasságunkon kívül *Rudnyánszky F.* őrnagy kezdeményező és szervező munkáját dicséri, amelyet a legteljesebb eredménynek *kell koronáznia!*

Mi állig felfegyverzett ellenséges szomszédainkkal némely *anyagjelszerelési* tekintetben egyelőre nem versenyezhetünk, ellenben ők viszont a mi *elsőrangú huszárságunkkal sohasem vehetik fel a versenyt*, ami arra vezet bennünket, hogy ezt a mi jóformán *egyetlen szervezeti erős pontunkat* minél hatalmasabbá építsük ki, mert ezzel, pánikra hajló ellenségeinkkel szemben — nekünk kettő van belőle — kivédhetlen támadó fegyvert kovácsolunk a magunk számára. A modernizált huszárságra a mi viszonyaink között a jövőben egész biztosan gyönyörű feladatok várnak és nagyon téved, aki ezt a mi *legmagyarabb ősi fegyvernemünket* a jövőre nézve elintézték veszi.

A *repülőszolgálat* nemzetvédelmi szempontból ma még sajnálatosan gyenge oldalunkat képezi. De „*És mégis repülünk! . . .*” büszke, dacos jellegével szerencsésen megindult már s a legszebb reményekre jogosít bennünket. Dr. *József Ferenc* főherceg úr Ő kir. Fenségének minden időkre érdemül kell betudnunk, hogy a magyarság lelkében a repülés öntudatát és mentalitását fáradhatlanul buzgó ügyszeretettel eredményesen felébresztette és azt szívós akaraterevével ébren tartva, mindelőbbre lendíti, abban a hangosan hirdetett reménységben, hogy Magyarország, minden anyagi nyomorúsága ellenére a repülésben is elérheti, tehát el *kell* érnie az elsőséget, amint azt nem egy más sportágban eddig is megtette.

A *repülés a cserkészség- és leventeség kebelében* ezideig, tudunkkal, még nem öltött komoly formát.

A *csataterék látogatása*: új dolog. Elsőízben a japánok rendszeresítették a legutóbbi japán-orosz háború idején, tanulóifjúságuk számára, azzal a hazafias célzattal, hogy a nemzet színe-virága ott helyben, a győzelmes csaták színhelyén tartott előadások útján azon melegiben gyönyörködhessek kitűnő vezéreinek és pompás katonaságának világraszóló teljesítményeiben.

Az idők jobbrafordultával talán valamikor a mi egész tanulóifjúságunk, tehát cserkészseink-leventéink, de különösen egyetemi ifjúságunk is, az itthoni csatatereken kívül a *Limanova-i csataterék megtekintésére* is

ellátogathatnak majd, hogy az 1914. XII. 11.-iki magyar döntő győzelem véráztatta színhelyén, lélekben megacélosodva áldozhassanak a dicsőséges magyar múlt egyik legszentebb emlékének.

*

Mi, ma még *agyonnyomorított magyarok* szenvedélyesen szeretjük hazánkat s megalázottsága vérig sért bennünket: nincs köztünk, aki *bűnös ellenségeink ellen* bosszút ne lihegne, őket szívből ne gyűlölné. ..

Nincs magyar, se öreg, se fiatal, akinek a szíve ne ebben a rithmusban dobogna! S vájjon különösen *cserkészeinket, leventéinket és egyetemi ifjúságunkat* hevíthetik-e más érzések?

Évekkel ezelőtt — az évszámra már nem emlékszünk — egyik napilapunkban az alábbi *nagyon tanulságos kis híradás* jelent meg:

„*Három évig gyűjtötte az erőt, hogy visszaadhasson egy pofont.*

Dés, május 28.

(„A Mai Nap” tudósítójától.) *Sámuel Jakab* szamosmegyei fiatalember ezelőtt három esztendővel a rettegi piacon hatalmas pofont kapott egy hatalmas, erőteljes férfiútól, *Salamon Samutól*. Az akkor még alig 17 éves, vékonypénzű fiú kénytelen-kelletlen eltúrta a megalázó üstét, de megjegyezte magának. *Három évig várt és gyűjtötte az erőt*, míg végre napokban eléggé megfőrfiasodottnak érezte magát a nagy leszámolásra. Ugyancsak a rettegi vásáron ugyanazon a helyen *Salamon Samu* elé állt: így szólott hozzá: „Akkor zsebrevágtam a pofont, mert gyengébb voltam, de most itt az ideje, hogy megfizessek érte.” Azzal úgy elverte egykori bántalmazóját, hogy a vásárosoknak kellett kivenniök kezéből a szerencsétlen *Salamon Samu-t*.”

A *Sámuel Jakab* és *Salamon Samu* esetének első része szemmel láthatóan a mi *Trianon-i* leveretésünket példázza, a befejezőrész pedig félre nem érthető okos módon legközelebb való *hazafias kötelességeinkre tanít ki bennünket*:

amíg megmásíthatlanul szükséges, más szóval, amíg rá vagyunk kényszerítve, amíg teljes erőte nem kaptunk és amíg a „*történelmi pillanat*” be nem következik — minden bosszúérzetünk és gyűlöletünk ellenére *türtöztetünk kell magunkat*, várunk kell; közben kéz tétlen ne maradjon, agyvelő ne pihenjen, hanem *minden* irányúan és megszakítatlan serénységgel, hangyaszorgalommal:

erőt kell gyűjtenünk, míg *minden* irányúan annyira meg nem erősödünk, hogy aztán:

a nagy leszámolás sorsdöntő kockázatának a teljes siker reményében „szélvészként nekivághatunk — hacsak területi integritásunkat időközben békés úton helyre nem állítják(?).

A „történelmi pillanat” bekövetkeztének időpontját senki ember előre nem tudhatja, de ha félreismerhetlen előjeleit gondosan megfigyeljük s hasznosítjuk és a nagypolitika hullámzásaihoz okosan odailleszkedünk: akkor kormányzatunk számára — amely közben az eseményeket bizonyára nem nézi ölbetett kézzel — Isten segedelmével késedelem nélkül lehetővé válik majd, hogy már a legközelebbi első alkalmas pillanatot, mint ilyent, felismerje és villámgyorsan kihasználja.

A kitűnő Sámuel Jakab esetét mi elsősorban egész ifjúságunk elé szeretnők eszmei példaképiül odaállítani: aligha lesz közte egy is, aki a dolog velejét rögtön meg ne értené és a derék örmény fiú virtuos leszámolásának módjával gondolatban szívvel-lélekkel ne azonosítaná magát.

Ha módunkban állana: a kis híradást röpcédula formájában sok száz-ezernyi példányban kinyomattatva, minden fiúnknak-leányunknak, minden cserkésznek és levetének juttatnánk belőle.

*

Magyar frontharcosaink.

Frontharcosaink, az Országos Frontharcos Szövetség-be tömörülten, hatalmas testületet alkotnak. Ideális, hazafias célkitűzései mellett komoly, fegyelmezett és a magyar öncélúság jegyében küzdeni kész lelkes gárdájával a magyar értelmiség megbízható támaszát képezi, amelyre netán bekövetkező viszonyok beállta esetén is biztosan számíthatunk.

Az egész csonka-országra kiterjeszkedő Szövetséget erőteljes szervezeti alapokon építették fel. Tekintélye és jelentősége akkor érkezett tetőpontjára, amikor a Kormányzó úr ő Főméltósága a Szövetségnek nemcsak címet, hanem cselekvő ténykedést is jelentő fővédnökségét elvállalta.

Arról, vajjon frontharcosaink Szövetsége cserkészségünk- és levetésegünkkel is tart-e fenn bizonyos fokú lelkikapcsolatot: nincs tudomásunk.

*

Magyar tisztjeink ellátása.

A múltból a jelenbe átmentett értékek között a magyar tiszt egyik főbiztosítéka annak, hogy magyarul, magyar becsület és önértzet szerint élhetünk itt Kelet kapujában.

Mélyen elszomorító jelenség, hogy tisztjeink életstandardja ijeszítően lecsökkent. A tiszt végezte nagy fizikai és szellemi szolgálatok ellenértékéül

legalább oly mérvű ellátás járna, amely az *életminimum* kiméretének megfelel. *Ma még ez sincs!* Aggasztó tünet ez, amely — szinte elbalkánizálódást jelentve — már az állam *tekintélyének rovására* megy, mert hiszen a nemzet főkötelességei közé tartozik, hogy a véderő gerincét képező tisztikar színvonalát, életkedvét s a *felsőbbség iránt való bizalmát* minden körülmények között biztosítsa.

Ma annyira koldusország vagyunk, hogy még *Katonai Mária Terézia-Rendbeli* és *Aranyvitéségi érmes vitézeink* némi anyagi jutalmazásának kérdése is még csak napirendre sem kerülhet, pedig *hőseink hősei* ők, akik a harctéren a legmesszebbmenő különleges méltánylásra szereztek érdemeket és jogcímet.

A *hadviselt nyugállományú tisztak* egyértelműen úgy érzik és vallják, hogy az eddig mindig „emelkedett erkölcsű”-nek mondott és elképzelt magyar nemzet velük szemben, elvitathatlan *harctéri érdemeik* ellenére ezúttal *szégyeltnivaló hálátlanságot tanúsít*, amely utólag aligha lesz többé jóvátehető . . .

Az egyéb *nyugállományú tisztikar* ellátása idővel valóságos problémává nőtte ki magát (kategorizálás), amelynek a körülményekhez simuló okos megoldása ezernyi *kérdéseit* 10 esztendő óta a kiválóan szilárd szervezetű és bámulatraméltóan csüggedetlen vezetőségű *Nyukosz* intézi, a Nyugállományú Katonatisztek Országos Szövetsége, amely áldásos működése révén minden magyar tisztnek, hadiözvegynek és -árvának legmélységesebb hálájára érdemesítette magát.

Területi épségünk visszaszerzése.

Az ország területi épségének visszaszerzése, más szóval az *integritás helyreállítása: az utolsó porszemig* való visszaszerzésre-helyreállításra vonatkozik. Nincs tehát háromnegyed- vagy fél-integritás, csak egész és teljes!

Nem lehet magyar, aki este nem ezzel a gondolattal hajtja fejét nyugovóra s reggel ne ezzel ébredjen! A magyarság összesége, ritka egyértelműséggel *Nagy-Magyarországunk teljes visszaállítását* követeli és ezzel kételyt nem tűrően *határozott, erőteltjes célt tűz elének*, amelynek kivívása körül az a tudat biztat bennünket különös súllyal, hogy őseink is végül minden válságot diadalmasan megoldottak. Közvetve a gazdasági világválságból is biztatást meríthetünk: gazdasági világbéke — egyebek között — mindaddig nincs, nem lehet, míg Magyarország *régi gazdasági egysége* az utolsó röggig helyre nem állt.

Mindezzel szemben viszont azok a *szomszédok*, akik rablómódra jótalanul kiharítottak maguknak egy-egy darabot országunk szent testéből:

esetenként dühödt komondortik módjára fogvicsorgatva és mérges ugatással fordulnak ellenünk és egyelőre még csak hallani sem akarnak arról, hogy prédájukról önként lemondjanak, bűnüket jóvátegyék.

Ez az a helyzet, amellyel az integritás helyreállítására irányuló, soha-soha meg nem szűnhető törekvésünk szemben találja magát.

Törekvésünk *két irányúan* érvényesíthető, amennyiben azt, amit elraboltak tőlünk:

vagy a *magyar erő jogán* vesszük vissza,

vagy pedig *békés úton*, szép szóval visszapöröljük, azáltal, hogy a világ urává fajult Népszövetség útján minden nyavalyánk kútforrásának, *Trianon-nak revízióját* érjük el.

Szomorú volna és rossz jel nemzetünkre, ha máris száz- és százezen nem szegődnének oda szívvel-lélekkel az erő jogán való erőteljesebb megoldás elvi álláspontja mellé, mint ahogy ez a valóságban az idők folyamán — egyelőre a kívánatos szorosabb összefogás nélkül — tényleg megtörtént. Viszont az alábbi fejtegetések során előadott indokok érthetővé teszik, ha országunk természetétől fogva is békességre hajló népének *túlnyomó többsége ma még* határozottan a *békés megoldás* hívének vallja magát, mert *ma még* rendületlenül bízik igazságunk diadalában ...

a) Az *erőszakos megoldás* szellemi harcosai — akiknek élén, bár ki nem mondottan *Urmánczy Nándor* jeles politikusunk és a „Pesti Hírlap” illusztris vezércikkírója halad — ilyenformán érvelnek felfogásuk mellett:

Magyarország örületes feldarabolásának három súlyosan beteg utód-állam a következménye — a negyedikről, Ausztriáról, eléggé jellemzően, nem történik említés — és pedig:

a lehetetlen formájú-határú *északról szomszédos ellenséges államban* 48% cseh kényszeríti rá akaratát az ország többi népére;

Oláh országot derékban vágja ketté a Kárpátok gerince és a tőlünk elrabolt magasabb kultúrájú nyugati oláh rész is irtózik a Balkán-t jelentő ó-Oláhország-tól, a „Regat”-tól s végül:

Jugoszláviában, ebben a nyolc különböző területből összetakolt-összelopkodott államban a 35%-nyi szerb kisebbség elnyomó uralma alatt 10 különböző nyelvű és fajtájú nép sínlődik, amely egyenkint és összesen alig várja szabadulását.

A csonka-országot környező ellenséges államok tehát számbeli túlerejük ellenére — így szól az érvelés — korántsem jelentenek oly hatalmas, félelmetes túlerőt. Majd, a revíziós mozgalomra célozva, így folytatja:

Az egyhelyben való állás, topogás, a mozdulatlan várakozás, a csodátételben való szárnyaszegett reménykedés máris elzsibbasztóan fekszi meg közéletünket, amely a napi nehézségek hullámveréseivel küzködve, amúgyis letargiára hajlik és a rettentő s hova-tovább türhetetlen helyzetben fokoatosan ez a közfelfogás alakult ki;

ahogy velünk bánnak, ez az egész eljárás megfosztja népünket attól a reménytől, hogy háború nélkül valaha is könnyíthessen sorsán.

Most, amikor tízesztendei meddő várakozás-reménykedés után hazánk fölött ennyire elviselhetlenül megnehezedik az idők járása: azt kell mondanunk, *elég volt a tétlenségből, a csodavárásból, hadd jöjjön az erő jogán való élesebb megoldás*, mert mi csak magunk szüntethetjük meg Trianon-t és állíthatjuk helyre régi határainkat.

Nincs fegyverünk? A dacos elkeseredettség pótolja átmeneti készültségünket s az elrablott hazai területekhez való törhetlen ragaszkodás, valamint a *kétségbeesés* erőt ad a legnehezebb feladatok végzésére is; ha lehet békés eszközökkel, de ezek csődje esetén *fegyveres kézzel*, amitől nekünk, magyaroknak nincs mit tartanunk, mert őseink karddal nehezebb bajból is kivágták már magukat.

Csak *ez* a hang és *ez* az elszántság: a háborús veszedelem eshetőségének hangos, követelő megcsendülése imponál „illetékes” helyen s ez az egyedüli igazi argumentum, amellyel a revízió kicsikarható.

A *kormányhatalom* hivatalosan nem üzhet irredentát. Helyette a *közvéleménynek* kell többet kérnie, követelnie, mert a *társadalomra* hárul az a kötelezettség, hogy a nagy nemzeti eszményeket ébrentartsa s előbre vigye.

Elsősorban pedig *értelmiségünknek* kell az *irredenta* élére állnia és hangosan kell hirdetnie, hogy a véres kockázattól sem visszarettenő elszántság nélkül soha se lesz *egész* Magyarország, valamint soha se lesz itt jólét és meglegedés. És még hangosabban kell hirdetnie: *a csonka-országot nem lehet se konszolidálni, se szanálni!*

Meg kell változnia annak a közfelfogásnak, amely Nagy-Magyarország jövődjét mások, idegenek kezétől reményű és amely pirulás, szegyenkezés nélkül azt hajtogatja, hogy „gyengék” vagyunk, mikor pedig tilos, hogy magyar ember ezt a defetista szót kiejtse: mert *készületlenek* lehetünk, de gyengék soha!

Eddig és így az erőszakos megoldás elvének szellemi harcosai.

b) A *békés megoldásnak* *Herczeg Ferenc* vezéregyénisége körül csoportosuló hívei ellenben imígyen érvelnek:

Ha a legújabb Genf-bőli származó *felfegyverzettségi adatokat* szemügyre vesszük, Ausztriát e helyen is mellőzve, ez a kép rögzíthető meg I. vázlatunkon és pedig:

nem szólva arról, hogy Magyarország-ot repülőket tartásától teljesen eltiltották, a cseheknek, oláhoknak és szerbeknek együttvéve 1680 repülőgépük van; továbbá:

a mi, a legszűkösebb önvédelemre sem elegendő erejű, bár elismerten kitűnő szellemű, kiképzésű és vezetésű, de hiányos felszerelésű 7 vegyesdandárunkkal szemben a csonka-országba való betörésre készen és mint valami hajtóvadászathoz csoportosulva, a következő *kisantant-tömegek* állanak határainkon:

ma még békeállományú, összesen 26 cseh-, 34 oláh- és 32 szerb gyaloghadosztály, háború esetén kb. 2 milliónyi, főleg francia pénzen állig felfegyverzett *92 gyaloghadosztály*, ebből kb. 1,300.000 főnyi a balkáni martalóc.

Soha a világ még ilyen lenyűgözően túlsúlyú körülkerítést nem látott! De jó az Isten és vigasztalhatjuk magunkat: gondoskodik arról, hogy a fák az égbe ne nőjjenek!

Mégis nyilvánvalóan *szánalmasan védtelen helyzetben vagyunk*, amelyben ezidőszerten *ugyan micsoda kilátásaink lehetnének komoly megmozdulásunk esetén?*

Ettől az eshetőségtől ellenségeink aligha nagyon tartanak, sőt azt szívesen látnák, mert talán hasznukra fordulhatna. De téved, aki azt hiszi, hogy valamely európai bonyodalom esetén most már, ha mi magunk — tegyük fel — a legóvatosabban csendben maradunk is: nem érhet bennünket bántódás. Mert a mi nagyszerű, fűrgé *sajtónk mit* régen kipattantotta és közhírré is tette azt a *titkos katonai egyezményt*, amelynek értelmében — bármelyik kis-antantbeli államnak háborúba keveredése esetén — hármójuknak az lenne *legelső feladatuk*, hogy se joggal, se erkölccsel nem törődve, csapataikkal *Magyarország-ba bevonuljanak*, megszállják és pedig — s ebben csúcsosodik ki a szinte kivédhetlen fenyegetés! — *akár kijelentette országunk semlegességét, akár nem.*

Vájjon kell-e ehhez kommentár?

Nagyon tisztelt *lordunk* szerint a lefolyt 10 és Magyarország számára a revízió szempontjából az „előkészítés” ideje volt s mi most már a „teljesülés” korszakába jutottunk. Mégis, ki tudja, nem-e mégis azoknak van igazuk, akiknek véleménye szerint egyelőre a meredeknek csak alsó

lejtjén vagyunk és messze van még a hegy gerince, amelyen át utunk az ígéret földjére vezet?

Ezek után a *mi kis magyar sorsunkban* — amellyel sokat törődik is a világ! — ezidőszertig fegyveres próbálkozásra, háborúra még gondolnunk sem igen lehet, az pedig, aki botor fejvel meggondolatlanul mégis holmi „kilengésszerű”, éretlen puccskísérlettel merészelné okvetetlenkedni, államunk érdeke ellen vétkeznék és gyógyintézetbe való.

Mindezek után most már megérthetjük, mi volt az oka, hogy országunk legjelesebbjei-legjobbjai egyelőre a *békés revízió* gondolatához csatlakozva, a *Magyar Revíziós Liga* keretében *Herczeg Ferenc* illusztris személye köré csoportosultak azzal az egyszerű, élesen kitűzött céllal, hogy az átkos Trianon-i ú. n. békekötésnek a *régi országhatárok visszaállítására* irányuló revízióját a Népszövetségnél békés úton-módon kieszközöljék.

A Liga elnökét és munkatársait fáradhatlan munkájukért a nemzet legmélységesebb hálája illeti meg, amelyből nem kis rész a *Társadalmi Egyesületek Szövetsége* (TESz) Elnökségének jár ki. Messze vezetne, ha közismert szívósságú, lelkes munkásságuknak akár csak sziluetttjét is ecsetelni megkísérlenék.

Az egész világra kiterjeszkedő *revízió* olyan feladat, amelyet kevés beszéddel, ellenben tengernyi zajtalan munkával szolgálhatunk a legjobban.

A revíziós gondolat immár világproblémává izmosuk és útját világtörténelmi erők egyengetik. A *mi lordunk*, továbbá *Mussolini* és legújabban *Borah* szenátor mellénkállásáról már az iskolásgyermek is tud. Világszerte nőttön-nő és egyre növekszik a közvélemény ereje a magyar határok revíziója mellett. Barátaink száma növekedőben van. De *tettekrekszségét* még egyik sem bizonyította be

Értékes lengyel hírlapírók nyilatkoznak legújabban a Trianon-i szerződés (?) tarthatatlansága mellett. Franciaország-ban pedig — szinte hihetetlen — egyre erősebb hangok hallatszanak az „elhibázott” békeszerződések revíziója érdekében.

A mi „igazságunk” azonban tényleg elindult, feltartóztatni többé nem lehet. Az elhibázott békeszerződések kegyetlen, igazságtalan intézkedéseinek jóvátétele már útban van. Egyre több nemzet közvéleménye foglal állást mellette: Ameriká-ban, Angliá-ban, Itáliá-ban pedig már formális *revíziós közvéleményről* lehet beszélni.

Egyedül a francia állam és csatlósai ellenzik még — egyelőre — Trianon revízióját, sőt Varsó központtal egy „*Antirevizíós Ligá-t*” is alakítottak, egy-egy fiókkal Párizs-ban és a kisantant-fővárosokban. A lengyel

testvér-nemzetnek ezt az ellenséges szerepét mindenestre megdöbbenőnek kell tartanunk, de el kell ismernünk, hogy országos érdekei a határigazítás ellenzése szempontjából (Németország, Danzig stb.) a kisantant érdekeivel pillanatnyilag közösek.

Gróf *Bethlen István* az 1931. évben hivatalosan félreérthetlenül kifejtette a *m. kir. kormány revízió/követelését*. Az egész nemzet a maga osztatlan egészében mögéje sorakozott. És Bethlen István-nal együtt az egész magyar nemzet hirdeti azt a *revíziós krédót*, amelyet egyik régebbi beszédében hangoztatott világgá:

„*Igazságot az igazságtalanul meggyötörteknek;
egyenlőséget az egyenlőtlenségbe taszítottaknak és
egyesülést a tőlünk erőszakkal elszakítottaknak!*”

Befejezésül közreadjuk *Herczeg Ferenc-nek*, a revíziós mozgalom tárgyában legutóbb közzétett kiválóan érdekes felvilágosító *Nyilatkozata* szövegerintéjét:

„Meggyőződésünk szerint a revíziós mozgalom végleges sikere a magyarság kezében van és két föltételtől függ:

1. Meg kell értetnünk a világgal, hogy Magyarország *soha és semmi körülmények közt* nem fog belenyugodni a mai helyzetbe. Sem a volt nagyantant, sem a mostani kisantant népeinek egy pillanatig sem szabad hinniök, hogy világtörténelmi perünk a Trianon-i ítélettel befejeződött és hogy a mai országhatárok véglegesek.

2. Meg kell győznünk a világ közvéleményét, hogy az *egész* magyarság egyetért ebben a kérdésben. Napról-napra tapasztaljuk, hogy a nemzet *egységes* állásfoglalása az egyetlen, igazi, nagy, óriás erkölcsi erő, amely a magyarságnak a létért folyó küzdelmében rendelkezésére áll.

Ezeket kellett elmondanom, mivel az a nézetem, hogy a revízióról minden jó és minden rossz alkalommal beszélni kell.”

A Magyar Revíziós Ligá-nak, íme, egyik legerősebb fegyvere, hogy nyílt kártyával játszik: az igazságos ügynek nincs mit takargatnia.

Az *a)* és *b)* alatti eljárások harmonikus összműködése szent ügyünknek csak hasznára válik ...

A szégyen-határvonalon innen és túl pedig mindtürelmetlenebbül dobogó millió és millió magyar szív óráról-órára várja-várja azt a pillanatot, amikor *a m. kir. kormány* a nemzetek gyülekezetében forma szerint is felveti a Trianon-i gyászirat revíziójának kérdését.. .

A bolsevikellenes front.

(1. vázlat).

Csonka-országunk keleti részét az oroszsal szemben elégtelen erejű *Oláhország* és a végkép megbízhatlan, kétszínű *Csehországi?*) vékony, törékeny fala fedezi csupán, még pedig csak annyira-amennyire. Valamelyféle bolsevikellenes európai együttműködés esetén *Magyarország-nak* kezdetben az Oláhország-i Moldva—Csehország—Lengyelország—Németország alkotta front déli szárnya mögött eleinte a „tartalék” szerepe jutna.

Oláhország- és *Pilsudski* marsainak a *Szovjet* elleni háború esetén való együttműködésük alapjait — francia főintézőség mellett — bizonyára lefektették már és Franciaország, a jelek után ítélve, erre az esetleges háborúra Lengyelország előtérbetolásával általában bizonyos fokig érdemlegesen készül elő és a fővezetést kétségtelenül magának tartja fenn.

Mindezek ellenére eddig semmi jele annak, hogy a bolsevikellenes frontot már tényleg megalkották volna.

Magyarország, minden hivatottsága és jószándéka mellett is, a bolsevikellenes frontba természetesen csak attól a perctől kezdve sorakozhatik be, amikor területi integritását *előzetesen* visszanyerte.

*

Krónikánk végére értünk.

A Galicia-Oroszlengyelország-i óriási hadszíntéri színpad függönyének félrelibbentésével azt a célt tűztük magunk elé, hogy az izgatóan mozgalmas első hadiév során gyors egymásutánban lezajlott eseményeket — az érdekesnél-érdekesebb támadóhadműveleteket és véres csatákat, köztük különös részletességgel az 1914. évi hadjáratot döntően betetőző Limanova-i győzelmes csatánkat — összefüggő képsorozatban, átfestés, retusírozás nélkül, igaz mivoltukban megérthetően bemutassuk, annak a vitathatlan *történelmi ténynek* egyidejű érdemleges bizonyításával, hogy a mi 1914. XII. II.-iki magyar csatadöntésünket a Hadtörténelem részéről nemzetünk örök dicsőségére a „*Limanova magyar győzelem*” megjelölés illeti meg.

Krónikánk a kitűzött céloknak, úgy hisszük, becsületesen megfelel s így a magunkra vállalt kötelesség lelkiismeretes teljesítésének megnyugtató tudatában azzal a jó érzéssel tesszük le pennánkat, hogy az egyetemes magyarság szent ügyét szolgáló hazafias igyekezetünk megérte a fáradságot.

* * *

FÜGGELÉK.

1. A LIMANOVA-I GYŐZELEM EMLÉKÉNEK ÉVENKÉNTI MEGÜNNEPLÉSE

BUDAPEST-EN ÉS A CSONKAORSZAG ÖSSZES ISKOLÁIBAN.

Az 1919.—1921. évig a Limanova-i harcosoknak a fővárosban élő, akkor még csak maroknyi csoportja minden XII. 11.-én az Úr házában csendes hálaadó- és egyben gyászistentiszteleten megjelenve, alázatos Limanova-i lélekkel a hősi halált halt bajtársak lelkiüdvéért fohászkodott a Mindenhatóhoz. De azután, a diadalmas nap felújuló dicső emlékével szívünkben gyászunk ellenére is mindig felszegett fejjel távoztunk a szentmiséről.

*

Az 1922.-ik évtől kezdve most már, anélkül, hogy mi, csatarésztvevők a legkevésbé is előkészítettük vagy szorgalmaztuk volna az ünnepség ügyét, a Limanova-i nap megünneplésének módozatai hihetetlen módon fellendültek.

Dr. Szigethi Barthos Andor cs. és kir. kamarás, h. államtitkár, műegyetemi ny. rk. tanár és országgyűlési képviselő kezdeményezésére és országos elnöksége alatt ugyanis, az ő évtizedek óta veletartó hűséges baráti írének („A Gödények”) támogatásával, *József főherceg tábornagy* úr ő kir. nségének fővédnöksége alatt, a csonkaország egész területére kiterjeszkedő tászkorrel 1922.-ben megalakult a „*Limanova-i Országos Emlékbizottság*” azzal a hazafias céllal, hogy az utódok, a közönség minél kiterjedtebb bevonásával a csatában *hősi halált halt bajtársak emlékét* kegyelettel felújítsák; a még *élő harcosokat* a csata napján üdvözljék és végül a *diadalmas magyar nagycsata emlékezetét minden időkre* elevenen ébrentartsák.

Evégből a Bizottság a csatanapi istentiszteleten kívül, aznap délután, most már hagyományosan 6^h-i kezdettel, gondos program alapján évente „*Limanova-i Emlékünnepély-t* rendez, amelyen közéletünk jelesei rövid beszéddel a nagycsataról emlékeznek meg. Az Emlékbizottság továbbá ki- eszközölte az első perctől fogva teljes megértésű, illusztris vallás- és köz- oktatásügyi miniszterüknél azt az évenként megújuló rendeletet, amely előírja, hogy a nagynap emléke *az összes iskolákban* kellő méltatásban részesüljön.

Dr. Barthos Andor országos elnököt nagyszerű elgondolásáért, valamint fenkölt eszméjének erélyes megvalósításáért a *Limanova-i harcosok forró köszönete és szeretetteljes örök hálája* illeti meg.

A Bizottságnak két társelnöke van: *Dr. József Ferenc főherceg úr* ö kir. Fensége és *gróf Klebelsberg Kunó* kultuszministerünk.

Az ünnepélyek mindenkor szívetgyönyörködtető harmonikus módon folynak le. Az ünnepélyen meghívó és belépődíj nélkül bárki résztvehet.

Minden ünnepélynek van „*elnöke*”, aki az ünnepélyt vezeti és van „*ünnepi szónoka*”, amely tisztségekre, felkérésünk folytán, az 1922.-ik évtől kezdve az alábbi jeleseink voltak kegyesek vállalkozni:

Elnökök:

1922. Pékár Gyula szkv. miniszter
 1923. Pékár Gyula szkv. miniszter
 1924. Ripka Ferenc főpolgármester
 1925. Barthos A., a LOE. elnöke
 1926. nem volt ünnepély, csak ünnepi lakoma, emlékbeszéddel.
 1927. v. Doroghy S. altb.
 1928. Puky Endre, az országgyűlés alelnöke
 1929. Rakovszky Iván szkv. miniszter
 1930. Bonitz F. miniszteri tanácsos

Ünnepi szónokok:

Pékár Gyula szkv. miniszter
 Huszár Károly szkv. miniszterelnök
 Rákosi Jenő
 Vass József miniszter
 Almásy L, az országgyűlés elnöke
 gr. Klebelsberg Kunó miniszter
 Zsitvay T. miniszter
 Ugron Gábor szkv. miniszter.

Zárszót tartottak:

1924. Br. Hazai S. szkv. honv. miniszter 1925. József főherceg tábornagy úr ö kir. Fensége (Ereklyetartó-felavatás).

Katonai előadást tartottak:

1925. Gabányi J. tbk. 1928. v. Czékus Z. ezredes
 1926. Szombathy K. őrnagy 1929. v. Rákossy Gy. vezérkari ezredes
 1927. v. Doroghy S. altb. 1930. v. Rátz J. vezérkari ezredes

Főrendezőik: 1922.—1923. Dr. Hódy L. postatakarékpénztári aligazgató; 1924.—1925. Dr. Gonda D. kir. tan.; 1927.—1930. Dr. Wagner K. szkv. államtitkár.

Az évenkénti Limanova-i Emlékünnepély külső keretei, csodálatos belső erőktől hajtva, évről-évre nagyobb méreteket öltenek. Az 1930.-ik évben a Fővárosi Vigadó nagytermében már 2000-nél több ünneplő vendég jelent meg, nem számítva azokat, akik helyszűke miatt a folyosókra kiszorultak.

A csata minden újabb évfordulójával sokszorosan hatványozottabb módon nyilvánul meg a köteles kegyelet az elhunyt Limanova-i hősök iránt s évről-évre hatalmasabb arányokban fejlődik a nemzeti elismerés és hála az életben maradt csatárésztevőkkel szemben.

E szívbemarkoló és egyre általánosabbá váló jelenségekből *egy új nemzeti nagyünnep* kialakulásának körvonalai bontakoznak ki előttünk.

Az ünnepély napjának ideje körül majd minden évben ugyanazt a kérdést intézik hozzánk: *Miért* éppen a Limanova-i csatát ünneplik annyira és oly fényes külsőségek között, hiszen van nekünk, hál' Istennek sok más, szintén fényes győzelmű csatánk is?

A kérdésre így szoktunk válaszolni:

A több mint 4 évig tartó világháborúban az idegen vezetés alatt állott és sokszor idegen kötelékekbe széjjelosztott magyar katonaság számtalan hősi és véres csatát vívott. Egészen bizonyos, hogy nem egy volt közöttük legalább is olyan katonai eredményű-méretű, mint a Limanova-i csata. De egészen bizonyos az is, hogy egyiknél sem volt a harcterv és a végrehajtás, a közeli és távolabbi hadműveletek végrehajtása *annyira kizárólagosan magyar vezérek és katonák cselekedete*, mint Limanovánál.

Végül azonban, de nem utolsóul, további érv gyanánt a Limanova-i győzelem eredményének *politikai főfontosságú voltát* emeljük ki: a győzelem az addig folytonosan fenyegető rettenetes orosz invázió veszélyét egy csapásra gyökeresen és végkép megszünteti. Ennél nagyobb és iszonyúbb veszedelmet tudunkkal sehol másutt nem háritottak el országunktól: ez a körülmény az azóta is állandóan aktuálisnak maradt orosz veszélyt tekintve, a Limanova-i győzelem emlékét *állandóan friss elevenségü időszerűséggel ruhazza jel*. Amíg orosz veszedelem lesz, addig Limanova emléke sem homályosulhat el, amit más, épily nevezetes katonai győzelmünkről értelem-szerűen nem vehetünk biztosra.

*

A nálunk minden hivatalos kezdeményezés nélkül országszerte rendezett *hősi emlékűnnepélyeket* csak helyeselhetjük.

„A *hősi kultusz* nemcsak a kegyelet dolga” — mondja egyik szellemi fejedelmünk, a magyar irodalom díszé-fénye —, „hanem *erőtényező*, mert a fehér izzásig szítja a nemzetben a nemzeti érzést és az élet akarását.”

„Csaba vezér legendája nem csupán a fantázia szép és merész játéka, de szimbólum is, amely egy igazságot takar: azt az igazságot, hogy a múlt ideáljai *erőforrást* jelentenek a jelenkor harcaiban. A nemzet, ha életét veszedelem fenyegeti, forró érdeklődéssel fordul saját történelmi múltja felé. Ilyenkor a régen elporlott hősök csakugyan nyeregbe szállnak, hogy megsegítsék a küzdő unokákat.”

Ügy gondoljuk, hogy a *Limanova-i csata* emléke, noha ma még élő valóság, nem pedig képzelet szüleménye csupán: mégis, a benne rejlő és belőle kisugárzó erkölcsi és ethikai nagyerőknél fogva előbb-utóbb újabb,

gyönyörű *magyar legendává* dicsőül majd, amely mint a legtüzesebb nemzeti érzés, az acélos győzniakarás és halálraszántás, a szilaj magyar vitézség és határtalan hazaszeretet eszményi példaképe: magas tűzoszlopként halad a nemzet előtt szent céljaink felé!

2. A szerző felhasználta *forrásmunkák* jegyzéke:

A Conrad-, Hindenburg- és Ludendorff-féle, 1914.-re vonatkozó jóformán teljes irodalmon kívül:

FM. Conrad: „Aus meiner Dienstzeit”. V. kötet. 1925.

József főherceg tábornagy: „A világháború, amelyennek én láttam”. 1926.—1931. Legfőbb magyar forrásmunkánk.

Alt-Kaiserjäger-Klub: „Die Schlacht von Limanova—Lapanów”, a megboldogult Limanovai báró Roth József vezérezredes hátrahagyott iratai nyomán. 1928.

Arz vezérezredes: „Zur Geschichte des grossen Krieges 1914.—1918”. 1924.

M. kir. hadtörténelmi levéltár: „A világháború 1914.—1918”. I. kötet. 1928.

Stegemann H.: „Die Geschichte des Krieges”. 1917.

Osztrák hadügyminisztérium és hadilevéltár: „Österreich-Uogarn's letzter Krieg 1914.—1918”. 1930.

Hoffmann porosz tbk.: „Der Krieg der versäumten Gelegenheiten”. 1924.

v. *Czékus Zoltán ezredes*: „Az 1914.—1918. évi világháború összefoglaló története”. 1926. (Ez a mű a magyar értelmiség használatára kiválóan alkalmas).

v. *Moser porosz gytbk.*: „Kurzer strategischer Überblick über den Weltkrieg 1914.—1918”. 1925.

Schwarte: „Der Österreich-ungarische Krieg”. 1922.

Streffleur Kriegsberichte: „Der Feldzug von Krakau”. 1917.

Streffleur Kriegsberichte: „Die Schlacht bei Limanova—Lapanów”. 1916.

Gabányi János tbk.: „Die Ungarn bei Limanova”. (Schweizerische Vierteljahresschrift). 1922.

Daniloff, a cári hadsereg vezérszállásmestere: „Russland im Weltkriege 1914.—1915”. 1925. és

Neue Reichbücher: „Österreich-Ungarn's Heer und Flotte im Weltkriege”. 1924.

Megjegyzések:

a) A fenti Daniloff-féle munkán kívül semmiféle más orosz eredetű munka nem állt rendelkezésünkre. Még az orosz VIII. hadtestparancsnok nevét sem ismerjük biztosan, csak Stegemann szerint hívták Dragomirow-nak.

b) Az 1:200.000 és 1:75.000-es vázlatok színes berajzolásai: részben csatárésztevőink bemondásai alapján történtek. Az 1:1.500.000-es vázlatokon a piros hadsereg számok alá írt számok: a mi részünkről megállapított számú hadosztályt jelentik, ellenben sok orosz hadosztály holléte nem volt megállapítható.

c) Aki a vázlatokból, sajnos, hiányzó domborzati viszonyok és egyéb tereprészletek iránt is érdeklődik, szerezzze be az aránylag olcsó árú alábbi *katonai térképek* megfelelő lapjait: az Áttekintési térkép 1:750.000; az Általános térkép 1:200.000 és a Részletes térkép 1:75.000 lapjait. Ezek voltak a mi háborúbéli térképeink is.

Budapest, 1932. március idusán.